ARCHIEF DE BOOIJ
Deel 1
Inhoud:

Hoofdstuk 1.
Inleiding……..……..…3

Hoofdstuk 2. De gezamenlijke voorouders van Tom de Booij en Henriette Adrienne de Booij-Strumphler…….…… ….6

Hoofdstuk 3. De genealogie van de familie de Booij in jaargang 54, 40e jaargang 1954, Nederland's Patriciaat…….…….7

Hoofdstuk 4. Enige gegevens over het geslacht Arents de Booij gedurende de laatste vier eeuwen, samengesteld door Chré de Booij…….……15
I. De Stadsbode Aerndtt Aerntssen (omstr. 1570-1609)…….. 18
II. De spoormaker Aernt Aerntsen (omstr. 1598-1636)…….……..... 22
III. De koster-schoolmeester Geerlich (Gerlickts) Arents de Booij (1636- 1699).....……..…23
IV. De secretaris-drossaard Henricus de Booij (1671-1740)……..... …….. 25
V. De secretaris Jakobus de Booij (1698-1739)……..... ……. 26
VI. De rector Christiaan de Booij (1724-1786)…….. …….27
VII De rector Henricus de Booij (1757-1823)……..... 29
VIII. De commies Christiaan de Booij (1789-1822)…….. .31

Hoofdstuk 5. Genealogie van de familie Faure (Schoonfamilie van Christiaan de Booij)…… 34

Hoofdstuk 6. Kinderen van Christiaan de Booij (1789-1822) en Johanna Maria Faure (1787- 1862)…… ……..…… .37
IX.1. Anne Marie Henriette Huberte de Booij (1817-1904)
IX.2. Pierre Hubert Jean Alexander de Booij (1818-1897)
IX.3 Chrétien Jean Gérard de Booij (1820-1901)
IX.4. Adolphe Jean Charles de Booij (1821-1886)

Hoofdstuk 7. Pierre Hubert Jean Alexander de Booij getrouwd met Elisabeth Margaretha Clausing en hun nazaten…….39

Hoofdstuk 8. Chrétien Jean Gérard de Booij getrouwd met Adriana Johanna de Mol van Otterloo……..46

Hoofdstuk 9. De genealogie van de familie de Mol van Otterloo …….....59

Hoofdstuk 10. Kinderen van Chrétien Jean Gérard de Booij en Adrienne de Mol van Otterloo……..……64

Hoofdstuk 11. Chrétien Jean Gérard de Booij (1853-1934), oudste zoon van Chrétien Gérard de Booij en Johanna Adriana de Mol van Otterloo…….73
Deelname Atjeh oorlogen…….…….....79

Hoofdstuk 12. James Marnix de Booy (1885-1969), oudste zoon van Chrétien Jean Gérard de Booij en Mary Jean Hobson en hun kinderen…… …..110
Deelname verovering van Bali 14-21 september 1906……..121

Hoofdstuk 13. Hendrik de Booij (1867-1964) getrouwd met Hilda Gerarda Boissevain…….....128
a. Herinneringen 1867-1903 c. Fragmenten dagboek 1909-1946 (deel 1) …….… 224
……....130
b. Herinneringen aan de derde en vierde Atjeh oorlog in de periode, resp. 1893-1895 en 1898-1918……..…… … . 187

Hoofdstuk 1: Inleiding

Mijn oom Chré de Booij heeft in de jaren na de Tweede Wereldoorlog onderzoek gedaan naar de voorouders van de familie de Booij. Hij is daar financieel door zijn broer James Marnix de Booij in staat gesteld (Beide broers zijn de kinderen van Chrik de Booij de oudste broer van mijn grootvader Hendrik de Booij)

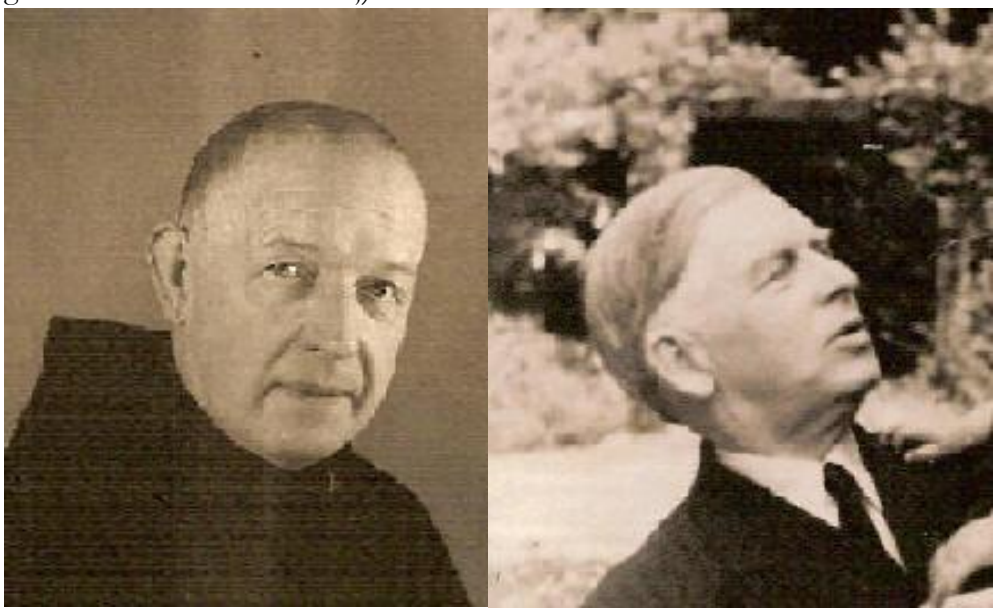

Chré de Booij en zijn oudere broer James Marnix de Booij

Chré had veel tijd tot zijn beschikking als Benedictijnse priester en monnik van de St Paulus Abdij te Oosterhout. Chré beschrijft in november 1946 de reden waarom hij katholiek is geworden:
"Mijn vader was lidmaat van de Nederduits Hervormde Kerk, mijn moeder - een Engelse - was anglicaans, zodat reeds in mijn jeugd een dualisme ontstond in mijn geloofsleven, daar ik nu eens met de een, dan weer met de ander ter kerke ging. Voeg hierbij het feit, dat de anglicaanse dienst met haar psalmodie uitgevoerd in een stemmig kerkje met gebrandschilderde ramen, veel aantrekkelijker was dan de lange preek lang, uitgehaalde koraalzang met de beide gebeden, in een kil kerklokaal, zoals de hervormden die kennen, en gij zult begrijpen, dat hier reeds in kiem aanwezig kan zijn een neiging tot "katholiseren". Inderdaad, deze werd versterkt, toen ik op de H.B.S. een katholieken medescholier bereid vond tot het geven van onderricht in zijn geloof. Hierbij trof vooral het hameren op het "unam, sanctam, catholicam" van het Credo, en, niettegenstaande mijn bevestiging tot lidmaat der Nederduits Hervormde Kerk, bleef de deze apologetische cursus dermate doorwerken, dat, zelfs nadat ik mij zich later nog liet opnemen in de anglicaanse Kerk, uiteindelijk mijn hart slechts zijn vrede kon en mocht vinden door een nieuwe grondiger onderrichting in de katholieke geloofsleer. Deze onderrichting kreeg ik van de benedictijnen van Oosterhout, die door hun liturgisch koorgebed met zijn schone gregoriaanse melodieën het verstandelijk element, dat zo voornaam is in de katholieke leer, paren het aesthetische en culturele om aldus lichaam en ziel tezamen, te doen opgaan in lofprijzing van den Hemelvader. Die instructie leidde mij vanzelf tot opneming in de katholieke Kerk en zelfs enige jaren later, tot toetreding tot de orde der benedictijnen. Hierin ben ik nu meer dan twintig jaar en, ontdek, jaarlijks, rijkere schatten in de liturgie der Moederkerk:" Beati qui habitant in domo tua, Domine….quia melior est dies una in atris super milia". Ps. 83".
Hij heeft jarenlang uitputtend onderzoek gedaan naar de stamvader van het geslacht de Booij. Hij heeft daarvoor vele doopboeken en ander schriftelijk materiaal geraadpleegd. Dit alles heeft geresulteerd in een genealogisch overzicht van de familie de Booij. In de jaargang 54 van het

Nederland's Patriciaat (uitgave voor Genealogie en Heraldiek, s-Gravenhage) is mede door zijn toedoen de geslachtlijst van de familie de Booij opgenomen. Tot ongenoegen van de samensteller Chré de Booij is een bepaalde tak van het geslacht de Booij in deze jaargang 54 niet opgenomen. De redactie onder voorzitterschap van de heer F. de Josseling de Jong vond deze tak niet aanzienlijk genoeg. Deze tak van het geslacht de Booij beantwoordt niet aan voorwaarden waar een familie moet voldoen om opgenomen te worden in het Nederland's Patriciaat (Het "blauwe boekje" genoemd). In de eerste jaargang van 1910 van de serie Nederland's Patriciaat staat onder meer het volgende:
" Van meer dan *honderd* adellijke families in Nederland toch, bestaan takken welke *niet* tot den adel van het Koninkrijk behooren, terwijl vele aanzienlijke*) geslachten van den adel zijn vermaagschapt, òf wel door hun stand in de eerste kringen verkeeren.(...) Achtereenvolgens worden opgenomen die aanzienlijke familiën in Nederland, welke geen deel uitmaken van den Nederlandschen adel, en personen, die door het bekleeden van hooge ambten, of door bijzondere persoonlijke verdiensten als hoofd eener familie kunnen worden gerekend - een en ander met de in leven zijden afstammelingen en de bewijsbare voorouders, zoodat ook niet-adelijke takken van geslachten in *Nederland's Adelsboek* vermeld, er een plaats in zullen vinden".
In een brief van 13 september 1964 sprak Chré De Booij aan zijn nicht (mijn tante) Engelien de Booij zijn ongenoegen uit als volgt:
" In Jaargang 1954 van het Nederland's Patriciaat zijn mijn gegevens verwerkt en aangevuld door de Heer (ik meen: F.) de Josseling de Jong van het Centraal Bureau voor Genealogie. Deze nam echter niet op de afstammelingen van: Arent de Booij, herbergier-bakker te Poortugaal (land van Putten), oudste zoon (1663-1703) van onze koster-schoolmeester-voorouder te Geffen : Geerlich. En dat is jammer in zover er talrijke nakomelingen van bestaan in de beide Hollanden "

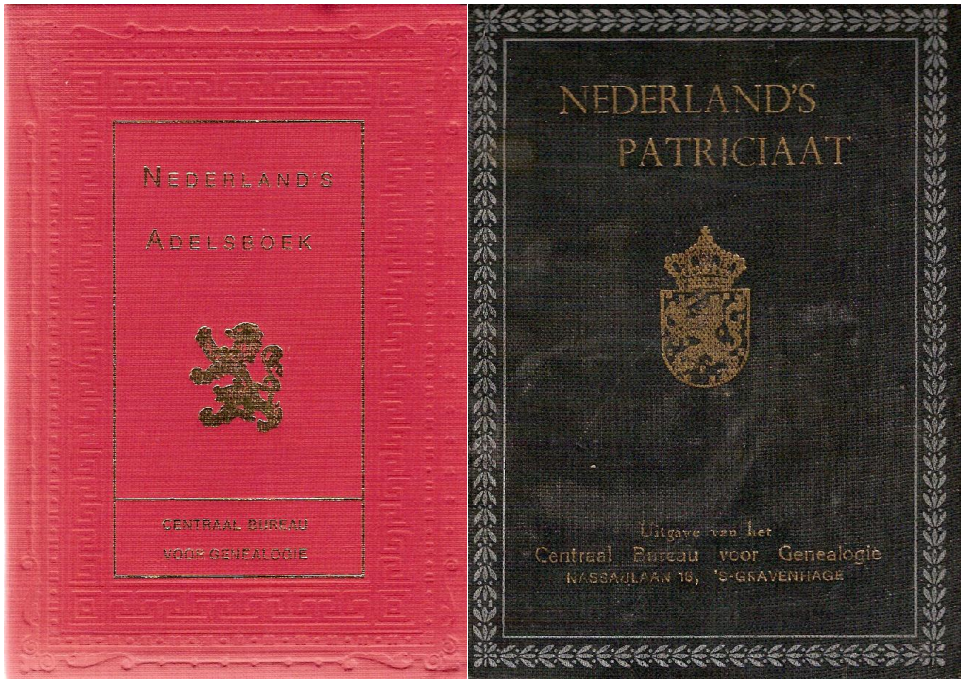

Links: Nederlands Adelsboek (Het rode Boekje); Rechts: Nederlands Patriciaat (Het blauwe boekje)

Waarom mijn tak dan wel aanzienlijk wordt geacht laat zich raden? Waarschijnlijk omdat mijn grootvader getrouwd is met een telg uit het geslacht van de familie Boissevain, een familie die als een van de eerste families werd opgenomen in de eerste jaargang (1910) van het Nederland's Patriciaat jaargang 1910. Ook zal een rol gespeeld zal de functies die een aantal familieleden in onze Nederlandse samenleving hebben ingenomen, alsmede hun echtelijke verbintenissen met leden van geslachten, die zowel in rode boekje (Adelsboek) en in het blauwe boekje (Patriciaat)

zijn opgenomen. Om dit met een aantal voorbeelden te illustreren. De zonen alsmede kleinzonen van mijn overgrootvader de notaris Chrétien de Booij. Zijn twee zonen Chrik en Theo de Booij beide hebben zij het tot viceadmiraal gebracht. Theo was getrouwd met Jonkvrouwe de Geer. James Marnix de Booij (zoon van Chrik) eerst directeur van de Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij in Indië, vervolgens minister van Scheepvaart, Waterstaat en later van Oorlog in het kabinet Gerbrandy tijdens de Tweede Wereldoorlog in Londen en daarna Ambassadeur. Mijn grootvader Hendrik de Booij heeft vele functies vervuld: Reddingmaatschappij, Algemeen Handelsblad en Concertgebouw etc. Zijn twee zonen, resp. Hendrik Thomas was directeur van de Reddingmaatschappij en zijn jongste zoon Alfred de Booij werd viceadmiraal. De broer van mijn overgrootvader Pierre de Booij was kolonel der artillerie. Zijn zoon Ir Jan de Booij was hoofdingenieur 1e klas bij de Waterstaat in N.O. Indië getrouwd met een telg uit het geslacht van van Lennep en een andere zoon Alexandre Jean de Booij luitenant-kolonel der artillerie. Misschien heeft ook een rol gespeeld,dat mijn overgrootvader getrouwd was met een telg uit het invloedrijke geslacht de Mol van Otterloo, wiens voorouders terugreiken naar de tijd van de V.O.C. met de families Dedel, Hovy, Boreel, Huydecoper. Witsen, Trip, Crommelin, Backer, van Vollenhoven etc. Ik ben het geheel eens met mijn oom Chré de Booij, dat het jammer genoemd mag worden dat niet alle afstammelingen van onze stamvader Aerndtt Aertssen in de jaargang van het Nederland's Patriachiaat zijn opgenomen. Maar de redactie vond de eerzame nuttige beroepen, die zij bekleden, te min voor het Patriciaat. Ik noem er een paar: herbergier-bakker, molenaar, broodbakker, timmerman, koekbakker-kruidenier, koopman, commissionair, officier van gezondheid.

In dit verband zou ik nader onder de aandacht willen brengen het proces van elitevorming door de eeuwen heen. Wonderlijk genoeg heeft de Nederlandse elite - nu samengevat in het rode (Adelsboekje) en het blauwe boekje (Patriciaat) - zich steeds kunnen handhaven.

Dit heeft zij voornamelijk te danken door tijdig de bakens de verzetten als het tij keert. Onder het begrip adel en patriciaat zijn echter vele gradaties aan te brengen. Het adelsboekje zijn zowel de oude als de jonge adel onder een noemer gebracht. Het is van belang om een duidelijk onderscheid te maken tussen de jonge en oude adel. Hetzelfde kan gezegd worden van het blauwe boekje. Het rode boekje is alfabetisch gerangschikt, terwijl het blauwe boekje - begonnen in 1910 - per jaargang bepaalde families zijn opgenomen. Zo is de familie van mijn grootmoeder aan vaders kant de Boissevain's al in het eerste boekje, terwijl de familie de Booij pas in jaargang 1954 werd opgenomen. Dit geeft dus een vorm van anciënniteit aan. Deze rangorde wordt in de patriciaat kringen dikwijls op bepaalde momenten naar voren gebracht! De families die in beide boekjes zijn opgenomen vertegenwoordigen op een enkele uitzondering na de Nederlandse elite. Het is daarbij verbazend om te kunnen constateren, dat ondanks alle woelingen, revoluties, geloofstwisten, oorlogen de elite zich heeft kunnen handhaven. Uiteraard door steeds fris bloed op te nemen en de normen en waarden geleidelijk - bij het de het veranderen van de tijdgeest - aan te passen. Het principe daarbij is: "Onderlinge twisten om de koek te verdelen, maar zodra er iemand anders komt om een stukje koek, dan krijgt hij geen kruimeltje , tenzij hij eerst bewezen heeft ook zelf koek te hebben". Of het op een andere manier te zeggen. Het 'blauwe' bloed heeft steeds behoefte aan het nieuwe 'gele' geld, verzameld door de selfmade man. Als deze samen komen kan de groene plant (blauw + geel) weer doorgroeien.

In de bovengenoemde brief van 13 september 1964 van Chré De Booij aan zijn nicht (mijn tante) Engelien de Booij eindigt met de volgende zin " Enfin , nu heb ik jou met mijn (genealogen) mantel geïnvesteerd, want Tom (*red mijn vader*) niet bij machte en Tom jr zal ook wel anders georiënteerd zijn".Tegen de verwachting in, heb ik het estafette stokje overgenomen van mijn oom Chré de Booij en heb contact gekregen met de nazaten van deze oudste zoon van Geerlich de Booij (1636-1669): Arent de Booij. Zij waren echter niet helemaal zeker of zij inderdaad afstammen van deze Arent de Booij. Zijn achterkleinkind Jan de Booij (1796-1834) had een dienstmeid Jacoba Simonsdr Rams, die in 1795 tijdens haar barensweeën Jan de Booij als vader heeft aangewezen en dat later ook heeft volgehouden. Jan de Booij ontkende dit. Na

een langdurig proces waarin de diaconie van De Lier Jaapje bijstaat, kreeg Jan zijn gelijk, hij hoeft niet bij te dragen aan de opvoeding van de zoon van Jaapje, Jan de Booij. De zoon van Jaapje mag niet langer de naam van zijn vermoedelijke vader dragen, maar daar is geen gevolg aan gegeven. De diaconie heeft Jaapje en haar zoon Jan ook financieel bijgestaan.
De 'vermeende' nazaten van Jan de Booij hebben mij gevraagd, als nazaat van Henricus de Booij (de jongere broer van Arent), mee te doen aan een DNA test. Begin 2008 heb ik DNA materiaal van mij afgestaan. Mijn DNA is vergeleken 2 'vermeende' nazaten van de tak van Arent. Uit dit vergelijkend DNA onderzoek is vast komen te staan, dat we geen familie van elkaar zijn. Een 'vermeende' nazaat van Jan de Booij bericht mij in een e-mail van 10 november 2008 het volgende: " Dat betekent dat we afstammen van een onwettige zoon van Jaapje Rams, vader onbekend, geboren 19 september 1795 te De Lier. En heten we ten onrechte De Booij". De tak van Arent de Booij is dus uitgestorven in 1834 bij het overlijden van Jan de Booij.
Maar er valt nog meer interessants te vertellen over het uitsterven van bepaalde takken van de familie de Booij. De zoon van Geerlich Arent de Booij Henricus de Booij*), (jongste broer van Arent) had een zoon Jacobus. Een tak van deze Jacobus de Booij (1698- 1739), waar ik een nazaat van ben, zal zeer waarschijnlijk ook uitsterven. Zijn achterkleinzoon Christiaan de Booij had drie zoons: Pierre Hubert Jean Alexander de Booij (1818-1897), Chrétien Jean Gérard de Booij (1820-1901), Adolphe Jean Charles de Booij (1821-1886). De laatste zoon bleef ongetrouwd. De tweede is mijn overgrootvader. Mijn beide zoons Jan Maarten de Booij (1955-) en Willem Maurits (1961-) hebben geen nazaten, laat staan mannelijke, waardoor deze tak van de familie de Booij zal uitsterven. Van de oudste zoon van Christiaan de Booij Pierre Hubert Jean Alexander de Booij zijn nog mannelijke afstammelingen, waarvan ik laatst iemand heb ontmoet, Maarten Alexander de Booij (1957-). Hij is een achterachterkleinzoon van Pierre Hubert Jean Alexander de Booij. Geerlich Arents de Booij had behalve Hendicus nog een zoon: Geerling de Booij (1702-1747). Hiervan zijn nog vele mannelijke levende nazaten. Deze tak is eveneens opgenomen in het 'blauwe boekje'.
*) Henricus de Booij was getrouwd Willemina van Riemsdijk. Haar vader was Hendrick Remnits van Riemsdijk. Laat dat nu een voorouder zijn van mijn vrouw Adrienne Strumphler

---

Hoofdstuk 2: De gezamenlijke voorouders van Tom de Booij en Henriette Adrienne de Booij-Strumphler

Arnt 1538- ?		Arien Reymetzn 1559-1607	
Arndt Arntss 1570- 1609		Aert Ariens van Riemsdijk 1575-1649	
Aernt Aerntsen 1598-1636		Remnits Aertzn van Riemsdijk ? - 1652	
Geerlich Arents de Booij 1636-1699		Hendrick van Riemsdijk --	Jan van Riemsdijk ? -1713
Hendricus de Booij 1671-1740	x	Willemina van Riemsdijk	Rombout van Riemsdijk 1668-1721
Jacobus de Booij 1698-1739		Gerrit van Riemsdijk 1712-1774	
Hendricus de Booij 1671-1740		Adrianus van Riemsdijk 1749- 1817	
Jacobus de Booij 1698-1739		Jhr Mr Adrianus van Riemsdijk 1777-1855	
Christiaan de Booij 1724-1786		Jhr Mr Adrianus Willem Gerrit van Riemsdijk 1803-1871	
Hendricus de Booij 1757-1823		Jhr Barthold Willem Floris van Riemsdijk 1850-1942	
Christiaan de Booij 1789-1822		Jhr Adriaan Willem Gerrit van Riemsdijk 1878-1930	
Chretien Jean Gerard de Booij 1820-1901		Jkvr Sophie van Riemsdijk 1903-1992	
Hendrik de Booij 1867- 1964		Henriette Adrienne Strumphler 1931-	
Henri Thomas de Booij 1898-1976			
Tom de Booij 1924-			

Hoofdstuk 3. De genealogie van de familie de Booij in het 'blauwe boekje': Nedeland's Patriciaat 40e jaargang 1954. Uitgave van het Centraal Bureau voor Genealogie,'s-Gravenhage

DE BOOIJ Kleef

Wapen: In groen een zes puntige gouden ster waarop een zwarte kraai met gouden snavel en poten. Helmteken: de ster. Dekkleden: goud en groen. N.B. De lakafdruk van Christiaan de Booij (gen. Vla) te 's-Hertogenbosch op zijn brief d.d. 11 Febr. 1769, in de Brieven aan de Vroedschap van Utrecht in het gemeentearchief aldaar, vertoont een gewone vogel met zeer korte bek en korte staart en zonder poten, rustende op de bovenste punt van een zes puntige ster.
Genealogie (De uitwerking begint na generatie VI).
I. Amdtt Amdtss, geb. Kleef omstr. 1570, gaande stadsbode van Nijmegen, in zijn laatste levensjaar poortwachter aan de Molenpoort ald., t Nijmegen medio 1609, tr. ald. 26 Aug. 1597 Neeltgen Martins, van Nijmegen; zij hertr. Nijmegen 18 Oct. 1609 Geurt Jacobs en tr. 3e ald. 30 Jan. 1628 Joost Janssen.
II Aemt Aerntsen, geb. Nijmegen omstr. 1598, spoormaker, poorter van 's-Hertogenbosch, t ald. Oct. 1636, tr. Nijmegen 2 Mei 1626 Anneken Kreijvangers, geb. Lathum.
III Geerlich Arents de Booij, ged. 's-Hertogenbosch 16 Juli 1636, koster en schoolmr te Geffen, t ald. 4 Sept. 1669, tr. (ondertr. 's-Hertogenbosch 9 Juli) 1661 Maeyke de Cruyff, geb. Wijk bij Duurstede omstr. 1632, begr. Geffen 10 Dec. 1706, dr van Cornelis Jansz. en N.N.
IV. Henricus de Booij, ged. Geffen 1 Maart 1671, secretaris ald., drossaard Heerlijkheid Geffen, begr. Geffen 11 Mei 1743, tr. (ondertr. Geffen 18 Jan.) 1698 Willemina van Riemsdijk, ged. Ravenstein 9 Sept. 1676, t Geffen 1 Mei 1740, dr van Hendrick Remnits en Hester Jans Pelters.
Uit dit huwelijk o.a.:
1. Jakobus, volgt Va.
2. Geerling, volgt Vb
Va. Jakobus de Booij, ged. Geffen 21 Sept. 1698, subst. drossaard Heerlijkheid Geffen, secr. van Nuland, begr. ald. 28 Sept. 1739, tr. Ophemert 12 Sept. 1723 Sara Spillenaar, ged. ald. 20 Aug. 1704, t 's-Hertogenbosch 10 Oct. 1772, dr van Christiaan en Maria van Aensorg.
Vla. Christiaan de Booij, ged. Nuland 29 Oct. 1724, rector Latijnse (of: Triviale) en professor Illustre school te 's-Hertogenbosch, t ald. 9 Febr. 1786, tr. Amsterdam 5 Aug. 1749 Helena Wastijn van der Hagen, geb. ald. 22 Oct. 1727, t ald. 29 Aug. 1806, dr van Jacobus en Helena Dekeling.
Uit dit huwelijk:
1. Sara Amelia de Booij, geb. 's-Hertogenbosch 22 Mei 1750, t Bergen (N.-H.) 12 April 1783, tr. 's-Hertogenbosch 6 Febr. 1772 Adolph Hendrik Brousson, ged. Nijmegen 21 Febr. 1748, cornet in 1772, zn van Daniel en Hendrika Johanna van den Bergh.
2. Jan Jacob de Booij, geb. 's-Hertogenbosch 16 Mei 1752, t ald. 28 April 1768.
3. Helena Jacoba de Booij, geb. 's-Hertogenbosch 12 Juli 1754, t Amsterdam 26 Nov. 1818, tr. 's-Hertogenbosch 10 Febr. 1784 Henricus Lambertus Schollevanger, geb. Amsterdam 2 Sept. 1757, koopman, t ald. 2 April 1816, zn van Jan en Maria Doesburgh.
4. Willemina de Booij, geb. 's-Hertogenbosch 12 Maart 1756, t Waalwijk 1 Febr. 1823, tr. 1e 's-Hertogenbosch 2 April 1782 Hendrik Daey, geb. Alkmaar 10 Febr. 1754, schepen ald., baljuw van Bergen (N.-H.),t Watten (dép. Nord) 4 Nov. 1790, zn van Nanning en Johanna van der Streng; tr. 2e omstr. 1793 Dirk He:ldrik van der Sluijs, . kapt. in 's lands dienst, t vóór 1823.

5. Henricus, volgt VIla
6. Jacobus de Booij, geb. 's-Hertogenbosch 27 Dec. 1766, t Amsterdam 19 Jan. 1788.
VIla. Dr Henrieus de Booij, geb. 's-Hertogenbosch 14 Mei 1757, jur. doet., rector Lat. school te 's-Gravenhage, t Zwammerdam 21 April 1823, tr. Amsterdam 25 Dec. 1781 Anna van den Noort, geb. ald. 21 Nov. 1762, t Zwammerdam 29 Dec. 1824, dr van Jacobus en Anna EIsabeen Kauling.
Uit dit huwelijk behalve 2 jong-overleden kinderen:
1. Helena Christina de Booij, geb. Amsterdam 19 Febr. 1784, t ald. 30 Oct. 1852, tr. 's-Gravenhage 14 Mei 1804 Abraham Henricus Suijck, geb. Amersfoort 9 Aug. 1781, praeceptor Lat. scholen te 's-Gravenhage, t ald. 26 Mei 1811, zn van Cornelis en Alida Emerentia van Bemmel.
2. Christiaan, volgt VIlla.
3. Henrietta de Booij, geb. Amsterdam 9 Sept. 1791, t Breda 3 Febr. 1850.
4. Jan Jacob, volgt VIIIb .
VIlla. Christiaan de Booij, geb. Amsterdam 11 Juli 1789, commies Dept van Oorlog, t 's-Gravenhage 23 Jan. 1822, tr. Amsterdam 4 Juli 1816 Johanna Maria Faure, geb. ald. 13 Febr. 1787, t Haarlem 20 Maart 1862, dr van Pieter Huybert en Adriana Maria Coets.
Uit dit huwelijk:
1. Anne Marie Henriette Huberte de Booij, geb. 's-Gravenhage 31 Juli 1817, t Renkum 27 Aug. 1904, tr. Haarlem 4 Juni 1846 Hendrik Clausing, geb. Amsterdam 23 Mei 1814, t Renkum 6 Dec. 1875, zn van Jan en Elisabeth Margaretha du Bois.
2. Pierre Hubert Jean Alexander, volgt IXa.
3. Chrétien Jean Gérard, volgt IXb
4. Adolphe Jean Charles de Booij, geb. 's-Gravenhage 1 Nov. 1821, t Haarlem 18 April 1868.
IXa. Pierre Hubert Jean Alexander de Booij, geb. 's-Gravenhage 19 Dec. 1818, kol. art., t Arnhem 27 April 1897, tr. Amsterdam 10 Mei 1849 Elisabeth Margaretha Clausing, geb. ald. 3 Mei 1822, tArnhem 11 Mei 1911, dr van Jan en Elisabeth Margaretha du Bois.
Uit dit huwelijk behalve 2 jong-overleden zoons:
1. Jeanne Marie de Booij, geb. Delft 4 Oct. 1851, t Rembang 14 April 1881, tr. Arnhem 2 Sept. 1880 Mr Albert Johan van Walsem, geb. Reeuwijk 31 Maart 1842, subst.off. van Justitie te Padang, t Arnhem 17 Febr. 1928, zn van Ds Johan Martin en Jannetta van Oosterwijkj hij hertr. Arnhem 15 Maart 1883 Anne Marie Henriette Huberte de Booij (IXa, 4).
2. Jan, volgt Xa
3. Cornelie Petronella de Booij, geb. Delft 23 Dec. 1855, t Velp 14 Juni 1926, tr. Arnhem 21 Juli 1887 Dr Gerard Johannes Miehaëlis, geb. Enkhuizen 17 Maart 1848, phil. doet., onderdir. H.B.S. te Arnhem, t Velp 28 Aug. 1935, zn van Dr Hendrik Carel en Henrietta Jacoba Verburg en wedr van Martha Keller.
4. Anne Marie Henriette Huberte de Booij, geb. Delft 27 Febr. 1859, t Arnhem 15 Aug. 1894, tr. ald. 15 Maart 1883 Mr Albert Johan van Walsem, wedr
van haar zuster Jeanne Marie de Booij (IXa, 1) j hij tr. 3e Maria Sybilla Buehbender.
5. Alexandre Jean, volgt Xb
Xa. Ir Jan de Booij, geb. Delft 28 Sept. 1853, civ. ing., hoofding. B.O.W. in N.-I., t Meuton 18 Maart 1935, tr. Serang (Bantam) 3 Jan. 1881 Catharina Maria van Lennep, geb. Batavia 25 Oct. 1857, t 's-Gravenhage 29 Nov. 1923, dr van Julius en Frederilm Heydeman
Uit dit huwelijk:
1. Frederika Elisabeth de Booij, geb. Batavia 18 Juni 1882, tr. Tegal 11 Maart 1904 Gerardus Antonius van Putten, geb. Semarang 27 Dec. 1873, oud-koopman, zn van Gerardus Antonius en Dina Maria Bernet en wedr van Catharina Reeling Brouwer. ['s-Gravenhage]
2. Pierre Hubert Jean Alexandre, volgt XIa.
3. Jan, volgt XIb.
4. Julia Catharina de Booij, geb. Poerworedjo (Bagelen) 15 Febr. 1889, tr. 's-Gravenhage 15 Juli

1919 (echtsch. uitgespr. Arr.-Rb. Dordrecht 18 Dec. 1946) Dr Ir Christiaan van Loon [Dubbeldam], geb. Semarang 15 Juni 1891, scheik. ing., doet. techno wetensch., werkz. Mij tot Expl. der Ver. Oliefabr. te Zwijndrecht, zn van Louis en Amy Mac Gillavry. ['s-Gravenhage]
5. Gerhardus Isaak, volgt XIc.
6. Alexander Maurits Christiaan, volgt XId
XIa. Pierre Hubert Jean Alexandre de Booij, geb. Batavia 25 Oct. 1883, controleur RB. te Sinabang (Sumatra), daarna dir. Electrochem. Techniek te Voorschoten, t ald. 17 Nov. 1945, tr. (bij volm.) Amsterdam 18 Jan. 1908 Johanna Hendrika Gerardine Caron, geb. ald. 12 Oct. 1888, dr van Leonardus Johannes Jacobus en Margot Christina Alida Clara Langeveld. [Voorschoten]
Uit dit huwelijk:
1. Wonne de Booij, geb. Kampong Minjak (Palembang) 1 Jan. 1909, lerares Eng. Taal- en Letterkunde. [Voorschoten]
2. Robert de Booij, geb. Lho Seumaweh (Atjeh) 1 Juli 1915, dir. Electrochem. Techniek. [Voorschoten]
XIb. Ir Jan de Booij, geb. Poerworedjo (Bagelen) 29 Sept. 1886, civ. ing., dir. van Openb. Werken te Delft, tr. 1e 's-Gravenhage 17 Juli 1913 (echtsch. uitgespr. Arr.Rb. ald. 3 Dec. 1929) Catharina Cornelia Bakhuis [Utrecht], geb. 's-Gravenhage 16 Jan. 1890, dr van Ir Johan Elisa Herman en Jeanne Marie du Rieu; tr. 2e Rotterdam 1 Sept. 1932 Christoffelina Adriana Gombert, geb. Delft 12 Sept. 1903, t ald. 23 Dec. 1949, dr van Johannes Willem en Wilhelmina Kris. [Delft]
Uit het eerste huwelijk:
1. Jan, volgt XII.
2. Alexander Maurits de Booij, geb. Amsterdam 2 April 1919, tandarts. [Oranjestad, Aruba]
Uit het tweede huwelijk:
3. Catharina Maria de Booij, geb. Delft 5 Maart 1935
XII. Ir Jan de Booij, geb. Haarlem 14 Mei 1914, werktuigk. ing., werkz. Centr. Lab. der Staatsmijnen, tr. Amsterdam 4 Oct. 1947 Adèle van Steeden, geb. ald. 7 Sept. 1919, dr van Mr Roelof en Wibbina Maria Korteweg. [Heerlen]
Uit dit huwelijk:
1 Roelof Jan de Booij, geb. Beek (L.) 30 Maart 1949.
2.Catharina Wibbina de Booij, geb. Beek (L.) 13 Juli 1950.
3. Emmy de Booij, geb. Heerlen 4 Juli 1952
Xlc. Gerhardus Isaak de Booij, geb. Arnhem 30 Juni 1890, boekhouder, tr. Soerabaja 28 Nov. 1918 Dina Johanna Veldhoedt, geb. ondern. Besowo (Kediri) 21 Mei 1900, dr van A. en W. H. Werner. ['s-Gravenhage]
Uit dit huwelijk:
1. Ernst, volgt XIIa.
2. Cornelis Marinus de Booij, geb. Ede 22 Jan. 1924, vertegenwoordiger. ['s-Gravenhage]
3. Freddy de Booij, geb. Ede 7 Mei 1925, correspondent. ['s-Gravenhage]
Xb Alexandre Jean de Booij, geb. Breda 15 Nov. 1860, luit.-kol. art., t Breda 27 Dec. 1912, tr. 's-Gravenhage 28 Juli 1906 Wilhelmina Gerardine Adrienne Scheltus, geb. Utrecht 4 Sept. 1875, dr van Pieter Abraham en Helena Appolonia de Raadt. [Breda]
Uit dit huwelijk:
1.Pierre Hubert Jean Alexandre, volgt XIe.
2.Pieter Abraham, volgt XIf.
3.Margaretha Petronella de Booij, geb. Breda 20 Juli 1911, tr. ald. 2 Maart 1938 Dr Christoffel Jacobus van Boxtel, geb. Breda 25 Sept. 1909, med. doet., werkz. N.V. Kon. Pharm. Fabr. v/h Brocades & Stheeman te Amsterdam, zn van Joseph en Johanna Bogaerts. [Amstelveen]
XIe. Ir Pierre Hubert Jean Alexandre de Booij, geb.Utrecht 4 Juli 1907, werktuigk. ing., werkz. fa Rennert & Lentz, airconditioning, tr. Johannesburg (Z.-Afr.) 26 Jan. 1948 Corllelia Theunisse, geb. 29 Aug. 1917, dr van Herman Hendrik en Johanna Adriana Kurpershoek. [Johannesburg, Z.-AIr.]

Uit dit huwelijk
1. Cynthia Harriet de Booij, geb. Johannesburg 10 Aug. 1951.
2. Marjorie Joan de Booij, geb. Johannesburg 1 Febr. 1953.
XII. Mr Pieter Abraham de Booij, geb. Breda 6 Jan. 1910, referend. Min. van Fin., tr. Ginneken 20 Juli 1937 Dorothée Célestine ter Haar Romeny, geb. Voorhout 20 Mei 1913, dr van Ds Bastiaan en Hélène Jacoba Marie Tinant. ['s-Gravenhage]
Uit dit huwelijk behalve 1 jong-overleden dochter:
1. Karen Marguérite de Booij, geb. Medan 20 Nov. 1939.
2. Alexander de Booij, geb. Breda 1 Nov. 1946.
3. Pieter de Booij, geb. 's-Gravenhage 31 Mei 1950.
4. James de Booij, geb. 's-Gravenhage 19 Sept. 1952.
IXb Chrétien Jean Gérard de Booij, geb. 's-Gravenhage 23 Juni 1820, notaris te Haarlem, t ald. 22 Febr. 1901, tr. Amsterdam 2 Sept. 1852 Adriana Johanna de Mol van Otterloo, geb. ald. 21 Mei 1827, t Haarlem 15 Jan. 1882, dr van Adriaan en J ohanna Theodora van Effen.
Uit dit huwelijk behalve 3 jong-overleden kinderen:
1. Chrétien Jean Gérard, volgt Xc.
2. Jeanne Marie de Booij (RO.N.), geb. Beverwijk 29 Maart 1856, direct. Heldringstichting Talitha Kumi te Zetten, t Bilthoven 29 Sept. 1927.
3. Adriaan de Booij, geb. Beverwijk 26 Juni 1857, t Ermelo 28 Jan. 1871.
4. Willem Theodoor, volgt Xd .
5. Justus, volgt Xe
6. Adrienne Johanna de Booij, geb. Haarlem 23 Febr. 1863, kunstschilderes, t Amsterdam 8 Juni 1937.
7. Hendrik, volgt Xf
8. Engelina PetronelIa de Booij, geb. Haarlem 9 Dec. 1869, t ald. 23 Oct. 1907.
Xc. Chrétien Jean Gérard de Booij (RN.L.), geb. Beverwijk 24 Juni 1853, kapt. ter zee, vice-adm. tit., lid Hoog Militair Gerechtshof te Utrecht, t Oegstgeest 3 Juni 1934, tr. Eaton Socon (Beds., Eng.) 10 Sept. 1884 Mary Jane Hobson, geb. Kilkea (Kildare, led.) 29 Oc;t. 1859, t Utrecht 1· April 1923, dr van James en Mary Dorothea Wilkinson.
Uit dit huwelijk:
1. James Mamix, volgt Xlg.
2. Theodoor Hendrik Nicolaas, volgt Xlh.
3. Chrétien Jean Gérard de Booij O. S. B., geb. Den Helder 26 Sept. 1896, priester en monnik der St Paulus Abdij. [Oosterhout bij Breda]
XIg. James Marnix de Booij (GO.O.N.), geb. Kralingen 24 Juli 1885, oud-minister van Scheepv. (1944-'45) en van Marine (1945-'46), oud vice-adm. K.M.R., oud-ambassadeur van Nederland bij de Duitse Regering te Bonn, tr. Rotterdam 11 Dec. 1915 Erminie Louise Thompson, geb. Eugene (Oregon, U.S.A.) 18 Oct. 1882, dr van John Meredith en Elizabeth Cooper. [tijd. 's-Gravenhage]
Uit dit huwelijk:
1. Elizabeth Henriette de Booij, geb. Vlissingen 17 Dec. 1917, tr. 3 Juli 1943 Milton Coburne. [8an Francisco, CaL]
2. Mary Dorothy de Booij, geb. Utrecht 8 April 1923, tr. Londen 14 Aug. 1943 Edward Preston Wells, geb. Cambridge (Nw Zeeland) 26 Juli 1916, wing-commander RA.F., zn van Mervyn Thomas en Mable Yeolvertyn Beale. [Burton Joyce, Notts., Eng.]
Xlh. Theodoor Hendrik Nicolaas de Booij, geb. Hellevoetsluis 5 Dec. 1886, archaeoloog, t New York 18 Febr. 1919, tr. Elizabeth Hamilton Smith, geb. Louisville (Kentucky, U.S.A.) 6 Juni 1883, t ald. 28 Juni 1941, dr van Rogers Smith en Jane Hamilton; zij hertr. lVIinor Cary Peter.
Uit dit huwelijk behalve 1 jong-overleden zoon
1. May Hobson de Booij, geb. Newark (N.J.) 18 Aug. 1914, tr. Louisville 12 Nov. 1937 Hugh Higgins Clines, geb. ald. 20 Aug. 1909. [San Francisco, CaL]

2. George, volgt XIIc
XIIc. George de Booij, geb. Yonkers (N.Y.) 21 Febr. 1918, 1e luit. U.S. Army Air Force, t (neergeschoten boven de Adriatische Zee) nabij Pola 9 Juni 1944, tr. Phoenix (Ariz.) 7 Maart 1938 Josephine Smith, geb. Chicago 3 Maart 1920, t in de Ver. St. v. Am. Aug. 1953,dr van Howard en N.N
Uit dit huwelijk:
1. Marion Champlain de Booij, geb. Tucson (Ariz.) 3 Febr. 1940.
2. Elizabeth Hamilton de Booij, geb. Tucson 9 Jan. 1943.
Xd Willem Theodoor de Booij (R.N.L., O.O.N.), geb. Haarlem 1 Febr. 1860, vice-adm., later dir. Bataafsche Brandwaarborg Mij van 1806 te 's-Gravenhage, -r ald. 1 Maart 1934, tr. Hilversum 14 Nov. 1895 Jonkvr. Catharina Elisabeth de Geer, geb. Hees (Nijmegen) 18 Sept. 1872, -r Wassenaar 22 Juni 1945, dr van Jhr Theodoor Arme Carel en Jonkvr. Antoinetta Frederica Engelen van Pijlsweert.
Uit dit huwelijk:
1. Christiaan Theodoor de Booij, geb. Den Helder 28 Aug. 1896, secretaris Volksraad van N.-I., later hoofd Bescherming Bevolking kring 's-Gravenhage c.a., sterft Untertrübsee 25 Maart 1953, tr. 1e Singapore 3 Sept. 1921 (echtsch. uitgespr. Arr.-Rb. 's-Gravenhage 7 Nov. 1927) Hendrika Clasina Wilhelmina Theresia Koek, geb. Den Helder 3 Jan. 1895, sterft 1928, dr van Hendrik Carel en Clasina Kloppert; tr. 2e Batavia 3 Aug. 1929 AIma Hubertina Grüter, geb. Amsterdam 18 Mei 1898, dr van Arnoldus Joannes en Maria Anna Wijenbergh en gesch. echtg. van Aloys Max van Maanen. ['s-Gravenhage]
2. Otto, volgt XIi
3. Antoine Frédéric, volgt XIj
4. Antoinetta Frederica Fernanda de Booij, geb. Den Helder 10 Nov. 1912, tr. 1e 's-Gravenhage 7 Febr. 1936 Robert Jan Veth, geb. Amsterdam 24 April 1906, importeur, -r in. Thailand 26 Juni 1944, zn van Jan Cornelis en Gabrielle Victoire Wuidart; tr. 2e Overveen 5 Aug. 1948 Gijsbert van Tienhoven, geb. Heemstede 15 Aug. 1902, makelaar in tabak te Amsterdam, zn van Conrad Jan en Frederika Catharina Juliana Nienhuys en gesch. echtg. van Elsa Rypperda Wierdsma. [Aerdenhout]
XIi. Otto de Booij, geb. 's-Gravenhage 28 Maart 1904, kapr.- ter zee, tr. Soerabaja 11 Febr. 1927 Mary Jane Pijnacker Hordijk, geb. Gorinchem 29 April 1902, dr van Hendrikus en Mary Jane Bryan. ['s-Gravenhage]
Uit dit huwelijk:
1. Willem Theodoor de Booij, geb. Den Helder 9 April 1929, stud. Techn. Hogeschool, tUtrecht 6 Mei 1951.
2. Mary Jane de Booij, geb. Den Helder 1 Sept. 1930, werkz. Min. van Buitenl. Zaken. ['s-Gravenhage]
XIj. Antoine Frédéric de Booij, geb. 's-Gravenhage 17 Mei 1908, redacteur Soerabajaasch Handelsblad, t (vermoord door de extremisten) Soerabaja 26 Oct. 1945, tr 's-Gravenhage 8 Maart 1935 Martha Mauve, geb. Blaricum 16 Febr. 1907, t Soerabaja 18 Jan. 1943, dr van Rudolf Carl en Mary Wilhelmina van Hoogstraten.
Uit dit huwelijk:
Antoinette Frédérique Fernande de Booij, geb. Soerabaja 30 Mei 1938. [Eindhoven]
Xe Justus de Booij, geb. Haarlem 1 Juni 1861, bankier, t Elk River (Minn., U.S.A.) 12 Juli 1933, tr. Clear Lake (Minn.) 22 Maart 1888 Carrie May Wilson, geb. Sycamore (Hl.) 20 Aug. 1868, t Elk River 26 Dec. 1943, dl' van Thomas en Sarah Thurston.
Uit dit huwelijk behalve 3 jong-overleden kinderen:
1. Justus Christian, volgt Xlk.
2. Marie Eleanor de Booij, geb. Clear Lake 18 Jan. 1893, tr. 2 Maart 1929 Robert Alexander Hastings, geb. Minneapolis (Minn.) 25 Mei 1875. [U.S.A.]
3. Henri Thomas, volgt XI 1.

4. Adrienne Joanna de Booij, geb. Clear Lake 8 Nov. 1898, tr'. 4 Sept. 1937 Wilfred Ray Costain, geb. Moorhead (Minn.) 12 Dec. 1882. [Moorhead, Minn., U.S.A.]
Xlk. Justus Christian de Booij, geb. Clear Lake 18 Nov. 1891, staatsambtenaar, tr. 29 Oct.1921 Lennice Kendrick, geb. Spirit Lake (Iowa) 16 Aug. 1895. [U.S.A.]
Uit dit huwelijk:
Kendrick de Booij, geb. Minneapolis 18 Mei 1928
XI1. Henri Thomas de Booij, geb. Clear Lake 7 April 1896, staatsambtenaar, tr. 10 Juli 1930 Helen Cornell, geb. Aurora (Ill.) 6 Sept. 1896. [Albuquerque, New Mex., U.S.A.]
Uit dit huwelijk:
1. Henri Thomas de Booij, geb. 26 Mei 1931.
2. Mary Louise de Booij, geb. 18 Maart 1933.
Xf Hendrik de Booij (RN.L., O.O.N.), geb. Haarlem 23 Juni 1867, oud-luit. ter zee 1e kl., oud-secr. N.- en Z.-Holl. Redding Mij, tr. Naarden 16 Juni 1897 Hilda Gerarda Boissevain, geb. Amsterdam 12 Juli 1877, dr van Charles en Emily Héloise Mac Donnell. [Amsterdam]
Uit dit huwelijk:
1. Hendrik Thomas, volgt Xlm.
2. Alfred de Booij (O.O.N.), geb. Buitenzorg 29 Mei 1901, vice-admiraal, tr. Amsterdam 3 Sept. 1947 Sonia de Benckendorff, geb. Bakoe (Rusl.) 11 April 1913, dr van Alexander en Sophia Michetsky en wed. van Mr' Watse Ruitinga. ['s-Gravenhage].
3. Olga Emily de Booij, geb. Amsterdam 14 Maart 1905, tr. ald. 3 Nov. 1925 Johann Gottlieb van Marle, geb. Amsterdam 28 Mei 1901, beherend vennoot C.V. Handelsver. van Dudok de Wit & Co. ald., zn van Hendrik Willem en Olga Maria Sillem. [Bussum, h. Oud Crailoo]
4. Engelina PetronelIa de Booij, geb. Amsterdam 17 Juni 1917, tr. ald. 9 Jan. 1940 Dr Marius Frans Polak, geb. Hilversum 12 Juni 1916, med. doct., geneesheer, zn van James Josef en Tetta van der Goot. [Amsterdam]
XIm. Hendrik Thomas de Booij, geb. Den Helder 26 Dec. 1898, oud-luit. ter zee le kl., dir. Koninklijke N.en Z.-Holl. Redding Mij, secr.-penningmr Oostersche Handel en Reederijen te Amsterdam, secr. Ver. het Zeemanshuis ald., tr. 's-Gravenhage 21 Aug. 1923 Ottolina Hendrika Gooszen, geb. Den Helder 20 Aug. 1898, dr van Antonie Frederik en Henriette Elisabeth Peereboom Voller. [Aerdenhout]
Uit dit huwelijk behalve 1 jong-overleden dochter:
1. Tom de Booij, geb. Vlissingen 25 Aug. 1924, geol. drs. explorateur. [Aerdenhout]
2. Hilda Elisabeth de Booij, geb. Batavia 31 Juli 1928, secretaresse Hoge Autoriteit Kolen- en Staalgemeenschap. [Luxemburg]
3. Maria Johanna de Booij, geb. Amsterdam 21 Dec. 1933, leerl. Acad. voor Dramatische Kunst De Tooneelschool. [Amsterdam]
VlIIb Jan Jacob de Booij, geb. Amsterdam 8 April 1796, kapt. inf., t Hees (Nijmegen) 6 Sept. 1857, tr. 's-Gravenhage 9 Dec. 1829 Arnoldina Diederika Wilhelmina Janson, geb. ald. 8 Nov. 1798, t Culemborg 1 Mei 1876, dr van Johannes Christianus en Margaretha Wijnanda Buys.
Uit dit huwelijk behalve 1 dood-geb. en 1 jong-overleden zoon:
1. Henrietta Anna Wijnanda Christina de Booij, geb. Breda 3 Juli 1833, t 's-Gravenhage 19 Nov. 1912, tr. (bij volm.) Nijmegen 21 Mei 1856 Pieter Nicolaas Goetzee, geb. Maarsseveen29 Juni 1821, suikerfabrikant op Java, t 's-Gravenhage 8 Mei 1887, zn van Pieter Nicolaas en Jacoba Magdalena Balans.
2. Arnoldina Diederika Wilhelmina de Booij, geb. Breda 2 Febr. 1835, t Culemborg 13 Juli 1868, tr. Nijmegen 3 Aug. 1859 Adrianus van Merkesteijn, geb. ald. 25 Mei 1828, ambt. Rhijnspoorweg, t Culemborg 28 Mei 1871, zn van Jan en Judith Johanna van Hattum.
Vb Geerling de Booij, geb. Geffen, ged. Rosmalen 29 Jan. 1702, president-schepen van Dinther, begr.ald. 21 Jan. 1747, tr. le Geffen 19 Maart 1730 Maria Elisabeth Duijts, geb. Drunen 29 Nov. 1703, t Dinther 26 Aug. 1741, dl' van Leonardus Erasmus en Dina Schilders; tr. 2e Hendrika Elisabeth Nikolaas; zij hertr. Jan van de Werke.

Uit het eerste huwelijk o.a.
Vlb. Johannes de Booij, ged. Dinther 13 Dec. 1733, koekbakker en kruidenier te Rotterdam, t ald. 1 Mei 1806, tr. 1e Rotterdam 24 Oct. 1756 Johanna Bagge, ged. ald. 19 April 1733, begr. ald. 7 Juni 1758, dr van Pieter en Maria de Bruyn; tr. 2e Rotterdam 26 April 1759 Clasyna van Laar, ged. ald. 8 Sept. 1726, t ald. 21 Febr. 1803, dr van Antony en Lena van Molenaersgraaf.
Uit het eerste huwelijk:
1. Pieter, volgt VIIb
Uit het tweede huwelijk behalve 1 jong-overleden dochter:
1. Geerling, volgt VIIc
2. Hendrik Wilhelmus de Booij, ged. Rotterdam 20 Jan. 1765, t Gameren 24 April 1819, tr. ald. 22 Maart 1801 Jenneke van den Bergh, t na 1819, wed. van Maarten van Straaten.
VIIb. Pieter de Booij, ged. Rotterdam :11 Juni 1758, koekbakker en kruidenier ald., t ald. 20 Sept. 1813, tr. Rotterdam 21 Nov. 1784 Maria van Vliet, ged. ald. 11 Juli 1759, t na 1813, dr van Gijsbrecht en Margrieta Spijkerman
Uit dit huwelijk behalve 1 jong-overleden zoon:
1. Johannes Gijsbertus, volgt VIIIc.
2. Margarita Johanna de Booij, geb. Rotterdam 7 Oct. 1786, t ald. 10 Mei 1860, tr. ald. 18 Nov. 1806 Jan Lorié, geb. Gouda 28 Jan. 1779, koopman, t ald. 27 Mei 1804, zn van Jen en Adriana Jonkhart.
VIIIc. Johannes Gijsbertus de Booij, ged. Rotterdam 23 Oct. 1785, koopman, t Amsterdam 27 Maart 1833, tr. 's-Gravenhage 31 Jan. 1808 Adriana Cornelia Helena Sobels, ged. ald. 28 Oct. 1781, t Amsterdam 18 Oct. 1857, dr van Johannes Matheus en Catharina Tuinman
Uit dit huwelijk behalve 1 dood-geb. kind en 2 jong-overleden kinderen:
1. Maria Petronella de Booij, geb. Rotterdam 20 Febr. 1810, J. Fala (Schotl.) 24 April 1852, tr. Amsterdam 3 Jan. 1844 Rev. James Ingram, geb. Mortlach (Schotl.) 1809, pred. laatstelijk te Dunblane (Schotl.), t ald. 23 Aug. 1869, zn van Rev. William en Anne Thomson.
2. Jean, volgt IXc.
IXc. Jean de Booij, geb. Amsterdam 27 Juni 1813, commissionair ald., t Gorssel 6 Juni 1886, tr. Amsterdam 18 Sept. 1834 Hillegonda Sara Clemens, geb. ald. 22 Jan. 1813, t ald. 2·5 Febr. 1875, dr van Dirk Abraham en Hillegonda Luderus.
Uit dit huwelijk behalve 6 jong-overleden kinderen:
1. Hillegonda Susanna de Booij, geb. Amsterdam 9 Febr. 1836.
2. Maria Comelia Hillegonda de Booij, geb. Amsterdam 27 Mei 1838.
3. Henriette Elisabeth de Booij, geb. Amsterdam 27 Febr. 1840, t Nieuwer-Amstel 27 Mei 1893, tr. Amsterdam 12 Oct. 1871 Gerardus Jan Willem Hooghwinkel, geb. Beesd 13 Dec. 1838, luit. ter zee 1e kl., t Amsterdam 18 Juni 1889 ,zn. van Hendrik Johannes en Augustina Penning.
4. Catharina de Booij, geb. Amsterdam 3 Oct. 1842, t Oosterbeek 31 Oct. 1929
5. Henriette Jeannette de Booij, geb. Amsterdam 9 Dec. 1844, t Oosterbeek 13 April 1924.
6. Jeanne Pauline de Booij, geb. Amsterdam 19 Sept. 1849, t ald. 23 Maart 1875
VIIc Geerling de Booij, ged. Rotterdam 6 April 1760, koopman ald., t Rotterdam 9 Juli 1800, tr. ald. 26 Juli 1785 Maria Anna van Slijpe, ged. Rotterdam 2 Feb:". 1768, t ald. 30 Sept. 1817, dr van Lucas Willem en Marijtje Salm
Uit dit huwelijk behalve 2 jong-overleden dochters:
1. Lucas Willem, volgt VIIId
2. Johanna Maria de Booij, geb. Rotterdam 18 Juni 1793, t ald. 5 Dec. 1868, tr. Rotterdam 24 Sept. 1823 Jan Robert Veder, geb. ald. 4 Maart 1796, koopman, reeder en vicepres. Kamer van Kooph. te Rotterdam, t ald. 30 Jan. 1889, zn van John en Tonija van Duijm.
3. Johannes de Booij, geb. Rotterdam 13 Juni 1796, koopman, t ald. 8 Maart 1823.
VIIId. Lucas Willem de Booij, geb. Rotterdam 11 Oct. 1790, koopman, t Breda 8 Sept. 1830, tr. Rotterdam 10 Febr. 1813 Maria Catharina de Buck, geb. ald. 12 Juli 1791, t Breda 29 Maart 1829, dr. van Johannis en Ida Catharina Tavenraat.

Uit dit huwelijk:
1. Maria Anna de Booij, geb. Rotterdam 24 Juli 1819, kostschoolhoudster te Maarssen, t 's-Gravenhage 25 Nov. 1895.
2. Johannes Lucas, volgt IXd.
3. Pieter Geerling de Booij, geb. Rotterdam 30 Dec. 1821, t Batavia 15 Jan. 1870. (Hij liet een nat. erk. dochter na),
4. Ida Catharina de Booij, geb. Rotterdam 21 April 1823, t Bussum 8 Juni 1881, tr. Maarssen 31 Juli 1851 Dl' Pieter Peelen, geb. Zuilen 18 Sept. 1823, med. doct., geneesheer, t Rotterdam 3 Mei 1857, zn van Jan en Geertruy Maria Gilhuys.
5. Mr Willem de Booij, geb. Breda 8 Sept 1827 omgaande rechter in de 5e afd. op Java (Madoera), t 2 Nov. 1865.
IXd. Johannes Lucas de Booij, geb. Rotterdam 21 Aug. 1820, arts, off. van Gez. Kon. Marine, later geneesheer te Maarssen, t ald. 24 Nov. 1883, tr. ald. 19 Mei 1853 Marretje Peelen, geb. Zuilen 3 Sept. 1820, t Maarssen 11 Jan. 1877, dr van Jan en Geertruy Maria Gilhuys.
Uit dit huwelijk behalve 3 jong-overleden kinderen:
1. Maria Catharina de Booij, geb. Maarsseveen 27 Maart 1854, opvoedster der kinderen van president Burger in Transvaal, t Lugano (Zwits.) omstr. 1904.
2. Jan Willem Lucas, volgt Xg.
3. Willem, volgt Xh.
4. Pieter de Booij, geb. Maarssen 9 Sept. 1864, notaris, t Velp 23 Aug. 1945.
Xg. Jan Willem Lucas de Booij, geb. Maarssen 6 Sept. 1855, 1e luit. inf. O.-LL., t Amsterdam 19 Sept. 1890, tr. ald. 10 Juni 1880 Gesina Berghuys, geb, Emden (O.-Fr.) 4 Juni 1853, t 's-Gravenhage 17 Mei 1917, dr van Cornelis en Sophie Barth.
Uit dit huwelijk:
XIn. Mr Jan Willem Lucas de Booij, geb. Tandjong Pandan (Billiton) 12 Mei 1887, adv. en proc., tr. Zutphen 5 Dec. 1921 Johanna Albers, geb. ald. 18 Juli 1886, arts, dr van Louis en Jenneken Croockewit. [Bilthoven]
Uit dit huwelijk:
Lucas de Booij, geb. Utrecht 28 Jan. 1925. [Bilthoven]
Xh. Willem de Booij, geb. Maarssen 8 Mei 1858, arts, gemeente-geneesheer te Worm er en Jisp, t 's-Gravenhage 11 April 1918, tr. Amsterdam 21 April 1887 Coenradina Jacoba Leendertz, geb. Arnhem 23 Oct. 1855, t 's-Gravenhage 27 Mei 1941, dr. van Pieter en Anna de Jong.
Uit dit huwelijk
Xlo. Pieter de Booij, geb. Warmer 27 Nov. 1889, luit. ter zee 2e kl., later hoofd Zoutregie in N.-I., t intern. kamp Tjimahi (Preangel' Reg.) 17 Mei 1944, tr. Wormer 8 Jan. 1914 Jacoba Augustina Johanna van Ledden Hulseboseh, geb. Jogjakarta 26 Oct. 1890, dr. van Christiaan Jacobus en Wilhelmina Comelia Eekhout. ['s-GravenhageJ.
Uit dit huwelijk:
1. Willem Lucas volgt XIId,
2. Mary de Booij, geb. Den Helder 22 April 1918, tr. 's-Gravenhage 2 Sept. 1939 Jan Adriaan Buys, geb. Sf. Djatiroto (Loemadjang, Probolinggo) 22 Maart 1912, officier 2e kl. M.S.D., t (omgekomen bij de ondergang van H.M.'s 0 13 in het Kattegat) 19 Juni 1940, zn van Pieter en Maria Elizabeth Cramer. ['s-Gravenhage]'
XIId. Willem Lucas de Booij, geb. Den Helder 29 Oct. 1914, werkz. American Express Co. Inc., tr. (bij volm.) 1e 's-Gravenhage 21 Dec. 1938 (echtsch. Uitgespr.. Arr.-Rb. ald. 12 Nov. 1946) Tecla Bakx ['s-Gravenhage], geb. 's-Gravenhage 8 Maart 1917, dr. van Theodorus Antonius en Tecla Pennekamp; tr. 2e Rotterdam 13 Sept. 1947 Cornelia Maria Fransen, geb. ald. 28 Febr. 1923, dr. van Jacobus en Bartelina Hagendijk. [Rotterdam].
Uit het tweede huwelijk:
Jan Willem Pieter de Booij, geb. Rotterdam 28 Febr. 1948.
(t = sterft) Einde genealogie familie de Booij in het blauwe boekje

Hoofdstuk 4. Enige gegevens over het geslacht Arents de Booij gedurende de laatste vier eeuwen samengesteld door Chré der Booij.

Uit het fraaie in leer gebonden boekwerk van mijn oom Chré de Booij heb ik een groot gedeelte van de tekst, alsmede de door hem vervaardigde figuren en foto's afgedrukt. Van dit boek zijn slechts drie exemplaren vervaardigd. Het wapen van de familie de Booij:
in groen een zes puntige gouden ster waarop een kraai met gouden snavel en poten. Helmteken : de ster. Dekkleden: goud en groen. In 1769 door Christiaan gevoerde familiewapen. De lakafdruk op zijn brief dd. 11 februari 1769 in de brieven aan de vroedschap van Utrecht in het gemeente archief aldaar vertoont een gewone vogel met zeer korte bek en korte staart en zonder poten rustend op de bovenste punt van een zespuntige ster. In het dagboek van Hendrik de Booij staat een afbeelding van het familiewapen echter met een ster niet met zes maar met vijf punten. Zie afbeelding rechts. Later na 1954 heeft iemand (waarschijnlijk Hendrik of Tom sr) heeft er onder geschreven: dat het geen vijf maar een zespuntige ster moet zijn. (Wie dit wapen heeft geschilderd staat er niet bij).
De kraai is in de symboliek niet van de raaf te onderscheiden. Oorspronkelijk had de kraai witte veren zegt men. Apollo liet zijn minnares Koronis bewaken door een sneeuwwitte kraai. Deze kon echter niet beletten dat zij reeds zwanger van God, zich inliet met een Arcadische prins. Apollo vervloekte de in gebreke bewaakster en maakte haar veren zwart en doodde de ontrouwe minnares met zijn pijlen. Ze werd gecremeerd, maar uit het vuur haalde Apollo het nog ongeboren kind, de genezende god Asklepios (Aesculapius).

*Het wapen van de familie de Booij (1769) en de afbeelding van het familie wapen in dagboek Hendrik de Booij *)*

In de Babylonische kalender had het een negatieve betekenis waar hij de dertiende (schrikkelmaand) beheerst. God plaatste het sterrenbeeld raaf (Corvus) tussen de sterren Hydra dat hem belette uit de schaal Crater (of Beker) te drinken. In China zag men de driepotige raaf als een zonnedier. In de dieptepsychologie houdt de raaf houdt zich op bij de duistere zijde van de psyche maar kan ook een positieve werking hebben als de mens erin slaagt bewust en doelbewust met hem om te gaan.
*) Het is niet duidelijk waarom mijn grootvader Hendrik de Booij een vijfster i.p.v, een zesster in zijn dagboek weergeeft. In het Patriciaat boekje staat toch duidelijk een zesster in het wapen afgebeeld.

De rode lakzegel met het wapen van de familie de Booij op de enveloppe van de brief van 11 februari 1769 van Christiaan de Booij aan de vroedschap van Utrecht om zijn benoeming tot rector van het Hieronymiaans Gymnasium af te slaan.

In de bange jaren van de Tweede Wereldoorlog werden de fundamenten gelegd voor dit familieboek. In de Meimaand van 1944 ontving ik bezoek van Engelien *(red. zuster van mijn vader)* en haar man, Frans Polak, die mij vertelde over het enthousiasme, waarmee Oom Hendrik (Han) een familie-ringboek aan het opstellen was, en mij aanrieden het hem eens te laten opsturen. Bij dit gesprek kwam uit, hoe weinig wij van onze herkomst wisten; aangezien ik door de omstandigheden zowel als mijn leeftijd, in het stadium verkeerde , dat men zich zijn genealogie gaat aantrekken, volgde ik de gegeven raad op; nu ik tegen de herfst van het jaar 1951 mijn inmiddels gedane bevindingen aan het samenstellen ben, weet ik niet of ik door zo te handelen, al of niet nuttig werk verricht, maar basta! aan de lezers om, na het gebodene te hebben doorgelezen, hun vonnis te vellen.

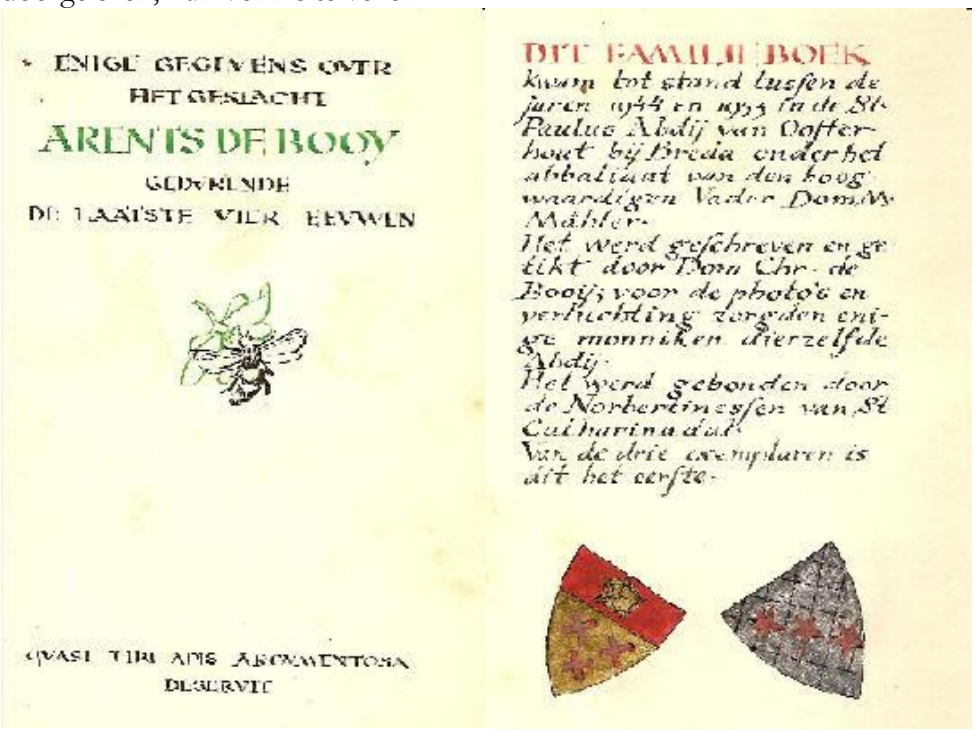

Titelbladen van het familieboek de Booij, schrijver Chré de Booij. De Latijnse spreuk 'quasi tipi apis argumentosa deservit' betekent:' Ik diende U als een bezige bij'

Het ringboek dat ik overtikte en met photo's en toevoegsels vermeerderd, aan mijn broer *(red. James Marnix de Booij)* gaf bij zijn terugkomst in 1945 in Nederland, begint: "Wij zijn waarschijnlijk uit Frankrijk gekomen. Jacobus de Booy, mede dokter te Amsterdam geb., overl. 1746, was

gehuwd met Sara de Spillenaar, overleden 1772 's Bosch. Mijn betbetovergrootvader." Daarna volgen korte gegevens over zijn nakomelingen en de aanverwante geslachten Faure en de Mol van Otterloo, en brieven van de moeder van Oom Hendrik en van zijn broer Chrétien. Veel portretten zijn aan de tekst toegevoegd, zodat het geheel een belangrijke bijdrage tot de reconstructie der familiephysionomie mag worden genoemd, al blijft onze herkomst duister.
In een van Oom Hendrik's steeds welkome bezoeken aan de abdij, wees ik hem op dit feit. Hij gaf mij toen de uitstekende raad nicht Willy de Booij - Scheltus inzage der familiebescheiden te vragen. Ik fietste naar haar huis in de Baronielaan, waar de tijdelijke bewoner, oud-kolonel Palairet Hooglandt mij zeer heus ontving en vertelde dat zij in Johannesburg bij haar oudsten zoon was. Echter haalde hij het door mij gewenste uit een latafel te voorschijn. Het waren vooral de in dit boek opgenomen portretten en geslachtregisters die voor ons van belang zijn; verder was er van allerlei correspondentie, waaruit ik leerde dat in l892 de beide broers, oud-kolonel Pierre en oud-notaris Chrétien de Booij, met den zoon van den eerstgenoemde, den 1sten luitenant bij de veld-artillerie Alexandre de Booij, zich moeite hadden gegeven wat meer te weten te komen over ons geslacht, doch op een verkeerd spoor waren geraakt door den vermeenden voorvader te zien in den Indischman Jacobus du Boys als doctor medicinae te Leiden gepromoveerd 17 Juli 1673 volgens de naamlijst der doctoren te Amsterdam (jaargang 1883-1884 van het Algemeen Nederlandsoh Familieblad, no. 14, blz. 5). Deze zou van den Bosschen rector de vader of grootvader moeten zijn geweest.
De oud-kolonel schrijft in deze zin 21 Mei 1892 aan candidaat-notaris Pieter de Booij te Amsterdam, tantezegger van de hem bekende Maria Anna de Booij, die naar dezen neef had verwezen, toen haar werd gevraagd aan te tonen de gepresumeerde verwantschap tussen haar en ons geslacht. Deze kwam eerst onlangs vast te staan bij het vinden dat de bierbrouwer en schepen van Dinther, Geerling de Booij hun stamvader. en een jongere broer van den voornoemden Jakobus - te Rosmalen was gedoopt in plaats van te Geffen. Inmiddels had de oud-notaris bij hun nicht Henriette Elisabeth de Booij, weduwe van den luitenant ter zee G.J.W. Hooghwinkel, het schilderijtje bezichtigd van het wapen van Geerling's zoon Johannus, omgeven door de wapens Duytz, van Halder en Schilders. Na haar dood kwam het te Lisse - ik meen bij de familie Sobels - waar het in de brand van het woonhuis verloren ging. Gelukkig had Pieter de Booij er een copie van laten maken; wij hebben trouwens, opgeborgen in het oud-archief der gemeente Utrecht, het familiewapen door rector Christiaan gevoerd, toen hij in 1769 met de vroedschap van die stad correspondeerde. Het onderzoek werd niet voortgezet: de beide broers waren er te oud voor geworden. Chrétien schreef 20 Mei 1892 aan Pierre: "... veel geld heb ik er niet voor over, ook niet veel tijd, ook is 't beter dat een jonge krachtige kandidaat notaris het werk ter hand neemt dan een oude afgeleefde notaris non-activiteit". Maar ook Pieter de Booij is niet geslaagd, al schreef hij 25 Juli 1892 aan den oud-kolonel volkomen juist: "Misschien waren Jacobus die in 1725 een zoon kreeg, en Geerling die in 1733 een stamhouder rijk werd, broeders en zou daar het verband tusschen onze takken gevonden moeten worden".
De geslachtregisters en oude brieven kreeg Alexandre van Mevrouw Goetzee, dochter Jacob de Booij; hij zal haar hebben teruggegeven wat zijn oom Chrétien in een brief van 12 Juli 1892 noemt "stukken die ons niet aangaan, maar het geslacht Janson (waartoe nl. de vrouw van Jan Jacob behoorde) en de maçonnieke graad van oom J.J. de B."
Terwijl ik met dit alles juist begon kreeg ik kennis door de Heren A.C. baron van Heerdt en B.H. Boissevain, van de ouders en de grootouders van Jakobus de Booij, waardoor het eerste licht op onze afkomst viel. In te Amsterdam praktiserend geneesheer, de vader van rector Christiaan geweest: zijn grootvader leefde te Geffen als schoolmeester, zijn vader was aldaar drost-secretaris en zelf was hij secretaris van het aangrenzend Nuland. Beide deze plaatsen liggen in de Meierij van den Bosch op een tweetal uren van die stad verwijderd. Slaat men van Beresteyn's Genealogisch Repertorium op onze geslachtsnaam, dan vindt men als enige verwijzing: De Nederlandsche Leeuw 1903, blz. 146, waar men de opgave krijgt, ontleend aan de kerkregisters van Geffen-Nuand, der nakomelingen van den koster-schoolmeester.

Krachtig gesteund door mijn broer begint van dit ogenblik af mijn dilettantisch onderzoek, waarvan de resultaten hier worden meegedeeld. Daardoor kwam vast te staan dat hoe sprekend Protestants ons geslacht ook mag wezen, het in ieder geval niet afstamt van Hugenoten uit de tijd van de herroeping van het edict van Nantes, en dat men er zelfs van 1626 tot 1636 bij den spoormaker Aernt Aerntsen niets Frans aan bespeuren kan. Enige voorzichtigheid in het uitspreken van een geheel negatief oordeel is hier geboden wegens de relaties van de zusters Lijsbeth en Geertruijt van Geffen's koster Geerlich Arents de Booij met oorspronkelijk Zuid-Nederlandse geslachten: Timmers uit Turnhout, Salmé uit Mechelen, en Soete de Lake van Villers. Is Nijmegen's gaande stadbode Aerndtt Aerntssen die in 1586 zijn te Kleef wonende moeder opzoekt, inderdaad onze stamvader geweest, dan zal door hem wel de lust tot reizen en trekken in zo velen onzer aanwezig, zijn overgeplant en is het geslacht reeds lang cosmopoliet! Moge het een jonger familielid met de benodigde feu sacré gegeven zijn over dit alles meer en volledige gegevens te verschaffen.

I. De Stadsbode Aerndtt Aerntssen (omstreeks 1570- 1609)

De geschiedenis van mijn voorouders begint te Nijmegen tijdens de Tachtigjarige oorlog (1568 - 1648). Deze stad had aanvankelijk de partij der staatsen**),* maar het nieuwe regime wekte de tegenstand op van de overgrote meerderheid der inwoners, zodat 8 Maart 1585 regering werd verzet en men opnieuw Philips II erkende.

**) Staatsen is de benaming voor de legertroepen van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Deze stonden onder bevel van de stadhouder gekozen.*

Nu sloeg Maurits het beleg om Nijmegen en dwong het tot de overgave 20 Oktober 1591, waarna hij er meedogenloos de politieke en kerkelijke reformatie doordreef. Wij kunnen er dus zeker van zijn dat de kort na de reductie*) nl. 16 Maart 1592 aangestelde gaande of lopende stad bode Aerndt Aertzen, goed protestant en staatsgezind moet zijn geweest om op dit voor Nijmegen kritiek tijdstip zijn benoeming te krijgen.

Links: Prins Maurits (1567-1625), Prins van Oranje. Rechts: Philips II (1556-1598) Koning van Spanje

Hij zal er geen onbekende zijn geweest, want ik neem aan dat hij identiek is met den gelijknamigen bode dien men reeds van 1582 af in de stadsregisters vermeld vindt als dienst doende naar allerlei militairen.

**) reductie betekent het terugbrengen naar de Republiek*

Aerndt Aerntssen werd omstreeks 1570 in Kleef geboren - men noemt hem in 1582 en in 1586 "jonghen" - heet hij naar believen der registrerende klerken Aerndtt Aerntssen, Aerndt Aertzen,

Arndt Arndtssen, Arno1dus Arnoldi en een keer, in het jaar 1606, Arndt ' die bode gesworen bode deser statt'.*) In 1586 moet hij met een exploot naar Kleef ten huize van den met Ermgardt Kreienvenger getrouwden hopman Bernt Pas, en profiteert van die gelegenheid zijn aldaar wonende moeder op te zoeken. 26 Augustus 1597 trouwt hij in de Ned. Herv. Kerk - waartoe de eerste 250 jaren al onze de Booij's behoren - met Neeltgen Martins.van Niewegen.
*)Uit het onderzoek van Mevrouw Smulders-de Jong blijkt dat zijn vader Arent geboren is in 1538 in Kleef, Rijnland, Prussia. Hij trouwde met Mevrouw Arent, die in 1542 geboren is in Kleef).

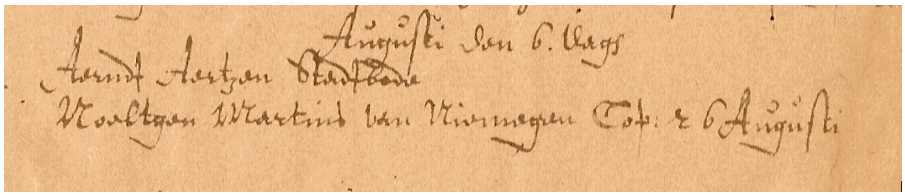

Huwelijk Aerndt met Neeltgen van Niewegen .Opgetekend in het gereformeerde huwelijksregister van Nijmegen.

De doop hunner kinderen blijft onbekend daar de doopregisters eerst van April 1608 af voorhanden zijn; in Mei van dat jaar wordt Aerndt aangesteld tot poortwachter aan de Molenpoort en ontvangt in Mei 1609 van stadswege ter gemoetkoming voor zijn huishuur 20 gl. Volgens de kerkenrekeningen wordt hij in de zomer overluid (*red. overleden*) en reeds 18 October van dat jaar 1609 hertrouwt zijn weduwe met den Nijmegenaar Geurt Jacobs, dien zij vier kinderen schenkt, het laatste in 1617. In het volgend hoofdstuk zal blijken dat zeer waarschijnlijk, de Bossche spoormaker Aernt Aerntsen, een zoon van dezen stadbode is geweest. Typerend voor het tijdsgewricht is de verklaring bij de aflegging van de tot zijn ambtsaanvaarding gevorderde eed, dat hij de stad niet zal aanspreken voor het rantsoen - losgeld - indien hij mocht komen te vallen in handen van den vijand.
*)*Het recht om brieven te vervoeren (postrecht) is vanouds een recht van de vorst. De vorst maakt zelf geen gebruik van dit recht, maar verleent steden het privilege boden te benoemen. Het stadsbestuur stelt een 'stadsbode' aan. De stadsbode heeft een officiële status. Om de status kenbaar te maken, draagt hij een schildvormig insigne met een afbeelding van het stadswapen. Dit kenteken wordt 'bodebus' genoemd. Een bode loopt tussen steden. Het platteland wordt niet bediend. Men moest als gaande bode een ijzersterk gestel hebben, vastberadenheid en moed. De bereisde wegen waren heel slecht, er waren vele bedelaars en ander gespuis militair zowel vriend als vijand en in de winter wolven.*

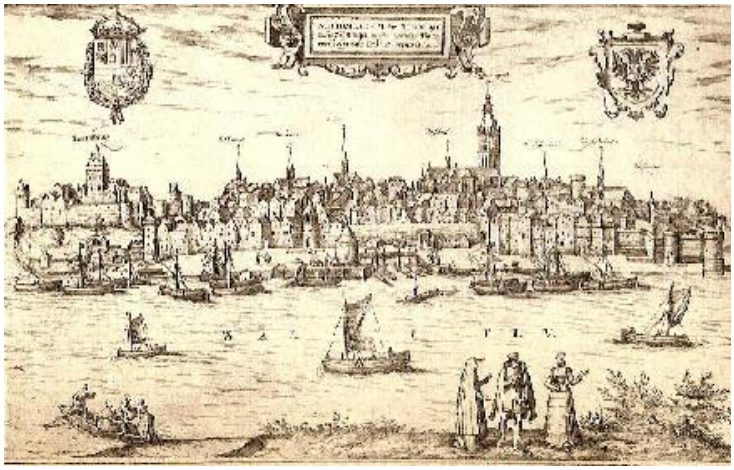

Gezicht op Nijmegen omstreeks 1575

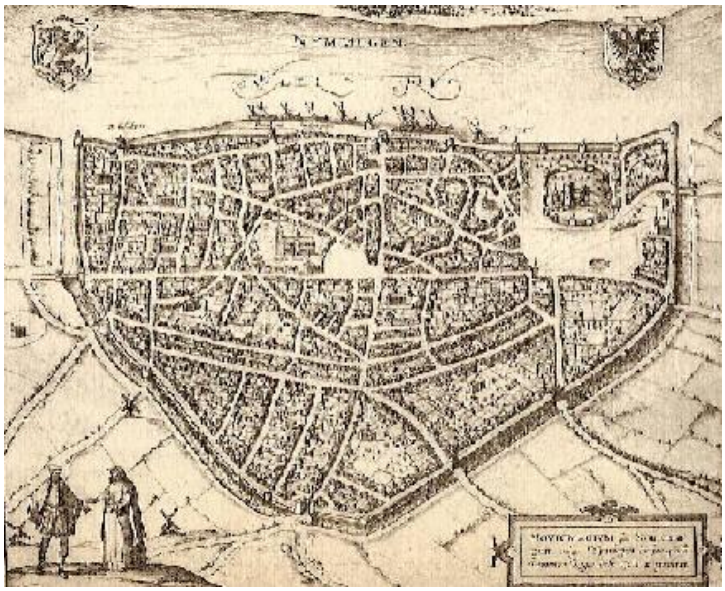

Plattegrond Nijmegen omstreeks 1575.

Geregeld ontving Aerndt voor zijn kleding vier ellen Kempis of Kempens - vermoedelijk in de Kempen vervaardigd laken -of het geld nodig tot het aanschaffen daarvan; hij was verplicht op de hoogtijden en wanneer iemand met de wijn werd vereerd, deze kleding te dragen die bestond uit een rok of tabbaard in de stadskleuren: half rood, half zwart, waarbij de kovel als hoofddeksel kwam, die echter uit de mode geraakt zijnde in l600 werd vervangen door een mantel. Tot het bewaren van zijn brieven en andere papieren kreeg hij een bus die de stad op 1 gl. 16 st. kwam en waarvoor Aerndt, toen hij hem in l600 moest vernieuwen, 6 gl. ontving. Aan het ambt was geen vast salaris verbonden: de boden kregen volgens een vastgesteld tarief bij hun terugkomst de reis vergoed en op de griffie tekende men de reizen aan op een kerfstok; onderweg konden zij diensten verrichten voor de burgers, die slechts volgens het stadstarief mochten worden berekend. Wat nu aangaat het jaar dat Aerndt aan de Molenpoort poortwachter is geweest, ontving hij 50 gl aan salaris, 20 gl tegemoetkoming in de huishuur een een daler (1 1/2 gl) maandelijks vanwege het poort schrijversambt.
Wij kunnen ons moeilijk het vitaal belang indenken van de poorten der omwalde steden. Bij de oudste vestingen was de poort doorgaans in een sterke vierkante toren aangebracht, en zo nauw dat er slechts een wagen tegelijk door kon. Gewoonlijk was zij aan de stads- en aan de buitenzijde voorzien van dubbele deuren, bedekt met ijzeren platen, beslagen met spijkers met grote massieve koppen.

Molenpoort Nijmegen

Daar de poorten bij de middeleeuwse belegeringen, toen het geschut nog geen doordringende kracht genoeg bezat om bressen te schieten, de meest bedreigde punten waren, waardoor de belegeraars trachtten naar binnen te dringen, was men er op bedacht die zoveel mogelijk te versterken. Niet alleen werden er flankerende muurtorens aangebracht, maar men zon er ook op de verdedigingsmiddelen der poort zelve te vermeerderen met voorpoorten, staketten, valhekken, slagbomen, schorten en schermen, hameijen, schotpoorten, haspels en wat niet al. Tot meerdere veiligheid werden in de 16e eeuw in tijden van gevaar de poorten "toegebolwerkt" , met zware balken dichtgemaakt, toegemetseld, of wel de gehele ruimte tussen de twee poorten werd met aarde opgevuld. Natuurlijk waren zij dan zolang dit duurde buiten gebruik gesteld. Nijmegen was toen nog een waar akkerstadje, waar glacis en buitenwerken onbekend waren, en "de heide", hier en daar afgewisseld met bouwland, tot aan de stadsgracht reikte. Hoe dat sluiten der poorten de landbouwende gemeente uiterst lastig en hinderlijk was somtijds bleef er slechts één poort aan de land- en één aan de waterzijde open - behoeft geen betoog, en het sluiten der Waalpoorten ontriefde handel en scheepvaart. Werd tengevolge der aanhoudende verzoeken van de "naburen" - de raadsignaten uit de Tachtigjarige oorlog vermelden die gestadig - een of andere poort dan enkele malen geopend, dan geschiedde dit op hun kosten. Op elke poort stond een klokje dat 's avonds geluid werd vóór men de poort sloot, waarna de sleutels bij den eersten burgemeester werden gebracht en 's morgens weer bij hem gehaald. Tot voorzorg tegen verraad plachten de burgemeesters enige malen in het jaar de sloten te verhangen, d.w.z. de sloten der verschillende poorten om te ruilen: de formaliteit werd verricht door beide burgemeesters, gevolgd door enige gerechtsdienaars en na afloop ging men zich op kosten der stad verkwikken in de een of andere taveerne, waar een goed vat wijn aangestoken was.
Behalve de verschillende poorthoeders en poortsluiters was er ook een wacht aan elke poort die door de burgers betrokken werd en in 1585 werd voor hen tot tijdverdrijf een beugelbaan*) gemaakt met acht ballen en de nodige "lepels" of slagers. Men gebruikte ook wachthonden. De vertrekken boven de poorten werden verhuurd of tot andere doeleinden gebruikt, bijvoorbeeld als gevangenis; een der kelders-onder de Wiemelpoort werd in 1531 tot "geckhuis" ingericht. Aan de poorten als behorende tot de drukste punten der stad, werden publicatiën aangeslagenen overtreders der wet aan de kaak gesteld. De kwartieren der gevierendeelde verraders werden op de poorten gehangen en men sloeg er ook valse munten tegen. Boeven en vagebonden werden eerst op de Markt gegeseld en daarna aan de poort waarbij zij de stad als bannelingen verlieten. Werd een wolf in het schependom gevangen en had de stad daarvoor de 12 gl. premie betaald, dan werd het dode dier aan een der vensters van de Wiemelpoort in een ijzeren halsband opgehangen En de keurmeester der varkens, die een varken had goedgekeurd dat later bleek garstig te zijn, moest niet alleen den koper schadeloos stellen, maar bovendien met een tafeltje aan de Wiemelpoort gaan zitten en er het ongezonde vlees in het klein uitveilen
*)*De beugelsport beoefent men op een lemen baan van ongeveer 10 bij 5 meter. Aan het einde van de baan is een beugel geplaatst, een ring van ijzer. De bollen moeten door de spelers door de beugels worden gerold. Er wordt gespeeld met 4 bollen van zo'n 18 cm doorsnee en een gewicht van ca. 4 kg.*
Iedere speler speelt met een houten palet (schop of sleger) waarmee de bollen in één rechte lijn worden voortbewogen. Het spel wordt gespeeld met 2 of 4 spelers, maar altijd met 4 bollen. Beugelen was in vroegere eeuwen één van de belangrijkste volksvermaken in de Nederlanden, naast bijvoorbeeld kolven en klootschieten. Het spel schijnt tot aan het einde van de negentiende eeuw te zijn gespeeld door welgestelden. Voor de Tweede Wereldoorlog werd het heel populair in Limburg en Brabant.
In de stadsrekenboeken en de gerechtelijke protocollen van Nijmegen kan men 's mans levensloop nagaan. Men kan er uit vaststellen dat het Aerndt niet aan afwisseling heeft ontbroken: de vele reizen met de witte havikshandschoenen naar Luik, de avontuurlijke tochten dwars door de vijandelijke troepen heen, waartoe hij soms 's nachts de poort wordt uitgelaten, het brengen van een half everzwijn naar den Haag, van 2 ossen naar zijne Excellentie, het opbrengen van een Fransoos, van een schaapherder, het afficheren in naburige steden van veilingen en verpachtingen, etc. Men vergoedt hem in 1594 7 gl. 10 st. voor onkosten gemaakt bij het brengen

van een "wild varken" - everzwijn - waarvan men de kop en de helft van het resterende verzond, terwijl men het overige wel zelf zal hebben genuttigd; het raadsignaat vermeldt op 27 maart dat kapitein Reyn van Berck de stadsregering daarmee heeft vereerd en het besluit der heren het in die tijden zeer geliefd wild te zenden aan den te den Haag in het belang van Nijmegen verblijvenden burgemeester Beyer, om het naar gelegenheid en discretie volgens zijn goeddunken wederom te verschenken. Nog ontvangt hij in dit jaar op 6 November 2 gl. 5 st. voor een reis naar Arnhem en de huur van een paard om de reis te bespoedigen. In 1595 betaalt men hem 9 gl. voor het kopen van zijn vier ellen Kempis, in 1599 10 gl. en eveneens in 1601 en 1605, in 1607 10 gl. 8 st. Aanhoudend worden hem door 'de griffie' vergoed: meegebrachte pennenmessen scharen, zilverzand, versneden zowel als onversneden pennen, liassen enz. In 1599 krijgt hij 27! st. vanwege een tijdens een Arnhemse reis meegevoerden Fransoos; 18 Juni 1600 zijn het 4 gl. 10 st. voor het brengen van de blijde tijding van de slag in Vlaanderen; hij krijgt voor zijn dienst in het convoyeren der "servijspenningen" - geld, benut voor militaire doeleinden - naar 's Grevenweert - het eilandje waarop in l586 de Schenkenschans was gebouwd - 5 gl. uitbetaald 13 Februari 1600. 30 Januari ontvangt hij 3 gl. 10 st. voor het overbrengen van 2 ossen aan Zijne Excellentie: dit was een deel der verering aan hooggeplaatste personen die volgens onderlinge afspraak der Gelderse steden bestond uit twee vette ossen, drie tonlasten wijn (meer dan 56 onzer ankers) en gewoonlijk een aantal zakken haver; 10 September betaalt men hem 6 gl. voor het bericht van de goede tijding over de stad Grave. Nu krijgt hij ook verscheiden malen de opdracht tot het "billetten affigieren" dat is in naburige steden en dorpen aankondigingen over verkoop of verpachting van land, de veerdienst, het gemaal, de doorvaart, de waag, aanbesteding van de nieuwe haven enz. aanslaan. 12.November 1607 betaalt men hem 3 gl. 15 st. voor een reis met de onkosten gemaakt bij het halen van Jan Willemszn Scheper . (schaapherder)
Hier eindigt het hoofdstuk over deze man die waarschijnlijk als stamvader ons geslacht zijn naam heeft gegeven.

II. De spoormaker Aernt Aerntsen (omstr. 1598-1636).
2 Mei 1626 trouwden in een Ned. Herv. kerk te Nijmegen de aldaar geboren jongeman Arent Arenss en Anneken Kreijvangers, jongedochter van Latum, wonende te Nijmegen. Daarbij waren getuigen de rentmeester Leydeckers met zijn vrouw - vermoedelijk Dirick Leijedeker, 30 Juli 1605 te Nijmegen gehuwd met Neesken van Scherpenhuijsen, beiden jongelieden van Nijmegen - en de moeder van den bruidegom Neuleken Mathijs. Was nu deze moeder de weduwe van den stadbode uit het eerste hoofdstuk, die nagenoeg dezelfde naam draagt? Het is des te waarschijnlijker, omdat de kinderen uit dit huwelijk zich noemen met de persoonsnaam gevolgd door de genitief Arents de Booij - de benaming slaat dan op het ambt van den grootvader, daar in de volksmond booi gold en nog geldt voor bode. De beide eerste kinderen van dit echtpaar, Lijsbeth en Geertruijt, worden in 1627 en 1628 te Heusden gedoopt; daar het register bij de tweede doop de ouders noemt Aernout Aernoutsen en Anneken en Coeijenvangers, lijkt het niet onmogelijk dat de vader identiek is geweest met de ruiter Aernout Aernoutsen onder de compagnie van den graaf van Cuilenburch die 4 Februari 1626 een attestatie doet voor den Heusdensen notaris Jan van Heemskerk. Heusden was de vesting van waaruit men den Bosch bestookte, dat zich in 1629 even ongaarne aan Frederik Hendrik moest overgeven, als Nijmegen een kleine 40 jaren te voren aan Maurits. Arent moet er spoedig met zijn vrouw naar toe zijn gekomen, want zijn drie volgende kinderen worden er in de Sint Jan gedoopt in de jaren 1631 (Arent), 1633 (Aeltijen) en 1636 (Geerlich Arents de Booij). 5 Juli 1635 doet hij de eed gevorderd voor de opname onder de poorters.

Frederik Hendrik (1584-1647) Prins van Oranje, Graaf van Nassau

Nu hij poorter *) van den Bosch was, kon hij daar ook de volgende dag, 6 Juli 1635, in het smedenambacht worden opgenomen als buitenmeester en spoormaker, en had tot collega's alle plaat-, esch-, mes-, lemmet-, geweer-, speermakers, hoef-, grofsmeden, sloot-, harnas-, instrument-, sijs-, spijker-, sigt-,· scheer-, pannen-, zwaardmakers en ketelbuters. *(Ambacht spoormaker: vervaardiger van sporen voor rijlaarzen).* Hij kocht in dat jaar op 10 December van den mesmaker Michiel enigen zoon van Andries NoeIen, diens huis in de Stoofstraat.

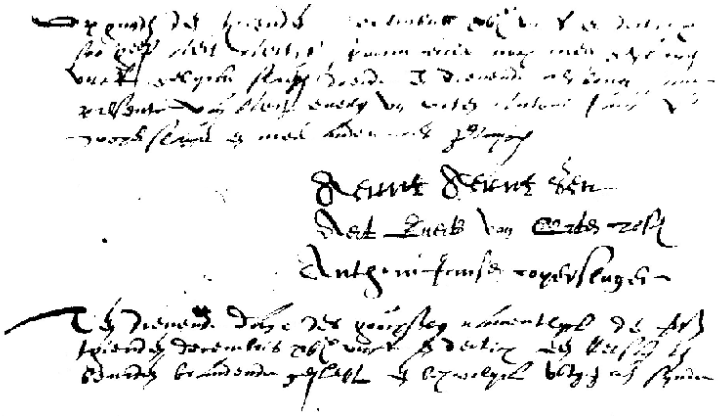

Koopakte van het huis in de Stoofstraat te 's-Hertogenbosch gekocht in 1635 door de spoormaker Aernt Aertsen

**) Burger- of poorterboeken kwamen alleen voor in de steden. Hier in werden ingeschreven de van elders komende inwoners.Zij diende hier toe de eed op de bepalingen omtrent het burgerschap af te leggen. Het burgerrecht gaf bepaalde rechten, doch schiep tevens verplichtingen. Bovendien kostte het geld om burger te worden. voor een geringe ambachtsman kwam dit al gauw op een half maandsalaris. Daardoor is het begrijpelijk, dat niet iedereen trachtte het burgerrecht te verkrijgen. Anderzijds was het burgerschap erfelijk in manlijke lijn. Ook was men om een bepaald ambacht of beroep - b.v. Goud- of Zilversmeden, Bierbrouwen, Broodbakken, Metselen - uit te mogen oefenen verplicht om het burgerschap te verwerven.*

III. De koster-schoolmeester Geerlich (Gerlickts) Arents de Booij (1636-1699)

Geerlich Arents wordt op 16 Juli 1636 in s-Hertogenbosch geboren. In het ondertrouwboek der Grote Kerk van de Bosch staat: dat op zaterdag 9 Juli 1661 ondertrouwen Geerlingh Arents, jonge man van Den Bosch, soldaat onder Kapitein Bassum en Maeijken Cornelis Cruijff, geboren Wijk bij Duurstede, begraven Geffen 10 december 1706, dochter van Cornelis Janz. En N.N. Beide wonen Achter het Wild Varken. In het lidmaten boek van de Nederlandse Hervormde Kerk van den Bosch komt Maeijken Cornelis Cruyff voor met attestatie van Tiel. Hun dochter Hendrien wordt gedoopt 26 augustus 1661 in de Gereformeerde Grote Kerk van 's-Hertogenbosch.

4 Maart 1662 wordt Geerlich op het rekest van Ds Gerardus Tielius door de Raad van State aangesteld tot koster-schoolmeester te Geffen in de Meierij van den Bosch en doet 7 Maart de

beide daartoe vereiste eden. Onze voorvader is nu staatsambtenaar en werktuig om de politieke en kerkelijke reformatie in het Generaliteitsland*) te helpen invoeren.
**) Generaliteitslanden waren gebieden die in de tijd van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden onder direct bestuur van de Staten-Generaal vielen. In tegenstelling tot de zeven gewesten – Groningen, Friesland, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Holland en Zeland – hadden zij geen stem in het landsbestuur. Het waren voornamelijk Rooms-katholieke gebieden die in een later stadium van de Tachtigjarige Oorlog op Spanje veroverd waren. Ze fungeerden als "bezette gebieden" — als buffer tussen de Republiek en de Spaanse respectievelijk Oostenrijkse Nederlanden*

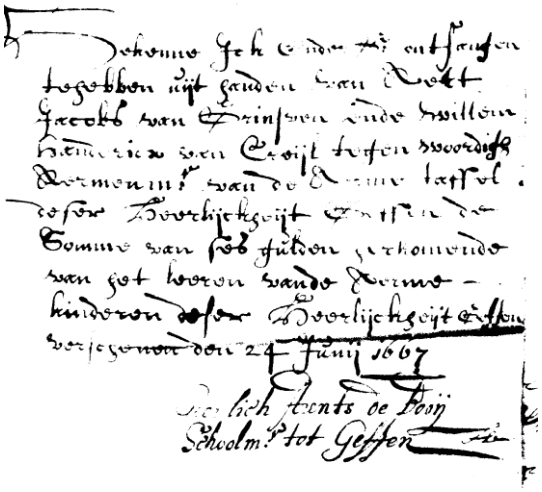

Een kwitantie van Geerlich Arents de Booij, kosterschoolmeester te Geffen 24 juni 1667.

Over zijn taak als koster-schoolmeester kan het volgende gezegd worden. De lesuren - zowel 's zomers als 's winters van 8 tot 11 en van 1 tot 4 uur moeten beginnen met het morgen- en eindigen met het avondgebed; de kinderen hebben de Woensdag – en Zaterdagmiddag vrij "ende twee Weecken in 't geheel Jaer tot speel-dagen ende Vacantien …. Ende meer niet, immer nimmer op Paepsche Feest-dagen". De schoolmeesters moeten dan de kinderen leren lezen, en Onze Vader opzeggen, de twaalf geloofsartikelen, de tien geboden, het morgen en avond gebed, het gebed voor en na het eten. Zij moeten zich inspannen de kinderen als zij redelijk kunnen lezen, te leren schrijven en hun om de veertien dagen of de maand - al naar gelang de opkomst - een stichtelijk dictee geven en hen door een prijs maandelijks opwekken tot naarstigheid. Op Woensdag en Zaterdag zijn zij gehouden de beste scholieren te oefenen in het psalmen en de catechismus, om daardoor in de kerkgoed mee te kunnen zingen en vaardiger te antwoorden in de particuliere catechismus, zij moeten hen op school laten lezen "een Evangelist oft Epistel". Van de te gebruiken leerboeken zal de classis hun een lijst overhandigen, want zij mogen geen gebruik maken van "lichtveerdige, superstitieuse, ende de Gereformeerde Religie nadeelige of contrarierende Boeken, waerdoor de Jonckheyt soude mogen werden ghecorrumpeert, dan alleenelijek goede ende profytelijcke Boeeken, met waerheyt ende eerbaerheyt overeen komende". De lijfkastijding der kinderen mag niet te zacht noch te wreed wezen, maar moet met het oog op verbetering, naar hun aard, teerheid en humeuren worden gemodereerd, waarbij slechts roede en plak mogen worden aangewend; men moet er op toezien dat de R.K. kinderen niet in de school mee brengen Roomse boeken, rozenkransen, crucifixen enz. of de Gereformeerde kinderen lastig vallen over hun geloof of "eenige Paperyen inplanten". Evenmin mogen de schoolkinderen komen te verlopen; vloeken, zweren; lasteren; ontuchtig spreken, stelen, liegen, dobbelen, kaartspelen, elkaar slaan, bijnamen geven, elkaar de fouten van ouders en verwanten verwijten. "Daer combinatien zijn, sullen vooral de schoolmeesters ende kosters gehouden zijn hare Predicanten Indië Plaetsen te vergeselschappen, ende oock het hare tot stichtinge der Gemeente by te brengen". Geerlich moest dus onder het gehoor van Ds Tielius wezen tijdens zijn diensten zowel te Nuland als te Geffen. De jongens en meisjes moeten apart van elkaar zitten. en men zal

ofwel jongens ofwel meisjes als kostleerlingen mogen hebben, maar niet beide, tenzij de meisjes onder de 9 de jongens onder de 12 jaar."
Zij krijgen een dochter Alletta vermeld in de stukken uit het schepenprotocol van Geffen. Hun oudste zoon Arndt werd gedoopt in Geffen 1663 , later herbergier-bakker in Poortugaal (land van Putten). Hij trouwt met Neeltje Struik en krijgen als kinderen: Johannes geboren 3 febr. 1692, Arent geboren 15 maart 1693, Aert geboren 29 augustus 1694, Maddeleentje 2 febr. 1698, Geerligte 22 apr. 1703. Arndt sterft in 16 november 1703. *(Hij heeft nog nakomelingen, maar deze tak sterft uit met Jan de Booij die kinderloos sterft in 1834).* De andere kinderen van Geerlich waren resp. gedoopt 18 mei 1665 Aaltjen, 29 mei 1667 Cornelis, Jakob gestorven Geffen 3 januari 1697 en 1 maart 1671 Hendricus.
Geerlich sterft in Geffen 4 september 1699 en zijn vrouw Maeijken wordt begraven 10 december 1706.

IV. De secretaris-drossaard Henricus de Booij (1671-1740)
1 Maart 1671 wordt te Geffen gedoopt Henricus de Booij, die daar zijn loopbaan moet zijn begonnen als broodbakker - zijn oudere broer Arent was te Poortugaal herbergier-bakker - want als dusdanig weigert hij 7 September 1695 voor schepenen de eed af te leggen "dat hij het middel vant gemael direct nogh indirectelijek sal froudeeren nogh door den sijnen doen frouderen oock de Ordonnantie vant voors gemael in allen deelen ponctelijck te sullen onderhouden". Dit belet niet dat hij de laatste jaren der l7de eeuw tevens geweest is pachter van de dranken te Geffen, en over het gemaal en de verzwegen personen van de dorpen Berlicum, Middelrode, Heeswijk en Dinther. Er is opgetekend dat men - evenals bij zijn vader - bij hem spijkers haalt; waar althans het eerste huis dat Geerlich bewoonde, een smidse rijk is, vermoedelijk dat beiden de spijkers zelf vervaardigden, temeer daar Geerlich's vader spoormaker was en in een smedenbuurt woonde, waar Geerlich zijn 12 eerste levensjaren doorbracht.
18 Januari 1698 trouwt te Geffen na de 3 proclamaties Henricus de Booij met Willemina, de te Ravenstein geboren dochter van den Geffensen vorster Hendrick Reymidts van Riemsdijck uit diens derde huwelijk met Hester Jans Pelters. *(De vader van Hendrick Reymidts is Rombout Aertsz van Riemsdijck. Hij wordt beschouwd als de stamvader van de familie van Riemsdijk die in Nederlandse Adelsboek is opgenomen. De schoonmoeder Sophie van Riemsdijk behoort tot deze familie. Dit betekent dat mijn vrouw en ik dezelfde voorouders hebben*).
In 1701 wordt Henricus voor het eerst vermeld onder de schepenen van Geffen, in 1702 als procureur. Zijn vrouw komt als Willemina de Booij voor op de lijst der tappers en in 1714 wordt zijn alsdan 16 jarige zoon Jakobus koopbrouwer en jeneverstoker genoemd, in 1716 wordt gesproken over de brouwerij van zijn 14 jarigen zoon Geerling wanneer Henricus in 1743 zijn. huis te Nuland verhuurt aan den Geffenaar Peter Guerds de Haas, is een der voorwaarden dat deze geen bier mag tappen als van den heer verhuurder.
Ziek te bed liggend verklaart hij 12 Juni 1737 voor schepenen van Geffen zijn vrouw tot universeel erfgenaam - toch overleed zij voor hem, 1 Mei 1740, en werd de 7de in de kerk te Geffen begraven - en legateert aan Geffen's huisarman een halve mergen in de Nulandse gemeenhoeve , en benoemt 5 December zijn zoon Jakobus tot geautoriseerd drossaard; na diens overlijden in 1739 wordt George Hendrik met de functie belast gedurende zijn indispositie, maar hijzelf is eerst 11 Mei 1743 in de kerk te Geffen begraven, waarvan hij evenals Geerlich verscheiden keren kerkmeester is geweest en waar hij in 1695, zijn vrouw in 1697, werden aangenomen tot ledematen. Ook de weduwe van Geerlich staat genoteerd in de kerkrekeningen: "gelt -aan de huisarmen-Jaerelijcks een pont paijement betaelt wordende met seeven stuijvers komt in de drie Jaren de somme van eene gl, eene struijt, een stuck tuelant groot een 100pensaeten vier roijen ter plaetsen opden Engh".
Feitelijk is hij reeds in 1705 begonnen het drossaardsambt uit te oefenen, wat hem 24 Augustus 1706 een acte van insinuatie der schepenen op de hals haalde, waarin dezen zich beklaagden dat hij wederrechtelijk handelde tegen de oude gebruiken en privilegien, en bovendien in zijn persoon

verenigde de incompatibele ambten van secretaris en drossaard. Hij ging ongestoord door. Henricus wordt 29 Januari 1711 aangesteld tot drossaard*), dijkgraaf en secretaris der heerlijkheid Geffen, alsmede tot stadhouder en griffier van het leenhof van Geffen te Nuland.
Als slot voor dit hoofdstuk haal ik aan uit H.N. Ouwerling's "Geschiedenis der dorpen en heerlijkheden Deurne, Liessel en Vlierden" (Helmond,1933) wat deze over het bestuur vermeldt, daar dit in het algemeen evenzeer geldt voor Geffen en Nuland, dus voor Henricus, zijn zoons en schoonvader.
**) De aanzienlijkste ambten in de heerlijkheid waren die van drost en drossaard, terwijl daarnaast de schepenen genoemd kunnen worden. De naam drossaard of drost hier het eerst in gebruik in 1651, vóór dat jaar spreekt men van schout of' scholtis- afgekort tot sts staat het achter de handtekening van Henricus de Booij. De functie van drost of schout was hoofdzakelijk een rechterlijk ambt en wel tweeledig. Bij de schout behoorden eigenlijk de civiele, bij de drost de criminele zaken thuis. Maar gewoonlijk werden die werkzaamheden door een persoon verricht. Deze was dan in het rechterlijke de Officier van Justitie, in het burgerlijke had zijn ambt nogal veel overeenkomst met het tegenwoordige ambt van burgemeester. Hij was de vertegenwoordiger van den heer en de gevreesde man in het dorp; zijn ambt was er een van aanzien en gewicht en werd in den regel door de heren die het te begeven hadden, niet voor en paar vriendelijke woorden weggeschonken; de dignitaris moest er meestal jaarlijks recognitie voor betalen. Hoe groot het inkomen van den drost was is niet bekend. 't Is trouwens ook niet na te gaan want het bestond niet alleen uit een vast traktement, maar ook -en vooral- uit emolumenten. Die laatste klommen vaak tot aanzienlijke bedragen. Zij bestonden uit vacatiegelden, boeten, vereringen, recognities, opbrengsten uit nevenbetrekkingen, enz".*

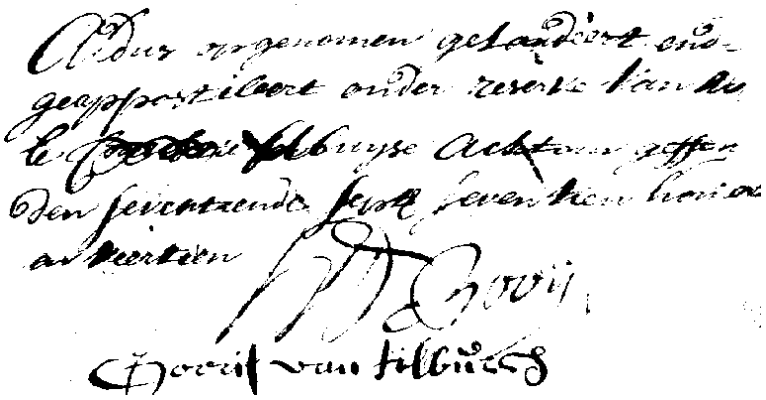

Handtekening van Henricus de Booij in de armenrekeningen op het stadhuis van Geffen

De kinderen van Henricus worden ingeschreven in het doopregister van de Gereformeerde kerk van Geffen-Nuland, behalve Geerligs die in Rosmalen wordt ingeschreven Henricus krijgt een zoon Jacobus, die 21 september wordt gedoopt in Geffen. Zijn vrouw sterft 1 mei 1740. Henricus wordt 11 mei 1743 begraven in Geffen. Hij was in leven: bakker, tapper, brouwer, procureur, secretaris en drossaard.

V. De secretaris Jakobus de Booij (1698-1739)

Jakobus de Booij werd 21 September 1698 gedoopt te Geffen en bezocht in zijn jeugd met zijn neef Dirk de Booij de Franse school te Schijndel. Reeds 1 October 1714 wordt hij in de Geffense registers koopbrouwer*)en jeneverstoker genoemd en hij is tevens geweest procureur, collecteur van verschillende belastingen voor Geffen, Nistelrode, Heeswijk, Berchem en Oss, en provisioneel drossaard van Geffen tijdens de indispositie van zijn vader. 8 November 1722 doet hij de eed als substituut-secretaris van Nuland. *)*Naast het thuis brouwen kwam ook het zogenaamde koopbrouwen door ambachtslieden in gebruik. Met de koopbrouwer was ook de commerciële brouwerij geboren.*

Jakobus de Booij (1698-1739)

Daarop volgt zijn aanstelling tot secretaris 26 Augustus 1725. Inmiddels was hij te Ophemert 12 September 1723 getrouwd met Sara Spillenaar. Zij krijgen 3 kinderen waaronder een zoon Christiaan.

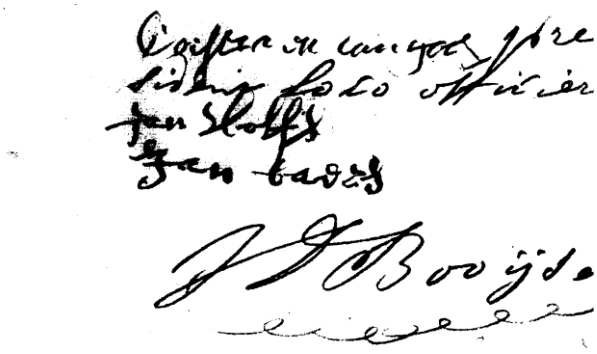

Handtekening van Jakobus de Booij, secretaris van Nuland. Schepenprotocol van Nuland over 1736-1743

Een tijdlang heeft bij Jakobus ingewoond zijn tante Johanna van Riemsdijk, weduwe van Johan van Laar, maar hij is jong overleden en 28 September 1739 begraven in het midden van het koor der kerk van Nuland, zijn weduwe verkocht de goederen te Nuland en ging in 1743 met haar kinderen in Den Bosch wonen. Haar zoon tekende op: 10 October 1772 is des avonds om half uuren, na een uitterende ziekte, op een ongemeen zalige wijs, in den Heere ontslapen Juffrouw Sara Spillenaar wed. van wylen den Heer Jakobus de Booij oud ruim 68 Jaaren en is den 17 in St Janskerk begraven. Het begraafregister geeft aan : October 1772: een uur groot geluyd f 13, kerkregt f 9, de rouwkoets f 6, koets voor de kerk f 6, hooge baar f 2,10 Totaal f 36, 10.

VI. De rector Christiaan de Booij (1724-1786)

Christiaan d*e* Booij werd te Nuland gedoopt 29 October 1724*,* waarbij peter en meter waren zijn moederlijke oom en grootmoeder Johan Spillenaar en Maria van Aansorg. Hij staat vermeld in het Album Studiosorum der Leidse Universiteit op 5 September 1740 als Bossenaar oud 19 jaar, die de godgeleerdheid studeert onder rector Johannes Wesseling. Lang heeft hij zich daar niet mee bezig gehouden, want wij vinden hem 12 April 1742 aangesteld tot praeceptor aan de latijnse

Scholen binnen den Bosch, waar hij alle rangen doorloopt en na de dood van rector Jungius in 1764 rector wordt. In 1763 Christiaan krijgt verzoek voor rector in Gorkum maar wijst dat af. Als tegenprestatie werd hij tot tweede rector benoemd.
Nader bijzonderheden over Christiaan de Booij. Ontleend aan een publicatie door Jhr Mr A.F.O. van Sasse van Ysselt getiteld. "De voorname huizen en gebouwen Rector de Booy 1764-1786":
"De Booy had voor zijn rectoraat alle klassen onder zich. Christiaan de Booy is eenig onder rectoren. Hij alleen heeft de leidende functie bereikt na alle klassen van de Bossche school onder zich gehad te hebben. In 1742 had hij de eerste klas gekregen, in 22 jaar had hij dus 4 klassen doorlopen , nog 22 jaar zou hij de school in haar geheel besturen. Zeer eigenaardig is het met zijn promotie geloopen. Nauwelijks aan de school verbonden, werd hij tweede praeceptor, de volgende opklimmingen resp. in 1754 en 1759 werden geen van beide volledig betaald. Ongetwijfeld was de Booy iemand die de school en de leerlingen kende. De moeite die de stad heeft gedaan om hem hier te houden is zeer goed te begrijpen. Rector worden kreeg de Booy eindelijk het hem toekomend tractement. De magistraat had ook reeds vroeger getoond hoezeer hij het werken van de Booy op prijs stelde. Toen in 1768 Scholarchen verslag uitbrachten over het verschot, dat de rector had gedaan voor boeken die hij om als prijzen uitgedeeld te worden uit Holland had laten komen, betuigde ze tevens hun groote tevredenheid over de Latijnsche school. Den goede gang van zaken schreven ze vooral toe aan de Booy. Die niet alleen een goede verstandhouding onder de leraren wist te onderhouden, maar tevens zonder eenige verplichting aan de meest gevorderde leerlingen les aan huis gaf. Evenmin als toen hij conrector was, ging hij het volgend jaar in op een beroep naar elders nl. naar Utrecht. Dit in erkentelijkheid voor het bedanken werd hem toen ook het Grieksch aan de Illustre school voor een gedeelte toevertrouwd. De vroedschap deelde echter niet de meening van de Scholarchen dat de meerdere moeite onmiddellijk moest worden gewaardeerd worden door een hoger salaris. Het voorstel om augmentatie van minerval niet meer aan de stad ten goede te doen komen maar aan de Booy vond bij de vroede vaderen geen genade. Een interessant detail over het stoken van de klaslokalen: Voorloopig zou onder de schoorstenen op haarden gestookt worden waarvoor veel turf nodig was. Toen nu het volgend jaar tot allerlei bezuinigingsmaatregelen werd overgegaan bracht de vroedschap tevens het custos geld weer op 2 stuivers omdat de turfvuren opnieuw waren ingevoerd en de custis over de doofkolen de beschikking kreeg. Rector de Booij volgde de Beunje na twee jaar in het graf. Het behoeft geen nader betoog dat onder het bestuur van de Booij veel van beteekenis tot stand was gekomen.
Christiaan heeft verscheidene jaren de functies van Blokmeester en Regent van het gesticht "Reinier van Arkel bekleed, en werd in 1784 gekozen tot President der vergadering van de Regenten; hij nodigde toen in navolging van de Presidenten de Heren Regenten in de Regentenkamer op een glas wijn

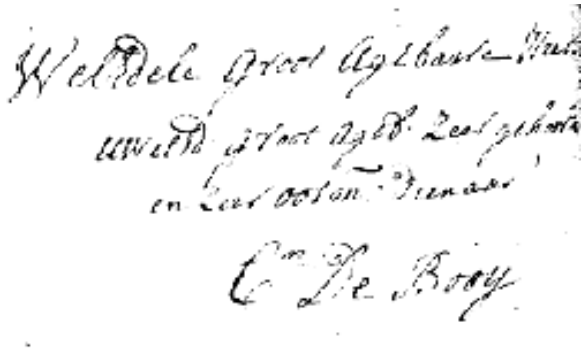

Ondertekening van Christiaan de Booij

Intussen hadden hij en zijn tijdgenoten gedaan zich wat meer voor zuiver te interesseren, aangezien hij de laatste tien of meer levensjaren in toenemende mate aan podagra*) leed.
*)*Podagra (jicht) treedt op als de productie van urinezuur te hoog is of als de uitscheiding van urinezuur uit het*

lichaam verminderd is. Vroeger was jicht vooral een ziekte van adellijke en welgestelde mensen - zij konden zich veroorloven om veel vlees te eten en veel wijn te drinken.
Christiaan trouwt 5 augustus 1749 in Amsterdam met Helena Wastijn van der Hagen, geboren Amsterdam 22 october 1727, dochter van apotheker Jacobus en Helena Dekeling . (De kinderen zijn allemaal gedoopt in de Grote Kerk van 's-Hertogenbosch).

Christiaan de Booij, en zijn vrouw Helena Wastijn van der Hagen

Ze krijgen een dochter Sara Amelia, geboren 's-Hertogenbosch 22 mei 1750; een zoon Jan Jacob geboren 's-Hertogenbosch 16 mei 1752; een dochter Helena Jacoba, geboren 's-Hertogenbosch 12 juli 1754; een dochter Willemina, geboren 's-Hertogenbosch 12 maart 1756; een zoon Hendricus, geboren 's-Hertogenbosch 14 mei 1757; een zoon Jacobus, geboren -sHertogenbosch 27 december 1766.
Christiaan sterft in -s-Hertogenbosch 9 februari 1786, op 16 februari begraven in de St Jans kerk.

Grafschrift:
Hier rust de Booy, die, hadt GODS vrijmacht zulke gegeven
Tot nut der Schoolen, nog veel tyds had kunnen leeven
Hy is niet meer tot nut… Laat God, die 't leeven gaf,
Dan met het Lyk ook 's Mans bekwaamheid gaan naar het graf?
Oh neen! wel 't lijk; niet zijn beproefde kundigheden:
Die knaagt geen worm, maar 't lijf is slechts overleden.

Zijn vrouw Helena Wastijn sterft 29 Augustus 1806 in 's-Hertogenbosch.

VII De rector Henricus de Booij (1757-1823)
Henricus wordt geboren zaterdag 14 mei 1757 's-Hertogenbosch even na elf uur 's morgens.
Henricus begint zijn studie op de Latijnse school waar zijn vader rector was Henricus krijgt eerste prijs van de Latijnse school op 21 februari 1774. Henricus doet zijn belijdenis in januari en wordt 2 oktober 1775 ingeschreven aan de Universiteit van Groningen als student in de philologie. Hij promoveert in Groningen 30 april 1778 in de rechten.
Uit het archief van de Senaat der Groningsche Universiteit, inv. no. 1220.
Informatie bij mij ondergeschreven secretaris der academie van Stad en Landen, ter praesentie van den Heere Rector Magnificus, genoomen binnen Groningen den 28 October 1776 op de kaamer van Heer studiosus de Booij.

Hendrik*) de Booij, student aan deeze Universiteit, verklaart, dat op Woensdagavond, den 23. deezer, 's avonds ongeveer ten agt uuren, bij hem gekoomen is de student Tilgenkamp; dat de zelve bij hem tot elf uuren gebleeven zijnde, verzogt had hem Tilgenkamp naar huis te willen brengen; dat zij beiden, langs de Heerenstraat gekoomen op de Vischmarkt omtrent schuins over Pelserstraat, van de groote Markt hebben gezien vier menschen, in het wit gekleed, met bloote sabels agter hen aankoomen; dat hij de Booij daarop met Tilgenkamp de vlugt neemende en gekoomen in een straat hem echter bij naame onbekend, gestruikeld en gevallen is, en dus door die vier hen vervolgenden ingehaald, van welken eene, reets voorbij geloopen zijnde, dog teruggekeerd, op hem de Booij verscheiden maalen, en bijzonder op het hoofd, heeft gehouwen, waardoor hem een wonde aan het hoofd, en wegens zijne ligging eene aan den arm is toegebragt, verklaarende dit alles met zodaanig geweld geschied te zijn, dat de sabel van den aggresseur, naar alle apparentie op de steenen raakende, aan stukken is gesprongen; dat hij wijders niet kan declareeren, of de andere drie ook gehouwen of geslaagen hebben, nog ook, die die vier geweest zijn, zo omdat Tilgenkamp er niet praesens was, als omdat die vier geen woord gesprooken hebben. Dat vervolgens naa het slaan drie zich aanstonds geabsenteerd hebben, dog eenen, divers van den geenen, die geslaagen had, hem de Booij, zonder een woord te spreeken, den neusdoek om het hoofd heeft gebonden, en aanstonds verdweenen was, zonder dat declarant heeft kunnen merken wie het was; dat hij vervolgens naar huis alleen gaande, in zulk eene confusie en onsteltenisse zich bevond, dat thans nog onmoogelijk zich weet te binnen ten brengen, welken weg hij genoomen heeft. Alldus heeft de student Hendrik de Booij verklaart, persisterende naa pralectie.Actum ut supra. H.J.Arntzenius (Het incident vond plaats op 23 october 1776 drie dagen na volle maan)

**) Hier wordt Henricus Hendrik genoemd*

Henricus trouwt in de Oude kerk van Amsterdam 25 december 1781 met Anna van den Noort, geboren Amsterdam 21 november 1762, dochter van koopman Jacobus en Anna EIsabeen KauIing. Zij krijgen een dochter Helena Christina, geboren Amsterdam 19 . februari 1784; een dochter Anna Jacoba 22 januari 1786; een zoon Christiaan in Amsterdam 11 juli 1789; een dochter Henrietta Amsterdam 9 september 1791;een zoon Nicolaan Amsterdam 14 mei:1794; een zoon Jan Jacob Amsterdam 8 april 1796.

Henricus de Booij (1753-1823)

Zoals het mooie miniatuur laat zien, droeg hij zijn haar à la Brutus, want hij was patriot*), wat ook uitkomt zijn familie-aantekeningen. Een brief van Henricus aan zijn zoon Jan Jacob, die de

militaire loopbaan laat zien hoeveel de invloed is van ouders op de keuze van een goede en. In 1829 trouwde hij met Arnoldina Diederika Wilhelmina Janson, dochter van de ritmeester Johan Christiaan en Margeretha Wijnande Buijs.
*)"Patriotten" is de benaming voor de aanhangers van een democratische hervormingsbeweging in de Nederlanden (met name in Holland en Utrecht) in de tweede helft van de achttiende eeuw. Allen die in de Republiek partij kozen tegen de stadhouder, tegen Engeland en voor Frankrijk noemden zich patriotten. Na het begin van de Vierde Engelse Oorlog (1780) groeide de kritiek op het gezagssysteem van de Republiek. Stadhouder Willem V had via benoemingsrechten grote invloed op zowel de lokale als de landelijke politiek. De desastreus verlopen oorlog met Engeland was aanleiding voor verregaande kritiek op dit patronagestelsel van Willem V. De stadhouder was niet alleen schuldig aan de verloren oorlog, maar ook aan de algehele economische achteruitgang van de Republiek in de achttiende eeuw. De patriotten eisten daarom medezeggenschap in stedelijk en provinciaal bestuur om de macht van Willem V en de oligarchische regentenaristocratie breken. Aan het succes van de patriottenbeweging kwam in september 1787 een einde met de inval van de Pruisische troepen in de Republiek. Het Oranjeregime werd met behulp van buitenlandse interventie hersteld. De patriotse geest was daarmee echter niet terug in de fles. Met name in leesgenootschappen leefde zij voort. Daar werden anti-orangistische ideeën uitgewisseld en plannen gemaakt voor burgerbewapening om opnieuw actie te ondernemen.

Uit het archief van Henricus aan zijn zoon Jan Jacob van 23 maart 1823 (een maand voor zijn dood)
" Lieve Jan! ter beantwoording van die laatste periode van uwen brief. Neem, bid ik alle myne aanmerkingen ten beste, en begryp dat 't uit ware Vaderliefde t' uwaarts voorkomt- Gy schrijft dus dat Gij eene Juffrouw in de Comoedie eenige ryzen ontmoet hebt, dat Gy ook met de zelve in gezelschap geweest, dat gy liefde voor Haar hebt opgevat, doch ik zoude wel billyk vragen is de Comoedie, en gezelschap wel eigenlyk de plaats, waar men iemand doorgronden kan? aldaar is immers alles even mooij, en kan men weinig over iemand oordeelen. Gy hebt u dan reeds aan haar gedeclareerd - Hebt gy wel beseft, dat Gy met aan Haar uwe liefde te verklaren in staat zyt Haar gelukkig te maken en met Haar gelukkig te leven, dat doch moet op den voorgrond van de liefde staan, en de basis zyn. Daar gy nu weet dat gy niets buiten uw tractement hebt waar van gy nauwlyks alleen kunt bestaan, hebt Gy nu wel in feite zekere geinformeerd, of zy eenig vermogen heeft, waar van gy dus te zamen ordentlyk volgens uwen rang leve n kunt want om getroud zynde altyd te moeten rekenen, en dus met een huishoude in 't midden van de maand maar eenige weinige stuivers over te hebben, is een bitter vooruitzigt, en wat zoude er van worden wanneer gy kinderen kreeg, gy zoud de zelven geene behoorlyke opvoeding kunnen geven, en gy zoud altyd onder uwe kameraden onder moeten doen - doch ik wil hopen dat gy eerst daar over bedaard zult gedagt hebben en de informatien, gunstig ten dien einde zullen zyn, en gy die maar uit echte canalen en niet by gerugt zult ontvangen hebben. Verder of Gy geinformeerd hebt van welke familie zy is, en van welke Godsdienst? Na dat Gy u dus aan Haar gedeclareerd hebt, zoo heeft Zy na 10 dagen uwe declaratie gunstig aangenomen. Dit komt my wonderlyk voor. Heeft zy in dien korten tyd gelegenheid genoeg gehad naar te u te informeren,dan heeft zy ook zeker vernomen dat Gy niets buiten uw tractement in de wereld hebt, dat gy geene vooruitzigt van schielyke promotie heeft, en hoe kan zy dus uwe liefde begunstigen? is 't een meisje van geld, dan zoude zy reeds lang pretendenten gehad hebben, en u, die zy eenen blauwen Maandag heeft leeren kennen zoo schielyk . niet begunstigen, dat komt my ten minsten zoo voor, doch gy zult zeggen de liefde is blind. Zy zal u dus schryven wanneer 't tyd is om by hare, ouders acces te ,verzoeken, voorwaar Gy hebt 't in dien korten tyd reeds ver gebragt zoo vertrouwelyk met Haar te kunnen omgaan. Het zal my nu benieuwen of die gelegenheid reeds daar is, en wat 't resultaat is. Gy schryft ons den naam van Haar, maar daar van hebben wy alleen kunnen lezen maar de van dewyl,die onder de afgescheurde ouwel was konden wy niet lezen, dus verzoeken wy die nader te mogen weten, ook of zy nog broeders en zusters heeft dan of zy alleen is. Ten tyde dat ik over uwe moeder wilde verkeeren, vroeg ik eerst mijne ouders om raad - dat heeft ook uwe zuster Suyck en uwe overledene broeder Christiaan gedaan. Myn vader verzogt in persoon acces

by de ouders van uwe moeder. De vader Van Suyck deed dit in geschrift ik ook by neef Faure - doch 't schynt dat dit in 't militaire vak geen styl is, over welk laatste ik my verheug want ik zoude als vader, zonder die zwarigheden opgelost te zien niet gaarne acces voor u vragen. Zie daar beste lieve Jan alle zwarigheden die my in deze uwe minnenhandel zwaar op 't hart liggen, opgegeven, bedenk dezelve nogmaals eens in allen ernst, en neem alles ten goede op. Bedanke u intusschen voor de communicatie, die wy voor notificatie aannemen. Uwe moeder en zuster laten u hartlyk welminnend groeten terwyl ik altyd blyve
Uwe liefhebbende en heilzoekende vader. H. de Booij
NB. Schryf mij eens of de dochters van officieren by 't trouwen van 't decreet van den koning uitgesloten zyn. P.S. Wy verwagten met Sype Stein 't overschot van 't geld nadat gy er uwe wensch van afgenomen hebt vaarwel beste lieve jongen."
Deze brief was geadresseerd: "WelEdelgestr.Heer! Den Heer J.J.de Booij. Lieut. by de 9e afdeeling infanterie, ten huizen van den Heer Sork Mr Kleermaker in de Herderinnenstraat Te 'sHage Franco."
Dr Henricus de Booij sterft in Zwammerdam 21 April 1823 en zijn vrouw Anna van den Noort in Amsterdam op 29 December 1824.

VIII. De commies Christiaan de Booij (1789-1822)
"Anno 1789 Den 11 July des Zaturdag na de middag ten half 4 Uur is ons geboore een Zoon, die vrydags den 16 in.de Westerkerk door Dom Absolon Verburg gedoopt is met name Christiaan zynde benoemt naar Grootvader van Vaders zyde"
Er bestaat van hem een schilderij waarop hij is afgebeeld op jeugdige leeftijd, de vrijheidshoed op het hoofd, een brede dito-sjerp om het middel en zijn hobbelpaard op de achtergrond, alsook een miniatuur van hem als jonge man

Links: Christiaan aangekleed als een patriot. Rechts: Christiaan de Booij op jonge leeftijd

Hij moet voor de studie bestemd geweest zijn, en hield 10 September in de Engelse kerk van Den Haag, waar steeds de promoties plaats vonden, als eerste in de klas van zijn vader, den rector der latijnse school, zijn prijsrede De Fortis Animi Praestantia. Napoleon legde ook op hem zijn drukkende hand en hij werd commissaire de l'inscription maritime; volgens de aantekeningen der Waalse Gemeente vertrok hij 2 Juli 1811 naar Emden, maar kwam 23 Januari 1816 naar den Haag terug. Zijn schoonvader kon toen aantekenen: "1816 den 18 Juny dinsdag voor de middag ben ik met Christiaan de Booy na 't StadsHuys geweest om hem met myn Dochter Johanna Maria te laten aantekenen in ondertrouw, waarvan d'afkondiging der Geboden in de Fransche & Hollandsche kerken zijn Geschied. den 4 July zyn des voormiddag (extraordinair op) donderdag

de Beyde Jongelieden Christiaan de Booy oud 27 Jaaren en Johanna oud 29 op 't Stadshuys tsaam Verbonden.
Dit huwelijk had korte duur want 16 juni 1821 tekende Pieter Hubert Faure aan:"Christ Memoriloos ter Consulte - enige onleesbare woorden - met Vrouwen 2 kinderen en Myd gekomen opden 5 July wederom allen over de Veere vertrokken. 22 Sept Christ verergerd. 20 Nov kortademig geworden. 7 dec erg benauwd .14 Goddank beter. dec 28 heel benauwd. 31 dec beter En Vervolgens God dank in 1822 January 23 's-avonds half een Uur Woensd. Christ obit oud 33 Jaar in de Groote Kerk den 26 begraven". De weduwe plaatste in de krant deze kennisgeving: "Mijn geliefden Echtgenoot, C. de Booy, in leven-2de Commies bij het Departement van Oorlog, overleed heden ochtend, na een langdurig lijden, ten gevolgen van zenuw-beroerten, in den ouderdom van 33 jaren, mij nalatende vier kinderen welke hun verlies nog niet kunnen beseffen. Overtuigd van de deelneming mijner Vrienden, verzoek ik mijne droefheid door geen brieven van rouwbeklag te vermeerderen. J. M. Faure, Wed. C. de Booy, 's Gravenhage, den 23 Januarij 1822. 31 Maart ging zij met haar kinderen bij haar vader wonen, die echter reeds 4 October kwam te overlijden. Vanuit Haarlem, waar zij met haar beide ongetrouwde zusters woonde en 20 maart 1862 stierf, schreef zij 24 Juli 1823 aan Jan Jacob de Booij:

Johanna Maria de Booij-Faure, echtgenote van Christiaan de Booij (1787-1862)

"Beste broeder Jan, Met genoegen ontving ik U brief, en dogt dat het was wanneer of gy ten onzent zoude koome. Zie hier de bewyzen welke gy verlangde, en die moeder dan zullen helpen, 't is regt Jammer er nu zoo veel omslag voor zoo iets moet zyn. Intusschen wensch ik nu hartelyk gy het in order zult krygen, meld my of gy nu met een by ons komt, of dat gy weder na den Haag vertrekt, ik moet deze bekorten, wyl haast heb, weest dus van de huysgenoote myne zusters hartelyk gegroet, zoo als ik moeder Crisje lientje en U mede ben doende en als altoos verblyf U liefhebbende zuster Jeane U adres waar gy in den haag woond kan ik niet weer vinden is't niet rijn op 't Zuk Anne Marie Henriette Huberte oud vyf jaar, Pierre Hubert Jean Alexandre oud drie jaar, Chretien Jean Gerard oud een en een half jaar Adolph Jean Charles oud drie maanden Christiaan overleeden den 23 January. Voogdesse over haare kinderen Jeane Marie Faure wed. van Christiaan de Booy. De naam der toeziende voogd Henricus Lambertus Schollevanger. Deze familieraad is gehoude op den 8 february 1822 in den Haag".
Enkele gegevens over de vrouw van Christiaan de Booij, die op jonge leeftijd voor haar vier kinderen moest zorgen. Zij werd geboren op 22 februari 1786 in Amsterdam. Haar vader Pieter Hubert Faure tekent het volgende op over haar geboorte en jeugd:
"Verlost Mr de Br. mijn vrouw van een dikke vette meyd, wel kind door Gods bijzonder

goedheid op de 25 ste october bewaard is bij het afvallen van haar oudste zusters schoot in onze keuken doch bij vervolg door 't strycklen een val deed waardoor 't linkeroog een zwaare stoot kreeg. 1789 18 sept. zwaar de mazelen. De 21 juni 1797 viel zij van de kinderkamer trappen en een buyl op haar agterhoofd zonder verder letzel door Gods bescherming. 14 december 1790 brandde zich Joh.M, aan 't strijkijzer.9 nov 1796 werd Johanna Maria door de kinderziekte aangetast. 26 april 1811 is Johanna Maria by 't agterwaarts afkomen van de 2e verdieping van alle trappen tot de zaaldeur ter aller schrikkelijkste ontsteltenissen afgevallen, zonder enig letzel aan arm, benen, lichaam of ysselijke pijnen te ondervinden of de dood. Door Gods almachtige bewarende voorzienigheid behoed. Waar voor onze Majesteit eeuwig dank zy".
Zij kwam uit een geslacht van Hugenoten van Oranje. Haar voorouders vluchtten naar Holland na de opheffing van het edict van Nantes. De vier kinderen droegen allen franse namen. In het dagboek van mijn grootvader Hendrik de Booij lezen we:"Mijn grootmoeder sprak ietwat afkeurend over die Spoorwegen. "Dat is geen reizen meer" schreef zij "Je gaat in een wagen zitten en wordt met de snelheid van de bliksem naar de plaats getrokken waarheen te wenst te gaan en waar je kunt uitstappen"
Johanna Maria sterft in Haarlem 20 maart 1862.

Hoofdstuk 5. De genealogie van de van de familie Faure (schoonfamilie van Christiaan de Booij)

I. Antoine Faure, baron de Peroges et Vaugelas, president in het gerechtshof van Savoie.
II. Philippe Faure geboren pl.min. 1608. Uit zijn eerste huwelijk had hij geen kinderen. Zijn tweede echtgenote was een dame uit het geslacht van Fontaine. Hij heeft dikwijls gevangen gezeten te Grenoble.
III. Jean Faure geboren 9 december 1637 voor de vervolging wegens den godsdienst in 1684 gevlucht van Orange naar Naarden. Het jaar keert hij terug naar Frankrijk, wordt dan gevangen genomen en tenslotte verbannen. Hij gaat dan naar Bergen op Zoom. Later keert hij nogmaals naar Frankrijk terug, maar moet in 1702 opnieuw vluchten.
IV. Alexandre Faure geboren te Orange, secretaris van Z.Hoogheid den Prins van Auvergne, Markies van Bergen op Zoom, Raadsheer en Thesaurier-generaal van het markiezaat van Bergen op Zoom, gehuwd met Margrite Therese les Perdrix geboren Rouaan.
V. Hugo Pieter Faure geboren 17 december 1718, majoor der cavalarie te Batavia getrouwd met Sara Boneval. Overleden als commandant van Bantam te Batavia op 5 september 1763.

Hugo Pieter Faure 1718-1763

VI. Pieter Huybert Faure geboren te Batavia 1753 en gestorven Amsterdam 4 october 1822 8:00. Hij is in Oosterhoud 27 april 1778 getrouwd met Adriana Maria Coets, geboren 1755 te Oosterhoud. Zij krijgen 9 kinderen.

Adriana Maria Coets 1755-1808

(Dit overgenomen uit het register van Pieter Huybert Faure en zijn dochter Johanna Maria, ook de hiervolgende aanhalingen zijn uit dit register genomen)
"Onze dierbare vader, gesukkeld aan 't water in de Borst & gedurig afwisselende zware benauwdheden, zo dat in geen Ledikant maar 's-nagts op een bed op stoele lag & altoos een van ons bij was tot dat met de zomer wat beterde, en tot gezondheid den 19 Mey na Haarlem, daar 2 kamers voor 3 maanden gehuurd, dan daar 't onze lieve vader niet meer aanstond. Daar slechts bij afwisseling na Nigtevegt gegaan, vlug terug gekoomen, maar vervolgens by afwisseling redelijk en dan weder benauwd zodat geduurig tusschen hoopen vrees waare al ziende Zijn Ed verzwakken. Tot dat wij op de 4 October 's-morgens 8 Uure 't ziel grievend verlies leden, onze dierbare vader door den Dood te verliezen en den 9 onder Oom Oostee & Neev de Bruine ter besteld onder Zerg no 16 in de Oude kerk, dus naast 't graf onzer dierbare moeder. God schenke ons de Genade, dat wij die dierbare onzer voor Zijnen Troon Cotes moge weder vinde uyt vrij Genade om Jesus Christus Verdienste. Amen ".
Zij sterft 18 april 1808 2:20 in de ouderdom van 52 jaar 8 maanden en 2 dagen."door een koorts en cattarale bezetting op de borst waarmede zy den 10 april uyt d'Oude Z:Capel 's namiddags terugkwam. Waar tegen alle poginge van Lavement Lating Pappen Spaanse vliegen ter behoudenisse door doctr. Lyp vrugteloos & medic. aangewend"

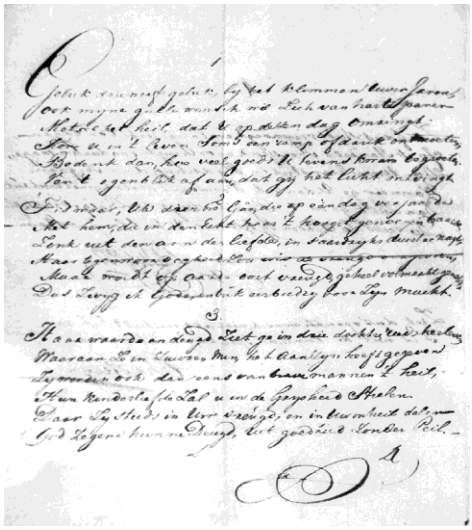

Verjaardagsgedicht voor Pieter Huybert Faure van zijn aanstaande schoonzoon Christaan de Booij in 1809 (hij trouwt echter pas 7 jaar later Johanna Maria de dochter van Pieter Huybert)

VII.1 Alexandrina Johan Faure geboren Oosterhoud, 29 maart 1779 13.45
"Zij had 't ongeluk om met 5/4 jaar uit een hoge bedstede te vallen zonder enige letsel. 25 november 1781 roodvonk, 7/8 weken oud dodelijk zyn, waarvoor 't 2 keer is geclisteerd. In augustus kinkhoest: op de rechterhand is gelate. 22 mei 1783 de mazelen werden voor de zware hoest op de rechterhand gelaten. 22 october 1786 een kies getrokken. 1794 op den 24 november werd onze oudste kind door Gods genade bewaring behoed door 't afvallen van de 2e agterse trapverdieping door te valle of ongelukke aan 't lichaam of ledenen 't ondervonden dan een kwetsuur in 't agterhooft tegen een instekende sleutel op een kast stuyte te krygen dat 't Bloede.10 nov. 1796 werd zij door de pokken aangetast met yle koortsen waar voor zij dadelijk ader gelaten werd 't aangezigt geraakte vol en redelijk op darmen en been bezet"
VII.2 dood meisje geboren 18 -4- 1781
VII.3 Johanna Maria Faure 7 maart 1782 7:15. " In augustus 1782 kregen beyde kinderen kinkhoest. 10 Juny kreeg de jongste een gezwel agter het rechteroor aan 't hoofd dat de chirugien moest openen dan niet beterende stierf het den 24 november 's maandags 1/4 voor 5 Uuren aan een uitterende ziekte ten 8 uuren".
VII.4 Anna Charlotte Faure 27 november 1783 " schielijk gestorven 30 december door een stuyp".
VII.5 Charlotte Maria Faure 10 november 1784 , 20:15, 20 november 3:00 aan een stuip is overleden
VII.6 Zoontje 5 maart 1786 5:30 sterft bij geboorte.
VII.7 Johanna Maria Faure 22 februari 1786 16:55 zij trouwt 4 juli 1816 met Christiaan de Booijg "Verlost Mr de Br. mijn vrouw van een dikke vette meyd, wel kind door Gods bijzonder goedheid op de 25 ste october bewaard is bij het afvallen van haar oudste zusters schoot in onze keuken doch bij vervolg door 't strycklen een val deed waardoor 't linkeroog een zwaare stoot kreeg. 1789 18 sept. zwaar de mazelen. De 21 juni 1797 viel zij van de kinderkamer trappen en een buyl op haar agterhoofd zonder verder letzel door Gods bescherming. 14 december 1790 brandde zich Joh.M, aan 't strijkijzer.9 nov 1796 werd Johanna Maria door de kinderziekte aangetast. 26 april 1811 is Johanna Maria by 't agterwaarts afkomen van de 2e verdieping van alle trappen tot de zaaldeur ter aller schrikkelijkste ontsteltenissen afgevallen, zonder enig letzel aan arm, benen, lichaam of ysselijke pijnen te ondervinden of de dood. Door Gods almachtige bewarende voorzienigheid behoed. Waar voor onze Majesteit eeuwig dank zy"
VII.8 Petronella Cornelia Faure 28 december 1788 15:00 "bevond mijn Vrouw haar in barensdnood door de verkeerde ligging van de geboorte van 't meysjes hand, zijnde 8 maanden oud dat door Godfr(?) de Bree des namiddags ten 3 uuren werd verlost, en 4 januari 1789 gedoopt.

Petronella Cornelia Faure

Welke 3 maand oud zij de mazele kreeg,zynde zulk 28 sept; en den 16 november 11 mnd 2 dagen moest het gespeend worden om de zweren borsten van haar moeder en door 't tande (binnen het jaar) zwaar ziek werd. 23 februari 1791 is zij aan 't oog gestoten door een val langs een tafel lopen., maar den 10 november 1792 werd 't kind door Gods bewarende goedheid ter dood te zyn gevallen (van de zaal trappen) behoeden. Een ogenblikkige wezenloosheid door de schrik.1796 den 24 october kreeg Petronella Cornelia zwaar de kinderziekte waar voor 't 3 keer geclisteerd is"

VII.9 dood jongetje, 17 october 1790 1:10 " is mijn vrouw na veele sukkelingen in een doodelijke toestand zonder van hulp van Mr. van een zevenmaands dood jongetje verlost 't geen noch geheel besloten was & waar door de moeder gantsch af was".
"22 mei 1799 heeft mijn vrouw een miskraam gehad van 3 a 4 maand jongetje (waarvan 3 dagen eerst de navelstreng kwam)'t welk ik in een flesje op sterk water bewaarde om de volmaaktheid van 't schepsel tot 't tydstip dat mijn dierbare weder-helft des 22 april 1808 in de doodkist lag, in wiens arm ik het deed bijzetten ter aarde bestellen".

Hoofdstuk 6. Kinderen van Christiaan de Booij (1789-1822) en Johanna Maria Faure (1787-1862)

IX. 1. Anne Marie Henriette Huberte de Booij 's-Gravenhage 31 Juli 1817 4:00. Zij trouwt in Haarlem met 4 Juni 1846 met Hendrik Clausing geboren Amsterdam 23 Mei 1814 1:00. Hij sterft op 61 jarige leeftijd in Renkum 6 December 1875. Zij sterft in Renkum op 87 jarige leeftijd 27 Augustus 1904.

Anne Marie Henriette Huberte de Booij en Hendrik Clausing

Uit het dagboek H. de Booij:
Mijn tante Anne was een statige strenge ouderwetse dame met een goed hart. Het was de gewoonte van mijn tante om langen tijd te schemeren ja zelfs tot het bijna donker werd. Zij praatte veel en gedurende die schemerstonden en ook als het niet schemerde. Ik herinner mij dat mijn tante mij eens zeide dat zij te Renkum gedurende haar leven zoveel had zien veranderen. Het is zeer zeker dat een zeer belangrijke gebeurtenis mijn tante moest hebben getroffen. Dit was het verbranden van haar huis ten gevolgen van een nachtelijk onweer waarbij het door de bliksem

werd getroffen.
Mijn tante te Renkum, die toen 86 jaar oud was, toonde belangstelling in haar omgeving die haar nimmer verliet en haar genegenheid voor mij, waarvoor ik haar dankbaar ben, door het schrijven van verscheidene brieven die handelen over de betrekking welke ik aanvaarde bij het Concertgebouw. Zij beziet die uit godsdienstig oogpunt, betreurt het dat het Concertgebouw ook op den Zondag concerten geeft. Mijn tante stierf heel kalm op 27 augustus 1904 op 87 jarigen leeftijd. Zij was in 1846 gehuwd met Hendrik Clausing, mijn peetoom die in 1875 overleed toen ik 8 jaar oud was. Wij, de neven en nichten de Booij erfden van tante Anne, als ik mij niet vergis, 14000 gulden in tegenstelling tot de neven en nichten Clausing die niet erfden, zoals bleek toen na de begrafenis het testament werd voorgelezen. Welke redenen tante Anne had de neven en nichten Clausing niet te doen erven kunnen wij niet bevroeden.

IX.2 Pierre Hubert Jean Alexander de Booij (zie hoofdstuk 7)
IX.3 Chrétien Jean Gérard de Booij, geboren 's-Gravenhage 23 Juni 1820 8:15 trouwt 2 September 1852 met Adriana Johanna de Mol van Otterloo , geboren Amsterdam 21 Mei 1827 10:00. Hij was notaris te Haarlem. (Volgt hieronder).
IX.4 Adolphe Jean Charles de Booij, jongste zoon van Christiaan de Booij en Johanna Maria Faure. Geboren 's-Gravenhage 1 November 1821 (klokke een, 1:00 of 13:00), ongetrouwd en sterft in Haarlem op 46 jarige leeftijd 18 April 1868.

Adolphe Jean Charles de Booij,

Dagboek H. de Booij:
Wat weet ik van mijn oom Adolphe de Booij , die gedurende bijna 10 maanden mijn oom is geweest. Hij heette Adolphe Jean Charles, er zijn portretten van hem die niets zeggen, hij stierf ten huizen van mijn vader. Hij woonde op zich zelf, at aan de tafel met algemeen geachte stadgenoten maar of hij een ambt of betrekking bekleedde en welk, wij weten het niet.
Uit een brief van mijn Moeder weten wij dat hij viool speelde. Zijn viool bleef in de familie. Uit een brief van mijn oom Pierre oudsten broeder van mijn Vader, geboren in 1818, welke brief misschien in handen is van James Marnix de Booij, mijn neef en oomzegger, blijk dat Adolphe na een korte ziekte is gestorven ten huizen van zijn broeder te Haarlem en dat hij president was van de tafel te Houtman met als tafelgenoten o.a. Jolles, die in 1867 trouwde met mej. Baart de la Faille en in 1890 advokaat-generaal was bij het gerechtshof te Amsterdam, en verder Huster of mogelijk Heesterman, van Loo, D.E. Momvink, in 1890 raadsheer in het gerechtshof te Arnhem. Mijn broeder Theo kreeg, geboren in 1860, kreeg de viool van oom Adolphe. (Zie over de lotgevallen van de viool bij Willem Theodoor (2) de Booij en Hendrik de Booij). Ik vraag mij nu af of bij het lezen van mijn oom Pierre en van mijn tante Anna, zuster van mijn vader nog iets te

vinden ware over Adolphe. Ik zal mij hierin niet verder verdiepen doch geef deze graag over aan mijn kinderen.
In een brief van Adrienne de Mol van Otterloo aan haar boers en zuster 1851 staat :
Avis au Lecteur. Na de genoegens van den disch gesmaakt te hebben, gingen wij Zondagavond in de zijkamer thee drinken, ik mogt shenken, behalve voor de huisgenooten, ook voor Weimar Groll, die den ganschen avond bij ons sleet. Dien avond had Adolphe een ongeluk en werd beknord. Daar ik nog melk nodig had , wilde ik daarom schellen. Doch Adolph voorkwam mij en, zeker om zijn ijver te toonen, schelde hij zoo hard, dat hij het schelkoord in de handen hield, een schelkoord van kraaltjes gemaakt door Anna, Jet en Bet, opzettelijk opgehangen ter mijner eer, bestemd om mij aangetoond te worden; de kraaltjes rolden als een straal zou Kee zeggen. Adolphe hield de twee stukken in zijn hand en scheen verplet, en liet zich knorren als een kind, neen beter, want zonder tegenspraak; alleen zei hij :"Mama, ik heb er toch niet aan gehangen". Weimar zat te lachen achter zijn zakdoek Chrétien mede in een gebogen houding, tante piet (wie is zij) zei het was de schuld van de meid. Eindelijk, want het duurde lang, kreeg ik een subliemen inval - ik riep Byou ('t was bijna donker) en trok hem aan een poot, tot hij gilde - dit gaf een gewenschte afleiding - geen mensch wist wat den hond scheelde. Adolphe was gered !!! en den volgende morgen had ik spoedig met weinig moeite en tijd den schelkoord gemaakt, hetgeen mij het hart van Mevrouw de Booij (J.M. de Booij-Faure) zeker heeft doen winnen.
Gisteren ben ik volstrekt niet uitgeweest. Chrétien was van 9-4 en van 6-10 op 't kantoor. Toen het donker werd vroeg ik Adolphe om viool voor mij te spelen, hij voldeed terstond aan mijn verzoek, en ik was verwonderd dat iemand die slechts een jaar had les had zoo lief speelde. Allerlei moois uit Norma, la Juive enz. enz. enz. Veel daarvan op 't gehoor en alles met smaak en gevoel. Hij moest beginnen met zijn boordje af te doen, wyl het hem zou hinderen bij 't vioolspelen. Hij neemt thans geen les meer, wijl hij geen geschikte uuren kan vinden en geen Duitsche les om het geld.

Hoofdstuk 7. Pierre Hubert Jean Alexander de Booij getrouwd met Elisabeth Margeretha Clausing en hun nazaten.

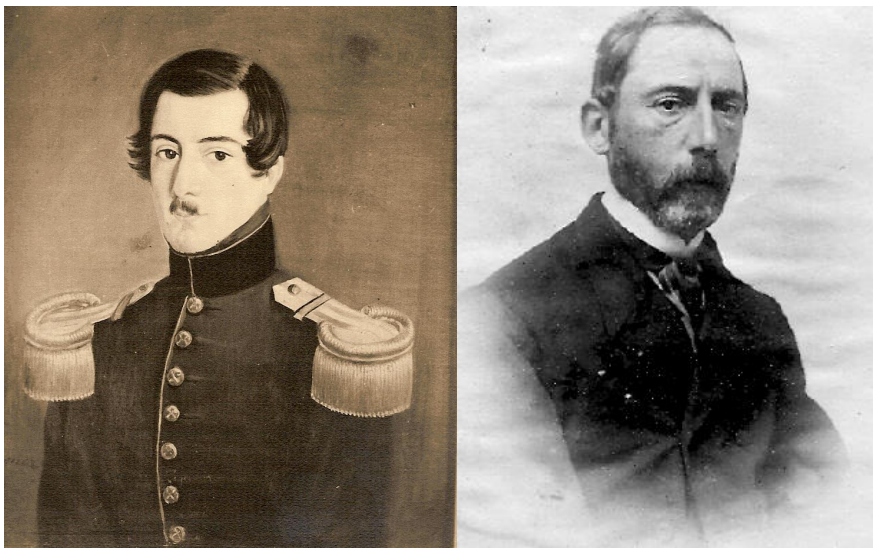

Pierre Hubert Jean Alexander de Booij

Hij wordt geboren in 's-Gravenhage 19 december 1818, kolonel der artillerie, trouwt met Elisabeth Margertha Clausing, geboren 3 mei 1822, dochter van Jan en Elisabeth Margaretha du Bois. Hij sterft in Arnhem op 78 jarige leeftijd (27 April 1897) en zijn vrouw Betsy op 89 jarige leeftijd, eveneens in Arnhem 11 Mei 1911.

Links: Elisabeth Margertha Clausing (tante Betsy) echtgenote van Pierre Hubert Jean Alexander de Booij.
Rechts: Elizabeth en Pierre met hun dochter Anne Marie

Dagboek H. de Booij: "Gasten (zilveren bruiloft van zijn ouders) waren de statige rijzige oom Pierre, de oudste van mijn vaders broeders, kolonel van de veldartillerie, die lange gedichten opzegde en dan een telkens terugkomen smal geluidje deed horen wat dan bij ons een uitbarsting of stikbui veroorzaakten. En nu vind ik een brief van mijn Vader van 28 April 1875, toen ik dus 8 jaar was, aan zijn ouderen broer Pierre, die tot luitenant kolonel is bevorderd op zijn 57ste jaar. De brief is ook gericht tot diens vrouw Elizabeth Margaretha Clausing, die toe 53 jaar was. Onze tante Betsy was een allerliefste tante. En nu de brief die een kijkje geeft op onze familie. "Wat waren wij verrast door de aankondiging in de "oprechte" van uwe benoeming tot Luitenant - Kolonel en Directeur der Constructie Magazijnen te Delft."

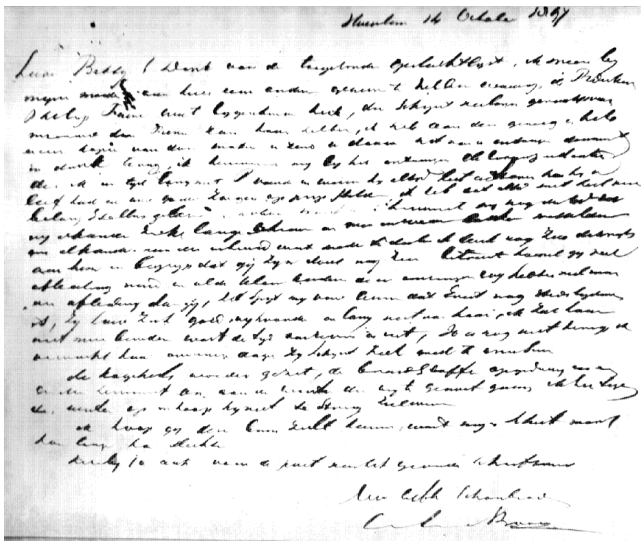

Brief van notaris Chrétien De Booij aan Betsy, de weduwe van zijn broer, kolonel Pierre H.J.A. de Booij 16 october 1897

Zij kregen 7 kinderen, die hieronder volgen:.

X.l Chretien Jean Marie de Booij, geboren te Delft 14-2-1850, gestorven Amsterdam 29-7-1851, oud 17 maanden.

X.2 Jeanne Marie de Booij, geboren te Delft, 4-10-1851, gestorven Rembang 4-4-1881. Zij trouwde in Arnhem 2 september 1880 met Mr Albert Johan van WaIsem, geboren Reeuwijk 31

maart 1842, substituut officier van justitie te Padang, Hij sterft Arnhem 17 februari 1928, zoon van Ds Johan Martin en Janette van Oosterwijk; hij hertrouwt Arnhem 15 maart 1883 Anne Marie Henriette Huberte de Booij (lX.I)

Jeanne Marie de Booij getrouwd met Mr Albert Johan van Walsem

Haar vader Pierre Hubert Alexander schrijft het volgende over haar:
"Zij was niet forsch doch groeide flink op, zij had een lief uiterlijk en was ook een aanvallig kind; zij was bijzonder gehecht aan hare moeder; in Delft en andere plaatsten waar wij woonden maakte zij gaarne gebruik van de Casino's of dergelijke Vereenigingen, waar wij lid waren en was daar in den regel een nog al gevierde gast. In 1878 engageerde zij zich, natuurlijk met ons goed vinden, in Delft met Mr Johan Martyn van Walsem die daar studeerde voor een rechterlijke betrekking in Indië, in 1860 verhuisden wij van Delft naar Arnhem en aldaar in september 1880 hun huwelijk voltrokken, terwijl zij spoedig daarna naar Indië vertrokken; zij woonden te Rembang waar van Walsem griffier van het gerechtshof was, en aldaar is zij reeds in April 1881 gestorven, wij verloren in haar een innig liefhebbend kind
X.3 Ir Jan de Booij, geboren Delft, 28-9-1853 gestorven Menton 18-3-1935, hij werd naar zijn grootvader Clausing genoemd; hij was een stevig voorspoedig kind, tante Anne noemde hem het generaaltje; hij groeide flink op, leerde goed, was toen wij later in Bergen op Zoom waren daar op hogere Burgerschool en dan op de Polytechnische school te Delft, na verkregen diploma werd hij op zijn en ons verzoek geplaatst als asp. Ingenieur van de Waterstaat in Nederlandsch Indië in october 1881 hij derwaarts; was eerst geplaatst te Malang daarna aan de havenwerken te Batavia werd evenals (bouwde mee aan de haven van Tandjong Priok), o.a Ingenieur te Djokjakarta, in 1881 is hij gehuwd met:
X.3a Catharina Maria van Lennep, geboren Batavia 25 october 1857 dochter van Julius en Frederika Heydeman. Zij sterft 's-: 's-Gravenhage 29 november 1923
Zij kregen 6 kinderen

Ir Jan de Booij en zijn vrouw Toos van Lennep (dochter van Julius van Lennep en Frederika Heydeman)

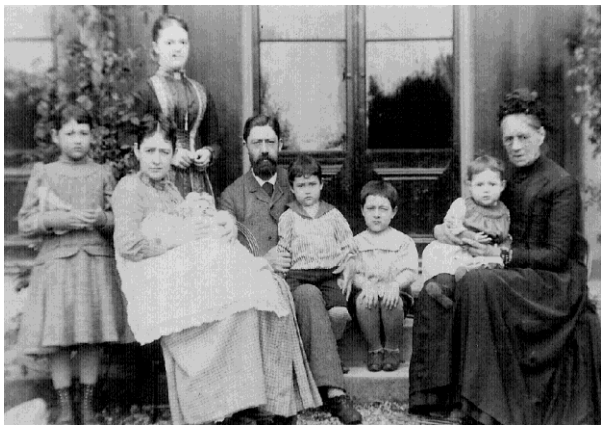

1890 Familie foto van Jan en Toos de Booij van Lennep. vlnr. Frederika , Toos met Gerardus, Isaak, Jan de Booij, Jan jr, Pierre Hubert Jean Alexndre, Julia Catherina, Tante Anne Marie Henriette Huberte Clausing-de Booij

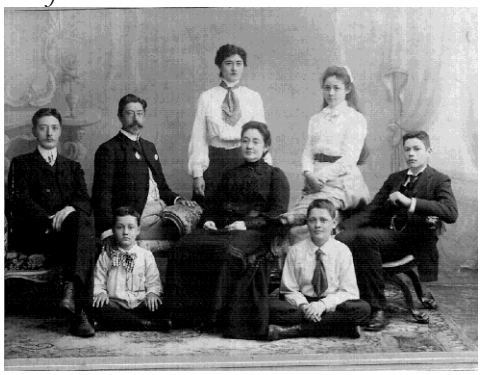

1903 Familie foto Jan en Toon de Booij-van Lennep vlnr: Pierre H.L.A., Alexander M.C.,Jan Sr. Frederika,Toos, Gerardus, Julia, Jan Jr

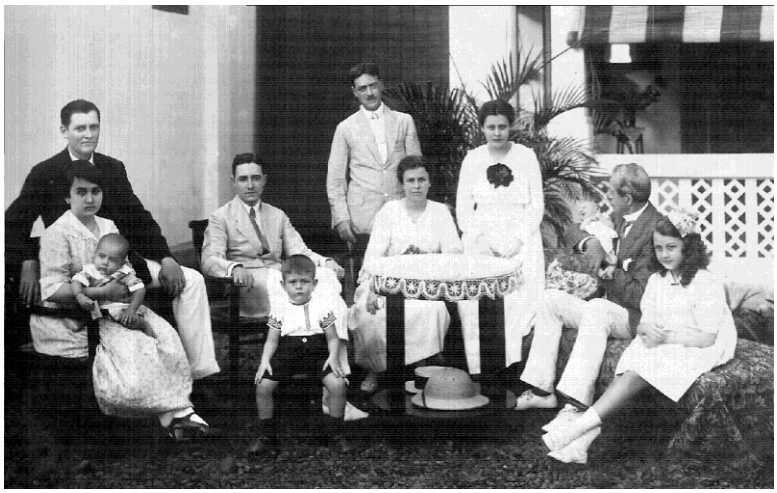

1919 Familie van Jan de Booij, vlnr Gerardus Isaak , zijn vrouw Dina Johanna Veldhout en hun zoon Ernst, Alexander Mauritss Christiaan, Robert zoon van Pierre Hubert Jean Alexandre, Pierre Hubert Jean Alexandre, zijn vrouw Johanna Hendruika Gerardine Caron, Wilhemina Hempenius vrouw van Pierre Hubert Jean Alexandre, Alexander Maurits Christiaan jr , Jan de Booij Sr, Wonne dochter van Pierre Hubert Jean Alexandre

XI.1. Frederika Elisabeth de Booij geb Batavia 18 juni 1882 tr Tegal 11 maart 1904 Gerardus Antonius van Putten geb Semarang 27 dec 1873

Frederika Elisabeth de Booij trouwt met Gerardus Antonius van Putten in 1904

XI.2. Pierre Hubert Jean Alexandre volgt X!a
XI.3. Jan volgt XIb
XI 4. Julia Catherina de Booij, geb Poerworedjo (Bagelen) 15 febr 1889 tr 's-Gravenhage 15 juli 1919 (echtscheiding 18 dec 1946) Dr Ir Christiaan van Loon geb. Semarang 15 juni 1891
XI.5 Gerharduis Isaak volgt XI c
XI.6. Alexander Maurits Christiaan volgt XId.

XIa Pierre Hubert Jean Alexandre de Booij geboren Batavia 25 oct 1883 overleden 17 nov 1945 tr (bij volm.) Amsterdam 18 jan 1908 Johanna Hendrika Gerardione Caron geb Amsterdam 12 oct 1888
Uit dit huwelijk:
1. Wonne de Booij geb Hampong Minjal (Palembang) 1 jan. 1909
2 Robert de Booij geb Lho Seumamawek (Atjeh) 1 juli 1915
XIb Ir Jan de Booij geb Poerworedjo (bagalen) 29sept. 1889 tr 1e 's Gravenhage 17 jyukuu 1913 *echtscheid. 3 dec 1929) Catharina Cornelia Bakhuis geb 'sGravenhage 16 jan 1890 ; tr 2 e Rotterdam 1 sept 1932 Christoffelina Adriana Gombert geb Delft 12 sept 1903 sterft Delft 23 dec 1949

Ir Jan de Booij en Catherina Bakhuis

Ir Jan de Booij

Uit eerste huwelijk
1. Jan volgt XII
2 Alexander Maurits de Booij geb Amsterdam 2 april 1919
Uit tweede huwelijk
3. Catherina Maria de Booij geb Delft 5 maart 1935
XII Ir Jan de Booij geb Haarlem 14 mei 1914 tr. Amsterdam 4 oct 1947 Adèle van Steeden geb Amsterdam 7 sept 1919, dr van Mr Roelof van Steeden en Wibbina Maria Korteweg
Uit dit huwelijk:
1. Roelof Jan de Booij geb Beek (Limburg) 30 maart 1949
2. Catherina Wibbina de Booij geb Beek (Limburg) 13 juli 1950
3 Emmy de Booij geb. Heerlen 4 juli 1952
4. Maarten de Booij geb. Heerlen 29 april 1957
XIc Gerhardus Isaak de Booij geb Arnhem 30 juni 1890 tr Soerabaja 28 nov 1918 Dina Johanna Veldhoudt geb Kediti 21 mei 1900
Uit dit huwelijk:
1 Ernst de Booij geb Seokaboemi (Preanger reg) 23 febr 1919 tr 's Gravenhage 20 maart 1942 Johanna Elisabth Engels geb Altenessen 25 oct 1914
Uit dit huwelijk
a. Annelis de Booij ; geb s- Gravenhage 20 sept 1942
b. Barbara de Booij geb Oberstdorf 3 dec 1944
2. Cornelis Marinus de Booij geb Ede 22 jan 1924
3. Freddy de Booij geb Ede 7 mei 1925
4. Otto de Booij geb Ede 4 jan 1931
XI d Alexander Maurits Chistiaan de Booij geb Djokjakarta 9 febr 1895 tr 's Gravenhage 19 aug 1918 Aletta Wilhelmina Hempenius geb Jokjakarta 4 maart 1895

1918 Huwelijk Alexander Maurits Chistiaan de Booij en Aletta Wilhelmina Hempenius

Uit dit huwelijk
Alexander Maurits Christiaan geb Batavia 9 dec 1919 tr Ambon 14 maart 1947 Maud Dekens geb Batavia 20 maart 1924
Uit dit huwelijk:
Myrna Maud de Booij geb Soerabaja 22 aug 1948
:X4 Cornelie PetronelIa de Booij, geboren Delft 23-12-1855 gehuwd met Dr Gerard Michaelis, geboren Enkhuizen 17 maart 1848, phil.doct., onderdirecteur H.B.S. te Arnhem, zoon van Dr Hendrik Carel en Henrietta Jacoba Verburg en weduwnaar van Martha Keiler. Hij sterft Velp 28 augustus 1935, ze hebben 2 kinderen: Els en Henri

1904 Huwelijk Cornelia Petronella de Booij en Dr Gerard Michaelis

Zij kregen 3 kinderen:
X5 Jan Andries geb. Delft 21 aug 1857 gest. 16 febr 1859
X6 Anne Marie Henriette Huberte geb. Delft 27 febr 1859 gets Arnhem 15 aug 1894 tr. ald 15 maart 1883 Mr Albert Johan van Walsum, wed. van haar zuter; hij ntr.3) Maria Sybilla Buchbender
X7 Alexandre Jean de Booij, geb. Breda 15 nov 1860 sterft Breda 27 dec 1912 tr 's Gravenhage 28 juli 1906 Wilhelmina Gerardina Adreinne Scheltus geb Utrecht 4 sept 1875

Alexandre Jean de Booij luitenant kolonel der artillerie

Uit dit huwelijk
XI.1 Ir Pierre Rubert Jean Alexandre de Booij, geboren Utrecht 4 juli 1907, werktuigkundig ingenieur Firma Rennert & Lentz, trouwt in Johannesburg 26 januari 1947 Cornelia Theunisse geboren 29 augustus 1917 dochter van Hendrik en Johanna Adriana Kurpershoek.

Ir Pierre Rubert Jean Alexandre de Booij,

XI 2. Mr Pieter Abraham de Booij, geboren Breda 6 januari 1910, referendaris Ministerie van Financiën trouwt Ginneken 20 juli 1937 Dorothée Célestine ter Haar Romeny, geboren Voorhout 20 mei 1913 dochter van Ds Bastiaan en Hélene Jacoba Marie Tinant
Uit dit huwelijk: behalve 1 jong-overleden dochter
XII. 1 Karen Marguérite de Booij, geboren Medan 20 november 1939
XII. 2 Alexander de Booij, geboren Breda 1 november 1946
XII. 3 Pieter de Booij, geboren 's-Gravenhage 31 mei 1950
XII. 4 James de Booij, geboren 's-Gravenhage 19 september 1952

XI.3 Margaretha PetronelIa de Booij, geboren Breda 20 juli 1911, trouwt Breda 2 maart 1938 Dr Christoffel Jacobus van Boxtel, geboren Breda 25 september 1909, medisch doet., werkzaam N.V.Koninklijke Pharmaceutische Fabrieken v/h Brocades & Stheeman te Amsterdam, zoon van Joseph en Johanna Bogaerts.

Hoofdstuk 8. Chrétien Jean Gérard de Booij getrouwd met Adriana Johanna de Mol van Otterloo

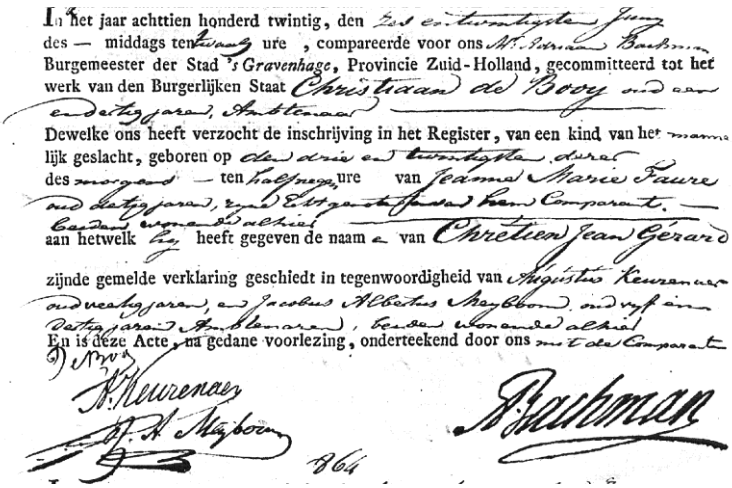

In het jaar achttien honderd twintig, den zes en twintigsten Juny des — middags ten twaalf ure, compareerde voor ons Mr. Adriaan Bachman Burgemeester der Stad 's Gravenhage, Provincie Zuid-Holland, gecommitteerd tot het werk van den Burgerlijken Staat Christiaan de Booy oud een en dertig jaren, Ambtenaar
Dewelke ons heeft verzocht de inschrijving in het Register, van een kind van het mannelijk geslacht, geboren op den drie en twintigsten dezer des morgens — ten half negen ure van Jeanne Marie Faure oud dertig jaren, zijne Echtgenoote en hem Comparant. — beiden wonende alhier
aan hetwelk hij heeft gegeven de naam van Chrétien Jean Gérard
zijnde gemelde verklaring geschiedt in tegenwoordigheid van Augustus Keurenaer oud veertig jaren, en Jacobus Albertus Meyboom oud vijf en dertig jaren Ambtenaren, beiden wonende alhier
En is deze Acte, na gedane voorlezing, onderteekend door ons met de Comparant
De Nvo
A. Keurenaer
J. A. Meyboom
A. Bachman
864

Geboorteakte van Chrétien Jean Gérard de Booij 23 juni 1820 's-Gravenhage. Ouders : Christiaan de Booij en Jeanne Marie Faure

"1820 op den 23.Juny des VrydagOchtend over 8 Uuren verloste myne dochter J.M. De Booy Spoedig en Gelukkig door Gods Genadige Goedh van Een welgeschape Zoon die zy na Wensch konde doen suygen En den 9. dag Gezegt redelyk Welvarend hersteld zag. hebbende zelve 't Kind den 9 Ju1y des namiddag in de Fransche kerk ten doop gehouden en door dominie de Chaufepie gedoopt Chrétien Jean Gérard. dat zelvde kind is de kinderziekte den april 1821 ingeend".
Hij is van 1852 tot 1857 te Beverwijk van 1857 tot 1885 te Haarlem notaris geweest heeft zich toen teruggetrokken, zich met zijn broer Pierre geïnteresseerd voor de herkomst van zijn geslacht en is te Haarlem overleden 22 Februari 1901; 2 September 1852 trouwde hij te Amsterdam met Adriana Johanna de Mol van Otterloo, dochter van den makelaar in tabak Adriaan en Johanna Theodora van Effen, die geboren werd te Amsterdam 21 Mei 1827 en 17 Juni d.a.v. gedoopt in de Westerkerk door Ds de Keizer - zij overleed te Haarlem 15 Januari 1882.
Uit de dagboeken van Hendrik de Booij:
Mijn Vader werd geboren in 1820, in den Haag. Hij heette Chrétien Jean Gérard, was het derde van de vier kinderen van Christiaan de Booij en Johanna Maria Faure geboren te Amsterdam in 1789 die Commies werd aan het departement van Oorlog. Ze droegen allen franse namen.
Mijn ouders trouwden op 2 september 1852 en woonden in Beverwijk waar 3 kinderen werden geboren. In 1860 betrok het echtpaar met hun kinderen het huis in de Groote Houtstraat dat ik kende als nummer 99 na nog op de Oudegracht hoek Stoofsteeg te hebben gewoond. Daar stond de grote ronde tafel mahoniehouten tafel waaraan wij 's-morgens zaten en luisterden (of niet luisterden) naar wat onze Vader voorlas uit den Bijbel. Wij baden altijd voor en na het eten. Het kwam niet vaak voor dat iemand te laat kwam aan het ontbijt. Mijn Vader was er zeer op gesteld dat dit niet zou gebeuren Hij waarschuwde zelfs logeerende gasten op tijd te komen. "Mijn huis is geen herberg" herinner ik mij. Mijn vader werd op 11 januari 1852 door Koning Willem III benoemd tot notaris in Beverwijk.

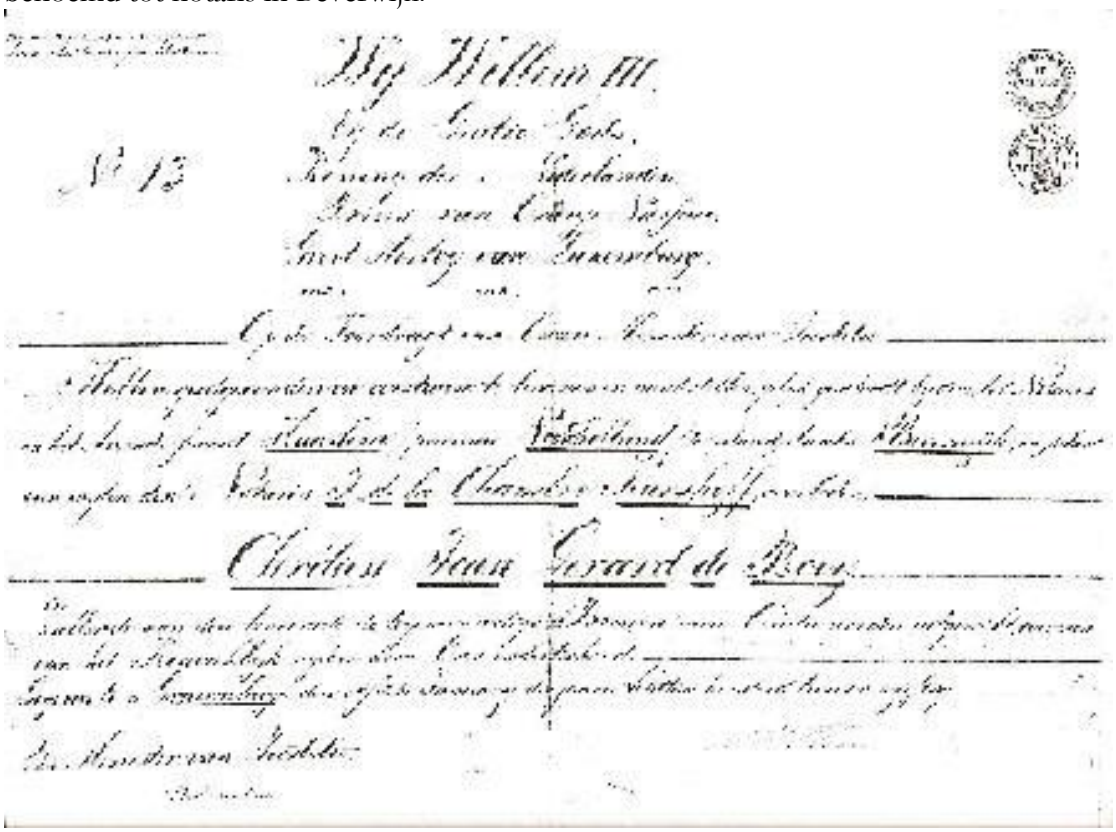

Aanstelling van Chrétien Jean Gérard de Booij als notaris in het arrondissement Haarlem, standplaats Beverwijk, 11 januari 1852, getekend door de Minister van Justitie Mr J.Th.H. Nedermeyer ridder van Rosenthal en Koning Willen III Koning der Nederlanden.

Chrétien Jean Gérard de Booij Adriana Johanna de Mol van Otterloo

Voor meer gegevens over de notaris Chrétien de Booij en zijn vrouw Adriana de Mol van Otterloo heb ik geraadpleegd de dagboeken van mijn grootvader Hendrik de Booij . Een gedeelte is ook terug te vinden in het familieboek van Chré de Booij.

Adriana Johanna de Mol van Otterloo en haar man Chrétien Jean Gérard de Booij

J. Broekhuysen, klerk op het kantoor van notaris Chrétien de Booij, geboren in 1797 en overleden op 80 jarige leeftijd in januari 1877

Mijn vader heeft door hard werken en grote rechtschapenheid en konden een zeer goede naam verworven en daarmede ook een kapitaal, dat hem in staat stelde aan ieder zijner kinderen ongeveer een ton na te laten. Hij was van aard zuinig , had echter geen bezwaar tegen het uitgeven van een grote som zo het doel hem aantrok. Herhaaldelijk stelde hij ons in staat reisjes naar het buitenland te maken. De weg van Haarlem naar Zandvoort was vroeger niet bestraat. Langs dien weg liep mijn Vader , na afloop van zijn werk in anderhalf uur naar Zandvoort. Hij deed het soms veel vlugger. Ik herinner mij vaag dat hij het wel eens in looppas deed. Later zag ik mijn Vader te paard. Mijn Vader verlangde lichaamsbeweging, hetzij lopende of te paard. In een brief aan zijn oudere broer Pierre en Betsy zijn vrouw schreef hij 28 april 1875 o.a.: Adrienne lijdt meestal en dikwijls zeer erg aan het astma daar schijnt maar geen afdoend geneesmiddel voor te vinden te zijn, wij hopen nu op zacht weer, dat helpt tenminste iets: Johanna ligt verscheidende dagen te bed lijdende aan koorts overigens is alles wel. Christiaan is nu sedert 5 weken in Zwitserland om geheel van de koorts af te komen hij logeert waarschijnlijk bij Ds Guye Jr te Grandval, kanton Neuchatel., volgens bericht zal hij, begin Mei, zijn terugreis aanvangen, men zegt ons, dat hij op een der schepen zal geplaatst worden die nu in dienst zijn gesteld (...) Daar ik groote behoefte aan lichaamsbeweging heb wil ik Uw paard wel hebben, ik meen opgemerkt hebben te hebben dat het bij een boekverzorger te bevragen is, ik heb er van Christiaan (?) veel goeds van gehoord, zend het mij door een vertrouwd persoon ten mijne koste per stoomboot en spoor en laat hij het brengen in de manege te Haarlem. Sein mij als 't afgezonden is en wat gij er voor hebben wilt, dan zal ik U remitteren 't is , dunkt mij met 't harachement en er bij als dat voor mij bruikbaar is.
Bij het baden is mijn Vader eenmaal in gevaar geweest geraakt. Hij werd geholpen en gered door een paar vissers. Mijn Vader hield veel van wandelen, in het algemeen van beweging, van reizen. Hij was een geheel onthouder of liever afschaffer, zoals men toen zeide maar dit betekende toen slechts dat men een afkeer of zelfs afschuw had voor jenever maar geen bezwaar tegen het op matige wijze drinken van rode en witte wijn, port, madeira e.d. De dronkenschap ontstond destijds vooral door de jenever. De borrel was goedkoop. Mijn Vader hield veel van lichaamsbeweging. Des Zondags werden in den namiddag lange wandelingen gemaakt met alle beschikbare kinderen bijvoorbeeld naar Overveen vandaar maar Elswout en langs de Zandvoortse laan terug. Op den hoek van de Zandvoortse laan en den Wagenweg verkeerden wij dan in spanning want we hoopten dan langs den Wagenweg naar huis te gaan, maar vaak gingen we dan nog rechts naar de Koedief en over Heemstede. Dat was dan een tegenvaller. Alles gebeurde onder de zwijgende leiding van onze Vader. Ik vond die wandelingen vervelend. Mijn Vader was te Haarlem een algemeen bekend man. Als hij even te laat aan het station kwam en de trein reeds in beweging was, liet de chef den trein op zijn fluitsein stoppen om hem te laten instappen, al reisde hij ook derde klasse, wat zijn gewoonte was. Ik heb dit zelf bijgewoond. Toen in 1878 de paardentram te Haarlem in gebruik kwam was mijn Vader al iets minder goed ter been. De conducteur hielp hem dan bij het in - en uitstappen. Er waren toen geen vaste halteplaatsen. Uit dankbaarheid trakteerde hij dan met Nieuwjaar het gehele personeel op bruine bonen en of kapucijners met spek, bij elk van de leden van het personeel in zakken thuis bezorgd. Ik herinner mij, dat mijn Vader mij mede nam naar Antwerpen waar hij een belangrijk geldsom moest afdragen. Ik was nog jong, Hij verdeelde het geld, bankpapier over hemzelf en mij. Zo reisde ik met mijn Vader naar België met een grote geldsom bij mij. Het gebeurde toen , dat de trein vertraging had en wij eerst vrij laat in den avond te Antwerpen aankwamen. Mijn vader dacht er echter niet aan de overdracht uit te stellen tot den volgende dag. Wij stonden tenslotte in den laten avond te bellen aan een groot huis, dat voor een zware ijzeren hek was gescheiden van een "cour". Na lang te hebben gebeld verscheen uit een bovenverdieping een van een slaapmuts voorzien hoofd en werd ons de vraag gesteld welke de aanleiding was tot dit bellen. Mijn vader verklaarde de betekenis waarop de uit zijn slaap gewekte heer naar beneden kwam en ons over een brede stenen trap uit de "cour" naar boven leidde. In een kleine kamer werden toen de bankbiljetten geteld en afgedragen en ik herinner mij nog het gezicht van den bejaarde Belg die ze

ontving. Wij sliepen dien nacht in het Hotel de l' Empereur. Het was in dit hotel dat de portier - portiers hebben mensenkennis - 's-morgens vroeg of mijn vader admiraal was. Hij had op hem diepe indruk gemaakt. Mijn vader liet niet met zich spotten. Hij verlangde dat een ieder "naarstig"- dit woord herinner ik mij van hem - zijn werk deed en hij vergde dit ook van zich zelf. Hij zal toen ongeveer 56 jaar zijn geweest - ik dan 9 jaar en ik kan mij goed voorstellen dat die portier onder den indruk kwam van gedaante, houding, optreden en stem van mijn Vader.
Ik herinner mij, dat Jo, Lien en ik met onzen vader een reisje door België maakten. Wij bezochten toen behalve andere bezienswaardigheden , het slagveld van Waterloo op een hogen omnibus, getrokken door twee paarden , van Brussel uit. Op het slagveld aangekomen bood een gids zijn diensten aan. Toen hij zijn verhaal gedaan had, zeide mijn Vader dat hij hem geen centime zou geven omdat hij niets had verteld van een Prins van Oranje die zulk een groten invloed had uitgeoefend op het verloop van den slag en die gedurende het verloop van de slag ook nog werd gewond. De gids keek beteuterd maar, zich bezinnende begon hij een welsprekende eloge op den Prins , die ten gevolge had dat mijn Vader hem beloonde, zij het dan vergezeld van een gestrenge waarschuwing. Vooral herinner ik mij een bezoek aan een kolenmijn waarvoor mijn vader een locomotief huurde, we gingen allen omlaag in de schacht tot de grootste diepte waar ons een glaasje wijn werd aangeboden in een kamertje, uitgehouwen in de steenkoolwand.
Er kwamen vrienden op bezoek, naar mijn herinnering reuzen. Ze heeten Lamie, Jeekel, Kluit en Brutel de la Rivière. Werd er gebeld dan kondigde het bellen meisje de komst aan van de Generaals van Swieten en Mac Mahon. Dan begreep men wel hoe laat het was en ging mijn Vader naar de voorgang om de hoge heren te ontvangen en hun te beloven, dat zijn andere zoons ook bij de marine zouden komen. Lamie zou later den tocht met de "Varna" leiden waarbij het schip in de Karazee vastraakte in het ijs. Tengevolge van ijspersingen moest het schip verlaten worden en zonk het schip. Na een lange tocht over het ijs bereikten allen de kust en een bewoond oord. Lamie maakte twee tochten met de Willem Barentsz mede, mijn broeder de vierde tocht. De vrienden waren vol grappen. Om een ervan te begrijpen moet men weten, dat het sobere salaris van den jongen zeeofficier uit twee delen bestond en wel in vast tractement en zeetractement het eerste deel werd in Holland uitbetaald, in dit geval aan het adres van mijn Vader, het tweede deel deel aan boord. Met dit laatste deel kwam mijn broeder niet altijd uit toe, wat begrijpelijk was en wat hem dwong van tijd tot tijd wissels op zijn Vader te trekken. Beide delen waren het eigendom van mijn broeder. Nu zaten die vrienden bij ons aan tafel, rechts van mijn vader die geweldige Lamie en ze vertelden van het leven aan boord, "Wat prettig is, meneer de Booij" zei Lamie dan tegen de 54 jarigen Vader "Je wordt goed betaald, met het zeetractement kom je gemakkelijk rond als je oppast". Ik zal op mijn zevende jaar wel niet alles begrepen hebben. Chrik zette het hun betaald door bij het afscheid aan het station even voordat de trein in beweging kwam , het hoofd in de coupé te steken en , hoewel fluisterend , toch voor de medereizigers en reizigsters verstaanbaar te zeggen ;"de Justitie is jullie nog niet op het spoor".

Gedurende zijn afwezigheid (van de oudste broer Chrik) hadden wij op den 2 september 1877 de zilveren bruiloft van onze ouders gevierd. Voor mij heb ik menu van het diner en als ik denk aan onze sobere wijze van leven en in het algemeen aan de spijskaarten van den tijd van heden, dan begrijpt men niet dat een menu als dit mogelijk was. Hier volgt het: Potage tortue, Croquetes, Saumon-Sauce aux Capres, Boeuf presse- sauce rimolade l'Estragon, Ris de veau à la Montmorceny, Pouding a l'Ananas, Becassines bardees, Compote d'abricots, Perdraux rotis, Salade, Macedoine de fruits au marasquin, Fromage au Bresil, Bavaroise, Patisserie, Glaces, Dessert. Gasten waren de statige rijzige oom Pierre, de oudste van mijn vaders broeders, kolonel van de veldartillerie, die lange gedichten opzegde en dan een telkens terugkomen smal geluidje deed horen wat dan bij ons een uitbarsting of stikbui veroorzaakten. Weimar Groll de vriend van mijn vader zegde de deugden op van het zilveren bruidspaar.

Weimar Groll

Hij noemt hun Godsvrucht, Wijsheid, Liefde, Zorg en Troost, die zij van voor Kindern ontvouwen, hun Kuisheidt in hun Trouw-verbond. Als wij met onzen vader en Groll in de buiten sociëteit zaten te luisteren naar de muziek en Groll bestelde een glaasje jenever, dan zeide mijn vader tegen den kelner: "denk er aan, dat betaal ik niet". Mijn Vader zag nu eenmaal in jenever een bron van veel kwaads, maar onder de drank uitsluitend in jenever.

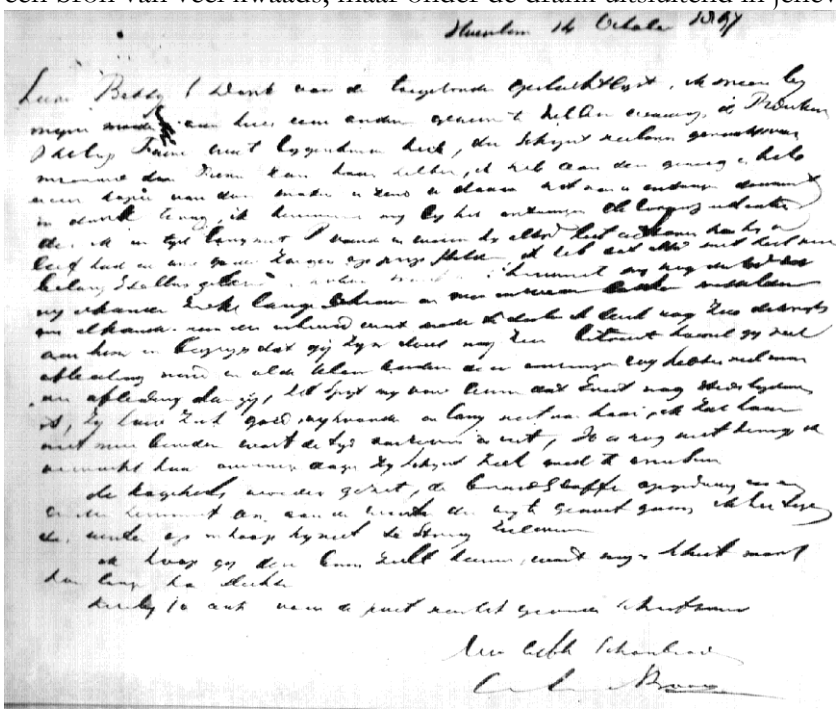

Brief van notaris De Booij aan Betsy, de weduwe van zijn broer , kolonel Pierre H.J.A. de Booij 16 october 1897

Toen zijn zoon Hendrik de Booij uit Indië in l896 in het vaderland terug was gekeerd had hij zijn vader en zusters in welstand aangetroffen. Alleen het lopen ging niet goed, zodat een knecht moest worden aangenomen die hem daarbij behulpzaam was en ook een wagentje werd aangeschaft, dat de knecht bij tochtjes buitenshuis voortduwde. Die knecht heette Scholten. Hij had de gestalte en het uiterlijk van een Engelsen butler, daarbij grote lichaamskracht en veel plichtsgevoel, terwijl hij niet meer dan nodig was praatte. Toen zijn zoon weer naar Indië vertrok zeide hij aan zijn zoon dat hij niet geloofde dat hij ons weder zou zien. Hij stierf in Haarlem 22 februari 1901.

Links: Familie van Chrétien de Booij rond 1900 . Voor het vertrek van zijn zoon Chrik naar Indië. Staande v.l.n.r zijn dochters Jo, Mik, zijn zoons Chrik, Theo, Cateau (de vrouw van Theo) . Zittend: Hilda (vrouw van Hendrik de Booij), de notaris Chrétien de Booij en zijn dochter Lien. Rechts: Chrétien de Booij, vader van Hendrik en de 'butler' Scholten

Noot: De naam de Booij wordt wisselend gespeld meestal met een lange ij met puntjes, maar ook zie je dat mijn voorouders het spelden met een Grieke Y. In de Burgerlijke Stand wordt het geslacht de Booij steeds ingeschreven met een lange ij met puntjes. Vreemd is om te zien dat de overlijdensakte van mijn oom monnik Chré ,die het geslacht de Booij heeft onderzocht, de naam van hem wordt geschreven met een lang ij zonder puntjes! Verwarring alom, alhoewel de echte naam van de Booij moet worden gespeld met een lange ij met puntjes!

VII.9 Adriana Johanna de Mol van Otterloo (Adrienne genoemd) geboren Amsterdam 21 Mei 1827 gedoopt in de Westerkerk te Amsterdam. Zij was de jongste dochter van 9 kinderen van Adriaan de Mol van Otterloo, geboren 4 Juli 1783 te Amsterdam, gedoopt 1 Augustus 1783 in de Oude Kerk. Hij trouwde 13 November 1898 te Watergraafsmeer Johanna Theodora van Effen, gedoopt op 29 April 1787 in de Zuiderkerk te Amsterdam)

Adriana Johanna de Booij-de Mol van Otterloo (1827-1882)

Haar vader sterft op 43 jarige leeftijd 16 April 1827 dus ruim een maand voor de geboorte van zijn jongste dochter Adriana. Haar moeder sterft op 42 jarige leeftijd in Velp als Adriana ruim 2 jaar is op 24 September 1829.

Uit het dagboek van Hendrik de Booij: deze afbeelding is een foto van een tekening van de hand van Heimar Groll, een vriend van mijn vader Chrétien de Booij en stelt voor het huis thans genummerd 170 en 172 en hun gemeenschappelijke gevel aan de Heerengracht., In een van die twee huizen woonde het echtpaar de Mol van Otterloo met hun talrijke gezien, waarvan mijn moeder Adriana Johanna geboren op 21 mei 1827 is.

Links: Het geboortehuis van Adriana de Booij-de Mol van Otterloo is in ±1617 gebouwd voor Guillermo Bartolotti (Willem van den Heuvel), één van de rijkste Amsterdammers in die tijd. Het huis Bartolotti of Het Bonte Huis genoemd. Op Bartolotti's huis staat hoe hij aan die rijkdom kwam: er zijn twee cartouches aangebracht met links het geschilderd opschrift "Ingenio et Assiduo Labore" (door vernuft en noeste vlijt) en rechts "Religione et Probitate" (door godsdienst en rechtschapenheid. De Vereniging Hendrick de Keyser heeft het huis aan de Herengracht 170 in 1924 verworven, maar Herengracht 172 pas in 1971. Rechts: Het huis na de spectaculaire restauratie in 1968/71

Uit het dagboek van H. de Booij:
Mijn Moeder behoorde tot het geslacht de Mol van Otterloo. Ik heb den korzeligen Oom Janus gekend toen hij met zijn zuster Line woonde op den Heerengracht 114, verder nog oom Theodoor die moeilijk door het leven kwam en vaak bij ons was en dan de tantes Anna en Line maar vooral Line. De in mijn bezit zijnde gegevens zeggen dat hun verloving (van zijn ouders) plaats had in 1851. Na het overlijden van haar man werd de heer Ameshoff als voogd aan gesteld over de acht kinderen. Wie haar pleegouders zijn geweest is niet onbekend, waarschijnlijk en dat blijkt ook wel uit haar brieven door haar broers en zusters. Moeder leed veel aan asthma moest daardoor herhaaldelijk genezing zoeken in het buitenland zij kon ook niet zoveel dingen doen in het huishouden als andere mensen die sterker waren. Chris (zijn oudste broer) was met koorts , vermoedelijk malaria , uit Indië gekomen. De Gyes waren grote vrienden van mijn Moeder die bij hun in betrekking was geweest (als gouvernante). Mijn moeder kan men goed leren kennen uit haar mooie brieven. Ze was niet sterk lichamelijk, leed aan asthma waartegen zij een bijzonder soort sigaretten rookte. Zij was opgeruimd van aard, vol humor, had een sterk Godsvertrouwen dat haar zeker tot grote steun is geweest. Maar zij was in haar godsdienst niet als de strenge Calvinisten.
Bij de brieven van Adriana Johanna de Mol van Otterloo echtgenote van Chrétien Jean Gérard de Booij aan haar familie leden, heeft haar kleindochter Engelien de Booij een inleiding geschreven en tevens daarbij gevoegd een historische indeling.

Inleiding:
Na het overlijden van mijn grootmoeder hebben haar dochters schriftjes samengesteld voor hun broers waarin zij brieven hadden overgeschreven van hun moeder, voornamelijk geschreven aan haar zusters. Veel later, ongeveer in 1930, heeft haar oudste zoon Chrik, die toen met zijn twee nog in leven zijnde zusters in Bilthoven woonde, brieven en briefkaarten die zijn oudste zuster bewaard had in een vierde schriftje overgeschreven. De brieven zelf bestaan niet meer waardoor sommige vragen omtrent spelling en chronologie onopgelost moesten blijven. De meeste brieven heb ik in deze verzameling opgenomen, maar het is niet zeker dat de volgorde correct is. De kinderen waren dus al vroeg wees. Misschien zijn zij opgevoed door een zuster van hun moeder, Adriana Henrica van Effen, weduwe van Johan Christiaan Dressel; in ieder geval komen we haar dochter Coos Dressel (1810-1882), wonend te Brummen soms in de brieven tegen. "Oom Tirion" was getrouwd met een andere zuster van hun moeder en ook hij heeft zich zeker wel met het gezin van zijn overleden schoonzuster bemoeid. De Roelofsen en de Van Maanens die genoemd worden, zijn ook Van Effen-relaties; Johanna van Effen had namelijk twee halfzusters, geboren uit het tweede huwelijk van haar vader met Johanna Roelofs. De ene, Justine, trouwde met de heer Voet (oudoom Voet). De andere, Henriette, met Jean Marie van Maanen, die na het overlijden van zijn vrouw intrek nam bij zijn nichtjes Line en Anna de Mol van Otter1oo. De drie meisjes De Mol van Otterloo hebben een goede opvoeding gehad, maar moesten al vroeg voorzien in hun eigen levensonderhoud. Als de brieven beginnen, in 1847, zijn er onderhandelingen gaande om de jongste, Adrienne, geplaatst te krijgen bij P.Ph. van Bosse, die begin 1848 minister zou worden. De andere twee hadden al een betrekking: Line bij ds. Jacobus Ruijs in Rhenen, die getrouwd was met C. Kortenhoef Smidt en drie dochterjes had, geboren tussen 1839 en 1843. Anna was bij mr. C.H. baron van Rhemen, burgemeester van Brummen, echtgenoot van J.E. baronesse van Tuyll van Serooskerken. Ook daar waren drie dochtertjes, geboren tussen 1835 en 1842. Het echtpaar Van Bosse-Reynvaan had eveneens drie dochtertjes, geboren tussen 1837 en 1843. In al die gezinnen waren ook jongens, maar vermoedelijk behoefden de gouvernantes zich niet met hen bezig te houden. Hoewel de positie van gouvernante niet altijd gemakkelijk geweest zal zijn, lijkt het toch, dat de meisjes De Mol van Otterloo door hun werkgeefsters gewaardeerd werden en vriendelijk behandeld zijn. De gezusters Brontë hadden het heel wat moeilijker. Op het voorstel van broer Janus om samen te gaan wonen (waarschijnlijk ook met Theodoor, a1thans korte tijd), reageerden zij niet zo erg

enthousiast, maar uiteindelijk namen zij die stap toch, en Janus, Line en Anne voerden tot l884 een gemeenschappelijke huishouding. De jongste, Adrienne, was denkelijk ook bij hen, tot zij in 1852 trouwde .

Indeling van de brieven van Adriana de Mol van Otterloo

1850-1852

De plannen om gemeenschappelijk met haar twee zusters en haar broers Janus en Theodoor te gaan wonen, zijn vermoedelijk doorgegaan. Theodoor ging later weer naar Indië, en Adrienne trouwde in 1852, maar de twee zusters bleven samen met Janus wonen, uiteindelijk kwam daar ook nog "oom van Maanen" bij. Er is maar één brief uit deze periode bewaard, waarin Adrienne een bezoek beschrijft aan haar aanstaande schoonfamilie de Booij. Bij mevrouw de Booij *(Johanna Maria de Booij-Faure, schoonmoeder van Adrienne)* woonde een zuster in, Pierrette Faure, (tante Piet) en waarschijnlijk ook de ongehuwd gebleven zoon Adolphe, die toen 30 jaar was.

1852-1860

Het huwelijk van Adrienne met Chrétien de Booij vond plaats op 2 september 1852. Hun kinderen: Johanna Theodora (1854), Jeanne Marie (Marie, later Mik genoemd), (1856), Adriaan (1857) en Willem Theodoor (1859). Twee van die kinderen overleden in 1859: Johanna en Theodoor. De in 1860 geboren zoon werd ook weer Willem Theodoor genoemd. Met Adriaan waren er van het begin af problemen: zijn gezondheid liet te wensen over, en hij was erg ongezeglijk. Later bleek hij aan toevallen te lijden. In 1860 werd Chrétien de Booij notaris te Haarlem, de familie betrok al spoedig een mooi oud huis aan de Grote Houtstraat met een grote tuin. Er is een klein briefje bewaard gebleven, waarin Adrienne haar man smeekt vooral dit huis te kopen.

1860-1870

De kinderen worden groter. De zorg om Adriaan neemt toe en in 1864 was hij thuis niet meer te handhaven en werd opgenomen in een verpleeghuis. Er werden nog enkele kinderen geboren: Justus (1861), Adrienne Johanna (Jo), (1863), Elisabeth Margaretha (1865) die het volgend jaar al stierf, Hendrik (Henri, Henneman), (1867) en tenslotte Engelina PetronelIa (Lientje), (1869). In het begin van deze periode waren er bovendien zorgen om Adriennes broer Theodoor, als weduwnaar van Erna Zimmerman terug uit Indië, waar hij de suikerplantage Blitar beheerde. Hij dronk te veel en was bovendien ontstemd over de afwikkeling van de nalatenschap van hun broer Justus, die op 15 mei 1860 was overleden

18'70-1882.

Begin 1871 overleed Adriaan te Ermelo, waar hij toen verpleegd werd. Adriennes gezondheid ging langzaam achteruit, haar longen waren slecht en zij ging enige malen in het buitenland kuren.

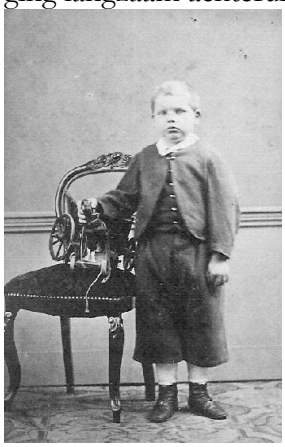

Adriaan de Booij (1857-1871)

Ook maakte zij een reis naar Menton met haar zoon Chrik, in 1875 of 1876. Verder logeerde zij veel in Renkum bij haar schoonzuster Anna Clausing-de Booij. Van de brieven die zij dan naar huis schreef zijn vooral die aan haar oudste dochter Marie of Mik bewaard gebleven, vol

instructies, en vol zorg voor het achtergelaten gezin.
De zoons trokken weg. Chrik en Theo gingen in de marine; Chrik was van 1872-1875 in Atjeh en weer van 1876 tot l880. In 1881 nam hij deel aan de expeditie van de schoener Willem Barentsz naar de Noordelijke IJszee en we lezen in de brieven die Adrienne aan haar zusters schreef hoe de hele familie in spanning was na een zware storm die de terugkeer van dit schip had vertraagd. Theo vertrok in de loop van 1880 naar Soerabaya en zijn moeder zond hem pakjes. Over Just, die voor de marine was afgekeurd, maakten zijn ouders zich rond 1880 wat zorgen, omdat zij een geschikte opleiding voor hem zochten. Uit de brieven blijkt dat hij bij boeren ging werken om het landbouwbedrijf te leren en tevens zich oefende in allerlei technische vaardigheden. Jo, de tweede dochter, ging in de zomer van 1881 naar een kostschool te Ede, mogelijk had de gezondheidstoestand van de moeder daar mee te maken. Overigens waren haar huishoudelijke taken lichter geworden sinds de komst van May Hobson in 1879. May zou in 1884 met Chrik trouwen. De twee kleintjes waren Henri en Lientje, van wie Henri niet veel problemen gaf, maar Lientje had een zwakke gezondheid en haar moeder maakte zich voortdurend zorgen over haar vele hoesten. In de loop van 1881 verergerde de toestand van Adrienne, en begin 1882 stierf zij. Mik zou haar vervangen bij de drie jongste kinderen: Jo, Henri en Lientje.
Hier volgt de selectie van de brieven van Adriana (Adrienne genoemd) de Mol van Otterloo aan haar familieleden
1847 18 juni Rhenen, Aan haar zuster Anna .Ik heb getracht en hoop het steeds te doen Gods vinger in onze omstandigheden op te merken; ik heb het niet gezocht maar zou nu toch wel denken, dat mijn taak hier volbracht en dat een andere de opvoeding van Marie (van Besse) vooral moet voltooien. Ik zie het leven aan als een beproevingsschool en verbeeld mij nu in de eerste classe te gaan zitten, waar de moeilijkste arbeid wordt opgegeven. Gij maakt dikwijls een aanmerking en ik doe zoo veel verkeerds en ben zoo lomp en onhandig enz.
1851 Lieve kinders (broers en zusters) Ik heb groote lust U te introduceren in den familie kring de Booij , U vooraf belovend weinig over het lid genaamd C. de Booij te spreken, maar U meer bijzonder te doen kennen die leden, die gij minder gezien hebt.
1853 Lieve broers en zusters . Vooreerst kan ik U zelve de verzekering geven dat ik perfect wel ben en ik geen oogenblik koorts heb gehad, iets dat een zeldzaamheid is. Christiaan (haar zoon) heeft al de kenmerken van een volmaakte gezondheid. Mama *(Johanna Maria de Booij-Faure)* is vol attenties maar heeft aanhoudend last van hoest enz en verlangt geloof ik naar huis. Mijn man is een engel. Heeft Line mijn boodschap aan Janus wel overgebragt? Hij philosofeert zoo gaarne over gevoelens en gewaarwordingen. Nu ik liet hem zeggen dat er zeker in het menschelijk leven geen tweede ogenblik voorkomt gelijk aan dat waarin men na zooveel lijden de eerste levenskreet van den jonggeborene hoort. Dat is met geen pen te beschrijven en werd dat ogenblik niet spoedig weer door pijn achtervolgd, dan zou men menen in den Hemel te zijn. Ik zal niet ligt vergeten wat er in mij omging, toen Halder zei, Mevrouw daar heb je je zoon ! en toen Christiaan, bonjour Mama, zei. De groote Chris zei niet veel moois, want hij stond hardop te huilen als een kind.
1861 23 juni. Een versje gemaakt door Mama bij gelegenheid van den 23sten juni 1861 die op een Zondag viel Papa werd 23 juni 41 jaar, Just die 1 juni was geboren werd 23 juni gedoopt en Mama kwam dinsdag beneden. (Na ziekte). Dat waren drie feestdagen in een zet! De vier dagen feest kan ik niet zoo gemakkelijk verklaren: 23 Juni, verjaardag Papa enz, 24 Juni verjaardag Christiaan 26 juni verjaardag Adriaan. Dat waren drie feestdagen. Wat was de vierde?
(*Tussenvoegsel mijn grootvader Hendrik de Booij is ook op 23 juni geboren en mijn zuster trouwt op 23 juni, mijn gestorven zuster geboren 21 juni stierf 27 juni!)*
1861 Een brief van Adrienne aan haar zuster Anne. Het bleek mij nu, dat de heer Vos en Connie (zuster van Emma de vrouw van Theodoor) toen zij in januari Theo zoo lief ontvingen, reeds geïnformeerd waren over zijn gebrek. Vos is evenals wij aan het twijfelen geraakt toen zijn soberheid aan tafel en op alle uren van den dag gadesloeg en ook C. was getroffen door zijn ernstige stemming en de liefde en smart waarmede hij over Emma sprak. Het was slechts later

toen hij alleen op zijn kamer was dat hij geruimen tijd wegbleef en op nieuws in de oude fout verviel, zoodat mevrouw Vos gedurig vroeg wat hem toch scheelde? Zoo lag, totdat Eduard haar eindelijk alles vertelde. Toen zeide zij aanstonds "dan is het mijn pligt hem erover te spreken", en toen hij eindelijk eens terugkwam, verzocht zij Connie het vertrek te verlaten en heeft toen met ernst en hartelijkheid met hem gesproken. En Theo? Hij sloeg beide armen om haar hals, lag geknield aan haar schoot en snikte als een kind. Toen kwam hij weer aan huis, totdat hij eindelijk zei: Morgen kom ik 10 uur terug; hij kwam echter niet en toen men de volgenden morgen naar hem informeerde, bleek het dat hij 's-ochtends te zeven uur reeds vertrokken was. Zij waren allen geindigneerd, maar op een heel treurige brief, die Theo uit Parijs zond, zijn ze, zooals ik meen op zijn verzoek, ook te Parijs gekomen of ze hadden al plan gemaakt om te gaan, dat weet ik niet. In Parijs zijnde liet Theo weten, dat hij niet durfde te komen, maar eene uitnodiging verwachtte, dit werd echter gecoupeerd daar Vos hem ontmoette en hem medenam. Hij vertrekt naar Italie en schrijft: "Ik blijf vooreerst in Italien, het climaat bevalt mij bijzonder het is een prachtig land en ik amuseer mij goed, natuur en kunst hebben alles gedaan om het te verfrayen. Het is tamelijk goedkoop hier. Groet Adrienne voor mij, ik wensch haar alles goeds, maar hoop van hare brieven verschoond te blijven, het zou haar misschien spijten die ongeopend terug te ontvangen. Onze beschouwingen verschillen te veel, en ik erger mij te veel aan die van anderen, dan dat ik niet alle enz enz enz".Ik denk dat Chris deze brief niet zal beantwoorden want het is alles over pretenties op Justus nalatenschap dat hij verder schrijft. Ik geloof dat Theo zijn geld opmaakt en hij daarom ook Justus erfgenamen niet met rust kan laten. Mogt God die alles kan, zijn hart vermurwen. Daar hij volgens Connie niet in zijne fout vervalt dan wanner hij geheel alleen is geloof ik dat het is om zijn geweten tot zwijgen te brengen, hij kan zeker niet denken aan Emma zonder wroegingen heeft nergens rust.
1861 12 Maart Brief van Adrienne aan zusters Anne en Line, Zondagochtend stond Theo eensklaps voor ons, er zeer goed uitziende, bedaard in zijn manieren en vriendelijk, niet hartelijk, hij vond zeide hij mij later dat noch Chris noch ik hem hartelijk ontvingen, zeer onverschillig. Ik antwoordde hem hierop, dat zijn eerste bezoek mij veel genoegen had gedaan, maar dat het gevolgd was van zoovele onaangename brieven, waarvan ik hem den inhoud niet eens wilde herhalen , en die ik alle verbrand had, zoodat zij mij het genoegen van zijn bezoek hadden vergald, dat zulks na ieder bezoek weer het geval was geweest en ik daarom niet wist wat we aan hem hadden. Hij zeide daar niet veel op, alleen dat hij het dan niet zoo kwaad niet gemeend had, en dat het mij niet mooi stond hem weer over die brieven te spreken daar ik en Chris hem de vorige keer al hadden gekapitteld . Verder bleef er het erbij, hij niet zoo streng in zijn oordelen als anders en eigenlijk gematigd weer, in alles, uitgenomen zij praten. Hij heeft van het uur zijner komst tot Maandagavond toen hij vertrok altoos door geredeneerd over zijn zaken, over Blitar, over zijn reisavonturen, over allerlei menschen. Als er een meid binnenkwam in het fransch anders in het hollands, terwijl wij aten als de kinderen erbij waren als ik de meid iets zeide, altoos maar door. Zoodat ik er hoofdpijn van had. Waarlijk hij is zeer vermoeiend dat zal Emma wel ondervonden hebben die goed lieve zus.
1861 Aan zuster Anne. Het zal U wellicht niet verwonderen dat ik ferme koortsen heb gehad, zooals gij zaagt was ik al een beetje in de war, toen gij bij mij waart. Zoo'n koorts , dag en nacht, duurt lang, wat ik toen veel gedacht over Justus, over Emma, over mijn beste Johannaatje en haar lief broertje en wat heb ik mij bedroefd en geërgerd over den toon die in de kinderkamer heerste; Kato steeds jankende, altoos door, haar keel had geen rust, de kinderen met koekjes paayende om stil te wezen zonder enig succes. Adriaan als een Draak c'est le mot want dat is iets onbepaalds en hij was meer dan onaangenaam gehoorzaam , Kato evenwel verbood, maar strafte nooit. Marietjes stemmetje hoorde ik haast niet daar zij zeker verbluft was door al die discordance , en men bemoeide er zich niet mede, ik geloof dat ze koffie dronk, den heelen dag. Christiaan was ook niet zoet. "A quele chose malheur est bon " zult ge zeggen, zoo gij het gevolg zult horen van mijn ondervindingen. Kato had steeds gezegd dat zij alleen met C. moeite had en sprak dan van hem als van een onhandelbaar kind, maar nu haar kon zeggen, dat ik de gansche middag getuige

was geweest hoe zij op A, niets geen pouvoir had, zeide ik haar om deze reden de dienst op daar zij zigtbaar Adriaan's drift en ongehoorzaamheid (die groot zijn) erger in plaats van beter maakte.
1876 28 januari brief aan zuster Anna: Wat worden we oud en ik nog altijd dwaas, zwak, zondig, ijdel enz.
1879 Zoete lammen, Ik was niets goed gestemd knorrig en gemankeerd op mijne manier door de Booij, voelde ik mij zeer ongeschikt om goed woordje voor met de kinders te lezen - en begreep ik, dat ik maar eerst zelve wat moest lezen, zou het anders worden. Ik schrijf U dit bovenstaande als geruststelling - ik ben volstrekt niet gewoon zulke dingen te vertellen aan zie ook want al me er van spreekt voelt men 't diep hoe gebrekkig is wat men doet en hoe veel men te kort komt.
1881 Lieve Zusters, Wat is mijn lichaam al een eind op weg! Caduque longen! Het hart? -- haren, geen tanden, geen bloed, een beetje-- dat men wel slooping heeten. En wat is ons beloofd ? Een hemelsch lichaam! Wat zal dat voortreffelijk wezen!
October 1881 aan Line en Anne. 14 october was voor mij altijd een bizondere dag, toen werd Johannetje, later Theodoortje geboren, ik weet zoveel van dien dag. Een gedeeltelijk leesbaar briefje kort voor haar sterven aan Christiaan. Ik ben onvoorzichtig en ook… ziek geweest..
1881 In een brief van 1 November schrijft zij er over aan haar tante Anne Clausing. Pierre heeft ons verteld dat Heidestein in de courant staat, ik vrees wel dat er evenwel niets van komen zal, tenzij het te geef was. Nu, ik wil er maar niet te veel op influenceren, al was ik gezonder, zou het daarmede niet goedmaken, wanneer de Booij er niet naar zijn zin was. Ik ben moe en daardoor erg kortademig. Ik houd het voor mogelijk dat ik weer een beetje bijkom als deze droogte weer wat vergeten is. Er ging zooveel om in dat hart. Dag lievert, hoest je nog, je Adrie.

Huize van Brederode, april 1881. Tekening van Adriana Johanna de Booij-de Mol van Otterloo

17 December 1881 Lieve beste Annie (Clausing), Vanochtend op mijn bed werd mij de tijding gebracht dat wij eigenaars zijn geworden van Heidestein. Zusje ! hoor je 't we? Is 't niet aardig? Maar ook die zal ons wel getoond worden evenals van stap tot stap alles ons gebracht heeft tot dezen aankoop - zoo zal de wijze van gebruik zich ook wel aantonen. Het vooruitzicht er in elk geval een langen zomer te wezen, lacht mij buiten gewoon toe en ik denk niet in het minst, als ik zoo spreek aan mijn lieve buurvrouw.
15 januari 1882 lieve Kinders De Zoon des Menschen is gekomen om te zoeken wat veloren is; wij zijn allen verloren door de zonde. Laat u vinden. Dit is mijn testament. Beste man vergeef mij al mijn gebreken. Ik heb U hartelijk lief.
Adriana Johanna de Mol van Otterloo sterft 15 januari 1882 op 54 jarige leeftijd in Haarlem

Grafsteen van Adrienne Johanna de Booij-de Mol van Otterloo en haar vroeg gestorven kinderen: Johanna , Willem Theodoor, Elisabeth Margaretha en haar schoonmoeder Johanna Maria Faure, echtgenote van Christiaan de Booij en haar neef A. J.C. de Booij jongste broer van haar echtgenoot Chrétien Jean Gerard de Booij na haar overleden dochter Adrienne Johanna de Booij.

Hoofdstuk 9. De genealogie van de familie de Mol van Otterloo

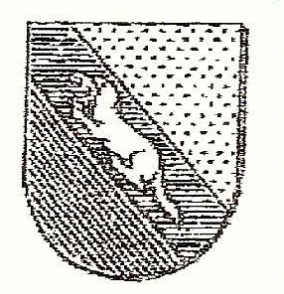

Wapen van de familie de Mol van Otterloo

I. Hendrik Melisz, Woudenberg .. - 1675 meester rademaker
II. Melis Hendrikz Remnits van Otterloo Woudenberg omstr. 1660 -1718.
III. Cornelis van Otterloo gedoopt Woudenberg 15-8-1686 sterft in Amsterdam 30-8-1725
IV. Willem van Otterloo Amsterdam 23-6-1716 - 7-7-1786 (trouwt Pieternella de Mol)
V. Adriaan de Mol van Otterloo, Amsterdam 1 dec. 1741 - 22-8-1803
VI. Adriaan de Mol van Otterloo, Amsterdam 4 -7-1783 - 17-4-1827.Trouwt Watergraafsmeer 13-11-1827 Johanna Theodora van Effen Amsterdam 21-4-1787 - Velp 24-9- 1829. Behalve 2 doodgeboren zonen dochter krijgen zij 9 kinderen, waarvan hun zoon Justus de enige is die de naam van het geslacht van de Mol van Otterloo heeft doorgegeven. 1 dochter is na enkele maanden overleden,4 zoons en 2 dochters blijven ongetrouwd. De jongste dochter Adriana trouwt met Chrétien de Booij.
VII.1 Adriaan de Mol van Otterloo (Janus genoemd), geboren Amsterdam 5 Juli 1813. Oudste zoon van Adriaan en Johanna Theodora van Effen. Hij was ongetrouwd. Lid van de firma Wed. AS. De Mol van Otterloo & F. Kat, makelaars tabak te Amsterdam. Hij overleed op 70 jarige leeftijd in Amsterdam 22 januari 1884.

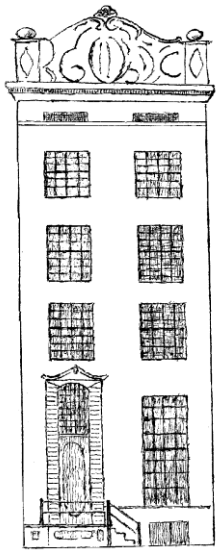

Links: Herengracht 114 Amsterdam. Huis van oom Janus de Mol van Otterloo. Rechts: Zaal in het huis Herengracht 114 toen het huis bewoond werd door Adriaan de Mol van Otterloo (Oom Janus) en zijn ongehuwde zusters Hij woonde in dit huis in 1874

Uit het dagboek van Hendrik de Booij: Een tekening laat zien het huis op de Herengracht 114 te Amsterdam waar in mijn jeugd Oom Janus en de tante Line en Anna woonde. Oom Janus en de tantes waren ongehuwd. Hij was makelaar en naar mijn herinnering niet opgewekt van aard, eerder korzelig.
De karikaturist Carjat destijds een bekend man maakte een knappe tekening van oom Janus.

Adriaan de Mol van Otterloo (Janus genoemd)

Carjat was zonder twijfel een knappe tekenaar, die het talent bezat de karaktertrekken van een nog nooit door hem gezien mens onmiddellijk te zien en uit te beelden. Hij tekent mijn hollandsche oom aan het strand van de zee waaraan deze oom zo sterk gebonden was door zijn handel met Indie. Uit zijn gelaatstrekken zie ik dat een gevoel voor humor den tekenaar niet ongemerkt is gebleven, maar bovendien zie ik dat hij de rechtervoet een krab heeft getekend en dat geeft te denken.
Uit de brieven van zijn zuster Adrienne
1847 18 Juni, Rhenen. Aan haar zuster Anne: Janus soms zoo stuursch en zoo brusque.
1853 brief van Adrienne aan broers en zusters. Heeft Line mijn boodschap aan Janus wel overgebragt? Hij philosofeert zoo gaarne over gevoelens en gewaarwordingen.

1881 Aan haar zusters , De groote en telkens terugkerende verandering van temperatuur schokt zenuwgestellen als hem, die enigszins lijdend zijn, hoeveel te meer iemand die zoo weinig afleiding heeft als Janus, helaas heeft ach welk en weinig gelukkig leven heeft hij gehad, zulk een werkzame geest, zulk enthousiasme op sommige punten en dan altoos en dat struikelblok die hinderpaal in de uitvoering in zijn slecht gezicht. De makelaardij was hetgeen hij nog het beste kan waarnemen en die heeft hij spoedig aan de kant gezet. Ik hoop dat gij vertrouwelijk met Janus kunt spreken en dat hij er toe komen kan om U lieden mede te deelen of, en op welke gronden hij getroost de slooping van dit aardsche lichaam waarneemt.
VII.2 Theodorus (Theodoor genoemd) de Mol van Otterloo geboren Amsterdam, 9 October 1815. Hij trouwde in Utrecht 19 April 1856 met Emma Adriana Zimmerman geboren New York 10 Juli 1823.Uit dit huwelijk een doodgeboren zoon. Theodoor was eigenaar van de tabaksonderneming Wiedang (Rembang, Midden Java), lid van de firma's Wed. A. de Mol van Otterloo & F.Kat en de Mol van Otterloo & Gebing, makelaars in tabak te Amsterdam. Zijn vrouw sterft in Djokjakarta reeds op 30 jarige leeftijd. Hij sterft op 68 jarige leeftijd in Zutphen 27 Juli 1884.

Links: Theodoor de Mol de Otterloo en zijn echtgenote Emma Adriana Zimmerman. Rechts: Theodoor op latere leeftijd (1815-1884)

Uit de brieven van Theodoor aan zijn jongste zuster Adrienne:
1859 10 maart Batavia. Brief van Theodoor aan Adrienne, Anna en Engeline: Ik dank U zoo ook de broeders voor Uwe regelen vol deelneming over het mij getroffen verlies van mijn dierbare Emma. Dit verlies en die slag wordt bij ieder moment grooter en pijnlijker voor mij. Gij die door het bijeen blijven en een andere omgeving steeds hebbende als die welke mijn lot was, hebt Godsdienst in Uw hart en dus ook den troost in grote beproevingen of slagen die deze U kan aanbieden. Ik mis die kracht, ik mis diens troost en daarom is mijn lot meer te beklagen. Al mijn vooruitzichten en plannen zijn vernietigd. Nooit heb ik zoo'n ziekte bijgewoond, ik was dus niet geprepareerd op het verraderlijke van dien. Geslingerd door hoop en vrees, door de verkeerde behandeling van de Docter, door ene onbegrijpelijke doch onvoorzichtige wil van Emma, door inlandsche medicijnen, door Dames die raadgaven, door mijnen wil om haar te helpen, en door de liefde die ik in haar bezat, zag ik haar sterven zonder het te kunnen geloven. Ik was den eerste dag net of er niets gebeurd was, het was of dat ik voor zaken te Djocjo was en Emma te Samarang was achtergebleven. Ik was verstomd en scheen ongevoelig maar toen ik haar in de kist zag voor het laatste en een krans van rozen om haar hoofd deed en een witte roos in haar lieve handen gaf en wist dat dit voor het laatste was dat haar zien zoude, kwam alles bij mij op, wat in haar verloor en mijne droefheid was onbeschrijfelijk. Nooit vergeet ik het moment toen de kist zag nederdalen en als laatste afscheid hare kist met bloemen bestrooide. Hoe of ik toen mij

gevoelde kan ik U niet zeggen, mijn alleen zijn omvattende in al zijn uitgestrektheid, ik verloor toen alles wat mij nog vertrouwen en hoop in het toekomstig leven kan geven. En och zij stierf zoo kalm, haar laatste woord was voor mij, haar laatste blik op mij…Mijn gaan naar Europa is dus nog onzeker. Veel redenen heb ik zelfs om er van af te zien doch zal dit wel kunnen omdat ik absoluut naar Amerika wil om de familie Zimmerman eens te vertellen en ook verschillende wenschen van Emma te vervullen. Het uiteenlopend karakter tusschen mij U en de broeders voorspeld voor mij in Holland niet wat ik zoo zeer verlang, even onmogelijk als het is voor mij te veranderen is dit ook voor U en de broers . Ik heb steeds het goed gewild, maar ben steeds verkeerd begrepen en niet vertrouwd door den loop van omstandigheden heb ik die in 1838 reeds na Java vertrok om mijn fortuin te beproeven en een offer moeten brengen waar van gij allen vrij zijt gebleven. De kloof die reeds bestond voor 1850 is dieper geworden in 1852 nog dieper in 1856/1857 en nu niet meer te herstellen. Al het ongeluk, al de kommer en de zorg was mijn deel en kan ik mij niet blootstellen aan een vermeerdering van deze. Dikwijls sprak Emma met mij over deze mij groevende zaken doch mij gelijk gevende op bijna alle punten, condemneerde zij mij van niet meer zelfstandig te zijn geweest te zijn. Zij begreep zeer goed eene broederlijke genegenheid zooals bij hare zusters en broeders bestond, niet denkbaar bij ons was, en wilde dus dat schokken vermeden worden. Op haar sterfbed wenschte zij dat ik haar beloofde lief voor u alle te zijn, dit zal ik ook, maar een te huis en broederlijke omgang kan ik nooit met U hebben. Ik schrijf U dit niet om onaangenaam te wezen maar om u te doen begrijpen wat of ik in Holland denk te moeten verwachten, en waar ik mij op rijp beraad op regelen wil.
VII. 3 Willem Cornelis de Mol van Otterloo geboren Amsterdam 11 Mei 1817 11:00. Adelborst bij het Koninklijk Instituut van de Marine. Hij was ongetrouwd. Overleden in Medemblik op 18 jarige leeftijd. 26 januari 1836.
VII.4 Engeltje geboren Amsterdam 10 februari 1819 gestorven 25 juni 1819
VII.5 Johan Christiaan Engelbert van Otterloo geboren 17 November 1821. Hij was ongetrouwd en was officier van het Neerlandsch Indisch leger. Hij stierf in Soerabaja op 44 jarige leeftijd op 16 Mei 1866

Johan Christiaan Engelbert van Otterloo.

1860 9 maart Batavia Brief van Johan C.E. aan zijn zuster Adrienne.
Ik ben dan ook vast besloten niet te trouwen zoolang ik in activiteit ben, eenmaal voor goed in Holland teruggekeerd om mijn pensioen te verteeren, dan is dat iets anders. Ik ben dan ook vastbesloten, om, in 1861 met verlof te gaan en kom ik dan 2 jaren te midden van u doorbrengen, eerder kan ik niet komen, wil ik mij in mijne verdere bevordering niet schade doen. Gij zult, mij wel veranderd vinden; veertien dagen geleden ben ik benoemd geworden tot majoor bij veld- en bergbatterijen, dit deed mij veel genoegen, te meer dat dit een betrekking is, waarop ik zeer gesteld ben. Ik blijf thans behooren tot dat gedeelte van het leger, dat immer zich gereed moet houden voor de verschillende expedities dus zult Gij nog wel weder eens, God weet, naar toe zien vertrekken.

1865 27 October Brief van haar broer Johan uit Batavia aan Line. Reeds eenige maanden geleden in eenen brief aan Janus aan U gerigt heb ik mijne explicatie gezonden betreffende een uitdrukking in een vroeger schrijven door mij gedaan, ik zeide u daarbij dat het U niet bedoelde maar dat dit op Theodoor zag, ik heb mij dienaangaande niet zo erg vergist nu ik it uwen brief van 3 september verneem hoe Theodoor zich vis a vis de Booij gedraagt door hem na te schreeuwen op straat of wel leelijke gezigten tegen hen te trekken.
VII.6 Justus de Mol van Otterloo geboren in Amsterdam op 7 maart 1823. Hij trouwde in Beverwijk 29 juni 1854 met Maria Wilhelmina Hovy, geboren in Amsterdam 22 januari 1833. Uit dit huwelijk behalve 1 jonggestorven zoon nog 4 kinderen Elisabeth, Johanna Theodora en Hendrik. Justus was makelaar in tabak en kwam vermogend in Nederland terug. Hij stierf in Zeist in huis Ma Retraite op 37 jarige leeftijd op 15 Mei 1860. Zijn vrouw hertrouwt Zeist op 14 oktober met Isaak Esser. Zij sterft op 81 jarige leeftijd op in Kampen op 16 oktober 1914.
Hun zoon Hendrik is de enige van de kinderen, die het geslacht de Mol van Otterloo voor het uitsterven heeft behoed. Hij was getrouwd met Jkvr. Suzanna Röell, dochter van Willem Frederik baron Röell en Anna Cornelia Collot d'Escury.

Links: Maria Wilhelmina Hovy, echtgenote van Justus de Mol van Otterloo. Rechts: Hendrik, zoon van Justus en Maria de Mol van Otterloo.

VII.7 Engelina Petronella (Line) de Mol van Otterloo is geboren in Amsterdam op 16 April 1824. Zij was niet getrouwd. Zij stierf in Haarlem op 63 jarige leeftijd op 10 april 1888.

Engelina Petronella (Line) de Mol van Otterloo 1824-1888

1847 Adrienne aan haar zuster AnneLine ziet beter uit dan ik verwacht had, zij is tevreden, ik bewonder haar dikwijls het is een zoo nederige godsdienstige ziel, die zoo stil en onopgemerkt pligt nauwgezet betracht, zich telkens verloochent , en niets in hare eigene schatting is, ook verwonder ik mij dikwijls hoe zij met zachtheid, teven zoo onwrikbaar bij haar eens genomen besluit blijven kan, ja de beden van Mijnheer en mij niet aanhoort , als zij goed acht dat Marie of

Mina gestraft worden. Ik noem slechts Line teergevoeligheid, ach hoe dikwijls zullen wij haar kwetsen
1865 27 october Soerabaya. Van oom Johan .C.E. de Mol van Otterloo aan Line. Ik heb uwe lettern jl ontvangen, gelezen en herlezen maar tot mijn leedwezen want in dat schrijven straalt een zoodanige orthodokse protetantsche geest door, die ik niet kan delen. Ziedaar het voornaamste gedeelte van uwe brief beantwoord , en zult gij mij ontzaggelijk veel genoegen doen voortaan mij niet meer zoo te schrijven, maar schrijft ze dan zooals die van Adrienne zijn gesteld.
VII.8 Johanna Theodora (Anne) de Mol van Otterloo, geboren Amsterdam 1 December 1825
Zij was ongetrouwd. Zij stierf op 58 jarige leeftijd in Haarlem op 24 October 1884.Adrienne is zeer verbonden met haar zuster gezien de grote hoeveelheid brieven gericht aan haar.

Johanna Theodora (Anne) de Mol van Otterloo. Gouvernante bij Baron van Rhenen te Brummen. 1825-1884

VII.9 Adriana Johanna de Mol van Otterloo (Adrienne genoemd)

Hoofdstuk 10. Kinderen van Chrétien Jean Gérard de Booij en Adriana Johanna de Mol van Otterloo

Gezin Familie de Booij: zittend: Theo, Moeder Adrienne, Lien, Chrik, staand Jo, Vader Chrik, Han, Justus, Mik

De 11 kinderen van Chrétien Jean Gérard de Booij en Adriana Johanna de Mol van Otterloo:

1. *2.* *3.*

4. *6.* *7.*

8. *10.* *11.*

*** HAARLEM, 22 September 1859. Heden nacht omstreeks 12 ure overleed, tot bittere droefheid zijner ouders, in den ouderdom van bijna een jaar, WILLEM THEODOOR, veelbelovend jongste Kind van

C. J. G. DE BOOY
en A. J. DE BOOY,
DE MOL VAN OTTERLOO.

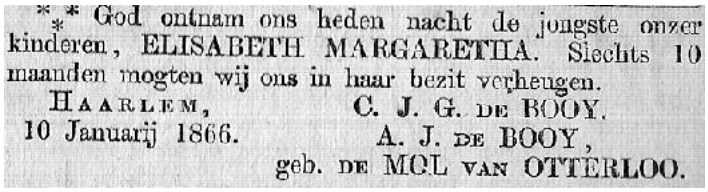
*** God ontnam ons heden nacht de jongste onzer kinderen, ELISABETH MARGARETHA. Slechts 10 maanden mogten wij ons in haar bezit verheugen.
HAARLEM, C. J. G. DE BOOY.
10 Januarij 1866. A. J. DE BOOY,
geb. DE MOL VAN OTTERLOO.

Geen foto's maar wel de overlijdensadvertenties van hun 5e en 9e kind

X.1. Chretien Jean Gerard de Booij (Chrik genoemd) geboren in Beverwijk op 24 Juni 1853. Hij trouwt 10 september 1884 Mary Jane Hobson,geboren in Kilkea (Kildare, Ierland) 29 October 1859. Hij was Kapitein ter zee, Vice admiraal titulair, lid Hoog Militair Gerechtshof te Utrecht. Hij sterft op 80 jarige leeftijd in Oegstgeest 3 juni 1934. Zijn vrouw sterft al op 63 jarige leeftijd in Utrecht 1 april 1923. Zie hiervoor apart hoofdstuk 11.
X2. Johanna Theodora de Booij geboren Beverwijk 14 October 1854 2:30 op 4 jarige leeftijd gestorven in Haarlem 2 februari 1859. Pas later bericht haar Moeder over dit verlies aan haar andere kinderen. Alleen rest ons nog een schilderij van Johanna Theodora op haar sterfbed.

Johanna Theodora de Booij op haar sterfbed

X 3. Jeanne Marie (Mik) de Booij geboren Beverwijk 29 Maart 1856 2:00 . Zij was ongetrouwd. Directrice Heldringstichting Talitha Kuni te Zetten. Zij sterft in Bilthoven op 71 jarige leeftijd 20 september 1927
October 1859 brief van Adrienne aan haar zuster Anne om te zeggen dat haar zoontje Theo is gestorven.

Als Adriaan slaapt komt Marie soi disant bij mij lezen en is heel zoet en aardigjes. Zij heeft mij maandagavond gevraagd uit haar eigen gevraagd Theo nog eens te zien. Zij nam toen Adrienne aan de hand en beiden zoenden broertje herhaalde malen. Marie leert nu "ach mijn broertje is gestorven " en zegt het met gevoel.

Links: Jeanne Marie, 3 jaar oud naar een schets van Anton Mauve. Rechts: Christiaan en Jeanne Marie

Over zijn zuster Mik (Jean Marie). Ze had zich onder Leander Schlegel, die mij eens zeide, dat Mik zijn beste leerlinge was, bekwaamd tot een uitstekende pianiste. Ze was ook een trouwe hulp geweest van haar Moeder, die op haar kon steunen wanneer zij voor haar gezondheid buitenland badplaatsen moest bezoeken. Haar grote vriendin was Henriette Ortt. Het was al een paar jaar vroeger dat wij Frederik van Eeden vaak zagen.

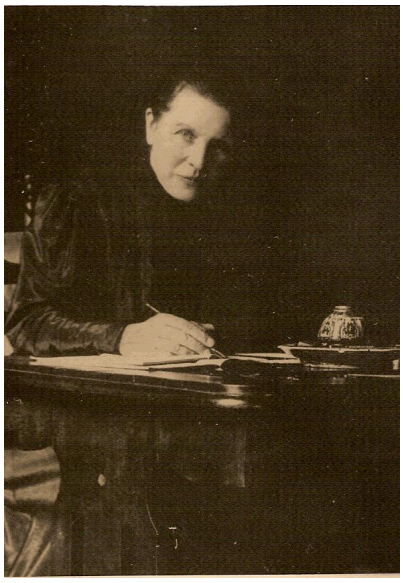

Henriette Ortt en Jeanne Marie (Mik) de Booij. Rechts: Jeanne Marie

Frederik van Eeden kwam ook bij de familie Ortt aan huis en zo gebeurde het dat hij zijn hart verloor aan Henriette. In het dagboek dat hij naliet kan men er over lezen. Hij noemt haar daarin Ate. Het is een ontroerend verhaal van een ongelukkige liefde. Henriette hield ook van hem, maar kon hem niet als echtgenoot aanvaarden, omdat hun denkbeelden omtrent den Bijbel verschilden. De familie Ortt behoorde evenals de onze tot de Hervormde Kerk. Wij waren en werden allen opgevoed in den leer, dat de Bijbel Gods woord was en dus volkomen waar ook in de vorm van de Statenvertaling. Van Eeden vond tegenstrijdigheden in den bijbel, stelde vragen, die Henriette en Mik niet konden beantwoorden. Zij raaden hem zich te wenden tot hun leermeester, den algemeen bekende Ds Bronsveld.
In het dagboek van Frederik van Eeden 31 januari 1879 wordt verhaald van de romance tussen Daan de Clercq en Mik (Jean Marie). Dat hij van Mik houdt is zo'n wonder niet, hij heeft tot nu toe ook nooit geweten, dat ze zieke denkbeelden had. En had hij het geweten. Zou je het dan mooier en flinker hebben gevonden om haar een keer de rug te draaien en te zeggen: "O denk je zoo, dan ben je krankzinnig dan wil ik niets meer met je te maken hebben". Het is hem een ernstige taak het meisje tot nadenken te brengen. Hij heeft Mik van zijn twaalfde jaar af gekend en houdt innig veel van haar, is hem dat kwalijk te nemen?. Als Mik een vaste overtuiging en geestkracht had, zou ze niet vreezen met hem te spreken, steunde op haar geloof. Hij zou tot zijn vrouw willen nemen, overtuigd dat ze binnen weinige dagen de waarheid van zijn woorden zou erkennen. Hij is geen redenaar, die met welsprekendheid overstelpt hij spreekt zoals hij denkt en taal heeft geen kracht, dan die der waarheid en van het gezonde verstand. Mik heeft zelf gezegd , dat ze door hem overtuigd zou worden en nu schuwt ze hem, omdat ze zich zwak gevoelt, ze wil niet hem spreken, hij zou haar het dierbare droombeeld kunnen ontrukken, dat haar onmisbaar is geworden. En dat iemand, die het geloof heeft dat bergen kan verzetten. Ik kan het niet nobel vinden.
Van Eeden heeft bij het schrijven van een van zijn boeken ons huis te Haarlem gebruikt voor het ouderlijk huis van de hoofdpersoon van zijn boek Koele Meren des Doods. Ja als hij spreekt over

de ouders van de hoofdpersoon van zijn boek is het duidelijk dat hij aan onze ouders heeft gedacht, aan mijn vader wiens hart vol was van goedheid met een sterk besef van plicht en recht, die het veld van zijn leven en zijn leven en zijn plichten streng en nauwlettend overzag maar die niet had de diepe gevoelswijsheid van zijn vrouw noch haar wel gebalanceerd gemoed.
En hoe ging het Mik en Daan de Clercq. Daan hield geen dagboek, waarop alles kalmer maar toch even droevig zal zijn verlopen. Het is zeker dat hij door Mik zal zijn bedankt wegens zijn moderne denkbeelden over den Bijbel.
Mijn zuster Jo heeft mij wel eens gezegd dat Mik zevenmaal ten huwelijk is gevraagd maar niemand heeft aangenomen. Nu herinner ik mij dat Mik voor een moeilijke beslissing kwam toen Daantje 's-avonds naar de kermis wilde gaan. Maar denkende aan de gevaar bleef ze uiterlijk onbewogen en wees ze het verzoek af. De Heer van Heumen die door mij Vader te Delft als eerste klerk voor zijn kantor werd aangenomen heb ik als kandidaat notaris gekend. Mijn zuster Jo vertelde mij dat hij mijn zusje Mik ten huwelijk had gevraagd maar zonder succes.
Mijn zusters Mik, Jo en Lien hadden het druk met allerlei maatschappelijk werk: Zondagscholen, fabrieksmeisjes de vereniging Sarepta, die zich het lot van leiders aan Vallende ziekte aantrok. Verder herinner ik mij Mik medezingende in koren van toonkunst.
X.4 Adriaan de Booij geboren te Beverwijk 26 juni 1857 6:00 en sterft op 13 jarige leeftijd in Ermelo.
1857 24 november Brief van Adrienne aan haar broer Justus. Met onze kleine Adriaan gaat het op en af, hij is uiterst gevoelig geworden. Ook zijn longen nog niet in hun normale toestand. Ik sta veel angst voor hem uit en 't is onbeschrijfelijk pijnlijk zulk een kindje uren, een halve etmalen te hooren kreunen, hoesten en kermen. Gisternacht werd hij te een ure pijnlijk wakker en nu is het half drie en nog heeft hij niet geslapen. Want zoo men wiegt houdt hij zich soms stil. Wat hij gebruikt heeft er thans weer niet in en als hij geen koorts heeft, ziet hij er echt akelig uit, maar meestal heeft hij wat koorts en dan ziet hij er eigenlijk heel lief uit, blozend en met glinsterende oogjes.
1859 Aan zuster Anne. Heb ik U al verteld dat Adriaan steeds vooruitgaat in het gebruik van zijn armpjes? Men ziet weinig onderscheid tusschen de wijze van bewegen van dit en het andere armpje.
1861 Aan zuster Anne. Het zal U wellicht niet verwonderen dat ik ferme koortsen heb gehad, zooals gij zaagt was ik al een beetje in de war, toen gij bij mij waart. Zoo'n koorts , dag en nacht, duurt lang, wat ik toen veel gedacht over Justus, over Emma, over mijn beste Johannaatje en haar lief broertje en wat heb ik mij bedroefd en geërgerd over den toon die in de kinderkamer heerste; Kato steeds jankende, altoos door, haar keel had geen rust, de kinderen met koekjes paayende om stil te wezen zonder enig succes. Adriaan als een Draak c'est le mot want dat is iets onbepaalds en hij was meer dan onaangenaam gehoorzaam, Kato evenwel verbood, maar strafte nooit. Marietjes stemmetje hoorde ik haast niet daar zij zeker verbluft was door al die discordance , en men bemoeide er zich niet mede, ik geloof dat ze koffie dronk, den heelen dag. Christiaan was ook niet zoet. "A quele chose malheur est bon " zult ge zeggen, zoo gij het gevolg zult horen van mijn ondervindingen. Kato had steeds gezegd dat zij alleen met C. moeite had en sprak dan van hem als van een onhandelbaar kind, maar nu haar kon zeggen, dat ik de gansche middag getuige was geweest hoe zij op A, niets geen pouvoir had, zeide ik haar om deze reden de dienst op daar zij zigtbaar Adriaan's drift en ongehoorzaamheid (die groot zijn) erger in plaats van beter maakte.
1861 12 maart Brief aan Lien en Anne. Volgens de min , die even in den tuin was, en volgens Mietje had Adriaan weer twee keer een duizeling gehad hetgeen mij zeer verwonderde, want hij zag er zo kalm en goed uit. Ik heb het nog niet gezien. Maar wel is vanmiddag de arme jongen over de zoom van het karpet gestruikeld, hard met zijn hoofd op de punt eener stoof neergedoken dat een vrij diepe wonde boven het oog veroorzaakte; hij huilde geweldig. Marie had groote tranen in de ogen en zeide al spoedig ik zal hem wat geven Moek. Aat liet zich lief helpen.
1864 30 juni Aan Coos (een tante, dochter van Adriana Henrica en zuster van de vader van Adrienne). En nu Adriaan is vol vreugde van nu eens op reis en uit logeren te gaan. Na ons

vertrek zijn de toevallen aanstonds verminderd en hebben zeker de behandeling met koppen, baden, douches een heilzamen invloed gehad op zijn gestel.
1870 30 november Adrienne aan haar zuster Anne. Daar ook geen nacht meer voor mijn lieven Adriaan, die naar ik vrees weldra door nacht omgeven zal zijn. Arm kind het lichaam te zien afnemen zou minder smartelijk zijn, maar de zintuigen! Spraak en gezicht zoo droevig verminderd. Weinig geheugen en verder zoo blozend en welgevoed.

Links: Adriaan de Booij en zijn moeder. Rechts: Adriaan

1871 Ermelo januari Adriaan was Zaterdag 28 januari gestorven.
Aan Linne en Anne. maar onze beste Aak heeft nu niets meer noodig en is best bezorgd. Zaterdag ochtend zijn de toevallen weer teruggekomen nadat hij Vrijdag een goede dag heeft gehad zonder koorts en ook dat gebruikt. 's-Avonds half twaalf blies bij den laatsten adem uit zonder eenige trekkingen en geheel, voeten en alles lekker warm en bedaard. De Booy had mij gevraagd om in dit geval dadelijk naar huis te gaan maar die haast staat mij tegen ik bleef zo gaarne in Ermelo tot na de begrafenis. (de eerste op dat kerkhof daar hij zelf aan gewerkt heeft). Woensdag 1 februari sterfdag van Jo, geboortedag van Theo en de begraafdag van A. Soms meenden wij dat Aak alles hoorde maar niet spreken kon als dat " dag Mama, dag Mama," dat zoo moeilijk maar toch duidelijk eruit kwam. Weet ge dat de Booy Dinsdag naar Ermelo was gegaan met het plan (zonder dat ik het wist) om A. naar huis te halen en te logeren. Hij had in dien geest aan de Ds, geschreven en A. te Harderwijk aan den trein besteld. Toen hij kwam was A. er natuurlijk niet. Want toen waren die vreselijke serie toevallen al begonnen. Nu heeft zijn hemelsche vader hem te huis gehaald.
1871 Februari Aan tante Anne (Clausing)….dat onze lieve A, een kalm stervensuur heeft gehad zo was ook de begrafenis aandoenlijk en liefelijk. Dinsdagavond kwam Ds mij vragen of ik van plan had bij het kisten tegenwoordig te zijn iets dat ik overtuigd van de teederheid en eerbied onnodig achtte en waar ik tegen opzag. Ik bleef dus met Marie in de pastorie en zag hoe prachtig de maan en de avondster boven het dak van Adriaans laatste woning prijkten , toen, onder het zingen van een lijkzang die ik hooren kon deze plechtigheid werd vervuld. De anderen morgen kwam de Booy, maar weder bleven Marie en ik bij voorkeur in de pastorie en zagen acht jongelingen die hem hadden liefgehad en beweend zijn lijk wegdragen gevolgd door Ds. door de Booy die zeer geschokt was, door den schoolmeester en de schooljeugd. Op het kerkhof werd niet gesproken maar in het kerkje waar nu Marie en ik tegenwoordig waren, sprak Ds een hartelijke woord, volgens Jesus woorden: "Uw kind leeft". Wij bleven tot den avond bij Ds. welgemoed en dankbaar, want het was een weldaad, dat de Heer de lieve Adriaan tot zich nam en enkel goedheid van hem dat Hij ons vergunden hem beide nog te zien en zijn lieve eenvoudige

begrafenis bij te wonen. En ik die hoestte en hijgde toen ik door de kou naar Ermelo ging was elken dag beter geworden en ben de geheele hoest vergeten. Dr. Corelen zegt dat het van de verandering van lucht komt, maar ik zie liever in dat de Heer altoos kracht naar kruis geeft. Want naar onze berekening had ik van dat oppassen, waken en reizen doodziek moeten worden. Die goede Theo was juist jarig ! 1 februari.
Ongedateerde brief van Adrienne aan haar zoon Christiaan. Zie lieve C. nu meende de aardsche vader hem naar huis te halen voor een poosje en nu heeft de hemelsche vader voor goed het kranke kind naar huis gehaald. Gezaaid in oneer. Opgewekt in heerlijkheid.
X.5 Willem Theodoor de Booij. Geboren in Haarlem 14 oktober 1858 21:00, gestorven 22 september 1859. In het zelfde jaar als haar zusje Johanna Theodora die stierf 2 februari.
1859 10 maart Batavia Brief Oom Theodoor de Mol van Otterloo aan zijn zusters Adrienne en Line en Anna en Engeline Het heeft mij gespeten te vernemen bij Adrienne zoo aan het hoesten waren en dat kleine theo dit ook deed en zoo bezorgd voor hem is, arm kereltje hoe lief schreef Adrienne in haren brief van 5 nov over hem. Het peetomschap aanvaard ik met genoegen en zal hij doen denken aan de kleine Theo die ik 27 mei 1857 te Soerabaya begroef.
1859 October Brief van Adrienne aan haar zuster Anne om te zeggen dat haar zoontje Theo is gestorven. Als Adriaan slaapt komt Marie soi disant bij mij leezen en is heel zoet en aardigjes Zij heeft mij maandagavond gevraagd uit haar eigen gevraagd Theo nog eens te zien. Zij nam toen Adrienne aan de hand en beiden zoenden broertje herhaalde malen. Marie leert nu "ach mijn broertje is gestorven " en zegt het met gevoel op.
1859 October brief van Adrienne aan haar zuster Anne Wij hadden eerst dinsdag ons lief schepseltje begraven. Christiaan vroeg om niet mee te gaan zoals hij de vorige keer had gedaan maar Adolf is mede geweest.'T was zoo spóedig afgelopen die treurige zaak alsof et niets was en toch wat had ik mij al niet dat lieve kind beloofd! Dat vlugge schrander gezichtje en de groote vrolijkheid zouden mij vergoeden wat ik in Johanna verloor en de vriendelijkheid was even als de hare. Ik ben dankbaar dat Theo zo kort ziek is geweest eigenlijk maar een dag, ik vind niets zoo folterend als het lijden van geliefden en dan die lange onzekerheid.

*** HAARLEM, 22 September 1859. Heden nacht omstreeks 12 ure overleed, tot bittere droefheid zijner ouders, in den ouderdom van bijna een jaar, WILLEM THEODOOR, veelbelovend jongste Kind van
C. J. G. DE BOOY
en A. J. DE BOOY,
DE MOL VAN OTTERLOO.

X.6 Willem Theodoor (Theo) de Booij geboren in Haarlem 1 februari 1860 20:00. Hij trouwt in Hilversum 14 november 1895 Jonkvrouwe Catharina Elisabeth de Geer, geboren Hees (Nijmegen) 18 september 1872.
Zij krijgen 4 kinderen: Christiaan Theodoor, hoofd bescherming bevolking kring in 's-Gravenhage, Otto (kapitein ter zee), Antoine Frederic (redacteur Soerabajaasch Handelsblad), Antoinette Frederica Fernanda.
1-2-1860 Theo was naar een broeder van mijn Moeder genoemd en wel naar Willem Theodoor de Mol van Otterloo. Mijn broeder Theo wordt werd 1 september 1879 benoemd tot adelborst 1e klasse.
Maakte zijn eerste zeereizen als adelborst 2e klasse. Hij ontwikkelt zich tot een knap zeeofficier, had een grote werkkracht en een scherp verstand. Hij sprak op schampere wijze over mensen en dingen maar dit was meer een aanwendsel, want hij had ook een teer hart.
In de brief van zijn broer Chrik van 15 april 1877 aan zijn ouders schrijft hij : " dat Theo de kroontjes gekregen het. Wat heeft hij een aristocratische kennissen! Dat is een familiezwak van ons!."

Willem Theodoor (Theo) de Booij

Hij wordt vice admiraal en later directeur Bataafsche Brandwaarborg Mij van 1806 in 's-Gravenhage. Hij sterft op 74 jarige leeftijd in 's-Gravenhage 1 maart 1934. Zijn vrouw sterft in Wassenaar op 22 juni 1945

X.7 Justus de Booij geboren Haarlem 1 Juni 1861 13:00 trouwt in Clear Lake (Minnesota) 22 maart 1888 Carrie May Wilson geboren Sycamore (Illinois) 20 augustus 1868. Zij krijgen 4 kinderen Justus Christiaan (staatsambtenaar), Marie Eleanor, Henri Thomas (staatsambtenaar), Adrienne Joanna. Hij is bankier . Hij sterft in Elk River (Minnesota) op 72 jarige leeftijd. Zijn vrouw sterft in Elk River op 75 jarige leeftijd 26 december 1943..

Justus de Booij

Justus genaamd naar zijn oom Justus de Mol van Otterloo , die vermogend werd in Indie. Justus mijn broer was meer dan zes voet lang had een aangenaam uiterlijk, ging niet naar de Marine omdat zijn ogen niet beantwoordde aan de door de Marine gestelde eisen. Hij ging naar de kostschool te Oirschot of misschien te Oosterwijk, gevoelde meer voor de praktijk dan voor de theorie, leerde door smeden op een fabriek en ploegen en dergelijke werkzaamheden op een boerderij te Middelstum en in Gelderland; hij was een aardige flinke kerel om te zien, bezat te Haarlem een zeilboot , een boeiertje, waarmee hij met mij maar meest met anderen op het Noorden Spaarne zeilde

X.8 Adrienne Johanna de Booij geboren in Haarlem 23 februari 1863 17:30. Zij is ongetrouwd. Kunstschilderes . Zij sterft in Amsterdam op 64 jarige leeftijd 8 juni 1937.

Adrienne Johanna de Booij

Uit het dagboek van H. de Booij:
Mijn zuster Jo die werd geboren in 1863 had een sterke band met haar ouderen broer Theo die haar nogal vaak plaagde wat niet goed voor haar was. Zij had niet de gaven van haar zusters en gevoelde zich dientengevolge minder waardig terwijl ze toch, meer dan wij ons bewust waren, begaafdheden bezat. Ik herinner me dat ze soms erg somber kon kijken en dan hoorden we later dat ze, bij haar vriendin WitsenElias logeerde in den Haag een gangmaakster van pret was geweest. Er moet dus iets aan de omgeving thuis gehaperd hebben. Ze was levendiger of misschien minder ingetogen dan Mik. Begaafdheden die zij bezat toonden zich in haar schilderen. Maar ook merkte haar omgeving op dat Jo die zo stil kon zijn soms met vreemdelingen lange gesprekken voer kon voeren, ook in hun eigen taal over onderwerpen waarvan we niet wisten dat ze er mede bekend.
1871 17 october Brief van Adrienne. Jo past beter op dan ik van die kleine meid had durven hopen, sedert september begon zij aan de piano en 't gaat flink vooruit. Zij leert haar lessen prompt en gaat graag naar school.

X.9 Elizabeth Margaretha de Booij geboren Haarlem 26 maart 1865 1:30. Zij sterft het volgend jaar op 19 februari 1866

*** God ontnam ons heden nacht de jongste onzer kinderen, ELISABETH MARGARETHA. Slechts 10 maanden mogten wij ons in haar bezit verheugen.
HAARLEM, 10 Januarij 1866.
C. J. G. DE BOOY.
A. J. DE BOOY, geb. DE MOL VAN OTTERLOO.

X.10 Hendrik de Booij geboren 23 juni 1867 in Haarlem. Hij trouwt in Naarden 16 juni 1897 Hilda Gerarda Boissevain geboren Amsterdam 12 juli 1877. Marine Officier. Secretaris-penningmeester Noord-Zuid Hollandsche Reddingmaatschappij. Hij sterft op 97e jarige leeftijd in Amsterdam. Zie hiervoor hoofdstuk 13.

X.11 Engelina Petronella de Booij geboren in Haarlem 9 december 1869 19:00 en op 37 jarige leeftijd gestorven in Haarlem op 23 october 1907.
Dagboek H. de Booij:
Lientje 2 1/2 jaar jonger dan ik Engelina Petronella gedoopt naar onze tante Lien de Mol van Otterloo was ik het meest verbonden. Ze was niet sterk, had op jeugdigen leeftijd op een plank moeten liggen en een met leer bekleed toestel om het bovenlichaam moeten dragen om te voorkomen dat de ruggengraat vergroeide. Zij was nu een vrolijk lief uitziend meisje

Engelina Petronella de Booij

.1871 17 october Brief van Adrienne aan haar zuster Anne. Kleine Line is onze oogappel; zij wordt zoo guitig zoo lief , zingt en lacht gedurig en begint hoewel klein fijn, goed hard vleesch en een kleurtje te krijgen
.

Hoofdstuk 11. Chrétien Jean Gérard de Booij (1853-1934).Oudste zoon van Chrétien Jean Gérard de Booij en Adriana Johanna de Mol van Otterloo

X.I Chrétien Jean Gérard de Booij (Chrik genoemd) geboren in Beverwijk op 24 Juni 1853, 13.00 uur. Hij trouwt 10 september 1884 Mary Jane Hobson, geboren in Kilkea (Kildare, Ierland) 29 October 1859.Hij was Kapitein ter zee, Vice admiraal titulair, lid Hoog Militair Gerechtshof te Utrecht. Hij sterft op 80 jarige leeftijd in Oegstgeest 3 juni 1934. Zijn vrouw sterft al op 63 jarige leeftijd in Utrecht 1 april 1923

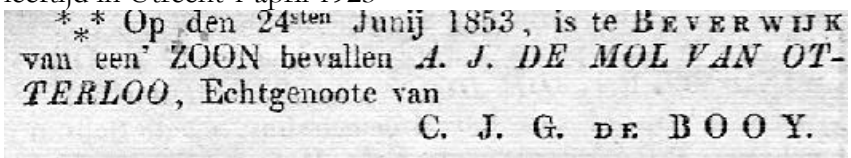
*** Op den 24sten Junij 1853, is te BEVERWIJK van een' ZOON bevallen *A. J. DE MOL VAN OTTERLOO*, Echtgenoote van
C. J. G. DE BOOY.

1853 Brief van zijn moeder:8ste dag (in bed) in 't gezicht van Christiaan. Lieve broers en zusjes ! Christiaan heeft al de kenmerken van volmaakte gezondheid en van sterk gestel. Van zijnj zedelijke hoedanigheden is ons nog niet veel bekend, alleenlijk geeft hij bewijzen van drift en gulzigheid. Baker spreekt plat em zeer veel "Mefrouw, die vinkelwater is verschraal!". Mamma is vol attenties maar heeft aanhoudend last van hoest enz en verlangt geloof ik naar huis. Mijn man is ren engel.
... dat er in het menschelijk leven geen tweede oogenblik voorkomt gelijk aan dat waarin men na zooveel lijden de eerste levenskreet van den jonggeborene hoort. Dat is met geen pen te

beschrijven en werd dat oogenblik niet spoedig weer door pijn achtervolgd , dan zou men menen in den Hemel te zijn. Ik zal niet ligt vergeten wat er in mij omging, toen Halder zei : "Mevrouw daar heb je je zoon!" en toen Christiaan bonjour Mamma zei de groote Christiaan zei niet veel moois want hij stond hardop te huilen als een kind.

.
Christiaan de Booij (Later Chrik genoemd)

Chrik oud 15 jaar, werd op 1 september 1868 geplaatst aan boord Zijne Majesteit "Kortenaer" dat geweldige linieschip. Ik heb vroeger reeds de karaktereigenschappen, welke mijn broeder sierden vermeld. Daartoe behoorde een grote belangstelling voor alles wat in zijn omgeving gebeurde. Nu was zijn opleiding achter den rug en was hij als adelborst 1e klasse op 20 October 1871 geplaatst aan boord Z.M transportschip Java.

Chrik , adelborst 1e klasse

Vrijdag 22 december 1871 verliete hij dan de reede. Hij komt 23 april 1872 op de reede van Batavia Tandjong Priok aan. De reis had 4 maanden en 3 dagen geduurd.
Uit de brieven (aan zijn moeder) blijkt zijn sympathieke persoonlijkheid, zijn grote opgewektheid en vrolijkheid , zijn belangstelling in de mensen en de dingen waarmede hij in aanraking kwam, zijn bewondering voor de Atjeeërs die toen onze vijanden waren, de erkenning dat zij hun land moedig verdedigden. Op 29 juni 1874 is hij met Steffan Ortt, evenals hij luitenant ter zee der 2^{e} klasse aan boord van het S.S. "Holland" dat hem naar huis zal brengen en hij schrijft aan zijn beste ouders: Ortt schijnt verliefd te zijn. Dat ben ik nu al in drie jaar niet geweest, dat voorspelt dus wat voor Holland". Zo kwam mijn oudste broeder toen 21 jaar oud op 28 augustus 1874 in

Nederland en het zal wel niet lang duren geduurd hebben voor de zware deur van het ouderlijke huis voor hem werd geopend. Toen hij vertrok was ik 4 jaar oud dus was ik me op zevenjarige leeftijd niet of nauwelijks bewust hem ooit gezien te hebben. Zijn binnenkomst in de achterkamer is onuitwisbaar in mijn herinnering vastgelegd. Toen zijn reusachtige verschijning over de drempel kwam, liet hij ons, dwz mij en Lientje grabbelen om het losse geld, dat hij in zijn zak had. Hij bracht leven in het stille huis. Er kwamen vrienden op bezoek. Werd er gebeld dan kondigde het bellemeisje de komst aan van de Generaals van Swieten en Mac Mahon. Dan begreep men wel hoe laat het was en ging mijn vader naar de voorgang om de hoge heren te ontvangen en hun te beloven dat zijn andere zoons ook bij de Marine zouden komen. Chrik werd non-actief wat men in dien tijd soms lang bleef. In den tijd van 28 augustus 1874 tot einde April 1876, toen hij weder naar Indie vertrok. In 1876 vertrok Chrik dus weer naar Indië kwam weder op de kust van Atjeh aan de boord van de Metalen Kruis, later te Banjetrmasing en eindelijk 10 augustus 1879 weder in Nederland. Voor dat hij zou deelnemen aan boord van de Marnix aan een kort durende expeditie tegen Deli, waardoor hij drager werd van het erekruis voor belangrijke krijgsverrichtingen. Chrik diende toen (1879) aan boord van Marnix, het volgende jaar op het artillerie instructieschip het Loo en werd in het begin van 1880 geplaatst in de rol van het wachtschip te Amsterdam om zich gereed te maken voor den 4 den tocht met de schoener "Willem Barentsz" naar de Noordelijke IJszee. Hij vertrok op den 7 mei en mijn vader was zoals van zelf spreekt om hen te zien uitzeilen. Over deze reis kan men evenals over de andere reizen van den zeilschoener lezen in de verslagen welke door het Comité voor IJszeevaart worden uitgegeven. In dit comité hadden verschillende vooraanstaande Nederlanders zitting en onder dezen was de warme vaderlander, de journalist, directeur en hoofdredacteur van het Algemeen Handelsblad Charles Boissevain een stuwende kracht.
Uit brieven van zijn moeder Adrienne:
Hij trouwt 10 september 1884 Mary Jane Hobson, geboren in Kilkea (Kildare, Ierland) 29 October 1859.

Groepsfoto na de huwelijksinzegening van Chrik de Booy met May Hobson 10 september 1884 in de St. Mary"s church Eton Socon. Behalve veel familie van May waren ook namens Chrik aanwezig zijn vader Chrétien (in het midden met hoge hoed), zijn zusters Mik, Jo, Lien als bruidsmeisjes en mijn grootvader Hendrik de Booij (tweede van rechts)

In het dagboek van mijn grootvader Hendrik de Booy staat nog over het huwelijk het volgende: "In 1879 was May Hobson bij ons gekomen om onze Moeder behulpzaam te zijn in het huishouden. May Hobson was 20 jaar en had met onze nicht Anna de Mol van Otterloo (zuster van Adrienne de Booy-de Mol van Otterloo) dezelfde kostschool gezeten. Haar ouders woonden in Ierland te Donerails Co Cork. Toen Chrik van zijn tocht met de "Willem Barentsz" was

teruggekomen, bleek al spoedig, dat May en hij elkander genegen waren. In 1884 traden zij te Eaton Socon (Beds, Engeland) in het huwelijk. Ten huize van Oom en Tante van de bruid , op een plaats die Cross Hall Lodge heette, werden de gasten ontvangen. Mijn vader had tijdens de zomervacantie den Commandant van het Instituut, kapitein ter zee G. Doorman, die in den Haag zijn vacantie doorbracht, bezocht en van hem de toezegging ontvangen dat ik het huwelijk van mijn broeder in Engeland zou mogen bijwonen. Ik kreeg een week verlof, een zeldzaam tegemoetkomende houding van den Commandant. Ik had op Konings verjaardag de ponjaard gekregen, een onderscheiding. De ponjaard trok de aandacht van de Londenaars".

May Hobson, echtgenote van Chrik de Booij

Zij krijgen 3 kinderen: James Marnix, (minister van Scheepvaart 1944-1945, vice-admiraal Kon. Nederlandsche Marine, ambassadeur van Nederland bij de Duitse Regering te Bonn), Theodoor Hendrik Nicolaas (archeoloog) en Chrétien Jean Gérard (priester en monnik). *(Volgens de burgerlijke stand dient de Booij met 2 puntjes op de ij te worden geschreven, maar mijn familie heeft de Booy steeds met een Griekse Y geschreven. In de tekst heb ik dit zo gelaten*)

1879. Rechts op deze foto Chrik de Booy luitenant ter zee 2e klasse, links van hem mijn grootvader Han de Booy

Wat weet ik over deze oudste broer van mijn grootvader Han de Booy? Allereerst enkele passages uit het dagboek van mijn grootvader, die betrekking hebben op Chrik de Booy
" In de achterkamer was onder de achtertrap naar boven een diepe kast waarvan de deur wel 3

decimeter dik was. Ouderen vertelden dat daarin wel eens hunnen door straf was opgesloten geweest en dat men had vergeten dat hij er inzat en hem miste aan het avondeten. Toen kwam men op het denkbeeld de kast te openen, daar lag de vermiste, rustig slapend. Ik geloof dit echter niet geheel want luchttoevoer was tot die kast niet mogelijk in gesloten toestand. Misschien heeft Chrik er in gezeten als hij een ruit had ingegooid van de school van den heer Kok, wiens school grensde aan onze tuin. Ik herinner mij een verhaal over verregaand ongepast gedag van Chrik ten opzichte van de Heer Kok, die een klacht had ingezonden. Toevallig horende dat de heer Kok den volgende dag zijn verjaardag zou vieren zond mijn Moeder haar oudsten zoon met een mooie taart naar den heer Kok met de opdracht hem onder het aanbieden van gelukwensen excuses te maken. Het succes was groot.
Chrik oud 15 jaar, werd op 1 september 1868 geplaatst aan boord Zijne Majesteit "Kortenaer"dat geweldige linieschip. Ik heb vroeger reeds de karaktereigenschappen, welke mijn broeder sierden vermeld. Daartoe behoorde een grote belangstelling voor alles wat in zijn omgeving gebeurde. Nu was zijn opleiding achter den rug en was hij als adelborst 1e klasse op 20 october 1871 geplaatst aan boord Z.M transportschip Java. Vrijdag 22 december 1871 verliet hij dan de reede. Hij komt 23 april 1872 op de reede van Batavia Tandjong Priok aan. De reis had 4 maanden en 3 dagen geduurd. Op 29 juni 1874 is hij met Steffan Ortt, evenals hij luitenant ter zee der 2e klasse aan boord van het S.S. "Holland" dat hem naar huis zal brengen en hij schrijft aan zijn beste ouders: "Ortt schijnt verliefd te zijn. Dat ben ik nu al in drie jaar niet geweest, dat voorspelt dus wat voor Holland!"
Zo kwam dan mijn oudsten broeder, toen 21 jaar oud, op 28 augustus 1874 in Nederland en het zal niet lang geduurd hebben voor de zware voordeur van het ouderlijk huis voor hem werd geopend. Toen hij vertrok was ik 4 jaar oud, dus was ik mij nu, op zevenjarige leeftijd niet of nauwelijks bewust hem ooit te hebben gezien. Zijn binnenkomst in de achterkamer is onuitwisbaar in mijn herinnering vastgelegd. Toen hij binnenkwam liet hij ons, Lientje en mij, grabbelen om het losse geld dat hij in zijn zak had en er waren guldens bij. Hij bracht leven in het grote huis. Aan tafel vertoonde hij kunsten van de longroom. Delen van het servies werden tot een hoge toren op elkaar gestapeld. Hij voerde dansen uit in de gang die lange marmeren gang en luid klonk zijn stem Spilliedjes waren het die hij zong, die de matrozen zongen als zij, met de borst tegen de zware spilbomen, de ketting inwonden en het zware anker uit den zeebodem trokken. Dat ging dan onder het gezang :"vol van gramschap en ellende liep in de Kalverstraat ten ende, van de Munt al naar de Dam, toen daar een politieagent kwam". De wijs die er bij werd gezongen maakte het noodzakelijk dat de klemtoon in agent op de a kwam, legde mijn broeder uit. Zat het anker stevig in den zeebodem vast dan was veel kracht nodig het er uit te krijgen. Was het er uit dan ging het verder inwinden gemakkelijk zodat soms in den looppas ging. Het droevig lied van zoeven wijzigde zich dan in een veelal vrolijker melodie en woorden: " al in mijn jeugd ben ik naar Mexico gegaan om in den Oost met een meisje te verkeren ...".
Er kwamen vrienden op bezoek, naar mijn herinnering reuzen. Ze heeten Lamie, Jeekel, Kluit en Brutel de la Rivière. Werd er gebeld dan kondigde het bellen meisje de komst aan van de Generaals van Swieten en Mac Mahon. Dan begreep men wel hoe laat het was en ging mijn Vader naar de voorgang om de hoge heren te ontvangen en hun te beloven , dat zijn andere zoons ook bij de marine zouden komen. Lamie zou later den tocht met de "Varna" leiden waarbij het schip in de Karazee vastraakte in het ijs. Tengevolge van ijspersingen moest het schip verlaten worden en zonk het schip. Na een lange tocht over het ijs bereikten allen de kust en een bewoond oord. Lamie maakte twee tochten met de Willem Barentsz mede, mijn broeder de vierde tocht. De vrienden waren vol grappen. Om een ervan te begrijpen moet men weten, dat het sobere salaris van den jongen zeeofficier uit twee delen bestond en wel in vast tractement en zeetractement het eerste deel werd in Holland uitbetaald, in dit geval aan het adres van mijn Vader, het tweede deel deel aan boord. Met dit laatste deel kwam mijn broeder niet altijd uit toe, wat begrijpelijk was en wat hem dwong van tijd tot tijd wissels op zijn Vader te trekken. Beide delen waren het eigendom van mijn broeder. Nu zaten die vrienden bij ons aan tafel, rechts van

mijn vader die geweldige Lamie en ze vertelden van het leven aan boord, "Wat prettig is, meneer de Booy"zei Lamie dan tegen de 54 jarigen Vader "Je wordt goed betaald, met het zeetractement kom je gemakkelijk rond als je oppast"Ik zal op mijn zevende jaar wel niet alles begrepen hebben. Chrik zette het hun betaald door bij het afscheid aan het station even voordat de trein in beweging kwam , het hoofd in de coupé te steken en , hoewel fluisterend , toch voor de medereizigers en reizigsters verstaanbaar te zeggen ;"de Justitie is jullie nog niet op het spoor". Chrik werd op non-actief gesteld wat men op in die tijd soms lang bleef. In 1876 vertrekt Chrik dus weder naar Indië, kwam weder aan boord van de "Metalen Kruis" later te Bangermasing en eindelijk 10 augustus weder in Nederland. Zijn brieven zijn waard gelezen te worden. Chrik werd nonactief wat men in dien tijd soms lang bleef. In den tijd van 28 augustus 1874 tot einde April 1876, toen hij weder naar Indië vertrok. In 1876 vertrok Chrik dus weer naar Indië kwam weder op de kust van Atjeh aan boord van de Metalen Kruis, later te Banjermasing en eindelijk 10 augustus 1879 weder in Nederland .Voor dat hij zou deelnemen aan boord van de Marnix aan een kort durende expeditie tegen Deli, waardoor hij drager werd van het erekruis voor belangrijke krijgsverrichtingen"

Over de vrouw van Chrik de Booy May Hobson verhaalt het dagboek van H. de Booy:
"In 1879 valt nog de komst van May Hobson. Toen 20 jaar oud, stond in verband met het feit dat onze Moeder niet sterk was en iemand zocht om haar bij te staan. Zij kwam van een klein plaatsje in Ierland, Doneraile in County Cork waar zij met haar ouders woonde en was met onze nicht Anna de Mol van Otterloo zuster van Henk (kinderen van Justus de Mol van Otterloo) op kostschool geweest. Wij zijn allen steeds dankbaar geweest voor haar komst. Zij leerde mij en Lientje engels en ik leerde haar hollands. Ze was een grote aanwinst door haar vrolijken aard".

Einde passages uit het dagboek van Han de Booy over zijn oudste broer Chrik de Booy en zijn vrouw Mary Hobson
29 augustus 1902 schrijft een collega van Chrik L.A.H.Lammie op verzoek van zijn broeder Theo voor de zilveren bruiloft van Chrik met zijn vrouw Mary Jane Hobson het volgende:
"Uit zijn adelborsten tijd herinner ik mij dan de bijzonderheid, waarmede hij vaak geplaagd werd in de tijd dat hij als als commandant is moeten optreden nml van de "Gipsy" de oorlogschoener in 72 op de Atjehs veroverd en later op de Deli rivier opgelegd waar hij met een paar matrozen ter bewaking aan boord werd gezet. Als luitenant ter zee 2 e klasse diende ik met hem aan boord van de Oenaran te Banjermasin. De Booy deed zich daar kennen als iemand die dan een tijd zuinig kon zijn en zich zelfs een sigaar kon ontzeggen om dan weer op een het "pennywise pound foolish" toe te passen en Banjersche dames op den passar champagne te gaan fuiven. Reeds in die dagen kwam het uit dat hij aanleg had om een goed huisvader te worden. Over uw broeder als sportsman zou veel te zeggen zijn; reeds toen deed hij zich als zoodanig kennen en was onze beste roeier op de giek. De tenue was daarbij witte pantalon en frokje doch om de biceps beter te doen uitkomen, verzon hij er toen op de mouwen van het frokje te doen afnemen, wat het damespubliek zeer voldeed. Een andere sport waaraan we toen en later veel deden was het dansen. De Booy woog toen ter tijd echter 110 kilo en had dan ook de gewoonte de dames, die hij het eerst uitnodigde, te vragen of zij wel eens met met gewichten hadden gewerkt. Waar hij vroeger altijd in een richting danste en walste, heeft zijn vrouw hem dit met tegen zin geleerd. Aan lawntennis dacht hij vroeger nooit na zijn huwelijk is hij ook daarmee begonnen en spoedig een gewilde partner geworden. De zwemsport stond bij hem hoog in aanzien. En dan het fietsen dat hij op 54 jarigen leeftijd begon en dank zij de medewerking van zijn echtgenote is hij thans een ware kilometervreter geworden. In 1881 maakten uw broeder en ik tezamen de Willem Barentsz reis mede. Op een goede dag zag ik toen de overwintering met de Varna medemaakte was Uw broeder weer in Indië doch keerde kort na mijn reis in 't laatst van 1883 terug. Hij had daar een ziekte aan de lever gehad en daarvan hersteld, begon nu spoedig wat de inlanders de ziekte van het hart (sakit hati) noemen. Zijn plannen om het jongeluisleven vaarwel te zeggen

namen vastere vormen aan. Hij vroeg ons permissie om zijn latere echtgenote ten huwelijk te vragen en overtuigd dat hij geknipt zou zijn voor het huwelijksleven gaven wij onze toestemming".
De oudste zuster van mijn grootvader, Mik, geeft de volgende getuigenis over haar broer Chrik: "Chrétien Jean Gérard de Booy geboren te Beverwijk 24 juni 1853, bekend als de leelijkste baby in Beverwijk - om iets heel ergs te zeggen , werd er van een baby getuigt "bijna net zo lelijk als het kindje de Booy" hieruit blijkt al weer dat de leelijkste kinderen dikwijls als de schoonste mannen opgroeien. Op de gymnastiek les van de Heer Vestdijk viel hij van een rekstok en brak zijn neus, waarna dit lichaamsdeel voor altijd scheef staat. Nu kwam de tijd van vele verliefdheden. Eindelijk de reis met de W. Barentsz toen het beeld van May hoe langer en dieper in zijn ziel gegrift werd. Liefde voor May neemt toe - onuitgesproken -modelletjes voor boetseerwerk, de toenmalige liefhebberij van May - werden overal gekocht en op listige wijze hier en daar neergezet".
Vanaf 22 december 1871 t/m 30 mei 1879 schrijft Chrik aan zijn ouders. Ik zal daaruit een selectie maken en alleen die brieven afdrukken die zijn bevindingen tijdens oorlogen in Atjeh weergeven. Om de lezer enigszins op de hoogte te stellen van deze Atjeh oorlogen, geef ik steeds eerst een kort overzicht van deze Atjeh oorlogen.

Chrik en Theo de Booij

Deelname Atjeh oorlogen

De eerste Atjeh oorlog
Het was Multatuli (alias Douwes Dekker) die een voorgevoel had van deze Atjeh oorlog.
Hij schreef 27 februari 1872: "het is er om te doen om Atjin in te palmen. Het zal dan ook geschieden, maar niet zonder moeite, want de Atjinezen zyn strydbaar. Ik schreef u immers reeds: We zullen hooren van oorlog op Sumatra". In oktober 1872 schreef hij een open brief aan de Koning Willem III: "Uw Gouverneur-Generaal, Sire, staat op het punt, onder gezochte voorwendsels, hoogstens op grond van kunstig geprovoceerde reden, den oorlog te verklaren aan den Sultan van Atjeh, met het voornemen dien Souverein te beroven van zyn erfdeel. Sire, dit is noch dankbaar, noch edelmoedig, noch eerlyk, noch verstandig. (...) Reeds te lang, Sire, hebben wy door onze wanbedryven in Indië, alle aanspraak op de sympathie van Europa verbeurd. Het aanvallen van Atjeh zou een door uw vyanden gewenst zegel zetten op de algemene verachting".

Links:, Multatuli (alias Eduard Douwes Dekker) schrijver van Max Havelaar. Rechts: Koning Willem III van het Koninkrijk der Nederlanden

Militair opperbevelhebber van de eerste oorlog tegen Atjeh was generaal-majoor J.H.R. Köhler, tweede commandant was kolonel E.C. van Dalen. Zij brachten troepen bijeen, die bestonden uit 3000 man, van wie duizend Europese fuseliers en onderofficieren en 118 officieren. Als dragers duizenden dwangarbeiders, misdadigers die veroordeeld waren 'tot gedwongen arbeid buiten hun eigen eiland'. Ook 220 Inlandse vrouwen als keuken en bedgenoten der Javaanse en Ambonese soldaten en driehonderd officiersbedienden, twee per officier en de rest als kantine personeel. Zes kleine oorlogsschepen werden ingezet voor vervoer der troepen.

Generaal-majoor J.H.R. Köhler.

Op 26 maart 1873 verklaarde de regeringscommissaris F.N. Nieuwenhuijzen de oorlog aan de sultan van Atjeh. Uiteraard zijn alle brieven ondertekend door de Gouverneur Generaal James Loudon.

Links: Minister van Koloniën I.D. Fransen van de Putte. Rechts: De Gouverneur Generaal van Indië James Loudon

In Nederland was de minister van Koloniën Fransen van der Putte. Hieraan was voorafgegaan een uitgebreide briefwisseling, die ik hieronder weergeef.

25 maart 1973.De Gouvernements-commissaris aan de Sultan van Atjeh
Vervolgens breng ik ter kennis van Uwe Hoogheid :dat het bij herhaling gebleken is, dat de bestuurders van Atjeh de ernstige voornemens en welwillende bedoelingen miskend hebben, door het Nederlandsch Gouvernement betoond, om de onderlinge vijandelijkheden, welke zeer ten nadeele der algemeene belangen van handel en scheepvaart strekken, in de aan gemeld rijk onderhoorige staatjes te keeren en eene goed geregelde verstandhouding tot dat Gouvernement in 't leven te roepen, en dat zij de deswege gedane dringende vertoogen hebben in den wind geslagen; dat zij onlangs met vijandige bedoelingen te Singapore de tusschenkomst van agenten van buitenlandsche mogendheden tegen het Nederlandsch Gouvernement hebben ingeroepen, bij monde van dezelfde gezanten, die onder het masker van vriendschap en goede trouw naar Riouw waren afgevaardigd om aan den resident van dat gewest, van wien zij bescherming ondervonden, uitstel te vragen van de politieke zending, bedoeld bij het Gouvernements-besluit van 31 Augustus 1872 , aan Uwe Hoogheid mede gedeeld bij schrijven van den Gouverneur van Sumatra's Westkust en met een oorlogschip overgebragt door den controleur jhr. Krayenhoff; dat de bestuurders van Atjeh door die handelingen artikel één de op 30 Maart 1857 met dat rijk gesloten overeenkomst van vrede, vriendschap en handel hebben geschonden, en ik thans gekomen ben om deswege namens de Regering van Nederlandsch Indië de vereischte schriftelijke opheldering te vragen, - tot het geven waarvan ik den bestuurders van Atjeh een termijn stel van *vier en twintig* uren ; mij voorbehoudende om, voort na ontvangst dier opheldering, aan de bestuurders van Atjeh te doen kennen, hoedanig naar mijne meening tot eene gewenschte verhouding tusschen het Gouvernement van Nederlandsch - Indië en Atjeh kan worden geraakt, om vervolgens dienaangaande de vereischte besprekingen te openen. Geschreven den 25sten Moecharam 1290. (25 Maart 1873.).

26 maart 1873 De Commissaris van het Gouvernement van Nederlandsch Indië voor Atjeh aan de Sultan van Atjeh
Overwegende: dat op het Gouvernement van Nederlandsch Indië de verpligting rust, om de algemeene belangen van handel en scheepvaart in den Oost-Indischen Archipel tegen belemmeringen te beveiligen; dat die belangen door de onderlinge geschillen en vijandelijkheden der aan het Rijk van Atjeh onderhoorige staatjes, waarvan enkelen hij herhaling de bescherming van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement hebben ingeroepen, bij voortduring zijn geschaad; dat de herhaalde vertoogen van de zijde van dat Gouvernement, om aan zoodanigen toestand een einde te maken en eene goed bevestigde verstandhouding van Atjeh tot hetzelve in het leven te roepen, steeds zijn afgestuit op den onwil en de volslagen onverschilligheid van de bestuurders van gemeld Rijk, en op hunne magteloosheid om in de onderhoorigheden van Atjeh de rust en orde naar eisch te handhaven; dat die pogingen onlangs zelfs zijn beantwoord met verregaande trouweloosheid, op een tijdstip dat het Nederlandsch-Indisch Gouvernement met de meest welwillende bedoelingen zich in nadere verbinding met Atjeh heeft gesteld; dat de Sultan van Atjeh, deswege nadrukkelijk om opheldering gevraagd, eerst bij het schrijven van den Commissaris van den 22sten dezer, en daarna bij dat van den 24sten daaraanvolgende, niet alleen geheel in gebreke is gebleven die te verschaffen, maar zelfs de tegen hem ingebragte grieven niet heeft weêrsproken, en daarenboven er toe is overgegaan zich zoo in het oog loopend mogelijk ten strijde toe te rusten, dat daaraan geen andere beteekenis kan worden toegekend dan dat Atjeh het Gouvernement van Nederlandsch Indië moedwillig heeft gehoond en zich op het daardoor ingenomen vijandig standpunt wenscht te handhaven; dat de bestuurders van dat Rijk zich daardoor hebben schuldig gemaakt aan schennis van het tusschen hetzelve en het Nederlandsch-Indisch Gouvernement op den 30sten Maart 1857 gesloten tractaat van handel, vrede en

vriendschap, en het mitsdien overtuigend is gebleken dat geen staat kan worden gemaakt op de goede trouw van die bestuurders; dat het der Regering van Nederlandsch Indië onder deze omstandigheden niet langer mogelijk is, zonder krachtdadige middelen, een zoowel door het algemeen handelsbelang als de eischen van hare eigene veiligheid in noordelijk Sumatra gevorderden staat van zaken te waarborgen; Verklaart uit kracht van de magt en bevoegdheid, aan hem door de Regering van Nederlandsch Indië verleend, in naam van die Regering, den oorlog aan den Sultan van Atjeh, waarvan hij overigens bij dit manifest mededeeling doet aan elk wien zulks mogt aangaan, en een iegelijk aandachtig maakt aan alle mogelijke daaruit voortvloeijende gevolgen en aan de verpligtingen, welke in oorlogstijd op iederen burger van den Staat rusten. Gedaan aan boord van Zijner Majesteits stoomschip Citadel van Antwerpen, liggende voor Groot-Atjeh, op heden, Woensdag den 26sten Maart 1873.

26 maart 1873. De Sultan van Atjeh aan den Gouvernements-commisaris (Vertaling uit het Maleisch.)
Wijders deel ik mijn vriend mede, dat ik den brief, door Sidi Tahil overgebragt, met eerbied heb ontvangen, en na dien te hebben geopend, den inhoud er van goed begrepen heb. Daarin toch staat vermeld, dat mijn vriend binnen vier en twintig uren antwoord van mij verlangt. Thans is het mij aangenaam mijn vriend te doen weten, dat ik mijn dienaar Panglima Tibang Mohamed en de hoeloebalangs, de voor de resident van Riouw zijn verschenen namelijk Toekoe Nja Mohamed, gemagtigde Teokoe Kali Malikoel Adil. Toekoe Nachoda Mohamed Said, gemagtigde van Toekoe Nanta Setia, Toekoe Akoeb, gemagtigde van Toekoe Nek Radja Moeda Setia en Toekoe Njah Agam, gemagtigde van Panglima Mesjid Radjapenm - met een brief naar genoemden resident heb gezonden, om van hem een uitstel van zes maanden (voor de volbrenging der hem opgedragen zending naar Atjeh) te vragen. Na aldaar te Riouw gedurende acht en veertig dagen op antwoord te hebben gewacht, deelde de resident (den gezanten) mede dat het Gouvernement mijn brief ontvangen had, terwijl hij, resident, Zr. Ms. stoomschip Marnix naar mij toezond. Aldus was de verklaring der vijf genoemde personen. Waarom komt nu het Gouvernement voor dat de (toegestane) termijn van zes maanden verstreken is, en wat is wel onze schuld? Het Gouvernement gelieve mij zulks mede te deelen, opdat ik het wete. Voorts maakt mijn vriend de opmerking, dat mijne onderdanen gewapend langs het strand loopen. De reden hiervan is, dat het schip, waarop mijn vriend zich bevindt, zeer digt aan den wal geankerd ligt, en het volk, zoodanig schip nog niet gezien hebbende, nieuwsgierig is het (meer van nabij) te bekijken. Ook is de plaats waar dat schip geankerd ligt geen gewone ankerplaats. Mijn vriend, die een beter oordeel omtrent zaken heeft, gelieve zulks niet kwalijk te nemen, en mij morgen antwoord te geven. Ten slotte doe ik opmerken, dat ik het Nederlandsch-Indisch Gouvernement van den wal met een saluut van een en twintig schoten heb begroet, terwijl ik van de zijde van mijn vriend geen contra-saluut heb vernomen.

27 maart 1873. De Commissaris van het Gouvernement van Nederlandsch Indië voor Atjeh aan de Sultan van Atjeh.
Voorts deel ik Uwe Hoogheid mede, dat ik haar op heden morgen ontvangen schrijven van den 26sten dezer overwogen heb.
Evenmin als Uwe Hoogheid verlang ik den oorlog; doch de wijze waarop Atjeh het Gouvernement van Nederlandsch lndië tot dusver en vooral nu laatstelijk weer bejegende, heeft den oorlog onvermijdelijk gemaakt, ten ware Uwe Hoogheid van hare opregte gezindheid doen blijken, om tot het Gouvernement van Nederlandsch Indië in eene verhouding te komen, welke een afdoenden waarborg tegen verdere verwikkelingen oplevert.
Het eenige middel daartoe is, dat Uwe Hoogheid de opperheerschappij van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden over Atjeh erkenne.
Hiertoe geef ik haar tot Zaterdagmiddag, den 29sten dezer maand Maart, den tijd. Is de erkenning der soevereiniteit van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden over Atjeh alsdan niet door

Uwe Hoogheid gedaan, dan zal onherroepelijk tot het openen der vijandelijkheden worden overgegaan, waartoe ik, behalve de hier reeds aanwezige oorlogsschepen, binnen enkele dagen over eene hoogst aanzienlijke strijdmagt, welke van Batavia in aantogt is, zal kunnen beschikken. Ik moet Uwe Hoogheid evenwel doen opmerken, dat ik de vijandelijkheden, waarmede ik juist op het oogenblik dat haar voormeld schrijven mij gewerd een aanvang wilde maken, alleen dan zal staken, wanneer Uwe Hoogheid zorg draagt dat het strand door het zich thans daarop bevindend gewapende volk worde ontruimd, elke arbeid aan de daar aanwezige bentings ophouden en geen andere bentings worden opgerigt. Morgen ochtend, bij het aanbreken van den dag, behoort aan deze voorwaarde ten duidelijkste te zijn voldaan. Geschreven aan boord van Zr. Ms. oorlogschip Citadel van Antwerpen, op Donderdag den 27sten Maart 1873.
De Sultan van Atjeh aan den Gouvernements-commissaris.
Wijders maak ik mijn vriend mijn wensch kenbaar, dat hij mijn land niet verwoeste. Wat nu het verlangen van mijn vriend is, dat moge de Allerhoogste vervullen, en vervolgens ben ik het, die 't vervullen zal.Het moge mijn vriend voorts behagen zijn antwoord op dezen brief te overhandigen aan brenger dezes, genaamd Lebeh Mohamed.

30 maart 1873. De Gouvernements-commissaris aan den Sultan van Atjeh
Ik ontvang zoo even een schrijven zonder dagteekening van Uwe Hoogheid, bevattende de mededeeling : Wijders maak ik mijn vriend mijn wensch kenbaar, dat hij mijn land niet verwoeste. Wat nu het verlangen van mijn vriend is, dat moge de Allerhoogste vervullen, en vervolgens ben ik het, die 't vervullen zal. Deze mededeeling is mij niet duidelijk en ik verzoek Uwe Hoogheid mij alsnog stellig en bepaald mede te deelen, of zij de souvereiniteit, van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden over het rijk van Atjeh erkent, ja dan neen. Van Haar antwoord op dezen brief wordt het al of niet staken der vijandelijkheden door mij afhankelijk gemaakt. Ik moet Uwe Hoogheid daarbij tevens doen opmerken, dat de aanzienlijke krijgsmagt, welke door mij van Batavia wordt verwacht tot voortzetting van den oorlog, hier elk oogenblik kan aankomen, en dat, zoo Uwe Hoogheid de rampen van den ooglog verder aan Haar land wil besparen, het geraden is Haar antwoord op dit mijn schrijven geen oogenblik langer dan noodig te doen uitblijven. Geschreven aan boord van Zr. Ms. stoomschip Citadel van Antwerpen, den 30sten Maart 1973.
Einde briefwisseling tussen de Gouvernements-commissaris en de Sultan van Atjeh

Het eerste doel dat de generaal Köhler had gesteld was de verovering van het verblijf van de sultan van Atjeh, de kraton geheten. Eenmaal beroofd van hun regeringscentrum zouden de Atjehers zich wel gewonnen geven. Maar hoe anders pakte het uit. De debarkatie verliep noodlottig. De troepen stuiten op een heftige weerstand. De bataljons verloren negen doden en 46 gewonden merendeel door klewangaanvallen. De Atjehers wisten zelfs op de eerste dag het oorlogsschip Citadel van Antwerpen door twaalf kanonschoten te raken. Men wist niet precies waar de kraton was gelegen en zo kon het gebeuren dat ze in plaats van de kraton een moskee in brand werd geschoten en veroverd ten koste van zware verliezen. Ze zagen toen pas dat ze zich hadden vergist. Generaal-majoor Köhler heeft daarna bevel gegeven aan de troepen om zich terug te trekken, omdat hij vond dat de troepen te vermoeid waren om de stelling te verdedigen. De moskee werd vervolgens weer door de Atjehers teruggenomen. 3 dagen later probeerde de generaal met zijn troepen de moskee te heroveren. Generaal Köhler werd op 14 april door een kogel dodelijk getroffen. Het bevel werd over genomen door de tweede man kolonel van Daalen. Zo werd de opmars naar de kraton voorgezet. De verbindingslijn tussen het strandbivak en de moskee werd voortdurend aangevallen door guerrilla troepen, die met doodsverachting op de troepen instormden.
Op 16 april ging men over tot de aanval van de kraton. Deze werd afgeslagen met verlies van honderd doden en gewonden. Door kolonel van Daalen werd voorgesteld om de troepen uit Atjeh terug te trekken. Daarbij kwam nog dat de moesson was ingevallen en het strandbivac

onder water zette. Daarop verzocht de regeringscommissaris Nieuwenhuijzen aan Batavia een machtiging om de troepen te mogen terugtrekken. Deze werd op 23 april verkregen. Twee dagen later werd de troepenmacht ingescheept. 17 dagen was men aan land geweest om met een verlies van 4 officieren 52 minderden, 27 officieren gewond en 411 minderen gewond Atjeh weer te verlaten!
De redacteur van de Javabode H.B. van Daalen heeft in zijn krant van 1,2,3, mei 1873 artikelen geschreven onder de titel : De mislukte tocht naar Atjeh. Aan wien de Schuld?. Hij komt daarbij tot de volgende conclusies
"Veeleer schijnt de oorzaak te moeten worden gezocht in het feit, dat men steeds moest optrekken tegen rijken of naar landstreken waarvan ongeveer niets anders bekend was als hetgeen uit enkele, meer of minder oppervlakkige, mededeelingen of opgaven uit met een geheel ander dan oorlogsdoel samengestelde boeken en geschriften, uit rapporten van ouden datum, of uit berichten, dikwijls van twijfelachtige en minder betrouwbaren aard, kon worden geput.

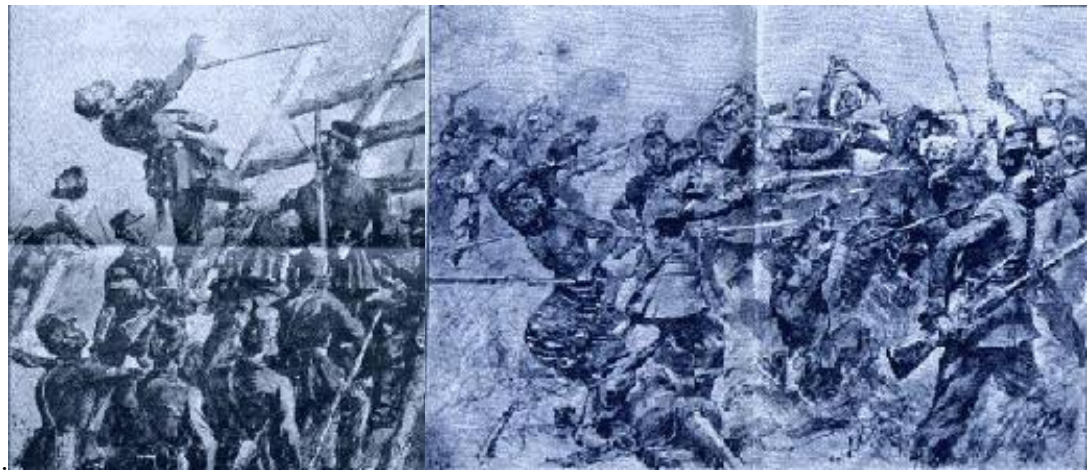

De nederlaag van de eerste Atjeh-oorlog. Links: de soldaten worden getroffen door speren. Rechts: de met klewang gewapende Atjehers die de soldaten genadeloos neersabelden.

Veelal onbekend met de werkelijke hulpmiddelen welke den vijand ten dienste stonden, met het terrein en de ligging alsook den aard zijner versterkingen, onbekend ook in vele gevallen met de hulpbronnen die onze troepen daar zouden aantreffen, met den inwendigen toestand ,van het rijk en de dispositie der bevolking, was het bij elken voorkomenden oorlog allermoeilijkst om de groote van de macht en niet minder om de zamenstelling en uitrusting vam de troepen, welke op den vijand zouden worden afgezonden, te bepalen. En te moeilijker werd dit, naarmate men te doen had met landen, waarmede het N. I. bestuur in langen tijd geen punten van aanraking had".

Hier volgen de brieven die de luitenant ter zee 1e klasse Chrik de Booy vanuit Atjeh aan zijn ouders in Haarlem schreef over deze eerste onfortuinlijke Atjeh oorlog . *(De aanhef zoals Lieve ouders, Lief Moesje etc heb ik weggelaten en ook de ondertekening met Chrik)*
Onrust 10 Mei 1872 .Ik ben Zondag 12 Mei overgeplaatst aan boord van Zr.Ms. Schroefstoomschip Marnix dat ook hier te Onrust in reparatie ligt. Het is ongeveer de beste plaatsing die hier in Indië te krijgen is: een best ingericht schip, terwijl wij opperbesten kommandant en eersten officier krijgen ... Ons station is te Riouw, waar wij zijn bestemd om de groote expeditie mede te maken om het vroeger onafhankelijke rijk van Atjeh te veroveren: door het Guinea traktaat met Engeland is dat nu veroorloofd. Het zal een fameuse expeditie geven; het kan echter nog een heelen tijd duren omdat het klaarmaken der schepen veel tijd vergt. Er is hier een paar weken geleden een Hollander Varkevisser opgehangen. De doodstraf bestaat zooals u weet in Indië nog. De man had eenige moorden en brandstichtingen op zijn geweten. Hij werd in de laatste dagen bijgestaan door Ds Schuurman, die daarover een zeer mooi stuk geschreven

heeft. De echte Indiesche lui schreeuwen er moord en brand over dat een Hollander door een Maleischen beul is opgehangen. Zij zeggen dat daardoor het prestige der blanken te veel lijdt. Wat Batavia aangaat is het toch al grootendeels op de flesch, hoewel er veel voor gedaan wordt het in stand te houden. Zoo wordt bv. dronkenschap vreeselijk streng gestraft enz.
1 Juli 1872. Gisteren avond kreeg de resident tijding, dat de gedebarqueerde troepen van Zr. Ms. oorlog schip Banca met de Indische troepen samen door de vijandelijke Inlanders van Delhi teruggeslagen zijn. Hij kommandeerde dan ook onzen kommandant heden morgen er zoo spoedig mogelijk naar toe te gaan om met onze landingsdivisie te assisteeren. Wij gaan dus a.s. Vrijdag naar Delhi en Sumatra's Oostkust op expeditie! U begrijpt dat ik een beetje in spanning ben nu ik zoo voor het eerst van mijn leven uit vechten zal gaan! Wij nemen voor 2 maanden victualie mede, alles doet verwachten dat de expeditie nogal van eenigen duur zal zijn .... Ik hoop zeer te mogen mededebarqueeren. Ieder dag geeft dan f 5.00 boven mijn gewoon traktement, hetgeen vrijwel opweegt tegen de te lijden misères ... Zooeven hoorde ik de beslissing. Van der Sande en ik debarqueeren mede. Ik als kommandant van de vierde sectie. Speelman en Schuylenburg blijven aan boord. Die hebben zeer 't land.

Luitenant ter zee Speelman

Reede Deli NO kust Sumatra, 6 Augustus 1872. Zooals ik u het laatst van Riouw schreef, gingen wij naar Deli om daar te vechten tegen de Battakkers, een vrij woeste bergvolkstam. De oorlog was ontstaan doordat de sultan van Deli aan de verschillende planters, die daar uit alle oorden der wereld aankwamen toen bekend werd dat daar zulk goed tabaksland was, land had afgestaan zonder daarin zijne ondergeschikte opperhoofden (dataes), die er ook recht op hadden, te kennen. Die Dataes wisten door geld de Battakkers op te ruien en daar door ontstond de strijd tegen den sultan van Deli, die alras de hulp van het Hollandsche gouvernement vroeg en kreeg. Uit Riouw werd toen de kompagnie die daar in garnizoen lag, opgeroepen, terwijl de Banca, een oorlogschip, er ook heenging en hare landingsdivisies debarqueerde. Dit bleek echter spoedig veels te weinig te zijn. De troepen werden een paar maal geslagen en men had vele gewonden en dooden te betreuren. Ook een officier der marine werd gewond. De Battakkers werden zeer overmoedig en verbrandden een paar plantages. Dringend was nu de komst van meer troepen noodzakelijk. Er werd dan ook naar Batavia getelegrafeerd om een half bataillon, zegge 500 man, met de noodige artillerie. Wij, die met de Marnix te Riouw lagen, werden er door den resident aldaar natuurlijk dadelijk heen gestuurd. Den 7den Juli, Zondags, kwamen wij ter reede van Deli aan. Den volgenden dag ontscheepten wij de troep, bestaande uit een 70 man, onder bevel van onzen eersten officier, den luit. le kl. Bervoets, met den luit. 2e klasse Tadema en Holtzappel en door een toevallige omstandigheid, van de drie adelborsten alleen met mijn persoontje. Wij leggen op 2 uur roeiens afstands van den mond der Deli rivier en na die rivier nog 2 uur opgeroeid te hebben komt men aan den kampong Laboean, waar een Hollandsche controleur

resideert. In diens huis waren alle vrouwen en dochters der planters gevlucht. Het was er dus zeer amusant. Wij lieten er echter de doodmoede geroeide matrozen maar een paar uurtjes rusten en marcheerden toen te 9 uur door, meer naar 't gebergte toe, dus naar het terrein van den strijd. Zoo liepen wij, geleid door een Maleischen gids, in de duisternis een uur of 4 door, langs een vrij slechten weg, en natuurlijk zwaar beladen met wapens en andere goederen, hetgeen echter meer het volk als ons gold, daar wij, de officieren nl., ieder een Javaanschen matroos tot onze bediening hadden. Daar wij natuurlijk nog niets van den toestand der zaken afwisten, meenden wij dat van achter iederen boom vijanden zouden komen. Te 1 uur 's nachts hield ik met Holtzappel en het grootste gedeelte der troep halt bij een Chineesch huisje; de kleinste helft liep nog verder door. Wij sliepen daar tot 5 uur en marcheerden toen ook door. Te Soekaradja, een huis van den sultan van Deli, kwamen wij allen weder voor een oogenblik te zamen. Een troep van 14 man ging onder den luit. 2e kl. Tadema naar de plantage Leyssuis, een dergelijke troep onder Holtzappel naar de plantage Rodijk om die plantages tegen den vijand te beschermen. De heer Bervoets, dokter van Lith Harrebommee en ik bleven voorlopig te Soekaradja als hoofdkwartier en ambulance. Den volgenden dag werden wij echter door ... de eigenaar van de plantage Polonia verzocht om het hoofdkwartier bij hem op te slaan daar hij zijne plantage ook niet veilig achtte. Dat gebeurde dan ook en wij werden ingekwartierd, de matrozen in de tabakschuur en wij in den huiselijken kring der familie Michalsky. Bij die familie sleet ik een 3 hoogst amusante weekjes .... De troepen, 500 man met eenige kanonnen, waren inmiddels van Batavia gekomen en daardoor waren de Battakkers ten minste in zooverre afgeschrikt dat er geen de minste quaestie van was dat de 4 plantages die wij bezet hadden aangevallen konden worden Langzamerhand kwamen alle dames, gerustgesteld door onze aankomst, weder naar boven en toen begon de ware pret eerst. Toen werden er allerlei partijtjes georganiseerd. Bijna iederen dag deed ik fameuse ritten te paard of liever te pony, want hier heeft men als in heel Indië ook geen groote paarden. De troepen bleven niet zoo werkeloos als wij. Een paar maal deden zij tochten, waarbij eenige kampongs genomen en verbrand werden; terwijl bij die gelegenheid 27 Battakkers sneuvelden, terwijl de onzen geen verliezen of dooden hadden. De Battakkers bleven daardoor nog verder uit onze buurt. Dit huiselijke leventje duurde voor mij een week of drie. Toen werd ik tot kommandant benoemd van een detachement van 12 man die een groote benting moesten bouwen om een schuur, waarin de heeren Pechul(?) en Römer hun te velde staande tabak zouden trachten te redden .... Hier kwam ik dus op een plantage zonder huizen en was dus behelpen de hoofdquaestie ... Wij leefden van gewone matrozenkost en van tijd tot tijd van gevangen kippen, eigendom van de planters, doch die na 't verlaten der plantage natuurlijk wild waren geworden. In één der 2 verbrande huizen lag nog een gedeelte van 't skelet van een gesneuvelden Chineeschen koelie, enfin, hier was alles meer krijgszuchtig uitziende. Toen ik met behulp van 25 koelies (Chineezen), en 10 kolonialen en mijn eigen 10 man een vrij sterke benting of vesting om de schuur gebouwd had, verplaatsten wij onze woning daarin. Aan de eene kant lieten wij door strooien wanden een kamertje maken voor Römer en aan den anderen kant kwam er een voor Pechul en zijn vrouw. Dat was ene Engelsche dame die geregeld dronken was. Ik heb de ergste tooneelen daar beleefd . .. . Een benarde positie voor mij en vervelend tevens; wat moest men tegen die twee luidjes zeggen? Verder hadden ook P. en R. standjes over de firma. Alle boeken waren verbrand en de een had een massa schuld aan den ander, die kwamen dan beurt voor beurt bij mij over elkaar klagen. Ook lastig, om goede vrienden met allen te blijven. Door de ontberingen en 't slecht logies kreeg ik hevige diarrhee met later bloed er bij, dus zoo'n beetje dysenterie eigenlijk. Tevens zeer zware koorts. Het beroerdste was dat ik zonder dokter was. Ik vroeg een paard en deed met die ziekte een rit van een paar uur om medicijnen van de ambulance te halen. Dat deed mij ook geen goed! Echter 't slikken van een massa laudanum en het streng dieet houden door niets dan rijstebrij en sago te eten, brachten mij er gauw doorheen., zoodat ik op 't oogenblik weer volmaakt beter ben. Na daar een 10 dagen gesleten te hebben werd ik afgelost door Schuylenburg en moest ik voor een 14 dagen aan boord. Zoo zit ik nu dan weer op Deliesch reede, zonder nog 1 vijand gezien te hebben en toch al *f* 140 oorlogstoelage boven mijn

traktement verdiend hebbende.
a/b Zr.Ms. Marnix 17 September 1872 ter reede van Deli 2 September heeft zeer plotseling en onverklaarbaar de overste Hombracht, kommandant der expeditie, de marinetroepen afgedankt en dus de Marnix matrozen allen laten embarqueeren, terwijl de zaken zonder eenige kwestie treuriger staan dan bij 't begin. Met zijn 500 man heeft de overste een paar kleine overwinningen behaald, de laatste keer echter heeft hij bepaald échec geleden; een 2e luitenant Logeman sneuvelde en een kapitein werd zwaar gekwetst. Een week daarna stuurde hij ons naar huis en liet de plantages door zijn eigen menschen bezetten; terwijl er al 125 zieken weggestuurd werden deed hij nu nog deze machtsverdeeling. Niemand begreep er iets van, vooral na wat er later gevolgd is, dat u straks zult hooren. De Marnix had altijd nog op zijn programma staan een reis naar Edie, nog N .lijker op de O. kust van Sumatra. De sultan van Simpang Olim, een rijkje in Atsjin, was in strijd met den radja van Edie, ook in Atsjin, en had diens haventjes volgens 't bericht met oorlogsschepen geblokkeerd. Wij moesten, zooals 't heette om den handel te beschermen, die blokkades opheffen; de groote politicussen zien er echter in een begin van den grooten krijg ter verovering van Atsjin. Het is een moeilijke quaestie voor den kommandant, want wij hebben niets met Atsjin te maken, het is zoo als u weet nog geheel onafhankelijk. Daarom ook dat motief "van den handel te beschermen". Wij stoomden dus naar Edie, hebben voor dezen tocht een controleur a/b als civiel bestuur, en een gezant van den radjah van Edie, zijnde een Indiesche groote met gevolg. Te Edie vonden wij echter geen prauwen en alles in rust, waarop wij noordelijker laatste dagen opgingen, de diamantspunt om, en op een andere plaats, Cortoy Creek, een groote oorlogschoener vonden, en een massa kleinere prauwtjes, die er op onze komst allen van door smeerden. Daar het laag water was kon de groote dit niet doen. Wij stuurden dadelijk een gewapende sloep, ik zat er toevallig ook in, en namen de prauw zonder slag of stoot. Wij bevonden het te zijn een groote schoener met 7 geladen stukjes en een enorme hoeveelheid kruit, geweren, sabels, klewangs, kogels enz. Zij waren juist bezig geweest aan 't kogels gieten, met porselein en glas er in, ijselijk gemeen. De 12 opvarenden werden dadelijk gevangen gemaakt en bij ons aan boord gebracht. Het is een onrechtmatige daad, want wij hadden er niets te maken, dus pleegden wij zeeroof en niet zij op dit oogenblik. Maar dat is politiek! De ammunitie was meestal Engelsch, dus waarschijnlijk weder een bewijs van de knoeierij van 't Engelsche gouvernement met Atsjin. Daarop stoomden wij terug naar Edie waar de controleur, een officier en adelborst en het hoofd der gevangenen aan wal gingen om bij den radjah dien laatsten te verhooren. Uit 't verhoor bleek dat wij den gevaarlijksten zeeroover te pakken hadden en tevens dat er nog 7 zulke schoeners in de vaart waren. Die zullen we dus zeker bij een volgende gelegenheid moeten snorren. Na afloop der onderhooren gingen we terug naar Delhi, met 't idee om daar even postpakketten en nieuws van de expeditie te halen en daarmede dadelijk naar Riouw te gaan. Dit is echter gansch anders afgeloopen. Tot aller verbazing verzocht de overste Rombracht de landingsdivisie weer aan den wal. Er waren onrustbarende berichten van de spionnen gekomen. De Battakkers waren van plan om 23 September Soengal, het hoofdkartier, aan te tasten ... Door het groote aantal zieken bij ons a/b kon de kommandant maar 25 man met een officier en adelborst laten debarqueeren ... Ik had zeer gehoopt dat ik zou gaan. Het treft echter Schuylenburg, die zeer lekker er mede is, waarschijnlijk valt er te vechten en zal het niet bij een detachement op de plantage blijven. Tevens verzocht de overste Rombracht onzen kommandant om zoo spoedig mogelijk naar Poeloe Penang, eiland op de Z.kust van Malacca te stoomen om van daar naar Batavia nog een half bataillon te telegrapheeren. Op dit oogenblik zijn wij al op weg naar Pinang. Dit is een alleraardigste vergoeding voor mijn niet aan wal gaan.
t/r Riouw, a/b Zr.Ms Marnix, 29 December 1872. Wij zijn hier in 't hartje van den West-Moesson, dag aan dag met onophoudelijk regens en windbuien van groote kracht. Dat moet nog wel 2 maanden zoo duren ...'t Is toch eigenlijk zo'n raar leven in Janstinje, dat kunnen de echte Hollanders zich nooit goed voorstellen .... Na den ontbijt is eigentlijk de eenige tijd dat er wat kan uitgevoerd worden. Dan werkt iedereen 't een of ander. Wij hebben meestal, zoo wij geen wacht

hebben, de een of andere exercitie of varen met sloepen naar den wal en terug. Te 12 u. is de zoogenaamde rijsttafel, bestaande uit rijst, kip, kerrie en allerlei soorten van fameus sterk gemaakte groenten enz. Efin de vermenging is colossaal sterk, doch is men een tijdje hier dan begint men het lekker te vinden. Natuurlijk een dessert van ananas, pisangs of andere lekkere vruchten. Daarna kleedt iedereen zich in slaapbroek en cabay en slaapt tot p1.m. 4 uur. Dan blijft men ongekleed zitten en theedrinken luierende tot p1.m. 5 uur. Te 5 uur kleedt men zich en dan is het de eenige tijd dat men wat kan gaan wandelen. Echter maar tot p1.m. half zeven, dan is het al donker. Dan beginnen de lui evenals 's morgens voor twaalven aan de bitter. Te 7 u. begint het avondeten waarvan hier weinig werk gemaakt wordt. ... Na tafel kleedt men zich al weer spoedig in nachttenue en blijft dan onder een kopje thee naar de sterren kijken. Dan is het delicieus en men geniet ... Zoo ziet u dat er hier in Indië al heel weinig werk gedaan wordt en wat een indolent leven het is. Men leeft maar half, de helft slaapt men. In gezondheid daarentegen leeft men dubbel.
Riouw 13 Januari 1873 of liever Tandjong Pinang. Ik heb een paar dagen met hevige koorts a/b op mijn kooi gelegen; de gewone Indische verschijnselen, pijn in alle ledematen enz. lieten zich niet wachten zoodat ik naar het hospitaal wilde. Daar was echter geen plaats. Ik was alweer getroost in mijn lot en bijna beter toen toevallig Dr. Arntzenius een visite kwam maken. Dit is dezelfde die met papa en Mik gereisd heeft in Zwitserland! Hij zag mij te kooi in de warme voorlongroom liggen en kreeg zoo'n medelijden met mij dat hij me, verbeeldt u de vriendelijkheid, dadelijk vroeg om bij hem te komen logeeren ... Ik ben nog nooit zoo lekker in Indië geweest, doe elke dag heerlijke wandelingen en amuseer mij uitstekend. Arntzenius is de goedige prettigheid in persoon. Een ongetrouwd vroolijk man, dien ik voor eminent knap houd. Hij heeft bij de ambulance van 't Roode kruis den heelen oorlog tegen Pruisen medegemaakt en heeft dan ook 't Legioen van Eer en verscheidene bedankmedailles etc . . .. Gisteren benijdde ik Arntzenius toen iemand hem kwam bedanken van zijn leven uit een zware typhus. Wat is de betrekking van dokter toch prachtig en oneindig veel mooier dan die van gewoon land- of zeeofficier, die meestal nutteloos voor de maatschappij is!!
Tandjong Pinang, 7 Maart 1873. Lieve Moesje. Groote groote dingen zijn er op til! Eindelijk vindt dan ons goevernement een reden om te beproeven ook het groote rijk van Atsjin onder zijn eigendommen te krijgen. Zonder dat schijnen ze niet genoeg te hebben. Ook die arme Inlanders moeten onze heerschappij gaan erkennen, om die naderhand nog blijvender te maken door al hunne inkomsten. Het zal een colossale expeditie worden. Men spreekt van 5000 man! Alle mogelijke oorlogschepen worden hier verzameld .... Ik ben eigenlijk zeer lekker nu ik denkelijk in de gelegenheid zal zijn om die groote veldtocht naar Atjeh nog mede te maken, want het zal een oorlog worden die wereldberoemd zal worden. Niet onwaarschijnlijk is de interventie van Amerika! Te Singapore houdt men het er stellig voor. De Engelsche politiek is te onzen voordeele. Krijgen toch de Amerikanen Atsjin, dan hebben zij daar een magnifique punt, om van daar uit tegen de Engelsche koloniën te ageeren, hetgeen zij tot nog toe totaal missen. Het is aardig om te zien hoe al Multatuli's voorspellingen uitkomen. In den Max Havelaar reeds spreekt hij van deze expeditie. De Atsjineezen moeten een enorm leger kunnen ten strijde brengen, terwijl de vrijhaven Singapore hun in de gelegenheid gesteld heeft, zich ruimschoots van alle nieuwerwetsche wapenen te voorzien! Het is een fatalistisch volk, dat zich zonder eenigen twijfel tegen de ongeloovige honden tot het uiterste zal verdedigen ... `
Reede Atsjin 24 Maart 73. Beste Ouders, Na mijn vorigen brief runs [sic] mijn geschiedenis als volgt: Met de Coehoorn vertrok ik naar Singapore, in eskader met de Citadel van Antwerpen. Aan boord van de laatste bevond zich de vice--president van den raad van Indië, bestemd om 't ultimatum naar Atsjin te brengen. Te Singapore vertoefden wij 2 dagen, waarop wij naar Poeloe Pinang stoomden, waar ik mijn Marnixje eindelijk na 2 maanden weer vond. Ik was ijselijk lekker mijn schip weer te zien. Ik ben nog nooit zoo aan een schip gehecht geweest als aan de Marnix. Jammer dat het maar zoo kort zal zijn. Over een dag of 10 zal de Djambi hier wel zijn en dan pak ik gedecideerd over ... Te Pinang bleven wij een paar dagen ... Eindelijk dan gingen Marnix,

Citadel, Coehoorn en Vink in eskader naar Atsjin en daar liggen wij nu op de reede. Een prachtige baai, menschen die er geweest zijn vergelijken het met Italië (Napels) .... Eergisteren ging het ultimatum naar den wal. De inhoud is een geheim. Alleen is bekend dat den sultan maar 24 uur beraad werd toegestaan. Gisteren kwam 't antwoord. Zooals verwacht werd was 't ontwijkend en weifelend. Wat er nu gebeuren zal weet ik niet. Blijft men bij 't eerste plan dan wachten wij niet langer maar beginnen nog heden te bombardeeren met 't grof geschut. Wij zijn volkomen op aanvallen geprepareerd. De stukken zijn geladen. De sloepen klaar om desnoods tegen vijandelijke prauwen te ageeren. Den 22sten Maart zijn van Batavia naar hier vertrokken 5 mailbooten met 5000 soldaten en nog 3 oorlogschepen. Wordt 't ultimatum aangenomen dan dient dit bloot als machtsvertoon. In 't andere geval debarqueeren natuurlijk de troepen om te vechten. Ook de 7 oorlogschepen zullen samen 450 man debarqueeren onder commando van overste Sinkes, kommandant van de Citadel. Ik hoop dat ik weder van de partij zal zijn. Nu op de Djambi, waar zoo veel adelborsten zijn, is mijn kans veel kleiner. Toen wij zoo met ons vieren op de reede kwamen gingen subiet alle prauwen naar binnen en langs 't eiland verschenen spoedig duizenden zwaar bewapende Atsjineesche krijgslieden die door elkander liepen, als mieren uit een hoop verjaagd door warm water. 't Schijnt dus dat zij zich ten oorlog voorbereiden. Niemand der Hollanders kon er natuurlijk aan gewaagd worden den brief naar den wal te brengen. Daarom pikte de Citadel onderweg een handelsprauw in, nam die op sleper en stuurde een gedeelte der bemanning met 't ultimatum naar den Sultan. De rest werd in gijzeling gehouden tot 't antwoord gekomen was. Men zegt dat de Atsjineezen 50.000 krijgers hebben. Wordt het een oorlog dan zal het een vreeselijke zijn, die in geen 3 jaar gedaan is. Het zal een dito als de 80 jarige zijn, maar nu hebben wij ongelijk en vechten tegen een volk dat voor zijne onafhankelijkheid strijdt. De rollen zijn dus omgekeerd. Enfin, wij zijn allen door een eed aan die vuile politiek verbonden ... Gisteren is de moedige onderhandelaar voor de 2de keer naar den wal geweest. Hij is gelukkig teruggekomen, doch zonder bepaald antwoord. De oorlogsverklaring gaat nu straks naar den wal toe en als die er goed en wel is, dan beginnen wij met schieten. Komen dan over een paar dagen de 5000 man, dan is de boel aan de kust al platgeschoten!

Reede Atsjin 7 April 1873 Beste Ouders ... Ik hoop u mijn vorigen brief ontvangen hebt. Sinds dien brief is de oorlog begonnen. Wij zijn met de Marnix zoowat beginnen te schieten. Daar de schoten nogal effect schenen te hebben kwam er spoedig een brief van den sultan, waarop eindelijk echter geen antwoord meer werd gegeven. Het was iederen dag van 's morgens vroeg tot 's avonds laat druk bombardeeren van de op 't strand opgeworpen bentings. Dat was in 't eerst zeer aardig van wegen de nieuwigheid. We konden met de kijkers duidelijk de Atsjineezen aan 't strand zien wegloopen. Van de brengers van bovengenoemden brief hoorden wij dat den eersten dag reeds 3 dooden, vele gekwetsten en nog meer huizen gevallen waren. Na een paar dagen kwam de Djambi, waarop ik helaas dadelijk over moest gaan ... De kommandant was ziek achtergebleven doch is eergisteren gekomen. Het is kolonel Koopman, adjudant des konings in b.d. en nu benoemd vlootvoogd van de maritieme middelen te Atjeh. Hij is zoo trotsch als zelden vertoond wordt en dat in plaats van mijn goede huiselijke overste Rietveld van de Marnix. Dat is een verandering ten nadeele. Verder is de voorlongroom wel grooter en luchtiger, maar er zijn veel meer lui, zoodat de dienst lang zoo huiselijk niet is ... Eindelijk 5 April kwam de heele vloot bestaande uit 5 mailbooten volgepropt met troepen, tesamen plm. 5000 man onder generaal Köhler, 5 koopvaarders van de grootste soort voor hospitaalschepen, proviand, 1000 koelies enz. en verder nog een oorlogschip met 6 kruisprauwen, morgen of vandaag komt er nog een oorlogschip. Het is dus met recht what you call een colossale expeditie. En toch helaas, helaas, ik mag niet debarqueeren! ... Wij hadden allen even veel ambitie, dus moesten de dobbelsteenen beslissen. Ik viel er o.a. uit. U begrijpt niet hoe ik 't land had. Ik wilde maar dat de heele expeditie al gedaan was, want niets is beroerder en vervelender dan bij zoo'n gelegenheid alb te blijven. Het is gewoon verschrikkelijk!

10 april Den dag nadat de troepen op de reede kwamen werden er ' s morgens een 500 a/d wal gezet met 't idee een verkenning te doen. Van boord konden wij zelfs met 't bloote oog alle

bewegingen duidelijk zien. De marine assisteerde natuurlijk bij 't debarqueeren, en de schepen hadden eerst den wal met 't zware geschut trachten schoon te vegen. Niet zoodra waren de troepen alsof wij zagen de Atsjineezen met honderden en honderden tegemoet snellen. Zij boden een wanhopigen tegenstand. Het was indrukwekkend om te zien. De voorvechters, menschen door de hadjies of priesters opgeruid om zich a/d dood te wijden, dansten tegen de pelotonsvuren in en drongen door het gelid heen. Daar zagen wij ze dan vallen. Onze troepen werden zelfs een oogenblik teruggeslagen. Naderhand echter vluchtten de Atsjineezen en hadden (geschat) pl/m 50 dooden en gewonden. Wij hadden 5 gekwetsten, waarvan 2 overleden. Den volgenden dag hadden wij allen de taak de wal verder te bombardeeren, hetgeen ons den heelen dag in de kruitdamp hield. Van den wal werd dapper op ons geschoten echter voor de Djambi zonder effect. De Citadel kreeg verscheidene kogels in romp en tuig, omdat die dichter bij lag. Daarop volgenden dag debarqueerden bijna alle troepen, ook onze marinelandsdivisie. De marine bestuurde de heele landing, hetgeen maakte dat wij p.m. 48 uur bijna niet geslapen of gegeten of gezeten hebben. Zoo druk hadden wij 't allen, u begrijpt 't is geen kleinigheidje een 5000 man a/d wal te zetten, met cavallerie, artillerie en het debarqueeren duurde 2 dagen. Den 1sten dag werden de troepen voor een benting teruggeslagen. Wij zagen den aanval .... Langs 't strand waren 2 forten. Het werd betrekkelijk makkelijk genomen, 't 2e bood heftigen weerstand met wel 12 kanonnen. De troepen werden teruggeslagen en hadden pl.m. 5 dooden en een massa gekwetsten. Wij zagen alles. De troepen manoeuvreerden magnifique. 't Was alsof ze aan lintjes bewogen werden. Vóór 't commando 'retireeren' week niemand. Er waren vreeselijke gewonden bij. Wij zagen ze vallen, die helden. De vijand had denkelijk wel een 200 dooden, pl.m. 97 werden door onze troepen later begraven. Die lui vechten onbeschrijflijk moedig. Het is ook voor 't behoud van hun vrijheid ... Wij hebben met de schepen het tweede sterke fort zoo gebombardeerd, dat de vijand gevlucht is en de soldaten het zonder slag of stoot genomen hebben. Dat was gisteren. Heden trekken de troepen verder op naar 't fort van den sultan.

Reede Atsjin, 28 April 1873 a/b Zn..Ms. Citadel van Antwerpen.

Beste Ouders ... De expeditie naar Atjeh, u heeft het zeker al uit een massa telegrammen gehoord, is dan zoo mislukt. Na mijn vorigen brief is er een massa gebeurd. De adelborst le klas Zimmer stierf aan zijn borstwond. De luit.zee le kl. Engelvaart stierf op een marsch door een zonnesteek. Van de landmacht sneuvelde een massa officiers, waaronder de generaal opperbevelhebber.*(Köhler)* Het geheele aantal gewonden en gesneuvelden is p.m. 500. Het is een verschrikkelijke expeditie geweest. In mijn vorigen brief schreef ik reeds ik vermoedde 't zoo af zou loopen en hoe groot de tegenstand van den vijand dadelijk was. De Atjehneezen hebben prachtig voor hun vaderland gestreden, trouwens ons Indiesch leger heeft zich ook magnifique gehouden. Toen de bentings aan 't strand allen met marinegeschut genomen waren, trok het grootste gedeelte van 't leger naar 't binnenland. Het doel was de sterkte van den sultan, de zoogenaamde kraton te nemen. Daarvoor hebben echter onze dapperen het hoofd gestooten. Men vermoedt, dat de Atjehneezen door blanken aangevoerd worden. Hun taktiek en hun schieten is uitstekend, terwijl de muren hunner bentingen zoo sterk zijn, dat de zwaarte van 't meegevoerde geschut ontoereikend is gebleken. Daar nu over een paar weken de slechte moesson hier intreedt, zoodat communicatie v/d wal met de reede onmogelijk wordt, is er wijselijk besloten de expeditie maar in te rukken, waarom dan ook hedenmorgen het embarquement der 300 man met 't meeste succes en zonder aanval des vijands heeft plaats gehad. Over een half jaar zal er denk ik wel een grootere macht terugkomen. De vloot blijft de kust blokkeeren. Zij bestaat uit Citadel van Antwerpen, Soerabaia, Coehoorn, Sumatra en Timor. Djambi en Marnix gaan naar Holland en daarom ben ik er juist afgeplaatst, want 't is mijn tijd nog niet. Om hier te Atjeh te blijven is zoo als u begrijpt allercriantst vervelend ... Het schip bevalt mij anders wel. De overste Binkes is zooals u weet nog een oude kennis; 1e officier en andere officiers zijn goede lui. Ik ben den heelen tijd niet gedebarqueerd geweest en leef dus nog. Eigenlijk is 't achteraf gezien toch maar beter. Ik ben al dien tijd kommandant geweest van een der stoombarkassen en heb 't als zoodanig schreeuwend druk gehad ...

Reede Atjeh a/b Citadel van Antwerpen 9 Mei 1873 .
Wij liggen nog steeds te blokkeren tot vervelens toe de mooie bergen van Atjeh te bekijken. Ik denk hierbij aan Moses die ook het mooie land van Kanäan alleen mocht zien, doch er niet inkomen ...Wij krijgen hier dagelijks meer zieken aan boord, vooral de Inlanders kunnen niet tegen dit leven zonder versch v1eesch en andere ververscing. Zij krijgen de zoogenaamde beriberi, een vreeselijke ziekte, een soort van verlamming in de beenen ....
Einde eerste deel van de brieven van Chrik de Booy aan zijn ouders periode 10 mei 1872-9 mei 1873

Tweede Atjeh oorlog

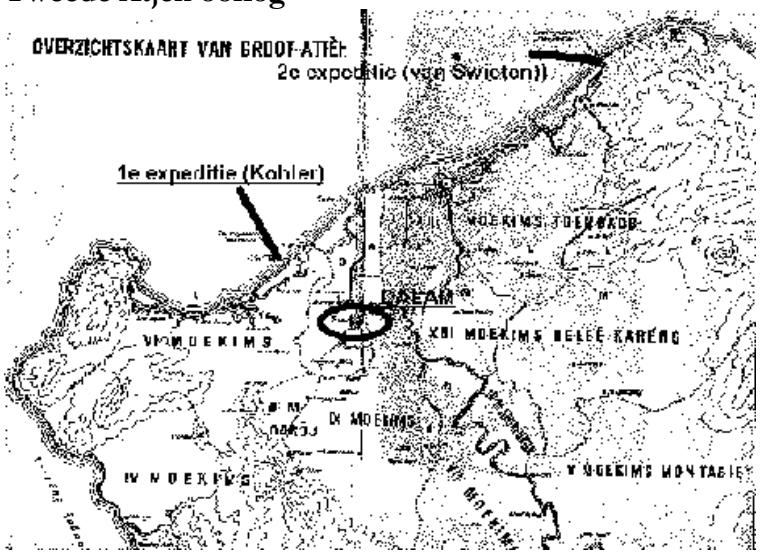

Het bevel over de troepen die een tweede aanval op Atjeh zouden gaan ondernemen was generaal van Swieten.

Generaal Jan van Swieten (28 mei 1807- 9 september 1888) was een Nederlands militair, politicus en publicist. In 1873 kwam Van Swieten weer in actieve dienst. Hij was toen al 66 jaar oud en werd door gouverneur-generaal James Loudon als militair opperbevelhebber belast met de Atjeh-oorlog. Aan het eind van dat jaar begon onder Van Swieten een tweede expeditie tegen de sultan van Atjeh. Van Swieten had een enorme troepenmacht en vloot laten uitrusten en veroverde de kraton van de sultan. In 1874 keerde Van Swieten naar Nederland terug en werd hem eervol ontslag verleend. Hem werd het Grootkruis der Militaire Willems-Orde toegekend (Zie ook een passage uit het dagboek van mijn grootvader dat generaal van Swieten mijn overgrootvader suggereert om zijn andere zoons ook in de Marine te laten gaan.)

De troepenmacht voor deze tweede Atjeh oorlog bestond uit dertienduizend man: 389 officieren 8156 minderen 1037 officiersbedienden 3280 dwangarbeiders en 243 vrouwen. Negentien transport schepen werden ingehuurd. Een grote tegenvaller was dat er cholera heerste aan boord van de schepen. En voordat de vloot in Atjeh aankwam waren 60 mensen overleden.
De landing vindt plaats op 9 december 1873 op de moeraskust van Noord Atjeh. Van Swieten stuurt een brief naar de sultan met het verzoek *"om het krijgsgebruik van beschaafde volken in acht te nemen, dus het mishandelen en dooden van krijgsgevangenen tegen te gaan"*. De sultan antwoordt niet eens, de Javaan die de boodschap brengt, wordt gedood. Ten gevolge van de weer grote tegenstand op het strand, onder leiding van een broer van de sultan, lukt het de invasiemacht pas om, na 8 dagen van zeer felle gevechten, vanaf het strand verder te trekken. Het doel is weer die moskee, want de nationale eer was immers in het geding. Na weer zware gevechten, met aan beide zijden veel doden en gewonden, trekken de Nederlanders op 6 januari 1874 (voor de derde keer in 10 maanden) weer de moskee binnen. Men gaat vanuit de bezette moskee op zoek naar de kraton van de sultan. Op 24 januari wordt deze zonder veel tegenstand veroverd. Van Swieten is opgelucht en roept de beroemde woorden "De kraton is ons, en het trotsche volk van Atjeh heeft voor uw moed en uw krijgskunde moeten zwichten" en laat de champagne aanrukken.

Verovering kraton sultan Atjeh 28 januari 1874, zittend links generaal J. van Swieten, regeringscommissaris en opperbevelhebber, rechts generaal-majoor G.M. Verspijck. tweede bevelhebber
De meegebrachte militaire kapel speelt "Wien Neerlands Bloed". Wat Van Swieten niet wist was dat de kraton de nacht ervoor was verlaten, de jonge sultan, met zijn 3-jarig opvolger Mohamad Daud, was al veel eerder vertrokken. Van de Nederlandse troepen waren al 60 man gestorven aan de cholera, de sultan was bang dat ook hij besmet zou worden en was om deze reden weggetrokken. Helaas bleek de sultan toch al besmet en stierf op 29 januari.

Graf van Generaal-majoor J.H. Pel gesneuveld in 1876 tijdens de tweede Atjeh oorlog. Inzet: Generaal Pel

In de praktijk hadden de Atjehers zich dus helemaal niet overgegeven, voor hen begon het pas. In april 1874 vallen de, weer in witte kleding gehulde, Atjehers massaal aan en lijdt de opvolger van Van Swieten, kolonel Pel, een gevoelige nederlaag. De drieduizend man die van Swieten in april 1874 achterliet, nu onder bevel van kolonel J.H. Pel stierven in het zelfde jaar nog eens negenhonderd. Wat was nu het resultaat van deze tweede Atjeh oorlog. Een leeg kraton zonder politieke betekenis was bezet en stroomafwaarts langs de rivier enige kampementen gesticht. Het is net zoals de eerste oorlog weer op een mislukking uitgedraaid. Terwijl Van Swieten als held wordt ingehaald in Batavia, is van de totale Nederlandse troepenmacht al 25% uitgeschakeld (ziek, gesneuveld of gewond). Kolonel Pel kan niets anders doen dan zich terugtrekken in een door een verdedigingslinie omheind gebied van ca 50 vierkante km. Niet meer dan ca 0.1% van Atjeh is gepacificeerd. Kolonel Pel wordt bevorderd tot Generaal Majoor en sneuvelt in 1876.In 1879 heeft Luitenant-Generaal J. v Swieten een dik boek van maar liefst 493 pagina's geschreven getiteld: 'De waarheid over onze vestiging in Atjeh'. Op pagina 414-416 geeft hij samenvatting van de mislukte tweede Atjehoorlog: Dat de oorlog met de nederlaag en onderwerping van Atjeh zal eindigen, wordt door ons en zeker ook door niemand betwijfeld, het minst door de inboorlingen van onzen Indischen Archipel. Zelfs de Maleiers ter Sumatra's Westkust verklaarden dit reeds na den ongunstigen afloop der eerste expeditie. "De Compagnie, zeiden zij, mag nu en dan verliezen, maar zij houdt vol, komt terug en eindigt altijd met winnen." Welk stelsel men ook volge, het onze of dat van agressie, het einde zal altijd de overwinning zijn, en het onnadenkend publiek zal de palm uitreiken aan het stelsel, onder welks toepassing de onderwerping plaats heeft. Intusschen wagen wij ons aan eene voorspelling. Indien de onderwerping niet zeer spoedig tot stand komt, dan zal men, om uitputting onzer krachten te voorkomen, van stelsel moeten veranderen. Men zal de agressie moeten staken en zich moeten beperken binnen engere grenzen van terrein en troepencijfers. Deze beperking, die men toch nooit kan ontgaan, zal de meest af doende veroordeeling zijn van het agressief stelsel. Had men de resultaten afgewacht van het onze, dat ons, volgens Generaal Pel's verklaring van April 1875, eene onneembare positie bezorgde: men had de bevolking tot zich getrokken, menschenlevens en schatten gespaard, terwijl ons prestige ware bewaard gebleven, dat door terugtrekken noodwendig moet lijden. Men zal dus - tenzij spoedig een buitengewoon geluk een eind aan den strijd make - moeten terugkeeren tot het eenige goede stelsel, dat men nimmer had mogen verlaten. Met opoffering van menschenlevens en schatten heeft men *"fausse route"* gemaakt en het doel, pacificatie, voorbij gestreefd! Met de meeste onbesuisdheid en brooddronkendheid, om er niet meer' van te zeggen, heeft men door zwaard en brandfakkel, haat en afschuw verwekt. Waar de bestaande verdeeldheid onder onze vijanden, tot toenadering en onderwerping moest leiden, daar heeft men die door ruw geweld, door doodschieten en verbranden onmogelijk gemaakt. De wraakzucht, opgewekt tegen den gehaten vijand, die zelfs weerloozen niet sparende, het land te vuur en te zwaard verwoestte, heeft de bevolking hare verdeeldheden doen vergeten, om ons met de kracht der wanhoop nauw aaneengesloten te bestrijden. Maar, "à tout péché miséricorde." Beter ten halve gekeerd dan ten heele gedwaald! en wanneer men door schade en schande wijs geworden, het werk op nieuw zal moeten beginnen waar het na April 1875 zoo noodlottig werd afgebroken, en wanneer men dan met weemoed en zelfverwijt een terugblik zal werpen op het vierjarig tijdvak, dat zoo veel bloed en goud verslond, zonder ons een enkelen stap nader te brengen tot de onderwerping van het Atjehsche volk, dan zal de onstuimige jeugd wellicht wat meer consideratie gaan gevoelen voor den kalmen, door ondervinding wijs geworden ouderdom, die de rampen voorspelde, welke men tegen zijne waarschuwende stem in, als door blindheid geslagen, tegemoet liep, en voor welke men hem nu ten spotte van alle gerechtigheid, nog verantwoordelijk zou willen stellen" .

Hier volgen weer de brieven van Chrik de Booy aan zijn ouders die gaan over deze tweede onsuccesvolle Atjeh oorlog:
t/r Reede Edie besar 1 juni 1873 aan boord Zr.Ms St Citadel van Antwerpen. Ik kwam net op

mijn verjaardag met de Siak ter reede Atjeh terug , na mijn zending als prijskapitein gelukkig volbracht. Wij werden met de Citadel na mijn aankomst belast met een kruistocht langs de Oostkust om te zien of er nog kleine Atjehsche rijkjes zijn die tot ons willen toetreden. Overal bevonden wij de bevolking echter ten zeerste oorlogszuchtig; klewang zwaaiende vertoonden zij zich aan het strand zodat het niet raadzaam was iemand aan wal te sturen.
Reede Poel oe Pinang 27 Juli 1873 a/b Zr.Ms. stoomschip Citadel van Antwerpen
.. Ik heb een beetje moeten lachen om uw idee dat ik getelegrapheerd zou hebben tijdens de expeditie. Ik ben al zoo dol blij als ik eens een maand goed rond scharrel dat ik waarlijk niet zou weten waar ooit een *f* 60.00 vandaan te halen! Met een armzalig adelborstentraktementje gaat dat wezentlijk niet. Ik vind het al mooi als ik mijn brieven kan frankeeren. U weet niet hoe duur deze tijd voor ons is. Aan onze tafel hebben we b.v. aardappelen afgeschaft en die vervangen door droge rijst. Is er geen versch vleesch aan boord, dan eten we jachtschotel van zoutvleesch etc. We worden dan ook ijselijk vindingrijk wat aangaat het op tafel brengen van nieuwe kostjes gemaakt van scheepsrantsoenen. Ik heb o.a. geïnventeerd oesterpastijtje, gemaakt van meel en zoute droge visch.
22 Augustus 1873 a/b Citadel van Antwerpen, ter reede Gighen
Goddank zijn wij gisteren van het ruwe Atjeh vertrokken en zijn nu op ons bloccadestation gaan liggen .... Alles blijft anders steeds hetzelfde. Alleen komen er meer schepen 't Eskader versterken. Geheel Indië is leeggeplunderd. Op alle overige stations kan de zeerooverij welig tieren. Uit alles blijkt de verbazend slechte toestand waarin onze marine verkeerde. Ik geloof dat deze oorlog een enorme stoot van verbetering zal geven ... Wanneer de expeditie zal beginnen is nog een diep geheim. Alleen, de kolonel van Gogh, kommandant der marine middelen, is opgeroepen naar Batavia en daar de generaal van Swieten ook waarschijnlijk al aangekomen is, doet dit algemeen een spoedig begin vermoeden .... Mijn voornaamste bezigheid is lezen. Ik heb in Holland ingetekend op eene geillustreerde Household Dickens editie, waarvan ik colossaal veel plezier heb, evenals van al de boeken die ik van u medegekregen heb. Het heele état-major profiteerde van mijn bibliotheek. Vooral Lief en Leed en De Wonderdokter vinden veel aftrek .... Wij leven compleet in een drijvende gevangenis, komen in geen maanden aan den wal, zien niemand, horen niets, wat valt er dan te vertellen dan voortdurende klachten? ... Zieken zijn gelukkig zeldzaam geworden door de doortastende maatregelen van steeds sappies (koeien) aan te voeren en rantsoen wijn aan 't volk te geven. De oorlogschepen zien er daardoor soms als veebooten uit. Het gebeurt wel dat we 15 sappies tegelijk aan boord krijgen. Wij zijn hier weer op een plaats waar de bevolking hoogst oorlogzuchtig is. Ze loopen klewang te zwaaien langs 't strand, in machtelooze woede.
8 September De laatste dagen hebben zich gekenmerkt door de inventie met verscheidene nieuwe amusementen. Een der meest in vogue zijnde is het priktollen - ook haasje over vindt veel aftrek. Zelfs onze eerste officier doet met al die dingen mede.
Reede Gighen 9 oct. a/b Citadel van Antwerpen
... Vanaf 31 Juli, dus nu ruim 2 maanden heb ik geen voet aan wal gezet ... U begrijpt wel hoe dol wij allen naar de expeditie verlangen. Die kan toch 't einde van onze verbanning zijn, zoo ze nl. lukt, anders nog niet eens. Het laatst van November, dus over 1 ½ maand, is de bepaalde tijd. Spionnen verhalen van de verbazende krijgstoerustingen der Atjehneezen en van hunne vastbeslotenheid om te sterven en onafhankelijk van ons te blijven. Op de reede van Atjeh zelf hebben zij alweer op de schepen geschoten zonder dat die er eenige aanleiding toe geven. 10.000 Atjehneezen zullen, alleen met de klewang gewapend als stormkolonne tegen de landing ageeren en hebben gezworen te sterven of te overwinnen .... Het zal een ongekende strijd zijn! menigeen zal aan den voet van Atjeh's schoone bergen zijn graf vinden! Of de marine hare landingsdivisie ook zal afgeven schijnt nog onbekend te zijn ....
13 october .Ons aller geest is stervende. Niets houd ik voor Genieindengrondverstikkender (een mooi woord) dan deze toestand.. Ik dank papa voor de verantwoording mijner gelden. Ik kan mij niet begrijpen dat u vindt dat ik zoo veel geld uitgeef. Dat vast tractement is toch om te verteren;

bovendien kan ik voor het geld dat hier onze tafel kost in Holland wel onze heele familie te eten geven. Wil men goed eten dan kost het *f* 80.00 per maand. Mijn zeetraktement was tot nog toe *f* 91,66 ...

Reede Gighen a/b Citadel van Antwerpen 1 November 1873.

Den vierden Nov dus over 3 dagen beginnen de troepen zich in te schepen; den 19de vertrekt de staf van Batavia, dus over een halve maand zullen we dunkt mij al druk aan den gang zijn ... Het is een interessante tijd voor ons landje .

Reede Bungaloo 18 November 73 a/b Citadel van Antwerpen.

We zijn druk aan 't laden en 't is bar weer, zoodat ik mijn handen vol heb. De expeditie is 10 dagen uitgesteld en daardoor ook ons vertrek naar Atjeh zelf ... De reden van 't uitstel ligt in het nog niet goed door zijn van den goeden moesson ... Er loopt op 't eskader een gerucht dat te Batavia de cholera is uitgebroken. Als u dezen krijgt weet u al lang of dat waar is of niet. Het zou verschrikkelijk zijn en denkelijk de heele expeditie wel tegenhouden.

Reede Atjeh 23 November 1873.

Eindelijk zijn we voor goed ter reede Atjeh en is de expeditie bijna begonnen .... We liggen tijdens de expeditie met de oorlogschepen: Zeeland, Metalen Kruis, Koopman, Citadel, Watergeus, Sumatra, Borneo, Banda, Riouw, Amboina, Adm. van Kinsbergen, Siak, Hertog Bernard, Bronbeek en Argus, de 4 laatsten van de goevernementsmarine. Zooals u ziet is de Riouw er toch bij . Verder ligt de reede natuurlijk vol met een massa koopvaardijschepen en stoomboten. Ook zullen er oorlogschepen van andere natiën komen. De troepen worden morgen of overmorgen verwacht. Gisteren kwam het bataillon van Samarang al vooraf. Nu hadden wij al bij geruchte vernomen dat op Java cholera was, doch toen gisteren de boot bij het op de reede komen ene gele vlag hees, dacht daar toch niemand aan. Doch helaas, de uitkomst was verschrikkelijk: de sloep die er heen ging kwam dadelijk terug met de tijding: "Van het bataillon van Samarang zijn onderweg reeds 8 choleralijders overleden en nog 5 anderen hebben de ziekte". U begrijpt wat dat een paniek op de vloot teweeg bracht. De toestand is dan ook verschrikkelijk! Een betrekkelijk kleine boot op een vijandelijke reede, met 800 soldaten a/b als koeien in een stal op elkaar gepropt en daar de cholera! 't Is horrible! Gisteren zagen wij 2 maal de gele vlag hijschen, een bewijs dat er weder 2 gestorven waren. Iedere minuut oponthoud kan natuurlijk levens kosten. Dadelijk werden alle officieren bij elkaar geseind en hun advies was: onmiddellijk een der naaste eilandjes in te gaan nemen en daar een hospitaal op te gaan richten. Dat advies werd natuurlijk aangenomen en heden morgen vroeg stoomden 4 oorlogschepen met het besmette oorlogschip er heen. De oorlogschepen zullen het nu nemen en dan zal het hee1e bataillon debarqueeren en een groot hospitaal oprichten ...

25 November. Poeloe Nanoy is zonder slag of stoot door de onzen genomen. De inlanders zijn allen weggeloopen. Het bataillon is er gedebarqueerd en is bezig er een hospitaal in te richten. De cholera is aan 't bedaren: er zijn ten minste geen nieuwe gevallen bijgekomen, hoewel er nog een paar gestorven zijn. Dus groote blijdschap op de vloot. Geen ziekte bij de nieuw aangekomen troepen, maar jawel, ijdele hoop. Een paar uur later werd er weder een quarantainevlag geheeschen. Op de Willem Kroonprins der Nederlanden was ook de cholera!!! ... Dus dat zijn al 2 bataillons die voorloopig buiten werking zijn. 2 andere booten kwamen gisteren, doch die zijn gelukkig vrij. De generaal van Swieten wordt morgen of overmorgen met de rest der troepen verwacht.

27 November 1873. Dagelijks kwamen er booten met troepen, bijna allen met choleragevallen a/b. Het is gelukkig niet erg, b.v. op één boot met 2000 man waren maar 2 gevallen en dat na een zeereis van 8 dagen.

1 december Eergisteren kwam eindelijk de generaal van Swieten. Den volgden dag dus gisteren werd gebruikt voor een verkenning langs de kust te doen met een paar schepen. Ik deed de tocht mee met een stoombarkas. Er werd nog al op ons geschoten maar totaal zonder effect, daar alle schoten veel te hoog waren De Banda vuurde eenige malen terug, ook echter met weinig effect. Heden vertelt men, ik weet niet of 't waar is dat de generaal nog wil wachten met debarqueeren

tot het weder zich wat zet. Er vallen zulke verschrikkelijke regens dat volgens spionnen alles aan den wal een groot moeras is.
Atjeh 12 December 1873 a/b Citadel van Antwerpen Het weder bleef een week lang allerellendigst, geen oogenblik zonder stortbuien, de cholera nam hevig toe. Dus aller allerslechtst voor een landing. Die werd dan ook uitgesteld tot den negenden dezer .... De landing gebeurde op een heel ander punt dan de vorige keer, waar de vijanden volstrekt niet op gerekend hadden. De oorlogschepen openden 't gevecht door eenige granaten 't land in te gooien. De Atjehs deden niets, vertoonden zich zelfs niet. Daarna werden wij met de gewapende sloepen naar 't strand gestuurd, achter ons aan kwamen de sloepen met de troepen. Toen wij tot op 100 el genaderd waren vertoonden de vijanden zich en openden een vrij hevig vuur op ons. Vlak naast mijn oor viel o.a. een rond kogeltje in de tent mijner stoombarkas, die 3 dubbel was .... Toen wij willig met onze stukjes terugvuurden hield het vuur der Atjehers spoedig op en wij zagen ze vluchten. Toen werden de sloepen met troepen naar het strand geroeid en begon het debarqueeren. Dat duurt nog steeds door. Tot nog toe zijn er nog maar weinig gekwetsten. De cholera vermindert echter nog niet. Op de oorlog schepen is tot nog toe geen geval, hoewel wij al heel veel in aanraking met besmette schepen geweest zijn. Het leger rukt langzaam voorwaarts naar de plaats waar wij de le maal geland zijn. Wij zijn met de oorlogschepen de troep altijd voor en beschieten den heel;en dag de kust.
16 December . Vanmorgen zag ik het lijk van Generaal Bicchio, een der groote generaals van Garibaldi, die hier een ltaliaanschen boot commandeert. Hij was aan de cholera gestorven. Deze wordt niet erger maar vermindert ook niet. De troepen rukken zegevierend voorwaarts. Tot nog toe maar 10 gesneuvelden.
Atjeh a/b Citadel van Antw. 6 Januari 1874 Er is eigenlijk nog niet veel gebeurd. De troepen zijn vanaf hunne landingsplaats kalm en met kleine eindjes tegelijk voortgerukt tot op 1500 el van den kraton, op hunnen weg alles veroverende wat weerstand bood. 3 malen leverden de vijanden hevigen tegenstand, het was den 14den bij de benting Moesapi en den 24sten en 25sten bij een verkenning naar den kraton. Alle 3 de keeren hadden wij een aanzienlijk aantal gekwetsten. Bij het nemen van de groote Atjeh rivier even als bij de late landing waren wij met de gewapende troepen behulpzaam. Overigens was het de taak der marine alle mogelijke bentings te bombardeeren, met dat gevolg dat de troepen behalve de 3 bovengemelde keeren er altijd in hebben kunnen trekken zonder eenigen tegenstand. Zij verhalen dan de boel op een vreeselijke manier vernield te hebben gevonden door onze granaten, dat nog een beetje satisfactie is, want overigens is 't zeer vervelend dat eeuwigdurende gebombardeer zonder zelf bijna iets van 't succes te zien. Tot op 1500 pas van den kraton begon een tijd van rust voor den infanterist, terwijl het werk der sappeurs en mineurs een aanvang nam. Ik heb ze gezien, die magnifique loopgraven tot op 500 pas van dien kraton, zoodat men dien van 't uiterste punt vrij goed kan zien. Daar gaan ze nu dezelfde soort 12 cm achterlaadskanonnen in batterij brengen die de Pruisen voor Parijs gebruikt hebben en daarmede hoopen ze de fiere Atjehers na een paar daags bombardement uit hun verste en grootste versterking te jagen .... Nu zijn wij weer een paar dagen weg geweest, een der onderhoorige staatjes van Atjeh, Pedir, had nl. 1500 man afgezonden om den sultan te helpen. Zulk een gedrag verdiende een tuchtiging van den rechtvaardigen Nederlander en daarom werden wij er met onze schepen heengestuurd om des sultans woonplaats te bombardeeren en in brand te schieten. Dat lukte perfekt in 2 dagen. Door dat succes overmoedig geworden werd er den 3den dag een landingsdivisie aan wal gezet, die echter terug moest trekken met verlies van 2 dooden en 12 gewonden, waaronder mijn kameraad en een mijner beste vrienden Schuylenburg, adelborst le klasse. Hij is gelukkig alleen licht gewond onder de linkerknie. Ik heb er den kogel uit zien halen. Hij maakt het echter perfect.
Atjeh, monding Atjehrivier, 27 Januari 1874. Sinds een paar weken ben ik hier gedebarqueerd met een houwitser. Wij waren eerst gedeeltelijk aan den overkant, doch in 14 dagen waren van de 75 man maar 40 over: de overigen waren allen wegens zware koortsen geëvacueerd. De troepen hadden daar op hun weg naar den kraton eerst allen eens gelegerd en hadden vooral daar zwaar

aan de cholera geleden. Er waren dus honderden begraven, en dat gaat in dezen tijd wel eens oppervlakkig. Als nu 's avonds de landwind doorkwam was het er bijna niet uit te houden van den stank, dus u begrijpt hoe ongezond Ik zelf heb er ook zwaar de koorts gehad, maar mijn sterke gestel heeft er mij weer bovenop gebracht.... Nu zijn wij allen op den West oever en hier gaat 't beter. Voorgisteren is de kraton genomen. Den volgenden dag ben ik dadelijk eens gaan kijken ... Mijn goede vriend Schuylenburg maakt het allerslechtst. Hij heeft de dysenterie er bij gekregen en er bestaat vrees voor zijn leven. Van morgen vroeg ben ik even naar 't Ziekenhuis geweest omdat ik mijn ouden shipmate (nu al over de 2 jaar) gaarne nog eens wilde zien. Hij zag er al uit als een lijk en herkende mij geloof ik niet eens. Spreken ging ook bijna niet. En ik die er misschien veel beter tegen zou hebben gekend kan maar geen kogeltje te pakken krijgen!Ainsi vale monde! - Ik ben tegenwoordig gerechtigd tot het dragen van een kruis en wel het Eerkruis voor krijgsverrichtingen, dat ook voor Deli uitgegeven is. Ik heb het verleden week gekregen. De cholera is uit geweest maar weer begonnen met de troepen die pas uit Padang kwamen. Verder heerschen er enorm veel koortsen. Ook zegt men , dat onder de vijand veel cholera heerst. De kraton is niets interessant om te zien. Een vuile boel. Het hoeft U niets te spijten dat U hem waarschijnlijk nooit zult zien,..Wij zijn allen natuurlijk colossaal benieuwd hoe nu de oorlog voortgezet zal worden, want met de kraton hebben we eigenlijk nog niets.
Atjeh, a/b Citadel van Antwerpen, 4 Februari 1874 . . .. Alle kans om doodgeschoten te worden is nu bij de marine lui verkeken, zelfs bij de landmacht is die na de inname van den kraton gering geworden en wat de cholera aanbelangt, ik ben nu al zoo dikwijls met mijn zwakke ingewanden bij choleralijder en lijken geweest zonder iets te ondervinden dat ik geloof er tegen gepantserd te zijn. Ik houd het er voor dat dit komt omdat ik er zoo totaal geen vrees voor heb en er zelfs bij 't zien van de verschrikkelijkheden er van zoo weinig aan denk terwijl ik van verscheidende gevallen gehoord en er zelfs 2 bijgewoond heb van menschen die er zich erg benauwd over maakten en weinig tijd daarna aangetast werden en stierven ... Na het komen der versche troepen van Padang en Batavia is de cholera bij 't leger weder begonnen. Op de vloot bij ons is 't bijna uit. Eenige dagen geleden vervulden wij de treurige plicht onzen armen vriend Schuylenburg - sinds 2 1/2 jaar mijn shipmate - te begraven.

Schuylenburg 29 jan 1874 overleden in Atjeh aan zijn wonden

Over den oorlog schrijf ik u niets, daar u alles toch bijna even gauw weet als ik door de telegrammen, b.v. toen de kraton genomen was wist ik uit een dagorder van den G. G. een week daarna al hier dat er in Nederland zoo gevlagd was en er zoo'n algemeene vreugde geweest was. Alleen waarschuw ik u toch geen geloof te schenken aan al dat flauwe Indiesche courantengeschrijf tegen generaal van Swieten. Ieder weldenkend en ontwikkeld mensch admireert ten zeerste de practiesche en menschen sparende taktiek waarmede hij zonder slag of stoot den kraton genomen heeft. Ik was dien laatsten tijd van al die gevechten juist aan de rivier

monding gedebarqueerd, zooals ik u reeds schreef. Zoodra dan iets genomen was vroeg ik dadelijk verlof om met een stoombarkas naar boven te gaan zoodat ik dan ook én missigit (kleine moskee) én kraton (ommuurd vorstenverblijf, soms een uur in omtrek) bijna dadelijk na de inname gezien heb, hetgeen veel voor heeft daar nu b.v. al bijna alles in de lucht gesprongen is door onzen lithofracteur.*(een soort dynamiet).* Ik ben tot 17 Januari van af den 6en aan den wal gebleven, toen werd alles geembarqueerd, nadat de macht tot op 1/3 gedund werd ....
Reede Atjeh 9 Febr. 74 a/b Citadel van Antwerpen. .. Een paar dagen geleden werd er in het hoofdkwartier Tenajoeng een concert gegeven. Natuurlijk waren de état-majors van alle bodems geïnviteerd. Ik vond het idee allercurieust, een concert op pas veroverde grond, in de onmiddellijke nabijheid des vijands. Ik ging er natuurlijk heen en amuseerde mij uitstekend ... Ik blijf mij voortdurend in de beste gezondheid verheugen, terwijl 2/3 van ons état-major de koorts heeft. Dat geeft nogal drukte voor ons overblijvenden. De reede is vol koortslijders, waarschijnlijk door epidemiesche luchtstroomen van den wal veroorzaakt. Gedurende deze expeditie houdt het Roode Kruis zich weder prachtig. Magnifique zorgt het voor zieken en gezonden. Chef er van is een zekere Bunsingslöwe, schatrijk particulier uit Soerabaja, die bij alle gevechten vooraan was om gekwetsten weg te halen en bij gemis aan off. v. Gez. ook zelf te verbinden, waardoor hij zelfs met dien off. v. Gez. standjes kreeg, dat hij teveel in vak kwam. Men zegt dat hij ook het eerst in den kraton was ...
13 Maart 1874 a/b Citadel v.Antw. ter N.kust Atjeh .. Den achttienden Februari zijn wij plotseling van Atjeh weggestuurd naar de verschillende staatjes op de Noordkust van dat rijk, om daar brieven rond te brengen van den generaal van Swieten. In die brieven laat hij de hoofden van die rijkjes belooven ons goevernement als suzerein te erkennen, onze vlag te hijschen enz. nog een heele boel moois meer. Wij moeten die brieven dan onderteekend terug brengen. Wij zijn nu bijna een maand aan den gang, maar nog geen der flinke staatjes heeft willen toegeven. Wij zien niet in dat de val van den kraton ook die van heel Atjeh is, evenmin als ik dat inzie en niemand nog behalve heele erge optimisten. De Metalen Kruis heeft dezelfde zending op de Westkust gehad, die is nu reeds terug te Atjeh en heeft bij één of twee rijkjes succes gehad. Niet alleen dat op de Noordkust de kerels niet hebben willen teekenen, maar zelfs hebben zij duidelijk blijken van vijandschap getoond. Die brieven werden natuurlijk niet door blanken aan den wal gebracht, die zouden waarschijnlijk onmiddellijk vermoord zijn geworden, maar wij hadden daarvoor een stuk of 4 klingoleezen aan boord die ze altijd brachten en antwoord haalden. Er wonen in Atjeh verscheidene klingen, dus aan die menschen werd geen kwaad gedaan. En nu "la pièce". Op een der plaatsen waar wij kwamen, hebben die flinke Atjeh's die klingen trachten om te koopen om ons allen aan boord te vergiftigen. Gelukkig hebben die kerels het niet durven aannemen. Ik bewonder die haat aan ons, en heb respect voor iederen Atjeher, die hoewel onbeschaafd toch zoo veel liefde voor zijn vrijheid heeft, vindt u ook niet? We hebben het rijk dan ook nog lang niet, zooals ik u al verleden jaar Juli voorspelde. Eigenlijk zijn we nog niets verder dan bij de le expeditie, alleen het bezit van den kraton, maar dat geeft ook wat. Nog maar altijd is er dus geen eind te zien aan dat vreeselijke zijn hier. Van af 1 Augustus zijn we nu al niet op een bewoonde plaats aan wal geweest .... Verbeeldt u dat u 8 maanden thuis zit, en altijd dezelfde 100 menschen ziet. Een ondenkbare toestand niet waar, en dat alles hebben we te danken aan den gewezen onzinnigen minister Broek, die niet gezorgd heeft dat er een genoegzaam aantal schepen was om de eersten eens af te lossen. Daardoor bestaat nu het onzedelijke, geestdoodende, beschavings verminderende, voor de gezondheid nadeelige feit, dat duizend menschen bij kliekjes van 100, voor soms 8 maanden achter elkaar van de buitenwereld worden afgesloten. 't Is erg met ons landje gesteld en dat wil dan nog Atjeh veroveren ....
Eindelijk 13 Februari is de Deli gekomen, medebrengende 2 deventer koeken ... een allerliefste attentie. Die "Deli" heeft door het kanaal van Suez een bijna even lange reis gemaakt als ik met de Java om de Kaap. Die reis door het kanaal, die anders hoogstens 2 maanden duurt, heeft nu 110 dagen gekost en bovendien hebben de officiers en equipage de grootste misères gehad van lekken etc. etc. Ik mis nog heel dikwijls mijn goede vriend Schuylenburg, ik had zoo lang en zoo

prettig met hem gediend ... Het was een nobel kameraad, die alles voor je over had en toch voor zich zelf zoo hoogst zuinig was. We hebben hem honderden malen om zijn zuinigheid uitgelachen. Toen ik nog dapper wissels moest trekken, stuurde hij al braaf wat geld weg. Dit geval bewijst nu duidelijk het stomme van die handelwijs. Wat heeft hij er nu aan gehad? Niets, is daarop het antwoord.
19 maart. Bij een van mijn tochten naar kampement en kraton ben ik nog even in 't vuur geweest en heb nog eens op eenige Atjehers geschoten, echter te ver weg om eenig succes te hebben of gevaar te verwachten. Als eenige herinnering aan deze oorlog heb ik dus alleen dat kogeltje van de eerste landing, dat ik de tent van mijn stoombarkas naast me kwam. Mijn oude Schuylenburg had even als ik ook pas 't Deli kruis gekregen. Het lag naast zijn steek, degen en dragon op de kist. Als ik eenmaal begraven word, moest de mijne er ook op. Dat zal kranig staan. Wat zijn die militaire honneurs toch eigenlijk nonsens.
Kort na het schrijven van deze brief ging Chrik de Booy terug naar Nederland, om in 1876 weer naar Nederlandsch Indië te vertrekken.

Atjeh oorlog 1876-1879
We nemen de draad weer op en geven een korte opsomming van de feiten die hebben plaats gevonden in de periode dat Chrik de Booy weer terug is gegaan naar Atjeh en brieven schrijft aan zijn ouders. Het betreft de periode van medio 1876 tot medio 1878.
In 1876 bedroeg de troepenmacht, drieduizend Europese, vijfduizend Inlandse en 180 Afrikaanse fuseliers. Drie duizend dwangarbeiders en vijfhonderd vrije koelies. Er sneuvelden of stierven in 1876 1400 militairen 1500 dwangarbeiders en wegens ziekte 7500 moeten worden afgevoerd. Er waren zeventienduizend militairen nodig geweest voor een leger van 8000 man paraat te kunnen houden. In de strijd van 1876 was een van de eerste slachtoffers kolonel Pel. Het bleek dat de Atjehers goed georganiseerd waren. Hun leider Habib Abdoerrachman el Zahir.

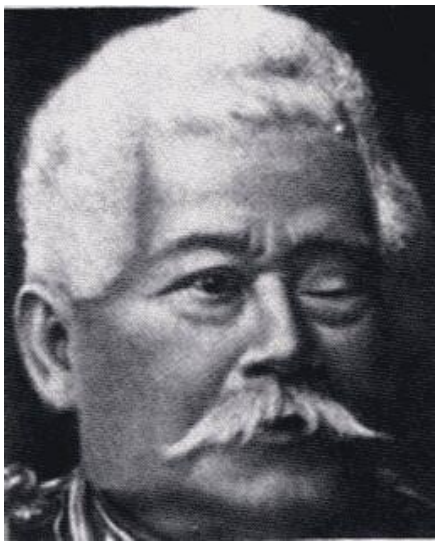

Opperbevelhebber van de Nederlandse troepenmacht generaal K. van der Heijden. Rechts: De leider van de Atjehse troepen Habib Abdoerrachman el Zahir

De opvolger van Generaal-majoor van Pel, wordt Generaal K. van der Heijden. Hij begon in 1877 een nieuw offensief. Hij ging met drieduizend man en tien transportschepen tegen de kuststaat Samalanga. Het lukte ten dele alleen de voornaamste bergvesting Batoe Iliq, kon hij ondanks vele bestormingen niet in handen krijgen. Tijdens deze strijd verliest van der Heijden een oog en wordt dus prompt Generaal Eenoog genoemd.
In juni 1878 trekt Generaal Eenoog met een expeditie weg uit Kota Radja, op weg voor de "tuchtiging van enkele roerig geworden onderhorigheden". De Atjehers grijpen de kans : van alle

kanten breken de "vijandelijkheden" uit. De Nederlanders lijken overal te worden teruggedreven! De huizen van Nederlandse bestuursambtenaren worden in brand geschoten, "iedereen" vlucht naar Kota Radja. Slechts twee dagen lijkt het alsof het Atjehse offensief succes heeft, maar dan onderneemt Generaal Eenoog een strategische meesterzet, hij stopt met de "tuchtiging" en in één geforceerde dagmars lukt het hem om de wegen naar Mon Tassik, waar alle Atjehse voorraden liggen, af te sluiten. Hij hoeft niets anders te doen, dan ervoor te zorgen dat deze voorraden niet meer bereikt kunnen worden. Op 29 juni 1878 leiden de Nederlanders nog een groot verlies toen zij probeerden de strategisch belangrijke Glitaroenpas te heroveren. De Nederlanders moesten zich terugtrekken, maar bleven de wegen naar Mon Tassik beheersen. Vlak na deze nederlaag van de Nederlanders kwam Habib Abdoerrachman el Zahir "uit de bergen afgedaald" en gaf zich over aan de (verbaasde) Nederlanders, zijn rakans vluchten weg in opperste verwarring, naar Ibrahim. Op 13 oktober 1878 onderwerpt Habib Abdoerrachman el Zahir zich met veel ceremonieel aan de Nederlanders in Kota Radja. Hij wordt met 7 saluutschoten ontvangen en is gekleed in het officiële Atjehse staatskleed met de opgespelde Ster van de Turkse Orde van Osmanië op de borst.
Het politieke succes wordt nog groter als blijkt dat Habib Abdoerrachman el Zahir ook bereid blijkt te zijn naar Mekka te vertrekken, mits hij jaarlijks vanuit Batavia een jaargeld krijgt van $10.000,-, voor die tijd een gigantisch bedrag. Op 24 november 1878 wordt hij inderdaad, inklusief familie en wat volgelingen, door het Nederlands oorlogsschip Hr. Ms. Curaçao naar Djeddah overgebracht. Het is nooit duidelijk geworden waarom Habib Abdoerrachman el Zahir zich plotseling persoonlijk ging overgeven. De slag was weliswaar verloren, maar de strijd was nog niet definitief beslist. De onderwerping van Abbdoerrachman heeft niet geleid dat andere hoofden zich hadden overgegeven. Tussen maart en augustus 1879 voerde van der Heijden een keiharde strijd. Zij zaaiden dood en verderf in Groot Atjeh. Hij bereikte het verste punt Indrapoeri 15 kilometers van Koet Radja. De leiders van het verzet weken uit naar het binnenland. Zo kwam het verzet van de Atjehers aan het einde.. De oorlog was afgelopen. De hele Atjeh operatie . Door de "tuchtiging"van generaal van der Heijden was Groot Atjeh een ruïne geworden, de bevolking gedood of weggevlucht. Zoals we nu weten is het het einde van het begin geweest en zullen er nog vele oorlogen door Nederlandsche troepen worden gevoerd. Tegen 1880 maakte de leider van de tweede expeditie, generaal Van Swieten, de balans op: tussen 1874 en 1880 waren 30.000 Atjehers gesneuveld en 400 tot 500 kampongs verbrand'. Het enige resultaat was volgens hem 'een verbitterd volk en een verwoest land dat Nederland ruïneert en met bajonetten bezaaid moet worden om het betrekkelijke kleine veroverde deel te kunnen behouden'

Brieven van Chrik de Booy aan zijn ouders over de Atjeh oorlog van 1876-1878

Chrétien de Booij 8 juni 1876

a/b Metalen Kruis ter reede Atjeh 6 Juli 1876 . Het Metalen Kruis bevalt mij uitstekend. De meeste officieren kende ik reeds van vroeger. De kommandant is tevens chef der maritieme middelen te Atjeh, dus bemoeit zich uiterst weinig met zijn schip speciaal en laat alles aan den eersten officier over. Dat verhoogt natuurlijk niet weinig de huiselijkheid. Het is de kapitein ter zee Escher, die vroeger als een der strengste en norschte kommandanten bekend was. Van die eigenschappen merken we nu natuurlijk niets. Toen ik nog adelborst was ben ik eens op zijn dochtertje verliefd geweest. De eerste officier is luitenant le klasse Sirks, een zeer wetenschappelijk man, maar die zeer prettig in dienst is . Verder zijn er de officier van administratie Verboon, papa's cliënt, een alleraangenaamst vroolijk man, die echter tot mijn spijt over een week weggaat, daar zijn tijd om is. Hij is van plan in Holland eens bij papa aan te komen. De dokter is Feitkamp, een jolig corpulent vrij oud heer, ongetrouwd . ... ik heb er dan ook volstrekt geen zwaar hoofd in om het hier een paar jaar uit te houden. Bovendien is het klimaat, vooral deze maanden (de regentijd) allerlekkerst. ... We liggen dicht bij den wal. De plaats heet Oleh-leh. Van hier loopt de spoor naar den kraton. Ik maakte er reeds eens gebruik van. We gaan echter weinig naar den wal, daar alles nog zeer primitief is ....
Reede Atjeh *a/b* Metalen Kruis 14 November 1876 Nu ga ik u eens op uw vragen antwoorden. I. Natuurlijk heb ik een afzonderlijke hut voor mij heel alleen, dat weet u toch wel van de Adder, en zoo is het (aan boord van ieder schip. II. Mijn hut is zoo gezellig mogelijk. III. Ik heb er natuurlijk ook een tafeltje en krukje, maar zit er nooit nooit in te lezen, daar in Indië de minimum temperatuur in een hut 80 gr. fahrenheit is, en men dus overdag zoo lang mogelijk uit blijft behalve om een middagdutje te pakken en dat alleen gekleed in een nachtbroek. 's Avonds als ik mij bij één kaars uitkleed stijgt de temperatuur tot 82 gr. waarom men die dan ook zoo gauw mogelijk uitblaast. IV. Aan dek kan men niet goed gaan zitten lezen. Als adelborst gaat men er wel eens voor naar de mars, maar dat strijdt tegen het prestige van een officier. Wanneer men dus leest, doet men dat in de longroom, het algemeen verblijf. Zware lectuur is daar dus onmogelijk evenals studie. Als ik eens wat heb na te kijken wacht ik daarmede tot ik een hondewacht heb met mooi weer aan de reede. Dan doe ik het bij een lantaarn aan dek. VI. U kunt mijn hoeden best weggeven als het tenminste niet aan papa is. Die dikke jas moet ook maar weg. 't Model is bespottelijk. Ik zie volstrekt niet geel en ben ION ov. uitgescheden met kinine en staal, omdat ik mij lekkerder dan ooit voelde ....
a/b stoomschip Metalen Kruis reede Atjeh 11 December 1876 . . . Wanneer er niets is dat haast vereischt, wordt de Zondag als rustdag voor de equipage gevierd. Soms komen er echter juist militairen of bootjes met victualie, die gelost moeten worden, en dan wordt er doorgewerkt. 5 dagen van de 7 wordt er aan boord een sappie (koe) geslacht en eten wij dan versch vleesch. We hebben tegenwoordig een zeer goede tafel.
aan boord Metalen Kruis Atjeh, 22 januari 1877 De Oost moesson is nu eindelijk goed door. Het is steady droog weer en waarschijnlijk zal dan ook morgen de vechtpartij weer op groote schaal beginnen. De nieuwe generaal Diemont zal dan voor het eerst zijn kunsten vertoonen. De Marine zal een paar dagen ook een werkzaam deel aan den tocht nemen, want het plan is om op 2 tot nog toe onbezette punten van de kust een landing te doen en van daaruit te gaan ageeren. Wij moeten dan bij die landing helpen evenals vroeger bij de eerste en tweede expedities....
Atjeh *a/b* Z.M. Metalen Kruis 6 Februari 1877. Toen ik u mijn vorigen brief schreef waren wij op het punt van weg te gaan om troepen te helpen debarqueeren voor een nieuwen veldtocht. Die tocht is in 6 dagen geheel afgeloopen, en met zeer goeden uitslag. Daar onze kolonne juist van den anderen kant kwam als de Atjehneezen ze verwacht had, hebben deze allen overhaast de vlucht genomen. De bentings die dus allen in den rug werden aangevallen, vond men verlaten en er is dan ook bijna in het geheel niet gevochten. Had de landmacht dus al niet te doen, ons aandeel was natuurlijk nog veel lijdelijker. De landing werd niet door den vijand bemoeilijkt, dus hebben de gewapende sloepen geen schot hoeven te lossen. We zijn nu weer op onze oude ankerplaats teruggekeerd en het eentonige leventje van vroeger is weer begonnen ... U doet me eenige vragen over den kraton, die ik nu zal beantwoorden. Van hier (dat is het zogenaamde

Oleh-leh, onze vestiging aan het strand, dat echter ook al een groote plaats wordt, vooral door Chinezen bevolkt) spoort men naar Kotta Radja, de vroegere kraton, in ongeveer een half uur door een mooie streek. De spoor is zeer goed en flink ingericht. Men heeft le, 2e, 3e klasse even als in Holland. Van hier tot K.R. kost het 1e kl. 50 ct. Retours worden niet gegeven. Ik maak er vrij dikwijls gebruik van, d.w.z. zoo gemiddeld eens per week, om dan kennissen in Kotta Radja of ook wel eens, als ik een paard weet te krijgen, in de vooruitgeschoven linie op te zoeken. De kraton is zeer interessant om te zien. Ik was er in den dag na de inname door van Swieten, ik geloof het was 25 Januari 74 en toen ik nu weer kwam in Juli 76 vond ik alles fameus veranderd. De colossale muren zijn bijna allen weggebroken, en de groote ruimte is bijna geheel met kazernes en woningen bezet. In Kotta Radja zelf zijn geen toko's (winkels), wel er buiten, doch toch vlak er bij. Daar vindt men er legio, waar men alles perfect kan krijgen maar tegen fabuleuze prijzen. Het is hier natuurlijk vol van allerlei slag van gelukzoekers, een ware rapsodie van menschen. Me dunkt het moet op California lijken. Een half uurtje loopen van den kraton af is Pondjoeng, de hoofdvestiging der Chinezen, die daar al bij duizenden wonen. We helpen hen natuurlijk zoo veel mogelijk en doen alles om hun reeds vrij uitgebreiden handel te bevoordeelen en te bevorderen ... Ik ben zeer gezond (met kinine en staal echter) en de ring kan niet meer van mijn pink af zooveel dikker ben ik geworden. Het is dus onnodig daarover te schrijven. Ik heb fameuzen aanleg om zoo dik als papa te worden, misschien wel dikker. In al mijn broeken heb ik door den scheepszeilmaker driehoeken in moeten laten zetten ....
Reede Atjeh a/b Metalen Kruis 6 Maart 1877 Ik rijd in den laatsten tijd nog al veel paard met een mijner collega's. We leenen zeer goede paarden van den kapitein van een der Engelsche booten, hier ingehuurd, wanneer hij op reis is. 't Is een ijselijke vriend van ons en we hebben hem dan ook een dag of wat geleden met zijn vrouw ten eten gehad. Dat was de meesten van ons in tijden niet gebeurd, een Europeesche dame te zien, nog vele minder te spreken en nog minder aan boord te hebben. Ja 't is hier een onmogelijk bestaan! U vraagt mij omtrent de tanks te Aden. Ik bezocht die 2 verschillende jaren. Beide keeren waren ze kurkdroog. Het zijn prachtig uitgehouwen bassins in te rotsen. Ze correspondeeren met elkaar, sommigen ten minsten, en hebben een ontzachlijken inhoud. In ieder bassin is een bordje waarop staat hoeveel gallon het inhoudt. Ik ben die cijfers vergeten, maar weet wel dat er fameus veel in kan. De eerste keer dat ik er was had het in geen 2 jaar geregend en de tweede keer ook in lang niet. Men kreeg nu water van een distilleertoestel aan het strand. Dat kostte natuurlijk veel geld. Voor de minderen werd water aangevoerd uit een zeer afgelegen plaats in lederen zakken van bokkevellen, juist zooals men wel in platenbijbels ziet afgebeeld. Ik heb nog nooit zoo'n dor land gezien als dat Aden. Geen plekje groen in het hee1e land ....
a/b Metalen Kruis, Ur Atjeh 20 Maart 1877. We zijn sinds een dag of vier in een voortdurende drukte, veroorzaakt door de komst van Z.E. den Goeverneur-generaal van N.I.*[J. W van Lansberge],* hier op de reede.
Hij is vergezeld door zijn vrouw en door een talrijk gevolg van adjudanten en sommige hooggeplaatste personen, zooals de algemeene secretaris van Indië, die ook zijn vrouw medegenomen heeft. Ieder oogenblik als Z.E. van boord gaat, want hij blijft aan boord van het schip dat hem hier bracht logeeren, en niet aan den wal, doen wij een salut van 21 schoten, en het volk paradeert in het want. Het wordt op den duur zeer vervelend natuurlijk. Eergisteren was hij hier aan boord om ons een bezoek te brengen. De étatmajors van de verschillende schepen werden aan hem voorgesteld. Tot mijn spijt kwamen de dames niet mede. Ik heb zijn intocht op den vasten wal van Atjeh gezien. Het was een belangrijke gebeurtenis uit een politiek oogpunt . Dat de reeds onderworpen Atjeneesche hoofden, die hunne opwachting kwamen maken, dit inzagen, was duidelijk op hunne gezichten te lezen. Er zijn natuurlijk een paar diners geweest, doch ik kom nog niet in aanmerking. Er zijn hier zoo enorm veel officieren van zee- en landmacht bij elkaar, dat er geen quaestie van is dat anders dan de autoriteiten te dineeren gevraagd konden worden. Ze moeten er zeer slecht eten, hetgeen onbegrijpelijk is daar er toch wel genoeg voor betaald zal worden. Het schip waarop Z.E. is is een particulier stoomschip dat er

voor vertimmerd is. Z.E. werd geconvoyeerd van af Singapore door 4 oorlogschepen, waaronder het ramtorenschip Prins Hendrik.

Gouverneur-Generaal J.W. van Lansberge

Te Singapore bleef hij twee dagen om den goeverneur der Straits Settlement een bezoek te brengen. Toen hij aan wal kwam was er door een misverstand of onbeleefdheid niemand om hem te ontvangen, zoodat hij met zijn gevolg een heelen tijd heeft staan wachten voordat de rijtuigen kwamen. Mevrouw Lansberge is een mager vrouwtje, eene Spaansche. Zij spreekt altijd fransch.
a/b Zr. Ms. Metalen Kruis, t/r Oleh-leh, 11 mei 1877. Eergisteren kwam hier een van onze ingehuurde particuliere stoomschepen ter reede met het signaal "13 gewonden aan boord". Niemand begreep er iets van daar het in den laatsten tijd overal vrede was. Het schip kwam terug van de Westkust waar de materialen en troepen voor de benting te Analaboe gebracht had. Analaboe is de meest zuidelijke plaats van Atjeh aan de west kust. Dit rijke land had sinds lange tijd om onze vlag gevraagd en was voortdurend vredelievend. Men dacht dus, dat het oprichten van onze versterking daar na het hijschen van de vlag geen bloed zou kosten. Of men nu te zorgeloos is geweest of dat er iets in die versterking daar tot 2 maal toe zijn overvallen met het gevolg dat wij kregen 10 dooden en 10 gekwetsten. Onmiddellijk nadat bovengenoemd schip hier kwam en het bericht aan de generaal was overgeseind is er een expeditie uitgerust van een paar oorlogschepen en een paar kompagnieën soldaten om dat rijkje te gaan tuchtigen. Gisteren zijn zij vertrokken en zij zijn daar nu waarschijnlijk reeds bezig. De hele zaak is weer het bewijs , dat die Atjehers nooit te vertrouwen zijn, maar dat ook dat het flinke kerels zijn. Au fond van mijn hart geef ik ze volkomen gelijk. Tegelijkertijd is er weer een expeditie op de oostkust tegen Langsat. Dat is daar de meest zuidelijke plaats van Atjeh. Er zijn daar tabaksplantages die voordurend afgeloopen worden. Vandaar een tuchtiging. Zijn die tochtjes en nog een op de Noordkust naar wensch afgeloopen dan houd ik en houden het er voor dat het vechten gedaan zal zijn. Er zullen dan denkelijk schepen en ook troepen weggaan .Aan dat tochtje op de Noordkust hoop ik ook deel te nemen.
alb Metalen Kruis *tir* Oleh-Ieh 24 Mei 1877. Het groote nieuws is, dat we denkelijk spoedig gaan repareeren te Singapore .... Jammer dat Singapore zulk een dure plaats is, en dat er zoo weinig amusementen zijn. Ik ben er al een keer of drie geweest. Ons Batavia is veel mooier. Dat is werkelijk één van de prachtigste plaatsen, die ik ooit gezien heb. Een stad van villa's! De piano is heerlijk! We hebben behalve den dokter, nog een der luitenants tweede klasse die speelt. Hij is meer voor het vroolijke "mopjes "gedeelte, terwijl de dokter het klassieke behandelt .... Stelt u nu eens zoo'n toestand voor, dat een eenvoudige piano al zóó veel vreugde en genot geeft, is het dan te verwonderen dat men na een jaar of een paar jaar in deze gevangenis doorgebracht te hebben, in de non-activiteit in Holland zooveel mogelijk pret maakt, en naar opera's enz. gaat?? ...
a/b Oleh-Ieh 6 Juli 1877 . . . De generaal Diemont is met de laatste boot wegens ziekte vertrokken. Tijdelijk is nu een kolonel opperbevelhebber en wel kol. v.d. Heyden, algemeen bekend onder den naam van Tijger. Het is een inlandsch kind oftewel liplap en een enorme

vechtersbaas. Hij zal dan ook denkelijk spoedig een tocht op touw zetten naar Samelangan op de Noordkust, een plaats die verdient getuchtigd te worden omdat er altijd volk van naar hier komt om mee te helpen vechten tegen ons. Dat zal voor ons ook eens een variatie geven, want het Metalen Kruis zal aan de tocht deelnemen.
Samalangan 25 augustus 1977 Dezen schrijf ik u uit een bivouac. Ik ben nl. toegevoegd aan den kolonel v.d.Heyden, chef van de expeditie, en wel met een seinpost. Het dient om de communicatie met de marine te onderhouden. Ik vind het een aardig baantje en een prettige afwisseling. Tot nog toe heb ik nog geen misère daar ik in de menage bij den kolonel ben .. Ik doe eigentlijk ook zoowat dienst als adjudant, en woon met 2 adjudanten en hem in één hutje , natuurlijk zeer eenvoudig, maar dat tenminste niet lek is, en groot voordele daar het nogal veel regent en dan is het voor de slecht logeerden een vreeselijke misère. Wij hebben hier nog geen last van aanvallen gehad, maar een bataillon dat een der eerste nachten vooruit gerukt was, heeft het vreeselijk te kwaad gehad. Zij hebben daar 's nachts een klewangaanval gehad, die hun kostte aan dooden 2 kapiteins en 24 minderen, en aan gewonden 4 officieren en een massa minderen. Ik ging er 's morgens vroeg met den kolonel heen en zag daar 58 dooden vijanden, en al onze dooden en gewonden. We woonden de begrafenis der onzen bij. Het was een droevig gezicht. Na die gebeurtenis is er zoo iets niet meer voorgevallen. Wel werden er bij patrouilles wel eens een paar gedood. De Atjehers schijnen ook door de granaten der oorlogschepen enorme verliezen geleden te hebben en vluchten naar het gebergte waar zij zich wel enorm zullen versterken. Het object van de expeditie is hun hoofdkampong te vernietigen als straf voor hun hulptroepen in Groot Atjeh. Is dat gebeurd dan blijft er een troep in een benting aan 't strand achter om de blokkade te ondersteunen, maar dan gaat de hoofdmacht naar Atjeh terug. Het zal dus wel gauw afgeloopen zijn. U hoeft zich over mij niets ongerust te maken. Mijn post is aan 't strand en verplaatst zich daarlangs; ik kon dus niet in gevecht. ... 27 Augustus~ Gisteren werd een groote streek lands veroverd, maar ten koste van enorme verliezen! Onze dappere kolonel werd zwaar gewond, verder één majoor, 3 officieren gewond, 50 minderen gewond, 10 dooden waaronder 2 officieren. Ik zag den strijd van uit een veilige plaats aan het strandbivouac, waar natuurlijk mijn seinpost veilig is, maar het was verschrikkelijk! De arme gewonden kwamen allen bij ons. Sommigen leden horrible. Vandaag rukten de troepen weder voort, maar geruchten loopen dat de vijand onderhandelt. Het is te hopen dat het wat geeft, want wij houden het zoo niet vol. Ik ben zoo gezond als een visch.
Bivouac Samelangan 1 Sept. 1877 Na het vreeselijke gevecht waarvan ik u het laatst meldde zijn de Samalangers in hun schulp gekropen, en zijn komen onderhandelen. Wij stelden dadelijk als voorwaarde dat we ongehinderd door het land zouden trekken, door hun voornaamste kampong, tot aan het strand bij hun grootste rivier, en dat we daar pas zouden beginnen te praten. Dit gebeurde ook zoo; geen schot werd gelost, alhoewel duizenden vijanden of liever nu vrienden op de been waren, tot aan de tanden gewapend. Bij de rivier en dicht bij het strand gekomen, werd het bivouac opgeslagen. Ik verhuisde er dadelijk over zee heen, met mijn seininrichting. De onderhandelingen zijn nu in vollen gang. Het schijnt dat we harde voorwaarden zullen stellen. De vijanden hebben fameuze verliezen geleden. De granaten van de Marine hebben daartoe ook bijgedragen. Overal in het land vindt men er stukken van. Wij hebben ook enorm veel verloren, vooral betrekkelijk officieren wat bewijst dat de Atjehers goed kunnen schieten. Men gaat hier nu een paar vaste versterkingen maken en als dan de zaken geregeld zijn, zal de hoofdtroep teruggaan naar groot Atjeh. Het schijnt hier een zeer gezond land te zijn, ten minste er zijn bij de troepen heel weinig zieken ... Ik heb een inlandsche bediende bij me, die uitstekend voor mij zorgt. Hij heeft altijd allerlei verrassingen en inventies. Toen we zoo'n massa gewonden kregen, en er te weinig hulp was, hielp hij uit zijn eigen die arme stakkers als de beste ziekenoppasser.
Bivouac Samelangan Vrijdag 14 September 1877 Zooals u ziet nog altijd in het bivouac, maar gisteren is de vrede gesloten, dus is het geen oorlogsbivouac meer. Maakt u zich niet ongerust. Na mijn laatsten brief is er weinig belangrijks meer voorgevallen. Bij een militaire wandeling werd nog eens een officier verwond, door een verraderlijke Atjehnees, waar ze gemoedelijk mede

stonden te praten. Die kerels zijn nog lang niet te vertrouwen, al wordt er onderhandeld. Zoo gingen we den volgenden dag met een grootere troep wandelen, om ze zoo langzamerhand aan het gezicht der soldaten te gewennen, en bij die gelegenheid werd er met een klein kanon op ons geschoten, zonder iemand te verwonden. Het huis waarin het stukje gevonden werd, werd onmiddellijk verbrand. Ik was voor mijn plezier eens medegegaan. Op den terugweg kwam er op eens weer een schot en dat verwondde helaas twee soldaten Ambonneezen beiden. De wonden waren gelukkig niet doodelijk. Zulke dingen gebeuren natuurlijk door enkele verwoede kerels, die in den strijd vader, moeder, broeders of zoo verloren hebben. Ik kan me zooiets best begrijpen, en het leert ons alleen verbazend voorzichtig te zijn. Op den politieken loop van zaken heeft het geen invloed daar de vorst aan zooiets niets kan doen ... Ik vergat straks te melden dat na dat tweede schot nu natuurlijk het geheele dorp verbrand werd. De schieters waren hard weggeloopen. Waarschijnlijk is het maar één kerel geweest. De kolonel van der Heijden, daar ik u van schreef vroeger, is zijn oog uitgenomen, een paar dagen geleden. We hebben nog geen bericht hoe het met hem gaat..
Bivouac Samalanga 28 September 1877 Nog altijd zit ik hier aan den wal, wat liederlijk vervelend dreigt te worden .. , Het blijft rustig; de bevolking schijnt met den vredetoestand ingenomen te zijn. Een der aangrenzende staatjes heeft zich op het voorbeeld van Samalanga ook onderworpen. Eergisteren wel is waar, werden er 2 Ambonneesche soldaten vreeselijk verwond door een paar Atjehers, maar dat was hun eigen schuld, daar ze zich in hun dorpen gewaagd hadden, en daar vruchten stalen. De hand van den eersten moest onmiddellijk afgezet worden; verder had hij nog 2 andere wonden. Ik kom net uit het veldhospitaal, waar ik hem heb zien verbinden. Zijn wonden staan prachtig. 't Is wonderlijk hoe een Inlander zich rustig kan houden. Van daar dat hun wonden altijd veel gauwer dan de onze genezen. Bovendien zijn klewangwonden meestal goedaardig, daar ze door zoo'n verbazend scherp instrument worden toegebracht. Ik ga altijd in 't hospitaal kijken, ik zie het graag alhoewel zoo'n afgezette hand of liever het oberblijvend stompje een akelig gezicht is...
Aan boord Metalen Kruis reede Oleh-leh 13 october 1877. Een paar dagen geleden werd een zeeofficier, die aan het opnemen was in een rivier van een der pas veroverde staatjes, aangevallen en hij en een der matrozen verwond. De matroos zijn hoofd was bijna af, dus hij was gauw uit zijn lijden, maar de officier heeft o.a. een lanssteek , die hem veel pijn veroorzaakt.. Voordat dit geslachte Atjehers voorbij is zullen zulke dingen nog wel dikwijls voorkomen en dat ik ook volstrekt niet vreemd en ze eigentlijk niet kwalijk te nemen. De algemeene toestand is echter rustig. Men spreekt er van of met Samalanga de oorlog beëindigd is. dat is nu wel heel mooi gezegd maar toch niet echt waar. Het duurt zeker nog 25 jaar voordat wij iets van het veroverde land zullen halen. Het schijnt nu zeker te zijn dat de marine hier aanzienlijk verminderd zal worden. Er zullen zegt men,. maar 6 schepen met een wachtschip blijven.
Aan boord Watergeus, reede Samalanga 17 october 1877 Zooeven ben ik weder geembarqueerd in den balkenden welstand. De expeditie is afgeloopen. Eergisteren werd de Nederlandsche vlag met groote plechtigheid aan den vorst van Samalanga uitgereikt. De hoofdtroep gaat nu terug naar Kota Radja, terwijl één bataillon achterblijft in twee bentings en een verschanst kamp om te zien of de vrede werkelijk gemeend is. Het grootste gedeelte van officieren en manschappen is ziek geweest of is het nog. Vooral koortsen heerschen sterk. Ik ben geen oogenblik ziek geweest. Ik dank daar altijd Coelen voor, want had ik niet zooveel staal geslikt, dan zou ik zeker meer geschikt zijn geweest voor malaria infectie. Ik ga nu weer kalm aan boord van mijn Metalen Kruis ter reede Oleh-leh. Men zegt dat dit schip spoedig naar Soerabaia zal gaan om daar afgekeurd te worden want het is vreeselijk oud. Ik hoop nu maar dat ik er op blijf want Atjeh begint mij vreeselijk tegen te staan. Ik ben echter pas 16 maanden hier, dus heb ik alle kans op overplaatsing op een schip dat hier nog blijft. Pas 16 maanden. Ít is eigentlijk schande!
a/b Z.M. St.Banjermasin reede Pasangan 17 April 1878. Daar ben ik in eens overgeplaatst, aan boord van de Banjermassing! Ik had zoo gehoopt met mijn oude Metalen Kruis, waar ik bepaald aan gehecht was, mede naar Java te gaan,maar dat heeft niet zoo mogen zijn . 22 maanden schijnt

voor mij niet lang genoeg geweest te zijn.. Ik had eerst verschrikkelijk 't land, maar nu ik een paar dagen aan boord ben is 't al weer over. Ik tref huiselijke lui en een alleraangenaamsten kommandant. Bovendien is de Banjermasin een schip van de kleinste soort, een schroefstoomschip 4e klasse, en daar had ik nog nooit op gediend. Nu bevalt de dienst mij best 't Gaat alles veel gezelliger als op een groot schip, minder étiquette, meer als op een koopvaardijschip .... 't Is anders precies weer als voor 4 jaar aan boord van de Citadel van Antwerpen, nl. blokkeeren op de Noordkust van Atjeh. 't Aan den wal gaan, wat ik te Oleh-Ieh bijna elken dag deed, is nu weer totaal uit. We zijn weer op vijandig gebied.
Z.M. Banjermasin t/r Edie 25 mei 1878 . In plaats van met de Banjermasin naar Java te gaan zijn we weer aan het vechten als voor 5 jaar. De gehele Noord- en Oostkusr is weer zowel in opstand. het begon in Gighen, een staatje dat al jaren onze vlag had en nu opeens een onzer vestigingen aanviel . Enfin, die zaak is, hoor ik , al afgeloopen. Gighen schijnt genoeg voldoende getuchtigd te zijn, maar daar zij we niet bij geweest. Een der zuidelijkste staatjes van Atjeh, die op de oostkust waar we een belangrijk vestiging hebben, en ook tabaksondernemingen zijn, wordt nu vreeslijk verontrust. Onze soldaten hebben er een tijdje geleden échec geleden, waarbij 2 officieren, verscheidende minderen stierven ingevolge van de warmte en 5 menschen gewond werden en dat heeft de oproerlingen zoo overmoedig gemaakt, dat zij nu bijna iedere nacht onze benting aanvallen. De dames die er in grote getale aanwezig waren, zijn met hoopen kinderen op een onzer oorlogsschepen naar Borneo gevlucht. Voortdurend moeten er gewapende sloepen ergens heen en zoo was ik bijv eergisteren 24 uur lang met een sloep een 6 uur roeien het land in om een controleur in de gelegenheid te stellen een brief te bezorgen aan een radja om hem te verbieden aan de vijandelijkheden deel te nemen. Het was een vrij gevaarlijke tocht maar de hoopen gewapende atjehers deden gelukkig niets, want ik had weinig terug kunnen doen met mijn 10man. Zo is er altijd wat. In 3 nachten heb ik dan ook niet geslapen. Vannacht bijv. had ik de wacht en moest ook het half uur een schot met een der kanonnen doen,. wanneer het een nieuwtje voor mij was zou ik al die drukte wel aardig vinden, maar ik heb het nu zoo dikwijls bijgewoond die aardigheden, dat het mij vrijwel de keel uithangt.
Z.M. Banjermasin t/r Pasei -N.kust Sumatra 7 juni 1878. De heele noordkust is weer in beroering, we zijn nu bezig het rijkje Gedong te tuchtigen. Dat is een staatje aan de noordkust, niet aan zee gelegen, en dat zich nooit heeft willen onderwerpen, maar voortdurend andere rijkjes tegen ons heeft opgezet. Wij zijn met 23 oorlogschepen , 1 goevernements stoomschip, 1 troepen schip en 400 man infanterie onder majoor Perné. Ook is er een landingsdivisie van ons aan de wal en een flottielje gewapende sloepen maakt den tocht mede. Ik heb deze keer het lot getrokken van aan boord te blijven. Heel rouwig ben ik er niet om want de twee maanden te Samalanga zijn voor mij vooreerst genoeg geweest. Het succes van den eersten dag is prachtig geweest. Met twee dooden en 4 gewonden verlies, hebben ze een serie bentings en kampongs genomen, die geducht versterkt en verdedigd waren. Waren ze toch teruggekomen dan was de tuchtiging volkomen geweest, maar toen kwam het civiel bestuur op de proppen en moest er gehannest worden. het gevolg was, dat we weer vanmorgen een enorm gevecht gehoord hebben, waarvan wij den uitslag echter nog niet weten, Is dat nu niet goed afgelopen, dan is het eerste succes weer naar de bliksem. Is deze expeditie afgeloopen dan gaan we onmiddellijk weer een andere beginnen te Passangan, ook op de Noordkust. De vrede is hier dus nog niet erg verzekerd , al is het dan ook officieel.
8 juni 1878. Wat ik vreesde is gebeurd. Wij hebben op onzen bliksem gehad 31 dooden en gekwetsten. Er zal denkelijk versterking aangevraagd moeten worden.
Z.M. Banjermasin t/r Passei, 8 juni 1878 Terwijl ik u dezen brief schrijf is, er weer een expeditie aan den gang. Het geldt de tuchtiging van het rijkje Gedong, waaraan de bewoners het ons in de laatsten tijd bij onze vestiging Edie voortdurend lastig maakten en waarvan de vorst zich nooit heeft willen laten onderwerpen..Een dag is er flink gevochten en met zeer veel succes. De voornaamste kampongs en bentings zijn genomen en geslacht of verbrand. Wij hadden 2 dooden en 4 gewonden, dus zeer weinig. Van de Marine niemand. De sloepen zijn niet in het vuur

geweest. Gisteren moest een der oorlogschepen de Palembang , naar Edie stoomen waar niet van de Marine was achtergebleven, om berichten in te winnen naar de toestand daar. Het is een dag stoomen heen en weer en dat er daar aan boord maar één officier was achtergebleven, moest ik mede om den tocht zamen te verdeelen, de besturing namelijk. Te Edie moest ik gisterenavond in het donker naar die benting marcheeren door een zeer onveilig terrein. Ik had maar 5 kerels bij mij maar gelukkig gebeurde er niets. Het was er voortdurend rustig geweest. Alle maraudeurs schenen weg te zijn naar Gedong om daar tegen ons te vechten. Ik keerde dus onmiddellijk terug en wij stoomden weer naar Passei. Ik heb van van nacht 2 uur af aan ook niet geslapen en hoop hem van middag een onversneden te kunnen raken Ik ben erg moede..Excuseer de olievlekken de lamp lekt.
atb Z.M. Bandjermasin 20 Juli 1878 voor Passangan We zijn weer in actie, dus een korte brief. Deze keer geldt het het rijk Passangan op de Noordkust, dat zich tot nog toe altijd tegen ons verzet heeft. Sinds drie dagen zijn 3 oorlogschepen, waaronder wij, bezig het rijkje aan alle kanten plat te schieten. Den eersten dag hebben we een colossale kampong, de residentie van hun koninkje, prachtig in brand geschoten. Ik begin dat schieten, dat ik nu van 73 af eigentlijk voortdurend meedoe, verbazend vervelend en laf te vinden. We schieten op afstanden van 3500 meter. Voor de goede (!! !??) zaak zijn wij echter uitstekend. De Atjehneezen zijn verschrikkelijk bang voor de oorlogschepen en voor hun projectielen, die zoo ver in 't land in eens neervallen en uit elkaar springen, veel banger dan voor onze troepen. Eerstdaags verwachten we hier ook een 600 man om het land na ons bombardement te onderwerpen. Ik geloof echter dat de vijanden ons te Atjeh zelf nog te dicht op de huid zitten, dan dat wij hier flink zouden kunnen optreden. Per telegram zijn troepen van Java gevraagd in den hoogsten nood. Bereids zijn twee bataillons gekomen. De toestand is bepaald weer een paar jaar achteruit. Zoo kunnen we wel weer aan den gang blijven. Toen men officieel den vrede verklaard had, om te kunnen gaan bezuinigen, werden ook de entrées de campagne, een belangrijk geldelijk voordeel voor de landmachtofficieren die ten strijde trokken, ingetrokken. Nu hebben ze ze in eens uit armoede weer moeten verleenen. Een groot gedeelte der dames zijn weer uit Atjeh gevlucht. Alleen de vrouw van den goeverneur en een paar vriendinnen zijn uit politiek gebleven.
Singapore, 17 augustus 1878. Daar zit ik al op Singapore op reis naar Banjermasin via Soerabaia. Mijn schip heet Oenarang en ligt waarschijnlijk te timmeren te Soerabaia maar hoort in station Banjermasin. Het is een fameuse reis van Atjeh af. Ik ben nu reeds 11 dagen onderweg en heb er nog tot Soerabaia 14 voor de boeg. Moet ik dan verder, dan heb ik daar eerst een maand bijna rust want er gaat maar 1 boot in de maand naar Banjarmasin , en die loop ik net mis. De Oenarang is een rivier bootje. Ook die variatie doet mij genoegen. Het moet heel aardig varen zijn
Einde brieven van Chrik de Booy aan zijn ouders, die gaan over de oorlog in Atjeh in de periode medio 1876 tot medio 1878
10 augustus 1879 komt Chrik de Booy terug in Nederland. Chrik diende toen (1879) aan boord van de Marnix, het volgend jaar op het artillerie instructieschip het Loo en werd in het begin van 1880 geplaatst in de rol van het wachtschip te Amsterdam om zich gereed te maken voor den 4 den tocht met de schoener "Willem Barentsz" naar de Noordelijke IJszee. Hij vertrok op den 7 mei 1880.
Over deze reis kan men evenals over de andere reizen van den zeilschoener lezen in de verslagen welke door het Comité voor IJszeevaart worden uitgegeven. In dit comité hadden verschillende vooraanstaande Nederlanders zitting en onder dezen was de warme vaderlander, de journalist, directeur en hoofdredacteur van het Algemeen Handelsblad Charles Boissevain een stuwende kracht.. De brieven van de moeder van Chrik getuigen ervan hoe ze aan haar zoon bleef denken, vooral toen de Barentsz op de thuisreis met een zware storm te kampen had.

Aan boord van de "Willen Barentsz" 1881. v.l.n.r Max Weber zoöloog, Commandant H. van Broekhuijzen, C.Hoffman luitenant ter zee 1e klasse, , L.A.H.Lamie luitenant ter zee 2e klasse, Chrik de Booy (oudste broer van Hendrik de Booy)

Men vertrok op de 26ste september van Hammerfest en bereikte eerst een maand later, op 26 oktober, IJmuiden, na een zeer stormachtige reis, soms lenzende, maar ook bijleggend en opwerkend. De twee levende poolvossen, die men mede had willen nemen naar het vaderland, waren met hun hok overboord geslagen en het scheelde niet veel of dit was ook gebeurd met leden der bemanning.

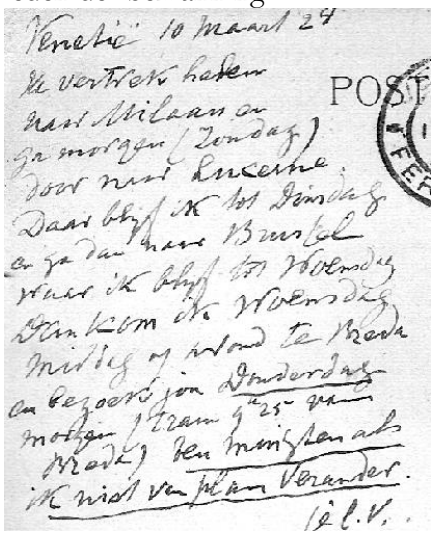

Handschrift van Chrik de Booy van een briefkaart aan zijn zoon Chré de Booy in 1924

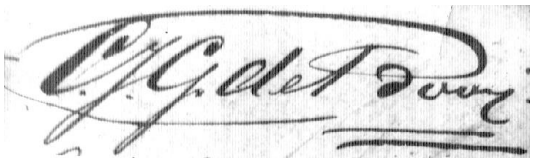

Resumerend de staat van dienst van Chrik de Booy
Aanstellingen en bevorderingen 1 september 1868 Adelborst 3 klasse ;1 september 1870 Adelborst 2e klasse; 1 september 1871 Adelborst 1e klasse; 1 september 1874 Luitenant ter Zee 2e klasse; 1 juli 1885 Luitenant ter Zee 1 klasse; 21 oktober 1895 Kapitein ter Zee ; 31 augustus 1908 Schout bij Nacht (titulair)
Plaatsingen, overplaatsingen enz. 16 sept 1871 Wachtschip te Willemsoord; 20 oktober 1871 Transportschip Java; 1 mei 1872 stoomschip Marnix ; 30 maart 1873 stoomschip Djambi; 27 april 1873 stoomschip Citadel van Antwerpen; 16 april 1874 fregat Zeeland; 10 juli 1874

geëmbarkeerd a/b part. stoomschip Holland om te repatriëren 28 aug. 1874. In Nederland gekomen en op nonactief gesteld; 16 mei 1875 geplaatst op de monitor Adder; 15 oktober 1875 op non actief gebracht. Bestemd naar Oost-Indië in april 1876. Zal einde april 1876 naar Oost Indië vertrekken; 9 juni 1876 geplaatst op het wachtschip te Batavia; 20 juni 1876 gepl. op het stoomschip Metalen kruis 14 april 1878 gepl. op het stoomschip Bandjermassing; 6 augustus 1878 gepl. op het stoomschip Oenarang; 30 april 1879 gepl. op het wachtschip te Soerabaja; 20 juni 1879 geëmb. a/b part. s.s. Prins van Oranje om te repatriëren; 10 aug. 1879. In Nederland gekomen en op nonactief gesteld; 1 nov. 1879 geplaatst a/b stoomschip Marnix; 11 sept. 1880 gepl. a/b artillerie instructieschip 't Loo; 16 maart 1881 gepl. rol wachtschip te Amsterdam ten einde zich voor te bereiden tot het medemaken van den 4den tocht van de Willem Barentsz naar de IJszee. Van 7 mei tot 26 oktober 1881 tocht naar de N. IJszee; 30 nov. 1881. op nonactiviteit gesteld; 16 december 1881 gepl. a/b wachtschip te Willemsoord; 29 juni 1882. gepl. a/b SS Sindoro (oudste officier); 5 nov. 1882. gepl. a/b wachtschip te Batavia ;16 nov. 1882. gedetacheerd bij de VI afdeling van het dep. van Marine in Nederl. Indië 15 okt. 1883. De detachering ingetrokken; 17 okt. 1883. Geëmb. a/b part/ SS Sunda om te repatriëren tot herstel van gezondheid; 3 dec. 1883 In Nederland gekomen en op non actief gesteld; 1 juli 1901 Benoemd tot lid van het Hoog Militair gerechtshof, onder genot van een traktement van f 3000,- 's jaars en met stilstand van alle inkomsten bij de Marine.

Chrik op vakantie in Egypte in 1928

Chrik de Booy op latere leeftijd

Chrik de Booy is overleden in Oegstgeest 3 juni 1934, op 1 april 1923 was zijn vrouw Mary Jane Hobson reeds overleden.

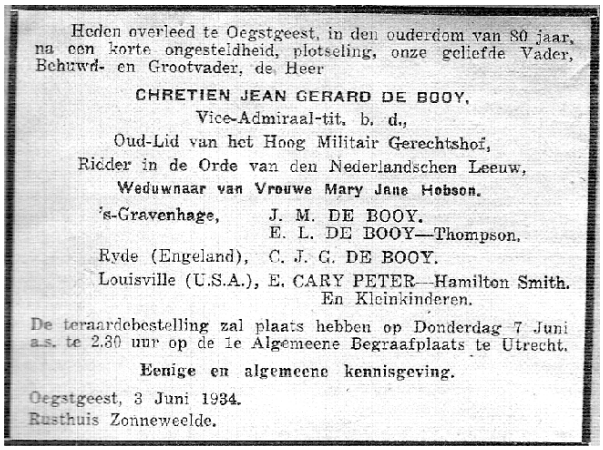

Heden overleed te Oegstgeest, in den ouderdom van 80 jaar, na een korte ongesteldheid, plotseling, onze geliefde Vader, Behuwd- en Grootvader, de Heer

CHRETIEN JEAN GERARD DE BOOY,
Vice-Admiraal-tit. b. d.,
Oud-Lid van het Hoog Militair Gerechtshof,
Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw,
Weduwnaar van Vrouwe Mary Jane Hobson.

's-Gravenhage, J. M. DE BOOY.
E. L. DE BOOY—Thompson.
Ryde (Engeland), C. J. G. DE BOOY.
Louisville (U.S.A.), E. CARY PETER—Hamilton Smith.
En Kleinkinderen.

De teraardebestelling zal plaats hebben op Donderdag 7 Juni a.s. te 2.30 uur op de 1e Algemeene Begraafplaats te Utrecht.

Eenige en algemeene kennisgeving.

Oegstgeest, 3 Juni 1934.
Rusthuis Zonneweelde.

Ik heb gebruikt gemaakt van de volgende literatuur bronnen:
Daalen, H.B. van (1873) . Mislukte tocht naar Atjeh. Aan wien de Schuld? Batavia
Rep, Jelte(1996) Atjeh, Atjeh!. Uitgeverij de Prom Baarn. ISBN 90 6801 5618 4
Swieten, J. van (1879) De waarheid over onze vestiging in Atjeh. Zaltbommel. Joh. Noman en Zoon
Veer, Paul van 't (1969) De Atjeh-oorlog. Amsterdam. Uitgeverij de Arbeiderspers

---

Hoofdstuk 12. James Marnix de Booij (1885-1969).Oudste zoon van Chrétien Jean Gérard de Booij en Mary Jane Hobson en hun kinderen

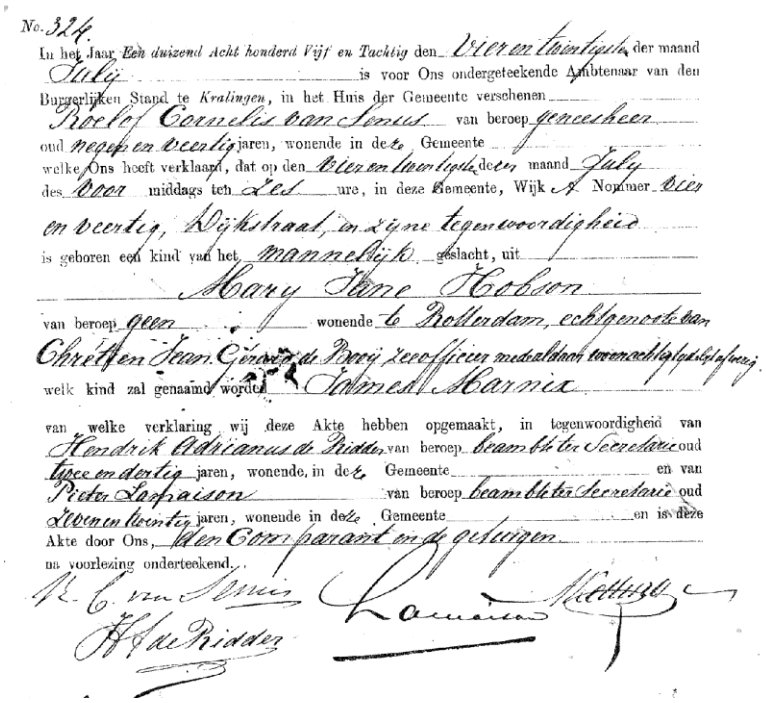
No. 324.
In het Jaar Een duizend Acht honderd Vijf en Tachtig den vier en twintigste der maand Julij is voor Ons ondergeteekende Ambtenaar van den Burgerlijken Stand te Kralingen, in het Huis der Gemeente verschenen Roelof Cornelis van Senus van beroep geneesheer oud negen en veertig jaren, wonende in deze Gemeente welke Ons heeft verklaard, dat op den vier en twintigste dezer maand July des voor middags ten zes ure, in deze Gemeente, Wijk A Nommer vier en veertig, Dijkstraat, in zijne tegenwoordigheid is geboren een kind van het mannelijk geslacht, uit Mary Jane Hobson van beroep geen wonende te Rotterdam, echtgenoote van Chrétien Jean Gérard de Booij zeeofficier medealdaar woonachtig, gedelegeerd welk kind zal genaamd worden James Marnix van welke verklaring wij deze Akte hebben opgemaakt, in tegenwoordigheid van Hendrik Adrianus de Ridder van beroep beambte ter Secretarie oud twee en dertig jaren, wonende in deze Gemeente en van Pieter Lamaison van beroep beambte ter Secretarie oud zeven en twintig jaren, wonende in deze Gemeente en is deze Akte door Ons, den Comparant en de getuigen na voorlezing onderteekend.
R. C. van Senus
H. A. de Ridder
Lamaison
Mettinger

Geboorte akte James Marnix de Booy, 24 juli 1885, Kralingen. Ouders Chrétien Jean Gérard de Booy en Mary Jane Hobson (Volgens deze akte wordt de Booy met 2 puntjes op de ij geschreven, maar mijn familie heeft de Booy steeds met een Griekse Y geschreven. In de tekst heb ik dit zo gelaten)

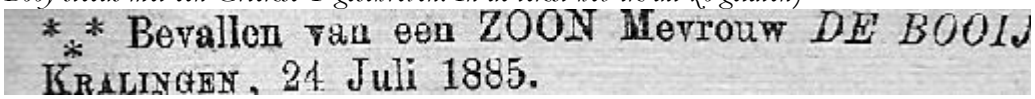
*** Bevallen van een ZOON Mevrouw DE BOOIJ
KRALINGEN, 24 Juli 1885.

James Marnix de Booy heeft begin vijftiger jaren zijn memoires in het Engels geschreven. De reden daarvan is, dat zijn twee dochters met respectievelijk een Amerikaan en een Nieuw Zeelander zijn getrouwd. De opening zin is als volgt: " As these memories are principally for the amusement of my grand childern, I have written them in English"
Uit deze memories zal ik de belangrijkste perioden uit zijn leven weergeven
Zijn ouders wonen in Kralingen, toen James Marnix (Jim genoemd) op 24 juli 1985 wordt geboren. Uit de geboorte akte blijkt, dat zijn vader niet bij zijn geboorte aanwezig was. Hij krijgt de naam van James Marnix om de volgende redenen: James naar de grootvader van zijn moeders kant en Marnix naar het fregat van de Marine "Marnix" waar zijn vader voor zijn huwelijk op diende. *(Zie elders op mijn website de brieven van zijn vader Chrétien Jean Gérard de Booy).* Zijn ouders verhuizen naar Hellevoetsluis en daarna naar de Groote Houtstraat in Haarlem tegenover het huis van zijn grootvader de Booy (*Zie voor nadere details over dit huis waar ook mijn grootvaders zijn jeugd doorbracht: herinneringen Hendrik de Booy 1967-1964).*

James Marnix (Jim genoemd) de Booy met zijn kleinkind Marnix (zoon van zijn dochter Mary Dorothy Wells-de Booy)

Over deze grootvader*(mijn overgrootvader)* zegt hij enkele interessante bijzonderheden:
"My grandfather, who was a widower, lived in this house with his three unmarried daughters.*(Jeanne Marie, Adrienne Johanna, Engelina Petronella).* He wore side-whiskers and was rather bad-tempered, had been very devoted to my grandmother *(Adrienne de Booy-de Mol van Otterloo)* and had become very much of a recluse after her death. He spent his last years in a wheel-chair and had a valet to take him around. My grandfather was a very severe man and Theo *(zijn jongere broer)* and I were very much afraid of his displeasure. We often stayed with my grandfather as schoolboys and we very much objected on these occasions to the rather strict discipline, to which we were subjected, although we used to enjoy playing around in the big house with all its memories of my father and his brothers as for instanee three bullet holes in a door from the garden leading into a back street, which were the result of my Uncle Theo *(jongere broer van zijn vader)* having tried out a revolver. Life in my grandfather's household was conducted in a very simple but regular manner. Every morning at breakfast the servants came into the breakfast room, while my grandfather read a lesson from the Bible. The servants worked very hard in those days and everything was kept spotlessly clean and polished. They used a green bucket with brass hooks and handles to wash the windows with and the brass hoops and handles were kept polished. Another thing I remember is that my grandfather's clothes were not brushed by the valet, but beaten with a kind of dog-whip to make them dustfree".
Na Haarlem gaan zijn ouders naar Den Helder, met daar tussen door in Vlissingen. In 1896 gaat zijn vader naar Indië. Kort daar voor wordt zijn allerjongste broer Chré geboren. Omdat het zeeklimaat van den Helder volgens de doktoren niet gezond is voor hem, verhuist zijn moeder naar Nijmegen. Jim gaat daar naar de lagere school, en vervolgens naar het Nijmeegse Instituut Wegenrif een instelling, die speciaal opleidde voor het Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord. In 1904 wordt hij benoemd tot adelborst 1e klasse en twee jaar later tot luitenant-ter-zee tweede klasse. Hij heeft vele reizen gemaakt met verschillende marine schepen: Evertsen, Nautilus, de Ruyter, Koningin Wilhelmina. In Indië wordt hij overgeplaatst op 2 juli naar het oorlogsschip "Koningin-Regentes". Met dat schip gaat hij naar Bali waar hij de landing op Bali meemaakt en de verovering in de september dagen van 1906. Zijn ooggetuige verslag zal ik later weergeven. In september van 2006 is het 100 jaar geleden, dat deze invasie heeft plaats gevonden en hebben de media hier veel aandacht aan besteed. Aangezien dit verslag van mijn oom Jim nog nooit is gepubliceerd en zal ik deze memories in dit kader in zijn geheel weergeven.(Zie hiervoor aan het eind van dit hoofdstuk de verovering van Bali)
Na het avontuur van Bali wordt hij overgeplaatst naar de torpedoboot "Edi", waarmee hij het

oostelijk deel van Indië bezoekt. Daarna komt hij op het schip "Borneo" terecht, waar hij anderhalf jaar op dient. In 1909 gaat hij terug naar Nederland. Vanuit Holland gaat hij met de "Friesland" naar de Canarische eilanden. Hij wil graag bij de onderzeedienst komen. Hij komt op de "Koningin Emma", een depotschip voor torpedoboten en onderzeeboten. In 1910 komt hij dan toch bij de onderzeedienst. In het begin van de eerste wereldoorlog wordt hij gestationeerd in Vlissingen. Op een dag in november 1914 wordt hij bij de familie Martin voorgesteld aan een Amerikaanse vrouw Erminie Thompson. Hij wordt op slag verliefd op haar en op 11 december 1915 zijn ze in Rotterdam getrouwd.

Erminie Thompson op 13 jarige leeftijd en op latere leeftijd

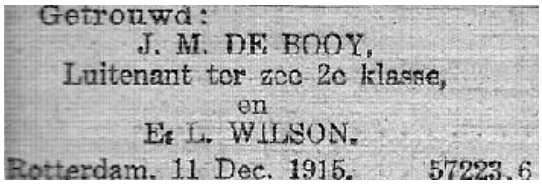
Getrouwd:
J. M. DE BOOY,
Luitenant ter zee 2e klasse,
en
E. L. WILSON.
Rotterdam, 11 Dec. 1915. 57223.6

Volgens de huwelijksadvertentie hij getrouwd zou zijn geweest met E.L. Wilson. In de huwelijks aankondiging van de ouders van James Marnix C.J.G. de Booy en Mevrouw de Booy (May Hobson) en de moeder Mrs John Meredith Thompson van zijn aanstaande vrouw blijkt dat zijn vrouw, geboren Thompson eerder getrouwd is geweest met de heer Wilson (In de jaargang van het Ned. Patriaciaat wordt heer geen melding van gemaakt).
Ze gaan in Vlissingen wonen.

James Marnix de Booy als jong zeeofficier (eerste rij geheel links) aan boord van een mariene schip met commandant Kapitein ter zee Reinders

In 1916 besluit de Marine staf om Jim de Booy naar de Verenigde Staten te sturen om te proberen, daar bepaalde batterijen en periscopen aan te schaffen. Door de oorlog waren de leveranties uit Duitsland gestopt. Inmiddels wordt hij bevorderd tot Luitenant ter Zee eerste Klasse.

Luitenant ter Zee 1e klasse James Marnix de Booy

Zijn verblijf is van korte duur en moet hij hals over kop naar Nederland terugkeren. De VS had de relatie met Duitsland verbroken, omdat de Duisters een algehele onderzeeboot oorlog waren begonnen. 17 december 1917 wordt hun dochter Elizabeth Henriette geboren.

Na de oorlog gaat hij in 1919 samen met Pot, elektrisch-ingenieur van de Marine, weer terug naar de VS om nogmaals te trachten de materialen voor de onderzeeboten aan te schaffen. Dit keer met een beter resultaat dan de eerste keer. Op de terugreis landt hij in Liverpool en per trein naar Londen, waar hij zich meldt bij minister de Marees van Swinderen. De volgende dag gaat hij met de trein naar Gravesend om met de boot naar Vlissingen te varen.

Op het station in Londen wordt hij door kapitein Dunlop, de Nederlandse Marine attaché in Londen, voorgesteld aan Colijn (*directeur van de Bataafsche Petroleum Maatschappij),* die verder met hem naar Nederland zal reizen. Hij vertelt aan Jim en zijn reisgenoot Pot over het prachtige werk, dat hij verricht bij de B.P.M. Jim is verbaasd, dat een zo belangrijke man als Colijn dit hem allemaal vertelt. Hij zegt dat hij al verscheidene Marine en Leger officieren in dienst had genomen. Dit bracht Jim op het vage idee, dat hij ook misschien de Marine zou willen verlaten. Immers door de Grote Oorlog *(zoals vroeger de eerste wereld oorlog werd genoemd)* had met het gevoel, dat de14 punten van president Wilson *(een liberaal program voor wereldvrede)* voor altijd vrede zou zijn. Alle naties gaan over tot ontwapening. Hij ziet dus dat er voor hem geen goede vooruitzichten bij de Marine meer zijn. Hij vraagt aan Colijn of hij misschien nog meer Marine officieren in dienst wil nemen. Colijn bevestigt dit en vraagt hem, als hij interesse heeft, op zijn kantoor in Den Haag te willen komen. Zo gaat Jim naar het kantoor van de B.P.M om Colijn op te zoeken. In zijn memoires staat het volgende over dit bezoek wat wel aardig is om te citeren, aangezien het een belangrijke invloed heeft gehad op zijn verdere levensloop:

"I went to The Hague as soon as possible and called the B.P.M. office and asked to see Colijn. The "bode" I saw was Bouman, a door watchdog, who asked me, if had an appointment. When I said, that I did not have one, he told me that Colijn would not be able to see until after some date about two months ahead. This seemed so silly to me, that I suspected Bouman of throwing his weight about, so I gave him my card an told him to show it to Mr. Colijn, when he was free for a moment, that he was expecting me and that I would return at 4 o'clock to find out what the result was. Then I came back at 4 o'clock, Colijn immediately received me and took me on. On April lst, 1919, I resigned from the Navy, which in one way made me feel very badly indeed, as I had been very happy in the Service, but I knew I was doing the right thing, as after events proved. The Navy went through a depression end I did very well in Royal Dutch. When I became a Director myself, Bouman was my "bode" and I often wondered, if he ever realised how near he had come to keeping me from attaining that position"

Hij wordt employé op het laboratorium te Amsterdam. Dankzij de bemiddeling van zijn tante

Hilda *(mijn grootmoeder)* krijgt hij met zijn gezin de beschikking over een tuinhuisje "Klein Duimpje " op het landgoed van Mary van Eeghen in Naarden *(oudere zuster van zijn tante Hilda).* Zijn dochter Elizabeth werd gedoopt in het Vrij Katholieke kerk in Naarden *(In 1925 werd ik in dezelfde kerk gedoopt).* Jim wordt in augustus 1991 uitgestuurd naar Indië, waar hij gedurende twee jaar terreinchef wordt van het olieveld Perlak. In 1921 gaat hij naar de Kampong Minjak een oud olieveld in Zuid Sumatra. Na drie maanden wordt hij naar Roemenië gestuurd en wordt adjunct-boorinspecteur van het olieveld Moreni. Hij wordt daar erg ziek van een reumatische koorts aandoening. Hij ligt daarmee 6 maanden in het ziekenhuis. Daarna volgt zijn verblijf op het olieveld Ploësti. November 1922 wordt hij door het hoofdkantoor gevraagd om in Venezuela een hydrografisch onderzoek te verrichten met het doel om een plek uit te zoeken voor de kust van Venezuela om een olie raffinaderij te installeren. Zijn vrouw gaat terug naar Utrecht en onze dochter Mary Dorothy wordt 8 april 1923 geboren.
Juni 1923 keert hij terug met het rapport over zijn studie in Venezuela. Tot januari 1924 werkt hij op het hoofdkantoor en vertrekt opnieuw naar Venezuela om in dienst te komen bij de Caribbbean Petroleum Company (CPC, groep B.P.M.). In 1926 wordt hij waarnemend directeur van de CPC en in 1928 zelfs algemeen directeur. Na acht jaar Venezuela, waar hij olieconcessies regelde, gaat hij in augustus 1932 terug naar Nederland. Hij wordt daar algemeen procuratiehouder, eerst van de B.P.M en 1 januari 1937 directeur van de Koninklijk Nederlandse Petroleum Maatschappij.
14 mei 1940 lukte het hem om met zijn familie naar Engeland te ontkomen. Hij heeft toen het archief van de "'Koninklijke" in veiligheid kunnen brengen. Hij krijgt daarvoor de beschikking over een door de Marine gevorderde logger. Het huis dat hij in Den Haag achterlaat wordt door de Duitser Schwiebel, eerste assistent van Seiss-Inquart, in beslag genomen. Seiss-Inquart zelf heeft hier ook enkele nachten doorgebracht en er werd speciaal voor hem een douche in hun badkamer geplaatst. Deze douche heeft gelekt waardoor het zijdedamasten behang in de eetkamer werd geruïneerd. Al het linnengoed en hun kleren zijn door Schwiebel meegenomen

James Marnix de Booy in zijn kantoor van de Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij

De vrouw van Schwiebel, haar vrienden hebben de kleren van zijn vrouw Erminie gedragen. Over zijn vlucht naar Engeland schrijft hij in zijn memoires een spannend verhaal, dat ik hier integraal weergeef.

"On May 14th things looked hopeless and de Kok and I decided to send the B.P.M. files over to England. It had been previously arranged to send them over by ship from Rotterdam or the Hoek of Holland, but the Waterway was blocked by mines and the road from The Hague to the Hoek of Holland was not considered very safe, so we decided to ship them out by fishing boat from Scheveningen. I sent a man to Scheveningen to try and arrange this. He had an official

requisition order for a lugger, but found this lugger's engine out of order and the crews unwilling to sail. He reported all this by telephone and, when talking things over with de Kok, he came to the conclusion that I could not expect to do any useful work after the Germans came in and that I could be useful in London, and that therefore I had better try to go to London also. I agreed entirely with him and called up Erminie at the house and told her of the plan and asked her to get ready immediately, but to do so without letting our German servants know what we were doing, so to take only her jewellery.

I then proceeded to obtain permission from the Naval Staff to proceed with the lugger and was advised to go to the office of the Head Inspector of Shipping, where I was received by Lt. Mante, who told me the Scheveningen fishermen refused to sail - that they might be obliged to sail, they could be conscripted in the military service, but that with such a crew I would certainly have trouble and, therefore he considered it advisable to conscript me into the military service and arm me with his revolver. After the necessary formalities had been gone through, I went with him to his house, where he collected his revolver, which he presented to me with the request to return it whenever I could, and I then went home to collect the family. During all this procedure there had been practically constant air alarms and only with the help of my military papers was it possible to proceed along the roads, as all sentries had orders to oblige people to take cover. While on my way to the Head Inspector of Shipping, I saw Freule van Tets sheltering in a portico and gave her a lift; she appeared quite unconcerned and we talked about the lovely weather and the nasty war. As I had expected difficulties in obtaining crew for the lugger, I had also told Udema to get together one or two mates and one or two engineers of our fleet and send them to Scheveningen, to report at the harbour office. When my family and I arrived at the harbour office, it must have been about 3 o'clock- the air alarms were still going on - and except for the trucks with the files which had arrived and were all under shelter, nothing had gone right. The crew of the lugger, which had been requisitioned, had refused to sail, had apparently put the engine of the lugger out of order, and the little Harbour Master, Hubenet, who turned out to be a former navel officer whom I had known slightly, seemed to be very doubtful whether everything would go right. So there was nothing else to do but to take the matter in hand myself. I told them to requisition another lugger on which we would put a military guard until we sailed, and I then proceeded to try to find Schippers and Udema. By 5 o'clock I had collected, with the assistance of Udema, two officers, who had been to the naval Staff and received a chart and a route to the Downs, and one Chief Engineer. The Chief Engineer was very much averse to sailing, which one can well imagine, as he had to leave his wife behind and did not even have the opportunity of seeing her before going away. I gave Udema f 500 in the Chief Engineers presence and told him, that they would be delivered to his wife, and he then decided to go down to the engine room and make an attempt to start the engine. I had collected a motor mechanic of the B.P.M. who had, three years before, served some time on a motor lighter, and sent him down also to the engine room; we also managed to catch a motor man of one of the fishing smacks, who was willing to start the engine, but would not proceed with the ship. After about 20 minutes, when no sound whatsoever was forthcoming from the engine room, I sent Schippers down to the engine room with f 100 and told him to tell the motor man that, if he started up the engine within 2 minutes, the f 100 were his. This worked like magic in the motor room, because the engine suddenly began to go off. Meanwhile we had discovered that the lugger was without a compass, had no stores and no water and also that it was short of lubricating oil. With the assistance of Udema and the Harbour Master these necessities were collected and by half-past six it really began to look as if we could proceed. During all this I was constantly being accosted by Jewish refugees, who had managed to pass the sentries and begged to come along to England, but I was not allowed to take anybody along except the people of whom I had been advised. At 6.30 the party that was going consisted of: van der Schrieck of the Foreign Office, Professor Veraart, Newspaper man Kesteel Lacomblé and van der Water. The Chief Officer, who was to have gone with us, by this time decided that he would have none of it, so I told him to go home. I then received a telephone message that

Admiral Heeris was sending two midshipmen to go with us and from some other source I got notice to take along 3 Army Captains and these five people promptly appeared on the scene. At about a quarter-to-seven a large party of motor cars dashed up carrying one Naval Officer end same 30 midshipmen, petty officers and ratings. They were the communication telegraphists and signalmen of the Naval Staff and Admiral Heeris had told them, that I was in Scheveningen with the lugger and to ask me to take them along, which of course I did. They were one short - Lt. Commander Mouton, who, however, also appeared on the scene within 5 or 10 minutes and we were then complete. On account of the tide, it was becoming absolutely necessary that we should leave and, unluckily, through all this fuss and bother, it had not been possible to get all the files on board - so I had to decide to leave some of them behind. The Harbour Master had ordered a military tug for us at 7 o'clock sharp and, it shows the discipline which existed up to the very last, this tug appeared exactly at 7 o'clock to tow us out. The same calm discipline had been apparent among the military guard in Scheveningen and the posts, which we had passed coming out to Scheveningen. At 7.20 we were out of the harbour and steered west by north, which course we kept for 60 miles. It was a beautiful calm evening and with very little wind and a first quarter moon. After leaving Scheveningen, when dusk was falling we noticed that the coastal lights at Scheveningen and the Hook of Holland had been lit, which was evidently to assist shipping, which was trying to get away. We saw terrible fires apparently at Delft, Rotterdam and perhaps the Hook of Holland, and it seemed to us after a while as if there were big fires at Scheveningen also. One or two planes passed overhead, on which occasion everybody was sent below, except those necessary for navigation. At about 9.30 we suddenly heard heavy machine gun fire and saw tracer bullets quite close by - one of the lookouts reported that a seaplane had landed near us. On closer inspection we were very happy to find that, what had been taken for a seaplane, was indeed a small merchantman and it was this small merchantman that had been machine-gunned. Our lugger apparently was either not noticed or not considered worth while - probably the latter, as with the clear sky and first quarter moon we must have been observed. When 60 miles away from Scheveningen, we changed course to South West by West, which course should have brought us to West Hinder Buoy. Our lugger had been recently painted and tarred and the decks were still so slippery, that one could hardly get about. The accommodation consisted of one hole behind the bridge and a hole before the foremast - all hands were distributed over these and slept more or less huddled together for warmth. The atmosphere in the accomodation was not improved by one of the Army Captains, who got very sick and was given the bowl of the compass as a basin. I suggested he should go elsewhere, but the rest of the Army said, that that could not be expected of him, as he was already nearly dead. At intervals all night the lookout called out alarms, that German planes were coming. It got light about a quarter-to-four in the morning and we were still proceeding on our South Westerly course, then we sighted several planes - three of which at about 10 o'clock we recognised as British, they circled close overhead and we hoped they might send somebody to meet us, but that did not materialise. About 12 o'clock we sighted a ship steering a westerly course and we decided that this ship must be following the channel through the minefields, so we followed in her wake, as attempts to find out position by means of an improvised deep-sea lead had completely failed. Finally, however, the ship ahead stopped, then turned back and came as near as possible alongside us, we then discovered her to be an Ymuiden trawler, who, on being questioned, was just as much at a loss about her position as we were. We then decided to steer South West again and were very pleased indeed when about 2 o'clock we sighted the South FalIs Buoy. From there we steered for the northern entrance to the Downs, where we found a Control vessel and saw the Nautilus, 2 mine-layers, 4 torpedo boats and several auxiliary vessels of the Dutch fleet. The Control boat told us to follow the Dutch men-of-war to Deal, where, on arrival, another Control boat came along and we convinced the officer on board of this Control vessel, that, not having proper anchor gear on board, the only thing for us to do was to go into port. Luckily, the tide served and at about 5.45 we made fast in Ramsgate". Harbour. *(Voor zijn verzetswerkzaamheden als Engelandvaarder kreeg hij na*

de oorlog de Medal of Freedom)

Jim betrekt direct na aankomst in Engeland zijn kantoor in Teddington. Hij wordt vice-president van de Nederlandse Scheepvaart en Handels Commissie. Zijn werk bestaat uit het bezoeken van vele tankers. Hij maakt ook nog een reis op een tanker mee in 1943 van Liverpool naar Baltimore. Per vliegtuig gaat hij naar Curaçao en Maracaibo. Juni 1943 vertrekken zijn vrouw Erminie en dochter Liesbette naar Amerika, alwaar Liesbette trouwt met Milton Coburne. Jim maakt ook nog een rondreis in de Middellandse zee waar hij vele tankers bezoekt. Van al deze reizen maakt hij een zeer uitgebreid dagboek en heeft deze in zijn memoires opgenomen.

Kabinet Gerbrandy III. Achterste rij v.l.n.r.: Van Kleffens, Beel, Tromp, De Quay, Huysmans, De Booy, Gispen, onbekend. voorste rij v.l.n.r.: gen. Kruls (Militair Gezag), Schmutzer, Gerbrandy, Bolkestein en Wijffels.

Toen hij terugkwam in Londen vraagt de Minister-President P.S. Gerbrandy hem of hij Minister van Scheepvaart wil worden in de plaats van Kerstens. Hij gaat nog te rade bij van Kleffens of hij dit wel moet doen. Zijn antwoord is duidelijk in oorlogstijd is er niets anders dan dat je dat moet doen. Hij zegt zijn baan op bij de Koninklijke en wordt Minister.
Een van de meest memorabele momenten tijdens deze periode is het bezoeken van schepen, die mee gaan doen aan de Invasie van D day. Jim wordt in 1944 Minister van Marine. In begin 1945 krijgt hij in het derde kabinet Gerbrandy, niet alleen de portefeuille van Scheepvaart, maar ook die van Marine en Oorlog. Na de oorlog wordt hij in het kabinet Schermerhorn-Drees opnieuw Minister van Marine en ad interim van Scheepvaart.. Voor zijn verrichtte diensten als Minister van Scheepvaart, ontvangt hij de Gouden De Ruyter medaille. Hij stelt zijn ministerschap op 1 juni 1946 ter beschikking en neemt zitting als Nederlandse vertegenwoordiger in de 'U.N. Special Committee on the Balkans'. Deze functie houdt hij tot augustus 1948 . Hij wordt vervolgens hoofd van de Nederlandse Militaire missie bij de Geallieerde Bestuursraad in Berlijn. Hij accepteert deze baan alleen op de conditie, dat hij een hoge Marine titel moet krijgen om op voet van gelijkheid met de hoogste geallieerde militaire autoriteiten zich te kunnen presenteren. Hij wordt benoemd tot Vice-admiraal van de Koninklijke Nederlandse Marine. Hij en zijn familie blijven in Berlijn tot 1950. In 1951 wordt hij Nederlands ambassadeur in de Bondsrepubliek. In november 1952 gaat Jim de Booy met pensioen. Zijn memoires eindigen met de volgende zin: "I was given the "Grootofficier in de Orde van de Oranje Nassau".
Nadere bijzonderheden over James Marnix de Booy, die niet in zijn memoires voorkomen, wil ik hieronder nog even vermelden alsmede zijn levens loop na zijn pensioen. Deze gegevens zijn ontleend uit het Biografisch Woordenboek van Nederland: F. Wielinga: " Booij, James Marnix

de (1885-1969)".
Over zijn Londense periode tijdens de Tweede Wereldoorlog::
"Te Londen aangekomen nam De Booy al snel een vooraanstaande plaats in onder de Nederlandse ballingen. Hij was behulpzaam bij het zoeken naar ruimte en inventaris voor het Nederlandse overheidsapparaat en was in juli 1940 een van de oprichters van het Prins Bernhard Fonds ter financiële ondersteuning van de Nederlandse strijdkrachten. Ook behoorde hij tot de zes hoge topfunctionarissen uit het bedrijfsleven die in 1941 de Nederlandse regering in een schrijven aarzelend en weinig inspirerend optreden verweten. Zij stelden de oprichting voor van een overlegorgaan tussen kabinet en vertegenwoordigers van de Nederlandse gemeenschap in Londen hetgeen in 1942 leidde tot de instelling van de Buitengewone Raad van Advies, waarin De Booy als een van de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven zitting kreeg" .
Periode als Minister in Londen en Nederland:
"Deze portefeuilles brachten met zich mee, dat De Booy ook na de bevrijding veelvuldig in de hoogste geallieerde kringen verkeerde, onder meer met betrekking tot de voedselvoorziening van bevrijd Nederland en de bevrijding van Indië. Meer een man van de daad dan van het woord profileerde hij zich niet sterk in de ministerraad, maar hij schuwde het conflict niet, en zijn deskundigheid was onomstreden. Dat De Booy als krachtige persoonlijkheid zonder onderscheid des persoons handelde, was al eens gebleken toen hij als minister in Londen prins Bernhard tot de orde had geroepen, nadat deze zich kritisch over het gedrag van het Nederlandse officierscorps in mei 1940 had uitgelaten. Bij voorkeur verwierf De Booy zijn kennis door eigen waarneming ter plaatse, waartoe hij geregeld, zowel in Groot-Brittannië als later in Nederland, oorlogsschepen en marine inrichtingen aan de wal bezocht".
Einde artikel citaten artikel Wielinga.
PS. Over deze Duitse periode heb ik uit eerste hand van iemand vernomen, dat Koningin Wilhelmina het niet erg op had, op zijn zachts gezegd, met Jim de Booy. Tijdens zijn periode als Ambassadeur in Duitsland kwam hij dikwijls in conflict met hooggeplaatste personen, die na de Tweede Wereldoorlog meer toenadering met Duitsland wilde. Iets waar hij zich tegen verzette.

Zijn periode als ambassadeur en na zijn pensioen:
"De Angelsaksisch georiënteerde De Booy, met veel ervaring in geallieerde kring, had weinig affiniteit met Duitsland en bleef een uiterst wantrouwend waarnemer van de naoorlogse ontwikkelingen aldaar. Na zijn pensionering op 1 december 1952 verhuisde De Booy naar Groot-Brittannië, waar hij in toenemende mate met zijn gezondheid kampte. De laatste negen jaar van zijn leven woonde De Booy, die inmiddels permanente verpleging behoefde, met zijn vrouw in Lausanne".

James Marnix de Booy op latere leeftijd

In het nationaal archief in Den Haag is zijn archief opgenomen onder de collectie 229 J.M. de Booy, 1944-1950.Archiefbloknummer: C26201 Samenvatting van de inhoud van het archief: Na een tijd als beroepsofficier bij de marine werkzaam te zijn geweest maakte J.M. de Booy (1885-1969) na de Eerste Wereldoorlog de overstap naar het bedrijfsleven en werkte voor de Bataafsche Petroleum Maatschappij (BPM). In 1937 werd hij directeur van de 'Koninklijke'. In mei 1940 week De Booy uit naar Londen, waar hij al snel een vooraanstaande positie innam in de Nederlandse gemeenschap. Hij was bestuurslid van de Netherlands Shipping and Trading Comité, een van de oprichters van het Prins Bernhard Fonds en lid van de Buitengewone Raad van Advies voor de Nederlandse regering. Op 31 mei 1944 werd De Booy minister van Scheepvaart en Visserij. In het derde kabinet Gerbrandy (februari-juni 1945) was De Booy zowel minister van Scheepvaart en Visserij als minister van Marine en in het kabinet Schermerhorn-Drees (juni 1945-juli 1946) was De Booy opnieuw minister van Marine en van Scheepvaart en Handel. December 1948 werd De Booy hoofd van de Nederlandse Militaire Missie (NMM) in Berlijn. Van april 1951 tot zijn pensionering in december 1952 was De Booy de eerste Nederlandse ambassadeur in Bonn bij de Bondsrepubliek Duitsland (BRD). Het archief bevat materiaal over de contacten van J.M. de Booy met het Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force (SHAEF) van Eisenhower, november 1944-januari 1945; brieven en memo's in zijn hoedanigheid van minister van Scheepvaart en Marine en dagboeken uit de periode 1948-1950 als hoofd van de Nederlandse Militaire Missie
Enkele familiefoto's van zijn familie:

Links: Jeugd foto van Mary Dorothy de Booy. Rechts: Mary in 1947.

Mary Dorothy de Booy trouwt op 14 augustus 1943 in London met Edward Preston Wells (wing commander R.A.F). Als getuigen Helma van Limburg Stirum (de tweede van rechts) en neef Otto de Booy (geheel rechts). Otto is de zoon Theo de Booy, die een broer is van Chrik de Booy, de grootvader van Mary.

Elizabeth Henriette de Booy, geboren 17 december 1917. Hier op latere leeftijd met haar zoontje Robbie. Zij is getrouwd met een Amerikaan uit San Francisco Milton Coburne

Familiefoto van James Marnix en Erminie de Booy-Thompson. Opgenomen in Elswouthoek. Vlnr: Marnix (kleinzoon), James Marnix , dochter Elisabeth met haar drie jongens, er achter schoonzoon Edward Wells,, Erminie, haar dochter Mary, Milton Coburne echtgenoot van Elisabeth, kleindochter June, haar moeder Mary Wells-de Booy

---

Deelname verovering van Bali 14-21 september 1906

In september 2006 hebben de media veel aandacht besteed aan de verovering van Bali in 1906. Dit vanwege het feit, dat het precies 100 jaar geleden was, dat de Nederlandse Indische troepen Bali in de septemberdagen van 1906 hebben veroverd.

Het radioprogramma OVT van de VPRO van zondagochtend heeft er twee uitzendingen aan gewijd en wel op 17 en 24 september 2006

Het Spoor terug: Puputan- het einde van Bali : Een reconstructie van een militaire expeditie, die uitloopt op een bloedbad. Op 20 september 1906 staat het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL) met kanonnen en repeteergeweren tegenover duizenden Balinezen mannen, vrouwen en kinderen gewapend met kris en speer. Een ongelooflijk bloedbad is het gevolg. Was het moord of collectieve zelfmoord? Samenstelling: Erik Willems en Gerard Leenders.

De AVRO geeft in haar TV uitzending Eén Vandaag van 23 september 2006 de volgende samenvatting: *Nederlandse oorlogsmisdaden Bali.*

Puputan is een onbekend begrip in Nederland. Maar in Indonesië weet iedereen dat we het dan hebben over de massaslachting op Bali. Deze week precies 100 jaar geleden. Schrijver Ewald Vanvugt vond in de archieven nieuwe foto's waarop deze inktzwarte bladzijde van onze geschiedenis is vastgelegd.

(In 2006 is de derde druk verschenen van het boek, dat Ewald Vanvugt in 1978 in een documentaire reisroman heeft geschreven over de gebeurtenissen van de verovering van Bali in 1906).

Om het een en ander in een historisch perspectief te plaatsen, heb ik gemeend om een aantal citaten weer te geven van 2 ooggetuige verslagen (van de kunstenaar Nieuwenkamp en die van mijn oom James Marnix de Booy) alsmede een korte samenvatting te geven van de geschiedenis van Bali en de verovering in 1906. Het is van belang om daarmee rekening te houden met de verandering van de tijdgeest in die 100 jaren. Het is van belang om te zien, hoe men er vroeger

over dacht. De genoemde programma's hebben daar volgens mij te weinig rekenschap van gegeven. Het ligt allerminst in mijn bedoeling om daarmee de verovering van Bali te rechtvaardigen. Het veroordelen van de verovering van Bali als een Nederlandse oorlogsmisdaad roept tegelijkertijd de gedachte op of wij op dit moment met onze zgn. 'vredesmissies' wel helemaal vrij van smetten zijn. Het is net zoals in Uruzgan toch een legitieme oorlog gesteund door onze volksvertegenwoordiging. Het doorgronden van de tijdgeest en haar verandering door de tijden geeft mijn inziens een betere reconstructie van de gebeurtenissen in 1906.

Samenvatting van de geschiedenis van het eiland Bali
Bali was een geheel onafhankelijk eiland, tot halverwege de 19e eeuw. De Balinese vorstendommen trokken zich niets aan van het Nederlandse koloniale bestuur op Java en voerden dus ook hun eigen buitenlands beleid. En dit laatste begon de Nederlanders te irriteren, vooral toen bijv. een Balinese vorst het had gewaagd te spuwen op een Nederlands wapenschild. Ook was Batavia bang dat de Britten vanuit Singapore te veel invloed zouden krijgen. In 1846 werd de eerste militaire expeditie uitgezonden met als resultaat dat slechts enkele Balinese vorsten het Nederlandse oppergezag wilden erkennen. Nadat de militairen zich hadden teruggetrokken, bleek er niets veranderd. Bali bleef zich onafhankelijk opstellen t.o.v. het Nederlandse gezag. Vele half gelukte expedities volgden. Men was er daarom uiteindelijk tevreden mee dat de Balinese vorsten formeel het Nederlandse oppergezag over Bali erkenden. De Balinese vorsten stelden wel als eis dat er op het eiland geen koloniale troepen gelegerd zouden worden. In de jaren tachtig van de negentiende eeuw ontstonden er op Bali verschillende onderlinge oorlogen. Het vorstendom Gianyar werd meerdere keren van alle kanten aangevallen. Ten einde raad vroeg de vorst van Gianyar, Dewa Gde Raka, in 1899 de Nederlanders om hulp. Dat was natuurlijk geen probleem, in ruil moest hij wel het, nu directe, Nederlandse oppergezag erkennen, vergelijkbaar met de situatie op bijvoorbeeld Java. De invloed van de Nederlanders nam ook door de bekende verdeel en heers politiek steeds meer toe. Van Heutsz was vast van plan om op de een of nadere manier geheel Bali onder rechtstreeks Nederlands bestuur te brengen. Het was wachten op het gebruikelijke incident en gelukkig hoefde niet lang gewacht Aanvankelijk werd getracht vanuit Batavia de weduwenverbranding op Bali te verbieden, maar hier werd vanuit Bali niet eens op gereageerd...Terwijl men zich in Batavia beraadde, werd bekend dat op de kust van Bali een schip was gestrand. De gehele bemanning was vermoord en de vracht geroofd. Meteen werd, in 1906, vanuit Batavia een speciale gezant gestuurd met een eis tot schadevergoeding. In tegenstelling tot Atjeh hadden de vorsten van Bali zich, vanuit Singapore, nauwelijks laten voorzien van Westerse wapens. Ze hadden er gewoon geen belangstelling voor en vertrouwden op hun eigen wapens, speren. De speciale gezant kreeg dan ook als antwoord " Wij zullen u terug betalen met de punt van onze lansen" , zo overtuigd waren de Balinesen van hun eigen kracht en moed. Bewonderenswaardig, maar helaas natuurlijk niet meer geheel bij de tijd. Troepen o.l.v. Generaal-Majoor Rost van Tonningen werden overgebracht vanuit Java. Zo begon de verovering van Bali op 14 september 1906. (Overgenomen van internet)

Links: Generaal- Majoor Rost van Tonningen (1852-1927).Zijn vrouw was Menauda van den Bosch, achterkleindochter van Johannes van den Bosch, de gouverneur-generaal van Indië in 1830. Rechts: De bevelhebber Generaal Majoor Rost van Tonningen met zijn staf voor de Poeri van de vorst van Badung Gusti Gde Ngurah Den Pasar na de bezetting van de Poeri

Het ooggetuige verslag van de Nederlandse kunstenaar Wijnand Nieuwenkamp opgeschreven in zijn boek: Zwerftochten op Bali over de verovering van Bali in 1906.
In het jaar 1906 maakte ik de expeditie naar Zuid Bali mede, welke expeditie eindigde met de verovering van Badoeng, gevolgd door de in bezit name van Tabanan. Over de aanleiding tot ons gewapende optreden tegen beide rijken zal ik hier kort wezen, men weet dat er een verschil liep over de te betalen schadevergoeding voor het plunderen van een Chineesch Vaartuigje onder Hollandsche vlag, de Sri Koemala, dat in mei 1904 was gestrand. De eigenaar van het scheepje, Kwee Tik Tjiang van Bandjarmasin, beweerde veel rijksdaalders aan boord te hebben gehad, wat de vorst, Goesti Gedé Ngoerah Denpasar, voor een vertelseltje hield, waarom hij de gevraagde vergoeding (3000 rijksdaalders) veel te hoog vond. Na veel vergeefsche onderhandelingen volgde (7 Jan.1905) een blokkade door 2 gouvernementsstomers en 1 flottieljevaartuig, en op deze blokkade, die, zooals aan den vorst was" medegedeeld, voor diens rekening plaats had, volgde, toen de vorst bleef weigeren schadevergoeding plus blokkade" te betalen, de expeditie. Ook tegen Tabanan zou geageerd worden, omdat dit rijkje geweigerd had tijdens de blokkade Badoeng van de landzijde af te sluiten. En zoo verscheen er in September 1906 een vloot van zes oorlogsbodems, twee gouvernementsstoomers, de oude "Bromo", een afgedankte oorlogsbodem, die in een reusachtig drijvend magazijn was herschapen, en vijf schepen. van de "Pakketvaart", met een groot aantal troepen aan boord, voor het anders zoo stille Sanoer. Den dag vóór de landing (deze had plaats 14 Sept.1906) had ik mij in gezelschap van den kapitein van den staf Schutstal van Woudenberg in een prauwtje naar de vloot begeven. We kwamen van Këtëwel, een kustplaatsje in Gianjar vlak bij de grens van Badoeng. Hier had bovengenoemde kapitein eenigen tijd vertoefd om een bivak in gereedheid te brengen voor een afdeeling troepen, die het ons trouw gebleven Gianjar tegen een mogelijken inval der Badoengers zou moeten beveiligen. Ik was daar met een gouvernementsstoomer van Pabéan-Boelèlèng gekomen en had hem eenige dagen gezelschap gehouden. Reeds den dag te voren zouden we naar de vloot zijn vertrokken en zou de "Fazant" ons hebben afgehaald. We waren dien dag al vroeg aan 't strand geweest met pak en zak, doch het woei zeer hard en er stond zoo'n geweldige branding dat de "Fazant'" geen verbinding met den wal kon krijgen. Den heelen dag bleven we wachten, tegen den avond wond de stoomer zijn anker weer op om spoedig daarop uit het gezicht te verdwijnen. Ons bleef niet anders over dan weer naar ons bamboe-huisje te Këtëwel terug te keeren, het kookgerei en de veldbedden te ontpakken en ons nogmaals voor een nacht in te richten. Telkens werd ik dien nacht wakker en lag dan te luisteren naar het doffe gedreun van de branding, die maar niet minder werd (...) De volgende dag had de landing plaats . Heel in de vroegte aan boord van de oorlogsbodems en andere vaartuigen. Alles ging zoo geregeld in zijn werk, dat reeds om 7 uur het

eerste bataljon (pl.m.1200 man) aan wal stapte. Een paar Balische visscherlui deden alles kalm aan te zien, alleen een kampong hond, die zich te goed gedaan aan een door de golven heen en weer gezeuld dood varken, nam luid jankend de vlucht. Van den vijand geen spoor. Spoedig volgde nu het tweede en het derde gedeelte van de legermacht (in 't geheel een 4000 man), paarden, bagage, enz. Gelijk met het eerste gedeelte had ik Badoeng betreden; dadelijk liep ik naar Pabéan-Sanoer (op een 500 meter afstand) en ik vond nog gelegenheid dit af te beelden vóór de troepen er in trokken. Merkwaardig waren de op het strand liggende vaartuigjes met een olifantskop aan den voorsteven. De eerste nacht aan wal ging rustig voorbij, doch nauwelijks was de dag weer aan gebroken of de Baliërs deden een vergeefschen aanval op het bivak; de arme kerels verkeerden nog in den waan dat zij met hun lansen en hun moed vermochten tegen onze moderne geweren. Hun plan was geweest het in de nacht te probeeren, doch de vele zoeklichten van de oorlogsbodems die strand en den heelen omtrek den gansschen nacht door zoo hel hadden verlicht, hadden hen totaal in de war gebracht en als verlamd. De volgende dagen dreunde onophoudelijk het geschut van de oorlogschepen. Veilig als bij moeder thuis en als gold het een schietoefening, hadden den door de Jantjes de kanonnen geladen en afgeschoten op den onzichtbaren vijand en het onzichtbare Denpassar. Elk schot deed mij pijn als ik dacht dat die groote granaten misschien midden op een erf terecht zouden vallen of in een woning en uiteenspattend, jammer en ellende zouden verspreiden. Doch het doel was gelukkig ver, de ligging niet juist bekend en dat niet alle granaten zouden springen, zooals mij later ook gebleken is. Met Sanoer onderwierpen zich alle omliggende dessa's. Vijf dagen na de landing trokken de troepen door Tangtoe naar Kësiman, waar maar heel weinig tegenstaand werd ontmoet in de in overhaasting ontruimde poeri brachten zij den nacht door. Den volgenden dag werd Sëmëta en de hoofdplaats bezet. Wezenlijk gevochten is daarbij niet. De vorst van Badoeng was verlaten door het volk, dat het nut van oorlogvoeren tegen de compagnie niet inzag en nog slechts omringd door zijn hovelingen, zijn vrouwen en kinderen, en bloedverwanten met enkele getrouwen. Deze allen hadden besloten te sterven, liever dan zich te onderwerpen. Toen de troepen de hoofdplaats binnen trokken, verliet de vorst met de zijne de poeri. Hij werd door een hoveling op de schouders gedragen, allen waren in het wit gekleed (in hun doodskleed) en met kostbare krissen en korte lansen gewapend; zoo liepen ze kalm hun dood tegemoet. Maar de vorst wilde niet, dat onze soldaten hem en de zijnen gratis zouden afmaken, waarom hij groote sommen gelds aan de vrouwen had laten uitdeelen, die het den onzen onder 't schieten toewierpen. Aldus betaalde deze kranige vorst zijn eigen executie met gulle hand. Nog een tweede stoet kwam uit de poeri, aangevoerd door een jongen van twaalf jaar, een broertje van den radja, en ook deze stoet liet zich, tot den laatsten man toe, neerschieten. Nog denzelfden dag werd ook Pamëtjoetan, vlak bij Denpass betrokken, en weer herhaalde zich dezelfde treurige geschiedenis en verlieten groepen Baliërs de poeri, die midden in de plaats lag, op de soldaten toe om den dood te zoeken. Toen de troepen op het plein vóór het paleis waren gekomen, vonden zij daar ruim honderd dooden op en door elkaar gelegen. Hier had de oude radja van Pamëtjoetan zich met de zijnen onderling gekrist. Hoeveel Baliërs dien dag den dood boven schande verkozen valt moeilijk uit te maken. Volgens de officiële berichten, naar Den Haag geseind, waren het er 450, maar volgens de Baliërs waren het er 7 atak, dat is 7 maal 2000. Den volgenden morgen meldde zich bij de wacht (het leger was in de poeri van Denpassar ondergebracht) een poenggawa of districtshoofd met beleefd verzoek om doodgeschoten te worden. Tot zijn spijt had hij den vorigen dag den poepoetan (zoo heet zoo'n vrijwillige slachting in het groot) niet mede kunnen maken! Aan zijn verzoek werd natuurlijk niet voldaan, waarop de man zich kriste.

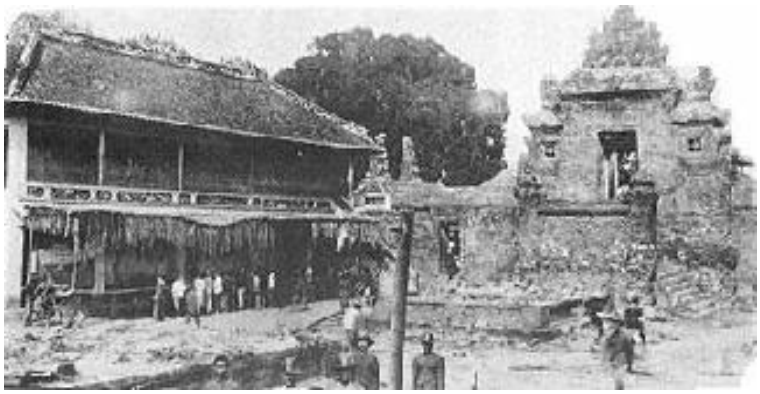

De poeri (paleis) van Denpassar na de verovering op 20 september 1906

Evenmin als de vorsten en hun getrouwen in onze handen wilden vallen, wilden ze ons hunne bezittingen gunnen; en zoo werd, toen de troepen de plaats binnen trokken, de brand gestoken in vele paleizen en woningen en ontstond er een ruinenstad van meer dan een kilometer in het vierkant. De dessa Pamëtjoetan ging voor het grootste deel in vlammen op; Alleen een steenen toren met klokken op het marktplein was nog onbeschadigd te midden der ruines. Het was een treurige aanblik de zwart geblakerde muurbrokken, met daartusschen een chaos van verbrand hout, gebroken beelden, ingezakte godenverblijven, potscherven, enz. Hierbij is al het fraai beeldhouwwerk en snijwerk verloren gegaan!
Einde ooggetuigenverslag van Wijnand Nieuwenkamp

Uit het boek De Nederlandsche Zeemacht van 1889-1915 van W.J. Cohen Stuart geschreven in 1937, enkele passages die betrekking hebben op de verovering van Bali in 14--29 september 1906
Pagina 258-259: Ter deelneming aan de krijgsverrichtingen te land werden van H.M. Schepen "de Ruyter", "Zeeland" en "Koningin Wilhelmina", elk 100 man samengevoegd tot eene landingdivisie, waaraan toegevoegd 10 kanons van 7,5 cm A. en 12 van 3,7 op landing-affuit en 14 mortieren van 7,5 cm A., alles met munitie en bedieningsmanschappen, het geheel onder bevel van den Kapitein-Luitenant ter zee W. Houwing. Ten 5u30 van den l4en werd een aanvang gemaakt met de landing onder dekking van gewapende sloepen op het steile strand van Pabean Sanoer; ten 7u was het eerste échelon aan wal, zoomede eene seinbrigade onder een luitenant ter zee, die onmiddellijk voor seingemeenschap met de schepen zorgde. Niettegenstaande er eene hooge Oceaan-deining stond, was ten 8u30m des avonds het debarkement geheel afgeloopen, hetgeen den bevelhebber der expeditie eene tevredenheidsbetuiging over de verrichtingen der Zeemacht ontlokte. Tegenstand werd niet ondervonden; Sanoer en Pabean Sanoer werden door de troepen bezet; in de berekende richting en op den evenzoo bepaalden afstand (6000 m) van de poeri van Den Pasar vuurde het vlaggeschip 10 schoten met de kanons van 15 en 7,5 cm af, waarop weldra de onderwerping van twee kampongs bericht werd; aan de "Serdang" werd nu opgedragen, de beschieting van hetzelfde doel om de twee uren met 10 schoten uit het geschut van 10,5 cm A. voor te zetten. Verlichting der terreinen nabij het bivak door de zoeklichten der schepen heeft, naar uit berichten kan worden opgemaakt, vermoedelijk het doen van nachtelijke aanvallen voorkomen; de maatregel werd dan ook tot den 24en dagelijks genomen. Met patronen van 7,5 cm, en gewone granaten van 17 cm A. en 10,5 cm A., werd den 15en een geregeld vuur op Den Pasar gericht en den 16en had eene verkenning plaats waaraan twee compagniën der landingdivisie, met 4 kanonnen van 3,7 cm op landingsaffuit deelnamen, terwijl een luitenant ter zee tot het verrichten der plaatsbepaling den staf vergezelde; dienzelfden dag voegde het Gouv. stroomschip "Reiger" zich bij de scheepsmacht. Een algemeen bombardement, waaraan alleen de "Flores" niet deelnam, werd den 18en tegen Den Pasar gericht van 7 uur des morgens tot zonsondergang, waarbij van de nieuwe plaatsbepaling werd gebruik gemaakt. De "Flores" vertrok naar de Westkust ter controle van den in- en uitvoer; de "Koetei" maakte met den Resident aan boord een tocht naar het eiland Serangan ten onderzoek naar onrustbarende berichten, die

ongegrond bleken. Hevige deining had op den 17en de communicatie ter reede Sanoer tot het hoognoodzakelijke beperkt, doch den 18en kon de lossing van de "Bromo" weer doorgaan; den 19en rukten de troepen op, waarbij het bombardement werd voortgezet; ditmaal nam ook het kanon van 21 cm A. met 8 granaten daaraan deel. Aan den opmarsch nam alleen de landingdivisie van de "Koningin Wilhelmina" deel; de beide andere bleven ter bezetting der strand bivaks achter. Het voornemen van den bevelhebber der expeditie was, den 19en Kesiman te nemen en den volgenden dag tegen Den Pasar op te rukken; daarom werd in den morgen van den 20en van 7 tot 8 uur een intensief vuur van de schepen op de poeri van Den Pasar afgegeven. Deze plaats en Pametjoetan werden dien dag door de troepen in bezit genomen met geringe verliezen, tot welk succes het goed gerichte artillerie-vuur, naar het oordeel van den bevelhebber, veel had bijgedragen. Na het bombardement van dien ochtend vertrok de "Koningin-Regentes" via Makasser naar Soerabaia en verstoomde de "Mataram" naar Benoa; de Regeerings-Commissaris nam zijn intrek aan den wal. Den 24en verstoomde de "Mataram" naar Serangan, waarop de landingdivisie, die versterkt was met twee sectiën van de "Hertog Hendrik", het eiland afpatrouilleerde; dien avond keerde het schip ter reede Sanoer terug; tevens was de "de Ruyter", na hare landingdivisie ingescheept te hebben, naar Benoa gestevend en had daar den troep aan wal gezet, die over Djimbaran en Kedoenganan naar Toeban marcheerde en langs denzelfden weg teruggekeerd, des avonds haren post aan wal weder innam. Voor de actie tegen Tabanan vertrokken het vlaggeschip en de "Zeeland" den 25en naar de Westkust, waar men ter hoogte der kampong Jeh-Gangga wenschte te ankeren; om deze plaats te kunnen vinden, werd de "Koetei" uitgezonden, om te Serangan of Koeta te trachten, loodsen te krijgen. De beschieting op den 26en met een tiental schoten van 15 en 12 cm, hoewel richting en afstand van het doel slechts verondersteld konden worden, had zooveel uitwerking, dat de vorst van Tabanan den 27en met zijne familie zich onvoorwaardelijk aan de eischen van het gouvernement onderwierp; de schepen verstoomden daarop weder naar de reede Sanoer. Den 29en vertrok aan boord van de "Zeeland", begeleid door den Resident; een viertal familieleden van den vorst van Tabanan - hij zelf en de kroonprins hadden zelfmoord gepleegd - naar Soerabaia.
Einde citaten uit het boek van Cohen Stuart over de verrichtingen van de Nederlandsche Zeemacht bij de verovering van Bali in1906

In zijn memoires heeft Luitenant ter Zee 2e klasse James Marnix de Booy verslag gedaan over zijn deelname aan de verovering van Bali in 1906 *(door mij vertaald uit het Engels)*
Nadat ik aan boord van H.M "Regentes" kwam werden we gezonden naar Lombok, waar onze vloot voor anker lag bij Ampenan. Ampenan was een training centrum,waar het Oost Indische eskader werd verzameld. We werden bezig gehouden met vloot oefeningen en ook met het oefenen van landingen voor de expeditie naar Bali, die binnenkort zou plaats hebben. Bali is een eiland dat direct ten westen van Lombok ligt, dat onder ons gezag stond. Bali was toen nog steeds onafhankelijk en onder de heerschappij van een aantal Radja's. Er waren moeilijkheden met deze Radja's, want ze hadden schepen die waren gestrand, beroofd en verder dat ze de weduwen verbranden bij de crematie van radja's. Zo werd een ultimatum gestuurd naar de Radja van Badoeng. Nadat het ultimatum was gestuurd, werden er acht oorlogschepen naar Bali en transport schepen gestuurd. Deze transport schepen vervoerden drie bataljons infanterie en een cavalerie troep en enkele houwitsers. Oorlogsschepen gingen voor anker op 13 september 1906 bij Sanoer aan de zuid kust van Bali. Het ultimatum werd in de wind geslagen en op 14 september landen de troepen bij het aanbreken van de dag.
Ik nam het marine seindetachement aan land en ik was de "beach-master" voor het lossen van de troepen en materiaal. De troepen waren geladen in sloepen van de oorlogsschepen en van de transportschepen. Paarden en kanonnen werden vervoerd op vlotten.

Ontscheping van het materieel, waaronder paarden, van de troepentransportschepen bij Sanur. 14 september 1906

Gedurende de dag was er altijd een zware branding op het strand en ongelukken met de sloepen kwamen dikwijls voor. Op de eerste dag was het heel rustig, maar in de middag kwamen door de branding de boten vol water te staan en ik had grote moeite om ze weer vlot te trekken. Ik werd kletsnat en had een zware zonnebrand. Bij zonsondergang zijn we gestopt met de operatie, ik was totaal uitgeput. Mijn mannen vonden een klein inlands hutje onder een grote boom en daar sliepen we op een bamboe bed, waar ik met mijn mannen de nacht doorbracht. Over het geheel genomen was de ontscheping een succes en ons grootste probleem was om de paarden van de cavalerie aan land te krijgen.
Het was opvallend hoe goed de mariniers de taak van de soldaten met het handelen van de paarden overnamen. De soldaten waren over het algemeen gesproken een blok aan het been op het moment, dat ze aan boord of op een vlot kwamen. Direct na de landing ging het leger op verkenningstocht op het eiland en de oorlogschepen begonnen met houwitsers een bombardement op Denpassar, dat 5 kilometer inlands van Sanoer ligt en de zetel was van de Radja van Badoeng, onze belangrijkste vijand. Het bombardement (alhoewel niet erg efficiënt voor het maken van slachtoffers en materiële schade) had een belangrijk effect op het moreel van de bevolking en de gewone man legde de wapens neer . De aristocratie en haar directe gevolg van de Radja, wilde niet van overgave weten en er werd dan ook een grootscheepse aanval ondernomen tegen Denpassar. Ze kwamen en bleven maar komen en ondanks ons herhaald verzoek om hun wapens neer te leggen, bleven ze komen en er zat niets anders op dan om hen neer te schieten en zo werden achthonderd van hen gedood, terwijl, van onze zijde slechts twee of drie mannen werden gedood en een paar gewond. Het was een gruwelijk karwei, dat ik gelukkig niet heb gezien en de avond van onze "overwinning" was er voor de troepen geen overwinningsgevoel. Nadat Denpassar was gevallen werd alle weerstand in Badoeng gestaakt en na een kort bombardement van Tabanan, een ander klein staatje, bracht de overgave van de Radja en zijn zoon, die beide de nacht na de overgave zelfmoord pleegden. Na mijn eerste nacht op een bank in het hutje, ging ik naar de medische dienst en woonde in een verlaten Chinees huis. Wat tot gevolg had, dat ik een prachtige tijd heb gehad. In de eerste week had ik niet veel te doen en kon beschikken over een goede pony, die tot de legerkapitein behoorde. Het laden en lossen van de boten werd gedaan door ingehuurde Balinese koelies en gedeeltelijk door gevangenen. De meeste van de gevangenen waren atjehers, die tegen ons in Atjeh hadden gevochten Deze laatste waren hele goede werkkrachten en ik was zeer op ze gesteld. Als tolk om met de Balinese te onderhandelen, had ik een lagere Radja en zijn zoon genaamd Goetsi Agoeng Madé Ré en Goestit Agoe Madé Gnoera respectievelijk. Ze waren heel aardig en nodigde ons uit in hun "paleis". Het "paleis" was gebouwd van bamboe en atap, maar er waren enkele dansmeisjes die een voorstelling gaven en ze gaven ons een heel goede rijsttafel. Vier andere Marine officieren en mij zelf waren van de partij, we reden daar zonder escorte en ongewapend

binnen een week na de overname van Denpassar, wat laat zien welk perfect vertrouwen we hadden in de Balinezen, nadat ze zich hadden overgegeven. Na een maand na de inname van Denpasser werden alle troepen weer ingescheept. Ik had weer het commando op het strand en we kregen met een dag hard werken alles aan boord van de transportschepen. Ik ging terug naar de "Ruyter" de volgende dag, nadat ik was overgeplaatst naar dit schip van de "Regentes". Ik ging aan boord met een zak vol met rijksdaalders, geloof ik was een extra toelage van twee rijksdaalders voor elke dag actieve dienst. Kort nadat ik aan boord van de "de Ruyter" was en op weg naar Soerabaia, werd ik ziek. De scheepsdokter zei dat ik longontsteking had, maar toen ik eindelijk in het militaire hospitaal in Soerabaia kwam, bleek dat ik tyfus had, waaraan ik bijna dood ging. Mijn neef Jan in Batavia, die hoorde dat ik erg ziek was, telegrafeerde om uit te vinden of als hij zou komen om me te bezoeken misschien te laat zou zijn. Hem werd verteld dat ik bewusteloos was en dat hij waarschijnlijk te laat zou komen. Maar ik herstelde en werd gezonden naar Tosari een bergressort op 6000 voet hoogte voor mijn herstel waar ik twee maanden bleef.(...) De commandant van de vlootmacht op Bali, van den Bosch, was een grote vriend van mijn ouders en kwam enkele keren mij in het hospitaal bezoeken. Het was door hem, dat ik werd benoemd om mee te gaan met de expeditie, die mij de tyfus gaf, maar ook de Orde van Oranje Nassau. Ik was, geloof ik, de jongste officier ooit, die deze onderscheiding kreeg. Later in Holland, toen ik deze onderscheiding droeg in mijn knoopsgat van mijn burger kleding, zoals in Holland gebruikelijk was, zei een jongen in de tram tegen zijn moeder : " Kijk, daar is een jongen die het strikje draagt van de Oranje Nassau. Dat is toch niet toegestaan, is het Moeder?". Ik was toen vier en en twintig jaar en blijkbaar zag ik er nog jonger uit.
Einde citaten uit de memoires van James Marnix de Booy over zijn deelname aan de verovering van Bali

Gebruikte Literatuur
Biografisch Woordenboek van Nederland: F. Wielinga: " Booij, James Marnix de (1885-1969)".
Cohen Stuart., W.J. (1937) De Nederlandsche Zeemacht van 1889-1915 in twee delen. 's Gravenhage -Algemeene Landdrukkerij
Nieuwenkamp, W.O.J. (1906-1909) Bali en Lombok (3 delen 'Aan boord van de Zwerver' 1908-1909).
Vanvugt, Ewald (2006) De verovering van Bali. Documentaire reisroman. Derde druk, Uitgeverij In de Knipscheer.. ISBN 90 6265 578 5

Hoofdstuk 13. Hendrik de Booij (1867-1964) getrouwd met Hilda Gerarda Boissevain

X. 10 Hendrik de Booij geboren 23 juni 1867 in Haarlem. Hij trouwt in Naarden 16 juni 1897 Hilda Gerarda Boissevain geboren Amsterdam 12 juli 1877. Marine Officier. Secretaris-penningmeester Noord-Zuid Hollandsche Reddingmaatschappij. Hij sterft op 97e jarige leeftijd in Amsterdam.
Mijn grootvader Hendrik*) de Booij is begonnen in 1909 geregeld een dagboek bij te houden. Geïnspireerd door het dagboek van Samuel Pepys dat hij kort daar voren had gelezen. Op de eerste bladzijde van het boek staan de volgende zinnen : *H. de Booij, Januari 1907. Gelezen onder de voorbereiding van de Ruyter herdenking, weder gelezen in 1915 en 1916.*
Mijn grootvader was in 1907 voorzitter van het Amsterdams comité ter herdenking van de geboortedag van M.A. de Ruyter op 24 maart 1907 . Wel toevallig dat volgend jaar (2007) er weer een herdenking van admiraal de Ruyter - zijn 400 ste geboortedag - plaats vindt. Pepys verhaalt in zijn dagboek o.a. het arriveren van de Nederlandse vloot tijdens de tocht naar Chatham , waar Admiraal de Ruyter de Theems opvaart, vier Engelse schepen tot zinken brengt en de trots van de Engelse vloot HMS Royal Charles entert en meesleept naar Nederland.

Samuel Pepys schrijver (1633-1703)

Pepys laat in verschillende passages zijn waardering voor de Nederlanders blijken, vooral als hij weer eens gefrustreerd is geraakt door het wanbeleid van het eigen bestuur.
*) In zijn jeugd werd Hendrik de Booij "Henri"genoemd , als kleuter ook wel "Hanneman". Toen hij zijn vrouw Hilda Boissevain leerde kennen was het "Han"en dat bleef zo tot het eind van zijn leven. De naam de Booij werd door mijn familie wisselend gespeld als de Booy of met een lange ij zonder puntjes en soms met puntjes. Deze laatste spelling is die uit het bevolkingsregister.
**) De cursief gedrukte tekst tussen haakjes zijn aanvullingen door mij in het dagboek bijgeschreven. De foto's zijn van personen die in het dagboek voorkomen, grotendeels uit het fotoarchief van de familie de Booij genomen. Uiteraard zijn de teksten van het dagboek van Hendrik de Booij in de oude spelling. In 1934 is de spelling *Marchant* op de scholen ingevoerd en na de oorlog algemeen geldig gevonden. Mijn grootvader heeft die spelling toen ook gebruikt met wisselend succes.

Dr. Engelina Petronella de Booij (1917-2007)

Veel dank ben ik verschuldigd aan mijn tante Dr E.P. de Booij (jongste dochter van mijn grootvader), die de selecties heeft gemaakt uit de herinneringen en dagboeken van mijn grootvader en deze voorzien met aanvullingen, als mede de documenten heeft gearchiveerd en oorspronkelijk is ondergebracht in het Centraal Register van Familiearchieven van het Algemeen Rijksarchief te Den Haag. Het archief van de familie de Booij is in 1988 later verhuisd naar het Utrechts Archief en vervolgens in 1998 naar het Gemeente Archief van Amsterdam (zie op internet stadsarchief.amsterdam.nl). Veel van mijn aanvullingen bij het dagboek zijn ook

afkomstig van haar bewerking. Mijn tante heeft dit werk verricht in haar functie als hoofd van het Central Register van Familiearchieven te Utrecht. Op verzoek van zijn neef Chré de Booij heeft mijn grootvader Hendrik de Booij in 1954 zijn jeugdherinneringen opgetekend. Deze bevatten de periode van zijn geboorte tot ca. 1904. Chré heeft hiervan gebruik gemaakt voor het samenstellen van een familieboek. Chré was priester en monnik van de St Paulus Abdij te Oosterwijk . Hij heeft zich zeer verdienstelijk gemaakt door het uitzoeken van de genealogie van het geslacht De Booij. .
De herinneringen en dagboeken van Hendrik de Booij zijn een mengeling van mededeling over zijn werkzaamheden, over familieaangelegenheden en bespiegelingen van allerlei aard. Herinneringen aan de derde Atjeh oorlog in de periode 1893-1895; Vanaf 1909 heeft mijn grootvader een dagboek bijgehouden. De originelen van dit dagboek zijn ondergebracht in het familie archief De Booij dat zich bevindt in het Stadsarchief van de gemeente Amsterdam onder nr 1423. Deze dagboeken zijn recentelijk gedigitaliseerd (ruim 10.000 scans). Deze zijn op te vragen of te in te zien, zie de website van het Stadsarchief Amsterdam. Fragmenten uit deze dagboeken zijn uitgetikt en voorzien van commentaren door mijn tante Engelien de Booij. Er zijn gedeelten van de dagboeken opgenomen, die al zijn ondergebracht in de hoofdstukken: Concertgebouw 1904-1951, Algemeen Handelsblad 1920-1950, Reddingmaatschappij 1906-1946. Eveneens in de dagboeken van mijn vader H.Th de Booij, van mijn oom Alfred de Booij als in mijn eigen dagboeken tot en met 1964. In het hoofdstuk over mijn grootmoeder Hilda de Booij-Boissevain komen ook enkele passages voor uit de dagboeken van mijn grootvader. Desondanks heb ik gemeend er goed aan et doen om de gehele tekst van mijn grootvaders dagboeken op te nemen, om daarmee een compleet overzicht te geven van zijn leven. Enkele foto's heb ik hierbij gevoegd die niet voorkomen in hoofdstukken die ik hiervoor al genoemd heb.
Bepaalde gebeurtenissen bewerkte hij later tot verhalen waarmee hij schriften volschreef onder de titel "Mensen die ik ontmoette". Hij was van 1904 tot 1938 direct betrokken bij Concertgebouw in Amsterdam, eerst als administrateur en later als bestuurslid. Uit zijn dagboek heb ik die fragmenten gekozen die betrekking hebben op zijn werkzaamheden bij het Concertgebouw. Ook heb ik fragmenten weergegeven die te maken hebben met zijn functie als commissaris van het Algemeen Handelsblad van 1920-1950. Ik heb de originelen - betreffende het Algemeen Handelsblad - in het Archief van Amsterdam geraadpleegd. Ik heb bepaalde passages hiervan opgenomen, die door mijn tante niet zijn uitgetikt. Vervolgens wordt belicht zijn functie als secretaris, penningmeester en bestuurslid van de Noord-Zuid-Hollandsche Redding Maatschappij te Amsterdam van 1906-1946. Uit zijn dagboek heb ik fragmenten opgenomen die betrekking hebben op de Jodenvervolging in de periode 1940-1943. Hoop doet leven. Brief aan Alfred de Booy. 9 mei 1945.Uitgave Jacob van Campen Amsterdam . Werkstuk van Rutger van Houwelingen en Janneke Verheij (2010) : Hendrik de Booij 1867-1964.

a. Herinneringen 1867-1904
Op den dag waarop mijn Vader 47 jaar oud werd, den 23 sten Juni 1867 werd ik te Haarlem geboren

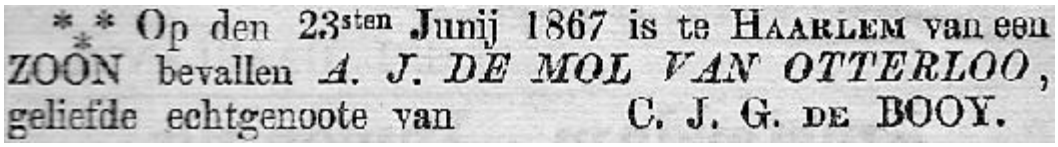
*** Op den 23sten Junij 1867 is te HAARLEM van een ZOON bevallen *A. J. DE MOL VAN OTTERLOO*, geliefde echtgenoote van C. J. G. DE BOOY.

Mijn Vader verzond een telegram aan zijn schoonbroeder Adriaan de Mol van Otterloo, die met zijn zusters Anne en Line woonden te Amsterdam, Herengracht 114, tegenover de Bergstraat. (red. gebouwd omstreeks 1755). Het luidde als volgt: "Adrienne heeft mij een zoon gegeven hedennacht ten 3 uur, die verjaart gelijk het mij, alles is Goddank wel, de zoon die Hendrik zal heten, is een kind dat op Just lijkt".)

Wij woonden in het grote huis in de Groote Houtstraat no 99, dat mijn vader kocht in 1860 kocht Gebouwd in het begin van de 18e eeuw, behoorde het tot de mooiste huizen van Haarlem. Wanneer ik aanneem dat mijn geboortehuis met mijn huwelijk in 1897 ophield het huis te zijn waarheen men, van zelf sprekend, na lange reizen terugkeert, dan heb ik het als zodanig dertig jaren gekend. Het is dus niet verwonderlijk dat , en aan denkende , elk hoekje en gaatje ervan mij helde voor den geest komt. Van allen die het bewonderde ben ik de enige die, nog in leven, er kan van kan vertellen. Ook zal mijn neef-oomzegger- Jim- er zich nog iets van herinneren en zeker nog mijn oud-schoolvriend Louis Ortt.

Grote Houtstraat 99, geboortehuis Hendrik de Booij

Na de dood van mijn Vader in 1901 verkochten mijn zusters het, het was niet geschikt voor de bewoning door drie dames. De architect Van der Steur kocht het en bewoonde het enige jaren met veel liefde, daarna was het nog enige tijd een restaurant en ten slotte brak men het mooie huis af, naar ik meen in l9l3 nog enige tijd een restaurant en tenslotte brak men het mooie huis af en bouwde men een winkelhuis op de plaats waar het had gestaan. Het enige wat men er nog van kan zien en betasten is de zware voordeur. Men kan die deur bewonderen in het gemeentelijk museum te 's-Gravenhage (zie foto)

Links: Voordeur Grote Houtstraat 99, Haarlem. Rechts: Zelfde voordeur in Gemeente Museum in den Haag anno 2010

Wanneer men door een zware trekbel te doen luiden of met behulp van een ijzeren sleutel van groot gewicht en bijna 2 decimeter lengte de deur geopend zag, leidde een marmeren gang van 24 meter lengte naar de achterkamer, die uitzag op den tuin.

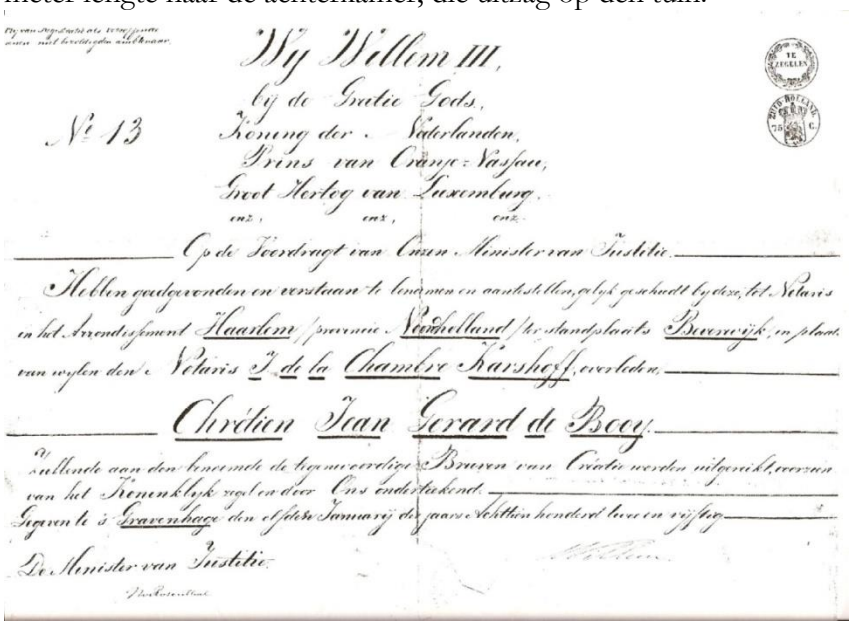

Wy Willem III,
bij de Gratie Gods,
Koning der Nederlanden,
Prins van Oranje-Nassau,
Groot Hertog van Luxemburg,
enz. enz. enz.

No 13

Op de Voordragt van Onzen Minister van Justitie.

Hebben goedgevonden en verstaan te benoemen en aantestellen, gelyk geschiedt by deze, tot Notaris in het Arrondissement Haarlem, provincie Noordholland, ter standplaats Beverwijk, in plaats van wylen den Notaris J. de la Chambre Karshoff, overleden,

Chrétien Jean Gerard de Booy.

Zullende aan den benoemde de tegenwoordige Brieven van Creatie worden uitgereikt, voorzien van het Koninklyk zegel en door Ons onderteekend.

Gegeven te 's Gravenhage den elfden Januarij dezes jaars Achttien honderd twee en vijftig.

De Minister van Justitie.

Aanstelling van Chrétien Jean Gérard de Booij als notaris in het arrondissement Haarlem, standplaats Beverwijk, 11 januari 1852, getekend door de Minister van Justitie Mr J.Th.H. Nedermeyer ridder van Rosenthal en Koning Willen III Koning der Nederlanden.

In die ruime kamer van 8 1/2 bij 6 meter speelde zich het huiselijk leven in hoofdzaak af. Maar voor men de achterkamer had bereikt, had men misschien al iemand gezien, beladen met papieren komende uit een vertrek bij de voordeur, een van de zes of acht klerken van het beneden kantoorwaar mijn Vader, de Notaris zetelde. Die brede trap met een sierlijke zwaai van dertig schoon geschuurde eiken treden omhooggaande, was een prachtstuk van bouw. Een fijn bewerkte, uit eikenhout gesneden leuning begrensde haar aan de gangzijde en boven, aan het trapgat, keken beelden van een Griekse godenwereld uit nissen op je neer.

Gang van het geboortehuis van Hendrik de Booij, met eikenhouten leuning van trap

Door de beneden gang op weg naar de achterkamer was men voorbij de suite gekomen. In de grootste van die twee nogal duistere kamers stonden twee vleugelpiano's. Maar de achterkamer, uitziende op de tuin, die van uit die kamer gezien 45 meter lang was stond de grote mahoniehouten tafel waaraan wij 's-morgens zaten en luisterden (of niet luisterden) naar wat onze Vader voorlas uit den Bijbel. Wij baden altijd voor en na het eten. Het kwam niet vaak voor dat iemand te laat kwam aan het ontbijt. Mijn Vader was er zeer op gesteld dat dit niet zou gebeuren. Hij waarschuwde zelfs logerende gasten op tijd te komen. "Mijn huis is geen herberg" herinner ik mij. Na tafel vonden wij het een prettig spel steeds stapels te maken van de stoelen en daaraan dan een wedloop de tafel te verbinden waarbij wij over de tafel sprongen.

De bovengang, deur rechts slaapkamer de moeder van Hendrik de Booij, in het midden slaapkamer van zijn vader, links de kinderkamer. Let op de bellen boven de deuren.

Hendrik

Mik, mijn oudste zuster, toen ongeveer 16 jaar oud, leerde mij lezen en schrijven. Voor het lezen werd een boekje gebruikt dat verhalen bevatte die een strekking hadden. Het boekje was geïllustreerd. Ik herinner mij een verhaal van een jongen, die uitging met vrinden die veel groter en sterker waren dan hij. Het resultaat was dat die grote sterke jongens de kleine zwakke jongen in de modder gooiden, zijn kleren scheurden en hem, in het algemeen, mishandelden. Toen de

jongen thuiskwam zeide zijn moeder dat het een goede les was geweest om altijd met gelijken om te gaan.
Toen ik zeven jaar was kon ik lezen en schrijven en bracht mijn moeder mij naar de school van de heer Knoop in de Jacobijnenstraat. Deze nam mij een examen af dat ik mij goed herinner: "Eén paard heeft vier poten, hoeveel poten hebben vier paarden?" Ik antwoordde onmiddellijk zonder enige aarzeling: "vier en twintig", waarop de heer Knoop zeide, ":Mevrouw, uw zoontje is niet harmonisch opgevoed". Op de terugweg vroeg ik mijn moeder wat "harmonisch" betekende, maar ik herinner mij niet antwoord op die vraag te hebben ontvangen. Behalve lezen en schrijven had Mik mij nog veel andere dingen geleerd. Dit gebeurde als Mama haar met mij uit wandelen zond. Dan vertelde zij mij verhalen, die zoals ik veel later te weten kwam, stamde uit Herodotus, Homerus en Platon.
Toen wij eenmaal huiswaarts wandelden langs de Brouwersvaart waarin eenden zwommen vroeg ik Mik (Jean Marie) waarom het was dat bij de mensen vrouwen mooier waren zijn dan mannen terwijl het bij de eenden juist andersom is. Ik kreeg geen antwoord. Misschien zal Mik gedacht hebben "wat kan zoo'n jongetje moeilijke vragen stellen". Mik vertelde mij over het beleg van Troje en van de terugreis van Odysseus ook wel iets uit het symposion van Plato, zoals ik later heb bemerkt. Een aardig verhaal van Herodotus, zeer spannend, over een koning, die en schatkamer doet bouwen voor zijn grote bezit maar de bouwer van de schatkamer heeft er voor gezorgd, dat één van de stenen in den zijwand zonder veel moeite kon worden verwijderd en men door het ontstane gat toegang tot de schatkamer kon verkrijgen. Hij hield dit geheim maar deelde het voor zijn dood mede aan zijne beide zoons met het merk dat op de los te maken steen was aangebracht. Na de dood van den vader brengen de zoons herhaaldelijk boeken aan de schatkamer tot de koning bemerkte dat hij bestolen werd. Wat hij ook doet en hoe tenslotte één der dieven een hogen eervolle betrekking aan het hof van de Koning krijgt .Men kan het lezen in het tweede boek –Euterpe – van Herodotus. Mik zal toen 18 jaren geweest, wat jonger misschien.
Het kleine huisje waarin de weduwe Taurel woonde voor een geringe vergoeding aan mijn Vader wien het toebehoorde ik geloof dat haar overleden echtgenoot op mijn vader kantoor had gewerkt scheidde ons huis van dat der familie van Meurs. Mevrouw van Meurs was een deftige oude dame, oud let wel in mijn oog. En haar man was eveneens in mijn oog een deftige oude heer. Ze hadden twee dochters die Jeanne en Betsy heetten; Betsy had rood haar ze had ook een zoon veel ouder dan ik. Op zekeren dag droeg mijn Moeder mij, oud 8 jaar, op, een boodschap te brengen aan Mevrouw van Meurs. Daar het destijds in strijd was met de voorschriften van wat behoorde, zonder hoofddeksel op straat te zijn, ofschoon de afstand tussen de huizen zeer gering was, zette ik mijn pet op en belde ik enige ogenblikken later bij de familie van Meurs. Op mijn bellen kwam een meisje, dat mij naar een zijkamer bracht, en mevrouw ging roepen. In die grote zijkamer stond een grote kast en daarop twee vazen. Ik was nu alleen in die grote kamer en je moet toch iets doen, dus nam ik de pet van het hoofd en liet die door de kamer zeilen. Hij zeilde naar boven en kwam zelfs hoger dan de kast, ja zelfs nog hoger, boven op een der vazen terecht. Even bewoog de vaas, maar viel niet om en de pet lag er boven op. Toen ging de deur open kwam Mevrouw van Meurs binnen. „Wel Henri", zei ze, „wat kom je me vertellen". Toen bracht ik de boodschap van mijn Moeder goed over en gaf ze me een boodschap mee voor mijn Moeder en ik kreeg een lekker koekje en ze bedankte en veel complimenten aan je Moeder, en ik hoopte dat ze uit de kamer zou gaan, want dan had ik er wel weg mee geweten, maar dat deed ze niet en ze zag de pet niet omdat zij met de rug naar die kast gekeerd was. „ Waar wacht je op" zei ze „ Mijn pet"… zei ik en ook keek er naar en ze draaide zich om en zag het gevaar dat haar waardevolle chinese vaas (misschien van de Ming periode) had doorgemaakt. Ja, je kan wat beleven. Ik werd ouder en sterker. In onze tuin was een grote, hoge kastanjeboom. Daar klom ik in met mijn beste vrinden. Dat waren de jongens Ortt, Louis en Willem heetten ze. Met de familie Ortt was onze familie zeer verbonden. Een zoon, Steffen, was een vrind van Chrik en Henriette was de beste vriendin van Mik. Zij woonden aan de oostelijke oever van het Spaarne, dicht bij de Melkbrug en hun huis staat er nog

Louis (Felix) Ortt *Willem Ortt* *Henriette Ortt, vriendin van Mik de Booij*

Als ik te Haarlem kom loop ik er even langs hoor ik mijn Vader nog zeggen: "De Ortt'en zijn een aristocratische familie" hoor ik mijn vader nog zeggen. "Wij niet".

Jonkheer Ortt

Van tijd tot tijd ging ik bij de jongens Ortt spelen, waarvoor de gelegenheid niet zo goed was als bij ons. De tuin was kleiner en er was geen boom, geschikt om in te klimmen. Dan bleef ik soms eten en dat was een feest voor mij, want de jus was bij Ortt veel lekkerder dan bij ons. Ik werd wel eens van tafel gestuurd door de heer Ortt omdat ik vuile handen had en eenmaal likte ik mijn lepel af zoals een jongen dat kan doen, waarop de heer Ortt mij vroeg "wie heeft je dat geleerd?" waarop ik antwoordde "mijn moeder". De heer Ortt was statig, droeg bakkebaardjes. Hij was hoofdinspecteur van de Waterstaat, maakte wel eens een inspectiereis met een mooi zeiljacht dat eigendom was van het Rijk. Hij sprak het woord "blauw" op een bijzondere wijze uit, anders dan wij, met meer van de "A" klank duidelijk hoorbaar.
Mevrouw Ortt was een belgische, heette de Raikem. Zij had een vriendelijk gezicht, een zachte uitdrukking in de ogen. Nog vele malen zal men leden van de familie Ortt ontmoeten in deze herinneringen. In onzen kastanjeboom timmerde ik bovenin een lessenaartje zodat ik mijn huiswerk op en vijftien meter boven de grond kon maken. Er kwam weinig van terecht. Te vaak, gebeurde het dat boek of schrift omlaag viel vanuit de top van mijn kastanjeboom had ik een mooi uitzicht op de Sint Bavo, die hoog boven alle huizen uitstak. Duidelijk kon men de damiaatjes zien hangen, de klokjes die herinnerden aan het beleg van Damiate en die nog steeds

van negen tot half tien worden geluid. De damiaatjes werden ook geluid bij het begin van de kermis.

De familie Ortt bij gelegenheid van hun zilveren bruiloft.
Vlnr staande: de heer Jhr Ortt, Henriette, Johan. Zittend: Willem, Louis, mevrouw Ortt, Stephan

Dat was een feest. Wij kregen kermisgeld volgens een vaste regeling en wel evenveel dubbeltjes als wij jaren oud waren. Aangenomen dat ik tien jaar was, dan kreeg ik dus één gulden of honderd centen, wat de mogelijkheid schiep om hetzij honderd ritten in de draaimolen te maken, die op de Krocht was gericht wel vijftig ritten te maken en vijf en twintig oliebollen te eten., die 2 cents kostten.
De geheel Gedempte Oude Gracht en grote markt stonden dan vol kramen en spullen. Er waren andere mogelijkheden, waarbij ook de kop van Jut een rol speelde. Op de Turfmarkt was het circus gebouwd. Hield het circus een rondgang door de stad, dan stond ik daar met open mond naar te staren, de in schitterende kleding uitgedoste mensen die eraan deelnamen als wezens van een hogere orde beschouwende. De poffertjeskraam is ook onvergetelijk. Op een verhoging zat, zoals vorstelijke personen past, in een leunstoel met hoge rug, een omvangrijke vrouwelijke verschijning, de rokken wijd uitstaande en een gouden kap op het hoofd. Naast haar, een beetje meer naar voren, stond een aarden vat, hoog en met wijde mond, gevuld met deeg; voor haar strekten zich in de lengte de lange rechthoekige poffertjespannen uit, verhit door het open vuur dat eronder brandde. In haar rechterhand omvat zij de scepter van hare waardigheid, een lepel, die een steel had van wel een el lengte, die zij achtereenvolgens doopte in het blanke deeg dat zij daarna, de arm lang uitstrekkende, vlug en met grote beheerstheid van beweging, neergoot in de uithollingen van de pannen, beginnende met de verste en eindigende met de dichtsbijzijnde. En als dan de misschien wel honderd poffertjes gaar waren, dan kwam de vork, alweer op el-lange steel, en wipte al die poffertjes uit hun hete ligplaats in een ander bruin aarden vat, dat gereed werd gehouden door een andere prinses, ook met een gouden kap.
Haarlem verschilde van het tegenwoordige. Het had in mijn jeugd ongeveer dertigduizend inwoners, nu zeker wel driemaal dat getal. Oude gebruiken verdwenen door de ontwikkeling van de nijverheid, ja van alles. Ik herinner mij de Zandvoorter vissers en vissersvrouwen, die langs het visserspad, dat door de duinen voerde en een kortere weg was dan de Zandvoortse laan, op blote voeten naar Haarlem kwamen, de manden met verse vis op het hoofd dragend en langs de huizen ventende. Zandvoortse bomschuiten, daar pinken genaamd, waarvan ik mij te Zandvoort een vijftiental herinner, vingen de vis, die aan het strand werd verkocht en dan door de opkopers door de duinen naar de stad werd gebracht.

Zitkamer van het geboortehuis van Hendrik de Booij

Ik herinner mij dat een troepje ezelinnen langs de huizen trok en melk leverde voor jonge kinderen. De ezelinnen werden op de stoep gemolken. Ik herinner mij dat ingeval een bewoner van de Houtstraat ernstig ziek was, een dikke laag van run werd gestrooid voor het huis van de zieke, waardoor deze niet meer zou worden gehinderd door het geraas van karren en rijtuigen.

Strand van Zandvoort met bomschuiten (tekening gemaakt door Cateau Biben)

Ik herinner mij de lage hondenkarretjes, waarvan boeren gebruik maakten om van hun boerderij naar de stad en terug te gaan als ze niet met hun wagens en paarden kwamen. Het waren wagentjes die door vier honden werden getrokken en deze honden gaven de indruk plezier te hebben in hun werk. Als de boer verscheen waren ze ongeduldig, verlangend te vertrekken. Dan wipte de boer op het karretje en onder vrolijk geblaf was het vierspan in snelle vaart onderweg. Ik herinner mij dat onze lieve Moeder ons saleb te drinken gaf als we last hadden van de maag. De herinnering aan dit geneesmiddel vervaagde en verdween tenslotte tot ik in Turkije zijnde,

door een nieuwen Turkse vriend, genaamd Nedjmeddin Bey te Stamboel werd uitgenodigd "iets lekkers te gaan proeven", echt turks. Hij voerde mij naar de brug van Pera en onder die brug stond een koopman die verschillende dranken bereidde en verkocht. Toen ik de door hem bereidde drank aan den mond zette, zag ik dadelijk mijn moeder voor mij en ik zeide "dat is saleb" waarop Nehjmeddin zich verwonderde over mijn bekendheid met den naam. Saleb wordt bereid uit een plant , die in Arabië groeit uit de wortels van de Orchis mascula maar dit is een geen herinnering.....
Ik herinner mij dat mijn oudere zuster Jo, geboren in 1863, mij vertelde nog te hebben bijgewoond of althans ervan te hebben gehoord, op het bestrate deel van den tuin, daar waar men deze begint als men door de tuindeur , dicht bij de achterkamer uit de gang naar buiten komt, een varken was geslacht. Ze wees mij de plek. Ik herinner mij, dat er een tijd is geweest grote belangstelling had voor het slachten van varkens, Het lukte soms, er iets, zo niet alles, van te zien en het staat mij voor den geest, dat ik thuiskwam met de uitroep "Mama, ik heb een varken zien slachten", welke mededeling met afgrijzen werd aangehoord. Wat ik ook graag zag was het opbrengen van beschonken mensen door de politie, vooral als daarbij de sabel moest worden getrokken tegen een opstandig publiek. Er was veel dronkenschap in het Haarlem van mijn jeugd vooral op den dag waarop geloot werd voor de militie. Dan was de stad vol dronken lotelingen die met het nummer, dat ze hadden geloot op de pet gehecht, door de straten zwaaiden. Nette mensen lootten niet, zij kochten een remplacent die voor hem diende. Met de kermis werd het erg levendig in de stad, dan kwamen de jonge boeren uit de Meer met de jonge boerendochters, die toen nog in de dracht waren gekleed met kappen en oorijzers. Zij vulden de Grote Houtstraat over de volle breedte, arm in arm, zingende en schreeuwende, en naarmate de avond naderde verergerde de staat van hun dronkenschap. Dan was er wat te zien voor het jongetje dat zat te kijken in de stille zijkamer.
De Zondag was een stille dag in Haarlem. 's-Morgens ging men naar de kerk en in de namiddag zaten zij die niet uitgingen in de zijkamer te kijken naar de burgerij van Haarlem, gekleed in haar zondagse plunje op weg naar de muziek in den Hout. Dan waren het vooral de huzaren, rode of blauwe, wier kolbak, tressen, sporen en leren zitvlakken diepe indruk op mij maakten, en het militaire bereikte een hoogtepunt op 19 februari, 's Konings verjaardag, want dan rukten garnizoen en schutterij uit voor de parade die werd gehouden voor het Paviljoen. En het schoonste ogenblik van de parade was dan wanneer de huzaren met de sabels hoog in de lucht, luid Hoera roepende, als ware het Waterloo, maar thans op een denkbeeldige vijand, aanrenden en die zonder veel moeite versloegen. Daar trilde je van. Vergeleken bij de huzaren waren infanterie en schutters niets.
Ik zou nog lang kunnen doorgaan met mijn herinneringen, ze komen in drommen op mij aan: ik denk nu aan de geheimen van zolder en vliering en vooral aan de goten, verboden terrein geloof ik, maar nu nog zou ik geen ogenblik de weg kwijt raken. Ik denk ook aan mijn liefde voor Dop van Bemmelen, wier ouders woonden in de Damstraat in een huis dat er nog staat. Ik ontmoette haar op dansles van den heer Bel in een zaal of ruimte naast het Stadhuis aan de Zuidzijde ervan, in de Middeleeuwen misschien ingenomen door een klooster. Daar danste ik met Dop van Bemmelen de dansen die we leerden, Mazurka, Polka, Duitse polka, galop en nooit sprak ik tot haar, evenmin als zij tot mij. Aan een jongen uit Indië die bij haar ouders in de kost was, hij heette Carstens, vroeg ik mij een portret van Dop te bezorgen. Hij was bereid voor een kwartje. Het duurde enige tijd voordat dit er was. Ik was tien jaar. Toen kwam het portret, dat ik verwisselde met een portret van tante Line, dat deze mij gegeven had. Zij verdween uit het lijstje en Dop hing nu boven mijn bed. Met dansles nam ik Dop's portret uit de lijst, stopte het in mijn kiel, ook wel "hes" genaamd, en nam het mede en toonde het Dop. Er werd geen woord bij gesproken. Later, toen mijn ouders op reis waren en tante Line uit Amsterdam kwam om ons op te passen, kwam ze ook op mijn slaapkamertje en toonde haar verbazing over het feit dat haar portret was verwijderd uit de mooie zwarte lijst en vervangen door dat van Dop. Ik geloof dat Dop van Bemmelen gedurende de oorlogstijd te Arnhem is gestorven. Zij was ongehuwd. Te

Haarlem heb ik mij nog een op en schoolfeest in haar tegenwoordigheid onderscheiden door vaardigheid met balgooien. Ik heb haar niet vergeten.
Op zekeren dag viel ik van een hoogte van ongeveer 5 meter omlaag uit en kastanjeboom in onze tuin waarvan ik al iets verteld. Ik viel op een hoop dorre bladeren. Als was ik geschrokken mij mankeerde niets en mijn Moeder zond me dus naar school maar thuiskomende vond ik bij binnenkomst in de achterkamer mijn Moeder in gesprek met onze huisdokter. Dr Posthuma, wien ze had verzocht te komen. Toen ik binnen kwam stormen zag hij dadelijk dat er niets aan de hand was. Merkwaardig was dat het klimmen in den boom op een gewone wijze door ging ook wat de vrienden Ortt betrof. Er volgende geen raadgevingen of verboden. Zeker zullen, als ik vertel over mijn ouders, broeders en zusters nog vele herinneringen opduiken. Een volledig beeld van mijzelf zullen ze niet geven. Want hoe gaat het met herinneringen, men schrijft niet op wat men liever niet op een of andere wijze zou hebben gedaan, in het algemeen dat, waarom men zich schaamt. In een van zijn boeken zegt Dickens, ik kan niet mee vinden in welk want dan zou ik mijn eigen woorden gebruiken dat hij nog nooit in een beschrijving van het eigen leven de eigen ernstige fouten, misslagen en domheden vermeld had gezien. Zo ongeveer herinner ik mij wat Dickens zeide en ik ben niet anders. Wij kennen ook niet de geheimen van de anderen die wij beschrijven. Wij beschouwden onze oudste zuster als een nagenoeg foutloos wezen, maar hoe ik herinner ik mij haar verontwaardiging toen een onzer iets in die richting zeide. Ze zeide niet veel maar wat ze zeide betekende: je moest eens weten, je ken niet al mijn fouten en tekortkomingen. Toen zij in 1927 gestorven was, schrijft mijn broeder Just uit Amerika die daar toen 47 jaar was en hollandsch had vergeten " she taught us how to love"

Zeerust, het huis in Zandvoort, links vooraan

In mijn jeugd hadden wij een huisje te Zandvoort, dat de naam Zeerust droeg. Het staat, of stond, zo het door de Duitsers is afgebroken, zuidelijk van het Grote Badhuis boven op het duin. De weg van Haarlem naar Zandvoort was vroeger niet bestraat, maar door de hulp van particulieren kwam daar verbetering in. Langs die weg liep mijn vader, als wij te Zandvoort waren, na afloop van zijn werk in ongeveer 1 1/2 uur naar Zandvoort. Hij deed het soms veel vlugger. Ik herinner mij vaag dat hij het wel eens in de looppas deed. Later herinner ik mij hem te paard. Het paard werd gestald in de stalhouderij van Van den Berg, even voor de Houtbrug. Die stalhouderij droeg het opschrift "Honi soit qui mal y panse", welke woordspeling wel uit de franse tijd zal hebben gestamd, toen er meer Nederlanders waren dan thans die wisten dat panser met een a roskammen betekent. De kinderen beschikten voor hun reizen van en naar Zandvoort, als de vacantie nog niet was begonnen, over een ezelwagen met twee ezels bespannen. Zij heetten Mina en Bertha. Wij bestuurden de ezels zelf. Het gebeurde wel dat de ezels, voorbij de weg

komende die leidde naar hun stal, als we niet opletten, plotseling die weg insloegen., waarbij de wagen dan omsloeg. Dan kwamen de mensen van de stal aanlopen en werd alles weer in orde gebracht en vervolgden wij onze weg.
Bij het baden is mijn vader eenmaal in groot gevaar geraakt, maar hij werd gered door een paar vissers. Dit deed hem die vissers met hun vrouwen en hun naaste familieleden uitnodigen tot een maaltijd of diner in het Grote Badhuis. Het bleek toen dat veel meer mensen dan mijn vader zich voorstelde aan die redding hadden deelgenomen. Het aantal groeide met de dag. Hoe groot het was kan ik mij niet meer herinneren. Dit gebeurde voor mijn tijd. Mijn vader hield veel van wandelen. Hij was geheelonthouder, of liever afschaffer, zoals men toen zeide, maar dit betekende voor hem slechts dat hij geen jenever dronk. De liefde voor wandelen uitte zich des zondags door het maken van een lange wandeling met alle aanwezige kinderen, bijvoorbeeld naar Overveen, vandaar naar Elswoud en langs de Zandvoortse laan terug. Op de hoek van de Zandvoortse laan, waar deze uitkomt op de Wagenweg verkeerden wij dan in spanning, want wij hoopten dat wij linksom zouden slaan en zo naar huis, maar vaak gingen wij dan nog rechtsaf naar de Koedief en naar Heemstede en dan pas naar huis. Dat was dan een tegenvaller. Ik vond die wandelingen vervelend. Veel prettiger vond ik het met een paar vrienden, met Louis en Willem Ortt bijvoorbeeld, de duinen in te gaan naar de verborgen hut, die we daar hadden ingericht met allerlei keukengerei dat we uit de keuken hadden geleend, en daar dan een vuurtje te stoken en iets te koken. Een koddebeier maakte aan dit spel eenmaal een einde. Terwijl wij aandachtig bezig waren stond hij plotseling voor ons met zijn stok en hond. Wij schrokken en gingen er vandoor, alles in de steek latende. 's Avonds was Henriette Ortt bij ons en kwam bij mijn bed, waar ik in lag. Zij vond het verkeerd van ons en laf, dat we waren weggelopen - "dat moet je nooit doen", zei ze.
Een andere ervaring in de duinen herinner ik mij. Met mijn vriend Willem Ortt wandelden wij in de duinen. Toen het tijd was terug te keren sloegen wij de terugweg in, maar een dikke mist maakte dat wij verdwaalden en we wisten ten slotte niet meer of wij in de goede richting liepen. Het begon al wat donkerder te worden. Toen knielden wij beiden bij een duintje en vroegen God ons te helpen in deze moeilijkheid. Daarop liepen we weer verder. Een eindje verder kwamen we een man tegen die ons de weg wees. Wij vonden onze families aan tafel in spanning, want we waren al een uur te laat.Thans zou men telefoneren maar dit was toen nog niet mogelijk. Mijn moeder had Sientje gezonden naar e familie Ortt aan het Spaarne om te vragen of ik dar wellicht was en die was nog niet van haar boodschap terugekeerd. Mijn moeder kan men goed leren kennen uit haar mooie brieven. Van mijn Vader bezit ik er niet zovele. De oudere broers en zusters hebben haar heel goed gekend. Chrik maakte verscheidende reizen naar het buitenland met haar. Ze was niet sterk, leed aan asthma, waartegen zij een bijzonder soort cigaretten rookte. Wij verloren haar in 1882, toen ik 14 jaar was. Zij was toen in haar 55ste jaar. Zij was opgeruimd van natuur, had een sterk godsvertrouwen, dat haar zeker tot grote steun is geweest. Maar zij was in haar godsdienst niet als de strenge calvinisten. In een van haar brieven bijvoorbeeld, van 1 juni 1881 uit Renkum, schrijft zij over de preken van ds. Gewin en keurt het niet goed dat deze de hel in zijn preken in steeds feller kleuren schildert, daarbij met de vuist op de bijbel slaande. Ik herinner mij die preken en de in snikken losbarstende boerenvrouwen. Te Haarlem heb ik zoiets nooit bijgewoond.
Als regel gingen wij des zondags, toen wij oud genoeg waren, naar de kerk en wel naar de Bakenesser kerk, waar preken voor kinderen werden gehouden. Zij wekten mij niet op tot luisteren. Eenmaal per week kwam een bijbelleraar, die T.M. Looman heette om ons en de jongens Ortt les te geven. In de korte Christelijke Encyclopedie van prof. Grosheide wordt hij genoemd: Theodorus Matthijs Looman, van 1816 tot 1900, huisonderwijzer, o.a. van Da Costa's zoon...Zijn vele diensten worden opgesomd en de conclusie is: "deed veel voor Gods Koninkrijk." De heer Looman was een pittig mannetje, die wij toen erg oud vonden en die dan ook naar de zestig jaar liep. Hij hield het hoofd een beetje schuin en snoof. Dan werd de zilveren snuifdoos voor de dag gehaald, gevolgd door een enorme zakdoek. Hij nam zijn snuifje, eerst het

ene, dan het tweede neusgat, waarop dan een kort niezen volgde en de zakdoek, na gebruik en langdurig opvouwen, zowel als de snuifdoos werden opgeborgen. Ik herinner mij niet dat wij veel van hem hielden, maar afkeer hadden wij ook niet van hem. Zo zaten wij dan boven met hem aan tafel: Jo en ik en Lientje en Louis en Willem Ortt. "Henri", zeide hij, "noem mij de profeten eens op". Ik noemde ze allen op, zonder fouten, tot en met Maleachi, maar toen kwam er een moeilijkheid, want tegenover ons was een winkel waar men kledingstoffen kon kopen, een lapjeswinkel, zal ik maar zeggen, die gedreven werd door een meneer Allebé. Deze had boven zijn winkelzaak een groot bord gehangen, waarop hij DE PROFEET had doen schilderen. Zo kwam de gedachte bij mij op dat de heer Allebé ook tot de profeten behoorde en zei ik na Maleachi "en natuurlijk meneer Allebé". Wat er toen gebeurde was anders dan ik had verwacht. De heer Looman nam zijn bril af en legde die op tafel. Met zijn scherpe ogen keek hij mij lange tijd aan en vroeg eindelijk "Zeg Henri, waar zal je zijn na je dood?" Ik had die vraag niet verwacht, een kind denkt niet veel aan de dood en zo antwoordde ik dat ik het niet wist. "Dan weet ik het wel", zeide de heer Looman. Ik heb dit niet aan mijn moeder verteld.
Het sterke godsvertrouwen dat mijn moeder had, het gevoelen dat wij allen in Gods hand zijn, steunde haar in dagen van verdriet en gaf haar rust als we in de boom zaten of andere streken uithaalden. Ik herinner mij niet dat ik ooit werd aangespoord voorzichtig te zijn. En nooit kregen we, wat je noemt, standjes. Op zekere dag gaf mijn moeder mij een nieuw pak. Het goed zal wel gekocht zijn bij de PROFEET en de huisnaaister zal het wel gemaakt hebben, want alles werd thuis gemaakt. Het was een mooi pak en ik zag er keurig uit, zei mijn moeder. Het was woensdag en ik ging naar den Hout, waar ik een troepje schoolvrienden ontmoette, onder andere de jongens Daudey, Piet en Harrie, en zijn oudere broer Jan. Piets vader was runderslager, die van Harrie slachtte varkens. Piet rook altijd erg naar vlees. We zouden gaan slootje springen, en dan naar de overkant. Ik kon heel goed springen, maar een keer ging het mis en lag ik in de sloot. Ik ging dus naar huis. Maar Jan Daudey vroeg:"wat doe je dan thuis?" Ik antwoordde dat ik daar een ander pak zou aandoen, waarop Jan Daudey zeide: "hoor je dat jongens, hij heeft een ander pak. Wij hebben maar één pak.".Ik liep dus naar huis, zowat een half uur, kwam binnen door de kantooringang, door het kantoor, de gangdeur even open, even gekeken, niemand in de gang, trap op, in mijn kamertje, het natte pak onder het bed gegooid, de modder van mijn gezicht gewassen, haren gekamd, ander pak aan en aan tafel zat ik, alsof er niets gebeurd was in mijn daagse pak. Maar toen kwamen de moeilijkheden. De eerste was dat mijn moeder me een complimentje gaf omdat ik zo goed voor mijn kleren had gezorgd. "Dat vind ik nou eens aardig van je, Henri, dat je je verkleed hebt." Dat was de eerste moeilijkheid en ik zal wel een kleur gekregen hebben, maar het werd nog moeilijker toen ons, zoals gebruikelijk, werd gevraagd wat we alzo hadden gedaan en beleefd op onze vrije middag. "Gespeeld in den Hout". "Wat speelden jullie?" "Slootje springen". Toen zei Jo, die naast mij zat:"je bent er toch niet ingevallen?" Ik merkte wel dat het helemaal mis was en zei ja, dat ik er eventjes was ingevallen. Toen werd het duidelijk waarom ik mij had verkleed en ik moest antwoorden op de vraag wat ik met mijn nieuwe pak had gedaan. Maar ik kreeg geen standje. In de achterkamer was onder de achtertrap naar boven een diepe kast waarvan de deur wel 3 decimeter dik was. Ouderen vertelden dat daarin wel eens hunnen door straf was opgesloten geweest en dat men had vergeten dat hij er inzat en hem miste aan het avondeten. Toen kwam men op het denkbeeld de kast te openen, daar lag de vermiste , rustig slapend. Ik geloof dit echter niet geheel want luchttoevoer was tot die kast is niet mogelijk ingesloten toestand. Misschien heeft Chrik er in gezeten als hij een ruit had ingegooid van de school van den heer Kok, wiens school grensde aan onze tuin. Ik herinner mij een verhaal over verregaand ongepast gedag van Chrik ten opzichte van de Heer Kok, die een klacht had ingezonden. Toevallig horende dat de heer Kok den volgende dag zijn verjaardag zou vieren zond mijn Moeder haar oudsten zoon met een mooie taart naar den heer Kok met de opdracht hem onder het aanbieden van gelukwensen excuses te maken. Het succes was groot. Mijn vader, de notaris, was te Haarlem een algemeen bekend man. Als hij even te laat in het station kwam en de trein reeds in beweging was, liet de chef de trein stoppen om hem te laten

instappen, al reisde hij ook derde klasse, wat destijds door heren zelden gebeurde. Ik heb dit zelf bijgewoond. Toen de paardentram in Haarlem kwam, in 1878, was mijn vader al minder goed ter been. De conducteur hielp hem bij in- en uitstappen, er waren geen bepaalde halteplaatsen. Uit dankbaarheid trakteerde hij dan met Nieuwjaar het gehele personeel op bruine bonen of capucijners met spek, bij elk van de leden van het personeel in zakken thuisbezorgd.
Ik herinner mij dat Jo, Lien en ik met onze vader eens een reisje door België maakten. Wij bezochten toen o.a. het slagveld van Waterloo, op een hoge omnibus, getrokken door twee paarden, van Brussel uit. Op het slagveld gekomen bood een gids zijn diensten aan. Toen hij zijn verhaal gedaan had, zeide mijn vader dat hij hem geen centime zou geven voor wat hij had verteld omdat hij niet had verteld van den prins van Oranje die zulk een groten invloed had uitgeoefend op het verloop van de slag en die gedurende de slag ook nog was gewond. De gids bleef beteuterd staan maar, zich bezinnende, begon hij een indrukwekkende éloge op den prins, die ten gevolge had dat hij nog iets ontving, echter vergezeld van een strenge waarschuwing.
Op 20 october l871 was Chrik als adelborst naar Indië vertrokken. Uit zijn brieven blijkt zijn belangstelling voor de omgeving waarin hij werkte en de mensen waarmede hij in aanraking kwam, zijn bewondering voor de Atjehers die toen onze vijanden waren, de erkenning dat zij hun land moedig verdedigden. Op 29 juni l874 is hij aan boord van het stoomschip Holland dat hem naar huis zal brengen en schrijft hij aan zijn ouders:..."ik zit nu met Ortt te domineeren wie of de rijtuigen te Soerabaja zal betalen ...Tegen half augustus zien we elkaar hoop ik weder".
In de achterkamer was onder de achtertrap naar boven een diepe kast waarvan de deur wel 3 decimeter dik was. Ouderen vertelden dat daarin wel eens hunnen door straf was opgesloten geweest en dat men had vergeten dat hij er inzat en hem miste aan het avondeten. Toe kwam men op het denkbeeld de kast te openen, daar lag de vermiste, rustig slapend. Ik geloof dit echter niet geheel want luchttoevoer was tot die kast is niet mogelijk ingesloten toestand. Misschien heeft Chrik er in gezeten als hij een ruit had ingegooid van de school van den heer Kok, wiens school grensde aan onze tuin. Ik herinner mij een verhaal over verregaand ongepast gedag van Chrik ten opzichte van de Heer Kok, die een klacht had ingezonden. Toevallig horende dat de heer Kok den volgende dag zijn verjaardag zou vieren zond mijn Moeder haar oudsten zoon met een mooie taart naar den heer Kok met de opdracht hem onder het aanbieden van gelukwensen excuses te maken. Het succes was groot.
Chrik oud 15 jaar, werd op 1 september 1868 geplaatst aan boord Zijne Majesteit "Kortenaer"dat geweldige linieschip. Ik heb vroeger reeds de karaktereigenschappen, welke mijn broeder sierden vermeld. Daartoe behoorde een grote belangstelling voor alles wat in zijn omgeving gebeurde. Nu was zijn opleiding achter den rug en was hij als adelborst 1e klasse op 20 october 1871 geplaatst aan boord Z.M transportschip Java. Vrijdag 22 december 1871 verlieten hij dan de reede. Hij komt 23 april 1872 op de reede van Batavia Tandjong Priok aan. De reis had 4 maanden en 3 dagen geduurd. Op 29 juni 1874 is hij met Steffan Ortt, evenals hij luitenant ter zee der 2e klasse aan boord van het S.S. "Holland" dat hem naar huis zal brengen en hij schrijft aan zijn beste ouders: "Ortt schijnt verliefd te zijn. Dat ben ik nu al in drie jaar niet geweest, dat voorspelt dus wat voor Holland!"
Zo kwam dan mijn oudsten broeder, toen 21 jaar oud, op 28 augustus 1874 in Nederland en het zal niet lang geduurd hebben voor de zware voordeur van het ouderlijk huis voor hem werd geopend. Toen hij vertrok was ik 4 jaar oud, dus was ik mij nu, op zevenjarige leeftijd niet of nauwelijks bewust hem ooit te hebben gezien. Zijn binnenkomst in de achterkamer is onuitwisbaar in mijn herinnering vastgelegd. Toen hij binnenkwam liet hij ons, Lientje en mij, grabbelen om het losse geld dat hij in zijn zak had en er waren guldens bij. Hij bracht leven in het grote huis. Aan tafel vertoonde hij kunsten van de longroom. Delen van het servies werden tot een hoge toren op elkaar gestapeld. Hij voerde dansen uit in de gang die lange marmeren gang en luid klonk zijn stem Spilliedjes waren het die hij zong, die de matrozen zongen als zij, met de borst tegen de zware spilbomen, de ketting inwonden en het zware anker uit den zeebodem trokken. Dat ging dan onder het gezang :"vol van gramschap en ellende liep in in de Kalverstraat

ten ende, van de Munt al naar de Dam, toen daar een politieagent kwam". De wijs die er bij werd gezongen maakte het noodzakelijk dat de klemtoon in agent op de a kwam, legde mijn broeder uit. Zat het anker stevig in den zeebodem vast dan was veel kracht nodig het er uit te krijgen. Was het er uit dan ging het verder inwinden gemakkelijk zodat soms in den looppas ging. Het droevig lied van zoeven wijzigde zich dan in een veelal vrolijker melodie en woorden: " al in mijnjeugd ben ik naar Mexico gegaan om in den Oost met een meisje te verkeren ...".
Er kwamen vrienden op bezoek, naar mijn herinnering reuzen. Ze heeten Lamie, Jeekel, Kluit en Brutel de la Rivière. Werd er gebeld dan kondigde het bellen meisje de komst aan van de Generaals van Swieten en Mac Mahon. *(Toevallig zal tijdens de tweede Atjeh oorlog Chrik de Booy de generaal van Swieten meemaken).* Dan begreep men wel hoe laat het was en ging mijn Vader naar de voorgang om de hoge heren te ontvangen en hun te beloven , dat zijn andere zoons ook bij de marine zouden komen. Lamie zou later den tocht met de "Varna" leiden waarbij het schip in de Karazee vastraakte in het ijs. Tengevolge van ijspersingen moest het schip verlaten worden en zonk het schip. Na een lange tocht over het ijs bereikten allen de kust en een bewoond oord. Lamie maakte twee tochten met de Willem Barentsz mede, mijn broeder de vierde tocht. De vrienden waren vol grappen. Om een ervan te begrijpen moet men weten, dat het sobere salaris van den jongen zeeofficier uit twee delen bestond en wel in vast tractement en zeetractement het eerste deel werd in Holland uitbetaald, in dit geval aan het adres van mijn Vader, het tweede deel deel aan boord. Met dit laatste deel kwam mijn broeder niet altijd uit toe, wat begrijpelijk was en wat hem dwong van tijd tot tijd wissels op zijn Vader te trekken. Beide delen waren het eigendom van mijn broeder. Nu zaten die vrienden bij ons aan tafel, rechts van mijn vader die geweldige Lamie en ze vertelden van het leven aan boord, "Wat prettig is, meneer de Booij"zei Lamie dan tegen de 54jarigen Vader "Je wordt goed betaald, met het zeetractement kom je gemakkelijk rond als je oppast". Ik zal op mijn zevende jaar wel niet alles begrepen hebben. Chrik zette het hun betaald door bij het afscheid aan het station even voordat de trein in beweging kwam , het hoofd in de coupé te steken en , hoewel fluisterend , toch voor de medereizigers en reizigsters verstaanbaar te zeggen ;"de Justitie is jullie nog niet op het spoor".
Chrik werd op non-actief wat men op men in die tijd soms lang bleef. In 1876 vertrekt Chrik dus weder naar Indië, kwam weder aan boord van de "Metalen Kruis" later te Bangermasing en eindelijk 10 augustus weder in Nederland. Zijn brieven zijn waard gelezen te worden. Chrik werd nonactief wat men in dien tijd soms lang bleef. In den tijd van 28 augustus 1874 tot einde April 1876, toen hij weder naar Indië vertrok. In 1876 vertrok Chrik dus weer naar Indië kwam weder op de kust van Atjeh aan de boord van de Metalen Kruis, later te Banjermasing en eindelijk 10 augustus 1879 weder in Nederland .Voor dat hij zou deelnemen aan boord van de Marnix aan een kort durende expeditie tegen Deli, waardoor hij drager werd van het erekruis voor belangrijke krijgsverrichtingen"

Tussenvoegsel: De brieven van Chrik de Booy aan zijn ouders, die hij gedurende de Atjeh oorlogen van 1873-1878 heeft geschreven zijn mogelijk een waardevolle bijdrage voor de reconstructie van ons koloniale verleden. Vooral omdat het een beeld geeft hoe men vroeger in die tijd dacht over deze oorlog. Nu achteraf bezien - ruim 130 jaar geleden - kan men zich afvragen of we hier niet te maken hebben met een misdaad tegen de mensenrechten?

Zo kwam dan mijn oudsten broeder, toen 21 jaar oud, op 28 augustus 1874 in Nederland. Toen hij vertrok was ik 4 jaar oud, dus was ik mij nu, op zevenjarige leeftijd niet of nauwelijks bewust hem ooit te hebben gezien. Zijn binnenkomst in de achterkamer is onuitwisbaar in mijn herinnering vastgelegd. Toen hij binnenkwam liet hij ons, Lientje en mij, grabbelen om het losse geld dat hij in zijn zak had en er waren guldens bij. Hij bracht leven in het grote huis. Aan tafel vertoonde hij kunsten van de longroom. Delen van het servies werden tot een hoge toren op elkaar gestapeld.
[*In 1879 was hij van een tweede reis naar Indië weer thuis*]. De voorgang had weder vol van de gebruikelijke rommel gestaan en zijn vrolijke stem klonk weder door de marmeren gang: "al in

mijn jeugd ben ik naar Mexico gegaan om in den Oost met een meisje te verkeren" of wel "Hoera, hoera, hoera, op den Dam zag ik een politieagent staan". Dat waren spilliedjes, zeide hij, en dan legde hij mij uit wat een spil was. Ik ken de wijsjes nog, maar de woorden helaas niet meer. Zo kwam ik vanzelf in de Marine, zonder veel na te denken of mijn aanleg mij misschien meer geschikt zou maken voor iets anders. Hoe dan ook, Theo was in l875 naar het Instituut gegaan. En Just zou hem volgen, maar zijn ogen waren niet goed genoeg, dus kwam ik nu aan de beurt. Zo gevoelde ik het ongeveer.
Mik was nu een jonge vrouw van 23 jaar geworden. Ze was een van de beste leerlingen geweest van de Burgerschool voor Meisjes onder leiding van Mejuffrouw Schubert, dat ik dat rare liedje had voorgezongen. Haarlem was de eerste stad in ons Vaderland waar zulk een school werd gesticht. Toen de onstuimige van Vloten, die rector was van de Illustre school te Deventer in 1868 zich bij de overdracht van rectoraat in de ogen van de gemeenteraad door zijn rede dusdanig onmogelijk had gemaakt, dat hij op vrijwel staande voet, en niet eervol, werd ontslagen, verhuisde hij naar Bloemendaal en de rede van de keuze was de nabijheid van Haarlem waar zijn dochters konden worden onderwezen op een school met vooruitstrevende begrippen omtrent opleiding en opvoeding van de vrouwen.

Links: Johannes van Vloten 1818-1883 letterkundige (schoonvader van Frederik van Eeden). Rechts: Martha van Vloten

Een van die dochters was Martha, die later de echtgenote werd van Frederik van Eeden. Mik werd geboren in 1856, Martha van Vloten in 1857, ze zijn zeker samen op school van Mej. Schubert geweest.
In mijn boekenkast staan prijzen die Mik daar gekregen heeft en onder mijn papieren zijn actes die haar recht geven onderwijs te geven. Als in die tijd mijn moeder haar vroeg met mij uit wandelen te gaan dan vertelde zij mij geschiedenissen uit de Oudheid, die van het beleg van Troje en over de tochten van Ulysses. Ik herinner mij nog dat wij langs de Brouwersvaart kwamen waarin op dat ogenblik eendjes zwommen en ik haar vroeg waarom het was dat in de dierenwereld de mannetjes mooier waren dan de vrouwtjes en dat het bij de mensen net andersom was. Dat ik mij dit herinner komt zeker doordat die vraag een zekere verbazing wekte, die ik moet hebben opgemerkt. Wel is het zeker dat kinderen onverwachte dingen kunnen vragen en zeggen. Ik herinner mij dat een gewezen dienstbode die verloofd was, met haar aanstaande een bezoek bij mijn moeder kwam brengen. Zij zat op een stoel in de achterkamer en ik moest haar

een hand geven, waarbij ik haar vroeg "Ben je nu al moeder?", welke vraag eveneens verbazing opwekte, hierin bestaande dat niemand iets zeide, tot mijn moeder het verlossende woord sprak, dat zij moeder zou worden als het daarvoor tijd was. Dan nog dit: de kapper die zijn zaak had in de Anegang, had mijn broeder Theo bij het knippen een klein knipje in het oor gegeven, wat bloedverlies had veroorzaakt. Het gebeurde had dien kapper sterk in mijn achting doen rijzen. De volgende dag was het mijn beurt naar den kapper te gaan en hem ziende vroeg ik hem, vermoedelijk met van bewondering stralende ogen, of hij het was die mijn broeder in zijn oor had geknipt, welke vraag ook weder een reactie gaf, bestaande uit algemeen stilzwijgen en ophouden van knippen bij onder handen zijnde klanten. Ik zal het hierbij laten. Ze had zich ook onder Leander Schlegel die mij eens zeide, dat Mik zijn beste leerlinge was , bekwaamd tot een uitstekende pianiste. Ze was ook steeds een trouwe hulp geweest voor haar Moeder die op haar kon steunen wanneer zij voor haar gezondheid buitenlandse badplaatsen moest bezoeken'

Anne Marie (Mik) de Booij en haar vriend Daan de Clercq

Haar grote vriendin was Henriette Ortt. Het was in deze tijd en wellicht al vroeger, dat wij Frederik van Eeden vaak zagen. Zijn vader was directeur van het Koloniaal Museum, dat gevestigd was in een vleugel van het Paviljoen, dat vroeger als woonplaats van koning Lodewijk Napoleon had gediend. Ik herinner mij dat er een laan was in den Hout, die ik misschien nog wel zou vinden, waarvan een der bomen de daarin gesneden worden "respectez ma solitude" vertoonde. Deze woorden waren toen leesbaar. Algemeen zeide men dat Lodewijk Napoleon ze in den boom had gesneden. Vader van Eeden was een knap botanicus die met leerlingen van scholen ook net Mik en Henriette de duinen introk om planten en bloemen te bestuderen.
In zijn dagboek dat hij naliet kan men er over lezen. Hij noemt haar daarin Ati. Het is een ontroerend verhaal van een ongelukkige liefde.
Henriette hield ook van hem, maar zij kon hem niet als echtgenoot aanvaarden omdat hun denkbeelden omtrent de Bijbel teveel verschilden. De familie Ortt behoorde, evenals de onze, tot de Hervormde kerk. Wij waren en werden allen opgevoed in de leer dat de Bijbel Gods woord was en als zodanig volkomen was, ook al hadden wij hier te doen met een Statenvertaling. Te Haarlem was één vrijzinnige, toen genoemd "moderne" dominee, die Moltzer heette. Blijkbaar werd in de familiekring over dien dominee in afkeurende zin gesproken want ik heb van dien dominee de herinnering dat hij een man was die afkeuring verdiende en dat men zeer zeker niet naar zijn preken kon luisteren. Van Eeden vond tegenstrijdigheden in de Bijbel, stelde vragen die Henriette en Mik niet konden beantwoorden. Zij raadden hem aan zich te wenden tot hun

leermeester, de algemeen bekende Ds. Bronsveld.
Het duurde lang, maar eindelijk kwam aan hun verhouding een eind. Korter duurde het bij Mik. Ook deze werd bewonderd en wel door Daan de Clercq en ook deze werd afgewezen op dezelfde gronden, ongeloof betreffende de inhoud van de Bijbel. Slechts ging hier alles vlugger; ik herinner mij althans niet dat Daan de Clercq bij ons aan huis kwam. Wel herinner ik mij dat hij met Just in een gymnastiekclub was, dat hij zeer sterk was, en eenmaal, in de trein reizende van Haarlem naar Amsterdam, uit het coupeeraampje naar buiten was geklommen en langs de trein naar den machinist was gegaan om dezen te waarschuwen dat er iets niet in orde was met de wagenwielen. Deze daad werd zeer bewonderd.

Justus de Booij

Ik zeide reeds dat mijn moeder niet behoorde tot de Calvinisten en nu treft het mij Christelijke encyclopedie van Prof dr F.W.Grosheide de Ned. Herv predikant A.W. Bronsveld die in 1839 werd geboren, tot de felste bestrijders van de antirevolutionairen en van hun leider Abraham Kuyper wordt gerekend.
Van Eeden was jong en soms fel in zijn wijze van uitdrukken. Hij werd geboren in 1860. Henriette Ortt was, geloof ik , een paar jaar ouder. Ik herinner mij hem als een aanstaand student. In zijn dagboek schrijft hij 4 oktober 1878…"Daar vond ik in mijn koffer een brief van Mevrouw de Booij zo lief en zo hartelijk, dat ik haar wel omhelzen wou op dat oogenblik. Zij was bang voor mij, dat mijn fijngevoelige (?) geest zich ongelukkig zou voelen in het ruwe studentenleven en dat mijn gehoor en gezicht zouden gekwetst worden door dingen, die ik niet gewoon was…. 't Is nu zaterdagmorgen, het is hier allergezelligst zitten, de zon schijnt onder het ontbijt nog binnen, nu al niet meer- ik kijk op mijn mooie inktkoker op Mevrouw de Booij's brief, op Ati's laatste epistel, op het doosje van Mik…Groenlopen is een goed ding, het heeft inderdaad het karakter van een loutering en ontbolstering.
Ik laat nu nog enkele aantekeningen in van Eeden's dagboek volgen.
20 juli 1876
"s-Morgens stormde het geweldig , maar wij lieten ons niet afschrikken en stapten in de boot die ons naar IJmuiden zou brengen. De hele familie Ortt en de Booij kwamen en toen de wind de wolken verdreef en de zon helder scheen, geleek de boot wel een korf met levend en bloemen, een drijvend nest van lachende waternimfen. Wij dronken wijn en aten broodjes en staken met een zeeboot de haven uit. Daar dansten wij flink op en neer en werden natgespat door de schuimende zee en ik bleven bij elkaar en hadden de nodige pret… ik dacht over alles na en mij flink en krachtig toen zij mij verzekerd veel van mij te houden en niets liever te wenschen dan innige vriendschap met mij. Toen durfde ik haar te zeggen dat die vriendschap zou komen en

blijven en dat geen verschil van gedachten die zou verminderend en dat ik altijd gelukkig zou blijven als mij wij het zoon goed konden vinden. Ik kreeg een aai tot beloning". *(van Eeden was toen 16 jaar Henriette 18 à 19 jaar oud).*

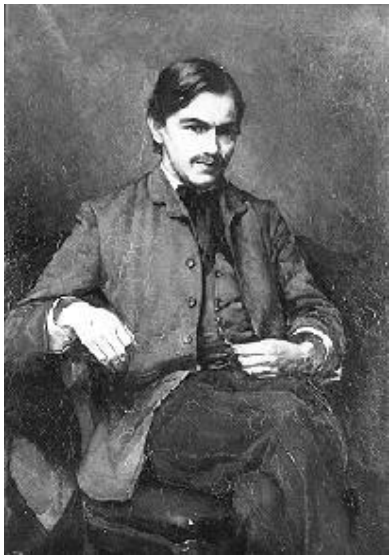

Frederik van Eeden, schrijver en dichter (1860-1932)

27 october 1876
Vandaag heb ik heerlijk gewandeld over Heemstede en Groenendaal, die roode beuken, die dorre bladeren en die heerlijke dampige herfstlucht stemmen mij zeer ernstig… Ati houdt veel van mij, heel veel. Wat doet mij dat goed. Ik heb geen andere godsdienst dan liefde, maar zij zou ook zonder liefde niet kunnen leven , ze zegt ze…Zij noemde mij " lieveling"
14 december 1876
"…Gisteren kunstbeschouwing en daarna speelde Mik bij Ortt en we draaien de lichten uit en lagen op luie stoelen maar ik genoot zooals ik zelden doe. Zoo rustig, zoo liefelijk was het. Ik droomde ervan".
7 Januari 1879
"Och! Dergelijke redeneringen helpen mij niet, wien niet wil zien, houdt de oogen gesloten. Als ik tegen Ati iets dergelijks zeg, dan praat ze van "andere tijden". In dien tijd was dat gewoonte (alsof God met zijn tijd meepraat) en wat bepaald onzin is, moet niet letterlijk opgevat worden… Ik ben het geheel met haar eens dat de verhalen dier oude schrijvers alleen mooi zijn als men op de strekking en de gedachten let en dat het bespottelijk is de dichterlijke en fantastische aankleeding naar de letter op te nemen. Vooral geldt dit voor het N.T. , in het Oude is de zedelijke strekking zelfs allen maar half beschaafde natiën goed, de dichterlijke inkleeding is daarin meestal geheel onzinnige goede zwervende, oorlogvoerende stammen, maar niet voor beschaafde menschen. Maar neen! Ati blijft op zonderlinge wijze aan de een letter hangen en laat de andere letter los.. Wonderverhalen, verschijningen, spookhistoriën als 't ware , worden woorden voor woord geloofd en al wat een weinig "raar" klinkt, niet naar de letter opgenomen, evenals of eerstgenoemde onzin niet "raar" klinkt. Het schijnt haar te treffen dat de tegenwerpingen die ik maak door zoovelen anderen ook gemaakt worden. Ik durf haar toch eerlijk verklaren, dat zij geheel oorspronkelijk zijn en opkwamen onder het lezen van haar "heilig "boek.
22 januari 1879
"Weer 14 dagen voorbij zonder te schrijven . Een dag ervan heb ik heerlijk besteed door eerst 's-morgens halfweg Leiden schaatsen te rijden met Daan *(de Clercq)* en Just de Booij *(mijn broeder geboren 1 juni 1861)* en Jo *(waarschijnlijk een broeder van Fr. van Eeden)* en nog anderen. En 's-Middags den ganschen middag te rijden met mijn Ati.. Onder het prachtigste weer en samen een tocht te maken van en uur lang. Wat heb ik heerlijk genoten".

29 januari 1879
"… Een gezellige verjaardag hebben wij bij de O. *(bij de Orttén)* gevierd , maar de vorige dag , toen wij drie uur bijna hand in hand door reden was toch nog heerlijker. Ik heb een versje voor haar gemaakt. Arme goede Daan! Ik houd toch werkelijk veel van hem en nu heb ik zoo'n onbegrensd medelijden en mededogen met hem. Ik krijg een beetje het land aan Mik. Ze is zoo koel, mogelijk dat ze bijzonder ver in het veinzen is, maar toen ik mij toevallig de woorden :'" goede daan" liet vallen praatte ze heel kalm over hem alsof hij haar niet aanging…Ati ., twee en twintig , wat oud is *(Blijkens was op dien dag de verjaardag van Henriette Ortt gevierd en was zij dus geboren in 1857).*
31 Januari 1879
".. Als God een bijbel , een boek moest gebruiken om ons te overtuigen, zou het dan geen boel moeten zijn, zoo schoon, zoo duidelijk en helder, zoo overtuigend, dat ieder die het in de handen kreeg dadelijk op de knieën viel en riep: "God, schrijver van zulk een heilig boek, ik erken U". Een eenvoudig mensch met gezond verstand en vrij van bijgeloof vindt bijbelverhalen ongerijmd, een meer ontwikkel begrijpt deze niet, kan ze niet overeenbrengen met zijn ideën van God's volmaaktheid zegt eenvoudig, het zijn sprookjes van oude volken… "Zie je, Ati .. gelooft van ganscher harte aan een God, die ons schiep en ons het leven gaf". Nu vraag ik :".:Waarom? Antwoord mij nu eerst, dan zal ik je zeggen waarom ik dat niet doe. Verder Ati lief, beoordeel je Daan verkeerd. Hij is volstrekt geen egoist , die een meisje haar levensgeluk wil ontnemen om haarzelf tot vrouw te krijgen, zooals je hem voorstelt even goed overtuigd als ik, dat iemand die met gezonde denkbeelden en een opgeruimde liefde vol hart door het dagelijks leven gaat en onder de menschen verkeert, gelukkiger is dan iemand, die droomt van andere werelden, van geesten en goden en eeuwige zaligheid. ….Als Daan zijn hoofd op hol was zou ik zeker niet zooveel met hem ophebben, ik heb nooit aan hem kunnen merken, dat hij verliefd is, dat hij zich door zijn liefde tot verkeerde dingen laat verleiden. Wat hij doet , doet hij met het kalmste overleg… Dat hij van Mik houdt , is z'n wonder niet, hij heeft tot nu toe ook nooit geweten , dat ze zulke denkbeelden had. En al had hij het geweten, zou jij het dan mooier en flinker hebben gevonden om haar eens den rug toe te draaien en te zeggen :"O, denk je zóó, dan ben je krankzinnig, dan wil ik niets meer met je te maken hebben"… 't is hem een ernstige zaak taak dat meisje tot nadenken te brengen. Hij heeft Mik van zijn twaalfde jaar afgekend en houdt innig veel van haar, is hem dat kwalijk te nemen?… Als Mik een vaste overtuiging en geestkracht had, zou ze niet vreezen met hem te spreken, steunend op haar geloof. Hij zou haar tot zijn vrouw willen nemen, overtuigd dat ze binnen weinige dagen de waarheid van zijn woorden zou erkennen. Hij geen redenaar die met welsprekendheid overstelpt, hij spreekt zoals hij denkt en zijn taal heeft geen kracht, dan die der waarheid en van het gezonde verstand. Maar Mik heeft zelf gezegd, dat erdoor hem overtuigd zou worden en nu schuwt ze hem, omdat ze zich zwak gevoelt, ze wil niet hem spreken, hij zou haar het dierbare droombeeld kunnen ontrukken, dat haar onmisbaar is geworden… En dat iemand die het geloof heeft dat bergen kan verzetten. Ik kan het niet nobel vinden… Ten eerste, waar blijft de goddelijke rechtvaardigheid, als de Heer: "redt en niet redt, wie Hij wil?" Was de beste Egyptenaar dan slechter dan de slechtste Jood?.. Jij gelieft te gelooven, dat Pharao het zelf deed, dat verharden van zijn hart. Ik kan niets anders zeggen als: "Dat staat er niet Ati… Nu komen de verwarringen , de tegenstrijdigheden. Denk maar eens na. De mensch kan doen en laten wat hij wil (strookt geheel met den Bijbel) God laat iemand het kwade doen. God kan iemand tot het goed dwingen. Ati denkt dat de menschen buiten Gods wil om kan doen wat hij verkiest. Tusschenbeide echter kan God hem weer laten doen wat hij zelf wil…".
15 april 1879
"O Ati! Ati!..zij zal het wel nooit lezen. Moet zij weg, uit mijn hoofd, uit mijn leven? die zonneschijn, die warmte , die liefde? Die lieve , lieve oogen, die vriendelijke stem – moet ik Ati verliezen? Die mij kracht geeft om goed te blijven, die mijn geloof versterkt in reinheid en braafheid , die mij oprecht doet zijn , mijn poëzie, mijn geluk, moet ik het zelf wegwerpen,

vernietigen?
Einde dagboek fragmenten van Frederik van Eeden

In beginsel heb ik bij het inschrijven van mijn herinneringen opgeschreven wat uit mijn oog gezien belangrijk, treffend of ontroerend was. Het is mogelijk dat onze kinderen en kleinkinderen er langzamerhand ook achterkleinkinderen, deze herinneringen aan menschen die zij nooit gezien of gehoord hebben, niet zo belangrijk vinden. Uit ervaring weet ik , dat het mij spijt uit de mond van Vader en Moeder niet te hebben vernomen over hunne jeugd. De brieven van mijn Moeder en van andere familieleden hebben voor een deel dit gebrek opgeheven, ook de uittreksel van het dagboek geven een beeld van de kring waarin ik opgroeide. Ik heb er nu een streep onder gezet, zal er later nog een en ander van overnemen als van Eeden bij het schrijven van een van zijn boeken, ons huis te Haarlem gebruikt voor het ouderlijk huis van de hoofdpersoon van zijn boek. Henriette Ortt maakte zelve een eind aan haar verhouding tot Frederik van Eeden door hem, zooals uit de aantekening in het dagboek op 28 april 1879 blijkt, duidelijk te zeggen "wensch niet, dat ik uit medelijden minder stellig spreek, al was je ouder dan ik, knap, gevestigd, religieus. Ik zou je niet tot mijn man willen hebben". Frederik van Eeden heeft eronder geleden, hij bleef echter van tijd tot tijd de familie Ortt bezoeken maar Henriette (Ati) sprak hij, geloof ik niet meer. Zijn jeugd bezwaren tegen de Bijbel, tegen Godsdienst , hebben niet verhinderd dat hij zich tenslotte aansloot bij de Rooms Katholieke kerk. Een persoonlijke herinnering heb ik nog aan hem toen op 28 December 1879 de trein van London naar Schotland van de brug over de Tay omlaag stortte met groot verlies van menschenlevens. Iedereen in Haarlem was er vol van. Ik kwam thuis – 12-jaar - van school en vond in de achterkamer, staande vlak bij de deur, Frederik van Eeden, die er ook vol van was. Hij gaf als zijn mening over de oorzaak te kennen dat "in dezen tijd de sneltreinen naar Schotland zulk een grote snelheid hebben dat de wielen bijna niet, soms in het geheel niet de rails raken". Ik zie hem duidelijk naast mij staan, een grijs pak draagt hij, de 19 jarige student. Het opschrijven van die herinneringen maakt dat de leden van mijn familie kring en vele aandreven uit die tijd , doet herleven, en dat ik al die lieve mensen voor mij zie als ware het gisteren dat ik ze zag.
En hoe ging het nu met Mik en Daan de Clercq. Daan hield geen dagboek, waardoor alles kalmer maar toch even droevig zal zijn verlopen. Het is wel zeker dat hij door Mik zal zijn bedankt wegens zijn moderne denkbeelden over den Bijbel. Mijn zuster Jo heeft mij eens gezegd dat Mik zevenmaal ten huwelijk is gevraagd maar niemand heeft aangenomen. Ik herinner jij slechts de namen van Daan de Clercq en van Heumen. Daan was uiterlijk een krachtig gebouwde man, niet hoog van gestalte , goed gymnast, moedig, niet hoog van gestalte, zoals bleek door het door zijn optreden tot stand brengen van een trein, hij werd later en bekend vegetariër, woonde te Aerdenhout en kwam daar om het leven doordat hij bij het verlaten van zijn huis door een auto werd overreden. Ik denk dat hij , ware hij aangenomen, voor Mik een goed echtgenoot zou geweest zijn en wie weet wel tot overeenstemming zou zijn gekomen over den Bijbel. Men ziet hoe sedert 1879 meer vrijzinnige gedachten veld hebben gewonnen zonder het innerlijk geloof aan te tasten. Frederik van Eeden heeft later in zijn boeken, zoals vele ander schrijvers, gebruik gemaakt van vroeger ontvangen indrukken van mensen die hij ontmoette of van omgevingen waarin hij vertoefde. Zo beschrijft hij in zijn boek "Aan de koele meren des doods"ons ouderlijk huis voor het ouderlijk huis van de hoofdpersoon van het boek en Haarlem voor de provinciestad waarin die ouders leefden.
Hij beschrijft het huis, dat stond "in de stille, bochtige hoofdstraat der stad. Een rijweg van blankgrauwe, welgevoegde kei-steenen in 't midden, daarnaast twee voetpaden van gele, gebakken steentjes, dan de blauwharde steenen stoepen en palen van ijzeren staven of kettingen, dan de vensters, hoog en star, met donkeren inkijk. . . Er was een lichte, zonnige tuinkamer. . daar huisde het gezin meesttijds. ."

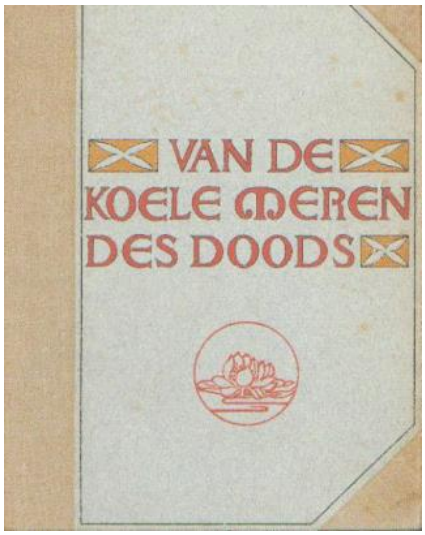

Titelblad van het beroemde boek van Frederik van Eeden "Van de koele meren des doods". 1900

Het is heel duidelijk dat hij ons ouderlijk huis beschrijft, maar ook als hij spreekt over de ouders van de hoofdpersoon dan schijnt het wel dat hij aan onze ouders heeft gehad, aan mijn vader, wiens hart "vol was van goedheid met een sterk besef van plicht en recht . . . maar die niet had de diepe gevoelswijsheid van zijn vrouw, noch haar wel-gebalanceerd gemoed.". Hij beschrijft ook de gang met het groote witte harten gevormd door twee aan elkaar sluitende marmerplaten. Aan het eind van de lange marmeren gang, in een gangetje rechts, mondde de keuken uit. Dat was een groot vertrek, waarin handpompen en een zeer groot fornuis. De keuken keek uit op een binnenplaats, met gele steentjes bestraat, met een put. Ik geloof dat het aantal meiden -(men noemde ze toen nooit anders) - drie was. De jongste van het drietal was geen volleerde meid, meer een loop- of schellenmeisje. Ook kwam 's-morgens nog een man voor het slijpen van messen en dergelijk werk. Op zolder was een meidenkamer waar het 's winters wel koud geweest zal zijn. Op geen der bovenkamers werd gestookt. Naast de kinderkamer was de badkamer. Het water werd met gas verwarmd. Ik geloof dat we hiermede anderen voor waren. Wij hadden een tijd lang een tweede meid die van een verafgelegen deel van ons land kwam, misschien de achterhoek van Gelderland.. Zij gevoelde zich hier als in een vreemd land waar de mensen een andere taal spreken. Op haar uitgaansavond, eens in de veertien dagen, s' avonds op een bepaald uur thuis, had ze de gewoonte niet uit te gaan, dan bleef ze in de keuken zitten aan de tafel met een doek over haar hoofd. Werd ze dan voor het een of ander geroepen dan antwoordde ze van achter die doek: "ik ben uit", of als het die meid uit de Achterhoek was, "ik ben uut". Nu herinner ik me dat Mik voor een moeilijke beslissing kwam toen Daatje 's avonds naar de kermis wilde gaan. Maar denkend aan de gevaren bleef ze uiterlijk onbewogen en wees het verzoek af. Maar dit is een andere geschiedenis. Toen de verhouding van Henriette Ortt en Frederik van Eeden nog bestond werkte zij op het Koloniaal Museum waar Vader Van Eeden directeur was. Op weg erheen leidde de kortste weg van het Spaarne door het Klein Heiligland, de onaanzienlijke straat waarop onze tuin uitliep. De grens werd gevormd door een hoge muur, waarin een deur. In die deur waren twee gaten die erin waren geschoten door Chrik en Steffan met hun pistolen, wat zeer roekeloos genoemd kan worden, daar de kogels op het Klein Heiligland terecht kwamen. Als Henriette dan voorbij onze tuindeur kwam stopte zij een briefje voor Mik in een van die kogelgaten en Mik ging de tuin in en haalde het en stopte een briefje voor Henriette in het gat. Waarover correspondeerden die twee, over Freek en Daan?

Enkele losse gedachten over de passages in het dagboek van mijn grootvader over de ongelukkige liefdes zowel van Mik de Booij (oudste zuster van mijn grootvader) en haar boezemvriendin Henriette Ortt met resp Daan de Clercq en Frederik van Eeden. Ook is duidelijk dat het hier ging bij beide liefdesbreuken, vooral ging om geloofspunten, namelijk over de interpretatie van de bijbel. Het is dit verband interessant om te zien wat de ideeën waren van Frederik en Daan, die duidelijk botsten met de conservatief ingestelde vrouwen Henriette en Mik. In

beroemde boek van Frederik van Eeden 'Van de koele meren des doods' speelt de ongelukkige liefde met Henriette de belangrijkste rol .Opvallend is wel dat de hoofdpersoon (lees Henriette) een vrouw van stand met een gewone jongen tragisch verloopt. Is dit ook terug te voeren dat Frederik zich in feite verzette tegen de aristocratische familie Ortt. (zie hierover de opmerking van de vader aan zijn zoon Hendrik: "De Ortten zijn een aristocratische familie, wij niet"). In dit verband is ook aardig om te vermelden dat Felix Ortt (de jongste broer van Henriette) zich ook met zich linkse ideeën verzette tegen gevestigde orde van zijn familie. Ook bij Daan de Clercq zien we dergelijke verschijnselen. De grootvader van Daan, Willem de Clercq stamde uit een gegoede doopsgezinde Amsterdamse familie.
Hij kwam in contact met de tot het christendom bekeerde joodse dichter Isaäc da Costa. Da Costa kwam uit een aristocratisch bankiersgezin. Hij was vurig in het belijden van zijn godsdienst. Eerst was hij orthodox-joods maar later is hij orthodox christen geworden. Hij vormde later met een groepje Het Réveil, die de samenleving wilden terugbrengen onder de heerschappij van Christus. Hij opende samen met z'n jonge vrienden een nieuwe wereld voor de jongeren van toen.Er groeide tussen hen een innige vriendschap en onder invloed van Da Costa bekeerde De Clercq zich tot het orthodoxe calvinisme. Zou het zo kunnen zijn dat ook Daan zich keerde tegen zijn conservatieve familie? In het kort volgt hieronder de levensgeschiedenissen van de drie genoemde mannen resp Frederik van Eeden, Daan de Clercq en Felix Ortt)

Willen de Clercq (1794-1844) Isaac da Costa 1798-1860

Frederik van Eeden
Zijn ouders waren vier jaar getrouwd toen Frederik van Eeden geboren werd Zijn vader had een bloembollenkwekerij, maar hij besteedde zijn tijd liever aan kunst- en wetenschapsbeoefening. Hij was gelegenheidsdichter, deed aan filosofie en was een enthousiast botanicus. Van hem moet de kleine Frederik zijn grote liefde voor en zijn kennis van de natuur hebben meegekregen. In 1872 werd hij leerling van de gemeentelijke h.b.s. In deze jaren ontwikkelde hij een sterke neiging tot zelfbeschouwing. Vanaf 1875 begon hij met het bijhouden van een dagboek, wat hij de rest van zijn leven zou volhouden. In oktober 1876 werd Frederik verliefd op de drie jaar oudere Henriëtte Ortt, een meisje uit een rijke familie. Door Henriëttes aarzelende houding en door verschillen in geloofsopvatting werd het een moeizame relatie, die in april 1879 door Henriëtte beëindigd werd. Nog in hetzelfde jaar maakte Frederik kennis met de ook al drie jaar oudere Martha van Vloten. Maar de breuk met Henriëtte bleef hem dwars zitten, hij bleef het contact met haar onderhouden. Intussen was hij sinds september 1878 ingeschreven als student medicijnen in Amsterdam. De eenzijdige natuurwetenschappelijke gerichtheid van de toenmalige medische studie en het cynische gedrag van medestudenten in de snijkamer stootten hem af. Hij zocht en vond daarvoor compensatie in literaire activiteiten binnen het kader van het studentenleven. In 1885 komt onder het pseudoniem Cornelis Paradijs zijn dichtbundel Grassprietjes' uit, waarin hij zich afzet tegen de predikantenpoëzie van die tijd (Beets, Tollens). Op 17 oktober 1885 deed hij artsexamen. In de voorbereidingsperiode had hij daarnaast het

eerste deel van De kleine Johannes geschreven, waarin zijn afkeer van de positivistisch-wetenschappelijke levensopvatting naar voren komt.

Martha van Vloten en Frederik van Eeden in hun verlovingstijd

Op 15 april 1886 trouwde hij met Martha van Vloten en vestigde zich als arts in Bussum. In de loop van hun huwelijk dat ongeveer vijftien jaar zou stand houden, heeft Martha geleden onder het wispelturige gedrag van haar man.
Frederik van Eeden publiceerde in 'De Nieuwe Gids'. Toch was hij het niet eens met de opvattingen van 'de Tachtigers' De 'Tachtigers' huldigden het idee van 'l'art pour l'art'. Van Eeden was het juist meer om de inhoud dan om de vorm te doen. Uiteindelijk leidde dit ook tot een breuk tussen hem en 'de Tachtigers'.
In 1893 kwam Van Eeden in conflict met zijn mederedacteuren van de Nieuwe Gids, als gevolg waarvan hij zich uit de redactie terugtrok. Belangrijkste oorzaak van het conflict was Van Eedens groeiende belangstelling voor sociale vraagstukken en maatschappelijke hervormingen, die niet overeenkwam met de individualistische kunstopvatting van met name Willem Kloos. Na deze breuk schreef hij zijn beste werken. (zoals' Van de koele meren des doods')
Intussen trachtte Van Eeden zijn sociaal-communistische ideeën in de praktijk om te zetten en richtte hij in 1898 de kolonie Walden op, Door ondeskundig financieel beleid liep deze idealistische onderneming na een aantal jaren op een mislukking uit. Een tweede sociaal experiment, de oprichting van de coöperatie De Eendracht ten behoeve van ontslagen stakers bij de spoorwegstaking van 1904, werd ook een financieel fiasco.
In de jaren 1908-1909 maakte Van Eeden een drietal tournees door de Verenigde Staten om zijn denkbeelden over sociale hervorming uiteen te zetten. Dit leidde tot de stichting van de Van Eeden Colony in North Carolina, die tot 1949 heeft bestaan.
Teleurgesteld door het mislukken van zijn pogingen tot wereldverbetering en in zijn persoonlijke leven zwaar getroffen door het sterven van zijn zoon Paul in 1913, begon Van Eeden zich meer en meer te verdiepen in spiritisme en occultisme. Deze gebieden hadden al vanaf ongeveer 1890, naast zijn sociale activiteiten, zijn belangstelling gehad. Na zijn bekering tot het katholicisme in 1921 schreef hij nog maar weinig boeiend werk. Hij was, na een leven met vele liefdes en tegenslagen, een uitgeblust man. Zijn vitaliteit en zijn geestelijke gezondheid gingen sterk achteruit. Bij zijn zeventigste verjaardag, op 3 april 1930, werd hij door vrienden en geestverwanten uit binnen- en buitenland gehuldigd. Bij die gelegenheid verscheen een indrukwekkend Liber Amicorum (vriendschapsboek) met bijdragen van vooraanstaande

kunstenaars en geleerden, o.a. van de grondlegger van de psychoanalytische methode, Sigmund Freud. Twee jaar later, op 16 juni 1932, overleed hij op Walden. Hij werd begraven in Bussum.

Daniël de Clercq

Daniël de Clercq (1854-1931

Net als zijn grootvader Willem de Clercq, de bekende voorman uit het Réveil, was Daan de Clercq een gevoelsmens en de vriendelijkheid zelve. Hij geloofde zijn leven lang in het goede van de mens. Daarbij was hij in het bezit van een onverwoestbare gezondheid en voor niets bang. In zijn jeugd was hij een goede turner. Het verhaal ging dat hij bij een dreigend treinongeval langs de treeplanken lopend de machinist wist te waarschuwen. Altijd werd er een beroep op hem gedaan om een of ander project van de grond te tillen. De Clercq was een aanhanger van de humanitaire beweging, vrijdenker, antimilitarist, geheelonthouder, vegetariër, dierenbeschermer, bestrijder van prostitutie, drankmisbruik en vivisectie. Hij was voorstander van spellingsvereenvoudiging, staatspensionering, landnationalisatie, binnenlandse kolonisatie en trad op als correspondent van de Vrijlandbeweging in Nederland. Daarnaast was hij lange jaren, van 1896 tot 1915, lid van de SDAP. De Clercq groeide op in Haarlem, waar hij bevriend was met Frederik van Eeden, met wie hij allerlei verliefdheden deelde. De Clercq studeerde technologie te Delft. Na zijn afstuderen volgde hij een jaar colleges chemie in Berlijn. Na korte tijd in Leiden te hebben gewerkt werd De Clercq in 1878 technisch directeur van een verffabriek in Haarlem. In de fabriek voerde hij een groot aantal verbeteringen door. Hij liet een schaftlokaal bouwen voor de arbeiders en probeerde de fabriek veilig in te richten. Tevens sloot hij als een van de eersten in Nederland een ongevallenverzekering af voor de arbeiders en voerde hij een ziekenfonds in. Zijn mededirecteur was het niet eens met deze sociale maatregelen en De Clercq nam rond 1890 ontslag. Ook buiten de fabriek had hij belangstelling voor sociale problemen en probeerde hij in zijn ogen praktische oplossingen te vinden voor de armoede en werkloosheid in zijn woonplaats. In de deftige Haarlemse Debating Society trad hij vanaf 1883 regelmatig op met stellingen als 'de sociale ellende wordt veroorzaakt door het privaatbezit'. In datzelfde jaar sloot hij zich aan bij De Dageraad en bezocht hij het internationale vrijdenkerscongres dat in Amsterdam werd gehouden. De Clercq wilde de sociale kwestie ook wetenschappelijk bestuderen en probeerde daarom in 1888 het Sociologisch Genootschap van de grond te krijgen. . In 1891 stelde De Clercq zich kandidaat voor de gemeenteraad, waarvoor hij met behulp van de radicale kiesvereniging Haarlem werd gekozen. In de raad zette hij zich in voor woningverbetering. De Clercq nam als voorbeeld het Schotse Glasgow, waar de gemeente krottenwijken saneerde en nieuwe arbeiderswoningen bouwde tegen een lage huur. Veel succes had De Clercq niet en hij verliet in augustus 1892 Nederland. Hij nam een betrekking aan bij een verffabriek in Graz, Oostenrijk. In

1896 keerde De Clercq terug, werd lid van de SDAP Als SDAP-Iid werd hij betrokken bij enkele commissies. Op het internationaal congres van handels- en kantoorbedienden in november 1896 leidde De Clercq het meest omstreden punt, 'vrouwelijke bedienden', in. Hij schetste de maatschappelijk achtergestelde positie van vrouwen en verdedigde de gelijke beloning en gelijke rechten voor vrouwen en mannen, maar zag zijn pleidooi voor gelijke beloning verloren gaan in de twisten tussen bedienden over toelating van vrouwen tot het vak. In 1897 nam De Clercq een Kamerkandidatuur aan voor het district Gouda namens een vrijzinnige combinatie, terwijl hij in 1901 SDAP-kandidaat was voor het district BeverwijkIn 1897 was hij betrokken bij de oprichting van het blad *Vrede*, het orgaan van de christen-anarchisten. Hij organiseerde met de schilder J.C.H. Heijenbrock bijeenkomsten waar Van Eeden zijn sociale ideeën uiteenzette. De Clercq en Van Eeden namen het initiatief tot het oprichten van de vereniging Gemeenschappelijk Grondbezit (GGB) in 1901. In 1894 was de Nederlandsche Vegetariërs Bond opgericht, waarbij De Clercq zich aansloot en in 1897 werd hij redacteur van de *Vegetarische Bode*. Van 1898 tot 1907 was hij voorzitter, daarna legde De Clercq vanwege drukke werkzaamheden beide functies neer. Wel bleef hij tot begin 1918 hoofdbestuurslid. De Clercq begon in 1900 een technisch adviesbureau en vestigde zich te Laren. In 1902 verplaatste hij de zaak naar Bloemendaal. Zijn idealen probeerde hij via zijn zaak te verwerkelijken. Hij introduceerde tal van nieuwigheden die het vegetariërsbestaan veraangenaamden. Hun voedingsproblemen loste hij op door de bekende weckflessen in Nederland te introduceren. Op de voedingstentoonstelling van 1902 te Amsterdam kreeg De Clercq voor zijn weckflessen een erediploma. Het bedrijf floreerde en in 1907 had De Clercq het zo druk dat hij 25 mensen in dienst had, daarnaast negentig plaatselijke agenten. Het bedrijf berustte op een winstdelingsbeginsel. De salarissen werden door premies en tantièmes verhoogd. De Clercq was vertegenwoordiger en verkoper van onder meer brandblussers, verlichtingsapparaten, automatische bascules en hete luchtpompmotoren voor het oppompen van grondwater, ook kon men bij hem een reddingstoestel in geval van brand kopen Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog overviel de antimilitarist De Clercq en nog meer was hij verrast door het standpunt van de SDAP, die de landsverdediging goedkeurde. Hij verliet na het paascongres in 1915, waar de antimilitaristen het onderspit dolven, de partij. Hetzelfde jaar ondertekende hij het Dienstweigeringsmanifest en vertrok hij voor een langdurig verblijf naar Zwitserland. Hij toonde zich ingenomen met de staatsinrichting van dat land en vond het referendum een goed democratisch middel. Hij maakte kennis met de tuberculose-arts Rollier, die te Leysin zonbehandeling voor zijn patiënten toepaste. De Clercq was hier erg enthousiast over en toen hij in 1919 naar Nederland terugkeerde ging hij zich inzetten voor het oprichten van een sanatorium waar de lucht-licht-methode werd toegepast. Hij zocht steun bij de humanitaire beweging en bracht geld bijeen. In 1921 werd het landgoed Steenbergen bij Heerde aangekocht en ingericht als zonnesanatorium voor vegetariërs en aanhangers van de natuurgeneeswijze. De Clercq zou zich de rest van zijn leven bezighouden met het stimuleren van kinderkolonies. De Clercq was lid geworden van de in 1918 opgerichte Grondpartij, waarin Stoffel en Van Eeden een rol speelden. De Clercq was inmiddels weer actief in de Nederlandsche Vegetariërs Bond. Hij kwam in 1925 in het hoofdbestuur en was tot 1927 voorzitter. De Clercq had zich gevestigd in villa Zeelust te Zandvoort en begon van daaruit zaken te doen. Hij verkocht zogenaamd Vita-glas: het liet 'de *levenwekkende* stralen van het *zonlicht*, die gewoon vensterglas *niet* doorlaten, in uw kamer'. De Clercq liet voor zijn propagandadoeleinden films maken of vertoonde films, bij voorbeeld over het sanatorium van dr. Rollier. In het begin van de jaren dertig bedacht hij een internationaal ruilmiddel: wära, waarvoor hij geen belangstelling kon wekken. De Clercq werd op 77-jarige leeftijd door een auto geschept toen hij hollend de weg overstak. Zonder bij kennis te komen stierf hij in het ziekenhuis.

Felix Louis Ortt

Hij was van orthodox-protestantse komaf en kreeg bijbelonderricht van huisonderwijzer Isaac da Costa. Hij groeide op in Haarlem en bezocht daar de HBS. Felix was een jongere broer van

Henriette Ortt, de grote jeugdliefde van Frederik van Eeden, die lid was van De Dageraad. In 1883 ging hij studeren in Delft. Vier jaar later werd hij civiel ingenieur bij Rijkswaterstaat, waar hij een methode ontwikkelde om getijtafels te berekenen. Hij werd vegetariër en geheelonthouder, kreeg belangstelling voor spiritisme, en schreef in 1896. Het vegetarisme als bondgenoot. In datzelfde jaar ontmoette hij Tolstoj, die hem overtuigde dat ieder voor zich afstand moet doen van weelde en zo sober mogelijk moet leven. Ortt deed inderdaad afstand van zijn adellijke titel en de daarmee verbonden erfenis. Hij werd christen-anarchist en gaf het blad Vrede uit. Als consequentie van zijn anarchistische overtuiging nam hij in 1899 ontslag uit overheidsdienst, liet zich uitschrijven als lid van de NH Kerk, en werd particulier secretaris (1899-1915) van mevr. C. van der Hucht, humanitair voorvechtster van de dierenbescherming, kinderbescherming en openbaar lager onderwijs.

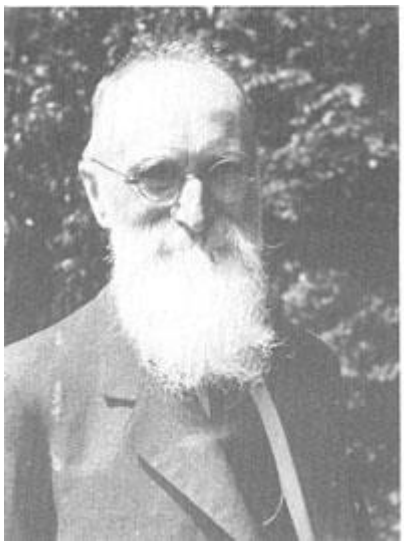

Felix Louis Ortt (1866-1958) Vrijdenker.

Op een stuk land bij Blaricum was een christen-anarchistische kolonie gevestigd met de idealen van geweldloosheid, vegetarisme, gezondheid en eenvoud. Er waren ook een tuinbouwgroep, een bakkerij en de drukkerij van het blad Vrede. Ortt woonde daar in 1902-1903, mede als uitgever van de bladen De pionier en Vrede, maar kreeg onenigheid met Van Eeden. Het blad De wapens neder noemde hem een christelijke kwezel. In 1905 stapte hij uit Vrede en ging naar Nijmegen. Vanaf 1907 droeg De Vrije Mensch `Ortt's levensbeschouwing uit' en ook was Ortt jarenlang redacteur van de Vegetarische Bode. Ortt was voorts lid van de Rein Leven-Beweging (RLB) en vertaalde allerlei werken van Tolstoj. Helaas kreeg Ortt, die een vrij huwelijk had, conflicten met andere leden van de RLB, die streefde naar de `vergeestelijking' van erotiek en seksualiteit. Het orgaan van de Beweging, RLB, bestreed homoseksueel geslachtsverkeer, onanie en prostitutie. Wel bestreed Ortt de Nieuw-Malthusiaansche Bond vanwege de `kunstmatige' geboortebeperking en schreef veel in het door Van Mierop gestichte blad Levensrecht. Van 1918 tot een koerswijziging van de RLB in 1925 zat Felix in de Centrale Commissie van de RLB.
Tijdens de Wereldoorlog was hij anti-militarist en hij tekende in 1915 het dienstweigeringsmanifest. In de jaren '20 besteedde hij veel tijd aan humanitair onderwijs. Van 1924 tot 1929 was hij bijvoorbeeld onderwijs-assistent in Soest. Hij nam tal van weeskinderen op in zijn eigen huis. Ook was Ortt vice-voorzitter van de Nederlandse Vereeniging voor Natuurgeneeswijze (opgericht in 1928), en hij zat in de redactie van het orgaan van de Nederlandsche Bond tot bestrijding der Vivisectie. Tot zijn dood hield hij zich bezig met anti-vivisectie, spiritisme, occultisme en vegetarisme. Hij dompelde zich elke ochtend in een badkuip met koud water op het balkon van zijn huis in Soest, behalve als het vroor.
Uit zijn nalatenschap werd in Oosterbeek een Vegetarisch Verzorgingstehuis gesticht, Felixoord.

Over Ortt zijn wel twee biografieën te schrijven. Onlangs is het hele archief van Ortt in het IISG terechtgekomen, waar het nog geïnventariseerd moet worden. Ortt: een buitengewoon interessant fenomeen.
Einde levensgeschiedenis van Frederik van Eeden , Daan de Clercq en Felix Ortt.

Vervolg herinneringen Hendrik de Booij:
Theo, die 1 februari l860 was geboren, maakte nu zijn eerste grote zeereizen. Na hem werd op 1 juni l861 Just geboren. Hij was de langste van ons allen, hij was meer dan zes voet lang. Hij ging naar een kostschool te Oosterwijk en niet naar de Marine, omdat zijn ogen minder goed waren, althans niet goed genoeg; hij gevoelde ook meer voor de praktijk dan voor de theorie, leerde daarom smeden op een fabriek en ploegen en dergelijke werkzaamheden op een boerderij in Gelderland. Na het sterven van mijn moeder ging Just als landverhuizer naar Amerika en hij is er zeer wel geslaagd.
Nu volgt die hartelijke Jo, die geboren werd op 23 februari l863. Zij hield veel van Theo, die haar echter dikwijls plaagde. Zij had misschien niet de begaafdheden van Mik en van haar jongere zuster Lien, maar later bleek dat zij eveneens begaafdheden bezat en wel in de schilderkunst en veel meer dan wij bewust waren. Ik herinner mij, dat zij soms erg somber kon kijken en dan hoorden we later dat ze bij haar vriendin Witsen Elias, logerende in Den Haag, een gangmaakster van pret was geweest. Er moet dus iets aan de omgeving thuis gehaperd hebben. Toen mijn moeder stierf was zij bijna 19 jaar oud en op een kostschool in Ede.

Lien de Booij

En nu zou ik volgen, maar ik wil eerst mijn jongere zuster Engelina Petronella, geboren op 9 december 1869, laten volgen. Met haar was ik het meest verbonden. Zij was niet sterk, had op jeugdige leeftijd een tijd op een plank moeten liggen en moest een met leer bekleed toestel om het bovenlichaam dragen, ik geloof om te verhinderen dat de ruggengraat vergroeide. Bij het overlijden van mijn moeder was zij een weinig ouder dan 12 jaar. Zij was een lief uitziend en vrolijk meisje.
Nu doorgaande met het jaar 1879, dan valt daarin nog de komst van May. Ik geloof dat de komst van Mary Jane Hobson, toen 20 jaar oud, in verband stond met het feit dat onze moeder ziek was en iemand zocht om haar bij te staan. Zij kwam van een klein plaatsje in Ierland waar zij met haar ouders woonde en was met Anna de Mol van Otterloo op kostschool geweest. Wij zijn allen steeds dankbaar geweest voor hare komst. Zij leerde mij en Lientje Engels en ik leerde haar Hollands. Chrik diende toen op de Marnix en werd begin l880 geplaatst in de rol van het

wachtschip te Amsterdam om zich gereed te maken voor de vierde tocht met de schoener Willem Barentsz naar de Noordelijke IJszee.

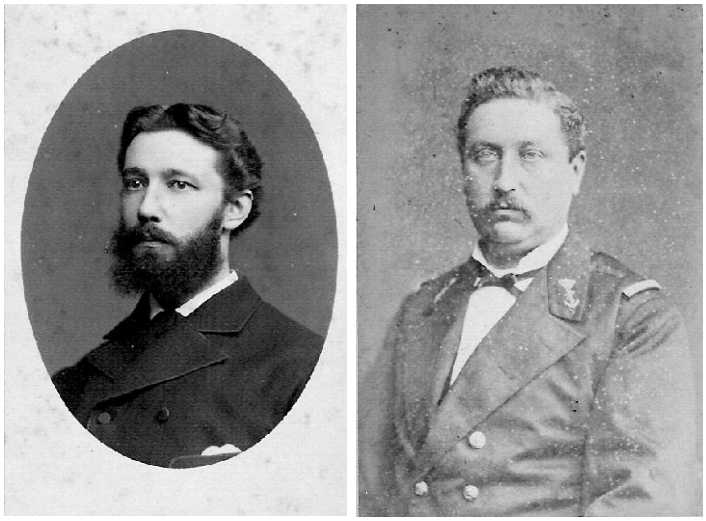

Links: Prof. Max Wilhelm Carl Weber (1852-1937) zoöloog Rechts: Luitenant ter zee Hoffman. Expeditie Willem Barentsz.

Hij vertrok op de 7de mei en mijn vader was zoals vanzelf spreekt aan boord om zijn zoon te zien wegvaren. Ik weet niet precies meer wie hij had meegenomen, maar ik weet zeker dat Just mee was en ik, want ik was in het want van de Barentsz geklommen en Just beduidde of zei mij dat ik dat niet moest doen.
Over deze reis van de Willem Barentsz kan men lezen in de verslagen welke door het Comité voor de IJszeevaart werden uitgegeven. Mijn moeders brieven getuigen ervan hoe ze aan haar zoon bleef denken, vooral toen de Barentsz op de thuisreis met een zware storm te kampen had. Men vertrok op de 26ste september van Hammerfest en bereikte eerst een maand later, op 26 oktober, IJmuiden, na een zeer stormachtige reis, soms lenzende, maar ook bijleggend en opwerkend. De twee levende poolvossen, die men mede had willen nemen naar het vaderland, waren met hun hok overboord geslagen en het scheelde niet veel of dit was ook gebeurd met leden der bemanning. Door de lange duur van de thuisreis nam de onrust in het vaderland toe. Deze dagen zijn onuitwisbaar in mijn geheugen vastgelegd. Op woensdagavond 26 oktober kwam het telegram. We hesen de vlag in de gang en later op de avond kwam Chrik, rood en verweerd als een matroos, met een ringbaard. Hoe dankbaar was hij voor alles. Op de volgende zondag gingen wij allen naar de kerk. Mijn moeder schrijft een lange brief aan hare zuster Line en zegt er in:" Ik ben overstelpt van dankbaarheid, ook daarvoor. Juist kerk gaan van allen wenste ik zoo en 't is een punt, dat ik nauwelijks meer aan durf te roeren. Door eigen onhandigheid wellicht heb ik al dikwijls onaangename gezegden uitgelokt op dat punt en wanneer ze het doen om Mama, is het toch het rechte niet, daarom vraag ik het nu maar liever aan God; wanneer die er hen de lust toe geeft, is het in de beste hand".
In 1880 had ik de lagere school verlaten en was ik toegelaten tot de Burgerschool. Ik heb mij op die school niet bijzonder onderscheiden, vooral niet in de wiskundige vakken. Het beste maakte ik het in de Nederlandse taal, waarvoor ik een 8 kreeg, voor meetkunde had ik een 2, in de andere wiskundige vakken een 5. Voor de overige vakken had ik vier zessen en twee zevens. In weerwil van dit m.i. niet mooie rapport was en bleef ik nummer 7 van de 31 leerlingen, waaruit ik afleid dat mijn medeleerlingen ook niet bijzonder goed waren. Over mijn toekomst dacht ik niet veel na; slechts eenmaal herinner ik mij dat ik mij erover uitte. Dit geschiedde in de achterkamer in tegenwoordigheid van verschillende familieleden, maar ook van onze bijbelleraar, de heer Looman. Ik zeide toen, dat ik gaarne kunstschilder zou willen worden en dan gebeurtenissen die in onze geschiedenis worden vermeld, zou willen schilderen. Hierop zeide de heer Looman: "Dan

mag je wel een toelage van je vader hebben". Daar ik niet wist wat het woord "toelage" betekent was zijn bedoeling mij niet duidelijk.
Ik geloof dat ik in deze tijd met een jongen Westerveld een cricketclub oprichtte. Die jongen woonde met zijn familie in Engeland, maar was met zijn zusters naar Holland gekomen om school te gaan. De kleuren van onze club waren zwart en geel: een petje en een das hadden deze kleuren en dat stond wel chic. Wij oefenden geregeld in den Hout. Chrik en zijn vrienden zeiden dat wij er nog niet veel van kenden en dat ze heel ander spel hadden gezien in Singapore. Ik geloof niet dat het veel indruk op ons maakte. Toch heb ik het onthouden. Wij bestonden reeds vóór de oprichting van Rood en Wit, waarvan de Posthuma's, zoon van onzen huisdokter, de leiding hadden. Wij kwamen niet tot de grote bloei van Rood en Wit, waarom weet ik niet.
Het gebeurde van tijd tot tijd dat dominee's van de Waalse gemeente, die om de een of andere reden in Holland waren, ons bezochten en dan bleven logeren. Dan vonden mijn zusters het wel prettig als ik, die op de lagere school Frans leerde en vroeger met onze kindermeid of juffrouw Rosa Manche die taal had gesproken, 's avonds zulk een bezoeker de weg naar de slaapkamer kon wijzen. Ik ging dan met zo een Franse dominee onze mooie gangtrap op, daarmede komende op de bovengang. Vlak naast de trap op die gang bevond zich wat wij nu de W.C. zouden noemen, maar dat in 1875 nog geen W.C. was. Ik opende dan de deur van dat kamertje wijd open en zei, trots op mijn Frans:"Voici, Monsieur, un petit endroit dont, peut-être, vous aurez besoin pendant la nuit".

Marineloopbaan 1883-1902

O p l e i d i n g 1883-1887

Als leerling van de tweede klasse van de Burgerschool deed ik examen voor het Instituut voor de Marine, en wel zonder succes, waarom mijn vader mij naar de kostschool van de heer Lauer in Arnhem zond. Van die school heb ik slechts onaangename herinneringen, maar in 1883 deed ik met succes examen voor het Instituut en ik haalde nog een mooi cijfer ook. Er waren namelijk 150 jongens die zich voor het examen hadden aangemeld en het aantal plaatsen was 30. Van die 30 was ik nummer 10. Ik was een magere bleke jongen van 16 jaar, wien het een jaar lang had ontbroken aan al wat een jongen van die jaren toekomt. Ongaarne denk ik aan dat jaar op de kostschool terug.
Toen Chrik van zijn tocht met de Willem Barentsz was teruggekomen, bleek al spoedig dat May (Hobson) en hij elkander genegen waren. In 1884 traden zij te Eaton Socen in het huwelijk. Daar, op een plaats die Cross Hall Lodge heette, hebben een oom en tante van de bruid de gasten ontvangen. Mijn Vader had tijdens de zomervacantie den Commandant van het Instituut, kapitein ter zee G. Doorman, die in Den Haag zijne vacantie doorbracht, bezocht en had van hem te toezegging ontvangen dat ik in September het huwelijk van mijn broeder in Engeland zou mogen bijwonen. Ik herinner mij dat ik een week verlof kreeg. Zulk een houding van den Commandant was wel zeer bijzonder. Op Koningsverjaardag, 19 Februari 1884, had ik den ponjaard gekregen, een onderscheiding, want de adelborsten van de jongste afdeling liepen zonder ponjaard. Zo kon ik dus mijn Vader, met drie zusters, mijn oom Pierre en Walaardt Sacré, zeeofficier, pupil van mijn Vader, vergezellen naar Engeland. Ik geloof dat men als Nederlands militair niet gewapend mag loopen in een vreemd land, maar ons adelborsten werd door het oudste jaar ingeprent, dat wij geen militair waren en dat was ook wel waar, want we hadden geen verbintenis aangegaan, maar vooral waren we er trots op geen militair te zijn. Ook als zeeofficier zouden we geen militair zijn, stelden we ons voor, want bij het woord militair denkt men aan de infanterie en daarvoor hadden we minachting.
De zeeofficieren die ons opleidden in de zeevaartkundige vakken waren niet allen als onderwijzers even goed. Ik denk nu aan een van hen die ons onderwees in de vakken Sterrenkunde en Op- en Aftuigen van Oorlogsschepen. Zijn naam was Kraakman. Hij was luitenant ter zee 1ste klasse en droeg een slordig jasje. Hij had de gewoonte zich te verspreken, zei bijvoorbeeld over het sterrenbeeld Orion: Orion is het mooiste sterrenbeeld, als je het eens

vergeet, zie je het nooit meer, waarop echter volgde: ach, wat zeg ik, als je het eens gezien hebt vergeet je het nooit meer. Zo ging het ook bij de beschrijving van het tuig van het oorlogsschip. Dan zei hij: een touwen schip heeft houten waterstagen. Dit zijn slechts twee voorbeelden. Maar van mijn huidige woonplaats kan ik vaak het sterrenbeeld Orion in zijn volle pracht aanschouwen en dan gaan mijn gedachten naar den heer Kraakman en ook zal ik nooit vergeten dat een houten schip touwen waterstagen heeft, zodat ik mij wel eens heb afgevraagd of er niet iets voor te zeggen zou zijn leerboeken te schrijven volgens het systeem Kraakman.
Voordat wij het instituut zouden verlaten moesten wij nog een eindexamen afleggen ten overstaan van een commissie bestaande uit zeeofficieren, die ik mij herinner als gekleed in zogenaamd klein tenue met steek en epauletten, waarbij er minstens een was wiens steek met witte struisveren was versierd ten teken dat hij vice-admiraal was of minstens schout-bij-nacht. Ik geloof dat deze mooi uitgedoste vlagofficier de vice-admiraal Gregory was. Tegenover deze van goud blinkende commissie zaten wij, jonkers, vier jaren opgeleid op het instituut, die wel eens hadden gehoord van een uiterton, doch niet precies zouden kunnen zeggen waar die lag, noch minder die ton ooit hadden gepasseerd. Nog meer dan wij gevoelden de leraren van de bijvakken zich onaangenaam. Bijvakken waren talen, aardrijkskunde, geschiedenis. Wij hadden niet veel belangstelling voor die vakken, die van weinig invloed waren op ons rangnummer. Maleis was ook een taal, maar deze werd niet door een burger, maar door een zeeofficier onderwezen, en deze smeet je, als je niet goed oplette met het stuk krijt naar je hoofd, hield ons in ieder geval wakker. Van de bijvakken herinner ik mij dat Van Gendt, die voor mij zat, de opdracht kreeg in het Engels te vertellen over Othello. Hij begon met te zeggen "Othello killed Desdemona", hetgeen wel juist was, maar niet iets waarmee je begint. Ik zei hem voor door in het Hollands te zeggen "met een kussen", waarop hij, slechts "kus" horende, toevoegde, "with a kiss" en admiraal Gregory uitriep "dat was me een zoen".
Ik hield veel van de practische oefeningen. Ik denk nu bijvoorbeeld aan de geschutsexercities op de overdekte batterij in de "Salamander", waar we schoten met een batterij van, naar ik mij herinner, 12 bronzen getrokken voorlaadkanonnen van 16 cm. op rolpaarden. Daar kon men zich in de tijd van De Ruijter denken, vooral als we er mede gingen schieten op de schijf die op een duizend meter aan de overkant van de haven was opgesteld. Ik kon mij de gedachten niet voorstellen van den matroos of marinier, die op een dekbalk van die batterij had geschreven "over vier jaar en drie maanden ben ik van die pestboel verlost". Wel had gedurende de les in splitsen en knopen een matroos met een betrouwenswaardig uiterlijk in volle overtuiging gezegd dat "in de Marine nooit recht te verkrijgen was", maar daartegenover had een ander een gloedrijk verhaal gedaan over een bezoek aan het circus op Ceylon waarbij hij door het breken van de middenpaal van het circus een tijd lang met een 300tal "Cingalezen en andere kaffers" en een partijtje slangen, waarmede vertoningen werden gehouden, onder een zeil had gelegen. Dit verhaal was vol spannende ogenblikken.
Ik geloof dat de bemanning van zo'n kanon wel een man of acht was, ieder had zijn nummer en zijn werk en dat was alles in een boekje gedrukt. Maar nu verder. Ik ben nu aan boord van de Urania, het opleidingsschip van de adelborsten, dat in die zomer in dienst kwam en waarop je als adelborst in de twee laatste jaren van je verblijf diende voor je opleiding. We leerden dan ook op een paar kanonneerbootjes die van hun kanon waren ontdaan. Daar leerden we stoken en de behandeling van de stoommachine, maar het zeilschip werd in mijn tijd meer geacht.
De Urania was een klein volgetuigd zeilschip, een korvet, van hout gebouwd met een diepgang van 29 dm en volgens mijn herinnering ongeveer 30 meter lang. Het voerde onderzeilen, marszeilen en bramzeilen en later, toen ik er als 1e officier op diende ook nog bovenbramzeilen, omdat ik de lange bramstengen die in het magazijn stonden, weder in gebruik had genomen. De bemanning bestond uit ongeveer 120 koppen onder een luitenant ter zee 1e klasse als commandant. Er waren zo'n 40 adelborsten en een 60tal lichtmatrozen en jongens. Die lichtmatrozen en jongens hadden we voornamelijk nodig als trekkracht bij de vele manoeuvres die met het schip werden gemaakt. Voortdurend werd er gewend, gehalsd, bijgedraaid,

geboegseerd, ankers uitgezet en weet ik wat. Adelborsten moesten daarbij ook trekken en terdege, maar aan die 40 adelborsten zouden we niet genoeg gehad hebben. Het moet een mooi gezicht zijn geweest voor de vissers van de Zuiderzee de Urania bezig te zien.

Het marine zeilschip "Urania"

Hier volgen enige bladzijden met een uitvoerige beschrijving van de diverse op zo'n schip verrichte handelingen. Het was een fijne tijd in mijn bestaan. Je kunt je niet voorstellen hoe onbewoonbaar het dek was met al die neergenomen zeilen en onderdelen. De schipper, chef van de equipage, was dan in volle actie, de dagen van het zeiltuig waren eigenlijk al geteld, maar men kon er nog niet goed afscheid van nemen. Er waren onderofficieren, die meer op schepen zonder, dan met zeilen hadden gediend en zich dan op een zeilschip niet op hun gemak voelden. "Kwartiermeester M....", hoorde men de zware stem van den schipper zeggen, "je hebt je armen vol spikkelaas [=onderscheidingstekens], maar je hoort op zo'n moordenaar thuis, niet op een schip met vierkante lappen". Poplijn, dempgording, marseval, bovengrietje, grietjebuik, brampardoen, en zeer veel dergelijke woorden, betrekking hebbende op het tuig van een vol zeilschip, betekenden 70 jaar geleden iets voor ons en werden dagelijks gebruikt. Wie praat nu nog over "dempgording" of "bramboelijn"? Toen onze provoost (weer zo'n woord) Korsman de marine met pensioen had verlaten kon hij al met bijna niemand meer praten over zijn vak. Eens kwam ik hem op straat tegen en vroeg ik hem goed het hem beviel in de burgermaatschappij. "Meneer", zei hij, "in de burgermaatschappij hebben de mensen om zo te zeggen geen conversatie".
Ik herinner mij dat toen ik later 1ste officier was op de Urania wij de haven van Harlingen zouden binnengaan, waar wij nog niet geweest waren. Wij gingen niet door het grootscheeps vaarwater, maar, komende van om de Zuid, voeren wij door een geul over de droogten, die Molengat heette, waarbij wij een molen van Harlingen in een kerk moesten houden. Vandaar de naam Molengat. Die geul was door takken afgebakend. We kwamen de haven van Harlingen binnen met alle zeilen bij, aangegaapt door de bemanningen van een paar britse stoomschepen die daar lagen. Op tijd streken wij de zeilen en geiden we ze op, zodat wij met een zacht vaartje bij de kade kwamen, op korte afstand ervan, zonder hulp van een sleepboot.[1] Toen enterden zo'n man of vijftig naar boven om de zeilen vast te maken, de vlet werd gestreken en bracht trossen aan de wal, de loopplank neergevierd en een ogenblik later lagen we langs de wal alsof wij er een jaar gelegen hadden, de gewapende schildwacht bij de loopplank. Daar kwamen twee stoere mannen aanlopen, die aan de schildwacht vroegen aan boord te mogen komen. Het bleken de

kapiteins te zijn van de twee britse schepen. Nu kwamen ze ons zeggen dat ze ons binnenkomen zo hadden bewonderd, zo zonder hulp van de wal en al de zeilen zo vlug geborgen en dat ze ervan genoten hadden.

De bemanning van het zeilschip Urania, onder commandant luitenant ter zee 1e klasse M.C. van Doorn

Ik heb driemaal op de Urania gediend, eerst als adelborst in 1886 en 1887 en later als 1e officier in l898 en vertel van de herinneringen van die drie maal door elkander. De Urania had als zij in dienst kwam 17000 liter zoet water in haar ruim; het water van de Zuiderzee, die toen nog in open verbinding met de Noordzee was, was niet zoet genoeg. Men moest zuinig zijn met water, want water uit Amsterdam halen kostte veel geld. Schipper Jerphanion deelde het uit aan de bemanning om plunje te wassen, als was het een kostbaar vocht, zoals bijvoorbeeld jenever, en zuinig was hij ermee. Kregen we nu gebrek aan water en verwachtten we niet spoedig water uit Amsterdam, dan stelde de schipper voor een beetje water te halen in Hoorn, "dan kunnen de jongens" - hij bedoelde daarmee niet de adelborsten, want dan had hij "jonkers" gezegd - "zaterdagmiddag flink water krijgen voor plunjewassen en d'r eigen goggen". Met een tweetal sloepen roeiden dan een twintig adelborsten naar de wal, medenemende een aantal watervaten. Na bij den scheepsleverancier Van Kleef aan de haven een glas jenever gedronken te hebben, omdat dit zeemansgebruik was, rolden wij de vaten langs de straten, over de Markt langs het standbeeld van Jan Pieterszoon Coen naar de Noord, een brede straat waar een grote kerk stond waarbij een pomp. De bevolking van Hoorn werd door ons altijd kortweg Hoornvee genoemd. De exemplaren van het Hoornvee dat zich op straat bevond, liepen, zo geen ernstig gevaar, dan toch de kans in aanraking te komen met zulk een watervat, dat met de voet voortgerold, door zijn grillige bewegingen moeilijk te ontwijken was. Als ze gevuld waren, waren ze meer stabiel en minder gevaarlijk. Dan werden ze weder naar de haven gerold en naar de op de reede liggende Urania gebracht, waar ze met een wippertje werden overgenomen.
De tijd aan boord van de Urania was een alleraangenaamste afwisseling met die doorgebracht in de duffe schoolbanken van het Instituut. Toen ik adelborst was, werd er aan sport niets gedaan. Later, in 1899 benoemd tot officier van politie aan het Instituut, ondervond ik medewerking van den commandant, kapitein ter zee Stolp, met de invoering van voetbal. De heer Stolp was van nature een droog geleerde, allerminst sportief van aard. Toen ik eens vroeg of hij een aangename vacantie had gehad antwoordde hij dat zijn vacantie inderdaad zeer aangenaam was geweest, hij had de watergetijden van Indië nagerekend.
De adelborsten werden op het Instituut door middel van een systeem van verbodsbepalingen, waarvan de strekking niet altijd duidelijk was, beheerst. Zij mochten bijvoorbeeld niet zeilen, niet op een oorlogsschip komen dan met een speciale permissie, bepaalde wijken en straten waren verboden, men mocht geen ander koffiehuis bezoeken dan hetwelk was aangewezen voor het

studiejaar waartoe men behoorde, men mocht des zondags geen grote wandeling maken buiten de plaats, dus bijv. niet naar Huisduinen, en men moest natuurlijk altijd zorgen dat de kleding in overeenstemming was met de voorschriften, bijvoorbeeld de jekker de eerste 14 dagen van de maand rechts, de laatste helft links geknoopt. Maar het had ook anders gekund door bijvoorbeeld het zeilen niet te verbieden doch aan te moedigen, allerlei andere sport aan te moedigen en de adelborsten niet door een streng stelsel van strafbepalingen tam te houden, maar hen meer te beschouwen en te behandelen als de toekomstige kameraden, scheepsmakkers van de mensen die met hun opleiding waren belast. Maar dergelijke denkbeelden zouden eerst later komen. Wij werden door een aantal sergeants van het korps mariniers in al onze gangen bespied. Wij noemden deze sergeants "fielten". Zij maakten rapport van je bij den officier van politie - een luitenant ter zee 2e klasse - en deze bracht het bij den commandant. De volgende dag hoorde je dan op het strafrapport je naam roepen door een van de fielten, waarop je "present" riep en de fielt verder voorlas dat je wegens overtredingen die genoemd werden, werd gestraft met hetzij een of meer dagen strafdienst, kamerarrest, politiekamer of provoost. Het vervelende van strafdienst was dat er zo gemakkelijk weder strafdienst of erger uit voortvloeide. Die strafdienst bestond uit geweerexercitie onder commando van een van de fielten, een uur lang, terwijl men anders in de amusementszaal had gezeten. Zeide men iets dat de anderen deed lachen en was men er onmiddellijk bij en kreeg men een paar dagen meer strafdienst. Politiekamer was iets minder dan provoost. In de provoost zat men nagenoeg in het donker. De politiekamers hadden een voordeel dat de provoost niet had. Men kon ze namelijk verlaten zonder dat er iets van gemerkt werd. Kwam men voor het eerst in de politiekamer, dan vond men al spoedig een aanwijzing die tot het gewenste doel leidde. Ergens vond men een teken aangebracht met een potlood, waarbij stond geschreven "volg deze lijn en ge zult een spijker vinden die u iets te vertellen geeft". De lijn volgende, die langs allerlei omwegen en kronkels het hok doorwandelde waarin men was opgesloten, kwam men eindelijk bij de spijker, die los bleek te zitten. Men kon hem uit het gat trekken en er volgde weder een nieuwe instructie, leidende, na een lange omweg die je nagenoeg terugbracht naar het punt van afvaart, naar een tweede spijker, eveneens los zittende, en daarmee de mogelijkheid biedende een belangrijk onderdeel van de kooi waarin men was opgesloten los te maken. Ten slotte kon men zich door een opening in de houten wand wringen en bevond men zich in betrekkelijke vrijheid op de zolder van het Instituut. Men kon nu, zo de provoosten bewoond waren, deze bezoeken en een woordje wisselen met de bewoners. De toegangen leidende van het gebouw naar de zolder waren op slot. Het was beter die wandelingen over de zolders niet te lang te doen duren, want van tijd tot tijd kwam een fielt naar boven en keek door een luikje naar binnen.
In mijn tijd was op het Instituut een geheime vereniging, de BB of Broederbond genaamd. Deze BB nodigde Birnie en mij toe te treden. Daar de vergaderingen als regel in het hotel Den Burg plaats hadden moesten wij de kans lopen te worden betrapt op het bezoeken van een niet voor ons bestemd koffiehuis. Ik herinner mij dat de installatie als lid met enige plechtigheid plaats had. Wij waren zonder moeite onontdekt in hotel Den Burg gekomen en waren daar van blinddoeken voorzien en . . . binnengeleid in de vergaderkamer. Daar werd een verklaring van ons verwacht welke ik mij niet herinner. Daarna werden de doeken afgenomen en zagen wij een welvoorziene tafel voor ons wat voor een jongen van onze leeftijd geen kwaad gezicht was. De BB is niet zolang daarna tot een vroegtijdig einde gekomen. Het bestaan van een geheime vereniging had langzamerhand tegenzin gewekt bij het korps adelborsten. Het denkbeeld werd in overweging genomen uitnodigingen om toe te treden niet aan te nemen. Maar ik zou nog vele jaren, toen de BB niet meer bestond, bij het paraferen van mijn boekje van de administratie onder mijn handtekeningen de 2 streepjes plaatsen, welke het kenmerk waren van mijn lidmaatschap.
Het gebeurde, maar niet vaak, dat mijn vader mij op een zondag kwam opzoeken en dat dan een van de zusters meekwam. Hij bracht dan een trommeltje mede, zoals wij thuis gebruikten als wij, zoals wel eens voorkwam, koffiedronken op school. Het was een groen trommeltje, waarop met witte schrijfletters "mijn twaalfuurtje" was geschilderd. Het was dan echter gevuld met een stuk

taart of iets dergelijks, dat over was gebleven van een of andere verjaardag of andere feestelijkheid en mijn vader verzuimde niet dit met duidelijke stem - en zijn stem drong goed door - kenbaar te maken, en daar het in tegenwoordigheid van andere adelborsten, misschien wel van het jongste jaar, plaats vond, vond ik dit maar half prettig, hoe goed het ook bedoeld was en hoe gaarne ik de inhoud verorberde.
Mijn vader zal zeker derde klasse gereisd hebben, maar misschien wel den conducteur een flinke fooi gegeven hebben, zo hij alleen gezeten heeft. Zulk een bezoek bracht je weder eens in aanraking met het ouderlijk huis en dat was aangenaam, want het gebeurde overigens slechts wanneer we met verlof kwamen.

Reis met de Zilveren Kruis
Na het eindexamen werd ik op 2 augustus 1887 benoemd tot adelborst der 1e klasse, en werd geplaatst op de Zilveren Kruis, die in westelijke richting een reis om de wereld zou maken.
De gehele marine - ik denk nu aan de officieren - liet zich kleden door de firma Croiset van der Kop te 's-Gravenhage, wier vertegenwoordiger of reiziger of coupeur ons reeds verscheidene malen had bezocht. De uitrusting van een adelborst 1e klasse kostte ongeveer f 1200.-. Bij mij en bij de meesten van ons jaar - geloof ik - sprak het vanzelf dat de ouders de uitrusting betaalden, maar er waren er ook, bij wie dit niet het geval was en die met een belangrijke schuld belast hun intrede in de marine moesten doen. Men droeg toen nog geen korte uniformjassen, ook in de tropen geen witte uniform, wel witte vesten. Tot mijn uitrusting behoorden twee of drie uniformen voor dagelijks tenue, waarvan er een werd gebruikt bij gelegenheden waarbij wij netjes moesten zijn. Ook hadden we een groot tenue jas, die een hoge met een anker geborduurde kraag had. Daar we nog veel zeilden en dus lange reizen zouden maken, behoorden tot de uitrusting een 48 tal overhemden, die vaste boorden en manchetten hadden en ik bedenk me nu, dat we ook een groot aantal witte broeken hadden.
De Zilveren Kruis was een houten zeilschip met stoomvermogen. Het had ijzeren dekbalken, was gebouwd in l867. De verschansingen waren zo hoog, dat men er, op het dek staande, niet overheen kon kijken. Om te zien wat er buiten boord geschiedde moest men zich naar bak, brug of kampagne begeven.

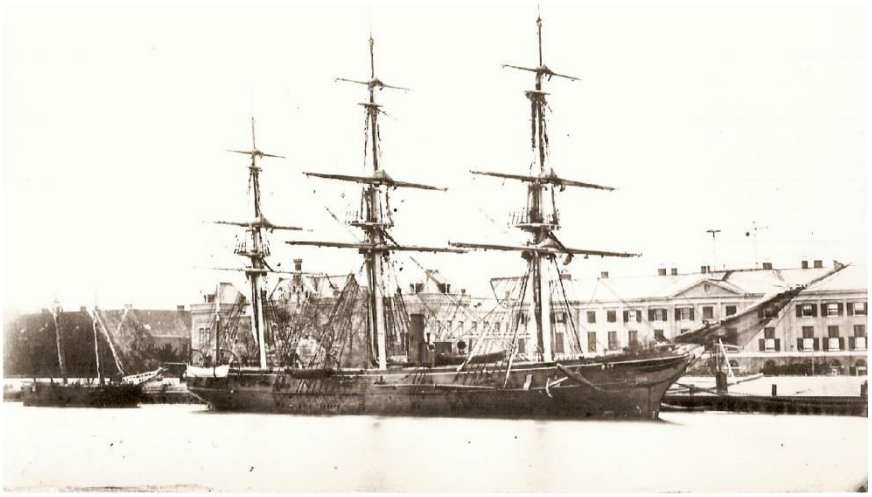
Het zeilschip Z.M. Zilveren Kruis

Onze commandant was de kapitein ter zee J.C. Joekes, een Haarlemmer zoals ik, le officier was de luitenant ter zee 1e klasse J. van Scheers. Dan volgden 7 luitenants ter zee der tweede klasse. We voerden twee dokters. De administratie was in handen van de officier van administratie en de adjunct-administrateur C. Valkenburg. Den schipper heb ik reeds genoemd. Hij was de hoogste onderofficier aan boord, waarbij ik de machinekamer niet meereken. Alles wat de eigenlijke bemanning betreft, onderofficieren en daar beneden, echter niet de machinekamer, ging over

hem. Hij was dus een belangrijke figuur aan boord; van zijn flinkheid, zijn bekwaamheid, zijn zin voor netheid en orde, zijn humor en takt hing veel af. Al met al waren er 255 mensen aan boord, waarvan er 100 jonger waren dan 20 jaar.
Wij waren op 1 september l887 aan boord gekomen. De drie masten staken fier omhoog, de grote mast wel 30 meter boven het dek, de raas met de onberispelijk vastgemaakte zeilen vierkant gebrast, alles zoals het in de Marine past. We maakten kennis met schipper Witteveen, een forse kerel met rossig haar en baard, die juist bezig was met een stoker die het gewaagd had aan dek te komen. "Wat mot je aan dek, vetlap, blijf met je vuile poten bij je koffiemolen". Koffiemolen betekende hier "machine".
We lieten ons zakken naar ons verblijf, ongeveer 4 bij 5 meter groot, aan elk einde een bergplaats. In dit verblijf zouden wij met ons veertienen, adelborsten en de adjunct-administrateur, in de wandeling scheepsklerk genaamd, wonen, d.w.z. er in slapen, eten, en er onze becijferingen maken, wat wil zeggen, de uitkomst van onze observatie van hemellichamen uitwerken. Het slapen geschiedde in hangmatten, die 's avonds werden opgehangen.
Van alle luitenants ter zee aan boord was het Bauduin die zich het meest van ons aantrok. Al scheelden wij 5 jaren met hem in promotie, minder was het verschil in leeftijd, ik bv. scheelde slechts 3 jaren met hem. Van de anderen stond H. Herman waarschijnlijk in wetenschappelijk opzicht boven hem, doch deze was gehuwd en moest daarom zuinig zijn. Hij ging zelden de wal op, meestal zeide hij "wat is dit nu weer voor een negorij" en bleef aan boord. Toen onze commandant de indruk kreeg dat het resultaat van het op het Instituut genoten onderwijs belangrijk bleef beneden wat redelijkerwijs geëist kon worden, droeg hij Herman op ons geregeld onderwijs te geven op de punten waarin wij faalden. Zo kwamen wij weder op school, thans in een vertrek onder de kampagne.
Wij vertrokken op 10 october l887. Het was die dag op de kade het gewone tafereel dat men ziet bij vertrekkende schepen. De laatste bestellingen worden aan boord gebracht. Mensen aan de wal, die geld moeten hebben. Mensen aan boord, die het niet hebben. Lachende matrozen aan boord en huilende vrouwen op de kade. Een van die vrouwtjes was de dag voor ons vertrek in het huwelijk getreden met een onzer matrozen 2de klasse. "Denk nou niet", zei een van zijn vrienden, "dat ze met je is getrouwd om je mottige gezicht, 't is enkel voor de delegatie". Daar nadert een klompje mensen. Het zijn twee politieagenten, die een matroos die aan wal is achtergebleven aan boord zullen brengen. Het publiek op de kade is vol belangstelling. Ook wij aan boord. De agenten hebben hun arrestant tussen zich in, ze houden hem vast. Ze zijn vlak bij de loopplank. Daar rukt hij zich los en springt te water. Grote opwinding. Hij zwemt goed en is weldra om het achterschip gezwommen tot midden in de haven. Commandant, officieren, alles komt aan dek en volgt met grote aandacht wat er gebeurt. Want nu zijn wij, die tot de Zilveren Kruis behoren, een besloten gemeenschap geworden, welker sympathie voor 100 procent bij den matroos is en niet bij de politie, die zo bedremmeld aan de kade staat. Zal het de matroos lukken zelfstandig aan boord te komen, dan ontgaat aan de politie de geldelijke beloning voor het aan boord brengen van een schepeling. De politieagenten doen nog moeite met een vlet de ontsnapte matroos te volgen, maar zij ondervinden weinig medewerking en worden hartelijk uitgelachen. Een onzer sloepen gaat erop af en weldra komt de druipende matroos over de valreep, toegejuicht door zijn kameraden. Ook de officieren hadden plezier in het geval, hetgeen niet belette dat hij de volgende dag werd gestraft.
Na een bezoek en inspectie van de schout-bij-nacht vertrekken we. Wij verlaten de haven onder stoom onder de tonen van het Wien Neerlands Bloed, maar in stede van westwaarts te wenden en het zeegat uit te gaan, gaat het anker in de grond wegens een storm die verwacht wordt. Die storm kwam en zo bleven wij nog zes dagen ter rede achter het anker. Storm, regen, hagel. Welk een woeste muziek speelde die storm op het hoge tuig der masten. Het was koud, nat en guur. Nadat de westerstorm uitgeraasd was, vertrokken wij 16 october van de reede, na de vlag van den schout-bij-nacht, commandant van de marine, met het verschuldigde aantal schoten te hebben gesalueerd. In het Kanaal hadden we een flinke bezeilde wind, zodat we goede schuivers

maakten. Op de adelborsten rustte ook de plicht om des avonds voor zonsondergang op te klimmen naar de zalings van de voortop en vandaar het aantal in zicht zijnde schepen te tellen en daarvan te rapporteren. Dit heette "ronde van top". Zo zat ik dan op de bramzalings van de voortop en telde wel meer dan honderd schepen, waarvan de meerderheid zeilschepen waren. Op 28 november kwamen wij over de evenaar, welk feit met het gebruikelijke feest gevierd werd. Ik geloof dat de matroos 1e klasse Kap de rol van Neptunus op zich had genomen. Ik hoorde hem zeggen dat we zijns inziens wel met een grote omweg naar Indië gingen. (Wij zouden achtereenvolgens Cadiz, Montevideo, Punta Arenas, Callao de Lima, San Francisco, Honolulu, Yokohama, Kobe, Nagasaki en nog enige havens aandoen en ten slotte Batavia, vanwaar we de thuisreis via de Kaap de goede hoop zouden ondernemen). Wij waren intussen in de Zuidoost passaat geraakt en konden zo over stuurboord Montevideo vol en bij beleggen. Met een bramzeilskoelte uit het Oostzuidoosten liepen we dan 7 à 8 mijl.
Op vrijdag 2 december gebeurde een ernstig ongeval doordat onze eerste machinist, staande bij de stuurboords stortkoker, over boord geraakte. De officier van de wacht had het schip weliswaar spoedig bijgedraaid en de boei van het Holmeslicht werd direct te water gegooid, maar voordat wij stil genoeg lagen om een sloep te strijken, waren wij een flinke afstand van de drenkeling verwijderd. Bij "man over boord" was mijn plaats in de kruismars en daar trof ik de matroos aan die vlak voor ons vertrek was getrouwd. De sloep werd gestreken en roeide in de richting van de drenkeling. Van de grietjeszalings, d.i. hoger op in de achterste mast, werd uitgekeken en door middel van vlaggen aan de sloep de richting aangegeven. Ook wij keken uit, maar wij verloren de man uit het oog en de sloep kwam terug zonder haar doel te hebben bereikt. "Voor mij hoeven ze niet zo'n drukte te maken, jonker", zei de matroos, "ik kan geen slag zwemmen". De volgende dag of misschien iets later werden de eigendommen van den verdronken chef van de machinekamer publiek verkocht.
Vijf en veertig dagen na ons vertrek van Cadix ankerden wij ter reede van Montevideo en een week later waren wij alweer op weg naar de Straat Maghelhaen, op welk traject wij het bekende slechte weer troffen: veel harde wind, soms storm uit het Z.W., waarvoor bijgelegd moest worden. Bij die gelegenheden toonde ons zwaar slingerende schip, dat het niet jong meer was: naden gingen open, beschotwerk raakte los. Een adelborst maakt zich daarover verder geen zorgen, maar het rapport van den commandant lezende, krijgt men de indruk, dat bij hem wel twijfel bestond aan de hechtheid van zijn schip. Bij stil weer werd gebruik gemaakt van de stoommachine, hoe onaangenaam hij het ook vond "om steeds de hulp van werktuigen te gebruiken om vooruit te komen."Zo bereikten we onder stoom op 11 januari 1888 de Maagdenkaap en vervolgens de Straat. De Straat leent zich niet voor zeilen, vooral niet als men om de West moet, dus wij bleven voortdurend van de machine gebruik maken ook deze was soms ontoereikend van vermogen. Op 15 januari bereikten wij Punta Arenas.
Dit bestond toen uit een verzameling kleine huisjes van hout en gegolfd ijzer, zoiets als Huisduinen in mijn jeugd, maar op een lager plan. Het bleek dat in een van die huisjes een Hollander woonde, althans een Groninger, die Noordhuis heette en met een Chileense vrouw getrouwd was. Deze had de beschikking over paarden die hij aan ons verhuurde en zodra mogelijk zaten wij adelborsten allen te paard op die wel kleine, maar vurige paarden, zonder zadel, enkel een dek, zonder stijgbeugels en zelfs zonder bit. Hoe de stuurinrichting precies was ben ik vergeten. Ik meen dat een trosje om de onderkaak van het paard was gebonden, waarvan ik de beide einden in de hand had. Wij hielden een wedstrijd die ik won op mijn paard genaamd Paris.
Onze commandant had kolen nodig en na twee dagen zouden wij weer vertrekken, maar er werd geknoeid door leveranciers, waarbij die van de levensbehoeften en die van de kolen samenwerkten, misschien wel één waren. In beider belang was het dat wij zolang mogelijk bleven. Hierdoor werd ons verblijf gerekt, wij hadden dus gelegenheid iets van het land te zien, maakten - te paard natuurlijk - een tocht naar de goudwasserijen waar Dalmatiërs goud wonnen uit een beek. Ik kocht een stukje, dat ik lange tijd bezeten heb. Op 22 januari vertrokken wij in de nacht

door de nauwe straat, aan beide zijden hoge bergen en ankerden in de Fortescue baai. We vonden daar veel naambordjes van schepen.

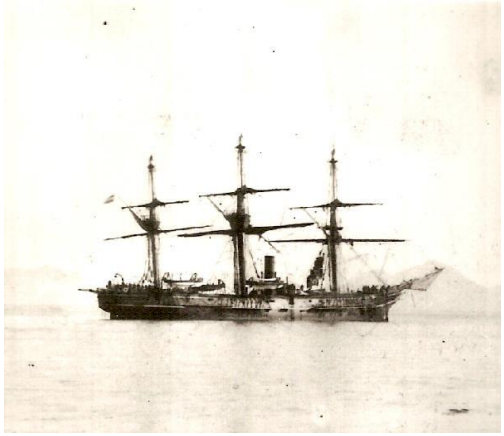

Zeilschip Z.M. Zilveren Kruis in het begin van de straat Maghelhaen

Volgende dag verder, lieten ons naambordje achter, tussen hoge bergen en rotsen met het prachtigste weder dat men zich kan denken. De oevers van de straat naderden elkaar soms zeer nabij. Wij ontmoetten Fuego's of Vuurlanders, enige mannen en vrouwen, die in kano's gezeten bij ons aan boord wilden komen. Hoe verder wij kwamen des te schoner werd het natuurtafreel. Gletschers, die tot in de straat van de bergen neerdaalden. 3 uur namiddag 30 januari passeerden wij kaap Pillar, een reusachtig indrukwekkend rotsgevaarte. Wij waren buiten de straat.

Een vuurlander

15 februari zagen wij het eiland Juan Fernandez, het eiland van Robinson Crusoë. De kalme zee geeft gelegenheid om schip en tuig op te knappen.
29 februari zagen wij land, enige toppen van de Cordilleros de los Andes, later het steil oprijzende eiland San Lorenzo. Op aanwijzing van den commandant stoomden wij naar de reede, waar wij het anker lieten vallen, onmiddellijk gevolgd door een saluut van 21 schoten voor het gouvernement van Peru. De reis van Straat Maghelhaen had 30 dagen geduurd. Bij aankomst hadden wij nog 28 kilo kolen in de ruimen.
Lima is hoofdstad, had 120.000 inwoners, die meest Spaans spraken. Er was helaas geen gelegenheid paard te rijden. Wel zagen wij een stierengevecht.
Op 10 maart 1888 vervolgden wij de reis naar San Francisco, dat we na 40 dagen bereikten. Bij aankomst vernemende dat in sommige buurten van de stad pokken voorkwamen, en dat er een groot gebrek was aan koopvaardijmatrozen, die gemakkelijk een gage van 30 à 40 dollars 's maands konden verdienen, besloot de commandant de bemanning niet te doen passagieren,

hetgeen een grote teleurstelling was. Aan de officieren en de adelborsten werd echter vergund aan wal te gaan.

Lima, hoofdstad van Peru

Er deserteerden enige van onze matrozen, die wij niet weder zagen. De commandant zond naar de politie, waar ik in zijn naam 40 dollar aanbood voor elken man dien de politie aan boord zou terugbrengen. Ik herinner mij San Francisco als een schone stad met haar indrukwekkende toegang vanuit de zee langs Cliff house met zijn zeehonden op de rotsen, de ruime baai met al die hoge masten en raas van zeilschepen, de ruime Marketstreet met trams, die hun beweging ontlenen aan een kabel die onder de straat in beweging wordt gebracht. Er waren vriendelijke mensen, die op de een of andere manier zagen dat wij uit zee kwamen en die ons begroetten. Kwam men in een bar dan kregen we een hand en een aardig praatje en dan dronken we een van die lekkere drinks. Ik herinner mij ook de grote ferries waarmee je naar Oakland kon gaan. Te Oakland woonde de consul, die De Fremery heette en die de vriendelijkheid had gehad een kamer in zijn huis ter beschikking van de officieren en adelborsten te stellen waar we konden gaan zitten en brieven schrijven.
We hadden veel gehoord van de hoge prijzen in Amerika, zodat we op een laten avond een hotel zoekende, de raad opvolgden van iemand die een goedkope gelegenheid wist. Het was juist dat die goedkoop was, want we betaalden voor een nacht 35 dollarcenten, waarvoor we in een bed lagen. Naast elk bed hing aan een kettinkje een kam. We gingen ook naar de komedie en zagen een aardige operette die Patience heette, die ons erg beviel omdat er zulke aardige wijsjes in werden gezonden en omdat de meisjes die ze zongen zo lief waren. We gingen enige malen naar die operette en gaven op de laatste avond bloemen aan al die meisjes. Het werd laat op de laatste avond, en eindelijk stonden we bij de kaai en moesten naar ons schip dat de volgende dag naar Honolulu zou zeilen. Een vriendelijk man wees ons eindelijk het huis van een man, die bereid zou zijn ons naar boord te roeien. Hij lag op een matras in slaap. Toen we hem wakker maakten zeide hij slechts: "seven and a half dollar" wat wij een erg hoge prijs vonden, maar toen wij hem dit zeiden keerde hij zich dadelijk om op zijn matras en deed of hij weder ging slapen. Toen haalden we onze zakken leeg en vonden samen met ons vieren nog juist zeven en een halve dollar en vonden het goed. Het was 3 uur 's nachts en om 8 uur zou de Zilveren Kruis naar Honolulu zeilen.
Om 9 uur van de 30ste april vertrokken wij naar de volgende haven, Honolulu, na vooraf een schoener met kolen derwaarts te hebben gezonden, met het oog op de onzekerheid of er wel kolen te Honolulu zouden zijn. In onze "nor", zo werd de voorlongroom van de adelborsten genoemd, waren we één minder, want de scheepsklerk Valkenburg was aan de wal achtergebleven. Verder misten wij de matrozen die waren gedeserteerd, daar de politie er geen had teruggebracht.
Wij deden 21 dagen over de reis naar Honolulu. Het was een van de plaatsen waaraan we met

genoegen terugdachten. De Sandwicheilanden waren destijds nog een koninkrijk onder koning Kalakaua. Geldelijk was de invloed van Amerika zeer groot en het zou dan ook niet lang meer duren dat Kalakaua zou worden afgezet en de Sandwicheilanden Amerikaans werden. Men vertelde ons dat, voor de ontdekking door Cook, de Kanaka's in hun taal geen woord voor ziekte hadden. Men kon een ongeluk krijgen, bijvoorbeeld zwemmende door een haai worden aangevallen, of van een rots vallen, maar ziek zijn kwam niet voor. Toen de blanken kwamen werd dit anders.
Nauwelijks waren we ten anker gekomen of daar kwam de verschijning over de valreep van onze achtergebleven scheepsklerk Valkenburg. Hij was gekleed in een zomercostuum met een strooien hoedje, werd niet zeer vriendelijk ontvangen door den eersten officier, die hem dadelijk arrest aanzegde in de voorlongroom.
Honolulu was een lieflijk oord, waar veel gelegenheid was om paard te rijden en waar wij ook hartelijk ontvangen werden in de familiekring van blanke bewoners, zodat wij kennis maakten met hun dochters. Dat ging alles meer formeel dan tegenwoordig. Maar de adelborst heeft een gevoelig hart, dat geroerd wordt, ook al reik je elkaar slechts de hand. Zo kwam het dat ik op de laatste dag, even voor het vertrek aan boord komende en Halewijn op de bak vindende, tegen hem zeide "je begrijpt wel dat voor mij het leven nu is afgelopen", en Halewijn begreep het. We hadden afscheid genomen van de familie Atkinson. Heel veel later, in l924, ontmoette ik in Londen een Noor die in Honolulu woonde, die mij vertelde dat Maysie Atkinson getrouwd was, maar dat twee van haar zusters toen in Londen waren. Ik bleef contact houden met een van hen, die mij later, na Maysies dood, het portret stuurde dat ik aan Maysie had gegeven, het portret van een jeugdige adelborst.
We verlieten de reede en kregen een vriendelijke groet van de "Cormorant", het Engelse scheepje vlak bij ons. Nu lag de uitgestrekte Stille zuidzee voor ons. Het was vrijdag 31 mei 1888.
Eindelijk kwam op de 2de juli de heilige berg der Japanners in het zicht, zijn witte, afgeknotte kegel boven de wolken aan de kim. Het was een eentonige reis geweest. Misschien wel als gevolg van de eentonigheid waren wij in de "nor" door een plotselinge speelwoede bevangen geweest. Verschillenden onzer hadden hun hele kapitaal, dat hunner ouders, van al hun familieleden en nog meer verspeeld, waartegenover anderen weer schatrijk geworden waren. Maar na enkele dagen kwam de geest die bij ons behoorde en die alles wat wij bezaten tot gemeenschappelijk bezit maakte weer boven en werden de schuldbekentenissen waarvan er sommige over tonnen liepen, verscheurd en overboord geworpen.
Wij naderden dus Yokohama, waar de herinnering aan onze nauwe betrekkingen met Japan werd versterkt door de ontvangst aan de wal, waarbij de admiraal Enemoto Takeaki ons in de Nederlandse taal op welsprekende wijze toesprak. Toen de commandant een bezoek bracht aan de keizer, gingen twee van onze officieren en een der adelborsten mede, omdat hun namen in Japan nog bekend waren. Het waren de luitenants ter zee Fabius en Bauduin en onze Pompe van Meerdervoort.
Er lagen elf Engelse oorlogsschepen op de reede en drie Amerikaanse. Zij hadden alle nog tuig, niet zo mooi als wij, maar ze waren moderner. Mooi was het de oefeningen met het tuig en de zeilen van zo'n vloot, waarbij alles tegelijkertijd werd uitgevoerd, te aanschouwen. Later kwam een geheel nieuw Engels schip, de "Imperieuse", zonder tuig, dat toen heel vreemd stond. Aan wal stond ik met een Engels koopvaardijkapitein naar die vloot van schepen te kijken. "You are the finest of the lot" zei hij.
Al spoedig na ten anker te zijn gekomen kwamen vele japanse kooplieden aan boord, die door den zeeman kadraaiers worden genoemd. Er was ook een kleermaker bij die stoffen had meegebracht en die voor heel weinig geld costuums voor ons wilde maken en snel afleveren, de volgende dag of over twee dagen. Verscheidenen onzer lieten zich een pak aanmeten, ik deed het ook. Zo bekeken we de stad Yokohama, voornamelijk gebouwd met houten huizen, niet mooi om aan te zien. Des avonds, wanneer lichten brandden in al die lantaarns was het mooier dan overdag. We gingen naar de komedie, waar het publiek op de grond zat. Daar zaten we dan in de

onmiddellijke nabijheid van Japanse families, die hun theeboel hadden meegenomen en die veel plezier hadden in onze pogingen Japans te spreken. Ik kende toen ook enige beleefdheidsformules die ik mij niet meer kan herinneren. Wij werden genodigd bij den reeds bejaarden doctor Matsimoto, die nog een mondje Hollands sprak of begreep. Hij ontving ons in zijn huis waar een feestmaal naar Japans gebruik was aangericht. Commandant, officieren en adelborsten waren uitgenodigd, die, na hun schoenen op de drempel van het huis te hebben achtergelaten, op kussens in een kring wachtten op wat zou komen. Dit verscheen weldra in de vorm van een talrijke groep wezens, die de indruk gaven van vlinders, zo kleurrijk en teer waren zij. Het waren jeugdige meisjes die ons kwamen bedienen en die alles wat nodig was medebrachten: eetstokjes en tabakspijpjes met wonderlijke kleine dopjes voor tabak, en dan vele gerechten op verlakte schaaltjes, gerechten waarvan ons de herkomst niet altijd duidelijk was.
We brachten ook een bezoek aan Tokio, de hoofdstad, waarvoor we in de trein stapten. We wandelden er door een mooi park, het Uyene park en keken op tegen hoge pagoda's en zagen hoe twee deftig geklede vrouwen met wonderlijk hoge kapsels elkaar ontmoetten, waarbij geen einde scheen te komen aan de plichtplegingen. Ook bezochten wij den groeten bronzen Dai Butsy van Kamákura

Dai Butsu van Kamákura , juli 1888, Tweede van rechts Hendrik de Booij

In Yokohama verleenden wij adelborsten op een avond hulp aan de brandweer. Er was een brand uitgebroken en als men er dan niet gauw bij is dan verbrandt een groot deel van deze met hout gebouwde huizen. De hulp bestond nu hierin, dat wij hielpen met het omver halen van huizen die op een afstand ervan, maar om de brand heen, waren gelegen. Wij namen hier ongevraagd de leiding over. Het ging op een zeer eenvoudige gemakkelijke wijze. Een lange tros werd bevestigd aan de stijl van een huis. Een groot aantal Japanners en wij gingen aan de tros staan en dan was het maar trekken en brak spoedig de stijl waardoor het huis ging overhangen. Dan nog een tweede stijl en dan viel het huis in elkaar. Het was een aardig werk al was het niet prettig voor de huiseigenaren of bewoners, maar deden we het niet dan zou de stad in vlammen opgaan. Bij aanboordkomst merkten we dat van de costuums die we hadden laten maken niet veel moois was overgebleven.
Op de 18de juli vertrokken wij naar Kobé, de havenstad van het nabije Osaka. Hier voerden we ons plan uit om ons te laten tatoueren en nog altijd herinnert de figuur van een Japans meisje op mijn rechter benedenarm aan dit feit.
Op donderdag 26 juli vertrokken we naar Nagasaki door de mooie Japanse binnenzee, die overal

een meer geleek waarin vele begroeide kleine eilandjes. We stoomden door de nauwe straat van Shimonoseki en de gedachten gingen terug naar het jaar l863 toen een eskader van britse, hollandse en franse oorlogsschepen de verdedigingswerken van die straat beschoten. Op 29 juli ankerden wij in de mooie baai van Nagasaki. Wij gingen zodra mogelijk van boord en stapten aan wal op het eiland Decima, waar ook toen wij deel uitmaakten van het franse keizerrijk de hollandse vlag wapperde. Nu was dit ook het geval, maar slechts op het huis van onzen consul. Vanuit Nagasaki reisden wij in 2½ dag naar Shanghai, onder stoom, maar geholpen door twee marszeilen en de fok. We arriveerden er op 5 augustus.
Shanghai zag er niet uit als een stad in China, bestond namelijk uit grote Europese huizen. Verderop begon de Chinese stad, die ongeveer 300.000 inwoners heeft, terwijl het aantal Europeanen in hun stad 4000 bedraagt. Wij vonden uitstekende clubs, een Engelse en een Duitse.
Het meest ongewone was te Shanghai natuurlijk de Chinese stad en die bezochten we dan ook. Zij is omringd door een stenen muur en bestaat uit een doolhof van nauwe straten, waarin grote onreinheid heerst. De stank was soms wel heel erg. We hadden een gids meegenomen, die ons rondwees. Door de modder van de straat wadende of baggerende bracht die gids ons bij een grote tempel die geheel gevuld was met goden, waaronder vooral de god van de typhoon in het oog viel. Er was juist een typhoon in de buurt van Shanghai, zodat deze god bijzonder werd aangebeden en een grote tafel vol etenswaren voor hem gedekt stond. Voor die tafel lagen enige vissers te zingen en te bidden.
Daarna gingen we naar de algemene strafplaats onder een grote poort doorgaande. Aan de ingang stonden enige gestraften vastgeketend aan de muur voor 3 jaar en anderen met een groot blok om de hals. Dan kwam men op een grote binnenplaats en dan op de plaats waar recht werd gesproken. Deze laatste plaats was omheind. Er buiten stond een viertal getraliede kooien op wielen in elk waarvan een man was opgesloten voor 3 jaar tijd. Zij konden zich in die kooien bijna niet bewegen of liggen of gebukt zitten, zodat zij, naar men ons meedeelde, na hun straftijd niet meer kunnen lopen en hun leven verder kruipende moeten slijten. Wij kwamen juist op het ogenblik dat er rechtspraak zou worden gehouden, zodat de Chinese politie ons wel weg wilde hebben, maar daarmee konden wij ons niet dadelijk verenigen en we probeerden hen milder te stemmen door hen te verblijden met de (heel goedkope) paarlemoeren knopen van onze witte jassen, en dat lukte ook aanvankelijk, maar daar hoorden we plotseling een sterk geluid van koperen gongs en Chinese violen en andere muziek en daar kwam een grote stoet aan met, in een draagstoel, de rechter, misschien een mandarijn, in elk geval een hoog heer. Wij waren nog niet uit zijn omheining verwijderd toen hij binnenkwam en op zijn rechtstoel ging zitten. Hij was echter niet voor niets een Chinees en ons ziend was hij zeer beleefd toen de gids hem meedeelde dat wij van een Hollands oorlogsschip kwamen en bij monde van den gids nodigde hij ons dadelijk uit om zijn huis te willen bezoeken waar zijn vrouw ons een kop thee zou aanbieden. Zo was hij ons kwijt. Wij gingen naar het door de gids aangegeven huis, een groot huis, waar ook de gouverneur of Tao tai woonde, en werden daar op vriendelijke wijze ontvangen met lekkere thee. Na dit bezoek gingen we nog naar een zeer groot theehuis dat midden in een vijver lag aan alle kanten met smalle bruggen met de straat verbonden. We dronken daar weder goede thee in Chinees gezelschap. Zogewenst kon men zich onder het theedrinken doen scheren of de oren doen uitpeuteren, zoals wij het van verschillende Chinezen zagen gebeuren. Ten slotte volgde nog een bezoek aan het Opiumhuis, waar zowel mannen als vrouwen lagen opium te schuiven. Waarom heet dit schuiven, ik weet het niet.
Wij vertrokken op 13 augustus richting Hongkong, waar wij, vertraagd door storm, op 22 augustus arriveerden. Het binnenkomen is zeer schilderachtig. De stad is opgebouwd tegen hoge heuvels en ziet er europees uit. Men komt aan wal dadelijk in de drukke Queen's road, die vol chinese winkels is, wat de straat tot de vrolijkste van Hongkong maakt. Overigens was er niet veel te Hongkong dat opvrolijkend was, zodat wij niet bedroefd waren deze plaats op maandag 27 augustus te verlaten voor Manila. Daar kwamen wij op de 31ste augustus en hesen de topvlaggen

wegens de verjaardag van H.K.H. prinses Wilhelmina die de leeftijd van 8 jaar bereikte. De stad is een zeer oude stad en geheel omringd door muren, waarbuiten de nieuwere stad Binondo is ontstaan, die met Manila ongeveer 300000 inwoners telt. Alles is oud en vuil. Maar er heerste grote drukte, vooral van rijtuigen, de hele dag, vooral bij het café de la Marina. Zeden en gewoonten en de taal zijn spaans, wat dan ook dadelijk aan het eten merkbaar was, dat ruimschoots van knoflook voorzien was.

Hongkong

Het enige amusement te Manila was des avonds de muziek op de Paseo, waar het dan druk was door de equipages van de rijke bewoners. Bezienswaardigheden waren verder tabaksfabrieken en hanengevechten, die des zondags gehouden werden. Wij waren zo gelukkig er een bij te wonen. Dinsdag 4 september vertrokken wij met bestemming Batavia. Het zou van de gelegenheid afhangen of wij Singapore nog zouden aandoen om de kolenvoorraad aan te vullen. Door de voortdurende tegenwind werd het twijfelachtig of wij onder stoom Singapore zouden kunnen bereiken.

Inspectie op de H.M.S."Zilveren Kruis"door luitenant ter zee Schlüter, officier der tijdmeter. De mariniers hebben plunje inspectie.

Daarom besloot de commandant koers te zetten naar Saigon, de voornaamste plaats van Frans Cochin China, waar evenals te Singapore kolen te krijgen zouden zijn. 15 september kwamen wij

daar ten anker. Saigon heeft een aardige nette hoofdstraat vol winkels, een mooi aangelegde dierentuin en een wandelplaats waar van tijd tot tijd muziek speelde. De hitte was zo erg dat tussen 11 uur in de voormiddag en 2 uur namiddags alles gesloten was. Het was onverstandig voor 4 uur namiddags de wal op te gaan. Wij hoorden dat met het oog op het ongezonde klimaat een plaatsing niet langer den 2 jaar duurt. De meest voorkomende ziekte is dysenterie. Wij verloren hier aan die ziekte de matroos 3de klasse Vos en de matroos 2de klasse Cras werd met dezelfde ziekte in het hospitaal te Saigon achtergelaten. Met de kolen waren wij niet gelukkig. Ze waren van zulk een slechte kwaliteit dat het niet raadzaam was ze aan boord te nemen. In plaats van kolen kregen wij briquetten van het franse gouvernement. Wij vertrokken op 19 september. Donderdag 27 september kwamen wij na onze lange reis de haven van Tandjong Priok binnen. De indruk bij aankomst was zeer treurig. Men ziet twee lage havenhoofden, aan de wal enige onaanzienlijke huizen en loodsen, enige weinige koopvaardijstomers, overigens niets dat de eentonigheid breekt, dan in de Westmoesson de hoge bergen van het binnenland, waar de zeeofficier slechts zelden kan komen en dan in zieke toestand. Het duurde niet lang of we gingen de wal op om Batavia te bekijken. Dit vonden wij een zeer mooie plaats, ook vergeleken met wat wij gezien hadden in andere tropische landen. Na tien dagen stoomden wij naar Soerabaya om schip en equipage gereed te maken voor de terugreis naar het vaderland. Op onze reis naar Soerabaya deed zich bij ons het eerste geval van cholera voor. Een onzer beste matrozen eerste klasse, genaamd Witte, de aanvoerder in allerlei vermakelijkheden, overleed aan die ziekte. We zetten hem overboord met het gebruikelijke ceremonieel. De mensen die met hem een bak hadden gevormd droegen hem, het lichaam in zeildoek genaaid, bezwaard met ijzer, onder de nederlandse vlag liggende op de plank waarop het aan de zee zou worden toevertrouwd. Daaraan vooraf gingen de tamboer en pijper, de tamboer met omfloerste trom zacht de muziek van den pijper begeleidende, en volgden de mensen van zijn kwartier. De bemanning was gekleed in zondagse tenue, de officieren in klein tenue met epauletten en sabel, de adelborsten natuurlijk zonder epauletten, want wij hadden die niet, wel een steek. De stoet ging zo driemaal langs het dek, hield ten slotte stil bij stuurboord valreep. Daar sprak onze commandant gevoelige woorden, waarop de schipper plechtig zei "één twee drie, in Godsnaam" en de plank werd schuin gehouden, zodat wat eenmaal het lichaam van den vrolijken Witte was, in zee gleed. "Fokke hals en schoot" commandeerde de officier van de wacht en "Alle hens kleden in dagelijks tenue" floot de schipper en het leven ging zijn gewone gang. Vier weken later kwamen wij te Soerabaya, waar het commando over de Zilveren Kruis overging op de kapitein ter zee Jhr. de Brauw, die het schip in vier weken klaar wenste te hebben voor de thuisreis om de Kaap, doch van deze plannen kwam niets, daar bij het proefstomen bleek dat de machine een belangrijke reparatie zou moeten ondergaan, en wat nog erger was, bij een voorlopige inspectie twijfel ontstond over de zeewaardigheid van het schip. Een voor het uitvoeren van een grondige inspectie benoemde commissie keurde het schip finaal af. Onze brave Zilveren Kruis had dus een droevig einde gevonden op de werf te Soerabaya.

De thuisreis

Op 27 maart 1889 kwam ik te Tandjong Priok aan boord van de Van Galen om thuis te varen rond de Kaap. Op de 16de april vertrokken wij. De Van Galen verschilde slechts in enkele onderdelen van de Zilveren Kruis

De eerste vier dagen beproefden wij van tijd tot tijd door de machine te doen stoppen, welke vaart de wind ons deed lopen, doch deze dan te gering achtende werd de machine weder te werk gesteld. Dit duurde tot wij zaterdag 20 april in het gebied van de passaat waren gekomen , waarna de wind bleef doorstaan. Wij zeilden 34 dagen tot de Tafelbaai, waar wij op 19 mei ankerden. Gedurende de reis had de officier van administratie Sonnenberg, die ik een zeer oud man vond, mij verhalen gedaan van een bezoek dat hij vroeger aan de Kaap had gebracht. Met een vriend in de buurt van Kaapstad wandelende had hij, in een bos, een ontmoeting gehad met een hoogbejaard heer op wien zijn oog viel omdat hij een lange goudse pijp rookte. De oude heer

nodigde hem uit tot een bezoek aan zijn huis, waar hij toen met zijn vriend hartelijk werd ontvangen.

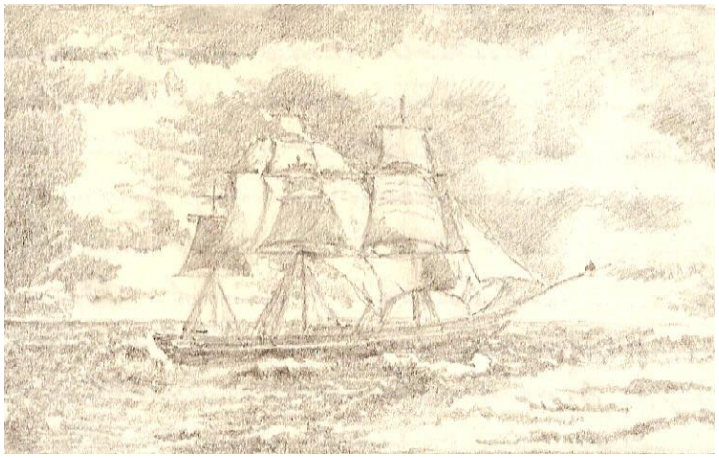

Z.M. van Galen, (naar een tekening van F.Bauduin)

Dit was geschied in 1877 en de bejaarde Kapenaar heette Cloete. Toen zei ik tegen Peltzer, evenals ik adelborst, nu moeten we aan de Kaapstad gaan onderzoeken of die heer er nog staat. Een moeilijkheid was dat ik nog lijdende was aan malaria, die met geregelde tussenpozen belangrijke temperatuursverhogingen veroorzaakt en die mij zwakker maakte, zodat er onder de bemanning waren die dachten dat ik gedurende de reis naar Kaapstad wel over boord zou worden gezet. Maar het liep anders; de tussenpozen waarin ik geen koorts had werden groter en toen wij aan de Kaap kwamen gevoelde ik mij weder krachtig. Toen wij dan ook het Britse gouvernement met 21 schoten hadden gesalueerd en wij vergunning hadden de wal op te gaan, zei ik tegen mijn kameraden dat ik ging koffiedrinken bij de familie Cloete en met Peltzer ging ik aan land. Aan den eersten Kapenaar die er een beetje net uitzag vroeg ik waar de heer Cloete woonde. Zijn antwoord bracht ons in moeilijkheid want hij vroeg "welken heer Cloete bedoelt u, Alfen Cloete of een ander", waarop ik antwoordde dat wij Alfen Cloete bedoelden, ofschoon dit slechts een gis was. Hij zeide dat wij dan met de trein naar Wijnberg moesten gaan, daar uitstappen en een half uurtje wandelende langs een weg die hij beschreef, het huis van Alfen Cloete zouden bereiken. Hij beschreef het huis als gelijkende op de huizen aan de Keizersgracht te Amsterdam. Wij volgden zijn raad, stapten uit in Wijnberg en wandelden langs een mooie weg, genietende van de natuur. Daar zagen wij een groot huis, een ijzeren hek en een man met grijs haar die te paard keek naar het scheren van schapen. Al rookte hij geen goudse pijp, wij vroegen hem om een glas water en daarmede ontspon zich een gesprek waaruit het ons duidelijk werd dat wij met Alfen Cloete in eigen persoon spraken. Ten slotte nodigde hij ons uit tot een bezoek aan zijn vrouw en zo kwamen wij in het huis, een groot huis uit de tijd van de Verenigde Oost Indische Compagnie, zoals men aan de Kaap nog veel vindt, waar wij allerhartelijkst werden ontvangen en uitgenodigd tot het middagmaal. Zo zaten wij in de familiekring en genoten wij meer dan ik zeggen kan van alles en nog wat. Het bezoek aan de familie Cloete was voor mij onvergetelijk. Voor ons vertrek zond de familie Alfen Cloete mij van die mooie Aronskelken, een bloem die aan de Kaap veel voorkomt en op 27 mei l889 lichtten wij het anker, waarmede de lange thuisreis begon. En toen wij weer met alle zeilen bij in de zuidoostpassaat 9 mijl logden en timmerman Leeuwens mij opmerkzaam maakte op de stijfstaande schoten met de woorden "kijk eens jonker, hoe moeder de vrouw eraan trekt", toen zagen en hoorden wij dat gaarne. We gingen huistoe.
Op 23 juli 1889, dus 58 dagen na vertrek uit Kaapstad, kwamen wij ten anker op de reede van Texel. Mijn Vader vond ik aan het station in Haarlem en dat was een blij wederzien. Ik werd nu nonactief en zou in october het examen voor luitenant ter zee 2de klasse moeten afleggen, zou dus moeten studeren, wat geschiedde op de grote kamer met uitzicht op de tuin. Ik raakte

langzamerhand van mijn malaria af, de aanvallen kwamen met veel langere tussenpozen. Toch ging ik in overleg met Marine naar een sanatorium te Eisenach in Thüringen, vanwaar ik terugkwam met een bloedvink die prachtig kon fluiten. Reisde ik met hem in de trein, dan liet ik hem, aangenomen dat raampjes dicht waren, uit de kooi en wipte hij van passagier naar passagier, van tijd tot tijd zijn lied of cadens doende horen. Toen ik later weer naar Indië vertrok liet ik hem in de Grote Houtstraat te Haarlem achter.

Op de monitors Matador en Panther

Het werd nu aardig tijd dat ik weder eens diensten aan de Marine ging verlenen, want ik geloof dat sedert mijn thuiskomst nu langer dan een jaar was verlopen. Ik werd geplaatst op een monitor, een van die platte brede schepen, bijna zonder vrijboord, die voorzien waren van een of twee torens waarin kanonnen van 28 cm. Mijn monitor heette Matador, de commandant Thorbecke en de eerste officier Mensert. Mensert was een man die hield van sport, vooral van paardrijden en hij bezat een mooi paard, waarmede hij soms, als wij aan de kade lagen, aan boord kwam en een wandelingetje aan dek maakte, gelukkig niet lang. Overste Thorbecke was niet vrolijk. Ook Mensert kon men niet vrolijk noemen, maar hij hield van mij omdat ik op een fiets soms lange tochten maakte. Ik was de enige die fietste, dat was toen nog lang niet algemeen. Paarden schrokken van fietsen, dus was men verplicht om bij ontmoeting van rijtuigen af te stappen. Mensert zag in mij een sportbroeder.

We gingen later met ons hele hebben en houden over op een andere monitor en dat was de Panther. Die had maar één Jumbo. We gingen naar Dordrecht en werden daar ingevroren door een hevige en snel opkomende vorst. We lagen de gehele winter ingevroren met een groot aantal binnenschepen, waarmede we goede betrekkingen onderhielden. Met de bevolking van Dordrecht ging het minder goed. Onze bemanning had iets tegen de burgers van Dordrecht, herhaaldelijk kwam het tot een handgemeen, herhaaldelijk werden van onze bemanning in boeien gesloten. De Merwede lag dicht en ik reed erop, zowel op schaatsen als te paard. Onze koning Willem III overleed. Toen we eindelijk weder door de dooi uit de Wolwevershaven werden verlost, zouden wij oefeningen doen met de landmacht, de bemanning van het fort van Hoek van Holland. We stoomden langs de kust op en neer en namen het fort onder vuur, echter niet in werkelijkheid, en het fort deed hetzelfde terug. Later kwam er een belangrijker oefening. De Panther, voorstellende een vijandelijk oorlogsschip, zou in de nacht sloepen uitzenden waarvan de bemanning de opdracht zou hebben het fort zo dicht mogelijk te benaderen. De nacht voor deze oefening bestemd was bijzonder donker, aardedonker. Onze oudste officier zou in de Waterweg nabij het fort landen en ik benoorden het fort.

Ik vertrok te middernacht met mijn sloep, bemand met 10 roeiers en nog een aantal mariniers, ook Tijs, de hoornblazer, nu slechts voorzien van zijn hoorn. Ik gebruikte een tiental zakdoeken, welke mijn zusters mij geschonken hadden, om het geluid van de riemen minder hoorbaar te maken. Wij volgden de opdracht, roeiden om de noord, gooiden de sloep voor dreg en landden. Wij trokken om de Zuid door de duinen vol kuilen en oneffenheden. Eindelijk bevonden wij ons op een hoog duin, waartegen een huis was gebouwd, waarvan wij ons omlaag lieten zakken. Daar hoorden wij schoten. Wij liepen nog een eind in zuidelijke richting toen wij tot een gracht waren genaderd en tot een trap die omlaag ging. Hier stond een schildwacht die dadelijk zei dat hij voor overmacht moest zwichten, waarop ik hem na zijn wapens te hebben afgenomen, gevangen nam. Vervolgens daalden wij af in de droge fortgracht en liet ik Tijs het Wilhelmus blazen, wat op de Panther moet zijn gehoord. Aanvankelijk dacht ik niet verder te zullen komen, maar, lopende door de droge gracht, ontwaardde ik een gat in een muur, waarachter een licht brandde, dat gedoofd werd. Door dit gat bereikten wij een lokaal waar banken stonden. Na een deur te hebben geopend kwamen wij in een grote ruimte waar soldaten stonden aangetreden. Ook de commandant verscheen, aan wie ik kenbaar maakte, onder overhandiging van de wapens van de schildwacht, dat ik het fort opeiste, waarop hij zei niet te kunnen ontkennen dat ik in het fort was, maar dat hij mij verzocht in het rapport op te nemen dat mijn aanwezigheid in de droge

gracht in oorlogstijd onmogelijk zou zijn geweest, daar deze dan door geschut bestreken zou zijn geweest. Ik geloof niet dat ik hierop geantwoord heb, maar ik verzocht hem toe te staan sigaren te kopen uit de kantine van zijn fort voor mijn bemanning en nadat aan dit verzoek voldaan was stelde ik mijn mannen voor een driemaal hoera uit te brengen op den fortcommandant. Daarop vertrokken wij. Het was begonnen te dagen en zo hadden we geen moeite onze sloep weder te vinden. De stemming onder mijn mannen was uitermate best. Later hoorde ik van Mensert dat overste Thorbecke zo enthousiast was geweest dat hij een telegram aan den minister had willen zenden, maar dat dit op zijn advies niet was verzonden. Ik diende mijn rapport in bij den commandant, die er mij na enige dagen over aansprak. Hij zei mij dat ik blijkbaar goed rapporten kon schrijven. Dit was het enige dat hij zeide, dat ik weinig vond, denkende aan het telegram dat hij had willen verzenden.

Voor de kust van Atjeh

In de aanvang van 1893 weder naar Indië. Niet lang na aankomst was ik een tijdje in het hospitaal te Weltevreden met een koortsaanval. Daar ontmoette ik mijn vriend Mensert, wien bij een expeditie te Tamiang een oog was uitgeschoten. Ik was in het hospitaal tegenwoordig bij een bezoek aan hem van den commandant van de zeemacht, de heer Röell, een man met een deftig, fijn uiterlijk, die Mensert trachtte te troosten door te zeggen dat ons twee ogen waren gegeven met het oog op de mogelijkheid dat wij er een zouden verliezen.

Enige tijd later bracht de Westboot van de KPM mij naar Olehleh. Daar meldde ik mij aan boord van het wachtschip de "Koning der Nederlanden". Het was een ramtorenschip met twee torens, elk gewapend met 2 kanonnen van 28 cm. Het was het grootste schip van onze marine, had een waterverplaatsing van 5400 ton. De voorste mast voerde nog raas. Het was op stapel gezet in l871, te water gelaten in l874. De scheepsmacht bestond verder in hoofdzaak uit schroefstoomschepen 4de klasse, die op plaatsen aan de westkust, noordkust en oostkust van Atjeh waren gestationeerd en die daar toezicht hielden op de uitvoering van de scheepvaartbepalingen welke voor de gehele kust van Atjeh golden. De meeste van die scheepjes waren als driemastschoenerbrik getuigd, met een weinig krachtig stoomvermogen.

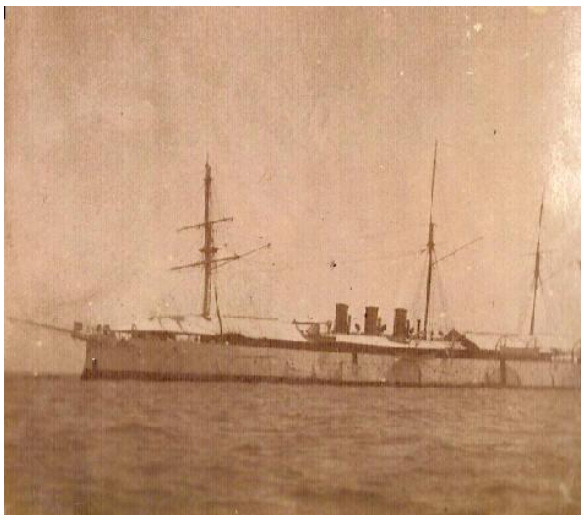

Ramtorenschip de Koning der Nederlanden

Onze commandant Engelbrecht was een bijzondere figuur. Waar men zich ook bevond op de grote "Koning", als hij sprak hoorde men hem. Het begon al des morgens vroeg wanneer een doodsbleke hofmeester aan dek verscheen en de bedreiging klonk "Ik zal...in je...draaien". Ik weet niet meer wat hij wilde indraaien en waarin, maar wel leidde ik uit de uitdrukking van 's hofmeesters gezicht af dat zijn woorden een bedreiging inhielden. Wij noemden deze ochtendstemming "le reveil du lion". Als officier van de wacht was het dan beter er bijtijds voor

te zorgen dat als de commandant aan dek kwam een van de geschuttorens hem verhinderde dien officier te zien, want, zag hij hem, dan herinnerde hij zich tevens dat hij een kabelgaren had zien liggen op het halfdek en dat de bramra van de "Lombok" die ter reede lag, niet goed getopt was en onmiddellijk aan de Lombok moest worden geseind - met vlaggen natuurlijk - hierin verbetering aan te brengen. Ik heb over hem horen vertellen dat hij, bij het overnemen van het commando over een van onze kruisers, de bemanning van ongeveer 300 toesprekende, zeide dat hij van zijn voorganger gehoord had dat er onder de bemanning zeer lastige mensen waren, maar dat hij deze, zo zeide hij, en dan werd zijn stem hoorbaar over de gehele reede, binnen veertien dagen tam zou maken, zodat ze gort uit zijn hand zouden eten. Dergelijke dingen worden tegenwoordig niet meer gezegd. Engelbrecht was een flinke commandant, die een ieder die onder hem diende wakker hield. Hij hield je in de gedachten. Ik herinner mij dat ik van boord ging om te jagen. Op een afstand van het schip gekomen werd ik geroepen. "De Booy", riep hij, "denk er aan dat je lichaam niet aan jezelf hoort, het hoort aan het schip". In dit geval was het een waarschuwing om je niet teveel te vermoeien en terug te komen met koorts. Het duurde niet lang of ik bedacht een bijnaam voor onzen commandant. Ik noemde hem Radja Brul, een naam die doet denken aan twee van zijn eigenschappen, zijn werkelijk commandant zijn en zijn krachtig stemgeluid. Het duurde niet lang of iedereen noemde hem zo en ook lang na zijn dood werd hij door hen die hem kenden met die bijnaam genoemd en ook geëerd.
Er was niet veel te zien in Olehleh. Er was een straatweg, evenwijdig aan het strand, oost-west, met huizen. Er zetelde een ambtenaar van het Binnenlands Bestuur, een commandant van de troepen, er was een sociëteit, de leverancier van scheepsbehoeften, Alberti, er woonden chinezen die hun wajang hadden, er was een markt waar Atjehers, mannen en vrouwen, kwamen met vruchten. De officieren van zee- en landmacht en het binnenlands bestuur ontmoetten elkaar op het bitteruur in de societeit. De zeeofficieren werden dan weder afgehaald met sloepen voor het eten aan boord. Voor de bemanning onder de rang van officier was er niets. En wat er was voor de officieren was ook niet veel. Ik vergat nog te zeggen dat de officieren zwommen, maar dat we moesten oppassen niet te ver te gaan omdat er vele haaien waren, zoals we dagelijks van ons schip omlaag ziende konden vaststellen. We hadden echter aangenomen dat haaien niet binnen een zekere diepte komen en we hebben nooit gemerkt dat ze zich daaraan niet hielden. De meerderheid van de officieren scheen echter tevreden met het namiddags bitteruurtje aan de wal.

De Booij en Bauduin na de jacht

Gelukkig ontmoette ik weder Bauduin, die er veel voor gevoelde te gaan jagen, want we waren in de tijd der snippen, die in grote vluchten van verre oorden aan kwamen vliegen. We gingen dan 's morgens vroeg van boord met de sloep. Patronen maakten we zelf aan boord en dat gebeurde op de tafel in de longroom. Te Pinang had ik een geweer overgenomen van een Engelsman die te oud werd, een mooi geweer, voor 40 Straitsdollars (= 40 gulden). We namen enige jonge Atjehers aan die ons vergezelden om geweren en munitie te dragen en trokken over de sawahs en het veld, bezochten kampongs en schoten snippen. Aan boord bood Bauduin dan den commandant een aantal snippen aan, ik kon dat nog niet doen, dat zou te familiair geweest zijn.
Maar het zou niet bij jagen blijven. Van een Atjees visserman die dicht bij ons lag te vissen, kocht ik het gehele bedrijf, zijn schip, een djaloer met zeil, mast, dreg en pagaaien, ook zijn pas op de naam Mat Sai voor 40 gulden. De bedoeling was daarmee tochten te maken op de lagune, die een ver eind in de geconcentreerde stelling doordrong. Bauduin zeide dadelijk dat hij aan deze onderneming zou willen deelnemen. Toen kochten wij een tweede djaloer en gaven die twee scheepjes hoogdravende namen. De eerste heette Almacht, naar dat legendarische schip dat zulke grote afmetingen had, dat een jongmaatje, door den kapitein omhoog gezonden om de wimpel te klaren, na volbrachte taak terugkwam als een grijsaard. De tweede heette Kolossus, en beide werden ze bewaard in de goedang aan de wal, die onder het beheer stond van den konstabelsmaat Kabel. We maakten met die scheepjes vele tochten op de lagune. De Almacht nam ik bij vertrek naar Holland met de Van Speyck mede en schonk ik aan het Instituut voor de Marine.
Een verdere verbetering was het tennisveld. We keken eens rond in Olehleh en vonden een veld dat ons leek, en daar wij in die tijd nogal vrijmoedig waren droeg ik aan een bekenden chinees op dit veld tot tennisveld te maken. Zo geschiedde en het kostte 200 gulden. Daar speelden we voortaan tennis en Atjehse jongens werden ballenjongens. Van het binnenlands bestuur kregen we medewerking. De controleur droeg, hoewel wij hadden beschikt over terrein waarover hij te zeggen had, gestrafte Atjehse vrouwen op ons tennisveld schoon te houden.
Maar de belangstelling ging ook in een andere richting. In l893, het jaar waarin ik op Atjeh kwam, had de grote Moslimkenner, professor Snouck Hurgronje, zijn werk over de Atjehers uitgegeven, een schitterend boek in twee delen, waarin men alles over het Atjeh van die tijd kon leren, ook zijn taal en literatuur. De studie van dat mooie boek gaf mij kennis van de taal van het land, zodat ik er mij na verloop van tijd in kon uitdrukken en dat gaf groot gemak bij het bezoeken van kampongs en later toen ik op de kust diende bij het inspecteren van prauwen. Het was aardig met de mensen te kunnen spreken en de verbazing steeg ten top wanneer ik in een kampong vrouwen en jonge kinderen ontmoette en op de hoogte bleek te zijn van de gangbare wiegeliedjes.
Ik kreeg een plaatsing op de kust en wel op de "Batavia". Zo kwam het dat ik deelnam aan een tocht, de rivier de Tamiang op, omdat er berichten gekomen waren dat daar niet alles pluis was. We gingen met 1 stoombarkas, 3 stoomsloepen en 3 roeisloepen, die gesleept werden. Ik denk dat de bemanning van deze flottille ongeveer 100 man was. Verder op de rivier vonden we de Koerier, het stoomscheepje dat gewoonlijk diende voor onze brieven op de kust en voor levensmiddelen, kolen en andere benodigdheden. We kwamen bij een benting waarvan men had verteld dat hij bemand was, maar de benting was verlaten, was bij de grote expeditie door de landmacht genomen. Nog hoger op werd de rivier onbevaarbaar, voor onze ogen ontwaarden we plotseling, een hoek omgaande, een groot aantal Atjehers, die geen blijken van vijandelijkheid toonden, waarop wij terugkeerden. Deze tocht, 3 dagen, was een aardige afwisseling, maar ook vermoeiend. Later bleek dat ik aan een belangrijke krijgsverrichting had deelgenomen, want ik ontving een gesp waarop vermeld staat "Tamiang 1893" om te hechten aan het expeditiekruis Atjeh dat ik al had ontvangen.
Ik werd overgeplaatst, kwam weder op de "Koning" onder den Radja Brul en merkte op dat de meerderheid der officieren nog steeds wat genoegens betrof tevreden was met de bittertafel in de societeit. Maar de tennisclub bloeide en het jagen begon weer en de djaloers kwamen weder in dienst.
Ik ontmoette wederom Atjehse vrienden in verschillende kampongs. Wat kon zo'n troepje

Atjehse vrouwen die op weg waren naar een of andere Kandoeri er schilderachtig uitzien in hun beste kleren. Ze werden nooit door mannen vergezeld en keken recht voor zich uit of zelfs ter zijde of keerden je de rug toe. Het was maar beter niet te erg te kijken. Maar er kwam plotseling een brief dat ik was overgeplaatst naar de Benkoelen. Wij deden hetzelfde soort werk als op de Batavia, er gebeurde van tijd tot tijd een en ander, er was genoeg afwisseling, maar aan alles komt een eind, ook aan mijn tegenwoordigheid op de kust van Atjeh. Ik werd overgeplaatst in de rol van de "Gedeh" te Tandjong Priok.

In de laatste tijd van mijn verblijf op de kust had ik de neiging voelen opkomen over te gaan naar het Binnenlands Bestuur, wat met zich mee zou brengen studie en een examen en dan benoeming tot controleur. Ik legde zelfs te Batavia een tentamen af en las een hikajat voor, gedrukt in arabisch schrift, maar het was nog niet voldoende.

Hendrik de Booij te midden van Atjehers

Van Bauduin ontving ik boze brieven, waarin hij zijn afkeuring uitte over mijn plannen. Hij vermoedde dat ik erg het zogenaamde "Atjeh" had, wat een ziekte was die zich hierin uitte dat men er niet meer vandaan wilde. Er kwam niets van. Na een aangenaam verblijf in het vorstelijk pension van mevrouw Nahapiet op het Koningsplein en omgang met vrienden te Batavia, werd ik geplaatst aan boord van de Van Speyck, een van die schroefstoomschepen eerste klasse met zwaar zeiltuig. Ik kreeg er de functie van officier van de tijdmeters, waartoe ook behoorden de kompassen en de zeekaarten. Verder behoorde daartoe de dagwacht, volgens mij de aangenaamste wacht, en zo had ik dus een belangrijk werk waar niemand anders zich mede had te bemoeien. Dit alles beviel mij. Verder was de Van Speyck een prettig schip om te bewonen en zouden we op de thuisreis een groot aantal havens aandoen, Colombo, Aden, Djedda, Smyrna, Saloniki en Venetië. Te Venetië bleven wij geruime tijd, omdat het graf van een prins van Oranje, zoon van Willem V, die in l799 te Padua was overleden, en in een kerk aldaar was begraven, ledig bleek te zijn. Ik zou de barkas hebben bestuurd, waarmede de stoffelijke resten van dezen prins naar de Van Speyck zouden worden vervoerd. Zoeken leverde niets op en zo kwamen wij zonder de overblijfselen van den prins op de 23ste juni 1896 in de haven van het Nieuwediep. Ik werd daarna geplaatst aan boord van de Wassenaar, gebouwd in l845. Op zijn oude dag werd het gebruikt voor de opleiding van jongens voor de Zeemacht, waarvan er zeshonderd aan boord waren. Zulk een ouderwets houten schip, met het ruime, met zand geschuurde opperdek en hoge verschansing, kampanje, hoge masten met ondermarse- en bramra's, had, al was het ook ontdaan van zijn batterij, een bekoring, die de nieuwe schepen missen.

H.M's fregat "Van Speyck" in Venetië 1896

Bemanning van de fregat "Van Speyck. Rechts zittend vooraan Hendrik de Booij

.Des zondags gingen de jongens van de opleiding naar de kerk. Dan riep de opperschipper, na een langdurig "alle hens" op de fluit: "Kerkgangers aantreden, protestanten aan stuurboord, katholieken aan bakboord, bijgeloven in de midscheeps". Met de benaming "bijgeloven" werden de kerken bedoeld die niet hervormd of gereformeerd waren, dus doopsgezinden, remonstranten, luthersen en anderen. De fluit en de in dit werk geoefende stem van den schipper werden overal in het schip gehoord en spoedig was het opperdek vol kerkgangers, die ten slotte onder het steeds wakend oog van den opperschipper over de valreep gingen en die dan in het gelid naar de verschillende kerken werden geleid. Als de opperschipper hen zag afmarcheren zei hij "Al worden zij niet zalig, ze bennen tenminste van de vloer".
Toen ik in l896 in het vaderland terug was gekeerd had ik mijn vader en zusters in welstand aangetroffen. Mijn vader was toen 76 jaar oud. Het lopen ging niet goed, zodat een knecht moest worden aangenomen die hem daarbij behulpzaam was en ook een wagentje werd aangeschaft, dat de knecht bij tochtjes buitenshuis voortduwde. Die knecht heette Scholten.
Hij had de gestalte en het uiterlijk van een Engelsen butler, daarbij grote lichaamskracht en veel plichtsgevoel, terwijl hij niet meer dan nodig was praatte. Toen ik voor mijn vertrek naar Indië afscheid nam zeide mijn vader dat hij niet geloofde dat hij ons weder zou zien. (In Buitenzorg ontvingen wij in l90l het telegram, meldende het overlijden van mijn vader).

Toen de Van Speyck in Nieuwediep kwam [in 1896], arriveerde tegelijk de "Friso", een dergelijk schip, met daar aan boord Alfred Boissevain, wiens broer Robert op ons schip was. Het was dus geen wonder dat hun vader Charles Boissevain die te Amsterdam woonde en die directeur en hoofdredacteur van het Algemeen Handelsblad was, met twee dochters naar Den Helder kwam om zijn zoons te verwelkomen.
In de zomer van l896 voerden de zusjes Olga en Hilda Boissevain (ruim 20 en net 19 jaar) de huishouding in Zandvoort, waar het gezin Boissevain doorgaans de zomer doorbracht. Hun Ierse moeder, Emily MacDonnell, was in Baltimore bij hun oudere zuster Hessie die na haar eerste bevalling zorg nodig had. Misschien had Hilda toen al van haar vriend Piet van Tienhoven te horen gekregen dat hij haar haar woord teruggaf, omdat zijn ouders vonden dat hij eerst een vrouw moest kunnen onderhouden, voor hij zich mocht engageren. De opmerkingen van Olga en de aantekening in Hilda's agenda van een bezoek van Piet op 14 september maken het echter waarschijnlijker dat het engagement pas in september 1896 definitief verbroken werd.Vermoedelijk heeft hij toen Hilda "haar woord teruggegeven". Jaren later hoorde Hilda van haar moeder dat Piet gehoopt had dat zij op hem zou wachten, maar zelf had zij dat nooit geweten. Begin oktober was er weer contact met "Booy", en zijn tweede huwelijksaanzoek is aanvaard.
Van Hilda Boissevain is een agenda bewaard uit het jaar 1896. De naam "Booy" komt daarin in de maanden juli-augustus veel voor. Uit haar aantekeningen blijkt dat ze helemaal niet besefte wat ze had aangericht.
Uit een brief van Papa de Booy aan zijn zoon Chrik, 12 juni 1897
". . . Ik was bedroefd door het overlijden van mijn eenigen broeder doch verheugd door het huwelijk van Henri met een meisje, dat niet alleen uitmunt door natuurlijke schoonheid, maar wier geheel aanzien de sympathie van een ieder trekt. Wij zijn met het huwelijk zeer ingenomen, al is het ook, dat mijn vierde zoon trouwt met een meisje sans le sou, want dat is ook bij haar het geval; de vader verklaarde niets te kunnen doen tot onderstand van het huwelijk dus bleef dat geheel aan mij overgelaten . . . "
Met Hilda Gerarda, ben ik op de 16e juni 1897 getrouwd.

Huwelijk Hendrik de Booij met Hilda Boisssevain 16 juni 1897

In 1897 was ik geplaatst te Nieuwediep op het bureau van de commandant van de Marine, maar in maart 1898 werd ik geplaatst op de gaffelschoener "Argus", wier taak het was toezicht te houden op onze Noordzeevissers, die toen de haringvisserij uitoefenden. De geneeskunde was

toevertrouwd aan een nog niet lang geleden gepromoveerde officier van gezondheid 2de klasse. De bemanning bestond uit ongeveer twintig matrozen onder een bootsman en een tweetal korporaals, te weten een kwartiermeester en een konstabel, die voor de twee kanons van 7,5 cm. had te zorgen.
Ik kwam te IJmuiden aan boord, had een cricketspel aangeschaft met de bedoeling met onze bemanning te cricketen als de gelegenheid het veroorloofde. De bemanning had er plezier in en zo oefenden we dan op een veld niet ver van de haven. Mijn matrozen vonden dat cricket te weinig beweging leverde voor de spelers, vooral wat de "Fielders" betrof, ze toonden een gebrek aan de nodige opmerkzaamheid, gingen wel eens op het hoofd staan.
Wij verkeerden in een tijd van overgang van de visserij met het schrobnet naar die met haringnetten. De bomschuiten, waarvan Scheveningen een aantal van ongeveer vijfhonderd bezat, hadden elk zestig netten. Het gebruik was dat de vangst op haring met Sint Jan aanving. Die bomschuiten werden van het strand af in zee gebracht en landden met hun vangst op het strand. De vissers konden door het hijsen van bepaalde vlaggen mededelen dat zij het schip van de visserijpolitie nodig hadden voor geneeskundig advies of iets anders. Ik herinner mij een verzoek om hulp van de bomschuit Sch 163, die twee vlaggen had gehesen en die ons, toen we dicht langs hem zeilden toeriep dat hij "een zware zieke had, kommandantje".

H. de Booij, oudste officier aan boord van de Argus

Onze jonge dokter ging er met een vlet heen en kwam terug met Jacob Roeleveld die een gezwel had in de borst. De Argus had geen hospitaal, dus kwam hij in mijn hut en ik, die als oudste officier de hondewacht had, sliep onder de tafel van de officieren in de longroom zolang Roeleveld mijn hut bewoonde. De eerste nacht was een zee met witte koppen en de gedachte kwam bij mij op om te zien hoe de zieke het maakte. Daarvoor moest ik even omlaag, de roerganger werd bevolen goed uit te kijken en dadelijk te waarschuwen als hij iets zag. Een paar treedjes omlaag, het gordijntje van de hut weggeschoven en gevraagd "Hoe gaat het Roeleveld?". Hij antwoordde "'t is of ik in de Hemel ben". Roeleveld kwam van de bomschuit waar hij in hetzelfde verblijf waar de haring gebakken werd met een drietal anderen in dezelfde kooi lag, ontkleed, wat daar betekent met het petje af, zonder matras of dekens en hier lag hij in mijn hut, werkelijk ontkleed, op een matras en onder een laken en dekens. Wij hoorden later dat hij na een operatie genezen was ontslagen. De eigenaardige lucht van Roeleveld bleef nog lang mijn hut beheersen.

Een ander geval van dien aard was het volgende: De Katwijk 28 vroeg ons te komen en zo brachten wij onze dokter aan boord van deze bomschuit die aan de Haringvliet lag. Ik was meegegaan. De schipper vroeg hulp wegens ontsteking aan de handen van matrozen ontstaan bij het kaken, een veel voorkomend geval, maar hij had nog iets te vertellen. Gerrit, oudste matroos, was ziek geworden en lag te kooi. De volgende dag was hij minder goed en de daaropvolgende dag ging het nog slechter. Toen bezocht de schipper hem en zich over de kooi buigende zei hij: "Gerrit, zullen wij je morgen naar Engeland brengen?" De KW 28 lag toen dicht bij de Engelse kust. "Als 't kan, heel graag" had Gerrit met een zwakke stem geantwoord. Maar de volgende dag was Gerrit dood. Toen wees de schipper mij op de kist die aan dek stond. "Ik heb een mooi kistje voor hem laten timmeren, daar hebben wij hem "inleid" en toen hebben wij hem "ingezouten" zoals wij ook de haring doen, en als wij vol haring zijn, en huis toe gaan, zal ik hem aan de weduwe afgeven".
Op de 10e april l900 werd mijn naam ingeschreven in de rol van het departement van Marine te Batavia met de bedoeling dat ik mij zou melden bij den gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië, en op 1 mei werd ik benoemd in de mij wachtende betrekking van adjudant bij den gouverneur-generaal.
.
(*Later is gebleken mijn grootvader de benoeming te danken had aan aanbevelingen van de familie van zijn vrouw. Het voordeel van deze betrekking bestond daarin dat de echtgenote mee zou mogen gaan naar Indië. Het verblijf zou dan wel 4 jaar duren, in tegenstelling tot de 2 jaar tropendienst voor gehuwde officieren, die hun vrouw achter moesten laten. Het verblijf van mijn grootouders duurde echter slechts ruim twee jaar, want wegens ziekte van mijn grootvader repatrieerden zij al in de herfst van l902. Voor Hilda was het verblijf in de tropen een grote belevenis, al was niet alles even plezierig, maar voor mijn vader was het werk, dat niets met de marine te maken had, bijzonder onaantrekkelijk).*

26 december 1898 werd onze zoon Hendrik Thomas de Booij geboren

Hendrik de Booij adjudant van de Gouverneur Generaal van Nederlandsch Indië V.r.n.l: H. de Booij, zijn vrouw Hilda, Holle, vrouw van de Gouverneur Generaal Rooseboom-Pit, Gouverneur generaal Roosenboom, Regent van Bandoeng, Nederburg, De Lannoy, assistent resident Maurenborcher.

Hilda aan haar zuster Olga 23 sept. l900. Buitenzorg.
. . . Over de Paleisbewoners zal ik maar niet praten. Ze beginnen mij gloeiend te vervelen. Wij zien ze ook vrij veel. Hem begin ik hoe langer hoe meer te begrijpen, en is hij af en toe wel vermakelijk, maar zij begint mij te vervelen. Je komt niet verder met haar, ze is erg matter-of-fact en je weet niet wat je aan haar hebt. Verder is het een uitstekend mensch, maar zooals Dé Holle zegt, "we geven ze het heilige kruis na als ze weggaan".Verder is het hier een vrij dooie boel en gaan we proberen wat leven in de brouwerij te brengen. Er is een muziek en tooneelvereniging en gaan we misschien komediestukjes spelen. Han zit in het bestuur. Verder zijn we lid van de tennisclub en zullen we daar trouw elken Zondag heengaan. Ik heb verleden naast een alleraardigsten Duitschen professor gezeten en hebben we heel gezellig gekletst. Hij vroeg mij of er gedanst werd na tafel. Ik zei van neen, geen kwestie van. Dat vond hij erg jammer. Toen we van tafel opstonden werd net een heerlijken wals gespeeld. Wij teutten een beetje en toen de menschen aan het weggaan waren door den uitgang deden wij even een walsje door de zaal. Ik had net het gevoel van een ondeugend schoolkind.. . . Het soort leven is hier heerlijk. Het prettigste zou zijn als het Paleis heelemaal niet bestond, behalve zoo'n diner als er een aardige meneer is om naast te zitten.

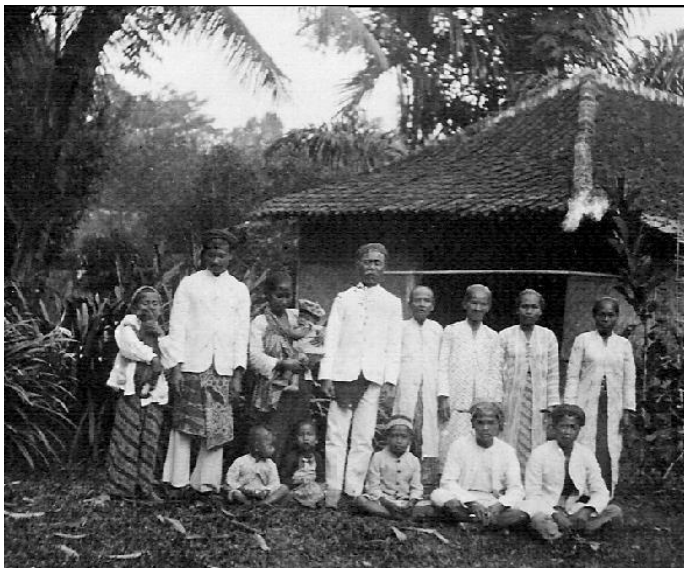
Personeel in Buitenzorg 1900

Hilda aan haar familie Gang van der Wijk, 8 oct. 1900
. . Verleden hebben we op het Paleis gegeten met den regent van Japara, de raden ajoe(d.i. zijn eerste of wel hoofdvrouw) en de drie raden adjengo, drie van zijn dochters, genaamd Cardina, Roekmini, Kartini. De regent en de drie dochters spreken uitstekend, zacht klinkend Hollandsch. Zijn zoon studeert in Leiden, woont op kamers en volgens den regent wordt hij een beetje behandeld als Oostersch Prins en is te veel aan het pret maken. Het spijt den regent dat hij hem niet dadelijk bij een familie aan huis deed, want het moet een bijzonder begaafde jongen zijn. Hij laat hem nu maar terugkomen. De drie meisjes waren verbazend aardig gekleed dien avond. Ze hadden lichtblauw zijden kabaayen aan met een zilveren galon gegarneerd en verschillende mooie gouden sieraden. Verder mooie sarongs, bloote voeten met muiltjes aan. De raden ajoe had een donkerzijden kabaja aan. Den volgenden morgen hebben Han, Tom en ik hen den Plantentuin gewezen. De meisjes waren dol op Tom en namen hem voortdurend op de sportkar op hun arm en Tom liet zich dat gewillig doen; hij is niets verlegen. Het was heerlijk die meisjes te ontmoeten. Ze lezen veel, vooral Hollandsch, en spraken over Het Jongetje enz. van Boreel, over de boeken van Johannes v. Woude, zijn geabonneerd op de Holl. Lelie enz. enz. [. . .] In Batavia zijn de meisjes van alles gaan bekijken, de opiumfabriek enz. enz. Hier zijn ze van 1-3 het Krankzinnigengesticht gaan zien. Wat ze al zoo op een dag deden is bij het ongeloofelijke af [. . .]

Het was meer dan heerlijk zulke hoogst beschaafde ontwikkelde Javanen te ontmoeten. Het deed mij bepaald weldadig aan. Niet alle regentenfamilies zijn zoo verlicht natuurlijk. De regent van Demak is geloof ik degeen die zooveel schrijft, maar de regent van Japara blinkt uit doordat hij zijn kinderen een verlichte opvoeding gaf. Ze gaan nog verder reizen door Java, gaan ook naar Djokja en Solo, maar gaan niet naar het hof. Verbeeld je, als de regent daar aan het hof kwam zou hij met naakt bovenlijf en loshangend haar onder aan de trap moeten blijven zitten. Als de meisjes daar kwamen zouden ze geheel gedecolleteerd met geelgemaakte hals en dan zóó, kruipend langs den Sultan van Solo moeten defileren, als ze dan maar één vergissing maakten, vertelden ze, zouden ze erg uitgelachen worden. "U begrijpt dus dat we geen lust hebben daarheen te gaan". Toen ik in Holland was had ik niet het minste idee dat er hier zoo'n groote maatschappij was van Indischmenschen, waarvan het meerendeel nooit in Holland komt. Ik meen nu niet juist alleen de nonna's en sinjo's, maar ook gewoon Europeesch uitziende menschen. De meesten hebben helaas wel een of 2 bruine voorvaders gehad, maar dat zijn toch niet de echte halfbloeds. Jullie kunt je daarom ook niet voorstellen dat bittere gevoel tegen de Nederlandsche Regeering. Ik vind het ook een Middeleeuwsch idee dat al die landheeren, al die menschen die hier hun belangen hebben, niets niets in te brengen hebben in de manier van regeeren. Je kunt er je gewoon geen voorstelling van maken. Als het klimaat ook niet zoo'n ontzenuwenden invloed had op de menschen en hier het oud-Holl. element meer bleef leven, was er al lang een rebellie geweest van de Indo-Europeanen en ik vind dat ze groot gelijk zouden gehad hebben. Ik geloof in l857 zijn ze al begonnen over de decentralisatie, toen na eenigen tijd weer in den doofpot en ik geloof 1877 schreef N.G. van den Berg een knappe duidelijke brochure erover en daarna weer in den doofpot. Het is toch voor de menschen hier om helsch over te worden!Holle is een echte Indischman en zou geloof ik graag morgen aan den dag aan het hoofd van een rebellie zijn. Trouwens Han zegt zelf, dat als hij geen echte Hollander was, hij zeker ook bij de rebellen zou zijn.
Op 29 mei 1901 werd onze Alfred de Booij geboren. *(Enige dagen later werd mijn grootvader ernstig ziek - zonnesteek en malaria. Na enige tijd ging het gezin De Booy naar Tosari voor herstel, maar het mocht niet baten, zodat hij ten slotte moest repatriëren).*
30 september 1902 vertrok ik van Buitenzorg met de trein van 8 u.4 en Hilda kwam met de kinderen, juffr. König en de baboes Sarina en Adon. Wij hadden den vorigen avond een afscheidsdiner gehad op het Paleis en ik bracht mijn laatste vervelende avond ten paleize door. De G.G. bracht Hilda binnen en ik mevr. Rooseboom. Wij hadden de Hasselmans mogen vragen en de Staals en Suze Gruijs-Krüseman, wij hadden muziek aan tafel, de G.G. hield een speech, waarop ik antwoordde, na tafel speelden wij biljart, de G.G. en mevr. R. waren allercharmantst en ik was om half twaalf erg dankbaar dat ik het Paleis voorgoed den rug kon toedraaien. Holle moest mij den volgenden morgen uitgeleide doen en mij naar het station brengen in een prachtig rijtuig en ik moest gebruik maken van de wachtkamer van den Gouverneur-Generaal. Er was een troepje Buitenzorgers om mij uitgeleide te doen. Iedereen was erg hartelijk. Hilda ging 's avonds ook met een paleisrijtuig en ook in de wachtkamer van den G.G. en er was een groote troep menschen die aangedaan was en bloemen had medegebracht. [. .] 2 october [. . .] Tom is na het hooren van de sirene te Priok in bed gebleven omdat hij doodsbenauwd is dat de boot weer tum tum zal gaan doen. Tom wil niet meer op een stoomboot, wel op een zeilschip, een stoomboot heeft veel golfjes en ook tum tum en stoom, een zeilschip heeft niets, alleen stokjes en gaat altijd kalm zonder golfjes.
20 oktober 1903 werd ik ontslagen uit de Marine omdat ik na de keuring ongeschikt was bevonden voor tropendienst. Het oordeel van de keuringsarts volgt hieronder.

Rapport van Dr. C. Winkler, Amsterdam, 25 mei 1903.
"De ondergetekende verklaart, dat de heer H. de Booij, luitenant ter zee der eerste klasse, weliswaar boven verwachting genezen is van de gevolgen der insolatie in Mei l901 doorstaan, maar acht het desniettemin voor hem in hooge mate onraadzaam om weder in de tropen dienst te

doen. Het nog bestaande onvermogen om ten allen tijde snel de aandacht te concentreeren, de lichte spraakstoornis en het strakke, maskerachtige, mimieklooze gezicht, zijn genoegzaam aanwijzingen om hem een verblijf in de tropen te verbieden."

Einde herinneringen Hendrik de Booij

Nu ben ik 92 jaren oud, dankbaar voor veel, aan het einde gekomen van de taak welke ik mij voorlopig had gesteld tot en met de dood van mijn Vader. Meer dan ooit gaan mijn gedachten nu uit naar het ouderlijk huis. Kort geleden droomde ik, dat ik bij de deur stond van onze achterkamer in de gang naast het mooie fonteintje en dat ik stemmen hoorde in de achterkamer. Behoedzaam opende ik de deur en zag ik de mij zo goed bekende figuren van ouders, zusters en broeders en hoorde ik hun stemmen. Ik sloot de deur weer heel langzaam en aan het einde viel de deur met het bekende zachte plofje van zelf weer in het slot, zoals alleen een deur van behoorlijke zwaarte en goed maaksel het doet en van het geluid van dit in het slot vallen scheen het mij dat ik wakker werd.

Hendrik de Booij 25 april 1960 , 93 jaar oud

Na lang verhaal over historie van de strijd tegen de onafhankelijkheid van de Atjehers, en de vrijheidsstrijd van de Papoea's geeft mijn grootvader nog de volgende gedachte mee." Zal Jan Maarten, zoon van Tom en Adrienne die overmorgen 3 jaar wordt als hij 80 is dus in 2035 dit lezen als hij zijn herinneringen gaat opschrijven voor zijn kinderen en kleinkinderen. En hoe zal de wereld er dan uitzien?.

Postcriptum

Eind l909 begon mijn grootvader geregeld dagboek bij te houden. Hij zette dit voort tot juli l964. Uiteindelijk werden het ruim 110 schriften, die samen een kleine 2 meter in beslag nemen. Behalve de eigenlijke aantekeningen bevatten de dagboeken ook schetsjes van personen of landschappen, verder zijn er, vooral in de latere delen, veel krantenknipsels ingeplakt. In de jaren vijftig heeft hij zijn dagboeken nog eens doorgelezen en sommige stukken doorgestreept of er

kanttekeningen bijgevoegd. Het archief is ondergebracht in het Stadsarchief van Amsterdam.

Curriculum vitae Hendrik de Booij (opgegeven aan zijn zoon Alfred na l950)
Adelborst le klasse 2 augustus 1887, luitenant ter zee 2e klasse l mei l900, luitenant ter zee 1e klasse l november l902, pensioen 16 oktober l903, weder in dienst 10 mei l9l5, l9l5-l9l6 belast met het bevel op Texel, weder ontslagen en gepensioneerd 1 oktober l9l9.
1904-1905 Administrateur van het Concertgebouw te Amsterdam, 1905-1938 bestuurslid .
1905 Nautisch chef van een wetenschappelijke expeditie onder leiding van Dr. M.C.Dekhuyzen (de expeditie beoogde physiologische onderzoekingen bij de vissen van de Zuiderzee en de Waddenzee en faunistische studiën in verband met het zoutgehalte te verrichten alsmede het plantaardig leven daar ter plaatse te bestuderen)
1906. Benoemd tot lid van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen te Utrecht
1906-1946 Secretaris, penningmeester en bestuurslid van de NZHRM te Amsterdam.
1907. Voorzitter van het Amsterdamse comité ter herdenking van de geboortedag van M.A. de Ruyter op 24 maart 1607.
1907-1921. Schoolopziener in het arrondissement Amsterdam IV.
1912-1949. Secretaris en bestuurslid van het Adderfonds te Amsterdam.
1913-1934. Secretaris en bestuurslid, daarna bestuurslid van het Zeemanshuis te Amsterdam, tot l946.
1913-1943. Bestuurslid van de Nederlandse Bouwmaatschappij, van l9l6-l943 bestuurslid van genoemde maatschappij te Amsterdam.
1913-1950. Secretaris-penningmeester en bestuurslid van de stichting Fonds voor de De Ruytermedaille, gevestigd te Amsterdam.
1919-1937. Plaatsvervangend lid van de Raad voor de Scheepvaart te Amsterdam
1920-1950. Commissaris van de N.V.Algemeen Handelsblad
1925-1942. Secretaris van de Oosterse Handel en Reederijen te Amsterdam.
1933-heden, Honorary Life-Governor van de "Royal National Life-boat Institution" te Londen
onderscheidingen:(o.a.) Nederlandse Leeuw, Oranje Nassau, De Ruytermedaille , Witte Olifant van Siam, Danebrogorde

Mijn grootvader stierf in zijn huis aan de Stadionkade 38II Amsterdam op 8 september 1964.
Zijn zoon Hendrik Thomas de Booij sprak 10 september 1964 op de Algemene Begraafplaats Haarlem de volgende woorden:
Ik wil beginnen met enkele regels uit een gedicht van Henriëtte Roland Holst -van der Schalk:
"Toen het leven begon, waart gij daar, Dood
Ge zijt altijd geweest een deel van 't leven
En altijd van elk mens de horizon -
Wij weten dat ge zijt een grote zee
omgordend dit, ons kleine groene eiland
Een wijde zee, die ieder leven ontvoert
Maar wij weten niets van dier zee geheimen
Wij weten niet waarheen zij ons ontvoert.
Wij menen en wij gissen, wij geloven en
wij ontkennen, maar we weten niets".
Namens Moeder, de kinderen en kleinkinderen, wil ik U allen hartelijk dankzeggen voor Uw komst hier. Het doet ons goed, samen met velen, die Vader gekend en gewaardeerd hebben, enkele woorden van afscheid tot hem te kunnen richten.
Vader je bent voor ons , de kinderen en kleinkinderen, een baken, een voorbeeld, een trouwe vriend geweest. Dank zij je zuiverheid, eerlijkheid, eenvoud en groot verantwoordelijkheidsgevoel. Je had een fijne geest, een warme belangstelling voor het leven in al

zijn verschijningsvormen en zeker voor de mensen, die je op je levensweg ontmoette. Door deze eigenschappen heb je je een plaats veroverd in veler harten. Uit eigen ervaring weet ik hoeveel je als mens betekende voor de mannen van de Reddingmaatschappij, aan de kust. Je had vele gaven en die heb je weten te ontwikkelen. Daardoor heeft je leven een rijke inhoud gekregen. Wij zullen nog lang nagenieten van de herinneringen, die je in je eigen onnavolgbare stijl, doordrenkt met lichte ironie en zachte humor, hebt neergeschreven. Wat het voor Moeder betekent om je te moeten missen is onzegbaar. In jullie 67 jarig huwelijksleven ben je naar elkaar toegegroeid en zijn jullie een eenheid geworden. Ik denk aan Edna St Vincent Miillay's gedicht dat zij neerschreef na de dood van haar man Eugen, Oom Eugen Boissevain: "The most I ever did for you was to outlive you. But that is much...".
Nu, ruim 97 jaar nadat je in Haarlem bent geboren, in het notaris huis in de Grote Houtstraat, waar je zoveel herinneringen aan hebt behouden, brengen we je terug naar je geboortestad, naar het graf van je ouders , een broer en enkele zusters. De cirkel van je leven is gesloten; een gaaf, mooi leven. Laat ik eindigen met enkel regels van Vondel, een dichter waar je zoveel van hield:
"Men klaagt indien de kiele strandt
Maar niet , wanneer zij, rijk gelaân
In een behouden haven landt..."
En dan tot slot de woorden die Shakespeare Horatio laat zeggen als deze afscheid neemt van zijn vriend Hamlet:
"Good night, sweet prince, and flights of angels sing thee to thy rest".

---

b. De derde en vierde Atjeh oorlog
Inhoud
1. Inleiding
2. Derde Atjeh oorlog 1884 -1896 (met noot: de krijgsverrichtingen van generaal Vetter en luitenant Colijn in Lombok in 1894)
3. Herinneringen Hendrik de Booy over zijn deelname aan de derde Atjeh oorlog van 1893-1895
4. Vierde Atjeh oorlog 1898-1918

1. Inleiding
In hoofdstuk 11, heb ik verhaald over de eerste en tweede Atjeh oorlog in de periode 1873-1879, daarbij heb ik de brieven van Chrétien Jean Gérard de Booy (de oudste broer van mijn grootvader Hendrik de Booy) aan zijn ouders afgedrukt. Hij heeft deze Atjeh oorlog van nabij meegemaakt. Nu wil het dat mijn grootvader in de derde Atjeh oorlog heeft meegevochten. Bij de herinneringen van mijn grootvader over de periode van 1867 tot 1901 heb ik gebruik gemaakt van de selecties, die mijn tante Dr E.P. de Booy (jongste dochter van mijn grootvader), heeft gemaakt uit de herinneringen en dagboeken van mijn grootvader. Bij nadere bestudering van deze herinneringen, die mijn grootvader heeft gebundeld in twee ingebonden exemplaren, blijkt dat mijn tante slechts enkele alinea's heeft geselecteerd, die gaan over de tijd, dat mijn grootvader betrokken was bij de derde Atjeh oorlog in de periode 1893-1895. De reden waarom mijn tante deze periode zo summier heeft behandeld, is misschien gelegen in het feit, dat de tijdgeest omtrent ons koloniaal verleden en onze krijgsverrichtingen aan het eind van de 19e en begin 20ste eeuw sterk is veranderd. In de tijd van mijn grootvader werden de koloniale oorlogen als rechtvaardig beschouwd, terwijl men in het recente verleden door de vele publicaties en fotomateriaal anders is gaan denken over deze vroegere tijd. Ik ben echter van mening dat het goed is om dit in gedachte een uitgebreidere selectie te maken van de herinneringen van mijn grootvader in deze derde Atjeh oorlog. Evenals in het hoofdstuk 11, dat gaat over de oudste broer (Chrik) van mijn grootvader, zal ik een korte samenvatting geven van de historische gebeurtenissen, nu niet van de eerste en tweede, maar van de derde en de vierde Atjeh oorlogen,

die geduurd hebben van 1884-1918, zodat men de herinneringen van mijn grootvader beter in deze tijd weet te plaatsen. In deel 2 van de archiefreeks familie de Booij worden de krijgsverrichtingen in Atjeh van mijn grootvader (van mijn moeders kant) A.F.Gooszen beschreven. Het blijkt dat mijn twee grootvaders tegelijkertijd deel hebben genomen aan een expeditie in november 1893 naar de bovenloop van de Tamiang rivier aan de Oostkust van Sumatra. Ze werden beiden hiervoor onderscheiden door de Minister van Marine met een ereteken.

2. Derde Atjeh oorlog 1884-1896

De oorlog tegen Atjeh kostte Nederland handen vol geld en het was door de twee gevoerde oorlogen niet gelukt om het Atjehse verzet te breken. Zo besloot de minister van oorlog Weitzel om een andere tactiek in Atjeh toe te passen.

Minister van Oorlog A.W.Ph. Weitzel

Allereerst wilde hij een troepen vermindering en een afsluiting van de vesting Kota Radja door middel van een zwaar versterkte linie. Hij wilde op zo'n manier de Atjehers op de knieën brengen. Op 20 augustus 1884 werd onder commando van kolonel H. Demmenie met de aanleg van de Geconcentreerde Linie begonnen

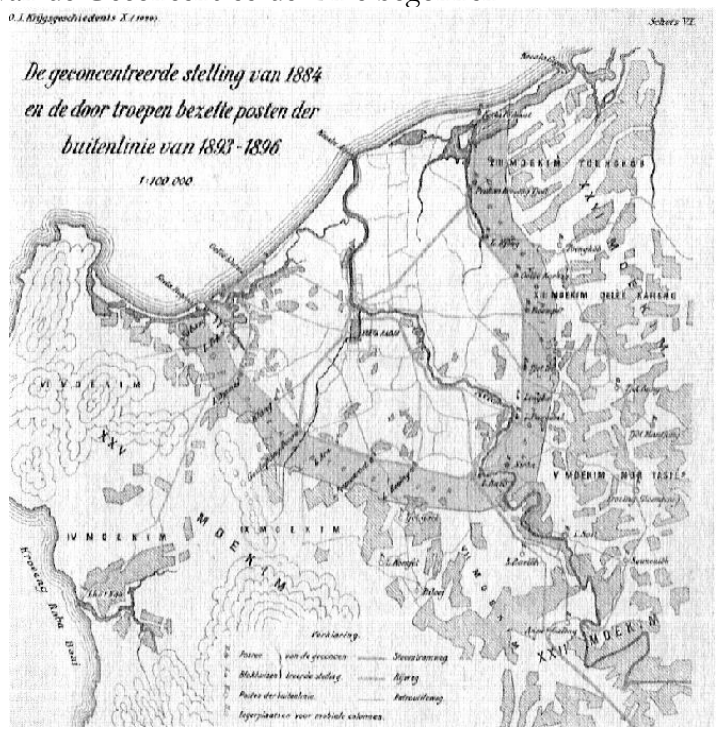

.

De geconcentreerde linie om Kota Radja gebouwd in 1884-1885

Zij bestond uit 16 bentengs, met een bezetting variërend van 60-160 man elk. Ze waren met Kota Radja verbonden door middel van telefoon en bereikbaar via een trambaan. Het gebied werd afgeschermd door een hoog ijzeren hek met wachthuisjes op palen. Deze verdedigingslinie moest de Nederlandse troepen in Atjeh beveiligen tegen infiltratie van Atjehse vrijheidsstrijders. De verdedigingslinie werd voltooid in maart 1885.

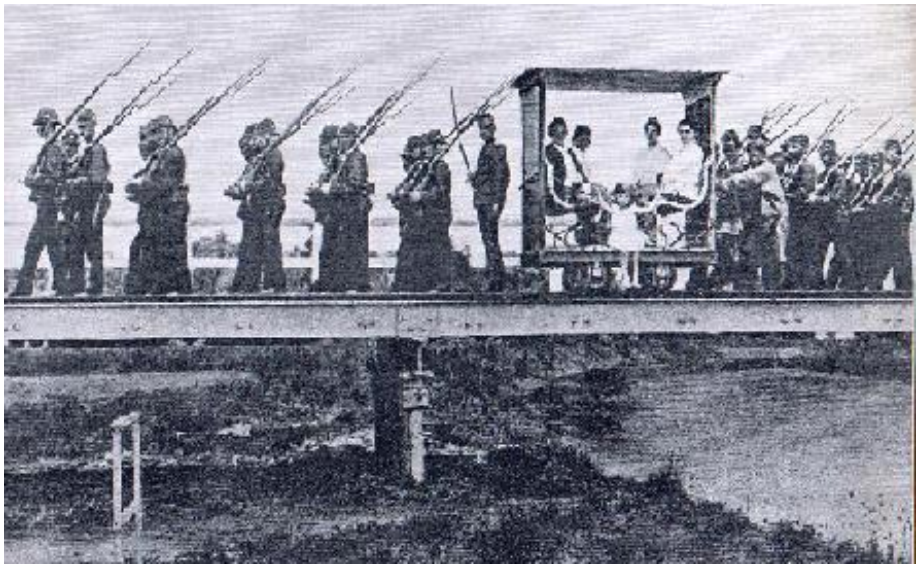

Officiers vrouwen gaan op theevisite bij een andere post van de geconcentreerde linie.

Ondertussen werd gezocht naar bondgenoten onder de Atjehse leiders die met Nederland willen samenwerken. Men ging de verdeel en heers politiek toepassen. Er heerste onder de elite van de Atjehers een duidelijke rivaliteit In januari 1891 stierf Teungkoe Tjèh Thaman di Tirò, een van de belangrijkste verzetstrijders.

Teugkoe Tjèh Thaman di Tiro 1836-1891 De verzetstrijder Teukoe Oemar

Hij was de leider van de godsdienst partij. Hij verzond brieven waarin hierin hij de Atjehers opriep om de heilige oorlog volgens de regels van de godsdienst te voeren. Deze geven een goed beeld van hoe men dacht over het Nederlands gezag. *(zie achteraan in dit hoofdstuk bij de herinneringen van mijn grootvader de tekst van zo'n brief)*. Hij stierf in 1891 evenals panglima Polim, een andere machtige verzetsstrijder. Er was een andere verzetsstrijder Teukoe Oemar, die na hun dood de kans zag een sultanzetel te verkrijgen. Hij koos daarbij de zijde van de Nederlanders.

In januari 1992 werd een nieuwe militaire gouverneur benoemd, het werd kolonel C. Deijkerhoff (Later tot generaal benoemd). Hij stelde o.a. voor aan de Gouverneur-generaal Cornelis Pijnacker Hordijk om Teukoe Oemar te voorzien van wapens. Pijnacker Hordijk stemde daarmee in en heeft zijn opvolger Gouverneur-generaal Jhr. C.H.A. van Wijck te laten beloven, dat hij generaal Deijkerhoff de vrije hand zou geven om zijn plannen te kunnen uitvoeren.

Generaal-majoor C. Deijkerhoff.

Links: Cornelis Pijnacker Hordijk, Gouverneur -generaal van 1888-1893. Rechts: Jhr Carel H.A. van der Wijck, Gouverneur-generaal van 1893-1899.

In juli en augustus 1893 is Teukoe Oemar militaire steun verleend gegeven in de strijd tegen de zich verzettende Atjehers in het Moekim gebied. Op 30 december werd hij zelfs aangesteld in Koeta Radja tot panglima prang besar, opperste krijgsheer van het gouvernement. Hij veranderde zijn naam in Teukoe Djohan Pahlawan, wat betekent Johan de Heldhaftige . Op 30 oktober veroverde hij zelfs Anagaloeng, het belangrijkste militaire steunpunt van de vallei. In april 1894 was de actie ten einde en het gehele gebied van de Moekims gezuiverd. Maar er kwam verzet tegen de plannen van Deijkerhoff en en wel door dr C. Snouck Hurgronje.
Hij pleitte voor een goed georganiseerde systematische spionnage in plaats van terreur als middel om het Nederlandse gezag te handhaven. Men moest niet met de Atjehers onderhandelen, zij zwichten alleen voor geweld. Hij raadde de regering aan deze moslimleiders "zeer gevoelig te

slaan". Deijkerhoff had door zijn succes in Atjeh echter het gelijk aan zijn zijde. Snouck wees op het gevaar, dat het monsterverbod met Teukoe Oemar in hield.

Links: Dr Christiaan Snouck Hurgronje (1857- 1936) was een Nederlands arabist en islamoloog. Rechts: majoor J.B. van Heutsz

Hij stond daarbij niet alleen, ook majoor J. B. van Heutsz had soortgelijke denkbeelden. Dit blijkt uit een in 1893 van zijn hand verschenen brochure getiteld: "Over de onderwerping van Atjeh".Van Heutsz beschouwde de Atjehers niet als oproerkraaiers, maar als vrijheidsstrijders. Volgens van Heutsz biograaf Witte had de brochure daarnaast nog een verborgen boodschap: 'hier is van Heutsz, ik durf de Atjehers wel aan, benoem mij maar tot gouverneur van Atjeh'. *(Het is hem later ook inderdaad gelukt. In mei 1898 werd hij benoemd als gouverneur van Atjeh)*

Over de krijgsverrichtingen in 1893, waar men grootvader direct bij betrokken was, staan interessante passages in het boek van W.J. Cohen Stuart, De Nederlandsche Zeemacht van 1889-1915 geschreven in 1937:

Het overlopen van Toekoe Oemar

Eenige maanden later had eene groote verandering plaats in de verhouding van Toekoe Oemar tot het Bestuur. De Regeering had gemeend, van den invloed en de voortvarendheid van dezen Atjeher voor het overwinnen van het verzet partij te kunnen trekken door hem aan onze zijde te brengen en blijkbaar had Oemar ook zijn voordeel daarin gezien; in Juli werd hij onze bondgenoot en de "Benkoelen" embarkeerde den 31 en dier maand van Rigaih, Gloempang en Lho Siddoh 137 personen, w.o. 42 vrouwen en kinderen, allen volgelingen van den Toekoe, ten overvoer naar Oeleë Lheuë; zij voerden mede 2 lilla's, 60 geweren - w.o. 20 achterlaad - (3 Beaumont-geweren werden als afkomstig van de Marine herkend), 116 blanke wapenen, 3000 patronen voor het Beaumont-geweer, 10 kg buskruit, 1000 looden kogels; van de patronen waren sommige door Atjehers gevuld.

De strijd tegen de verzetsstrijder Nja Makam

Het Westelijk deel der Noordkust was meermalen het tooneel van beschieting van schepen en sloepen, vooral bij Koeala Gigieng en Pedropunt, dat aanleiding gaf tot tuchtiging der betrokken kampongs met granaatvuur; bij eene dergelijke gelegenheid werd de Adelborst 1e kl. G. den Berger gewond. Onze post te Sigli stond herhaaldelijk aan aanvallen bloot; de "Lombok", van een zoeklicht voorzien, kon daardoor, bij het afslaan door de bezetting van nachtelijke aanvallen, goede diensten bewijzen; den 7^{en} Mei wierp dit schip 46 granaten in de schuldige kampongs. Bloedig gevolg had de plotselinge aanval van een met klewang en rent jong gewapenden Atjeher op een detachement van 12 man van de "Lombok" dat aan den wal aan het schijfschieten was; de man wist dadelijk den officier en 2 man te verwonden en toen de Stuurman Prins hem te lijf ging,

dezen een doodelijken steek toe te brengen, vóórdat hij afgemaakt werd. De strooptochten van het bendehoofd Nja Makam uitgebroed in het ons steeds vijandige Simpang-Olim, waren oorzaak van krijgsverrichtingen; waaraan de Zeemacht een belangrijk aandeel nam. In Januari 1893 ontving de Commandant van H.M.Raderstoomschip, Sindoro", de Luitenant ter zee 1 e kl. W. Allirol, ter Oostkust van Atjeh in station, van den Nederlandschen Consul-Generaal te Penang bericht, dat Nja Makam zich Zuidwaarts had begeven en voornemens was, in de residentie Oostkust van Sumatra vijandelijkheden te plegen. De "Sindoro" stoomde dadelijk daarop naar de Tamiang-Rivier en zond eene gewapende sloep onder den Adelborst 1e kl. van Idsinga naar Seroeway om onzen post aldaar te waarschuwen. Ongeveer halverwege, bij Rantau-Pakam, werd de sloep beschoten; bij den terugkeer werd zij gesleept door het van pantserplaten voorziene gewestelijk stoomjacht "Langkat" , waarop de bemanning der sloep was overgegaan, zoodat de beschieting geene verliezen veroorzaakte. Den 25en verscheen Nja Makam's bende op den rechteroever der rivier nabij ons etablissement Seroeway beschoot den pasar, waarvan het Maleische deel verbrandde en bezette de op den linkeroever gelegen Missisgit van het ons bevriende hoofd Radja Bandahara, welke zij plunderde en daarna in de vlammen deed opgaan

Cohen Stuart geeft vervolgens vele details over de strijd tegen de troepen van Nja Makam. Ik begin weer met het citeren als blijkt, dat mijn grootvader van mijn moeder kant Luitenant ter zee 2e kl A.F. Gooszen bij de gevechtshandelingen betrokken is.

Luitenant der zee 2e klasse A.F. Gooszen gaat met mee met de expeditie stroomopwaarts van de rivier Tamiang

Na deze voorvallen werd tot eene nieuwe expeditie besloten. H.M. stoomjacht "Koerier" werd met het oog op het bevaren der rivier gewapend met 4 kanonnen van 3,7 cm, een op den bak, een op de kampanje en twee op de brug; een kraaiennest voor 4 scherpschutters werd aan den fokkemast aangebracht, de kwetsbare punten werden met zware planken geblindeerd; ook bevestigde men voor het verbreken van versperringen een ijzeren schoen met kettingen aan den voorsteven en bracht door het lossen van steenkolen den diepgang tot 18 dm terug.
Den 30en, nadat des morgens ten l0u met hoog water de "Koerier" de ondiepte had gepasseerd, stoomde de geheele macht in alarmstelling de rivier op; de versterkingen bij Rantau-Pakam bleken niet bezet te zijn, doch bij Pasir Poetih stuitte men op twee versperringen, bestaande uit niboengstammen, hout en bamboe, door dwarslatten met pen en gat verbonden, en waartusschen zich een staaldraadtros van 50 mm bevond. De versperringen gingen op den rechteroever van één punt uit, maar aangezien de rivier aldaar een scherpe bocht maakt, maakten zij een hoek met elkander en hadden op den linkeroever een onderlingen afstand van ongeveer 25 m. Hier lagen een tweetal geschutstellingen, bovendien verkende men aan den overkant der ladang eenige versterkingen; uit al deze verdedigingswerken werd het vuur geopend toen de "Koerier", aan het hoofd der flottille stoomende, ten 2u15m tot 250 à 300 m genaderd was. Dit vuur beantwoordende, stoomde de "Koerier", den rechteroever houdende, zoo normaal mogelijk op de eerste versperring in; deze werd verbroken, doch door de vermindering in vaart gelukte het niet, de tweede stuk te varen; de Commandant van de "Koerier", de Luitenant ter zee 2e kl. J. F. B. van Dijk, kreeg hierbij een schampschot in de zijde door een lilla-kogel, die tegen de bescherm plaat van het aan bakboordzijde op de brug staande kanon van 3,7 cm ricocheteerde; hij bleef echter het schip besturen. Het schip stoomde nu achteruit en daarna volle kracht vooruit op de tweede versperring in, die daarvoor bezweek; het voorschip liep echter hierbij aan den linkeroever in de modder en daar volle kracht achteruitslaan niet voldoende was om het schip achteruit tc krijgen, werd de bemanning naar het achterschip gezonden; zij kwam daardoor echter een oogenblik buiten de blindeering van planken, kooien en ijzeren platen, en kreeg door 's vijands vuur drie gewonden; het schip kwam vlot, en verdreef door vuur uit de gevechtsmars en aan het dek, de Atjehers uit de geschutstellingen aan den oever, waarna de officieren Mensert en Noordhoek Hegt met een klein detachement van de "Koerier" twee lilla's daaruit haalden; de versperringen werden latere door de sloepen opgeruimd. Inmiddels waren, op een punt, ongeveer

500 m benedenstrooms van Pasir Poetih, de beide colonnes der Infanterie met een deel der landingsdivisie op den linkeroever geland en rukten door de ladang, die, pas aangelegd, een zeer moeilijk terrein bleek te zijn, tegen de meest Noordelijk gelegen versterking op; de tegenstand, hier door den vijand geboden, bezorgde aan de Infanterie een gesneuvelde en vier gewonden; uit de overige bentings vluchtte de vijand. Eene compagnie bleef in de genomen versterkingen achter om die den volgenden dag te slechten, daarna werd het overige der gelande troepen geëmbarkeerd en ten 7^{u}30^{m} bereikte de flotille Seroeway, waar den 31 en de gewonden per particulieren stoomer naar Deli werden geëvacueerd, de colonne van Pasir Poetih afgehaald en overigens gerust werd.
Den 2^{en} des morgens ten 6u werd door de sloepen aangevangen met het overzetten der colonnes en den trein, en ten 7u45m werd de marsch aanvaard; de landingsdivisie werd, om haar een vermoeiende marsch te besparen, door de "Anna" en "Slamat" overgevoerd naar een punt, tegenover Oud-Seroeway gelegen, waar zij ten 8u30m aankwam en in afwachting van de komst der colonne, naar den rand der sawah oprukte, vanwaar de ligging van een viertal vijandelijke versterkingen op ongeveer 700 m afstand, werd waargenomen; weldra kwam nu ook de colonne, onder bevel van den Majoor Meuleman, die het voetpad langs de rivier had gevolgd, op het terrein aan, en nadat de landingsdivisie hare plaats in den hoofdtroep had ingenomen werd even vóór 9u op de sawah gedeboucheerd; de sterkte van den troep bestond op dit oogenblik uit 9 officieren en 307 minderen der Infanterie, aan wie toegevoegd waren 1 officier en 19 mariniers, Marine-landingsdivisie 5 officieren en 73 matrozen 8 mariniers, artillerie 1 officier en 24 minderen met 3 getrokken bronzen kanonnen van 8 cm en een Coehoorn-mortier. Nadat tot ongeveer 650 pas van de vijandelijke stelling voortgerukt was, terwijl eene sectie infanterie bij het landingspunt achtergelaten was om de ageerende troepenmacht in den rug te dekken en de verbinding met de vaartuigen te onderhouden, kwam ten ongeveer 9u15^{m} de artillerie in batterij en richtte haar vuur met granaten en granaatkartetsen achtereenvolgens op de vijandelijke versterkingen, terwijl door den troep beurtelings pelotons- en sectiesgewijze salvovuur werd afgegeven; men kreeg vuur niet alleen uit de bentings maar ook van een 200-tal Atjehers, die nabij de meest Noordelijk gelegen versterking een schietstelling hadden ingenomen, waardoor de rechtervleugel onzer linie bedreigd werd; het detachement van Seroeway, met eene sectie infanterie versterkt, hiertegen afgezonden, slaagde erin, dat vuur tot zwijgen tebrengen.
Inmiddels had de Commandant der Landingsdivisie bevel ontvangen, om de bovengenoemde benting op den linkervleugel van 's vijands linie gelegen, te nemen. Zij rukte in vier tempo's vooruit, op de halten salvo's afgevend; door het zeer moeilijke terrein, eene sawah, met riet of zwaar hard gras ter hoogte van 1,5 m begroeid, waarvan bovendien de bodem glibberig was en vele kuilen en nagenoeg onbegaanbare galangans opleverde, kwam men slechts langzaam vooruit en leed reeds eenige verliezen; op ongeveer 200 pas van het doel werd daarom de order tot stormloopen tegen de Noord-Oostelijke face gegeven. Men kwam vóór eene omheining van aangepunte bamboe waarachter eene drooge gracht, gevuld met bamboedoerie, om het buitentalud te bereiken, moest eene tweede omheining van bamboe doorbroken worden; men trachtte nu, door kappen en snijden, openingen te maken. Het gelukte Commandant en Officieren op enkele plaatsen de borstwering te bereiken, doch de Commandant, de Luitenant ter zee 1 e kl. Mensert, werd door een schot in het hoofd zwaar gewond, zoodat hij het bevel aan den Luitenant ter zee 2e kl. C.W. Broers moest overgeven. Terzelfder tijd was het detachement van Seroeway, waarbij, zooals reeds vermeld, 20 man van het Korps Mariniers waren ingedeeld, na het vermeesteren der bovengenoemde schietstelling, tegen de Vester- en Zuiderfacen der benting opgerukt, en werd getracht, de poort der versterking te forceeren; hierbij sneuvelde de Korporaal der Mariniers Viergever, terwijl de Commandant van de troep, de 1e Luitenant der Infanterie C. van der Schroeff, bij het beklimmen der borstwering doodelijk gewond werd.
Intusschen was tot steun dezer actie eene groep infanterie van eene der andere collones afgezonden geworden, en gelukte het aan eenige manschappen dezer groep, met den Luitenant ter zee 2e kl. A. F. Gooszen en 4 mariniers, in de binnenruimte der versterking te springen, op

hetzelfde oogenblik, dat het forceeren der poort gelukte; hiermede was de versterking in ons bezit. Reeds bij het oprukken had de Landingsdivisie 6 gewonden gekregen, waaronder de Luitenant ter zee 2e kl. J. H. Zeeman; bij het stormen sneuvelden met inbegrip van de bij het detachement Seroeway ingedeelde mariniers, vier man en werden, behalve de Luitenant ter zee 1e kl. Mensert, drie man gewond. (...)
Nadat alle versterkingen genomen waren, stoomde de "Koerier" nog hooger de rivier op en verjoeg met eenige schoten uit de kanons van 3,7 cm de nog standhoudende Atjehers uit een versterkt huis in de kampong Loeboek Batil. De veroverde versterkingen werden voor den nacht door de Landmacht bezet en daags daarna geslecht. Nog in den namiddag van den 2en April werden de lijken der gesneuvelden de gewonden en de landingsdivisie door de "Koerier" en de sloepen naar Seroeway overgevoerd; aldaar was de Kapitein ter zee Stokhuyzen, Commandant der vereenigde scheepsmacht in de wateren van Atjeh, per stoomschip "Kinta" aangekomen; hij begaf zich, vergezeld van den Kapitein-Luitenant ter zee van den Pauvert, leider van het nautische gedeelte der expeditionnaire macht, per stoomsloep naar het gevechtsterrein; vandaar terugkeerende, kreeg de sloep door een geweerschot een lek, waarin den volgenden dag, door haar op eene droogte te zetten, kon worden voorzien. Den 3en werden de gewonden door de gewestelijke stoomjachten, onder geleide van eene stoombarkas, naar de reede vervoerd en had in den namiddag de plechtige ter aarde-bestelling der gesneuvelden plaats. Op den 5en keerden alle schepelingen naar hunne respectieve bodems terug, terwijl de "Koerier" met eene stoombarkas op de rivier bleef.
Nu aan Nja Makam's aanhangers belangrijke verliezen waren toegebracht, was de toestand in het Tamiangsche aanmerkelijk verbeterd; niettemin werd voorloopig de aanwezigheid van een oorlogsvaartuig op de rivier noodig geacht; toen dan ook in Mei de "Koerier" naar Penang moest om te dokken, werd het Gouvernements-stoomschip "Indragiri", met een Marine-detachement aan boord, ter vervanging aangewezen. Verder werd de toegankelijkheid van de "Tamiang-Rivier bevorderd door de opname van de Panaga-geul en de bebakening der monding van de Soengei Ijoe, welke dieper was dan de Tamianggeul.

Hendrik de Booij gaat als commandant van gewapende sloepen op patrouille om de bovenloop van de rivier Tamiang te verkennen

In de tweede helft van October werd door de "Koerier" op last van den Commandant der Zeemacht de poging herhaald, om den bovenloop der rivier te verkennen. Begunstigd. door hoogen waterstand tengevolge van bandjirs, vertrok men den 28e van Seroeway, vergezeld van eene stoombarkas en met een detachement als bovengenoemd aan boord, en bereikte den volgenden dag Karang, ruim 5 km bovenstrooms van Koeala Simpang, waar men vuur kreeg uit eene benting van Radja Silang, welk vuur door het geschut tot zwijgen werd gebracht. Terwijl men zich voor de landing gereed maakte, kwam met de "Anna" de Kapitein van Polanen Petel van Seroeway aan, vergezeld van 10 man Infanterie; deze als dekking der ambulance aanwendende, rukte nu het landingsdetachement onder den Luitenant der Mariniers G. Faassen tegen de benting op, welke overhaast verlaten bleek te zijn; daags daarna werd zij verbrand. Verder opstoomen werd voor de "Koerier" niet raadzaam geacht, zoodat, nadat met de stoom barkas eenige verkenningen waren verricht en een bezoek was gebracht aan bet ons bevriende Tandjong Mandang,aan de SimpangKiri, de "Koerier" den 2e November met krabbend anker de rivier afzakte, daar het stoomen wegen de vele afdrijvende boomen te gevaarlijk was. Terwijl de "Koerier" nog te Koeala Sim pang vertoefde, kwam aldaar den 9en November de Gewestelijk Militair Commandant per "Alllla", in prauwen eene halve compagnie Infanterie sleepende ; den volgenden dag werd de tocht vervolgd, waaraan door de gewapende stoombarkas en een 20-tal mariniers werd deelgenomen; men bereikte de Kampong Loeboek Sidoep, ongeveer 18 km boven Koeala Sim pang en deed haar in vlammen opgaan.
Inmiddels had de Oudst-aanwezend Zeeofficier ter Oostkust eene flottille gewapende sloepen van de "Merapi" en drie andere schepen samengesteld en voer daarmede den 9en de rivier op;

men bereikte een punt nog bijna 20 km voorbij Loeboek Sidoep en bevond alles rustig; den 12e was men aan boord der schepen terug.
Nog werd door de Mariniers met de landingsdivisie van de "Koerier" deelgenomen aan een marsch van de Infanterie van Koeala Simpang uit, ter opsporing van eene in de nabijheid gesignaleerde, 200 man sterke, bende Atjehers; de vermoeiende marsch leverde geene ontmoeting met den vijand op. Intusschen had de "Sindoro", waarvan brug en ketelkap van eene doelmatige blindeering waren voorzien geworden, terwijl met eigen middelen een kanon van 3,7 cm in den top van den fokkemast was geplaatst, den gen October met de "Koerier" een tocht op de Ara Koendoe-rivier gemaakt. Toen de rivier te bochtig werd voor de "Sindoro", stoomde de "Koerier" verder op, voorafgegaan door de stoomsloep, en kwam men tot het eilandje Leboni. Op de hoogte van Blang-Ni gekomen, kreeg de stoomsloep uit een loopgraaf een salvo, dat echter niemand kwetste; toen de "Koerier" het vuur opende, vluchtte de vijand.
Einde citaten uit het boek van Cohen Stuart . De Nederlandsche Zeemacht van 1889-1915

Begin 1896 kwam een nieuwe commandant luitenant-kolonel F.W. Bisschoff van Heemskerk. Hij zag dat de politiek van Deijkerhoff steeds minder goed ging functioneren. De posten van de linie werden steeds meer beschoten, vooral vanuit de gebieden buiten de linie, die met hulp van Teukoe Oemar waren gezuiverd. Deijkerhoff wilde geen patrouilles buiten de linie, dat moest worden gewaarborgd door Teukoe Oemar. Maar Bisschoff van Heemskerk gaf desondanks het bevel om eens per maand een demonstratieve patrouille te houden in het gebied buiten de linie. Op 7 maart 1896 was kapitein Blokland met 92 man op patrouille gegaan. Direct al werden zij onder vuur genomen. Na afloop telde men negen doden en 22 gewonden. Deijkerhoff verlangde van Teukoe Oemar, dat hij de orde in de buiten gebieden ging herstellen, maar deze eiste van Deijkerhoff meer wapens en munitie. Maar al spoedig bleek,dat hij van plan was over te lopen. Hij weigerde in eerste instantie de orders van Deijkerhoff op te volgen. Teukoe Oemar ging vervolgens over, dankbaar gebruik makend van de wapens, die hij van Deijkerhoff had gekregen, door de Nederlandse troepen aan te vallen. Het verraad was al lang van te voren door hem gepland. 29 maart werden de Nederlandse posten buiten de linie ingesloten. Zo ontstond er een totaal nieuwe situatie. Deijkerhoff had zichtbaar gefaald en werd ontslagen. Generaal Vetter *) werd benoemd als regeringscommissaris. Er werd nu korte metten gemaakt en een groot offensief gestart, waarop Snouck Hurgronje steeds had aangedrongen. Wie ook mee deed aan dit offensief was luitenant-kolonel J.B. van Heutsz (die al driemaal in Atjeh had gediend). Eveneens was luitenant H. Colijn van de partij. Op 5 april 1896 schreef Colijn in de Nederlander): 'De geest onder de troep is uitstekend. Er heerst spannende geestdrift. En wanneer het aan ons en aan onze soldaten ligt, geen rijsthalmpje, ja geen grassprietje in het gebied der IV Moekims (Oemars kerngebied) zal ongeschonden blijven. Hij heeft het gewild, dat de oorlogsfakkel branden zou! Het zij zoo!'.
8 april 1896 begon een offensief, onder leiding van kolonel J.W. Stemfort, met colonne van duizend man met als doel om de belegerde posten te ontzetten. De Atjehers boden fel verzet. De vallei werd door de Nederlandse troepen bezet en vele posten van de Atjehers werden vernietigd, zo ook de geboorteplaats van Teukoe Oemar in mei 1896. Koningin Wilhelmina zond een telegram om de colonne, die onder commandant van van Heutsz stond, te feliciteren met de verovering van Lam Pisang op 24 mei. Daarna werd de kampong Lamasang met de grond gelijk gemaakt. Alle bomen gekapt en de grafheuvels afgegraven. Tijdens deze zware gevechten vielen vele doden aan beiden zijde. Colijn schrijft over deze 'heldhaftige' gebeurtenis in de *Nederlander* van 22 juli : ' De vallei van Lam Pisang bevat 30-tal welvarende dorpen (kampongs). In die vallei raast de rook: een 30-tal kampongs ging in vlammen op en zijn van dit aardsche schouwspel verdwenen. De geheele rijke vallei is één onafzienbare smeulende vlakte, talrijk goed gevulde voorraadschuren van Oemar - zoomede zijn eigen prachtige woning- deelden in het lot van al het overige'. Zo kwam er een einde aan de derde Atjeh oorlog.
Dit betekende niet het einde, want er volgden nog vele oorlogen, niet alleen in Atjeh maar ook in

andere gebieden van Nederlandsch Indië. Het onderstaande kaartje laat zien deze zogenaamde pacificaties van Indië.

Pacificatie van Indië door de Nederlanders

*) Generaal Vetter en luitenant Colijn, die deelnamen aan de derde Atjeh oorlog, hebben een paar jaar daarvoor in 1894 een belangrijke rol gespeeld bij de verovering van Lombok. Hieronder volgt een korte samenvatting van deze krijgsverrichting.

Links: Luitenant H. Colijn. Rechts: Generaal J.A. Vetter.

Het ten oosten van Bali gelegen eiland Lombok is lang buiten de Nederlandse invloedsfeer gebleven. Het eiland werd bestuurd door 2 vorstenfamilies uit het oosten van Bali, het huis van Karangasem-Mataram. Het Balische vorstenbewind bestuurde zowel het eigen gebied op Bali als het gehele eiland Lombok. Eind 19e eeuw was dit geslacht van radja's(vorsten) op het toppunt van hun macht. Zij bouwden paleizen en tempels op beide eilanden. Er bestonden spanningen tussen de oorspronkelijke moslimbevolking op Lombok, de Sasaks en de hindoeistische radja's van Bali. Vooral het autocratische bewind van de Balische vorsten leidde tot opstanden op Lombok. Bestuur en belastingheffing waren in handen van deze vorsten. In de jaren negentig brak op Lombok een opstand uit tegen de op Lombok regerende Balinese vorsten. Vooral de vorst Anak Agoeng Madé was berucht om zijn wreedheden t.o.v. de plaatselijke bevolking, de Sasaks. Batavia werd door enkele Sasaks voormannen gevraagd om hulp tegen hun Balinese onderdrukkers en dan vooral hulp voor de strijd tegen de vorst Anak Agoeng Madé. In deze periode was het zo dat de Balinese radja van Lombok leenheer was van de vorsten op Bali en

verschillende Balinese leenmannen kwamen vanuit Bali hun leenheer op Lombok te hulp. Een gecompliceerde situatie en dat dus midden in de niet zo succesvol verlopende eerste Atjeh pacificaties. Er ontstond een hele diskussie : wel ingrijpen of niet, of misschien toch wel....De nieuwe gouverneur-generaal van der Wijck hakte de knoop door : we doen het wel en dus landde in maart 1894 een expeditieleger o.l.v. generaal Vetter op de kust van Lombok.

Invasie op Lombok aan het strand bij Ampenan

Tijdens de opmars naar Mataram pleegde de Balinese vorst Anak Agoeng Madé, die de Sasaks bevolking het meest had onderdrukt, zelfmoord en dus was eigenlijk de directe aanleiding verdwenen. De verdere onderhandelingen met de Balinese radja van Lombok liepen ogenschijnlijk voorspoedig, want de overmacht van de Nederlandse koloniale troepen was natuurlijk overweldigend.

Radja van Lombok

Ook de uit Bali overgekomen hulptroepen wisten, dat zij militair t.o.v de Nederlanders niets voorstelden. Maar, zoals gebruikelijk in die dagen, moesten nog wel alle kosten van de invasie worden betaald. De kosten van deze expeditie werden geschat op één miljoen gulden : voor die tijd en natuurlijk speciaal voor de Balinese radja, een krankzinnig hoog bedrag. In de loop van de maand augustus was echter al een kwart bijeen gebracht. Generaal Vetter legerde in deze periode zijn troepen verdeeld over het eiland. En toen ging het mis. De Balische vorsten kregen het (terechte) vermoeden dat, na betaling van de opgelegde schatting, de Nederlanders wel eens niet zouden kunnen vertrekken en dat op zijn minst nieuwe eisen zouden worden gesteld. Langzamerhand brak het besef door dat het Sasakse verzoek om hulp alleen maar had gediend als aanleiding voor Batavia om eindelijk heel Lombok te 'pacificeren', ook zij wisten natuurlijk wat er in Atjeh gaande was. Men besloot zich tot het uiterste te verzetten .En dus gebeurde het dat plotseling op een nacht de Nederlandse troepen, zonder waarschuwing vooraf, werden aangevallen : er vielen bijna 100 doden (w.o. de Generaal-Majoor van der Ham) en ruim 250

gewonden : de grootste nederlaag die de Nederlandse koloniale troepen tot nu toe in de 19e eeuw hadden geleden.

Generaal-majoor P.P.M. van der Ham, gedood op Lombok 26 augustus 1894

Ook de reeds verkregen oorlogsschatting waren de Nederlanders weer kwijt. M.b.v. vers aangevoerde troepen werd Lombok, met meer dan grof geweld, gepacificeerd, want kostte wat het kost, het verraad van Lombok moest worden gebroken. De verwoestingen waren enorm : eerst werd alles tussen Ampenan en Mataram door de artillerie kapot geschoten en vervolgens werd dat wat er nog overbleef, nagenoeg met de grond gelijk gemaakt. Van zowel Ampenan als Mataram, bleef nauwelijks iets over. De verwoestingen waren zo grondig dat sommigen in de pers zich afvroegen "*wat heeft het voor zin om alles zo te vernietigen, waarover men later gezag wil uitoefenen ?*" Ook op Lombok werden de slachtoffers onder de bevolking nauwelijks geteld, want "*het verzet moest worden gebroken*". Toch werd er nog geaarzeld om Tjakranegara, waar de radja woonde, aan te vallen. Men wachtte totdat er bijna 10.000 man waren : alles tussen Mataram en Tjakranegara werd omgehakt c.q. afgebroken : de artillerie wilde een vrij schootsveld hebben. De radja stuurde een smeekbrief, daarop werd, op direct bevel van G.G van der Wijck, door Generaal Vetter geantwoord met granaten. De radja betoogde dat hij niets wist van de nachtelijke aanval op de Nederlanders, hij had toch niet voor niets al zoveel geld betaald ? Het mocht allemaal niet baten. Tjakranegara werd massaal bestormd en veroverd, de radja wist te ontvluchten en gaf zich later over en werd verbannen naar Batavia.
De laatste overgebleven vorsten pleegden zelfmoord via een Perang Poepoetan: mannen, vrouwen en kinderen stortten zich in witte kleren op de verbaasd toekijkende en continu schietende Nederlanders. Een van de vele Poepoetans tijdens de pacificaties in de 19e eeuw.
Tijdens de 'akties' werd door de Nederlanders op Lombok een grote buit veroverd : zilveren en gouden sieraden en wapens : de zogenaamde schatten van Lombok. De schatten van Lombok werden jarenlang tentoongesteld in het Rijksmuseum in Amsterdam. Een gedeelte werd omgesmolten (!), pas in 1977 werd het grootste deel teruggeschonken aan Indonesië en een gedeelte bleef achter in Nederland en ligt nog steeds, naar men zegt, opgeslagen in de kluizen van de Nederlandse bank.
Uit de twee biografieën van Hendrik Colijn, die bij de invasie op Lombok heeft meegestreden, blijkt hoe men vroeger en tegenwoordig dacht over de oorlogen in Nederlandsch Indië. Het is interessant hoe de tijdgeest sterk is veranderd. Allereerst geef ik enkele citaten uit de levensschets van Hendrik Colijn geschreven door Rullmann in 1933. Hieruit blijkt hoe men in die tijd stond

tegen over de krijgsverrichtingen van Colijn. De toon is, zoals we later zullen zien in de biografie van Herman Langeveld geschreven 65 jaar later in 1998 wel geheel anders dan die van Rullmann.

De bestorming van Tjakranegara

Rullmann pagina 12 "November 1894 werd hij geroepen deel te nemen aan de bekende Lombok-expeditie. Op den 18den van die maand, bij de bestorming van Tjakra Negara, onderging hij den vuurdoop. Zijn militaire bekwaamheden werden toen erkend met het ridderkruis 4e klasse van de Militaire Willemsorde, omdat zijn afdeeling van de Noordelijke troepen het eerst was doorgedrongen in de poeri van den vorst, gelijk de afdeeling van luitenant Van der Heyden bij de Zuidelijken.
In 1895 nam hij, op zijn verzoek overgeplaatst naar Atjeh, deel aan de krijgsverrichtingen in dat gewest. In datzelfde jaar noopte een ernstige ziekte hem naar Java terug te keeren. Maar na herstel daarvan vertrok hij met bekwamen spoed weer naar Atjeh en onderscheidde zich buitengewoon in de krijgsverrichtingen tegen Toekoe Oemar. Krijgsmakkers van Colijn uit die dagen hebben verklaard, dat hij een schitterend soldaat was, onverschrokken, koelbloedig, vasthoudend, onvermoeid, beslist, humaan tegenover den overwonnen en onderworpen inlander en goed voor zijn soldaten. Eens zag hij een gewonden soldaat in de wildernis halfdood liggen. Hij ging niet, gelijk de priester en de leviet, tegenover hem voorbij, maar kwam als de barmhartige Samaritaan tot hem, verbond zijn wonden, en droeg hem 2 uur ver naar het naastbij gelegen bivak ter verpleging. In 1925 heeft hij dien ouden strijdmakker nog eens ontmoet"..
De citaten uit de biografie van Colijn van Herman Langeveld in 1998 geven wel een heel ander beeld over Hendrik Colijn tijdens zijn krijgsverrichtingen in Lombok.
Langeveld p. 57-61: "Colijn die ingedeeld was bij de derde compagnie, onder leiding van kapitein C.F. van den Ende schreef over deze zelfmoord het volgende aan zijn resp. zijn vrouw en ouders : 24 november 1894 'Ik heb er een gezien die, met een kind van ongeveer 1/2 jaar op den linkerarm, en een lange lans in de rechterhand op ons aanstormde. Een kogel van ons doodde moeder en kind.' Dan volgt een onheilspellende zin, gevolgd door een volledige beschrijving van het onheil. 'We mochten toen geen genade meer geven. Ik heb 9 vrouwen en 3 kinderen, die genade vroegen, op een hoop moeten zetten en ze zoo dood laten schieten. Het was onaangenaam werk, maar 't kon niet anders. De soldaten regen ze met genot aan hun bajonetten. 't Was een verschrikkelijk werk. Ik zal er maar over eindigen.' (*In een ander handschrift - zo goed als zeker dat van Colijns vrouw in de marge :"Hoe vreeselijk!")*.
In de brief *(17 december 1894)* aan zijn ouders gaf Colijn een iets andere beschrijving van deze gruweldaden.

'Zelfs jonge, schoone vrouwen met zuigelingen op den arm streden mee en wierpen uit de daken

stukken lood op ons, terwijl anderen zelfs de lans hanteerden. Gelukkig stonden mijn dappere Amboneezen als een muur. Na den 8en aanval bleven nog eenige weinigen over, die genade vroegen, ik geloof 13. De soldaten keken mij vragend aan. Een 30-tal mijner manschappen was dood of gewond. Ik keerde mij naar achteren om een sigaar op te steken. Eenige hartverscheurende kreten klonken en toen ik mij weer omdraaide waren ook die 13 dood.'

Hiervoor is reeds de grotere betrouwbaarheid van de brief aan zijn vrouw ten opzichte van die aan zijn ouders aangetoond, maar zelfs als deze laatste lezing de juiste is en Colijn geen expliciet bevel tot doden gegeven zou hebben, dan nog was hij als bevelvoerend officier ten volle verantwoordelijk voor het executeren van vrouwen en kinderen die om genade smeekten.
De vraag rijst hoe Colijn een dergelijke handelwijze voor zichzelf gerechtvaardigd heeft. In de geciteerde passages zit iets van een rechtvaardiging, namelijk daar waar Colijn vermeldt dat een dertigtal van zijn mannen gedood of gewond was. Het is natuurlijk een uiterst primitieve en harteloze redenering, maar iets dergelijks bleek ook toen Colijn, de balans van de gevechten opmakend, van tot honderd vijf door zijn compagnie gedode Baliërs, onder wie zestien vrouwen. 'Ik verloor echter 1 officier, wiens vrouw in diepe droefheid eerstdaags de geboorte van een kleine tegemoet ziet'. *(brief aan zijn ouders van 17 december 1894).* Het heeft iets van tegen elkaar wegstrepen: één gedode officier met een vrouw die in verwachting is rechtvaardigt zestien gedode vrouwen.
Het vraagstuk heeft echter nog een andere dimensie. Bestond er voor Colijn geen tegenstelling tussen zijn christelijke levensovertuiging en de door hem gevolgde handelwijze? Leverde die geen conflict op met zijn door het christendom gevormde geweten? Daarvan blijkt in deze brieven niets, wat overigens niet wil zeggen dat het godsdienstig element er geheel in ontbreekt. Aan zijn vrouw schreef hij: 'Danken we, mijn lieveling, den Heere onzen God voor zijne weldaden en zegeningen. Hij heeft ons in de ure des gevaars bewaard. Zij hij ons ook verder nu nabij!' *(brief van 23 november 1894).* En aan zijn ouders: 'Ik gaf mijn leven in de hand van Hem, die alom regeert en ik dankte den Heere voor 't geluk, dat hij mij gegeven had in mijn vrouwtje.'*(brief 17 december 1894).* Maar van de genoemde tegenstelling lijkt Colijn zich in het geheel niet bewust geweest te zijn. Blijkbaar achtte hij de christelijke ethiek niet van toepassing op het terrein van de oorlog. Anders gezegd: in de oorlog was volgens Colijn alles geoorloofd. '[...] in den oorlog kan men geen jonge juffrouwen gebruiken. Voor de ijzeren wet der noodzakelijkheid zwijgt alles'. *(brief van 17 december)*
Toch is de conclusie dat Colijn in 'de oorlog' alles geoorloofd achtte, waarschijnlijk te globaal, omdat daarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen koloniale oorlogen en oorlogen tussen westerse, zo men wil christelijke naties onderling. Vooropgesteld moet worden dat een dergelijk onderscheid in de uitlatingen van Colijn zelf niet voorkomt. Dat wil echter nog niet zeggen dat hetgeen rol heeft gespeeld, want het kan zeer wel onderdeel uitgemaakt hebben van de 'unspoken assumptions', de onuitgesproken veronderstellingen, van zijn tijd. In het algemeen werd de tijd van het moderne imperialisme gekenmerkt door westers of blank superioriteitsgevoel. Ook zonder dat er van geprononceerd rasdenken sprake hoefde te zijn, kon dit er gemakkelijk toe leiden dat het leven van een niet-blanke minder waard geacht werd dan dat van een blanke. Het moderne imperialisme als zodanig ging uit van een 'recht' dat Europa zou hebben om de Derde Wereld in bezit te nemen; als de inheemse bevolking zich daar dan tegen verzette, had zij haar ondergang aan zichzelf te wijten. Zonder dat dergelijke redeneringen bij Colijn aanwijsbaar zijn, hebben zij, waarschijnlijk eerder onbewust dan bewust, mede zijn optreden op Lombok bepaald. Een zijdelingse aanwijzing voor dit soort redeneringen in verband met de Lombokexpeditie is te vinden in het boek van Cool uit 1896, dat achterin wel een lijst van 'Europese' gesneuvelde officieren en minderen heeft, maar daarbij in een noot slechts vermeldt: 'Over de opgave van de [gesneuvelde] niet-Europese mindere militairen kon niet beschikt worden.'. En dat gold dan nog de 'eigen' soldaten".Einde citaten uit de biografie van Colijn door Herman Langeveld

Colijn kreeg voor zijn heldendaden het ridderschap van de militaire Willemsorde 4e klasse. Langeveld, pagina 78: In zijn Atjeh-brieven in *De Nederlander* ging Colijn niet in op de vraag naar de rechtmatigheid van de Nederlandse oorlog tegen Atjeh; impliciet blijkt wel dat hij hier geen probleem zag. In een brief van juli 1896 aan Van der Veen, antirevolutionair als hijzelf, voelde hij zich gedrongen wel nadrukkelijk bij die vraag stil te staan. Hij achtte deze van beslissende betekenis. 'Is de oorlog noodig en billijk, dan zij er ook oorlog, oorlog, oorlog! Men breke dan met elk half-systeem. Is de oorlog onbillijk, men verlate Atjeh!' Colijn kwam nu tot de conclusie dat de Atjeh-oorlog 'in oorsprong rechtvaardig' was. De antirevolutionaire pers, die blijkbaar nog steeds het tegendeel verkondigde dwaalde zijns inziens 'grovelijk', waarbij hij verwees naar het dat van Kuyper afwijkende standpunt van Elout van Soeterwoude. Colijn had zich dus terdege verdiept in de geschiedenis van het antirevolutionaire standpunt inzake de Atjeh-oorlog, en dacht van mening te verschillen met de almachtige partijleider Kuyper. Het zou tot 1904 duren voor hij in de gelegenheid was Kuyper in een persoonlijk gesprek zijn zienswijze te ontvouwen.

b. Herinneringen aan de derde Atjeh oorlog van 1893-1895

Luitenant ter Zee der 2e klasse Hendrik de Booy oud 26 jaar in Atjeh

In januari 1893 ontving onze Marine bericht dat het bekende bendehoofd Nja Makam *(later tijdens de vierde Atjeh oorlog zal hij sneuvelen)* voornemens was vijandelijkheden te plegen in de residentie Oostkust van Sumatra en wel in het bijzonder bij de rivier van Tamiang waaraan onze post Seroeway gelegen was. Marine en Landmacht namen krachtige maatregelen om daartegen op te treden. Het werd een belangrijke onderneming. Wij hadden een aantal flottielje vaartuigen aan de kust waarvan verscheidene naar de rivier Tamiang kwamen voor het vormen van een divisie gewapende sloepen en een landingsdivisie onder bevel van den luitenant ter zee 1e klasse D. A. Mensert. De "Koerier" werd ook aangewezen, gewapend met licht geschut. Het nautische deel van onze macht was in zijn geheel onder bevel van overste van den Pauvert. Er moesten versperringen in de rivier opgeruimd worden, bentengs worden veroverd en het geschiedde. Ook de Landmacht gaf haar deel en vervulde haar taak. Over overste van den Pauvert, die zich

voor deze gelegenheid had gewapend met een Japans zwaard van grote afmeting was een verhaal in omloop dat hij, zich bevindende aan boord van de "Koerier" toen hem werd gerapporteerd "versperring vooruit", de ontvangst van dit bericht erkende met de woorden: "dank U, waarschuw wanneer wij ‘m dwars hebben".

Benteng (vesting)

Wat er geschiedde, het staat alles beschreven in de Nederlandsche Zeemacht van 1889-1915 in 2 gedeelten door W. J. Cohen Stuart , dat ik leende van de heer Cox, directeur van het Historisch Scheepvaartkundig Museum (*Uit dit boek heb ik reeds de belangrijks passages betreffende de krijgsverrichtingen die mijn grootvader in 1893-1895 heeft meegemaakt geciteerd).* Nja Makam en zijn volgelingen hadden een nederlaag geleden, maar een toestand van rust en veiligheid was niet bereikt. Uit het bovenstaande zal blijken waarom ik Mensert, mijn 1e officier aan boord "Matador" en "Panter" bij mijn opname in het hospitaal te Weltevreden daar aantrof. De verwonding welke hij ontving waarbij de kogel tot de hersenen doordrong betekende voor hem verlies van een oog. Hij ontving de hoge onderscheiding te worden benoemd tot Ridder van de Militaire Willemsorde.
Mijn bestemming was op 31 mei 1893 mij te bevinden aan boord van het ramtorenschip" Koning der Nederlanden", Stationsschip van de Zeemacht op de kust van Atjeh, liggende ter reede van Olehleh. Hier bevond ik mij dus op de plaats waar in 1873 de eerste expeditie landde onder generaal Köhler, en nabij die waar generaal van Swieten landde voor de tweede expeditie in 1874.

Het landingshoofd Oleh-Leh en het strand in 1893

De Kraton was door ons genomen. De Missigit (*(Moskee)* werd door ons herbouwd. In 1884 kwam de geconcentreerde postenstelling tot stand. Het huis van Teukoe Ne Radja Moeda Setia, hoofd van de grote Moekim, die gedurende de 1ste en 2de expeditie onze zijde had gekozen en ons herhaaldelijk goede raad had gegeven zagen we dichtbij. Ook konden wij wijzen op de Atjeh tram. (...) Het zou niet lang meer duren namelijk minder dan 2 maanden na mijn komst als zou blijken of wederom zou blijken, dat Atjeh nog niet tot rust gekomen gebied geworden was. Op 20 juli 1893 namelijk was de stoomsloep van Hr Ms "Madura" nabij Diamant punt op brandwacht toen lichtsignalen onder de wal werden gezien. Met den dag zag men top van "Madura" de twee masten van een op het strand zittend stoomschip dat bleek te zijn de "Rayah Kongsie Atjeh" varende onder Nederlandsche vlag. Aan boord vond men een bloedbad, slechts twee van de europese machinisten, die zich hadden schuil gehouden, waren ontkomen. Tenslotte bleek, dat vijf Atjehers, die te Lhos Seumawè aan boord waren gekomen, nadat de controlerende politie-oppasser van boord was gegaan en die rentjongs *(Atjehse kris)* in hun kussen verborgen hadden meegebracht gedurende de vaart den Engelschen kapitein, die op de brug lag te slapen, dodelijk verwond en den wachthebbende stuurman gedood hadden. Daarna hadden zij de bemanning en de passagiers, voor zo ver deze zich verzetten hetzelfde lot doen ondergaan en het schip den wal opgestuurd, zodat het ten 9.30 's avonds even benoorden de Koela belas aan den grond liep. Daarna hadden zij met de drie sloepen de geldkist, de post , 2 Snider geweren en al wat zij geroofd hadden, benevens 4 Atjehers als gevangenen en 5 vrouwen aan wal gebracht. Toen de rovers tegen middernacht van boord waren gegaan, waren de machinisten te voorschijn gekomen en hadden enige vuurpijlen afgestoken. De bemanning van de "Madura"vond 24 lijken van passagiers en 12 gewonden; het bleek voorts dat 18 personen verdronken waren bij een poging om met de nog overgebleven sloep, die lek was, het schip te verlaten. De "Madura"nam maatregelen om het schip te bewaken en te beletten, dat het verder op den wal zou slaan, begroef de doden en verbonden de gewonden. Op de 25ste juli Juli sleepte de "Sindow" het schip vlot en werd het daarna met bewaking van de Marine aan boord onder geleide van het gouverments-stoomschip "Havik" naar Penang gebracht en overhandigd aan de eigenaars.(*mijn grootvader heeft deze gebeurtenis geput uit het reeds genoemde werk van de gepensioneerd kapitein ter zee, oud- Minister van Marine W.J.Cohen Stuart)*
Op 17 november 1893 heeft kapitein ter zee F.J. Stokhuyzen het bevel over de Zeemacht in de wateren van Atjeh overgegeven aan den kapitein ter zee F.K. Engelbracht. Door mijn plaatsing aan boord "Batavia" heb ik van die overdracht niets gemerkt. Op 28 december 1893 heeft een zestal sloepen van "Merapi"en "Batavia op verzoek van het Binnenlandsch Bestuur de rivier van Modjopahit opgevaren waar de controleur van Idi werd aangetroffen, die met een bevolkings patrouille daarheen was opgerukt. Blijkbaar was enig machtsvertoon gewenst (..) In 1893 kwam op last van onze Regering het beroemde werk van Dr Snouck Hurgronje uit. De schrijver was van 1992-1893 in Atjeh teneinde over den politieke toestand van advies te dienen. Hij raadde nergens met den vijand te onderhandelen, hem alleen te slaan en nooit de gelegenheid geven zich te herstellen. Sinds een tiental jaren had het bendehoofd Teukoe Oemar het ons lastig gemaakt. Hij had door zijn persoonlijkheid op vele Atjehers invloed en hiervan wilde de toenmalige Gouverneur partij trekken door, na zijn onderwerping hem zijn vertrouwen schenken. Deze Teukoe werd Atjehs generaal in onze dienst, toegerust met onze wapens en voorzien van ons geld tot het onderhouden van een kleine legerafdeling. Een centraal , krachtig inlands gezag hebben wij in Atjeh nooit gekend. Oelemas hielden door hartstochtelijke zendbrieven den oorlogsgeest bij d bevolking wakker. Onder die oelamas *((godsdienstige leiders)* was die in Atjeh steeds als autoriteit golden op het gebied van den godsdienst, die Teukoe werden genoemd was Tjèh Thanam di Tirò, een der ijverigste. Ik geef hier de vertaling van een van zijn zendbrieven.
"In handen te stellen van Teukoe Lamreng en Panglima II Moekins en Lamkapang en alle Moslims tot aan Lamthoes en Lampoelan. Laat deze op iedere plaats goed bekende brief niet verloren gaan. Wie hem doet verdwijnen wachte zich voor ongeluk Zo Allah wil!"
Lof zij Allah!

Van fakir, die op hulp hoopt van Allah, den Almachtige. Moge hij dezen brief doen geworden aan alle Moslimse broeders in de kampongs die door de Hollanders, de vervloekten, zijn overweldigd. Zo Allah de Verhevene wil en door zijn bestuur en Zijne kracht zullen deze en alle andere gelovigen nog overwonnen en wij Moslims door Hem ondersteund worden, zoals Allah, de Verhevene, heeft beloofd. En geopenbaard is het teeken der overwinning door het terugtrekken der ongelovigen. Hoevele sterke stellingen hebben de Moslims genomen, hoevele sterke wapenen reeds buitgemaakt. En om deze reden vermeerdert hunne volharding. De zekerheid dat de Moslims moedig zijn vermeerdert de vrees, de schuwheid en de kommer der ongelovigen en renegaten. Een duidelijk teken daarvan is, dat door paggers omgeven versterkingen willen maken en wachten plaatsen van Lam Bengkos tot aan Lambara, vandaar tot aan Geutapan Doea em Peukan Badas tot aan Koeala Tjangkool. Doch meer openbaar is het bewijs van hun kommer daar zij den vrede, van ons, Moslims, afvragen en Teukoe Basét opgedragen is geworden te verzoeken het geweervuur tussen Amagaloeng en Lambaro gedurende 15 dagen te staken. Allah! Allah! Gij lieden, onze broeders, die gevestigd zijt onder het bestuur der ongelovigen, wij zouden wensen, dat de ongelovigen en renegaten nog meer bevreesd werden. De Imam Mahdi heeft zich reeds in de Soedan en Egypte geopenbaard en hij beoorlogt die landen.*(De mahdi is een persoon van wie in sommige islamitische stromingen verwacht wordt dat hij volgens profetieën aan het einde van de tijden komt. De komst van de mahdi is het belangrijkste dat er op de dag des oordeels zal gebeuren).* Hoevele rijken hebben zich reeds aan hem onderworpen en hoevele millioenen ongelovigen en renegaten zijn reeds door de de krijgers van den Mahdi gedood. Aldus het is het ware en duidelijke bericht dat reeds alom bekend is te Mekka en te Constantinopel en in Engeland en dat ook voorkomt in de overleveringen en verhalen van de vrienden des Profeet en de uitspraken der schriftgeleerden. inderdaad zal een heilige uit één der kleinzonen, afstammelingen van den Profeet geboren worden ten tijde der verwarring in goddeloze landen, die de goddelijke wet verwerpen waar nieuwe ketterijen het hoofd opsteken. Die tijd is nu aangebroken. Allen die zich aan de zijde der gelovigen scharen, die onze broeders in de Godsdienst zijn, wilt toch den Godsdienst verheffen, het Goede doen en het Kwade nalaten en de ongelovigen bestrijden, zij zijn de vijanden van Allah, den Verhevene en de vijanden van ons, Moslims. Ook worden door U bestraft de afvalligen met duidelijke tekenen en bewijzen, terwijl gij lieden moet overleggen en beraadslagen om den godsdienst bij de renegaten versterken door ongelovigen te doden, hunne goederen te roven, bij hun te plunderen, hen te beliegen en te bedriegen en te verschalken, zoveel als in uw vermogen is, opdat gijlieden werkelijk volgens de Islamietischen Godsdienst onze broeders wordt terwijl het U hiernamaals niet als zonden zal worden aangerekend. De ongelovigen, zoals Allah wil, overwonnen en verdreven worden, zoals de heer, de Verhevene. heeft beloofd. Twijfelt gij lieden niet, wie twijfelt is niet de broeder van de Moslims. Inderdaad van den afvallige staat geschreven: Zij dragen U een kwaad hart toe en door Allah en den Profeet is ons opgedragen hen te belagen en ons te bestendigen, terwijl wij zullen gesteund worden door de kracht des Profeets, onzen voorganger Mohammed denalwetende Profeet, aan wien en aan wiens vrienden Allah barmhartigheid schonk.
16 Rabiak Achin 1302 (Adòë Mòslöt) Deze brief is geschreven na de concentratielinie werd ingesteld in 1884.
(Bij het lezen van deze brief zou men kunnen denken dat zij geschreven is door de tegenwoordige Jihadstrijders)

Ik vervolg weer met passages uit het boek met de herinneringen van mijn grootvader:
Wanneer ik nu, na zovele jaren, terugdenk aan de omstandigheden waaronder wij leefden aan boord van een klein schip dat meestal ten anker lag voor de kust van het ons als regel vijandige Atjeh, dan moet ik constateren dat wij tevreden waren, in weerwil van de warmte in de kleine hut en de aanwezigheid van kakkerlakken, die zich des nachts te goed deden aan vocht dat zij vonden in de mondhoeken van den slapende zeeman. Soms moest zo een slapende man de kooi (het bed) voor vier uur verlaten en in dien tijd zorgdragen voor de veiligheid van de een honderd en vier mensen, waarvan de meerderheid slapende was en ieder zijn eigen dromen droomde en een

minderheid, gewapende aan dek in wakende staat, een marinier met geladen geweer op de brug de wacht hield. En lag ons scheepje niet ver van een post van de Landmacht, die last ondervond van nachtelijke beschietingen door den vijand, dan gebeurde het dat op verzoek van de Commandant van die Post, het op zijn station voor anker liggende schip elk uur van de nacht een schot loste met een der kanonnen van 12 cm, op de kampong waartoe de mensen behoorden, die de nachtelijke beschietingen voerde. Ik denk nu aan de Post Sigli op de Noordkust. Wij brachten een bezoek aan deze Post en werden door de Commandant op de hoogte gesteld van de nachtelijke beschietingen door volk van de kampong Lho Soekoen, waarna de regeling tot stand kwam van de nachtelijke beschieting van elk uur een projectiel van 12 cm op de genoemde kampong. De post Sigli had een hoge, ijzeren uitkijktoren. Ik vroeg den commandant van de post Sigli mij toe te staan den toren te beklimmen, wat hij toestond maar, voegde hij er aan toe: "u moet het mij niet kwalijk nemen als ze op u schieten terwijl U naar boven klimt". Een ijzeren trap voerde naar boven, boven was men beschut. Naar boven klimmende hoorde ik beneden mij een geluid, zoiets als ' klets' van ijzer op ijzer, dat op mij de indruk maakte, dat ik was beschoten. Bij het afdalen heb ik het niet gehoord. Ik heb omtrent de nachtelijk paraatheid van ons schip nog niet medegedeeld, dat volgens een vaststaande regel de stoomsloep met een gewapende bemanning op brandwacht voer. Hoelang de brandwachtsloep uitbleef herinner ik mij niet meer. Wel herinner ik mij dat een lid der bemanning zorgde voor een zeer op prijs gestelde kop koffie waarbij naar ik geloof een primus dienst deed. Ik zal nu nog herinneringen opschrijven zonder precies dat te vermelden maar wel met de wetenschap dat ze verband hebben met de "Batavia" en gebeurtenissen welke plaatsvonden in 1893 en wel een tweede tocht met gewapende sloepen naar de bovenloop van de rivier van Tamiang. Deze rivier heeft haar bestaan te danken aan twee andere machtige rivieren, de Simpang kanan en de Simpang kiri (kanan en kiri zijn maleise woorden en betekenen rechts en links). Na vereniging van die twee rivieren heet de rivier verder Tamiang en valt in Noordoostelijke richting stromende in de straat van Malakka. Ik heb reeds verteld dat wij - de Hollanders - den Atjehsen bendeleider der Nja Makan een ernstige nederlaag hadden bezorgd. Toch kon de streek waar hij zich ophield niet als kalm worden beschouwd zoals uit berichten bleek. De "Koerier" bevond zich nog daar in de bovenloop van de Tamiang rivier met haar flinke commandant luitenant ter zee 2e klasse J.F.B.van Dijk en op het zelfde schip bevond zich ook de commandant van de gehele expeditie de overste H van den Pauvert, met zijn japanse slagzwaard.

De "Koerier" voor de expeditie Tamiang 1893 bevorderd en in staat gebracht tot krijgsverrichtingen. De beschermde marsen zijn voorzien van snelvuur kanonnen tot krijgsverrichtingen.

Nu werd weder een nieuwe sloepen flottielje gevormd met de bedoeling dat die gewenst zou blijken, aan den wal zou optreden. De "Batavia" zou gewapende sloepen leveren en niet alleen de "Batavia", maar ook verscheidende andere schepen en ik zou commandant zijn van één van die sloepen. Verscheidende schepen leverden ook één of twee sloepen door en begeleid en gesleept door stoomsloepen en stoombarkassen verzamelden wij ons tot een sloepenmacht, waarvan ieder sloepscommandant zijn best had gedaan bemanning en commandant op de beste wijze doormiddel, van kooien (hangmatten compleet) te beschermen tegen geweervuur van den vijand. Op mijn plaats achteruit had ik den indruk in Abrahams schoot te verkeren. Zo bereikten wij dan Seroeway op den eersten dag, een sterke Hollandse post aan de rechteroever van de rivier. Ik had in mijn hut aan boord een briefje achtergelaten, waarop vermeld stond wat ik zou wensen dat met mijn eigendommen zou geschieden ingeval ik zou sneuvelen. In Seroeway sliepen wij aan den wal, wat niet et letterlijk moet worden opgevat daar slapen bijna onmogelijk werd gemaakt door de talloze muskieten, die zich verheugden in onze aanwezigheid. Den volgende dag vervolgden wij onze tocht. De stemming was best. Zo waren wij nu op die machtige stroom tussen twee dichte oerwouden. Soms liet ik, als gelegenheid ons te beschieten mij voor den vijand gunstig scheen mijn bemanning gereed zijn om te vuren van achter hun kooien. Maar van een beschieting door den vijand bleek niets en ook wij deden niets. Wij passeren een benting en stelden vast, dat het een verlaten vijandelijke benting was vlak bij de rivier waarin wij nog een oude lilla vonden, welke wij in de rivier wierpen en waarin een vermagerd katje in de benting werd aangetroffen, dat wij een naam gaven (naam is ergens in die 66 jaren blijven hangen) en meenamen bevorderden tot kat van de "Batavia

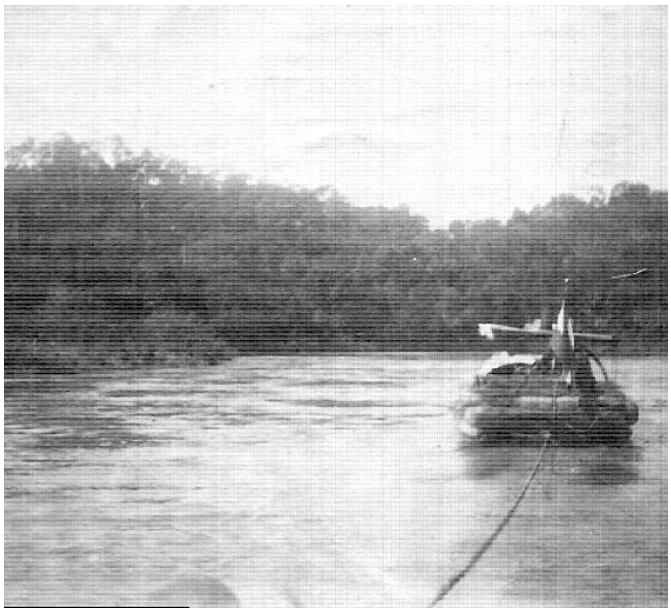

Gewapende sloepen op de rivier Tamiang. De tocht vond plaats van 9 t/m 12 november 1893

". Eindelijk bereikten wij de "Koerier"een mooi gezicht die Hollandse vlag op die machtige rivier.(...) Ik herinner mij van het bezoek aan de "Koerier"slechts dat ik, na de overste van den Pauvert met zijn Japanse slagzwaard eerbiedig te hebben begroet een zittende houding te hebben aangenomen, onmiddellijk in een diepe slaap viel, waaruit ik eerst ontwaakte toen men mij mededeelde dat onze gewapende sloepenmacht nog hoger op moest. De "Koerier" kon niet hoger op wegens haar diepgang en nu zouden wij een kijkje gaan nemen (..) Wij gingen dus verder de rivier op en zagen toen plotseling na het passeren van een bocht een grote hoeveelheid mensen, die zich op een plek bevonden waar geen bomen stonden. Deze mensen waren Atjehers , die geen vijandige houding aannamen. Ik schat het aantal op iets minder dan honderd. Hadden wij vertegenwoordigers van ons Binnenlandsch Bestuur bij ons en kwamen deze in gesprek met een aantal van deze Atjehers? Ik heb den indruk behouden dat wij niet voldoende voorzichtig

ware. maar er gebeurde niets. De volgende dag vertrokken wij met onze gewapende sloepen voorstrooms naar de schepen, ieder naar zijn eigen schip, wat mij betreft de "Batavia ". En ons katje van die Atjehse benting voelde zich 'senang' onder de hollandse vlag.
Wij waren vijf dagen en nachten (met muskieten) afwezig geweest en hadden het een vermoeiende tocht gevonden. Nu konden wij weder genieten van de gemakken welke ons goede scheepje de "Batavia" ons kon bieden. Zo iets als wat wij in die vijf dagen hadden doorleefd, het was niet zo bijzonder belangrijk maar het was toch een avontuur en zulke avonturen zijn, nu wij geen oostindiesche koloniën beheren dan - (tijdelijk) Nieuw Guinea, niet langer in ons bereik en dat is een gemis en doet ons gevoelen dat wij, wat onze positie onder de naties betreft, zijn gedaald tot van landen als Zwitserland, Denemarken en dergelijke. Maar wij kunnen ons troosten met het feit dat denkbeelden welke behoren bij den tijd waarin wij leven bezig zijn zich te voltrekken en alle naties zullen ondervinden. Later ontving ik een onderscheidingsteken, het ereteken voor krijgsverrichtingen met de gesp Tamiang 1893, ook al waren die krijgsverrichtingen niet belangrijk, toch denk ik gaarne aan dien tijd terug.
Bij mijn komst aan boord van de "Batavia" had onze Commandant mij opgedragen eenmaal in de week te oefenen met het kanon van 18 cm dat op het voorschip stond. In verband met deze opdracht begaf ik mij op zekeren voormiddag naar het voorschip waar het kanon van 18 cm A mij met zijn bemanning van 10 man afwachtte.

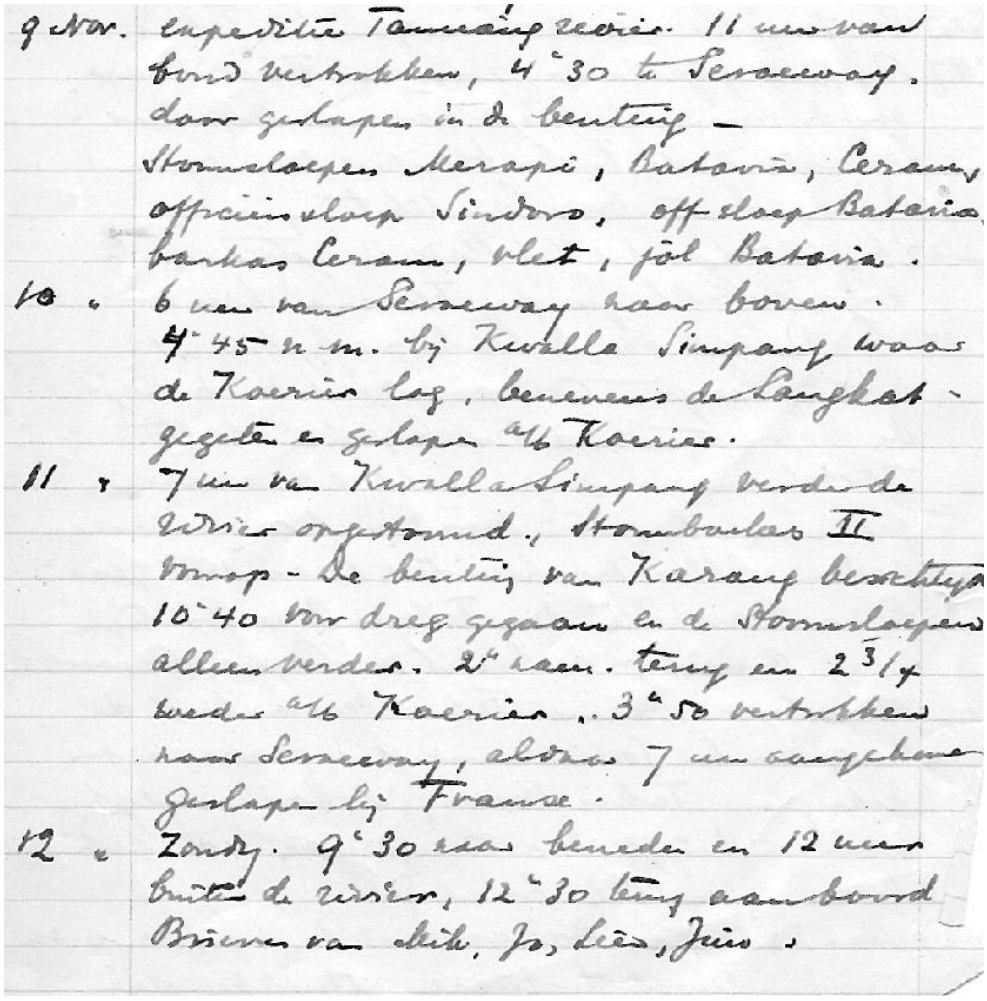
9 Nov. expeditie Tamiang rivier. 11 uur van
bord vertrokken, 4h30 te Seraeway.
door geslapen in de benting —
Stoomsloepen Merapi, Batavia, Ceram,
officiersloep Sindoro, off sloep Batavia,
barkas Ceram, vlet, jol Batavia.
10 " 6 uur van Seraeway naar boven.
4h45 n.m. bij Kwalla Simpang waar
de Koerier lag, benevens de Langkat -
gegeten en geslapen a/b Koerier.
11 " 7 uur van Kwalla Simpang verder de
rivier opgestoomd., Stoombaken II
voorop - De benting van Karang bezichtigd
10h40 voor dreg gegaan en de Stoomsloepen
alleen verder. 2h nam. terug en 2 3/4
weder a/b Koerier. 3h50 vertrokken
naar Seraeway, aldaar 7 uur aangekomen
geslapen bij Franse.
12 " Zondag. 9h30 naar beneden en 12 uur
buiten de rivier, 12h30 terug aan boord
Brieven van Mik, Jo, Leen, Jim.

Aantekeningen 1893 van Hendrik de Booy van de expeditie Tamiang rivier:

De exercitie met dit kanon doorlopende, viel het mij op dat bij het vele baksen (het geschut in de gewenste positie stellen) waarbij verscheidene kampongs schijnbaar onder vuur werden genomen mijn bemanning de zwaarte van het kanon als een groot beletsel ondervond tegen een snel

veranderen van vuurrichting. Er werd veel gezucht en weinig vriendelijke namen werden het kanon gegeven terwijl niet de aanwezige lichaamskrachten genoeg werden gebruikt. Ik zeide, dat, al was ik met de bemanning de mening toegedaan dat het kanon een pestbuil is, dit daarvoor niet verantwoordelijk is, zijnde het als zodanig geboren. Beter dan op het kanon te schelden ware het daarom alle kracht aan te wenden. Het baksen ging daarna beter en toen enige weken later den Commandant een oefening kwam bij wonen ging alles best en zeide na afloop. dat hij de oefening met genoegen had bijgewoond.(...)
In maart 1894 werd ik over geplaatst a/b van Hr. Ms. Ramtorenschip "Koning der Nederlanden". Nadat Kapitein ter zee Stokhuyzen op 17 november 1893 het commando over de "Koning" en de in de wateren van Atjeh aanwezige Nederlandse scheepsmacht had overgegeven aan Kapitein ter zee F.K. Engelbrecht had het niet lang geduurd of deze had op het schip waarop wij dienden zijn stempel gedrukt. Het duurde ook niet lang of ik had een naam bedacht, die goed bij hem paste. Deze naam was "Radja Brul", een naam waaronder hij weldra op onze gehele vloot bekend was, en die hij tot zijn dood behield, ja zelfs daarna. Hij was de door allen erkende "radja" op het schip dat "Koning" heette en de toevoeging Brul hield verband met zijn alle scheepsruimten doordringende stem. Bij de overdracht aan hem van het commando over een van onze grote schepen met een bemanning van 300 man zeide hij: "Ik heb van mijn voorganger gehoord, dat gij niet een gemakkelijke bemanning zijt en ook aan de wal wel eens aanleiding geeft tot klachten. Welnu, ik waarschuw u, als daarvan iets blijkt, zal ik u in veertien dagen zó tam maken, dat gij gort komt eten uit mijn hand." Wat hij tot de bemanning zeide werd zeer bewonderd.
Ik persoonlijk herinner mij, in de vroege morgen de wacht hebbende, aan dek geluid te horen van een menselijke stem, komende uit het achterschip, een geluid, aanzwellende tot een geluid dat het best kan worden vergeleken, al heb ik het nog nooit gehoord, met het geluid van de ontwakende leeuw, de koning der dieren. Dan een hofmeester van Europees ras, doodsbleek, die aan dek verschijnt, bedreigd wordende door die menselijke stem met het indraaien met een schroef in, ja waarin, ik weet het niet. Wij noemden zulk een vertoning "réveil du lion" en zorgden er voor een der torens van ons schip tussen onze commandant en ons te hebben als, na de doodsbleke hofmeester, de commandant op het halfdek verscheen. Het gebeurde wel eens, dat ik, op snippenjacht lang in de tropenzon gelopen hebbende, met een paar dagen koorts aan boord terug kwam en dan geen dienst kon doen. Ik was toen 26 jaar. Toen, nadat zo iets had plaats gehad, ik weer onderweg was met het voornemen snippen te schieten en op een afstand van zowat honderd meter van het schip was, hoorde ik mijn naam en, omkijkende, zag ik Radja Brul, staande op het achterschip, die mij toeriep: "denk eraan de Booy, je lichaam hoort niet aan je zelf maar aan het schip. En ik heb: "Jawel commandant" geroepen. Velen aan boord zullen zijn stem gehoord en verstaan en begrepen hebben wat hij zeide. Dat elke opvarende de plicht had mede te werken tot de goede naam van het schip, waarop hij dient en zodoende tot de goede naam van onze marine, was een gedachte die onze commandant gemeengoed wenste en die ook tegenover de Atjeher moest worden geëerbiedigd.
Als er te Kota Radja iets bijzonders gebeurde als de benoeming van een nieuwe, met ons bevriende Radja van Edi, waartoe de generaal Deijkerhoff ons uitnodigde, dan trok ik zelf mijn mooie bullen aan, lange jas met sabel en epauletten en ging er heen met de tram want in de gouverneurswoning was dan iets te zien, vele Hoofd - en andere Officieren en bevriende Atjehse hoofden vooral den nieuw te benoemen Radja van Edi en ook den sluwen Teukoe Oemar en wij vergaten dan tijdelijk dat wij (de Marine) het getikte blaadje, dat de Gouverneur ons geregeld toezond, misschien onverdiend, altijd bestempelde met den naam Blauwe Leugen. Wij oordeelden misschien ten onrechte , dat de toestand van rust en veiligheid daarin al te gunstig werd geschilderd.

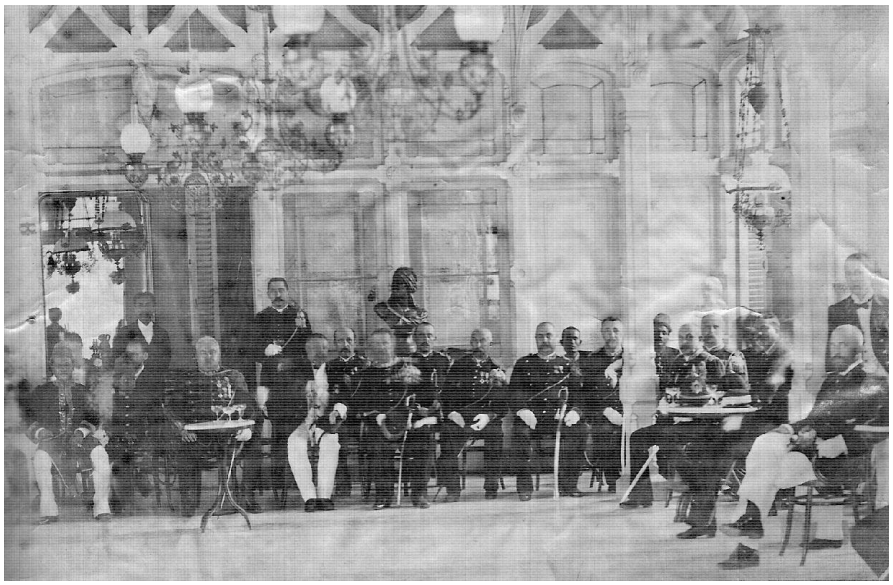

Inhuldiging van de nieuwe Radja van Edi. V.l.n r Radja van Edi , x, Generaal Deijkerhoff (met tafeltje met glazen voor hem), x ,x,Overste Siekens commandant dan 2e van links van de witte pilaar er achter zittende Teukoe Oemar, geheel rechts zittend Luitenant ter zee H. de Booy

Op 19 juli 1894 kwam een eind aan een periode van mijn dienst tijd bij de Marine waaraan ik gaarne terugdenk. Behalve met het gewone clubje bezocht ik ook enige kampongs in de geconcentreerde stelling met Alfred Boissevain *(later na het huwelijk van mijn grootvader met Hilda Boissevain zijn zwager)* dien ik op het instituut had leren kennen als adelborst van het jongste jaar. Met dit afscheid op 19 juli 1894 van een periode waaraan ik met genoegen terugdenk ben ik te vlug geweest. Immers werd ik op dien datum geplaatst aan boord van H.M. "Benkoelen" welk schip ik eerst op 18 oktober 1895 zou verlaten na 1 jaar en 3 maanden en er is geen reden waarom ik niet met genoegen ook aan dien tijd terugdenk.

De tijd dat mijn grootvader op het schip de "Benkoelen" heeft doorgebracht aan de kustwateren van Atjeh heeft hij weinig krijgsverrichtingen moet doen. Ik laat nog enkele passages uit deze tijd volgen.

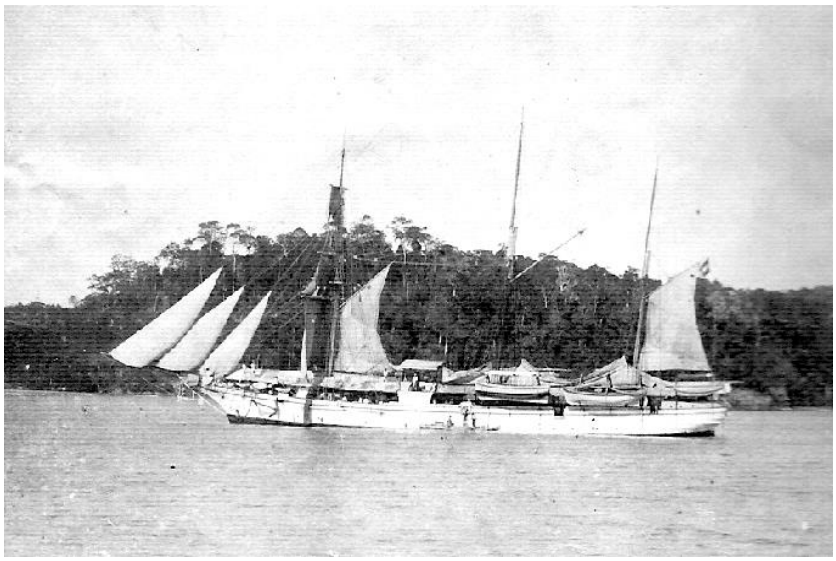

H.M. "Benkoelen ", bemanning 77 Europeanen 28 inlanders

Wij doorzochten veel zeilprauwen die beantwoorden aan de voorschriften van de Scheepvaartregeling, waren in station aan Noord - en Oostkust, ik bezocht met een stoombarkas

een in het binnenland gevestigde militaire post van het N.I. leger. Volgens mijn herinnering was de `Benkoelen" gedurende den tijd van een jaar en ongeveer drie maanden, de duur van mijn verblijf aan boord vaak aan de westkust, ook aan de Noordkust soms op de rede van Oelee Lheue voor het voorgeschreven bezoek aan het hoofdstation en ook geruimen tijd bezig aan de opname van het eiland Simaloer, een groot eiland aan de Westkust.
Ik kan mij echter niet herinneren, wanneer wij aan de Noordkust gestationeerd waren wanneer aan de Westkust waar wij vele malen met de landingsdivisie den wal opgingen ook schijf te schieten en wanneer wij het eiland Simaloer opnamen.
Een gebeurtenis vol spanning was het omslaan van onze vlet in de branding, de landing op een eiland van de bemanning van inbegrip van onze dokter v.d. Sande. Verder mag niet onvermeld blijven dat de "Benkoelen" werkzaam aan de Westkust, even op een koraal rif stootte . Alles samen genomen, is het voor ons, koloniale mogendheid , een groot verlies, dat wij dit werk zo radicaal hebben moeten opgeven De photo hierachter stelt het grote militair hospitaal Pantei Perak bij Kota Radja voor waar ik enigen tijd met koorts verpleegd werd. De photo toont vooral den langen middenweg die vertakkingen heeft naar zijwegen rechts en links waaraan de kamers van de verpleegden zich bevinden. Achteruit die kamer keek men op het uitgebreide terrein van de geconcentreerde postenlinie vanwaar geluid van geschutvuur kwam en vooral in de avond van Vrijdag het geluid van godsdienstoefening in de kampongs

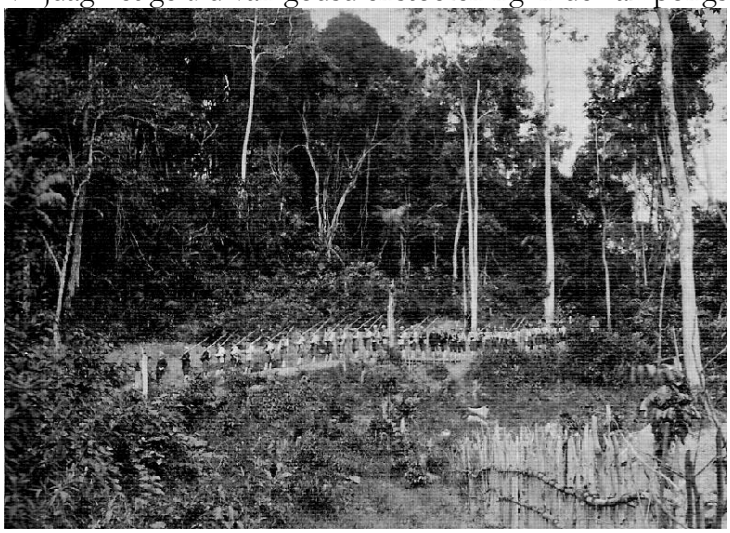

De landingsdivisie van H.M. "Benkoelen"op Poeloe Rajah, Westkust van Atjeh

De landingsdivisie van H.M. " Benkoelen" versterkt door een deel van de bezetting van de post Lho Theumawe oefenden aan de wal 1895 Geheel links staat ergens luitenant ter zee H. de Booy

Hospitaal Pantei Perak bij Kota Radja

Op gewone avonden vaak het gegil van Atjehers. 's Avonds langs de middenweg dwangarbeiders die gestorven patiënten naar het lijkhuis brengen. In het hospitaal een Hoofdofficier van gezondheid ontmoet die (misschien) Rutgers van der Loeff heet en die zegt dat "de Booij "een goed ras is. Ik vind in het hospitaal ook ter Cock , de officier van administratie van de "Flores", die met zijn sloepen langzij "Benkoelen" liggende zware brandwonden heeft gekregen door onachtzaamheid van onze machine kamer, die niet heeft gewaarschuwd dat er zou worden gebreind, waardoor ter Cock dit breinwater, dat naar ik meen 40 graden Celsius heeft, over zich heeft gekregen. Voornamelijk armen en benen getroffen
Ten anker liggende voor de kust van Atjeh bevindt zich gedurende den nacht steeds een gewapende marinier op de brug. Zijn Beamont geweer is geladen en draagt een sabelbajonet. Wij weten wat wij van den Atjeher kunnen verwachten op een donkeren nacht. Als hij wordt afgelost ontlaadt de afgeloste zijn geweer en neemt de sabelbajonet af. Nu was dat afnemen van de sabelbajonet door den afgeloste marinier wat onhandig geschied want de sabelbajonet viel in zee en wat erger is voor een bekwaam, goed oppassend marinier, vader van drie kinderen in Holland, drukt deze zijn gevoelens uit wijzende naar de plek waar zijn sabelbajonet in de zee verdween: "daar leit het pestijzer".

Werpen van mortier te Lhos Theumawe 1895

Ik maakte dadelijk het plan er over te schrijven aan des mariniers hoogste chef in de wateren van

Atjeh doch voor dien brief als briefschrijven te nemen (zonder zijn medeweten) den marinier Middendorp "capitain d'armes "aan boord. H.M. "Benkoelen", een man, beantwoordend , wat zijn karaktertrekken betreft, aan de strengste eisen welke het Korps voorschrijft.
Bekendheid met wat er omgaat in het hoofd van den Marinier stelde mij in staat aan dien brief de vereiste vorm een inhoud te geven, ook wanneer dit hoofd staat voor de beoordeling van andere moeilijkheden van het verhinderen van het opschuiven van de stropdas. Hoe die brief luidde, er zijn sedert zestig jaren verlopen en mijn herinneringsvermogen is ontoereikend. Wel herinner ik mij dat een man, die later mijn schoonbroeder werd, dien brief las en gedurende een tijdelijke aanwezigheid aan boord van H.M. " Koning der Nederlanden" mij zeide dat hij er met genoegen van had kennis genomen. Die man was de luitenant ter zee 2 e klasse Abraham van Stockum.*(een volle neef van Hendrik de Booy).* Wat zou de ontvanger van den brief, luitenant G. Faassen doen.. Wat hij deed had ik niet verwacht. Hij schreef aan de Commandant van d e "Benkoelen" van Rossum. Wat hij schreef weet ik niet en wist ik zestig jaren geleden ook niet.

De marinier Middendop, "capitaine d'armes "aan boord H.M. "Benkoelen"op de kust van Atjeh. Hij schreef (zonder zijn medeweten) een brief met een klacht aan zijn hoogste chef (zie tekst)

De heer van Rossum, commandant van H.M."Benkoelen" bezat verscheidene lofwaardige eigenschappen doch hield niet van zulk soort aardigheden. Wat zou hij doen. Misschien had hij het briefje van G. Faassen, dat waarschijnlijk niet geheel vrij van een geestigheid zal zijn geweest op een dergelijke wijze hebben kunnen beantwoorden maar hij deed het best wat hij kon doen "niet" en liep een week rond met de gelaatsuitdrukking welke lezer van het leven van Koningin Victoria bekend is, die van "we are not amused".
Daar mijn doel is het opschrijven van herinneringen mag ik geen herinneringen verzwijgen tenzij dit gewenst is. Op en neer wandelen op het half dek met onze commandant (luitenant ter zee 1e klasse J.P. van Rossum en sprekend over koetjes en kalfjes, zeide hij plotseling, de Booy zeide hij onze tweede machinist wil bevorderd worden tot een hogere rang. Volgens de bepalingen moet hij daarvoor examen afleggen en heb ik besloten U te belasten met het afnemen van dat examen. Het gaat om Natuurkunde, wel te weten de beginselen. En wanneer zal dit examen worden afgenomen, vroeg ik "Morgen "antwoordde de Commandant. De marine is vol verrassing.. Het ene ogenblik ben je de gast van een rijke Arabier het volgende sla ik om met een sloep; wat mij altijd treft als ik thuis kom in het ouderlijk huis te Haarlem dat de kruidenier van Veen terwijl ik in grillige lijnen den aardbol heb omcirkeld nog altijd bezig is met het afwegen van een of ander vocht zoals stroop of het afmeten van iets anders als ik uit de tram, die mij naar

huis brengt, hem met de hand groet, want ik ken dien man. Vaak heeft mijn Moeder mij opgedragen, toen ik nog een jongetje was, iets bij Veen te kopen, maar deze verrassing gaat te ver. Als de Commandant mij in kennis brengt met deze benoeming herinner ik mij niets van de beginselen van Natuurkunde. Er zal dus een leerboek nodig zijn om het geheugen op te frissen. veel meer dan iemand die her examen afneemt gevoel ik mij als iemand die examen aflegt. Maar ik had dien nacht de Hondenwacht en friste met een leerboek dat ik vond het vroeger geleerde op. Den volgende morgen zat ik met den machinist en de Commandant aan een tafeltje aan dek. De machinist kwam door zijn examen en ik door het mijne.
Mijn tijd dienende in de wateren van Atjeh liep ten einde. Op 18 october 1895 werd ik overgeplaatst in de rol van H.M "Gedeh", het wachtschip in de haven van Tandjong Priok. Op 2 november melde ik mij aan boord van dit schip na een voorspoedige reis met de Westboot van de K.P.M. Ik nam afscheid van de "Benkoelen" en van mijn vrienden te Oleë Lheuë.

H. de Booy in de kleding van een atjees hoofd (oeloebalang)

In mijn atjehsen tijd had ik veel gelezen in het boek van Snouck Hurgronje en had ik getracht met behulp van de atjehse taal te leren. De gedachte was bij mij opgekomen afscheid te nemen van de Marine en in dienst te komen bij het Binnenlands Bestuur. Toen het feit dat ik hierover ernstig nadacht en er over sprak met een assistent resident ter ore kwam van mijn ouderen vriend Frits Bauduin, schreef deze mij verscheidende brieven, minstens drie, waarin hij ten sterkste afraadt het plan dat ik heb, uit te voeren onder aanvoering van de grote nadelen en er aan verbonden waartoe dan ook behoort dat ik ten slotte dan zal trouwen met de "snaar" ,die zo trouw voor mij gezorgd heeft. Hij wijst ook op de nadelen verbonden aan het op mijn leeftijd in dienst komen als controleur. Intussen, begrijpende dat ik bij de overgang naar het binnenlands bestuur zou moeten kunnen beschikken over de kennis welke door aanstaande controleurs gedurende een studie van een aantal jaren te Leiden is verkregen of over een deel ervan, ben ik begonnen met het lezen van maleise hikajats in arabiesch schrift. Wij ontvingen op het Instituut van de Marine reeds onderricht in die richting van den heer Derx. Het was mijn plan te Batavia te wenden tot een heer, die Margadant heette en die zonder twijfel bereid zou zijn mijn kennis in het lezen van hikajats te onderzoeken en beoordelen. (Later in Batavia heeft de heer Margadant zijn vaardigheid in het lezen van maleise hikajats in arabisch schrift niet voldoende gevonden wat mijn grootvader niet verwonderde).
Op den dag van vertrek besteeg ik de Westboot, aan boord waarvan groet drukte heerste. Er waren vele militairen aan boord en daarbij behorende vrouwen en kinderen. Op het grootluik zat

een figuur, dien ik dadelijk herkende als een Atjeher. Hij was met een dun touwtje verbonden aan een politieoppasser, een inlander, die rustig sliep. Vrouwen van militairen brachten den gevangen Atjeher seroetos (inlandse cigaretten) dat hij dankbaar ontving. Ik vroeg hem in de Atjehse taal van waar hij kwam en hij vertelde mij dat hij kwam van de kampong Lho Soekoen bij Sigli; dat Atjehers de boot van het binnenlandsch bestuur, die onder de brug lag in de hollandse benting Sigli hadden geroofd en dat een atjehs oeloebalang de dader had aangewezen en uitgeleverd, echter werd de boot, naar ik meen, een stoomsloep, niet uitgeleverd en ontkende deze atjeher dat hij had deelgenomen aan de roof, maar oeloebalangs zijn en toen volgde een woord, dat waarschijnlijk vertaald in de hollandse taal "smeerlappen" betekent. Sigli is de ons welbekende post, welks militair commandant ons een bezoek bracht en met onze commandant een afspraak maakte welke inhield dat hij hulp nodig hebbende die vuurpijlen zou tonen.

Extra oorlam bij de gelegenheid van het bezoek van de Commandant van Sigli

Hij zou, het was avond, na terugkomst op zijn Post, ook vuurpijlen omhoog schieten, maar deze zouden dienen om te zien, dat die vuurpijlen goed zichtbaar waren, niet als een verzoek om hulp. De Commandant van Sigli verzocht onzen Commandant de bemanning een extra oorlam te geven schenken en dit verzoek willigde onzen Commandant in.
Daarna vertrok hij. Wij lichten daarna het anker en gingen onder stoom naar onze plaats door onze commandant opgegeven. Ik had de wacht en onder stoom zijnde stond ik op de brug. Toen zag ik drie vuurpijlen omhoog gaan boven Sigli, wat ik den Commandant rapporteerde, die mij mededeelde dat deze vuurpijlen geen andere betekenis hadden, dan dat ze gezien waren wat wij nog door het oplaten van een vuurpijl bevestigden.
De Atjeher van het groot luik zeide te behoren tot de kampong Lko Soekoen van waar Sigli vaak beschoten werd en die wij dan beschoten met granaten. Na aankomst in Tandjong Priok gingen al die militairen en ook de Atjeher van het grootluik van boord. Enige dagen, misschien een week later, te Tandjong Priok geland zijnde met de bedoeling naar Batavia te gaan zag ik een troepje dwangarbeiders op de gebruikelijke wijze onder geleide van een inheemse politieoppasser gekleed in een tenue dat hem het voorkomen geeft van een gekleed aapje. Een dun touw omgeeft zijn gehele troepje. De twee einden zijn aan elkaar geknoopt en dan heeft de politieoppasser het in de hand. Een van de dwangarbeiders steekt een arm in de hoogte . Ik herken hem, al is zijn lange haar geknipt, den Atjeher aan boord van de Westboot. Ik vraag hen naar het oordeel van het binnenlands bestuur en hij zegt mij dat hij 20 jaar dwangarbeid heeft gekregen. Ik herinner mij dat hij er "soesah tehat"aan toevoegde. Toen kwam het troepje in beweging, ik denk naar de pakketboot die een lange reis zal maken naar een plaats in het oosten van ons eilandenrijk. Er

waren vele mensen, een van die mensen scheen mij toe ietwat verbaasd te zijn over mijn spreken met een dwangarbeider.. Het was een ambtenaar van het BB een resident of assistent-resident.

Voor de expeditie naar de Tamiang rivier van 5-12 november 1893 heeft Hendrik de Booij van de Minister van Marine Jjhr H.W. van der Wijck een oorkonde gekregen dd 30 november 1894

Oorkonde voor Hendrik de Booij, Luitenant ter Zee der 2e Klasse, . (De naam van de Booij wordt nu terecht met een lange ij geschreven). De tekst van deze oorkonde luidt: De Minister van Marine, Gezien het Koninklijk Besluit van den 19 Februari 1869 no 13 waarbij een eerteken is ingesteld voor hen, die deelgenomen hebben aan belangrijke krijgsbedrijven, verklaart dat de Luitenant ter Zee der 2e klasse H. de Booij gerechtigd is tot het dragen van het voormeld eereteken met gesp, hebbende hij als Luitenant ter Zee der 2e Klasse deelgenomen aan de expeditie naar de Tamiang-rivier (Oostkust van Sumatra) 1893. 's-Gravenhage den 30 november 1894. De Minister voornoemd Van der Wijck

Oorkonde voor Antonie Frederik Gooszen, Luitenant ter Zee 2e klasse. De tekst van deze oorkonde is identiek aan die van Antonie Frederik Gooszen. Uiteraard verschilt de naam die bij de oorkonde is ingevuld

Opmerkelijk genoeg bestaat er een direct verband tussen mijn twee grootvaders, voordat mijn ouders geboren waren. Wat wil namelijk het geval. Zoals we al hebben kunnen lezen waren zij aan boord van de gewapende sloepen, die een verkenningsexpeditie uitvoerden op de bovenloop van de Rivier Tamiang aan de Oostkust van Atjeh. Zowel mijn grootvader Gooszen als mijn grootvader de Booij krijgen voor deze krijgsverrichtingen een ereteken van de Minister van Marine. Uit de oorkonde, die daarbij werd vergezeld gaat heeft de zelfde tekst voor beide grootsvaders, uiteraard waren de namen van hen op de oorkonde verschillend. De dagtekening was ook het zelfde: 30 november 1994. De oorkonde was getekend door Jhr H.M. van der Wijck, de Minister van Marine.

4. Vierde Atjeh oorlog 1898-1918

De vierde Atjeh oorlog duurde van 1998-1918. Mijn grootvader is reeds, zoals we al gezien hebben in 1895 uit Atjeh vertrokken Hij is in begin 1900 weer naar Indië teruggekeerd. Hier werd hij benoemd als adjudant van de Gouverneur-generaal W. Rooseboom. Door deze functie was hij indirect op een bepaalde manier betrokken bij deze vierde Atjeh oorlog. Rooseboom was van huis uit een beroepsmilitair.

Willem Rooseboom ,Gouverneur-generaal 1899-1904. Mevrouw Rooseboom-Pit

Bij zijn ontslag uit de militaire dienst in 1899 werd hij bevorderd tot luitenant-generaal. Roosebooms ontslag hing samen met zijn benoeming tot gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië. Men mag aannemen, dat deze benoeming het werk is geweest van de minister van Koloniën J.Th. Cremer, die Rooseboom uit de tijd van diens kamerlidmaatschap goed kende. Dat de keuze op een militair viel - voor het eerst in bijna zestig jaar na het overlijden van gouverneur-generaal D.J. de Eerens in 1840 - was op zichzelf niet zo verwonderlijk. De gebrekkige staat van de Indische defensie baarde bij het opdringen van Japan en het verlies van de Philippijnen door Spanje aan de Verenigde Staten grote zorgen. Rooseboom leek de geschikte man om Indië in een betere staat van tegenweer te brengen bij een onverhoopte aanval van een buitenlandse vijand. In de Indische pers vond Roosebooms benoeming echter geen onverdeeld gunstig onthaal, vanwege zijn onbekendheid met Indië waarvoor hij in het verleden nooit enige belangstelling had getoond. Hij volgde in oktober 1899 de Gouverneur-generaal Jhr C.H.A. van der Wijck op. Hij steunde van Heutsz met volle overtuiging in zijn strijd tegen de Atjehers om het Nederlands gezag te vestigen. Als gouverneur-generaal, heeft Rooseboom niet geheel aan de verwachtingen ten

opzichte van de door hem te ondernemen reorganisatie van de Indische defensie beantwoord. Met de minister van Koloniën lag hij dikwijls overhoop. Zo bood Rooseboom in december 1903 zijn ontslag aan, omdat hij door gewapend ingrijpen een einde wilde maken aan de in het rijkje Tabanan op Bali bestaande weduwen verbranding, terwijl minister Idenburg van een dergelijk ingrijpen niet wilde weten.

Willem Frederik Idenburg , Minister van Oorlog

Het conflict kon worden bijgelegd doordat de raja van Tabanan zich in het begin van 1904 naar de wensen van de Ned.-Indische regering schikte.(*Zoals we hebben gezien bij de memoires van mijn oom James Marnix de Booy, is het plan van Rooseboom toch uitgevoerd in 1906 toen Bali werd veroverd. Mijn oom heeft als zeeofficier meegedaan met deze verovering).* Op 1 oktober 1904 gaf Rooseboom het bestuur over aan zijn opvolger, de pacificator van Atjeh, J.B. van Heutsz.

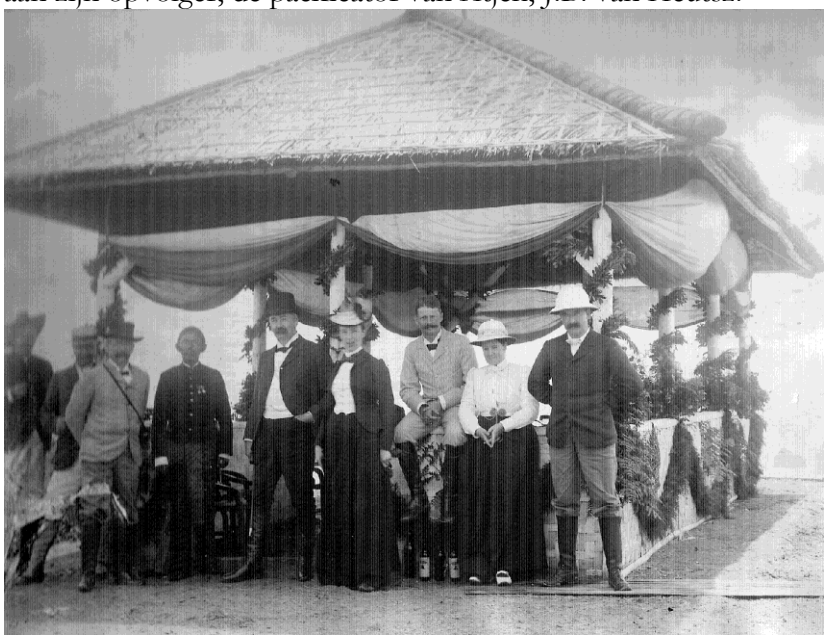

Hendrik de Booij adjudant van de Gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië V.r.n.l: H. de Booij, zijn vrouw Hilda, Holle, vrouw van de Gouverneur Generaal Rooseboom-Pit, Gouverneur-generaal Rooseboom, Regent van Bandoeng, Nederburg, De Lannoy, assistent resident Maurenborcher.

De tuchtiging van de opstandige Atjehers, aan het einde van de derde Atjeh oorlog heeft een onbeschrijfelijke verwoesting aangericht. Groot Atjeh was vrijwel geheel ontvolkt, de bevolking

was weggetrokken naar andere gebieden zoals Malakka . Hoe diep de moraal van de troepen was gezonken laat een passage uit het boek van Paul van 't Veer over de Atjeh oorlog zien:
pagina 232: "De mate van verwildering wordt treffend geïllustreerd door een trofee die in 1897 op de achtergalerij van het militair hospitaal te Koetaradja was tentoongesteld. Het was een grote stopfles gevuld met alkohol waarin het opgezwollen hoofd dreef van teukoe Nja Makan. (*over deze man verhaalt mijn grootvader in zijn herinneringen)*. Deze verzetsleider was in juli 1896 ernstig ziek aangetroffen in kampong Lamnga even buiten de linie. Hij werd op een tandoe gelegd en met zijn gezin naar de colonnecommandant overste Soeters gebracht. Die liet hem van de tandoe gooien en ter plaatse doodschieten. In aanwezigheid van Makans vrouwen en kinderen werd zijn hoofd afgehakt. Kolonel Stemfoort liet het als trofee tentoonstellen. Een niet teerhartige ooggetuige schreef: 'Deze en soortgelijke barbaarsheden hebben de onderwerping en pacificatie van Atjeh niet in de hand gewerkt, tegendeel, zij hebben ons duizenden en duizenden onverzoenlijke vijanden bezorgd.' (Later kreeg deze Stemfoort de Militaire Willemsorde 3e klasse).

Kolonel J.W. Stemfoort

Generaal van Heutsz was de leider van de Pedir expeditie in 1989. Uit Selimoen en Sigli vertrokken twee collones van 75-100 man. Snouck Hurgronje was ook weer van de partij en had een groot aandeel, samen met van Heutsz, gehad om de voorbereiding van deze expeditie. Hun grootste tegenstander was niet minder dan de Teukoe Oemar, die we al eerder hebben leren kennen.

Bivakfoto Pedir expeditie olv. generaal van Heutsz. Hij zit achter de tafel links op een stoel. De man uiterst links in de witte jas is Snouck Hurgronje

Op 10 februari 1899 viel het leger het kamp van Teukoe Oemar binnen. Hij had er echter lucht van gekregen en trok op tijd weg en viel met zijn mannen de plaats Meulaboh aan. Er waren nog maar weinig mensen op deze post achter gebleven. Maar van Heutsz had toch rond de post een hinderlaag gelegd met in zijn achterhoofd de gedachte : "Je kunt maar nooit weten". Er ontstond een heftige strijd. De troepen van Oemar raakten in paniek, maar ook de troepen van van Heutsz onder leiding van Verbrugh moesten zich terugtrekken. De volgende ochtend bleek dat onder de gesneuvelden Teukoe Oemar zelf en verscheidene van de bekendste panglima's.
De volgende expeditie, die geleid werd door van Heutsz, is in 1901 tegen de bergstelling Batoe Iliq. In 1880 heeft Generaal van der Heijden tot driemaal tevergeefs geprobeerd deze vesting te veroveren. Nu lukt het wel met verlies van 5 doden en 27 gewonden en71 doden aan de kant van de Atjehers. Door al deze militaire acties werd het verzet van vele feodale hoofden en hun legertjes gebroken. De sultan van Kota Radja en zijn volgelingen waren in 1874 uit hun stad verdreven en gaven zich na een kwart eeuw over op 10 februari 1903. Even later door Panglima Polim, die een grote rol heeft gespeeld in de guerrilla strijd tegen het Nederlandse gezag.

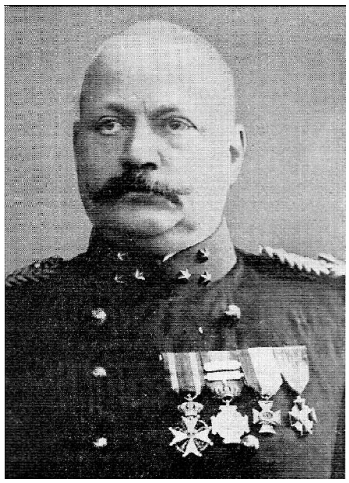
Commandant J. J. Verbrugh

Van Heutsz bij de aanval op Batè Ilië op 3 februari 1901. Geheel links staat een afdeling infanterie voor dekking van de staf. Achter Van Heutsz v.l.n.r. kolonel Van Dussen, majoor Doorman, kapitein Spruijt, achter de kapitein luitenant Schutstal van Woudenberg en de controleur (inlandse bestuurder) Frijling

De tijd van van Heutsz van 1899 tot 1909 waren de tien bloedigste jaren van alle Atjeh oorlogen. Het toppunt was wel de expeditie van 8 februari tot 23 juli 1904, die onder leiding stond van overste G.C.E. Van Dalen. Zijn rechterhand was 2e luitenant Christoffel. Hij vergezelde van

Daalen op de tocht door de Gajo en Atlas gebieden in het zuiden van Atjeh. In de vijf maanden werden 2092 Atjehers gedood tegen 26 doden van de troepen van Van Dalen. Toch werd er maar eigenlijk een tiental dagen heftig gevochten
Ook hier laat ik van 't Veer in zijn boek Atjeh oorlog over deze expeditie van Van Daalen aan het woord. Op pagina 270 lezen we:
"De dorpelingen hadden zich met slag- en steekwapens en wat ouderwetse tromplaadgeweren verschanst achter aarden wallen met doornstruiken. Zij waren in geen enkel opzicht partij voor de marechaussees met hun moderne repeteergeweren. De aanvallers konden zich voor de kampong model opstellen, kregen het signaal Aanvallen en bestormden de aarden wallen. Dat was altijd een hachelijk moment, het enige, en het duurde slechts kort. Zodra de soldaten op de wal stonden, schoten zij systematisch alles neer wat zich daarachter bevond. Soms duurde de schietpartij een kwartier of een half uur, soms duurde het een paar uur eer de kampong veroverd was en de complete bevolking afgemaakt. In één enkel geval duurde het van kwart over negen's morgens tot kwart over vier 's middags. Nimmer gaf iemand zich over. Nimmer dacht Van Daalen aan een andere tactiek dan de totale uitroeiing. Gevangenen kon hij niet maken".

Bivak Tripa. De expeditie nam de familie van Panglima Polim in gijzeling en dwong hierdoor Panglima Polim zich over te geven. Colijn omcirkeld.

Panglima Polim, de verzetsstrijder die zich in 1903 overgaf aan het Nederlands gezag

Wat had hij met hen moeten doen? Wie had hen moeten bewaken of afvoeren? Tijd voor belegeringen wilde of kon hij niet nemen. Hij had haast. Hij wilde voorbeelden stellen. Zijn

tactiek was complete overgave of complete dood. Het werd een moordpartij zonder weerga, waarvan men de foto's zestig jaar na dato niet zonder ontzetting kan bekijken. Van Daalen was allerminst beschaamd over zijn optreden, veeleer trots op zijn succes, hij liet luitenant Neeb na afloop van de bestormingen de stapels lijken fotograferen, de triomfantelijke marechaussees ernaast.
De rechterhand van Van Daalen overtroef zijn baas nog in wreedheid. Van Daalen schreef in zijn verslag, dat Christoffel altijd als eerste begon te schieten en als laatste eindigde en hier had Van Daalen een hekel aan, niet aan dat schieten, maar dat Christoffel al begon voordat hij, Van Daalen, het bevel had gegeven. Na het bevel 'staakt het vuuren' schoot Christoffel met zijn mannen nog altijd even door. Ook van 't Veer weet enkele staaltjes van het optreden van deze luitenant Christoffel te verhalen:
Pagina 266: "De divisie die Christoffel onder zijn commando zelf had mogen samenstellen uit Ambonese, Menadonese en Javaanse veteranen, was dan ook geen gewone marechaussee. Het was 'de colonne mat jan,' de tijgercolonne, waarvan de manschappen als extra-ornament een rode halsdoek droegen. Als men een van de oude brigadecommandanten over die dagen spreekt, schrijft Zentgraaff, 'heft hij afwerend de handen even op; hij wil er niets meer van zeggen.' Een voorbeeld van Christoffels manier van optreden uit andere bron: "Hij moest een eind maken aan het opbreken van de trambaan, een der meest voorkomende verzetsdaden. Hij controleerde 's nachts de kamponghuizen langs de baan. Was de man afwezig, dan werd op de deur met krijt een kruis getekend. De volgende ochtend vroeg werden de aangekruiste huizen weer nagelopen. Kon de man naar het oordeel van Christoffel geen goede verklaring geven van zijn nachtelijke afwezigheid, dan werd hij meteen doodgeschoten"..

Links: Overste Van Daalen. Rechts: zijn rechterhand Luitenant Christoffel

De kampong Koeto Reh in de Alas landen in Atjeh op 11 juni 1904 veroverd door een marechaussee colonne onder commando van overste Van Daalen. Geheel links staande: overste Van Daalen. Foto genomen door J. Neeb

Vooral deze activiteiten werd hij de meest gedecoreerde officier van het KN.I.L.: Militaire Willemsorde 3e en 4e klasse, Ridder Nederlandse Leeuw etc. De hele expeditie is vastgelegd in het boek: De tocht van Overste Van Daalen door de Gajo-, en Alas- en Bataklanden. 8 februari tot 23 Juli 1904 door J.C.J. Kempees 1e Luit der Art. en fungeerend Adjudant van de Colonne Commandant. Uitgegeven te Amsterdam door J.C. Dalmeijer in 1905, 265 pp 28 foto's van J.Neeb

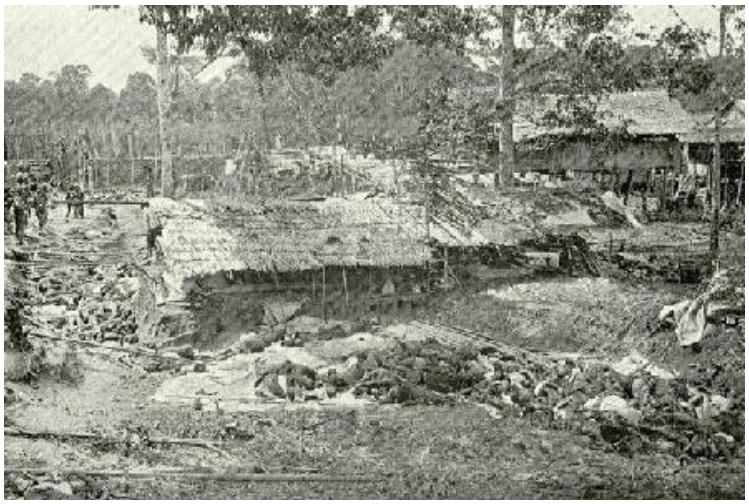

Massagraf in de kampong Koeto Reh

De groep van Van Daalen na de verovering van de kampong Koeto Reh. Achter rotsblok overste Van Daalen. Foto J. Neeb

Medio 1908 werd Van Daalen opgevolgd door de toenmalige Luitenant-kolonel H.N.A. Swart. Van Daalen werd 1910 werd benoemd tot commandant van het leger in Ned.-Indië. Van Daalen verliet de militaire dienst in 1914. Van 1908 tot 1918 trad Swart op als gouverneur van Atjeh. Zijn pacificatie van Atjeh gaat gepaard met vele bloedige veldslagen. In de Gajo-hooglanden waren volgens Nederlandse schattingen nog vijf tot zesduizend Atjehers, die bereid waren zich dood te vechten Ze werden bezield door de Teungkoe Di Tiro, de zonen en de kleinzonen van Teungkoe Tjèh Thaman di Tiro. *(Over deze verzetstrijder heb ik al eerder geschreven)*.. De marechaussee trok de ruwe hooglanden in en zette de achtervolging in. Uitgeput door de voortdurende klopjachten zagen sommige Atjeese verzetsleiders geen andere uitweg dan zich over te geven. Luitenant H.J. Schmidt kreeg in 1909 de opdracht zich geheel te wijden aan het uitschakelen van de laatste Teungkoe Di Tiro, die zich in de bergen in de omgeving van Tangsé hadden verschanst.

Links: Luitenant-kolonel H.N.A. Swart, 'pacificator' van Atjeh. Rechts: Commandant H.J. Schmidt

Zij werden beschouwd als de gevaarlijkste tegenstanders van het Nederlandse gezag. Schmidt vertrok met twee brigades. Hij probeerde overal inlichtingen in te winnen (Schmidt sprak vloeiend Atjees), maar niemand zei een woord over de verblijfplaats van de Di Tiro's. In mei 1910 kwam hij er eindelijk achter waar zich een schuilplaats bevond en wist hem te doden. In 1911 wist Schmidt nog meer familieleden van de Di Tiro's te doden. Zo kwam er een einde aan de pacificatie van Atjeh. (Later werd Schmidt kamerheer van Koningin Wilhelmina, met de exclusieve opdracht om als een soort financiële waakhond Prins Hendrik te schaduwen en voor nieuwe leningen te behoeden). In 1918 werd Swart in de rang van luitenant -generaal gepensioneerd. Op 12 augustus 1918 benoemd tot vice-president van de Raad van Indië tot 1922. Hij kreeg voor zijn krijgsverrichtingen de Militaire Willemsorde 2e klasse..Pm

Hiermee eindigt de samenvatting van de vierde Atjeh oorlog van de periode 1989-1918.

Aan het eind gekomen van dit hoofdstuk over de derde en vierde Atjeh oorlog, zou ik nog het volgende willen opmerken. Het is goed de tekst te lezen met in het achterhoofd, dat ten tijde van deze Atjeh oorlogen in het Vaderland deze oorlog als legitiem werd ervaren. Zo is het te begrijpen dat de betrokken militairen zeer hoge onderscheidingen hebben kregen en zelfs door Koningin Wilhelmina werden gefeliciteerd voor hun krijgsverrichtingen. Om van deze tijdgeest een goed voorbeeld te geven citeer ik het begin van het boek van luitenant-generaal Jan van Swieten. De waarheid over onze vestiging in Atjeh. Hij heeft tijdens de tweede Atjeh oorlog een zeer belangrijke rol gespeeld, zoals we hebben gezien bij de herinneringen van mijn oom Chrik de Booy.
"Koloniale mogendheden kunnen zich zelden in een langdurige staat van rust verheugen. Omringd door volken, die in zedelijk gehalte, in maatschappelijke ontwikkeling nog vrij laag staan en van het recht van eigendom geen hoog begrip hebben, zijn zij door provocatien, niet zelden door daden van geweld, - zooals menschen- en strandroof, overrompelingen en afloopen van handelsvaartuigen, gewapende rooftochten, voortdurend in geschillen gewikkeld, die tot vijandelijkheden overslaan, en ten slotte, ten einde herhaling te voorkomen, dwingen de landsgrenzen te verplaatsen en het gebied uit te breiden"
Momenteel zijn Nederlandse militairen in het gebied van Uruzgan in Afghanistan in oorlog gewikkeld met de Taliban guerrilla troepen. Door de media worden we verteld, dat er weer zoveel Talibans door onze troepen zijn gedood. Wel vraag ik mij of, waarom we alleen berichten krijgen over het aantal gedode Taliban-strijders en niets te horen krijgen over slachtoffers onder burgers, gewonden en gevangenen. Onze premier Jan Peter Balkenende zegt dat hij trots is op wat we in Uruzgan ondernemen. Net zoals de Atjeh oorlog wordt deze oorlogsmissie door onze volksvertegenwoordiging goed gekeurd en als een legitieme strijd beschouwd. Het zou misschien

wel eens kunnen gebeuren, dat de tijdgeest over deze oorlog net zo zal veranderen als met de Atjeh oorlog is gebeurd. De tijd zal het leren.

Gebruikte Literatuur

Cohen Stuart., W.J. (1937) De Nederlandsche Zeemacht van 1889-1915 in twee delen. 's Gravenhage -Algemeene Landdrukkerij
Croo, M. H. Du (1943) Generaal Swart pacificator van Atjeh. Uitgave N.V. Letter -Nypels Maastricht
Kempees , J.C.J. (1905) De tocht van Overste Van Daalen door de Gajo-, en Alas- en Bataklanden. Uitgegeven te Amsterdam door J.C. Dalmeijer
Langeveld, Herman (1998) Hendrikus Colijn 1869-1944, deel een 1869-1944. Uitgeverij Balans. ISBN 90 5018 5061
Rep, Jelte(1996) Atjeh, Atjeh!. Uitgeverij de Prom Baarn. ISBN 90 6801 5618 4
Rullmann, Dr J.C. (1933) Dr H. Colijn. Leiden, A.W.Sijthoff's Uitgeversmaatschappij N.V.
Veer, Paul van 't (1969) De Atjeh-oorlog. Amsterdam. Uitgeverij de Arbeiderspers

c. Fragmenten dagboeken 1909-1964

De originelen van dit dagboek zijn ondergebracht in het familie archief De Booij dat zich bevindt in het Stadsarchief van de gemeente Amsterdam onder nr 1423. Deze dagboeken zijn recentelijk gedigitaliseerd (ruim 12.000 scans).

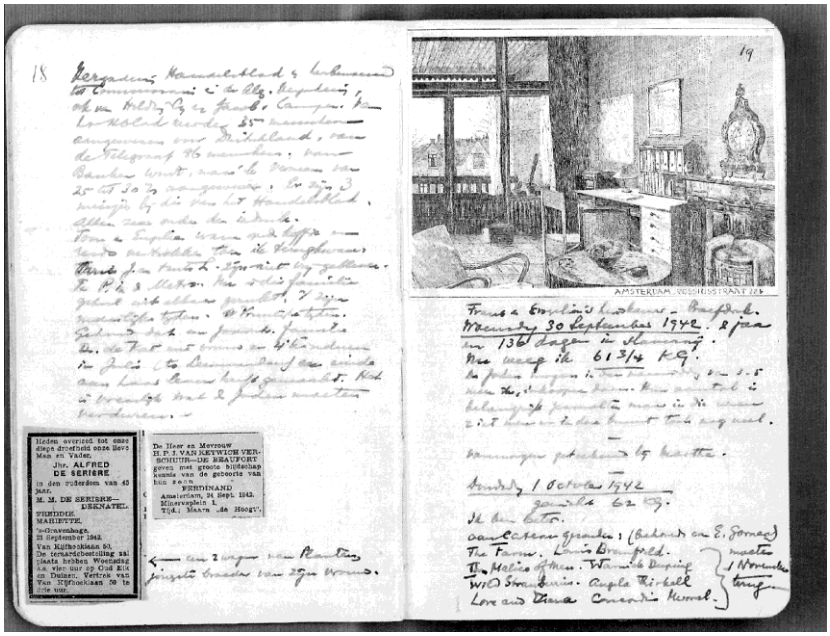

Een van de ruin 10.000 scans van het dagboek van mijn grootvader, zoals deze zijn op te vragen in het Stadsarchief van Amsterdam

Hier volgen fragmenten uit deze dagboeken uitgetikt en voorzien van commentaren door mijn tante Engelien de Booij.

Er zijn gedeelten van de dagboeken opgenomen, die al zijn ondergebracht in de hoofdstukken: Concertgebouw 1904-1951, Algemeen Handelsblad 1920-1950, Reddingmaatschappij 1906-1946. Eveneens in de dagboeken van mijn vader H.Th De Booij, van mijn oom Alfred de Booij als in mijn eigen dagboeken tot en met 1964. In het hoofdstuk over mijn grootmoeder Hilda de Booij-Boissevain komen ook enkele passages voor uit de dagboeken van mijn grootvader. Desondanks heb ik gemeend er goed aan et doen om de gehele tekst - door mijn tante Engelien overgetikt- van de mijn grootvaders dagboeken op te nemen, om daarmee een compleet overzicht te geven

van zijn leven. Enkele foto's heb ik hierbij gevoegd die niet voorkomen in hoofdstukken die ik hiervoor al heb genoemd. .

1 9 0 9

27/11/09. Heden mijn dagboek begonnen. Ik ben 42 jaar oud, ben thans schoolopziener in het arrondissement Amsterdam IV, secr. van de N. en Z.Holl. Reddingmaatschappij, gedeleg. lid v/h bestuur van het Concertgebouw en lid van de Raad voor de Scheepvaart.
Vandaag bij Oyens geweest om over Mengelberg te spreken. Het is een moeilijk ding, de omgang met onzen Willem Mengelberg. Van Ogtrop is daarvoor allerminst geschikt. Ik zal trachten een vergadering te krijgen in het Concertgebouw na het concert van morgen en Oyens moet er bij zijn om Ogtrop in toom te houden. Hedenavond uitvoering Toonkunst, Ein deutsches Requiem van Brahms en het Te Deum van Diepenbrock. Diepenbrock heeft het Te Deum omgewerkt, de instrumentatie zwaarder gemaakt en is er nu gans niet mee tevreden. 't Werk van een jaar of langer! Vandaag 't plan van onze nieuwe motorreddingboot ingekomen van Goedkoop. Prijs f 2300 ruim.
29/11/09. Gisteren 's middags concert en 's avonds weer D. Requiem en Te Deum. Wat te veel muziek. Mevr. Noordewier zong schitterend, mooier dan ik ooit gehoord had. Er is veel meer gevoel in hare stem gekomen. Na het concert met Mengelberg en de solisten etc. op de solistenkamer conferentie over het Pensioenfondsconcert. Onze Willem wordt dan vooral door mensen als Mevr. Beukers aangebeden. Lieve Willem mag toch vooral niet werken, lieve Willem mag zich niet teveel inspannen enz. Het is geen wonder dat zo'n man onhebbelijk wordt. Ik bestelde 2 flessen champagne en wij dronken op zijn gezondheid en wensten hem een goede reis naar Rusland. Vader en moeder Mengelberg waren er ook bij. Vanmorgen de jongens lastig, daardoor laat aan het ontbijt. Tom in tranen omdat zijn bretel stuk was.
30/11. Gisteren W. Mengelberg naar Frankfurt, komt niet hier terug voor na afloop van zijn Russische reis. De Hagenaars krijgen 2 concerten, Rasse als dirigent en in de andere steden en A'dam dirigent Dopper. Gisteravond comedie met Tilly en Hilda. Een Huwelijk onder Lodewijk XV van de troep van Verkade in de Hollandsche schouwburg. per rijtuig heen en terug - lekker. Tilly is snoezig. Het was een aardig stuk, goed gespeeld, vooral Alice Plats (wie is zij eigenlijk?) en Verkade waren uitstekend. Nogal veel over Elisabeth *[Boehm-Van Endert]* gepraat. Tilly vroeg mij in het rijtuig of ik haar een zoen had gegeven te Utrecht. Maar ik denk dat Hilda het haar al verteld had. Tilly heeft te Frankfurt Elisabeths zuster Katinka ontmoet. Tilly gelooft dat Elisabeth wel niet bij haar man zal blijven. Mevrouw Boeken moet haar erg aanbidden en jaloersch zijn. Geen wonder!
Thuis nog wat nagesproken en Moezelwijn gedronken. Tilly en ik worden nu wel meer vertrouwelijk ook na de geschiedenis met Elisabeth.
Van zoenen gesproken. Mevr. Thomberg is het huis van Diepenbrock binnengedrongen en heeft hem hartstochtelijk omhelsd - dat het zo klapte - wegens het Te Deum. Zij is één brok natuur die mevr. Thomberg, maar ik hoop dat zij mij nooit uitkiest voor haar omhelzingen. Veel kans is er niet op omdat ik geen Te Deums maak. Vanavond eten bij Fons Diepenbrock. Met Ouwehand gaat het heel slecht.
1 december. Gisteravond juist op tijd om 6 uur bij Diepenbrock. Hilda kwam iets later. Daar gegeten met de dames Ament, die een reis naar Indië gaan doen. Zeer gezellig. Diepenbrock vindt de kwestie Kuyper heel onbelangrijk.
(De z.g. lintjeskwestie. Abraham Kuyper, toen minister van Binnenlandse Zaken, zou hebben bevorderd dat R. Lehmann, die geld in de partijkas van de Anti-Revolutionnaire partij had gestort, een ridderorde kreeg). Vindt het heel natuurlijk dat hij een decoratie aan Lehmann heeft gegeven voor f 10.000 (langs een omweg), immers partijbelang is bij hem staatsbelang. D. vindt het optreden van Tydeman treurig. Lang gepraat over muziektoestanden, mijn overgang uit Marine in muziek, concertgebouwconflict, Mengelberg, Freyer, Jan Steen enz. enz.
3 dec. Vannacht hard gestormd. De wind is hedenmorgen weer ruimende. Harde wind - storm.

Gisteren vergadering Reddingmaatschappij voor het eerst onder leiding van Den Tex. Het blijkt dat mijn werken als secretaris op prijs wordt gesteld. Dat doet mij plezier. Ik verklaar mij bereid voorlopig alles te blijven doen zolang Ouwehand nog leeft *(Kapitein W. Ouwehand, inspecteur van het materieel).*
Voor tafel grote vechtpartij tussen Tom en Alfi. Laatstgenoemde wordt er op school van beschuldigd dat hij Piet Muntendam zou verteld hebben dat St. Nicolaas niet bestaat. Hij ontkent het echter ten stelligste. Vandaar ontevreden stemming en vechtpartij, waarbij hij Tom de lampetkan naar het hoofd heeft gegooid. De verhouding tussen Tom en Alfi is niet zoals ik die zou wensen, d.w.z. Tom is niet vertrouwelijk genoeg met Alfi, heeft niet genoeg invloed op hem. Alfi is soms raadselachtig, maar een ventje waar heel veel bij zit. De zware storm heeft op mijn gebied geen schipbreuken ten gevolge gehad. Het weder is bedaard.
9 december. Naar Ouwehand, die gisterenavond en nacht heel veel bloed is kwijtgeraakt. Ik vind hem uitgeput, erg moe, stervende. Hij bedankt mij en zegt dat hij zo prettig heeft samengewerkt met mij, dat ik altijd zo aardig ben geweest en op zulk een ongekunstelde wijze, dat ik me gegeven heb net als ik was. Hij draagt mij het geld af wat hij nog in kas had van de Reddingmaatschappij, spreekt over een pensioen voor zijn weduwe, hij zwaait net vrij van de vermogensbelasting. Dan zegt hij mij, dat een wagen die gerepareerd wordt door Taat, naar Vlieland dorp moet en de boot te Schiermonnikoog moet vernieuwd worden en nog een, meen ik. Ik zal hem wel missen.
15 december. Olga zegt, wijzende op haar portret: "I always is looking cross, but I is not looking cross to other people, only to myself".
Donderdag 29 dec.09. Ouwehand hebben wij op 17 dec. te Katwijk begraven. De arme man heeft vreeselijk geleden. De kist werd gedragen door de bemanning der reddingboot. Bootsman v.d.Plas en alle roeiers met hoge hoeden. Zijn sterfdag was onze koperen bruiloft. Nu hebben wij weer de kinderpartij achter den rug. Wij hadden een 70tal kinderen gevraagd in de kleine zaal van het Concertgebouw en het was een bijzonder gezellige avond. Tom danste de hele avond met een gelukkig gezicht, Alfie minder, óók met een gelukkig gezicht. Op een stoeltje tegen den muur zat met een hoogsternstig rampzalig gezicht Jantje den Tex, die kinderpartijen afschuwelijk vindt.
(Jan den Tex, 1899-1984, zoon van Gideon Mari, 1870-1916 en Anna Maria Boissevain, 1872-1924. Later bekend als schrijver van de biografie van Johan van Oldenbarnevelt.)
31 december. De secretaris van het Oranjekruis is mij komen vragen lid te worden van die bond. De Prins is natuurlijk niet tevreden als hij geen aanraking heeft met de Reddingmaatschappij. Ik kan niet weigeren, vind het in zekere zin wel aardig, als het mij niet in moeilijkheden brengt met de Reddingmaatschappij. Wil er alleen maar in zitten als "De Booy", niet als bestuurder van de Reddingmaatschappij. Ethel Gorner, die nu bij ons is, is een aardig meisje. Zij is als een dochter van ons. Op Drafna onthullingen betreffende Groddeck. Wat zijn vrouwen toch raadselachtige wezens. Komt het doordat zij steeds in "verdrukking" zijn geweest, zooals Hilda zegt, of zijn ze van nature "minderwaardig"? Ik weet het niet.
(Mijn ouders hebben in de tijd dat de drie oudste kinderen jong waren herhaaldelijk Engelse meisjes in huis gehad, o.a. om de kinderen die taal bij te brengen. Ethel Gorner werd later verpleegster in het Burgerziekenhuis te Amsterdam, maar bleef steeds in contact met de familie. Groddeck was een psychiater in Zürich. Hij was een tijd lang verbonden aan het sanatorium van Bircher-Benner aldaar, waar Olga van Stockum-Boissevain een tijd lang gekuurd heeft, evenals enkele van haar zusters, onder wie mijn moeder, maar in haar tijd was Groddeck al vertrokken. Zijn vrouwelijke patiënten stonden sterk onder zijn invloed)

1 9 1 0

1910. Vrijdag 14 januari. Ik ga vanavond naar de komedie - een Duitse operette - met mevr. Lily Hafgren-Waag. Wat een aardig aantrekkelijk mensch. 24 jaar. niet bepaald mooi, maar een gezicht waar veel in zit. Ze heeft gisteren prachtig gezongen, liederen van Wagner. Hilda is op de repetitie van Toonkunst. De cricketclub van Tom heeft nu een reglement. Een van de artikelen is: "de leden betalen geen contributie" en een ander: "de leden zullen elkaar in nood en dood bijstaan."

Tom komt er straks op kantoor afslagjes van maken. Ik krijg opperschipper Kon. Marine Van de Poll als assistent. 't Kan geloof ik niet beter. Heb 11 januari vergadering gehad Oranje Kruis in het Kon. Paleis in Den Haag. De Prins voorzitter. Hij is niet erg intelligent maar een aardige goede kerel. Ik mag hem wel. Lily Hafgren is amusanter

Lily Hafgren, zangeres

15 januari, zaterdag. Gisterenavond met mevr. Lily Hafgren naar de Stadsschouwburg. Der Graf von Luxembourg - een Weense operette. Lily Hafgren is een Zweedse, heeft een interessant guitig gezicht met een schelmse lieve uitdrukking in haar ogen. In de schouwburg waren: de heer en mevr. Cremer [en vele anderen], die er wellicht wel over zullen kletsen dat ik met de zangeres van het Concertgebouw en zonder Hilda in de Schouwburg zat. Thuisgekomen heb ik gezellig met haar in de salon gezeten, foto's bekeken tot Hilda thuiskwam en daarna kwam Mengelberg van de repetitie van het koor. Toen hadden wij een gezellig heerlijk souper. Lily Hafgren is nog naar boven geweest om naar de jongens te kijken. Tom is wakker geworden en heeft tegen haar gelachen. Om twee uur bracht ik haar naar het American Hotel.
(Waarschijnlijk was zij de zangeres waarover mijn moeder vertelde: "Eens was er een zangeres, die kwam ook bij ons thuis en is zelfs naar de jongens gaan kijken. Han wilde naar de trein om afscheid te nemen met mooie bloemen. Die hielp ik hem kopen en ik ging ook mee naar de trein. Bij het vertrek zei ze tegen mij:"Sie sind eine raffinierte Frau", wat mij veel genoegen deed".)
20 januari. Maandag 17 jan. naar een avond voor vrouwenkiesrecht. Ds. de Visser (Chr. Hist.) W.H. de Beaufort (Vrij Liberaal) en Mr. Limburg (Vrijz. democratisch) gaven daar hunne meningen over de zaak. Natuurlijk waren er vele Boissevains. Marie *[Boissevain-Pijnappel]* in de voorzitterstoel. Ik had het land dat ik niet gebruik gemaakt had van de gelegenheid tot debat met Ds. de Visser, die een grootvader voorrang gaf boven een grootmoeder en verder zeide "de taak van den man is veel belangrijker dan die van de vrouw", dit hoofdzakelijk hierop grondende dat wij mannen het land verdedigen. Men was niet door hem overtuigd. Overtuigd voorstander van Vrouwenkiesrecht ben ik echter ook niet. Ik voel er nog niets voor. Nog geen portret van Lily Hafgren ontvangen. Gisteren vergadering Reddingmaatschappij en besloten motorreddingboot te laten bouwen, f 23000 ruim.
24 jan. Gisteren gegeten bij Van Rees. Gasten: Hilda, Mengelberg (Tilly ziek), hr. en mevr. Pierson, het jongemens Piet (geëngageerd met Jo van Rees), hr. en mevr. Van Ogtrop. Deze laatste in een bessensapkleurige zijden japon van minstens f 400.-, het haar op zijn grieks boven

haar weinig grieks profiel. Ik zat natuurlijk weer naast haar. Mengelberg ging met ons naar huis en wij rookten ettelijke sigaren en dronken lekkere Moezelwijn, Erdener Auslese tot 2 uur. Mengelberg zou heel wat aardiger zijn zo hij niet zulk een kolossale hoeveelheid eerbied voor zichzelf en zijn kunnen had, ook praat hij erg graag over geld, over wat meer geld verdienen. Ik gun het hem graag, maar hij moet er niet voortdurend zwaar over boomen. Wat zal het Concertgebouw doen als Mengelberg weg gaat? Er is gisteren veel gesproken over mevr Hafgren en mevrouw Boeken van Endert. Mengelberg plaagt mij er nogal mede. Mevr. van Ogtrop begint gisteren over Boeken tegen Hilda , namelijk dat ze mevr. Boeken zulk een mooi mens vond. Was dat nu "vissen" van mevr. van Ogtrop of niet? Hilda zag er mooi uit in haar nieuwe japon. Ossendorp, de voorzitter van de Bond van Ned. Onderwijzers, heeft een Nieuwjaarstoespraak gehouden over de neutraliteit van de openbare school, die erg veel opzien heeft gebaard. Liefde voor het regerend vorstenhuis mag volgens hem niet met opzet op de openbare school worden gekweekt. De stad Almelo hadden de kinderen die niet aan de Julianafeesten hadden deelgenomen, een feest gehad waarbij onderwijzers en onderwijzeressen zijn tegenwoordig geweest. Hoe zal de toestand over een jaar of twintig zijn? Ik ben vast overtuigd dat wij zeer spoedig onze onafhankelijkheid zouden verliezen zo wij Republiek waren.
28 jan. Ik heb eergisteren een portret van mevr. L. Hafgren gekregen uit Mannheim. Het is niets geflatteerd. Zij ziet er veel aardiger uit dan op het portret. Morgen pensioenfondsconcert.
3 februari. Ik heb bij ongeluk Ethel Gorner een nachtzoen gegeven. Hilda had haar bij de jongens laten slapen omdat Olga anders niet stil is 's morgens. Daar had ik niet aan gedacht en zo kwam het dat ik haar een hartelijke kus heb gegeven in bed, zonder dat zij gelukkig is wakker geworden. Ik vertelde het aan Hilda, die er erg om lachte. Er komt een soort ereraad voor Dr. Kuyper. Er is een komeet, een onbekende, al een dag of veertien, maar ik heb er nog niet veel van gezien. De komeet van Halley is ook in aantocht. Wij krijgen hier als burgemeester Röell, een broeder van nicht Sophie. Het pensioenfondsconcert is heel mooi geweest, ik denk dat er f 3500.- netto over zal zijn.
16 febr. De belangrijkste kwestie van het oogenblik is de neutraliteit van het onderwijs. Rotterdam bedreigt met ontslag zoo niet wordt onderwezen in nationalen geest, liefde opwekkend voor Regeringsvorm en Vorstenhuis. Dat is een standpunt waarmede ik mij verenigen kan.
10 maart. De opwinding in de onderwijswereld begint wat te bedaren. Ossendorp heeft gedacht verder te zijn dan hij was. De circulaire van B & W te Rotterdam is zeer kras, heeft echter naar het schijnt goede gevolgen gehad. Het is echter te hopen dat het bij zo'n circulaire blijft.
Wij hebben besloten op 3000 vierkante meter van Drafna een huisje te zetten. De grond zal kosten 0,75 de vierk. meter, dus f 2250.-, het huisje vermoedelijk f 4000, bijkomende onkosten f 750.-, samen f 7000.-, dit à 6% geeft f 420.-, zijnde de som die ik dus aan mijn zomervacantie zal betalen. Dat is niet te veel. Ben bezig Mavourneen op te knappen. Er komt een dichte cockpit in.
2 april. Er is een grote meeting geweest over de neutraliteit onderwijs in Paleis voor Volksvlijt - een socialistische partijdag. Hilda heeft een begin van blindedarmontsteking, nog niet bekend of geopereerd moet worden. Mengelberg is gereëngageerd. 30 concerten A/dam f 20.000.- Hij vraagt nog verhoging voor de provincie. Ben met Six naar Moddergat en Schiermonnikoog geweest. Burgemeester van Moddergat die met de reddingboot op een oefening meegaat: "Bootsman, je bent nu deftig uit, nietwaar?" Bootsman:"O, ik ben al zo dikwijls met Burgemeesters en zuk rommel fort west".
De Prins wil overal oefeningen bijwonen. Ik vind die hoge belangstelling wel wat lastig.
10 april. Zondag naar Drafna, de plaats van het huis bepaald. De Hollanders winnen football van de Belgen te Haarlem, 7-0. 12000 toeschouwers, veel enthousiasme.
14 mei. Aten op Drafna met Generaal van Heutsz. Nog een groot man. Eenvoudig, openhartig, absoluut niet militaristisch, het tegendeel van dien. Hij vindt het Vredespaleis het mooiste gebouw dat in Nederland bestaat.
10 juni. Hilda is gisteren door Tanja *[huisarts]* naar Drafna gestuurd om te rusten. Zij heeft soms

een pols van 40 en natuurlijk nog blindedarmontsteking, echter niet zo dat operatie nodig is.
15 juni. Ik heb zaterdag en zondag met Tom alleen gezeild met de Mavourneen. Zaterdag flinke bries N.W. naar Volendam en Marken, geslapen te Marken, waar wij Trijntje Visser, het kindje van Piet Visser en Neeltje de Waard moesten bewonderen. Wij sliepen aan boord, maar ik sliep niet veel, want het was drukkend warm, onweer en veel regen. Bovendien gaf Tom mij van tijd tot tijd stompen. Tom heeft heerlijk geslapen. Wat heeft die jongen genoten. Het is aardig zo vertrouwelijk ik met hem word op zo'n zeilpartij. Zondag terug maar er was bijna geen wind, gezwommen in de Zuiderzee. Tom met een zwemvest er aan een touw. Henri Polak geeft een concert op 21 juni in de tuin van het Concertgebouw. Hij wilde de Internationale laten spelen als slot der Jubelouverture. Dit is door het Bestuur geweigerd. Zeer brutale brief van hem. Wij moeten natuurlijk bij ons besluit blijven. Eigenlijk moesten mensen als Sillem, Van Rees en ik niet aan het hoofd staan van een publieke vermakelijkheid.
11 juli. Een zekere Aug.J.Sillmann bemoeit zich mijns inziens te veel met Tom en zijn vrienden bij het cricketen, geeft hem veel prijzen, schrijft Tom brieven enz. Hij is 25 jaar ongeveer en mij komt zijn optreden enigszins onnatuurlijk voor. Heb er gisteren met André de la Porte over gesproken, die informaties over hem laat inwinnen. Het is mij opgevallen dat bij de Julianafeesten niet meer werd gezongen van "Weg met de socialen, leve Willemien". Men hoort het nog maar heel zelden. Op dezelfde wijs zong men nu:"Weg met de waterleiding, leve Lucas Bols".[...] Het blijkt dat Sillmann de jongens ook herhaaldelijk van school kwam afhalen. Tom gaat nu logeeren bij Pim André de la Porte op Noordwijk, zodat Sillmann hem niet terugziet voor September. Ik vertrouw dien Sillmann niet helemaal op sexueel gebied.
Augustus. Aan de bezoeken enz. van Sillmann heb ik een einde moeten maken. Hij kwam Tom nu zelfs op de Sparren opzoeken. Ik heb S. bezocht Valeriusstraat en hem gezegd dat alles uit moet zijn.
Borkum, 21 aug. '10. Hier ben ik gestrand en ik moet naar Rottum maar kan er niet komen. Harde WZW wind. Gisteren poging niet gelukt. Bootsman Akkerman keerde halverwegen weer om. Vandaag weder een poging. Kolossaal vervelend. Er zijn hier slechts Duitsers. Gisterenavond bij Pastor Sluiter, de secretaris van de plaatselijke commissie der Reddingmaatschappij. Van Borkum gingen vroeger vele mensen als commandeur op de Hollandse Groenlands visserij en de visserij op Straat Davis. Vandaar nog vele walviskaakbenen, om het huis van Sluiter staan er zestig. Oost Friesland behoort tot de geref. kerk en ontving vroeger zijn Lehrer uit Holland. Vandaar dat vroeger ook op Borkum op de scholen 's morgens in het Hollands en 's middags in de Duitse taal werd onderwezen. Later werd het 's morgens Duits en 's middags Hollands en later alleen bijbellezing in het Hollands. In de kerk werd vroeger alleen in het Hollands gepreekt, doch in l856 werd het verboden. Toen is er nog een tijd geweest dat men wel in het Duits predikte maar Hollands zong omdat de gezangboeken nog Hollands waren. Op Borkum zijn geen Joden. Ze worden er zelfs 'weggepest' als zij komen. Het Borkumlied, waarin voorkomt: "Wer hat platte Füsse und Krumme Nase, der soll hinaus." Ik hoop dat het goed gaat met Hilda.
Sept. 13. "Olieslagers" is aan het vliegen. Zoals de vliegkunst op het ogenblik staat betekent zij nog niet veel voor de praktijk. De vliegers vallen dikwijl dood. Van vliegen heeft het nog weinig. Een regenbui, een zware windvlaag, een rukwind, een beetje vuil in de benzine en daar valt de vlieger. Er is pas één Nederlander doodgevallen, Van Maasdijk. Ook in de bestuurbare ballons van Zeppelin e.a. kan ik nog niet veel vertrouwen hebben. Maar het moet een opwindend gevoel zijn "het Kanaal over te vliegen" of "over de Alpen" zoals nu zal geschieden. 23 october l9l0. Er is verbazend veel gebeurd sinds ik het laatst het dagboek inschreef. Ik heb er te weinig in geschreven. Als ik eens een eigen kamer heb thuis zal dat wel anders worden. Hilda is 14 oct. jl. in de ziekenverpleging Prinsengracht geopereerd van blindedarm door Prof. Rotgans. Hoe dankbaar zijn wij allen dat dit goed is afgelopen. Zij vertrekt morgen naar Drafna om geheel op krachten te komen. Met het vliegen gaat het vooruit. Chavey is over de Simplon gevlogen, zelf echter te Domodossola landende van geringe hoogte gevallen en is gestorven aan de

verwondingen. Een Clement Bayer ballon is (van het slappe systeem) van Compiègne in Frankrijk naar Londen gekomen en is daar aangekocht door het Engelse gouvernement. De Hollander Wijnmalen heeft het hoogterecord 2800 meter. Dudok van Heel heeft gevlogen.

Jan Olieslagers 1883- 1942, vliegtuig pionier

Feith heeft gevlogen. De ongelukken worden dunkt mij meer zeldzaam. Er is revolutie geweest in Portugal. Koning Manuel is met moeder en grootmoeder gevlucht. Hij was blijkbaar een weinig betekenend jongmens. Nu is zonder veel moeite de Republiek tot stand gekomen. Manuel zit nu in Engeland, dat hij kort geleden nog als Koning van Portugal had bezocht.
24 october. Ik heb heden Hilda met de auto van de Ziekenverpleging Prinsengracht naar Drafna gebracht. Alles uit Hilda's kamer meegenomen, ook de blindedarm in een flesje. Wij reden kalm om niet te schokken en waren ongeveer 4 uur op Drafna waar moeder al buiten stond om ons op te wachten. Daarna ging ik weder terug, sneller dan ik gekomen was, was ongeveer 5 u. 15 thuis, betaalde f 24,50. Een autotocht is altijd nog ietwat gevaarlijk, maar we zijn ook wat dat betreft veel vooruitgegaan. Hoe zal het met de vliegerij gaan.
20 november. 9 nov. heb ik met Goedkoop de Brandaris naar Terschelling gebracht, de volgende morgen ging Goedkoop weder terug naar Amsterdam, ik bleef en oefende 10, 11, 12 november met stormweder met de Brandaris. Deze hield zich uitstekend. Dat zijn aangename herinneringen in een mensenleven. Toen wij het Thomas Smitgat uitkwamen door de branding, gingen op de sleepboot die er buiten lag alle mutsen en petten in de hoogte. Vanavond toverlantaarn voor de kinderen. Ik moet 21 dec. een voordracht houden in de Alg. Vergadering Oranjekruis te den Haag. De Prins is er bij en de hele rommel. Wij hebben een aardig stelletje kinderen. Gelezen: The invisible man van Wells. Een heerlijk boek.

1 9 1 1
Januari. De jongens lezen druk in de boeken van Carl May, prachtige Indianenboeken, waarvan zij elk woord geloven. Het is vermakelijk hun enthousiaste gesprekken aan te horen. Lange discussies. Ik zeg dat de Comanches beter en eerlijker zijn dan de Apachen. Dit vinden zij belachelijk. Olga moet ik tegenwoordig iedere avond een verhaaltje vertellen.
7 januari. Ik heb mijn kas opgemaakt. Heb gevonden dat ik dit jaar f 11280.- heb verdiend en f. 11139 uitgegeven.
Wij zijn dezer dagen verhuisd van 151 naar 165 Verhulststraat (bovenhuis). Dit is ons derde huis in de Joh. Verhulststraat. Onlangs geboren: Djeuke Machteld Hilda Boissevain van Charles en Marie en Willem de Beaufort van Fik en Teau. Ik zou het wel aardig vinden als wij een vierde kind kregen.
10 februari 1911. Vandaag Raad voor de Scheepvaart, onderzoek stranding Erica. Interessant. Heb Rotgans betaald f 500.- Dat is niet zo duur voor een 1e klasse professor. Ons bovenhuis

Joh. Verhulststraat bevalt ons uitstekend, het is heel wat aangenamer dan 151 en ook dan 111. Het is het derde huis in deze straat in 7 jaar. Ik ben nu bijna 7½ jaar uit de Marine. Tom is enthousiast Padvinder. De kinderen hebben het tegenwoordig heel wat aardiger dan toen wij jong waren.
13 febr. '11. Gisteren naar Zeeburg gewandeld met mr. Peereboom, substituut off.v.justitie om de Padvinders te zien werken. Flink gelopen. Gepraat over de toenemende criminaliteit-onzedelijkheid - opheffing bordelen - homosexualiteit, exhibitionisme en dergelijke vrolijke zaken.
's Middags visite bij verschillende mensen die niet thuis waren. Generaal van Heutz en mevr. thuis, gezellig gepraat over Indië, over de Roosebooms, het Paleis enz. Wat kwam die tijd in Buitenzorg mij weer levendig voor den geest.
15 februari. 's Middags vergadering Padvindersorganisatie. Ik word benoemd tot penningmeester. Er zal veel takt en flinkheid nodig zijn om dit vaartuig in zijn koers te houden. Mijn indruk is dat Dr. Helder, onze plaatselijke voorzitter, een sukkel is. Gunning is ook bij de vergadering. Ik begin dien man hoe langer hoe meer te respecteren. *(Johannes Hermanus Gunning JWzn, 1859-1951, door zijn tweede huwelijk met Elisabeth Antonia Boissevain een aangetrouwde neef van Hilda de Booy-Boissevain).*

J.H. Gunning 1859-1951

In de laatste tijd loopt hier te A'dam een man rond in huzarenuniform, echter zonder knopen en sporen, die een brochure verkoopt, waarin hij verklaart indertijd onschuldig te zijn veroordeeld tot gevangenisstraf.
28 februari. Vandaag gewerkt aan mijn jaarverslag Onderwijs. 't Is heel weinig zaaks, ik zal trachten het volgende jaar er wat meer van te maken. Maar Gunning is zo verrukt over mij, dat het wel wat kan lijden. Gisterenmiddag muziek gemaakt met M. van Mill, plotseling kwam Jan Enschedé, lange gesprekken over klassieke opvoeding. Hij is nu min of meer gebrouilleerd met zijn vader, want toen hij geboren werd noemde men hem Johannes, dwz. de 7de Johannes in de zaak. En nu wil hij er niet in. Hij is ook niet geschikt om aan het hoofd van een drukkerij te staan. Een heel besluit voor dien jongen.
Diepenbrock gesproken die er zeer verbaasd over is dat wij Alfred viool willen laten leren. Waarom? vraagt hij dan, echt op z'n Diepenbrocks.
Ethel en Olga waren vandaag ook op Drafna, kwamen om 6 uur thuis. Olga rook erg naar vieze sigarenrook en toen bleek eindelijk dat ze 3de roken hadden gereisd. Daar had Olga kalm met haar fijne gezichtje gezeten naast een werkman die sigaren van tien voor een dubbeltje rookt. Ze was helemaal doortrokken van rook en stonk bepaald. Hilda en ik zeggen van tijd tot tijd tot elkander dat dit de gelukkigste tijd van ons leven is.
1 maart. Er is een 3de Padvinderstroep gevormd, namelijk te Wageningen, met een andere belofte. Hoe zal dat aflopen met die Padvindersbeweging? Heb vandaag den gewezen huzaar weer met de brochures zien lopen. Hij heeft een gemeen gezicht.
8 maart. Heb zaterdag 4 mrt met Hilda de uitvoering Toonkunst bijgewoond. Had erge slaap en

heb een goed gedeelte van de avond geslapen. "Das Paradies und die Peri". Daarna huldiging van Mengelberg wegens zijn 12½ jarig dirigentschap van het koor, een onbeschrijflijk taaie avond. Mengelberg had 's avonds als cadeau gekregen een portret van hemzelf dat dan moet geschilderd worden door mevrouw Thérèse van Tuyll Schwartze. Of hij ooit zal zitten betwijfel ik.
Maandag 6 maart was het afscheid van Th. Rijken te Nieuwediep. Kolonel van Asbeck hield een zeer treurige toespraak. Rijken werd flink op het hart gedrukt dat hij het geld dat hij kreeg niet mocht verdrinken enz. enz. Kolonel van Asbeck is gepasseerd voor vlagofficier, grote consternatie. Ik had dit nooit gedacht.
Gisterenavond hadden wij een dinertje: Maus en mevr. de Beaufort, Emile en Loutje den Tex-Heldring, Mia Boissevain, Gie den Tex, allen om te ontmoeten Lorentz, den man die het eerst het Sneeuwgebergte van Nieuw Guinea heeft bestegen. Een gezellige aardige kerel. Hij had zeeofficier kunnen geweest zijn, zou ik vroeger gezegd hebben. Tom en Alfred waren als Atjehers opgetuigd en zeiden ieder een vers op. Lorentz bleef bij ons slapen.

H.A. Lorentz (links achter).Nieuw Guinea expeditie 1903

27 maart. Gisteren in het Concertgebouw de 1e van Mahler gehoord. Ik sliep enige malen in, dit moet toch daaraan liggen dat ik minder goed dan andere mensen bestand ben tegen bedorven lucht, maar ik hoorde toch veel. De zaal was nogal leeggelopen omdat Mahler zou beginnen. Prachtige muziek. Ik zou die symphonie weder willen horen. Zat naast Alphons Diepenbrock op het balcon. Hij ziet er slecht uit, arme kerel. In de solistenkamer Rachmaninoff, die grapjes maakte met Tilly en Hilda en "ik bemin je" moest zeggen.
29 maart. Vandaag naar Hindeloopen. Als ik daar kom en in het ouderwetse karretje van Elselo stap dan voel ik mij verplaatst in een tijd die een paar eeuwen geleden is. En die indruk werd nog versterkt ten stadhuize waar ik in de burgemeesterskamer den Burgemeester van Avenhoorn van Nauta nog gezeten vond tussen zijn twee wethouders, stokoude maar krasse mannen - ik schatte ze op 80 à 90 jaren, een hunner wandelde met een vervaarlijke stok, en in gezelschap van den opzichter der gemeente, een man met een pruik op en een gezicht alsof hij zo is komen wandelen uit een schilderij van Van Eyck of Matsijs. De burgemeester is niets waard. Hij ziet op tegen alle werk. Ik vind Elselo niet ongeschikt. Hij liet echter duidelijk uitkomen dat ik door mijn vroege vertrek, ik ging weder heen met de trein van 1.44, een slechte klant voor hem was geweest.
20 mei naar Wenen om de begrafenis van Mahler bij te wonen. Van Ogtrop vond het eigenlijk helemaal niet nodig. Ik had steeds grote bewondering voor Mahler, hield veel van hem. Ik ging met Diepenbrock.

Herinneringen aan Gustav Mahler. [maanden later ingeschreven].
Er is geloof ik geen man geweest die op mij zulk een diepen indruk heeft gemaakt als Mahler. Hij was mij bijzonder sympathiek omdat ik hem zo waar vond. Zijn muziek kan dikwijls door ons niet begrepen worden, maar dan treft mij telkens weder een gedeelte dat zo prachtig is, dat ik overtuigd ben dat Mahler naderhand zal behoren tot de zéér grote componisten. Zo vind ik de 4de symphonie prachtig. Wij hoorden die onlangs, 7 september. Mevrouw Alida Loman zong de aria. Zij wordt oud (en heel dik) maar zong lief. Het was aangrijpend Mahlers muziek weer te horen zo kort na zijn dood. Gustav Mahler is tijdens zijn eerste verblijf in Holland herhaaldelijk bij ons aan huis geweest, wij gingen ook met hem en met mevr. Noordewier naar Drafna. Ik herinner mij een wandeling door Amsterdam, de oude buurten trokken hem niet aan. Hij stond lang stil voor het huis van Rembrandt, hoed af, zoals ook veelal gedurende de wandeling. Het huis van Rembrandt was toen nog niet gerestaureerd, er woonden verschillende Joodse families in. "Durch diese Fenster soll Rembrandt also geguckt haben" zei Mahler en toen zei hij nog wat, dat hierop neerkwam dat hij hoopt "in eens dood te gaan, wanneer hij bemerkte dat hij niet meer vooruitging in kunnen". Het bestuur van het Concertgebouw gaf hem toen een diner bij Van Laer. Van Ogtrop had een prachtig menu samengesteld. Sillem, Van Rees, Van Ogtrop, Mevr. Van Rees, Oyens en ik ontvingen hem. Mahler begon met de candelabres die voor hem stonden weg te brengen naar het buffet, ze hinderden hem, zei hij. Later kwam het gesprek op Multatuli, voor wien Mahler grote eerbied bleek te hebben. Hij werd heftig toen hij bemerkte dat die eerbied hier niet in die mate aanwezig was. Van Ogtrop zei zelfs "Hij was geen goed ambtenaar", dat Mahler bijna deed koken. Eindelijk stond hij op en zeide, dat het hem erg bedroefde dat hij een man als Douwes Dekker in zijn eigen vaderland moest verdedigen en dat hij, zo Douwes Dekker op dit moment tegenover hem stond tegen hem zou zeggen (met een diepe buiging) Mijnheer Douwes Dekker, ik heb grote eerbied voor u en het is voor mij een grote eer dat u met mij aan dezelfde tafel wilt zitten. Daarna zei hij nog iets dat er op neer kwam dat wij "Droogstoppels" waren of zo iets. Hij had bijzonder het land aan concertagenten. Eens toen ik een brief voor Salter, die ik klaar had om te posten, liet vallen zei hij "een brief een een concertagent kan er niet smerig genoeg uitzien". Bij een volgend bezoek zag hij er minder opgewekt uit. Hij had zijn dochtertje verloren en dit moet hem zwaar getroffen hebben. Hij scheen ook een ziekte onder de leden te hebben, liet zich bij ons wegen, woog 61 kilogram, zeide dat hij blij was dat hij niet afgenomen was. Hij keek lang met bewondering naar Parkwijk, het huis in de Van Eeghenstraat, waar Simons in woonde. Hij vond dat een mooi huis, de keuken aan straat, de schoorsteen met een boog op de keuken aansluitend, alsof hij wilde zeggen, je hoort er ook bij. Mahlers muziek, ofschoon door velen onbegrijpelijk en lelijk gevonden, kreeg een steeds groter wordende kring van vrienden en bewonderaars. Eens liet Mengelberg op een concert voor en na de pauze dezelfde - ik meen de 4de - symphonie van Mahler uitvoeren. Dat was een brutaal stukje. Mahler was een groot man, een naief man tegelijkertijd, een gelovig man, voor hen die hun plicht niet deden, hard. De nieuwe Beurs, evenals Parkwijk door Berlage gebouwd, bewonderde hij, terwijl bijna iedereen dit gebouw lelijk vindt. Hij vond het beter dat een beurs er uit zag als een beurs dan als een griekse tempel. En nu stonden 21 mei Diepenbrock en ik bij zijn graf op het Grinzinger kerkhof te Wenen. Diepenbrock had lang geknield gelegen in de kleine kapel waar Mahlers lijk was geplaatst. Er waren honderden kransen en wij gingen naar de kerk in het dorp Grinzing waar een dienst werd gehouden. Er waren veel mensen, maar geen vertegenwoordiging van het Hof en ook geen der grote componisten zoals Richard Strauss. Mahlers graf was naast dat van zijn dochtertje. Ik vertrok 's avonds van Wenen, dat ik in andere omstandigheden wel eens nader had willen bezien, naar Zürich, reizende in de 3de klasse. Dat was een lange tocht van 18 uren in de trein. In de namiddag kwam ik te Zürich maar zag Hilda niet bij aankomst ofschoon ze wel aan het station was en ging naar 't sanatorium van Dr. Bircher. Later kwam Hilda. Zij was veel magerder geworden van de kuur, 't zou later beter worden. Een paar heerlijke dagen heb ik toen met Hilda doorgebracht.
1, 2 en 3 juni. Op Texel met den Prins. De Prins is een zeer weinig ontwikkeld man, niet ontbloot

van gezond verstand, wel sympathiek, zéér eenvoudig. Toen wij te Koog aankwamen juichte het volk hem toe. Hij steeg uit het rijtuig en ... ging een plasje doen tegen een heg. Het gejuich verstomde. Toen hij klaar was begon het weer. Het spijt hem zo dat alle eilanden nu door hem gezien zijn.
4 november l911. Ik heb het aldoor zo druk gehad dat van journaal inschrijven niets gekomen is. In october ben ik op een zaterdag met de nieuwe reddingboot voor Moddergat op weg gegaan naar Moddergat. Ik nam Alfi mede en verder waren v.d.Poll en Pierik aan boord. Hilda en Tom deden ons uitgeleide. Tom had de vorige dag flink gehuild omdat hij - Hogere burgerscholier - niet mede kon. 's Morgens hield hij zich flink, maar met moeite.
Het was gemeen weer maar de barometer vast en hoog. Wind NO-ONO, stijve koelte en regen. 't Zou niet meevallen, zei de sluiswachter aan de Oranjesluizen en 't zelfde zei de sleepbootkapitein, maar in zee viel het wel mede, behalve de regen. In de namiddag verminderde de wind en met nog een flauw zuchtje kwamen wij 4 uur ongeveer doornat te Hoorn. Daar gezellig gegeten en geslapen in het Doelenhotel. 's Nachts stormachtig. De volgende dag barometer nog hoog, wind NW stijve koelte, om 9 uur vertrokken. Prachtig gezeild tot Enkhuizen in het Krabbersgat. Nabij Stavoren ging de wind zowat liggen, roeiden een flink stuk. 6.30 Stavoren binnen en gezellig gegeten en gelogeerd in Hotel Veldman of Veldkamp. Zeer netjes en goed. De volgende dag wind Noord, moesten wachten op gunstig tij om te vertrekken. Werkten op om de Noord, frisse koelte, heerlijk gezeild. Met de vooreb om de Noord naar Harlingen vertrekkende is het beter eerst flink zee te houden, daar in het begin van de eb de stroom onder de wal nog in de wal om de Oost loopt. Kwamen te "Koudum in Hindeloopen", maar omdat de lucht er bonkig werd en ik wel zag dat ik Harlingen eerst zeer laat zou halen, voor de wind naar Hindeloopen, waar wij ongeveer 4.30 binnen waren. Na tafel conferentie met Jappe Wijngaarden en met Foppe Vrolijk. Besloot bij gebrek aan tijd niet verder met de boot te gaan, doch deze met v.d.Poll achter te laten en door Foppe Vrolijk met z'n aak naar Harlingen te laten brengen voor f 6.-.Dinsdag boothuis te Hindeloopen bekeken en daarna met Alfi en Pierik terug naar Amsterdam. Het is een heerlijke tocht geweest en de reddingboot is blijkbaar zeewaardig en zeilt goed. Ik weeg nu 80,5 kilogram. Het 2de nummer van "De Reddingboot" is uitgekomen. Ik bezoek iedere dag een of meer scholen, want ik moet er in dit jaar nog 27 bezoeken. Als men het geregeld iedere dag doet wordt het werkelijk nog interessant ook. Vreemd. Vanavond bij installatie van drie nieuwe padvinders door den troepleider. Bij Kees den Tex was daar een zekere Hissink die het beter had gevonden dat de Boeren dadelijk maar hadden toegegeven in plaats van oorlog te voeren! Zo'n man zou mij dol kunnen maken. Vanmiddag in de Raad van de Scheepvaart kwam een zware dikke schipper van een logger voor. Heb je het journaal meegenomen? vroeg de president. Jawel zei hij en haalde dit volumineuze boek van onder zijn vest vandaan. Plotseling was hij mager geworden. De Chinezen zijn bezig aan een revolutie. De Chinezen snijden hun staarten af. Alles wijst erop dat de Chinezen wakker worden en een woordje zullen gaan medespreken in Oost Azië en wellicht ook wel eens in Europa. Ik voorzie grote moeilijkheden in onze Oost met de Chinezen. Het praatje gaat dat Theo zijn ontslag zal nemen uit de Marine daar hij niet bevorderd zou worden tot vlagofficier. Dit zou mij ten hoogste verbazen en ik kan mij niet anders voorstellen dan dat hij op een of andere manier het bij den minister verbruid heeft. Het zou mij bedroeven en mijn liefde voor de Marine als toekomstige loopbaan voor Tom en Alfie wordt er niet groter door. Ik heb bij de Reddingmaatschappij f 600 opslag gekregen zonder er om te hebben gevraagd. Aardig! Daar verdien ik nu f 3000.-, aan het Concertgebouw niets meer, ik ben daar nu penningmeester geworden, als schoolopziener f 1300, pensioen f 1250, Raad van de Scheepvaart ± 100, samen dus f 5650. Inkomen uit effecten enz. ± 4500, samen dus f 10150.-.Hiervan gaat af f 300 voor de klerk van de leerplicht (?), dus inkomen f 9850. Wij moeten daarvan toch ruim kunnen rondkomen en overhouden.

1 9 1 2

1 januari. Hilda en ik zijn gisteren met Tom en Alfie naar de Luth. kerk te Bussum geweest, ik

vond het aangenaam naar de kerk te gaan. Tom en Alfi vonden het maar half, om niet te zeggen erg vervelend. Ds. van Wijk een bejaard man. De preek handelde over het eeuwig blijven van God, terwijl al het andere vergankelijk is. Niet kwaad. Wij gingen met de tram terug, ik las uit dit dagboek een en ander voor, verder dronken wij chocola en aten beschuitjes. Nadat de jongens naar bed waren, wij naar Drafna waar wij bleven tot 1.15. Vader ging 12.30 naar bed. Tom en Alf zijn aardige jongens, maar nogal lui in het huishoudelijk werk, zoals pompen, hout halen enz. Ze zouden dat liever door een ander laten doen.
7 januari. Zondag. De laatste dag, morgen gaan we weder naar de stad. Gisteravond 12th night op Drafna, gezellig gedanst, groen verbrand, snap dragon enz. Daarna een eenvoudig gezellig supper. Vader de hele avond in doodsangst voor zijn huis, namelijk dat het in brand zou vliegen. Verhaaltjes verteld bij het vuur. In China wint de revolutie. Wat zullen wij nog van China te verwachten hebben. Wij niet veel goeds denk ik. Italië vecht nog in Tripoli. Rusland gaat Perzië te lijf, de Engelsen zijn op het schiereiland Sinai, zo is het jaar 1912 begonnen.
10 januari. Wij dineerden dinsdagavond bij Aat en Nel van Hall[-Boissevain], prachtig huis, Keizersgracht 327. Nel van Hall heeft overdreven denkbeelden, vindt het begrip vaderlandsliefde ouderwets enz. Na tafel lang gesproken en getwist over psychoanalyse. Vooral Aat heeft er veel tegen. Nel ook. Ik ook heb er "Wiederstand" tegen, maar moet natuurlijk bekennen dat de resultaten bij Hessie, Olga en Hilda schitterend zijn.
11 januari. Ik kwam 's avonds in het donker te Oudeschild aan en kroop op de ouderwetse diligence naast den ouden voerman Jan Kalis die al 49 jaar op de bok van dat voertuig zit. Zo reden wij naar Den Burg, achter ons van tijd tot tijd de vrolijke tonen van de hoorn des postiljons, die met de postwagen volgde. 's Avonds visite gemaakt bij den burgemeester Gaarlandt, die voorzitter geworden is van de plaatselijke commissie. Gaarlandt is in het Indische leger geweest, is zwaar gewond bij de omsingeling van een huis in Atjeh. Een marechaussee schoot hem door het hoofd (hij mist één oog en de Atjeher die uit het huis kwam gaf hem nog een klewanghouw en een por met een rentjing).
Vrijdag 12 januari, naar De Cocksdorp met Metz per auto. Daar gesproken met Buys over de plaats van de nieuwe boot voor Eierland en een bezoek gebracht een de vuurtoren. De lichtwachter, een kromgegroeide oude zeeman, drukt zijn spijt uit over het niet stranden van een stoomschip dat gisteren vlak voor de kust moet geweest zijn, ook over het niet stranden van het zeilschip dat op 1 october vlak bij de gronden is geweest. De auto kan op de terugweg plotseling niet verder omdat er geen benzine meer in is. Met Metz gewandeld naar Oudeschild en vandaar weder met de auto naar Den Burg. De paarden zijn hier nog erg bang voor de auto. Er zijn hier twee auto's.'s Avonds gegeten bij Gaarlandt, die een lieve vrouw heeft. Gaarlandt is een flink ventje, dat wel in de smaak valt te Texel. Een gezellige avond. Mevr. Gaarlandt speelt heel aardig piano van Liszt en Chopin.
20 jan. 's Avonds diner met oud-zeeofficieren [...] een partijtje weinig interessante mensen moet ik tot mijn leedwezen zeggen. Karel [Boissevain] houdt een speech op de Koningin met zalvende stem, niet om aan te horen en het gehele diner is een taaie geschiedenis en kost mij ongeveer f 18.-. 't Enige interessante was een partijtje dronken Leidse studenten, die vergezeld van hun vriendinnen een fuifje hadden in een kamer dicht bij de onze. In weerwil van die dronkenschap waren die jongens mij toch sympathiek. Ze liepen dronken door de corridor, zaten op de trap, de vriendinnen waren niet dronken. Op zijde in de corridor een strijkje uit Wenen met een paar aardige meisjes die mandoline speelden. Er werd lustig gezongen en ik moet zeggen dat zij niet onhebbelijk waren.
21 januari. Zondag, vroeg op. Tom kwam mij om 6 uur porren, 't dooit, maar wij gingen er toch met ons tweeën van door, namen de trein van 7.50 naar Purmerend, zagen bij aankomst daar niemand die aan schaatsenrijden dacht, een mistige dag, dooiweer. Vroegen naar de weg, kwamen op de ringvaart van de Purmer, gemeen ijs. Ik had Tom zijn lasso laten meenemen. Langs de oeverkant van de ringvaart aan het touw naar Edam. Hoorden daar van een Volendammer wiens bijnaam "Pinkoff" was, dat het ijs naar Oosthuizen en Hoorn zeer goed was. Bijna niemand op

het ijs. Flink hard gereden naar Hoorn. Komen te 1 uur te Hoorn, eten bij Dalmeyer, bezoeken het Museum waar het geweldig koud is en vertrekken ongeveer 4 uur van Hoorn. Heerlijke tocht.
23 januari. Gedineerd bij Dudok van Heel met allerlei oninteressante mensen. De besten waren de heer en mevr. Heldring, een broer van Heldring van de Stoombootmaatschappij. Ik had een ere plaats. Het diner was van Couturier. Stef van Heel is een aardig goed lief vrouwtje. Wat een last kan je toch van geld hebben. Wat een onbeduidend partijtje mensen! Een vervelende avond.
27 januari. Concert Pensioenfonds groot succes. Er is nu al 80.000 gulden op de boekjes van de orkestleden, dat ik dat pensioenfonds heb opgericht is tenminste één goed ding dat ik gedaan heb in mijn leven.
2 februari. Het vriest de laatste dagen weder geweldig maar ik waag het toch om naar Terschelling te gaan. Ben daarom donderdag naar Leeuwarden gegaan omdat Enkhuizen-Stavoren tot nader order gestaakt is. Vrijdagmorgen naar Harlingen, 's avonds vergadering van de commissie te Terschelling. De volgende dag in harde vorst en sneeuwstorm naar Midsland gewandeld, de weduwe Spanjer opgezocht en de smid Swart, naar aanleiding van de sollicitatie naar motordrijver Brandaris van zijn zoon, ook de nieuwe bootsman Dekker van Midsland opgezocht. Bij Swart speelt het dochtertje wat voor mij op de viool. Als mijn zoons in de Marine komen, dan geef ik hen de volgende goede raad. Gaan zij er uit, omdat de Marine hun niet bevredigt, of om andere redenen, dan moeten zij 1e zo mogelijk te Amsterdam zich vestigen. Het komt er dan niet op aan of de betrekking die zij dan krijgen aanvankelijk mooi is, maar ze moeten zorgen dat zij in de betrekking die zij aanvaarden slagen en dan langzamerhand zich trachten te verbeteren. Geduld hebben! Toen ik uit de Marine kwam werd ik administrateur van het Concertgebouw.
Vrijdag 9 febr. Als ik zondag niet van Terschelling was vertrokken zou ik daar zijn ingevroren tot heden. In weerwil van de dooi heeft de Elfstedentocht woensdag toch plaats gehad, gewonnen door Coen de Koning in 11 uur 50 min., prachtig, 196 km. Ik hoop dat Tom en Alfie die tocht eens zullen medemaken. Hilda heeft de laatste dagen Mengelberg voorgelezen terwijl hij door Th. Schwartze wordt uitgeschilderd. Zij leest dan voor uit Faust II.
Maandag 12 februari. Ben de laatste tijd druk aan het schoolbezoek en begin mij een weinig meer in die omgeving thuis te gevoelen. Maar schoolmeesters blijven over het algemeen saaie droge kerels. Op mijn spreekuur komt een geweldig grote man, een soort prijsboxer, zo ziet hij er uit. Hij komt meedelen dat hij zijn dochtertje niet naar school heeft gezonden. Hij gelooft dat de juffrouw het land heeft aan zijn dochtertje. Lang verhaal over dochtertje dat "eau de quinine" gebruikt voor het haar, de juffrouw kan de lucht niet verdragen, zet haar op de achterste bank, plaagt haar enz. enz., ook de bijzondere dracht van het haar, van die duitse knoedeltjes boven de oren, geeft aanleiding toe onaangenaamheden. De fles eau de quinine wordt voor mij op tafel gezet. Ik vraag hem wat hij is - hij is koffermaker. Of ik die nieuwe volcanische koffers al ken? Jawel. Hoeveel werklui heeft u? Twintig. Daar zijn zeker ook goede en slechte onder. Ja, die slechte kan ik niet verdragen, want ziet u, ik ben nogal driftig. De geweldig grote man zit ondertussen erg te transpireren. Je zou zo'n slechte werkman wel eens een draai om de oren willen geven, zei ik. "Dat heb ik wel gedaan", zei de grote man, "maar 't is niet zo goed". Toen had ik hem. "Zo'n juffrouw heeft het ook wel eens moeilijk", zei ik, "en de lucht van eau de quinine in de klasse is naar mijn gevoelen bepaald hinderlijk. "De man ging per slot van rekening zeer zacht gestemd heen en ik beloofde hem dat ik het hoofd der Comeniusschool zou verzoeken hem nog eens te laten komen.
12 febr. Vergadering concertbesturen - zeer langdradig geklets over het engageren van 5 solisten. Die provinciemensen vinden 't hoogst belangrijk. 's avonds diner bij Van Laer, waarvoor Ogtrop het menu heeft gemaakt, prachtig diner. Mr. dr. baron P. Th. (nog een paar voorletters) Creutz, wordt flink dronken. Hij was dit jaar 2e candidaat voor de Rekenkamer. Ik zit tussen Schlegel, die altijd aangename jeugdherinneringen bij mij opwekt, hij looft Mik [Vaders oudste zuster] als zijn beste en meest begaafde leerling, en Hodenpijl, die een brave kerel is. Mengelberg gaat 10 uur naar Londen. Na afloop Van Rees, Van Ogtrop, Freyer en ik nog een biertje gedronken in Salvatoro. De tong van Ogtrop werd op het laatst erg dik. Wij hebben nogal om hem gelachen.

Op het diner is ter sprake gekomen het niet openen van de Staten-Generaal door de Koningin. Was het omdat zij gebelgd was op de socialisten. Het heeft de indruk gemaakt dat zij bevreesd was en dat mag niet. Een Oranje mag niet bang zijn, zegt Sillem, en zo is het.
2 maart. 's Avonds danspartijtje bij De Beaufort, Herengracht 140, het huis waar mijn moeder geboren is. Het is een prachtig huis, behalve de gang, die vrij nauw is. Ik danste niet met mevr. Schröder, hetgeen me naderhand speet, omdat ik van Hilda hoorde dat zij vindt dat ik op Goethe lijk.
3 maart, zondag. Naar de Nieuwe Kerk, ds. Doevendans. Die man spreekt goed. 's Middags in het Concertgebouw waar Elisabeth Boeken v. Endert zingt. Zij is nog mooier geworden, heeft een schitterende japon aan. Haar gezicht is iets ernstiger geworden door de ellende die zij door heeft gemaakt toen haar man of haar gescheiden man zich voor het hoofd schoot. Maar aan grappen geen gebrek. Zij is zeer charmerend. Na het concert naar mevr. Schwartze, waar de nieuwe schilderij, het portret van Mengelberg gezien. Wel goed, maar zij maakt toch alle gezichten die ik van haar gezien heb een beetje slap, geeft er iets joods aan. Bij Schwartze uit Lizzie Ansing zich tegenover Hilda op bewonderende wijze over mij. Wij nemen afscheid van Elisabeth, die met Hodenpijl die haar als een politiehond bewaakt, naar het hotel gaat.
5 maart, Dinsdag. 's Middags woon ik een vergadering bij, uitgenodigd door Prof. van Heel c.s. ter bespreking van de Paleis-Raadhuiskwestie in Krasnapolski. Vanuit de Warmoesstraat heeft men nu de huizen daar gesloopt worden een mooi gezicht op het Paleis.
6 maart Woensdag. 's Avonds gegeten bij Charles en Marie *[Boissevain-Pijnappel]*, waar ook Vader en Moeder. Charles is iemand die mij altijd prikkelt. Ik geef niet veel om zijn hersenen, hij loopt voortdurend uit zijn roer.

Charles E.H. Boissevain,

Wij hebben het over het optreden der suffragettes in Engeland die in Regent- en Bondstreet vele winkelruiten hebben ingegooid. De mijnwerkersstaking in Engeland neemt grote afmetingen aan. Door de staking krijgen vele werklieden van fabrieken, die zonder kolen niet kunnen werken, gedaan. Er zijn dientengevolge ongeveer 1.000.000 mensen zonder werk.
's Avonds vergadering in American Hotel ter bespreking van een scheepvaarttentoonstelling.
9 maart. Uitvoering van de 8ste symphonie van Mahler, die een overweldigende indruk maakte. Nog zelden zag ik het publiek in het Concertgebouw zo enthousiast, en dan nog wel een Toonkunstpubliek, dat bij ons als saai te boek loopt. Ik vind het 1e deel bepaald mooier dan het tweede. Hilda zong met heel veel vuur mede.
Zondag 10 maart hadden wij eerst 's middags een hele mooie uitvoering van de 4de symphonie

van Mahler, met mevr. Loman voor de solo, en 's avonds was het merkbaar bij de herhaling van de 8ste, dat Mengelberg en het orkest en het koor moede waren.
13 maart naar Scheveningen om een voordracht te houden over het Reddingwezen. Heb daar gelezen voor een 200tal schippers van bommen en loggers, de plaatselijke commissie was er ook - heel aardig. Ik ben 's nachts halftwee teruggekomen van Scheveningen.
20 maart. Naar De Cocksdorp. Te Oosterend op Texel woont een oud man die als jongetje alleen in een boot uit zee is komen aandrijven. Hij was Engels, men noemde hem toen maar de "Boy". Hij wordt nu genoemd Simon de Booy.
Zondag 24 mrt. Heden morgen naar de Remonstrantse kerk met Hilda. De kinderen zijn naar Drafna. Daarna thuis nog eens nagelezen de kwestie van de Arminianen en Gomaristen en het sterven van Oldenbarnevelt. 's Avonds de orkestrepetitie van Te Deum van Diepenbrock bijgewoond. Een gezellige dag met Hilda.
dinsdag 16 april. Gisteren teruggekomen van de Sparren, waar de Paasvacantie doorgebracht. Ik reisde iedere dag op en neer.
Zondagavond op Drafna gegeten met Olga en Bram *[Van Stockum-Boissevain]*, die teruggekomen is. Bram zeer sympathiek. Met hem over de landsverdediging - Marine - gepraat. Hij wil torpedoschepen, onderwaterlanceerbatterijen aan de wal en onderzeeboten. Is vast overtuigd dat zij zeer goed zouden kunnen winnen. Ethel Gorner gaat morgen weg naar de Bentincks. Zij wordt heden 19 jaar en wij hebben haar uitgefuifd. Ze moet een nurse-uniform dragen en ziet er nogal aardig uit.
14 juli op de Sparren. In lange tijd niet ingeschreven. Wat is er al niet gebeurd. Ik krijg vioollessen van Herbschleb, geniet er zeer van al kan ik niet genoeg studeren. 13-22 juni met Alfred *[Boissevain]* gewandeld in Zwitserland. Geheel verbrand en vervellende van de laatste tocht die 18 uur had geduurd.
Fragmenten uit een brief van Han de Booy aan zijn schoonmoeder
Kandersteg, june 20th '12.Dear Mother, Our trip was an immense success. Yesterday we did our "pièce de resistance". [...] We came to Kandersteg by the Tschingelgletscher, Mutthornhütte (2900 mrs) and the Petersgrat (3200 mrs) and the Kanderfirn. We arrived here yesterday at 8 o'clock in the evening having been underway nearly 18 hours. Our faces especially the noses and lips are very much swollen, the lips have about twice the ordinary size and Alfred has grown a beard. We left the hotel at 2.30 in the morning (it is nice climbing in the dark) and walking over the snow we reached the Mutthornhütte at 6.45. We were the first party of this season [...] We did not like our guide from the beginning. He seemed to have no end of time, so that when we went down the snow was beginning to get soft. It was awful. You put out your right leg, it goes in till the knee, put out your left leg, pull out your right and the left goes in till the knee. It was exasperating, extremely tiring. At last we swore at the gletscher, tried creeping, and rolling. All this time the guide was walking a long way in front as if he was walking on an even polished floor. At last we reached the spot were we left our sacks and as we thought we would never reach Kandersteg we decided to go back to the hut and sleep there. In the hut we dried our boots and socks and I read a while in the visitors book. This made me feel a bit ashamed that we had given in and when a man came up from Lauterbrunnen with a guide who told that they were going back to Mürren we felt that we ought to try and reach Kandersteg in spite of the soft snow.[...] We left the hut at 1.20 p.m. and discovered that the snow was softer, but this had the effect that the guide, who carried the rücksacks, went in as well as we which was a great advantage as we could walk in his steps. We followed an endless gletscher, the Kanderfirn, we walked on this gletscher for 2½ hours. This gives you time for reflection and it bethought me how good it would be for our country if Mr. Talma made a law prescribing that every member of the 1st and 2d chamber must make a certain number of tours in Switzerland every year. There is nothing like making a tour as we did! It was very hot and it grew much hotter still, when we came to the morraine, and endless awful morraine, nasty to walk on. We had an hour of morraine and got in the Gasternthal, which proved to be very hot and also endless but beautiful. But we were in a

state of mind that does not appreciate the beautiful.
It is wonderful how these mountains get hold of you. I sometimes think:"do I climb the mountain or have the mountains climbed me."
17 aug. - 24 aug. Prachtige zeiltocht met Mavourneen met de jongens. Ik vind die tocht een mooi stuk werk.
Olga is deze dagen benedengekomen met de opmerking dat "zelfs vervelend werk prettig wordt als men het maar goed doet". ze is 7 jaar oud. Doet nu alles netjes.
7 october. Ik ben zaterdag en zondag met Hilda in Den Haag geweest met kleine Olga. Wij brachten bezoeken. 's avonds per tram naar Rijswijk. Daar wonen Bram en Olga in een hokkerig huisje in een rommel. Soupeerden brood met garnalen. Zondagmorgen na het ontbijt naar Scheveningen, waar het prachtig was op de pier waar bevallige Haagse meisjes rondwandelden - de zon was zo lekker warm en de zee zo kalm. Terug naar Rijswijk, daar rijsttafel gegeten waarvoor Bram de rijst kookte in een nieuw door hem ontdekte rijstkoker waarmee hij geld hoopt te verdienen. Over de torpedo's hoor ik hem niet meer spreken. Ik vind hem een stakkerd met al zijn uitvindingen en Olga is ook een stakkerd. De rommelige omgeving, slordige meiden enz. enz., maakten dat wij een treurige indruk kregen van hun leven. 's Avonds met Olga terug naar Amsterdam, reisden 1e klas vanwege de drukte. *(Bram van Stockum wordt ook genoemd in de herinneringen van Jim de Booy (blz. 19-20), die hem in de Marine ca. 1915 gekend had en hem zeer waardeerde).*
Vanavond hebben Tom en Alfi weder eens een ouderwets robbertje gevochten, maar gingen als vrinden naar bed. Veel gesjouwd met allerlei meubels van de ene kamer in de andere met het gevolg dat de salon wel wat gezelliger is geworden.
20 oct. Ontmoette vandaag op het Concertgebouw de heer en mevr. Scriabine, aardige mensen. Hij zeide het zo aangenaam te vinden hier in Holland "gequilibreerde" mensen te ontmoeten, noemde de Russen "Très profonds, nerveux", angstig, zoekend, melancholiek. "Oblomows" bestonden er in Rusland niet meer zeide hij, maar gaf toe dat de Russen zeer contemplatief zijn. Chrik had het er gisteren over wat er zou gebeuren als de mogendheden het eens aan de stok kregen. Hij geloofde niet dat wij onze onafhankelijkheid zouden kunnen bewaren. Natuurlijk, als wij allen geloven dat het niet gaat, dan zal het ook niet kunnen. Mijns inziens zal het wel kunnen, als wij maar willen. De Socialisten zijn een groot gevaar voor onze onafhankelijkheid. Er is oorlog tussen Turkije aan de ene kant en aan de andere kant Montenegro, Servië, Bulgarije en Griekenland. Vrede tussen Turkije en Italië. Die oorlog is niet veel geweest

Familie van Stockum in 1912. vlnr Hilda Gerarda, Olga Emily, Willem Jacob, Abraham Johannes

.
23 oktober. Gisteren met Hilda, Tilly Mengelberg en de dames Heller een bezoek gebracht aan de diamantslijperij van gebr. Asscher in de Tolstraat, de firma die de Cullinan voor Edward VI hebben geslepen. De jonge Asscher, een Jood met een flink uiterlijk, meer een Assyrisch uiterlijk zou ik zeggen, er was kracht in dat gezicht. Hij vertelde van de Cullinan, waarvan een model op tafel lag, ook de Cullinan in geslepen toestand, namelijk in 12 (?) stenen. De grootste wordt in kroon of scepter gedragen. A. vertelde hoe Edward VII vriendelijk en gewoon was, bijzonder aardig, hoe hij van het geschenk van Botha drie stenen aan A. gaf, zeggend "I want to sell these three" en hoe A. ze van de koning kocht. Hoe later een boom in diamanten was gekomen en Botha de stenen had willen terugkopen voor de koopprijs en ze ten slotte had gekocht voor de marktprijs en ze had ten geschenke gegeven aan de tegenwoordige koningin van Engeland, die dus thans de gehele Cullinan weder bijeen heeft. Een eigenaardige geschiedenis. Hij vertelde verder hoe men eerst de steen in Engeland had willen doen slijpen en hij dit geweigerd had, hoe de koning ten slotte had toegegeven en hij met de steen in zijn zak en een revolver er bij vertrokken was. Toen van de agitatie van het kloven, maar hoe alles prachtig gelukt was. Er werken 550 werklieden, waarvan 150 christenen en de rest joden. Las vanavond in de courant dat de hoop van de Koningin wederom verijdeld is, de hoeveelste maal is dat nu, wat moet daarvan op den duur komen. Die arme Koningin. Heden gezwommen in het Zuiderbad, lekker. Ik weeg nu 83 kg naakt, dit moet minder worden. 5 kg minder zou ik zeggen. Heb in de laatste tijd een knobbeltje gekregen in de palm van de rechterhand. Jicht?
(Later bleek dit het begin van een "Dupuytiense vingercontractuur" te zijn, waarvoor Vader zich, toen hij daardoor niet meer goed kon vioolspelen, op 70jarige leeftijd liet opereren, met goed succes.)
Wij hebben maandag 28 october Vaders 70ste verjaardag gevierd op Drafna. Op de Sparren logeerden Jan van Hall en Hessie met 4 kinderen, verder mevr. Mengelberg. Dan waren wij er met ons vijven en 2 meiden, dus 14 samen. Hilda had heel wat werk om dat alles te regelen en deed het prachtig! Het feest was zeer geslaagd. 's morgens kreeg Vader het karretje en hitje. Wij ontvingen met gezang, Mary, Hilda, Charles en ik, dat heel mooi was, het bekende Russische kerklied. Diner hotel Bredius, ik zat naast Lady Salt, die ik cousin Cissy noem, een lief aardig mens. Verschrikkelijke speeches van Charles, die al maar weer doelde op een spoedig heengaan van Vader. Ik vind Charles eigenlijk een wanhopige kerel, ontoerekenbaar, een gevaarlijk mens in zekere zin.
Donderdag 31 oktober. Naar Nieuwediep waar de vlet bezichtigd met het oog op aanbrengen luchtkisten. Theo en Cateau *[de Booy-De Geer]* bezocht. Het is tegenwoordig niet gemakkelijk commandant te zijn in de Marine. De geest onder het volk is er niet beter op geworden in de laatste jaren. Een georganiseerd verzet heeft plaats door de Marine matrozenbond, waarvan bijna allen lid zijn. Theo heeft er op de Utrecht in de West geen last van gehad, heeft het op de Heemskerk in Nieuwediep dadelijk gemerkt toen de equipage om de een of andere kleinigheid ontevreden meende te mogen zijn. Toen werden de sloepen niet of slecht opgehesen. Dit is het gewone verzetsmiddel. T. heeft de equipage toen voor de boeg laten komen en toegesproken, met het gevolg dat de sloepen "op vlogen". Een seiner heeft daarna in een vergadering van de Bond de bemanning van de Heemskerk verweten dat ze zichzelve een slag in het gezicht had gegeven. Men had moeten blijven weigeren de sloepen op de hijsen etc. T. kreeg van een bevriend "mindere" mededeling van wat gebeurd was, waarna hij heeft gedaan gekregen dat die matroos 1e kl. seiner werd overgeplaatst, ook een andere die zich op ongepaste wijze over T. had uitgelaten.
Zaterdag 2 nov. Naar de Sparren voor een samenkomst met Schönfeld, de koper van het stuk land naast mij en met Neumeyer, de landmeter. Wij krijgen nu het larixlaantje en verliezen het kale puistje. Bovendien krijgen wij f 150.- Ik vind dat wij er goed afkomen. Die Schönfeld maakt een aangename indruk en ik was wel een beetje beschaamd over die f 150.- die ik gevraagd heb, nu ik zie dat de ruil toch al goed voor ons is. Tom is bezig aan een schermcursus met andere padvinders. Hij en Alfi vorderen aardig met de muziek.

Zondag 3 nov. Hilda en ik naar Concertgebouw, waar 8ste van Beethoven, prachtig, en een concert van Vivaldi door Kreisler, ook prachtig. Een concert van Weingartner kan ons, evenals de man zelf, niet bekoren. Vandaag nieuwe kelners met blauwe rokken en rode vesten van de nieuwe buffetpachter, die begint met bij ongeluk thee en koffie gemengd te schenken, wat niet lekker is. Vandaag naar de Nieuwe Kerk waar Ds. Schuller tot Peursum spreekt over Galaten 5 vers 13. "Want gij zijn geroepen, Broeders! allereerst gebruikt de vrijheid niet tot een oorzaak voor het vlees, maar dient elkander door de liefde." Ds. S. is een beschaafd ontwikkeld man, maar mist de nodige warmte. Toch hoor ik hem graag. Het is vandaag erg los weder, zon en regen en wind.
Zondag 10 november. (naar kerk). Bevond bij thuiskomst dat Alfred niet met Tom en Olga zoals bevolen was aan de Amstel was gaan wandelen, maar daar dadelijk was omgedraaid. Hij was nog niet thuis. Kwam later. De snoodaard was de De la Portes tegengekomen, die hem mede hadden genomen naar Artis. Gaf hem een standje en hij beloofde zo iets niet meer te doen. Ik was boos op hem, had zelfs een wicket in mijn kamer gezet met het doel hem iets te laten voelen op zijn achterwerk, gebruikte de wicket echter niet, doch sprak hem kalm toe en met effect.
15 nov. Hirsch op het Leidseplein is geopend, heeft "mannequins" laten komen uit Parijs en L.N. Vermogen heeft van deze gelegenheid gebruik gemaakt om een "tea" te organiseren. Hilda heeft in een onbewaakt ogenblik ook toegestemd en schenkt thee bij Hirsch terwijl afzichtelijke prostituées uit Parijs in hoogst onpractische japonnen, waarin ze niet kunnen lopen, door de zalen schuifelen. Het spijt mij dat L.N. Vermogen niet fijngevoeliger is, maar Beukers is een ploert en een burgerman.
21 november is Hamilton gestorven. Bettie in eetkamer zittende in een stoel bij het vuur. Chrik en May. Later kwam Jim.
23 nov. hebben wij Hamilton begraven. Ik kan niet zeggen hoe ik Bettie bewonder. Hamilton zou 23 nov. juist twee jaar geworden zijn.
Maandag 25 november. Olga weet dat St. Nicolaas niet meer in levenden lijve rondreist op een paard enz. maar desniettemin zingt zij voor de kachel en zet water en brood klaar voor het paard. Jo *[zijn zuster]* at hier gisteren en bleef bij ons logeren, zij voelt zich eenzaam en ongelukkig alleen te Haarlem, zou dolgraag Bettie naar Amerika terugbrengen, grijpt elke gelegenheid aan om uit Haarlem te gaan, 't arme kind. *(Hamilton was het zoontje van vaders broer Just. Blijkbaar was diens vrouw Bettie met het kind op familiebezoek naar Nederland gegaan. Jo de Booy had lang met haar twee zusters samengewoond na de dood van hun vader, maar de jongste was gestorven in 1907, en Mik was directrice geworden van een van de Heldringgestichten, zodat Jo alleen overbleef waar zij niet goed tegen kon. Later heeft zij enige jaren in Bilthoven gewoond samen met Mik, die inmiddels gepensioneerd was, en hun broer Chrik, die in 1923 zijn vrouw verloren had.)*
28 nov. Donderdag. 's Avonds Arnold Schönberg in het Concertgebouw, Pelléas et Mélisande, een werk van hem van voor 11 jaar. Het was lang maar mooi. Door de grote meerderheid van het publiek koel ontvangen. Hij is een klein levendig mannetje. Kaal hoofd, expressief gezicht, flinke ogen, Jood, beweeglijk. Een gunstig uiterlijk.
29 nov. Er is grote opwinding te Amsterdam onder de Joden wegens het optreden van de firma Ferwerda en Tieman, huurder van Trianon in Hirsch, die om een net publiek te behouden Joden en dergelijke mensen duurder laten betalen. In de couranten staan nu allerlei verontwaardigde berichten, ook van (huichelachtige) Christenen. Congres te Basel tegen de oorlog, van de Sociaaldemocratie. Men moge hierover sceptisch denken, de richting moet men toch sympathiek vinden. Een oorlog van de proletariërs tegen de oorlog door werkstaking, zonodig revolutie.
5 december, 's morgens bestuursvergadering Concertgebouw op het kantoor van Van Ogtrop. De herrie tussen Mengelberg en Hekking weer afgelopen. 's Middags boodschappen voor St. Nicolaas, 's avonds heel gezellig met Jo, de kinderen erg in hun schik. Vrij vroeg afgelopen. Alfred krijgt een horloge.
Zaterdag 7 dec. 2 uur trio met mevrouw Heldring en Canives. Ik speel slecht. Wij spelen 3e trio van Beethoven en 1e trio van Mozart. Moet studeren. 's Avonds uitvoering Requiem van Verdi,

de klanken zijn prachtig maar de soort van muziek is volgens mij een beetje laag bij de grond. Het Dies Irae is belachelijk. Nemen Diepenbrock en Elisabeth mede naar huis waar wij broodjes met paté eten van de paté die Charles aan Hilda heeft gegeven, en Moezelwijn drinken. Wij spreken over het orkest. Ik ben verbaasd te horen dat het orkest, dat ik altijd heb gedacht het mooiste te zijn in Europa volgens D. niet het mooiste is. De strijkers zijn slecht volgens D. Frans orkest beter, veel meer technisch. Hier slechte discipline. Ik vraag of individualiteit in een orkest tot zijn recht kan komen en moet bewaard blijven. Diepenbrock zegt, heel moeilijk te beantwoorden. Hij zegt dat het orkest nog lijdt onder de nalatenschap van Timmer, die alles beschouwde van het standpunt van Mozart, alles betekende. 12 uur naar bed. In de nacht komt kleine Olga onze kamer binnen, zegt dat ze niet kan slapen omdat ze gedroomd heeft dat er iemand dood ging. Bij moeder in bed die dientengevolge niet veel sliep. Later weg. Ze komt dan om 8 uur terug om te zeggen dat haar nieuwe horloge stilstaat.
14 dec. zaterdag. Naar het boothuis om de nieuwe vlet voor Gaast te zien, een heel mooi vaartuig. Op het Mariniersplein spreekt een licht beschonken bootwerker met gunstig voorkomen - een grote knappe man - ons aan en biedt sigaren aan, die ik en v.d.Poll niet aannemen, toen bood hij zijn hand aan, die wij ook niet aannemen en vraagt van wat voor klasse of wij zijn. "Ik ben van alle klassen" zegt v.d.Poll. Of wij er wat voor zouden voelen dat hij wat meer kreeg, zei de werkman. Thuisgekomen speet het mij dat ik zijn hand niet aangenomen had. Hij leek mij een flink eerlijk man. Waarom heb ik die hand niet aangenomen. Omdat ik het gek vond of omdat ik huiverig was dien man, die een beetje dronken was, de hand te geven? Tom en Alfie vanavond naar een danspartij bij Voûte, allebei in een zwart pak. Tom voor het eerst in hoge, omgeslagen boordjes, waarop hij erg trots is. Alfie vindt het vervelend naar zo'n danspartij te gaan. Er zijn tegenwoordig zoveel nieuwe dansen en zij hebben geen dansles gehad.
19 dec. *[na een concert in Haarlem]*. Op terugweg thee gedronken in Grote Houtstraat 99 (nu restaurant, vroeger door ons bewoond). Zat thee te drinken dicht bij onze oude achterkamer, wat een herinneringen. In de gang het uitgesleten marmer waar de knikkers in bleven liggen 38 jaar geleden. De kast onder de trap nog onveranderd. Het fonteintje!
21 dec. zaterdag. Om 4 uur naar Melvill en met hem gepraat over gymnastiekonderwijs, het wenselijke van zwemonderricht op de lagere scholen.
23 maandag. Melvill komt mij op kantoor een hele verzameling gymnastiekliteratuur brengen. De kersttijd is voor mij een bijzonder onaangename roezige tijd. Voor de kinderen is het goed op de Sparren te zijn. Ik vind het tamelijk. Ik kan mij weinig van deze dagen herinneren, al is het maar een paar dagen geleden.
26 december. Tom's verjaardag. Hij wordt 14 jaar dus zo oud als ik was in l88l. In 1883 kwam ik op het Instituut. Het komt mij voor dat de kinderen tegenwoordig meer zelfbewuste mensen zijn dan in mijn tijd. Feestdiner op de middag waar Alfred Tom zo hard hij kon op zijn tenen trapt, hetgeen grote indruk op Tom maakt.
28 dec. Naar Th.H. Heemskerk op de audiëntie om te vernemen hoe het staat met het inspecteurschap van het Zeevaartkundig onderwijs. De minister heeft een aardig gezicht, zeer expressief, trekt hele malle gezichten zodat ik moet lachen. Hij zeide mij om maar eens de Kamerverslagen te volgen om te zien wat er over gezegd wordt. Blijkbaar heeft hij de zaak nog niet erg bestudeerd.
Dinsdag 31 december. Riet van Heel logeert bij ons op de Sparren. Wij lazen 's avonds een stukje uit de Bijbel, de brief van Paulus aan de Corinthiërs. Het is niet aangenaam op Oudejaarsavond bezoek te hebben. Ik hoop dat het niet meer zal gebeuren. Het zijn op de Sparren gedurende de Kersttijd vind ik maar heel matig. Wij aten heerlijke oliebollen en daarna, nadat de kinderen naar bed zijn naar Drafna, waar wij gezellig souperen, met Vader en Moeder en champagne drinken, om 12.30 naar bed.

1 9 1 3

Woensdag 1 januari. Ik ben in het jaar 1912 waarschijnlijk niet rondgekomen met mijn inkomen,

maar het zal niet veel schelen.
Vrijdag 3 januari. 9 uur naar Petten, per tilbury met een voerman die Van der Horst (?) heette, die 8 jaar lagere school, 3 jaar burgerschool en 2 jaar landbouwschool achter de rug had en toen bij de koeien. Hij had elke dag 10 koeien te melken, 2 x, hetgeen voor een goede koe, die 10 liter melk per dag geeft 10' duurt (per koe). Elke dag 5 uur op in de winter, 4 uur 's zomers. Hij was zeer tevreden, 't gaat goed in de landbouw en veeteelt. Hij was liberaal blijkbaar. Hij zei niet te voelen voor onafhankelijkheid. Onder een andere natie zou het niet zo gauw slecht worden, dacht hij. Ik vrees dat het gevoel van liefde voor onafhankelijkheid en liefde voor het vaderland in zijn zuiverste vorm in Nederland aan het afslijten is of bij velen reeds is afgesleten. Verder vertelde hij veel van zijn diensttijd bij de vestingsartillerie op fort Erfprins in Den Helder, hoe hij niets had uitgevoerd en toch korporaal was geworden, hoe er niets was gedaan, geen discipline was en het eten slecht was omdat het door slechte koks was klaargemaakt en hoe het er smerig was. Alles bedroevend om te horen.
Zondag 5 januari. 's Morgens repetitie in Couturier en 7¼ diner. Aardige partij, hoewel heel warm. Charles houdt erg onhandige speech waarin hij erop wijst dat het kringetje echte vrienden van Mengelberg eigenlijk heel heel klein is (natuurlijk hoort hij in de eerste plaats tot dat heel kleine kringetje) en in zijn antwoord zegt Mengelberg dat hij het mogelijk mis heeft. Charles woedend, gelooft nu "dat W.M. teveel gedronken heeft".
(9-19 januari 1913 op de Heemskerk, waarvan zijn broer Theo commandant is, naar Spanje, terug vanuit Lissabon met de Grotius, 27 januari terug.)
9 jan. Theo voor het vertrek heel stil, thans weer opgewekt, zegt dat hij te lang bij de torpedodienst is geweest.
10 jan. Lange vrij hoge deining. Repetitie rollen. Exercitie in de batterij. De dienst maakt geen aangename indruk. Men ziet op zulk een schip niets. Er wordt veel minder gescholden en gevloekt dan toen ik in de Marine kwam, maar het komt mij ook voor een veel dooier boel te zijn. Onze Marine lijdt erg onder de talrijke overplaatsingen. Hoe Theo het uithoudt in zijn warme hut is mij een raadsel. Ik vind hem niet opgewekt, dwz. blijkbaar is de lust en de ambitie er wel wat uit. De 1e officier Hofstede is een sukkel, dunkt mij, zeeziek en bijzonder goedig. Maar geen eerste officier, helemaal niet.
12 jan. Hoge zee, slingeren uit het Westen. Soms harde buien. Ben nog niet zeeziek geweest maar aangenaam is het niet. De 1e officier nog niet te zien.
15 jan. Mooi weder, kalme zee, zon. Bij Gibraltar passeert een Eng. 3e kl. kruiser. De nederlandse Marineschepeling is slordig gekleed, loopt slordig, is onmilitair, houdt helemaal niet van vertoon, denkt dat hij alles heel goed doet. Ik merk allerlei dingen op die mij zouden hinderen als ik hier geplaatst was en die mij nu hinderen omdat ik ze verkeerd vind. Het optreden van de officieren tegen de adelborsten is te goedig.
16 januari. Mooi weer, kalme zee. Het diner bij de officieren zeer aardig, er waren ook adelborsten gevraagd. Groot verschil, de verhouding dier adelborsten met de officieren, vergeleken bij vroeger. Vroeger sprak bv. de kolonel nooit tegen een adelborst of hij moest een standje hebben. Heb vandaag gesproken met den schipper. Natuurlijk ook over de Bond. Hier in zee merkt men niets van een slechte geest. Zodra men echter iets laat doen dat afwijkt van de gewone regel dan ontmoet men lijdelijk verzet. De schipper zegt dat er te weinig wordt gelet op de belangen der onderofficieren, alleen naar het volk wordt gekeken. Vanmiddag het seinstation bezichtigd met de adelborst Hekking. Het is geen kleinigheid daar gedurende een gevecht te zijn opgesloten, misschien toch kalmer en gemakkelijker dan aan dek de verwoestingen te zien. Met Eikenboom *[een van de officieren]* gesproken over de tenu equipage, hoe smerig de mensen er uit zien. Hij zegt dat in het buitenland altijd serge gedragen wordt, dat is sterker en goedkoper en bovendien veel netter dan het baai bij ons. Als ze passagieren zien de mensen er netjes uit. Miliciens hebben maar één blauwe broek. Men kan eigenlijk niet vergen dat zij er er netjes uitzien bij het binnenkomen. Men kan ze toch niet hun enige goede broek doen bederven. De stoomsloep met officier van piket Blom ziet er netjes uit. Theo deelt hem met geweldige snelheid

een grote hoeveelheid orders mede - anders niet bijzonders - en ga je gang maar - enz. Wat hebben de miliciens over het algemeen een stomme gezichten. Het is zonder twijfel dat de eenige plaats waar ik mij volkomen thuisvoel de Marine is.
25 jan. a/b Grotius. Vanmorgen in de machinekamer. Chinese stokers. voorman, nooit dronken, discipline. Tevreden. Hollandse stokers nog 3 over, 2 dronken. Op de stookplaats niet warm, vuurhaard, alles dicht, aanjager fan.
26 jan. Aan tafel gezellig. De Portugees Rossa doet lange verhalen over de revolutie, hoe de koning en koninklijke familie veel slechte dingen hebben gedaan. De koningin steeds nieuwe Parijse japonnen en hoeden. Veel adellijke monarchisten nog in de gevangenis - of naar Afrika. De republiek heeft reeds veel tot stand gebracht. Rossa was en is nog monarchist. Ik lees vandaag in het Handelsblad dat de Matrozenbond heeft besloten de matrozen weder toe te staan aan wedstrijden e.d. deel te nemen. Ze halen blijkbaar bakzeil.
29 jan. Drinken An en Gie bij ons thee en biedt Gie mij aan lid te worden van de Raad van Beheer van de Ned. Bouwmaatschappij waarin president is mr. Hendrik S. van Lennep. Het geeft f 600 vast en verder tantièmes die dit jaar f 3000.- zijn.
30 jan. vraagt Jonckheer mij penningmeester van het bestuur te worden van de Ver. De Ruytermedaille. Ik stem toe. Er zitten in: S.P. van Eeghen, e.a. Ernst Heldring neemt zijn ontslag, hij is ziek. Het aantal betrekkingen enz. die ik waarneem neemt belangrijk toe.
Zaterdag 8 febr. Naar Scheveningen met Tom om te kijken naar de Ingeborg, die ± 3 km benoorden Scheveningen is gestrand, en waar onze motorreddingboot de mensen van gered heeft. Prachtig en interessant gezicht! 's Avonds feest bij Van den Bergh, die benoemd is tot directeur Javasche Bank. De hoofdschotel vormen Pisuisse en Blokzijl en ik vind het verschrikkelijk dat in zogenaamde deftige kringen zulke schuine en smakeloze liedjes kunnen worden gezongen. Ik vind het walgelijk, walgelijk, walgelijk! Waar gaat ons land heen? Kunst 10de rang.
Zondag 9 febr. Tom na ontvangst van zijn rapport helemaal opgefleurd, hij had geen enkele onvoldoende en 7 voor meetkunde. De arme jongen is er erg benauwd voor geweest en zag er dientengevolge zeer slecht uit de laatste dagen, zodat we ons ongerust maakten over hem en hem thuis hielden. Nu bleek bij het ontvangen van het rapport wat de oorzaak was geweest en stelden wij ons bezoek aan dr. Beyerman, die wij wilden consulteren, uit.
Maandag 10 febr. Toen ik gisterenavond thuis kwam vond ik een telegram van Bakker uit Scheveningen meldende de redding met grote moeite van 8 man van een op het Noorderhoofd gestrande logger door onze motorreddingboot. Ik ben daarom vanmorgen vroeg naar Scheveningen gegaan, heb de mannen toegesproken, beloningen en medailles toegezegd en heb de plek gezien waar het schip strandde. Het schip is dadelijk uit elkaar geslagen en het is een wonder dat de mensen gered zijn. 's Middags te Amsterdam vergadering met de districtsschoolopziener waar ik mijn beschouwingen over het gymnastiekonderwijs voorlees (deze te Madrid op schrift gesteld).
Woensdag 12 febr. 's Avonds eten bij ons de heer en mevr. Jonckheer, de heer en mevr. Guépin en Alfred en Mies. Wij hadden oesters met bier en allerlei lekkere dingen die ik mij niet meer kan herinneren en het was bijzonder gezellig zoals ik ook wel gedacht had. Jonckheer was zeer genoegelijk en gaf met Alfred erg op de Marine af. Ze raden mij af Tom en Alfie bij de Marine te laten gaan.
Donderdag 13 februari. Ik 's middags naar het kantoor der Ned. Bouwmaatschappij om kennis te maken met Mendes da Costa, een uitgedroogde Portugeesche Jood met een intelligent uiterlijk. Ik vraag hem hoe men tegenwoordig eigenlijk nog land kan kopen en hij zegt dat ik juist de spijker op de kop sla. Ik wijs hem op Emmen in Drenthe, dat 10 jaar geleden nog een boerendorp was.
26 februari dineren wij bij Loetje den Tex met Bangert, mevr. van Lennep-Sillem, hr. en mevr. van Marle-Sillem, e.a.. Gedurende het eten heeft boven in de salon gedurende twee uren een paar lampen staan walmen, zodat alles bedekt werd met een dikke laag roet en wij daar niet konden gaan zitten. Hilda was moe. Het was een vrij vervelende partij vond ik. Er werd gepraat over

Pisuisse en Blokzijl en gelukkig bemerkte ik, dat verschillende van de dames hun liederen niet erg bewonderden, maar waarom applaudisseerden ze dan?
Dinsdag 11 maart. 's Morgens 7 uur naar Zwolle, vandaar per boot naar Zwartsluis, vandaar per fiets naar Vollenhoven, vond daar Arie de Boer en Harmen Visch, voorzitter en secr. der afdeling Vollenhoven van de Visschersbond Juliana. Arie de Boer in een costuum dat ik nog niet gezien had, het lijkt op het costuum der Urkers, maar verschilt er van, en hij legt mij uit dat het het costuum van Schokland is dat in 1856 (?) verlaten werd. Hij werd 1½ jaar later geboren in Vollenhoven. Hij en nog een paar anderen zijn de enige overblijvenden die nog het costuum van Schokland dragen. Naar de boot gegaan die zij gekocht hebben, 't is een lelijke ijzeren bak. Ik betaal hen f 170.- als bijdrage van de Reddingmaatschappij. Het woei hard uit het Westen. Van Vollenhoven gefietst tegen de wind in via Blokzijl naar de Lemmer, waar ik 6 uur aankwam. Daar intrek genomen in het aardige ouderwetse hotel De Wildeman van Faber. Ik ruik te Lemmer dadelijk bokkum en bestel dat aan tafel. 't Is het enige dat eetbaar is.
Woensdag 12 maart. 's Morgens weer vertrokken van de Lemmer, gefietst door Gaasterland en over Galamadammen en Koudum naar Hindeloopen en daarna naar Gaast. Prachtig weer, weinig wind. Boothuis ingewijd met een paar woorden, met de vlet in zee. De bemanning wat les in het roeien gegeven. De vrouwelijke bevolking helpt de boot weder in het huis hijsen. Daarna koffie en grote tulband bij Van der Leij en feest in de school [...] 3 uur 45 naar Workum, 4 uur 30 per trein naar Stavoren en Amsterdam.
Zondag 16 maart. Naar de kerk, het Avondmaal bijgewoond, in de Koepelkerk Leidsche boschje. Ds. Lammerts van Buuren, heel plechtig en mooi. Ik had nog nooit deelgenomen aan het Avondmaal.
Zondag 30 maart. Ik 12 uur naar Callantsoog wegens grondruil. Gefietst van Schagen, daarna met Burg. Hulst naar Callantsoog gereden in een wagen. Prachtig weer, mooie lucht, prachtig en prachtig. Het gezicht op de Zijpe polder, op de duinen, op de zee!! Nooit moeten wij ons laten inpalmen door de Duitsers!
16 sept. Naar Vlaardingen en Katwijk. Overal haringlucht. 3de klasse gereisd. Katwijk sterke haringlucht in de tram. Twee kloeke Katwijkse vissersvrouwen. Een smeerde haar broodje met de vinger. Daarna in de volle tram vouwden ze hunne handen en baden voor het eten, lang en ernstig. 't Waren nog jonge vrouwen.
22 sept. 's Morgens met Hilda naar de Doopsgezinde kerk Oosterpark. Ds. A.K.Kuiper over de woorden van Paulus:"Ik heb steeds getracht een onergerlijk geweten te hebben tegenover God en de mensen". Heel eenvoudig en mooi. Naar Ds. Kuiper met Hilda over catechisatie Tom. Deze zeer uit zijn humeur dat hij op catechisatie moet. Later bedwingt hij zich prachtig!
30 nov. Gisterenavond heeft Tom 6 paar schoenen uitgezet, Alfred 1 paar, Olga 1 paar met een glas water voor het paard. In alle schoenen wat gelegd. Ik vind een H in mijn schoen. De drie kinderen vanmorgen allen op de slaapkamer. 9 u. 15 opgestaan.
15 dec. Gisterenmorgen naar de kerk bij Giran, 't was vervelend. 's Middags visites gereden met Hilda, ook vervelend. Gisteren vonden wij thuiskomende Van Randwijck, die wij zeker in 3 jaar niet gezien hadden. Hij heel hartelijk en hetzelfde aristocratische gravenbakkes. Was in Konstantinopel; geweest gedurende de oorlog, aan de legatie, vertelde daar wel aardig van. Hilda, ofschoon over geen hulpmiddelen beschikkende, zorgde voor een prachtig diner, zij het dan zonder vlees. De graaf was zeer tevreden en eenvoudig. Toch blijft hij raadselachtig en is soms wat vervelend. Hij gaf geen fooi bij het heengaan, ik geloof dat hij "pas de sous" heeft.
24 december. Van Heutz sprak een woord voordat Hilda begon [met een lezing over Kartini]. Wel goed. De lezing was een succes. Mijn hele kantoor was er. Na de lezing met Van Heutz en verscheidene anderen naar Trianon, waar een glas champagne werd geschonken. Van Heutz veel aan het woord, wel gezellig, maar niet overbeschaafd. Mevr. Oyens een beetje verlegen zo in Trianon te zitten. Wat zullen de meiden er van zeggen enz. Om 1 uur thuis.
Zaterdag 27 december. Van de Sparren naar Apeldoorn en vandaar gewandeld ruim ½ uur naar Dennelaan, waar Henriette Ortt woont, ten einde mevrouw Ortt nog eens te zien, die

langzamerhand vermindert, 83 jaar. Met Henriette gewandeld tot de tram, daarna terug. Aan station Louis, met hem gereisd tot Baarn. 3de klasse.*(Felix Louis Ortt, 1866-1959, jeugdvriend van Hendrik de Booy).* Hij heeft een aardig fijn gezicht. Henriette vertelde mij, dat hij niet wettig getrouwd is doch van zijn "trouwen" voor de kinderen alles met een notariële akte in orde heeft gemaakt. De kinderen heten dan ook Ortt. Hij woont op Grijstarchus, Soest, is redakteur van "De Vrije Mensch", heeft alles wat hij bezit weggegeven, een beetje geld van zijn vrouw dient voor de opvoeding der kinderen. Henriette zou hem, als hij ergens bij moest ingedeeld worden, plaatsen bij de "Christen-anarchisten", maar ze gelooft dat er eigenlijk een hok nog voor hem moest gemaakt worden. Met Louis gesproken over watergetijden, over invloed beweging as aarde op watergetijden, perioden van 341 dagen (?) teruggevonden bij watergetijden Nieuwediep.

Felix Ortt 1866-1959

1 9 1 4

13 januari. Het hotel Phoenix te Leeuwarden is uitstekend, alles wat men wenst, netjes, huiselijk en uitstekend eten. 11.53 naar Harlingen, 1 uur naar Terschelling. 's Avonds naar Midsland gewandeld. 1 uur bezoek burg., en echtgenote, 11 uur 45 terug te Terschelling West. 's Nachts te weinig dekens, koud. bultig bed. Welk een beroerd hotel is dit toch. Moeder Swart is toch een bijzonder flinke vrouw. Als vroedvrouw helpt ze behalve haar gewone werk nog ca. 45 kinderen p.j. in de wereld komen.

14 januari. Flinke vorst, fraai weder. 9 uur met de Brandaris door Thomas Smitgat en terug door Hansegat. Veel branding op Eng. hoek. Wind ONO SK [stijve koelte]. Cupido [schipper van de Brandaris] heeft het weer over het niet hebben van meer reservedrijfvermogen, wil verlichting, zo mogelijk electrisch. Waterballastpomp zou tevens kunnen dienen voor leegpompen achterste afdeling (verblijf) door aanbrengen van een spruit (idee Swart).12 uur binnen. 1 uur 30 naar Kaart schaatsen gereden. 4 u. viool gespeeld met juffr. Wilkens, 6 u.30 op de toren beproeven seinlichten. Vanavond houdt die vervelende professor Kuler een lezing over de geschiedenis van Leidens ontzet. Er werd gisteren in 5 gelegenheden gedanst te Midsland na het schaatsenrijden. Dat duurt tot 12 uur en dan nog wat zingen. Welk een contrast met het gedegenereerd dansen te Amsterdam. Hilda heeft volgens de courant en volgens haar bericht veel succes gehad met haar lezing op maandag.

15 januari. Vandaag terug naar huis. Ben 7 dagen weggeweest. Heb de helft van de lezing van den pedanten professor Küler bijgewoond.

7 maart, zondag. Ik ben dit journaal een tijdlang kwijt geweest. Nu zit ik thuis. Hilda is naar de uitvoering Missa Solemnis van Beethoven, waarin zij meezingt. De jongens zijn net teruggekomen van een Padvinderstocht naar Den Haag (ik vind dergelijke tochten zonder zin). Ze hebben de hele dag in de regen gelopen. Vooral Alfred is flink uit zijn humeur. Ik heb erg het land aan de weinige huiselijkheid van de laatste tijd. Ik moet morgenavond naar Schiermonnikoog, kan niet zeggen dat ik er erg naar verlang. Zal mijn viool medenemen. Wilkens heeft de Brandaris gebruikt voor particuliere zaken, heeft een standje gehad, ik ben benieuwd of hij ontslag zal nemen uit de commissie.

10 maart. Ben gisteren in de Joh. Verhulststr. met het rijtuig door de straat gezakt, gekwetst aan been en linkerhand (glas), het paard met achterbeen in de kuil, de voorwielen geheel in de kuil. Koetsier vloog van de bok over het paard, alles goed afgelopen.
17 maart. Ik weeg 85,5 kilo naakt, dat is 5½ te veel.
28 maart. 's Morgens algemene verg. Zeemanshuis, 's middags naar Den Haag bij Van Deventer. Deze enigszins in verwarring wegens overlijden Dr. Vaillant, de oprichter van de Ver. tot lijkverbranding. Er moeten maatregelen genomen worden dat zijn lijk wordt verbrand, waarvoor wel de inrichting aanwezig is op Westerveld, maar nog nooit gebruikt.
30 maart, maandag. 11e aandeelhoudersvergadering Concertgebouw, verschrikkelijke plannen van Mengelberg. Hij wil "inspecteur", grote uitbreiding van orkest, verhoging salaris buitenorkesten, meer repetities enz. enz. alles onmogelijk. Wat te doen met Dopper en Cornelis? Grote moeilijkheid.
9 mei zaterdag. 's Avonds gaan we naar Witzand van Charles en Marie omdat het de verjaardag van Charles is. Heerlijke wandeling over de heide met Jan van Hall, Hessie, Teau, Fik. Wij spreken o.a. over Bram, die nu uit de Marine zal gaan, juist als Olga begint op te bloeien in haar mooie huis op de Marinewerf en in de omgeving van Marinemensen, die zij eigenlijk nooit gekend heeft. Maar Bram kan die "paperassen" niet verdragen en gaat er uit. Als hij nog wat wachtte zou hij f 200.- meer pensioen hebben, maar ook dat kan hem niet weerhouden, terwijl hij nog niet eens weet of hij een betrekking aan de Ned. fabriek zal krijgen. Zij gaan wonen in een klein huisje.
21 mei. Thuisgekomen zeg ik Tom dat naar mijn mening de Burgerschool naar de oorlogsschepen moet gaan kijken, waarop Tom zegt dat de meeste jongens ze al gezien hebben en er van spreken als oude vuilnisbakken enz.. Het is duidelijk dat dit alles mij erg hindert en dat ik geen aangename indruk krijg van de opvoeding op zo'n Burgerschool.
22 mei. De koning en koningin van Denemarken komen vandaag te A'dam. Er liggen twee Deense schepen. Van ons liggen er de Brabant, Zeeland en Gelderland en torpedoboten.
24 mei. Tom is niet naar de schepen gaan kijken, noch naar de Deense, noch naar de Hollandse.
12 juni heb ik mij veroorloofd een tennisracket met pers te kopen.
23 juni ben ik jarig. Ik word 47 jaar, ben: oud luit.t/z 1e kl., pensioen 1254,00, schoolopziener 1000,00, secr. NZHRM 3000,00, Lid raad beheer Bouwmij 600,00, penningmeester Concertgebouw 0,00, secretaris Zeemanshuis 0,00, mijn inkomen is dus 5854 + 4700 van effecten = f 10554.-
Hierbij komt nog de tantième Bouwmaatschappij ± 1000 en van de Raad v.d.Scheepvaart f 100. Met dit inkomen kom ik met veel moeite rond of eigenlijk niet rond in een bovenhuis te Amsterdam van f 650.- en de Sparren. Het is moeilijk, omgeven door veel rijke familieleden goedkoop te leven.
Donderdag 2 juli naar Rottum. Veel vogels, ook broedende, meeuwen, scholeksters, kleine sterns, bergeenden. Voor de laatste worden de broedplaatsen in orde gemaakt. Plotseling komen ze met groot lawaai uit een gat vliegen: meeuwen woedend, vliegen vlak op mij aan, vlak bij mijn hoofd, kòkòkò, kòkòkò, kòkòkò. De kleine sterns zijn nog nijdiger. De grote sterns broeden niet meer op Rottum vermoedelijk tengevolge gebombardeer der Duitsers van Borkum.
Zaterdag 1 augustus, te Les Contamines. Als wij terugkomen van de Mont Joly zien wij in het kleine dorpje Bathieu [Baplieu] dat geschied is waarover ieder zich zo ongerust maakte. De mobilisatie bevolen van Frankrijk als gevolg van de mobilisatie van Duitsland. Al dagen lang hadden wij erover gesproken. Ernest Mollard zou moeten vertrekken en zijn zusters liepen al dagen met bedrukte gezichten rond. Bij het naar beneden komen zagen wij bij Bathieu het eerste biljet, we hadden al een klok horen luiden maar wisten niet wat dit beduidde. Tegenover het biljet zaten enige bewoners van Bathieu, een oude man en vrouw, een paar jonge vrouwen met diep bedroefde gezichten, tranen in de ogen, stom van droefheid.
Zondag 2 augustus vertrokken 's morgens de opgeroepenen uit Les Contamines. Ze gingen eerst naar de kerk en daarna vertrokken ze heel kalm, roepende:"Vive la France, Vive la guerre!" De

schoenmaker met zijn vreemde snorren, vader van een paar kleine kindertjes, was mij komen vertellen dat een paar schoenen klaar was, maar hij aan de andere niets meer kon doen. Wij hadden in de nacht bijna niet geslapen. Wisten niet wat te doen, blijven of heengaan. Tenslotte zouden we blijven. Toen kwam Reibell en zeide dat de laatste trein voor civiele personen zou gaan om 4.42 van Le Fayet en dat het daarna onmogelijk zou zijn te gaan. Nog niet besloten ging ik naar den maire voor een billet de séjour en een permissie om naar Marseille te gaan. Ondertussen besloten we maar te gaan pakken om klaar te zijn voor het geval we vertrokken. Terwijl wij pakten bemerkten we dat we zouden vertrekken. We pakten het allernoodzakelijkste en lieten alles verder oningepakt over aan de hoede van Mollard. 4.42 van Le Fayet waar geen bijzondere drukte heerste. 12 uur 's nachts te Lyon. Geen trein meer, duizenden soldaten. Het hele station bezaaid met mensen, die op hopen lagen te slapen, de wachtkamer idem, de grond geheel bedekt. Geslapen op het trottoir. Reibell faisait ses cent pas, ontdekte dat militaire trein zou vertrekken.
3 augustus. De stationscommandant raadde hem in te stappen. Toen vlogen wij allen de trein in om 4 uur. De trein geheel vol. Hele lange trein, wel 12 grote wagens. Heel lange reis, bijzonder warm. Komen eindelijk 6 uur te Marseille. Bij het binnenkomen groot enthousiasme van de bevolking. Ik zie een bejaard heer staan die met de linkerhand wijzend op een groen lintje in zijn knoopsgat geestdriftig de gebalde vuist schudt. Slaat ze dood, die vervloekte Duitsers. Wat de Fransen het meest hindert is het gemis aan fijn denken en fijn voelen der Duitsers. Te Contamines had ik een gesprek bij de bakker. Daar zei een van de kopers: "Un Allemand ne sait pas penser." Woede van Reibell over het gemis aan fijn voelen der Duitsers getoond bij binnenvallen Straatsburg. Ze hadden toen het Straatsburgs volkslied gespeeld "Hans im Snogeloch, hat alles wat er woll. Und wat er het dat woll er nett . ." enz. Te Marseilles naar het hotel Terminus en na het eten dat beroerd was naar den consul.
4 augustus. 's morgens weer naar consul.
Uit een artikel van mijn vader in het Algemeen Handelsblad:
De consul waarschuwde ons vooral niet Hollandsch te spreken op straat, daar 't "ja" de mensen zou doen denken dat we Duitsers waren en dat dat niet ongevaarlijk was op dit oogenblik. Wij moesten vijf dagen te Marseille blijven, wachtende op de Ophir van de Rotterdamsche Lloyd, die ons naar huis zou brengen. Het duurde een paar dagen voordat wij gewend waren aan de groote drukte op straat. Het contrast met ons vredige dorpje in de bergen was dan ook wel zeer groot. We zagen winkels waar alles kort en klein was geslagen omdat de eigenaar een Oostenrijker was, we hoorden van een aanval van het volk op een der grote hotels, omdat er een blonde dame op het balkon had gestaan. Dit alles deed ons de noodzakelijkheid inzien onze moedertaal met het gevaarlijke ja, ja zoo min mogelijk te gebruiken, maar liever Fransch of Engelsch te spreken. We ontvloden meestal die drukke, maar mooie, met platanen begroeide avenues en gingen naar de Corniche waar het rustig en vredig was en baadden er in die heerlijke blauwe zee. Maar 's avonds in ons hotel was de drukte niet te ontgaan. Dan klonk weer het fluiten der troepentreinen en het gezang der Marseillaise den heelen nacht door. Uit de stad drong soms tot ons door het rhythmische geroep "à Berlin, à Berlin", van groote troepen soldaten door de straten trekkend of het geschreeuw van een menigte, die winkels bestormde, waar men den prijs der levensmiddelen hoog had opgedreven. Eindelijk, zaterdag 8 augustus, was de dag aangebroken waarop wij Marseille zouden kunnen verlaten. Wij waren te 7 uur 's morgens aan de kade toen de "Ophir" binnenkwam en een gevoel van rust kwam over ons toen wij aan boord waren onder de oude driekleur. De "Ophir" was vol voordat zij te Marseille kwam en zij die voornemens waren geweest over land naar Holland te reizen bleven aan boord. Gezagvoerder en officieren hadden al het mogelijke gedaan om de passagiers die te Marseille aan boord zouden komen, zoo goed mogelijk te logeeren. Want wij waren niet de eenigen die gestrand waren te Marseille. De officieren hadden hun badkamer afgestaan, een plank was op het bad gelegd en zoo was een hut gemaakt. In de kinderkamer lagen lange gebaarde mannen op den grond, een groote hut was in zee door den handigen timmerman in elkander gezet en er waren ook passagiers 1e klasse, die

zich moesten vergenoegen met een 3de klasse hut. Wij namen alleen Hollanders aan boord, ter vermijding van moeilijkheden. Maar we hadden toch een klein Duitschertje aan boord, een jongetje van zes jaar, die door zijn vader naar Europa was gezonden voor de opvoeding. Hij reisde alleen. "Ik ben Duitscher" zei hij met z'n eigenaardigen scherp geaccentueerden Indischen tongval. "Als ik Franschman zie, ik schop in zijn gezicht of ik bijt in zijn voeten". Het was hem een pak van het hart toen een Engelsche kruiser ons had laten passeeren. Met een gelukkig gezicht zei hij: "Kommandant heeft gezegd alles Hollanders, maar niet gedacht aan mij, gelukkig, anders ik krijgsgevangen". Des morgens van den 14den waren wij bij Beachy-head. Daarop volgde Dungeness - de hoek van de Singels van onze voorvaders - met zijn vuurtoren en zijn reddingboot, klaar staande op een helling. Maar geen Hollandsche loodsbooten in zicht. We zouden hier geen loods krijgen, als gewoonlijk, doch eerst bij den Waterweg. Hoe trof mij de groote leegte in het anders zoo drukke Kanaal. Vroeger telde ik hier herhaaldelijk 100 schepen en hoe gering was het aantal. Het was mooi weder geworden, wij naderden de kust bij South Foreland. Wij zagen daar schepen op het water, schepen onder water en een schip in de lucht, namelijk torpedojagers, een kruiser, onderzeebooten en een bestuurbaren ballon. Daar gingen vlaggeseinen naar boven, we kregen order onzen weg te nemen tusschen de uitgestrekte Goodwin Sands met zijn wrakken en de Engelsche kust. Wederom werden we geïnspecteerd, ditmaal door een sleepbootje in dienst van de Marine. Ongeveer op den middag waren wij het lichtschip benoorden de Goodwin Sands gepasseerd en konden koers zetten op den Waterweg. We werden verder niet gestoord, ook gelukkig niet door mijnen. Ik had benoorden de Goodwin Sands een aantal trawlers gezien en vernam nu, dat ze naar mijnen vischten. De loods van den Waterweg werd overstelpt met vragen. "Is bankpapier geldig?" vroeg men hem herhaaldelijk. "Ja," zei hij, maar je moet tienmaal over je kop duikelen voor ze een muntje voor je wisselen". Zoo kwamen wij dan te 10 uur 's avonds te Rotterdam.
16 september. Vandaag naar Diepenbrock, die een goed artikel in de Groene Amsterdammer had geschreven. Gesprek over Mengelberg. Mengelberg heeft voor hem afgedaan. M. geheel onder de bekoring van het geld. Minderwaardig stukje van M. in de courant.
Met Diepenbrock naar het Paviljoen, waar wij een oude klare dronken. Op de terugweg ontmoet Anke Schierbeek, die Diepenbrock wat aardig aankijkt met haar vrolijke geestige gezicht. Zij is te Borkum geweest, waar het voortdurend "Deutschland über Alles" was en waar zij uit een café is gezet omdat zij daarvoor niet opstond. Olga vraagt of als de Duitsers in Holland komen, wij naar België zullen vluchten, dan kunnen ze daar een Comité voor Hollandse vluchtelingen maken. Hilda is druk bezig met haar werk voor de Belgische vluchtelingen.
18 september. Van Mengelberg een lange brief gekregen in antwoord op de mijne, waarin ik hem "volslagen Duitser" noem. Gisterenavond Concertgebouw. Tilly zegt dat ze het erg naar zou vinden als ik werd doodgeschoten, "Heus erg naar", daarom ben ik nu maar weer goed op W.M. en echtgenote.
Hier volgt de briefwisseling tussen mijn vader en Mengelberg, tegenwoordig (1995) in het bezit van Tom de Booy te Baarn
Amsterdam, 17 september 1914.165 Joh.Verhulststraat.
Waarde Mengelberg. Ik heb voor enige dagen het stukje gelezen in de courant, waarin je een en ander mededeelt omtrent je terugreis. Het trof mij dat je blijkbaar niet hebt begrepen, hoe wij Hollanders in spanning verkeerden. In dagen als die wij thans doorleven voelen de Nederlanders sterker dan ooit den band, die hen bindt aan het vaderland. Nog sterker dan anders voelen zij, dat zij gaarne alles over hebben voor de onafhankelijkheid van hun land. Dit gevoel gepaard aan een gedwongen neutraliteit (geen inwendige neutraliteit), die maakt dat zij niet weten tegen wien zij in geval van oorlog zouden moeten optreden, veroorzaakt die spanning. Ik heb groote bewondering voor de wijze waarop Regeering en Volk zich in de dagen van spanning gedragen en zelfbedwang toonen. Dit alles nu in aanmerking genomen zul je begrijpen dat het mij zeer hinderde in je stukje eenige minder aangename opmerkingen over Holland te vinden, opmerkingen die niet hinderlijk zijn in gewone tijden doch nu wel. Daarentegen werd de algemene toestand in Duitschland als

bijzonder mooi geschilderd, de schoorsteenen rooken allemaal enz. enz. Enfin, je stukje heeft mij erg gehinderd en ik kan niet nalaten dit te schrijven omdat ik anders misschien zou gaan spreken en dat doe ik liever niet.
Ten slotte kan ik alleen dan begrijpen hoe je zulk een stukje hebt kunnen schrijven als ik aanneem, dat je volslagen Duitscher bent en heelemaal geen Hollander. Duitscher zijnde heb je niet gevoeld hoe ons Hollanders zulke uitlatingen zouden hinderen. Hartelijke groeten, H. de Booy
17 sept. '14. "Cher ami" de Booy, Je briefje is geschreven op 't misverstand. Ik heb geen stukje in de courant geschreven, en zal dit ook niet doen. Er kwam een dame van 't Handelbl. mij interviewen over m'n reis etc. Ze vroeg me wat ik gezien en opgemerkt had. Wat ik op die vragen antwoorde was niets dan de waarheid. Vindt jij dat ik, nu de gehele wereld vol leugen en onwaarheid is, ook mee had moeten liegen? Ik dank daarvoor. Wat je tot slot schrijft is nonsens . Met 't zelfde recht zou ik jou 'n Japanner of Chinees kunnen schelden. Wat je echter schrijft over onze neutraliteit is ernstig. Mijn meening is dat ieder Hollander, die in den zoo bijzonder ernstigen en voor ons land gevaarlijken tijd niet waarachtig neutraal is, 'n gevaar voor ons Vaderland kan zijn. Wat is neutraal? Zeer eenvoudig. Onzijdig zijn - niet partij kiezen, noch voor den een, noch voor den ander. Onze Koningin heeft 't pas duidelijk gezegd: Onze regeering is 't er natuurlijk mede eens. Ieder oprecht en waarachtig Hollander moet nu z'n plicht doen, aan het bevel van onze Koningin voldoen. Degenen die dus inwendig niet "neutraal" zijn (neutraal is: zich buiten den strijd houden, geen kletspraatjes of leugens gelooven, noch van de eene noch v.d. andere partij -) zijn m.i. slechte Hollanders. De couranten geven hier 'n zeer slecht voorbeeld. Op 100 berichten van de eene partij, komen er geen tien van de andere. Is dat onzijdigheid - ? Laten wij daar toch niet aan mee doen - maar ons buiten de partijen houden. De oorlog zal wel uitgevochten worden, ook zonder onze couranten, waarin iedereen maar z'n illustre wijsheden verkondigt. En nog eens. laten we toch goede Vaderlanders blijven en dan den wensch van Koningin en regeering gevolg geven, laten we dus geen leugenaars worden - maar echt neutraal blijven, d.i. ook inwendig neutraal. Zoo zullen we ons Vaderland in dezen tijd beter dienen dan al die kletskousen, die iederen krantenschrijvenden oorlogscorrespondent voor 'n Socrates, en ieder telegram van Wolf, Reuter of Havas voor 'n door God geopenbaarde waarheid houden. Laten we zoo min mogelijk couranten lezen - zoo min mogelijk.. liefst heelemaal niet - ze bewaren tot na den oorlog - dan blijven onze zenuwen frisch en gezond en onze hersenen helder en logisch denkend. Dag Japanner - houw je taai. 'n flinke poot van je nog altijd waarachtig Hollandsch voelend en denkend vriend, Willem Mengelberg.
23 sept. Gisteren zijn 3 Engelse kruisers van 12000 ton in de grond geboord door Duitse onderzeeërs. Van de bemanning werden enige honderden aangebracht door de Flora en Titan van de Kon.Ned.Stoomboot Mij. Ongeveer 1400 mensen zullen verdronken zijn. Percy Scott zal zeggen:" Zie je wel, ik heb het gezegd". Intussen hebben de grote vloten nog niets of bijna niets gedaan. De Duitse ligt in de bocht van Helgoland en in het Wilhelmkanaal aan de Oostzee, de Engelse op de Noordzee en bij de Engelse kust. De waarde van grote schepen wordt zeer problematisch. Voor de Engelsen een hard ding.
29 sept. Gisterenavond Concertgebouwvergadering. Mengelberg spreekt een heleboel verstandiger taal dan toen hij pas aankwam. Hij komt langzamerhand tot bezinning.
5 oct. Zo juist telefoneert Delhe, de consul van België, aan Hilda dat morgen Antwerpen zal worden gebombardeerd en er dus morgen misschien weer massa's Belgische vluchtelingen zullen komen. Haarlem krijgt nu 500 vluchtelingen van Hilda, en allerlei andere plaatsen krijgen er. Er zijn duizenden en duizenden Belgische vluchtelingen in Nederland, nu zeker wel 50.000.
17 october. Nu is Antwerpen genomen, na een bombardement van een paar dagen en bijna alle inwoners zijn naar Nederland gevlucht. Men schat dat ongeveer 1 miljoen Belgen in ons land zijn gekomen, die thans voornamelijk door de zorgen van het Comité tot steun van Belgische slachtoffers (Hilda is voorzitter van het Comité van Huisvesting) over geheel Nederland verspreid zijn.

27 october. Ik weeg tegenwoordig 82 kg naakt, niet te veel, maar zal toch trachten tot 80 of 79 terug te gaan. De Belgische vluchtelingen zijn nu uit vele doorgangshuizen overgebracht naar loodsen aan de IJkade. Neiging om terug te gaan is nog gering en geen wonder. Ik zond een familie naar Mik te Zetten, man, vrouw en 4 kinderen. Hilda is nu in het Gemeentecomité van huisvesting, waarvan Tellegen voorzitter is. Hordijk, de gewezen hoofdcomm. van politie is chef van de loodsen. Veel klachten over de loods.
28 oct. Die oorlog is vreselijk maar men denkt aan niets anders. De kans dat wij er buiten blijven wordt steeds groter, tenzij Duitsland erg gaat winnen. Onze verhouding met Engeland is uitstekend en de Duitsers snappen langzamerhand geloof ik wel dat wij niet erg op hen gesteld zijn. Het is hoog nodig voor onze toekomst als onafhankelijke natie, dat ze op hun gezicht krijgen. Hilda moet nu elke dag om 9 uur op het kantoor van die Gemeente Commissie zijn en 's middags is ze bij die loodsen om die in orde te krijgen, dus is ze niet veel thuis. Ik lees de Socialisten van Quack met veel plezier.
29 oct. Wij waren gisteren op Drafna voor Vaders verjaardag. Charles weer zijn gewone onhandige toespraak die hij met dikke tranen in de ogen voordroeg. Hij beloofde namens ons allen dat wij allen op onze eigen wijze zouden proberen Holland vooruit te brengen en sprak alsof we nu meteen voorgoed van Vader afscheid namen. (*Mijn oom Charles is al vroeg begonnen met deze emotionele toespraken. Elke verjaardag van zijn vader zou immers wel eens de laatst kunnen zijn. Ik herinner mij als 5 jarig kind zijn tranen op grootvaders tachtigste verjaardag, in 1922).* Een Belgische vrouw in het Zeemanshuis is naar Antwerpen vertrokken op onderzoek. Ze zou in ieder geval aan haar kinderen schrijven dat het er goed was, maar ze moesten het tegenovergestelde aannemen als er geen krul onder haar naam stond. Dit met het oog op de censor. Er stond een krul onder haar naam. Nu gaat ze nog naar haar dorpje en is het daar ook goed, dan gaat de familie weer terug. Op de Christinaschool een Belgische meisje, dochter van een melkhandelaar, die met z'n hele familie met kar en paard van Antwerpen naar Amsterdam is komen rijden. Nu gaan ze op dezelfde manier terug.

Hilda de Booij-Boissevain getekend door haar man Hendrik de Booij

3 november. Zondag 1 nov. naar Ds. Kuiper met Tom, die uit zichzelf voorstelde mede te gaan. Hilda erg trots. Het was een mooie preek. Spreuken 23 vs 23. Koop de waarheid maar verkoop ze niet. Het is goed in deze dagen naar de kerk te gaan.
11 november. Vandaag naar IJmuiden waar Broekmeyer mij een en ander toont van de visserij. Een weinig ontwikkelde, domme man dunkt mij. Zag een van zijn trawlers die over een uur zou vertrekken, maar waar de bemanning juist gedeeltelijk afliep omdat ze er geen zin in hadden naar zee te gaan. Vermoedelijk vrees voor mijnen. Er lopen vrij veel vissers op mijnen. De matrozen

van een trawler verdienen ongeveer 70 à 80 gld per maand. De machinist 125 gld per m. en de schipper wel 200 gld p.m. Het verblijf zag er smerig uit maar het was toch een aardig verblijf en als het schoon was zou het zelfs bijzonder aardig zijn. In de nettenboeterij een 70 jarige boeter, een oud Zandvoorder, (zag er uit als 50), met ringetjes in de oren. Hij vertelde dat zijn vader er die op zijn 16de jaar had ingedaan en dat ze er nooit uit waren geweest. Broekmeyer vertelde dat men zegt dat ringetjes in de oren goed is voor de ogen. De man heette Schuyt en had Papa goed gekend. "Notaris was hij", zei hij, "een zware man". Dat klopte. Die netten worden geteerd, niet getaand als de haringnetten. In Zweden heeft men een soort taan voor haringnetten die maakt dat ze grijs zijn, de kleur van de zee en dientengevolge niet zo zichtbaar voor de haring. Er wordt een grote afslag gebouwd te IJmuiden. Het totaal aantal trawlers is ± 180. Ze zijn als regel ± 103 voet lang. Van de visserijschool wordt zowat geen gebruik gemaakt door het volk. Hilda vanavond naar Delft voor een lezing over Kartini voor de Delftse Studentenvereniging "Onze Koloniën". Ze komt 12.34 terug en ik ga haar afhalen.
14 dec. Gisteren zondag, 's morgens naar de kerk met Hilda, Tom en Alfred, een buitengewone gebeurtenis. De jongens hadden dus tot mijn vreugde geen padvinden. Ik vind veel goeds in het padvinden, maar het moet de kinderen niet van het tehuis afkerig maken. Ik had een lang onderhoud met Herbschleb, 1e Const. Huygensstraat 62, op Donderdagavond. Hij is een goede jongen, verkeert blijkbaar in de mening dat jongens die in de troep goed werken, ook tehuis in de huishouding vrijwillig en vrolijk medehelpen. Dit is niet het geval. Wij hebben bijna geen hulp van de jongens. Ik wijt dit aan de Burgerschool. Vanavond eten bij ons Van Rees, Oyens, Van Heel, allen met echtgenoten, een Concertgebouwdiner dus. Hilda heeft de hele middag gewerkt.
15 dec. Gisteren diner gehad. Het ongeluk wilde dat Hilda wegens de oorlog plantenboter ging proberen om te bakken. Dit gaf een doordringende kamponglucht van klapperolie in het huis, een lucht die door alles drong en die zich aan alles vasthechtte, juist toen Mevrouw van Rees met haar eerbiedwaardig hoofd naar boven kwam, onze schamele trap op. *(Mr. Richard van Rees, geb. 1853, geh.m. Maria Louise Henriette de Genestet, geb. l853. Gerrit Hendrik de Marez Oyens, 1881-1961, geh.m. Marie Josine den Tex Bondt, 1884-1973).*
Maar alles was gezellig. Wij rookten in mijn kamer (de Heren) en spraken over het genie van Mengelberg, over Godsdienst en over vervulling van de vacaturen in het Concertgebouwbestuur. Om ½ 11 gingen Van Rees en echtgenote heen en was het hek van de dam door het vertrek van Mevr. van Rees. We maakten muziek en zongen tot 12 uur tot smart van de buren maar genoegen van onszelf. Vanavond met Hilda naar lezing Obbink. Ik vond hem vanavond een beetje zwaar, misschien nog door het contrast met de Speenhoffliedjes van de dineravond, wat groot was *(Herman Theodorus Obbink, 1869-1947, hoogleraar te Utrecht in de geschiedenis der godsdiensten)*

Hermanus Theodorus Obbink theoloog 1869-1947

16 dec. ging ik 's avonds per trein van 5.09 naar Groningen 1e klasse en at in de eetwagen. Ik zat aan tafel met een paar Groninger boeren. Dat is een heel ander soort mensen als wat wij hier boeren noemen. Ze waren op jacht geweest en spraken daarover. In het Hotel Doelen in de gang een paar Engelse officierspetten, dat was alles wat ik van de Engelsen te Groningen merkte. Aan een klein tafeltje zat Talma, de gewezen minister van L.H.N. met een paar heren. Hij vertelde dat hij naar Rottum ging om te preken - hij is veldprediker -. Toen ging ik hem aanspreken. Hij kent Chrik en May [*de Booy-Hobson]* uit de tijd toen hij predikant was te Vlissingen. *(Aritius Sybrandus Talma, theoloog en politicus (ARP), van 1908-1913 minister van handel, nijverheid en landbouw).*

A,S. Talma, theoloog en politicus (1864-1916)

Donderdag 17 dec. 7.13 naar Usquert en vandaar met Talma en Ds. Wagenaar gewandeld naar Noorpolderzijl. Ik liep naast mijn fiets. Met Talma gesproken over de Eemskwestie, over de Tolunie met Duitsland. Ongelooflijk door de klei gebaggerd. Te Noordpolderzijl luitenant Dijksma in de soldatenkeet, geheel met stro bekleed. Na een uurtje vertrok de motorboot. Jan Kuiper en Harm Schaap, laatstgenoemde militair, maar er was wonder weinig militairs aan hem te ontdekken. Hij doet dienst als knecht op de motorboot. Weinig zicht. Wij komen ten anker op naar schatting wel 1000 meter van de wal - daar komt de wagen na lang wachten. De paarden stijf door het koude water. Romswinckel en Dokter Bijsterveld wachten ons aan de wal, de eerste in de donkere marine-uniform, de laatste in het grijs en sterk is te zien dat de laatste kleur veel minder zichtbaar is. Het huis van de voogd vol mensen. 's middags om 5 uur houdt Talma zijn preek in de cantine voor de 130 man bezetting. Buiten ziet men de duitse oorlogsschepen liggen op de Eems en stomen in de zeegaten. Ook een hangarschip voor vliegmachines is er te zien. Verder het hoge Borkum.
Van de preek van Talma herinner ik mij op het ogenblik niets meer. Aan het slot zeide hij bereid te zijn over enige onderwerpen te spreken, die men hem zou opgeven. Men moest dan maar een briefje zenden als hij aan tafel zat. Gezellige maaltijd. Het briefje bevatte het volgende:" I. De toekomst van Nederland en zijn koloniën als wij niet in oorlog komen. II. Hoe is het nationalisme van de sociaal-democraten te verklaren. III.(door Talma zelf opgesteld): Het Christendom en de Oorlog. Hij sprak slechts over I en III. [volgt een lange uiteenzetting van Talma's opmerkingen]. De kok vroeg hem wat een man die niets bezat eigenlijk te verdedigen had, 't was goed als je millionair was. Hierop wees Talma er op dat juist de minder bedeelden veel meer reden hadden zich te verdedigen, als men maar eens lette op hetgeen de Belgen was overkomen. De rijken kunnen het land zo nodig verlaten. Talma had niet veel indruk gemaakt. Ik vind hem wel een knappe interessante man, een man met een uitstekend geheugen en veel werkkracht. Sympathiek is hij mij niet. Ik voel dat hij Duits denkt. De voogd zeide:"Zulke mensen als Talma zijn mensen die de oorlog maken. Jezus is niet gekomen om strijd te brengen in de vorm van oorlog, maar strijd in ons binnenste". Ik sliep met Talma en de dokter in het hospitaal, dat buiten tegen het huis gebouwd is. Talma had boven zijn bed een groot aanplakbiljet over Hulstkamp jenever terwijl hij streng afschaffer is. Hij zei dat hij nooit heeft kunnen denken dat hij nog eens onder zulk een biljet zou slapen.
Vrijdag 18 dec. vertrok Talma en bleef ik nog te Rottum, had een onderhoud met de Voogd en met Romswinckel over de motorboot die we gaan bouwen. Die Romswinckel is een nette kerel. Hij vindt de toestand in de Marine beroerd, heeft innig medelijden met de jongens die op het Instituut komen. Men had Talma Donderdag al gezegd: Morgen komt er een goochelaar en toen had Talma fijntjes gelachen. Nu kwam een heel gezelschap 's middags aan: de heer Barend, makelaar uit Delfzijl, met Betty van Calcar, concertzangeres uit Groningen, Kor Kuiler, componist en dirigent van het Harmonieorkest te Groningen, de heer Leopold, leraar aan de HBS, landweersoldaat, de heer Dido, landweersoldaat, Pelletier, landweersoldaat, fluitist Harmonieorkest en Van Vierssen Trip, amateur goochelaar van Groningen. De uitvoering was alleraardigst. De goochelaar met z'n grote neus, gekleed in rok en witte das, prachtig! Om ½ 1 naar bed, moe en weer geslapen in het hospitaal op de harde stromatras met dokter van

Bijsterveld en luitenant Van Wijk.
Zaterdag 19 dec. 9 uur vertrokken. Slecht weer, harde wind ZWest, beroerde toestand. De motorboot gaat achteruit in plaats van vooruit. We komen weer ten anker. "'t Is niet zonder gevaar", zegt Kuiper. We vertrekken weer na een uur ten anker te hebben gelegen. 't Gezelschap zeeziek. De goochelaar Trip doornat, zijgt neer in een hoek. Alles spuugt en maakt allerakeligste geluiden. We komen eindelijk ongeveer half drie aan wal. Ik heb de grootste bewondering voor die mensen. Dido wanhopig, groen. Gewandeld door de klei met de fiets naar Usquert. 5.43 naar Groningen en per 7 uur sneltrein naar Amsterdam, kwart voor 12 thuis. Hilda verbaasd over alles wat ik over elkander aanhad en uittrok. Achtereenvolgens trok ik uit: jekker, serge pak, wollen hemd, nachtgoed, wollen onderbroek, gewone onderbroek, twee paar kousen. Wat een ellende had ik doorstaan.
Woensdag 23 dec. Eerst gauw een proefles op de Kinkerschool, bar taai tot 11 uur. Half 12 komt Herbschleb mij op kantoor wat helpen in de solopartij van het Weihnachtsoratorium van Bach, om ½ 3 vergadering Ned. Bouwmaatschappij. Blok van Laer komt in plaats van H.S. van Lennep in het bestuur. Hij lijkt mij wel een bekwame kerel, niet bijster sympathiek. Winter krijgen we dit jaar blijkbaar niet en dat is maar goed ook want wat is onze Waterlinie waard als zij is toegevroren? Een voordeel is dat de vijand zich op ijs niet kan ingraven.

1 9 1 5
Vrijdag 1 januari, nieuwjaar. Ik wandel met Tom over de heide naar Parva en spreek met hem over z'n toekomst. Wijs hem op andere betrekkingen dan de Marine. Maar hij is vastbesloten zegt hij, om in de Marine te gaan. Ik wou maar dat hij vastbesloten was tot iets anders.
15 jan. Bram [van Stockum] gelooft vast aan overwinning geallieerden. Oorlog begint pas. Hij gaat windmotor op zijn huis timmeren.
5 febr. 's Morgens 8.06 naar Noordwijk, met v.d.Poll geoefend, 't gaat nu wat beter. 3 u. met Tjebbes naar de Marinewerf, sloep voor het Zeemanshuis bekeken. Gezwommen in de Heilige weg. Ik zwem tegenwoordig veel, heerlijk. Gezellig aan tafel. Ik zeg tegen de kinderen dat ze "U" tegen me moeten zeggen, waarop ze me alle noemen: Papa en Edele Heer enz.
6 febr. Vandaag komen de rapporten van de jongens. Tom lelijk. Alfred mooi. Ik denk dat Tom wel zal blijven zitten.
12 febr. Met Hilda en Mevr. der Kinderen naar Ede naar het vluchtkamp der Belgen.*(Johanna Henriette Besier, echtg.van de schilder Antoon der Kinderen*). Het wordt gebouwd op de heide voor 10.000 mensen en verdeeld in 3 dorpen, in het midden een 4de dorp, waarin de bijzondere inrichtingen als kerk, electr. centrale, centrale verwarming, alles heel praktisch en goed, maar 's zomers zal het er wel warm zijn. Die arme Belgen! Het was een gezellig dagje. Ik heb een 4tal prenten gekocht, een tekening van Van de Velde, een waterverftekening van het linieschip Holland, een kaart van de Zuiderzee en nog een aquarel van een schipbreuk, alles samen voor f 30.-, niet veel, ze doen heel goed in de salon.
1 mrt. Ik ga vroeg naar het kantoor om ½ 8 en maak mijn jaarrapport van de scholen af en zend het aan Gunning. Ik weeg 81,7 kg, dat vind ik wat te veel, omtrek buik 94 cm. Op weg naar huis Van der Wal ontmoet. Hij is een flinke kerel geworden, is nog steeds commandant van de Kortenaer, zegt dat men het volk met de zweep moet regeren, maar dat men tegelijk een flink zeeman moet zijn. Hij zegt dat Oudemans veel moeilijkheden heeft op de Brabant. Het volk is ook ontevreden met het materieel en met reden. De Zeeland loopt nog 9 mijl. We hebben tegenwoordig geen schepen behalve wat torpedoboten.
2 maart. 11 uur Holl. Stoombootmij met Six ter bespreking van het plan reddingsschip De Visser en Cox. Het plan van De Visser is, dat als er bericht komt van een zeeslag, een schip van de HSM direct uit Amsterdam naar zee zal stomen om mensen te redden. De Reddingmaatschappij zendt haar boten dadelijk uit en geeft de eventueel geredde mensen af aan het reddingsschip als dit komt. De bedoeling is dan dat wij ons materieel zenden op 15 à 20 mijl uit de kust. Wij hebben na onze vergadering een bezoek gebracht aan het droogdok waarin o.a. het Zweedse schip Ss

Svartön, dat op een mijn is gelopen en een groot gat in de boeg heeft, genoeg om een olifant door te laten, doch is blijven drijven op de waterdichte schotten. Gezwommen in badinrichting Heiligeweg.
7 maart. Concertgebouw - Richard Strauss - Tod u. Verklärung, Tijl Uilenspiegel, Zarathustra, Don Juan. Strauss zeer sober in zijn dirigeren, wel interessant. Strauss maakt een beschaafde indruk, meer dan Mengelberg. Er is niet veel enthousiasme bij het publiek, maar er is toch een troep Duitsers of Duitsgezinden opgekomen, die brullen. Diepenbrock vertelt mij dat hij het in veel opzichten niet eens is met de muziek van S., maar dat hij hem een heel aardige kerel vindt.
10 maart. Hilda heeft mij vandaag een tekening van W. van de Velde gegeven, een schets gemaakt op 11 juni 1666 8 uur 's morgens toen de buitenmacht van De Ruyters vloot de Engelsen onder Monck ontdekte. Dit ogenblik wordt beschreven in Brandt. Hilda heeft die tekening door mevr. Der Kinderen laten kopen voor het geld dat zij van de heer G.N.Rahusen heeft georven. Ik ben er heel blij mee
16 maart. 11 uur vergadering Zeemanshuis, Ik lees mijn verslag voor. Juffrouw Happee de laatste dagen boos op mij omdat ik een aanmerking heb gemaakt op haar constante te laat komen op kantoor (niet veel, 2 à 3 min., maar het is toch hinderlijk). Als ze er niet zo aardig uitzag had ik haar geloof ik al ontslagen, want erg snugger is ze niet.
13 april eindigt vacantie jongens. Alfred al die tijd buitengewoon vrolijk geweest. Veel uit "De Gulden Riddertijd" voorgedragen. Ik weeg 81,2 kg, omvang buik 94 cm.
11 mei. Maak visites in uniform met Hilda. Ben weder in dienst. 12 mei naar Texel.*(Mijn vader werd toen commandant van dat eiland. Het dagboek werd maandenlang slechts sporadisch bijgehouden.")*
18 juni. Verhaal van den ouden Dekker, molenaar polder Het Noorden.
"Ik ben m'n hele leven watermolenaar geweest, evenals m'n vader en grootvader. Mijn grootvader was 85 en een halfjaar en had toen nog altijd de loffelijke gewoonte tussen de wieken door te lopen. Z'n kinderen hadden hem al dikwijls gezegd: grootvader, dat moet je niet meer doen, want hij liep niet erg goed meer, maar dan zei hij: Ik ken de molen en de molen kent mij. Op een dag kwam hij binnen om koffie te drinken en toen deed hij zo vreemd. Hij was onvriendelijk, wilde geen vlees op z'n brood hebben en zei: Ik ben m'n hele leven hier de baas geweest en dat wil ik blijven. We dachten, wat doet hij vreemd, als hij maar geen klap van de molen gehad heeft. Na een tijdje ging hij te bed liggen, zeggende dat hij zich niet goed voelde en toen wij hem uitkleedden zagen we z'n hals vol bloed. En later vonden we z'n pet op het zeil van de molen. Dus hij had een klap van de molen gehad. Een week later is hij gestorven, maar, zei de zoon: Het was niet zozeer de klap van de molen die hem gedood had dan wel het feit dat de molen hem beledigd had." Frans Dekker, schipper, avonturier, heeft een café hotel in de polder Het Noorden. Volgens M. Boon heeft hij eens een loterij op touw gezet te Terschelling om een paar biggen en toen hij al de loten had verkocht is hij er met de biggen vandoor gegaan.
29 sept. In de laatste dagen valt een overwinning van de Geallieerden te boeken, terwijl ook de Russen het de laatste tijd veel beter hebben gemaakt. Er zijn zowel West als Oost vele duizenden Duitsers gevangen gemaakt. Vandaag weder les in de Openbare school te Koog en morgen bij post 9. *[Les in de Engelse taal, door mijn vader op verzoek gegeven]*. De Duitsers hebben 25.000 gevangenen en 121 kanonnen verloren. Goed zo!
Toen ik kwam bij paal 16 zeiden ze dat het lijk al in de duinen was gebracht. Ik liep de duinen in en daar zag ik het liggen op de slee. Het had geen hoofd, wel halswervels zag ik, ook geen voeten, daar zag ik ook botten, ook geen armen. Het was nog gekleed. Plebenpol en Boon groeven de kuil. Ik ging wat bovenwinds staan want de lucht was onaangenaam. De Politie was ook aanwezig, v.d.Poll. Hij moest het lijk onderzoeken en Boon schreef op: blauw serge broek, toen werd de broek wat weggetrokken: katoenen onderbroek, ook die werd weggetrokken. Toen zag ik een opgezwollen vergane vleesmassa. Toen het frokje: flanellen borstrok en ik zag de blauwe rand die Engelse matrozen op hun frokje hebben. Daarop wies v.d.Poll zijn handen in carbol. Toen werd de mestvork genomen en de slee die vlak naast de kuil lag omgekeerd. "Plof" zei het en het overschot van wat nog niet lang geleden een jonge krachtige Engelse zeeman was geweest

lag in een kuil. "Hij ruste in vrede" zei Plebenpol, "Kalk er op" en daarna de kuil dichtgegooid. De strandvonder lei er wat zand op.- "hier ligt het net zo goed als in Den Burg" zei hij. Vroeger werden ook de bijna geheel vergane lijken naar Den Burg gebracht en werd een kist gemaakt enz. Nu geschiedde dat niet meer met lijken waarvan eigenlijk niets meer over is.
13 oct. Oorlog - beroerd! Duitsers en Oostenrijkers vallen Servië binnen. Bulgarije ook. Engeland en Frankrijk troepen geland te Saloniki. Griekenland weifelend. Roemenië? Vannacht 4 uur hoorde ik voortdurend korte poffen in zee. Later opgebeld voor Zeppelin, zonder de motor. Ik naar de kaap. Vandaag naar vuurtoren per motorfiets. Daar hebben de kustwachten de postcommandant uitgescholden enz. Ik lees nu de brieven van Vincent van Gogh, dat ik van Hilda kreeg. Wat een stakker was hij en wat heeft hij een prachtige schilderijen gemaakt. Dikke mist vandaag. Het was aardig rijden met die motorfiets in de mist, maar voorzichtigheid aanbevolen.
5 nov. Ik ben begin November met verlof geweest. Hilda neemt tegenwoordig van die pastilles, hoe heten ze: Mynaden pastilles, o ja, schildkliertabletten. Het doet haar veel goed. Ze vermagert flink en dat was ook nodig.
4 nov. heeft de Brandaris een Duitse onderzeeër te Terschelling binnengesleept, hij wordt geïnterneerd. Hoerah!
17 dec. Was met St. Nicolaas 6 dagen thuis met Hilda, wat heel gezellig is. Heb onlangs 4 mijnen opgeruimd. Met de oorlog gaat het nog steeds ellendig. De hoofdredacteur Schröder van de Telegraaf gevangen gezet wegens zijn houding tegen de Regering. Gedurende mijn verlof gegeten bij May en Chrik ter ere van Jim en Erminie. *(James Marnix de Booy, 1885-1969, gehuwd met Erminie Wilson-Thompson).* Deze ziet er niet onaardig uit, had een afschuwelijke japon aan en is bepaald niet meer jong. Jim trouwt zonder enige feestelijkheid.

1 9 1 6
13 januari. Storm. Al de laatste week is het stormachtig en nu is het zo erg als het nog niet geweest is. De zee tot in het slag te Koog. Er zullen wel grote stukken afvallen bij paal 9.Het zou vanavond kerk zijn te Koog, maar de dominee is niet gekomen. Hij kon blijkbaar niet tegen de Westenwind op van De Waal. Het is hier leeg sinds Hilda en de jongens zijn vertrokken op vrijdag 7 jan. Op de 6de strandde 1 uur s'nachts de Engelse onderzeeër S 17 tussen paal 12 en 13. Gaf geen noodseinen en werd dan ook natuurlijk niet gezien in die stikdonkere nacht. 's morgens 8 u. 20 ontdekt. Admiraal opgebeld. Brabant en torpedoboten gebeld, gehele bemanning gered. Bemanning is geïnterneerd op grond van art. 13 Haagse Conventie 1907 waarin staat dat schipbreukelingen die door neutraal oorlogsschip worden opgenomen moeten worden belet weder aan de krijgsverrichtingen deel te nemen.
14 januari. Gisteren met Cannenburg naar post 9 gefietst, waar kust wel 5 meter weggeslagen en voormalige plaats van de barak nu 30 pas van de uiterste rand van het duin. Groeneveld zegt dat hij de barak zou ontruimd hebben als die nog op de oude plaats had gestaan. Bij het slag is de zee over de rand van het duin gegaan.
15 januari. De couranten vol van de overstromingen van 13/14 januari - in Waterland en Anna Paulownapolder. Grote ellende. Veel vee verdronken. Er drijft een mijn bij de Mok. Met Cannenburg per fiets naar vuurtoren. Harde WZW wind. Met wagen van Heerwaarden terug tot de Waal. Heerwaarden over zijn paarden, die hij net behandelt als zijn vrouw. Je begint er van te houden. Nooit ruw, nooit schelden, nooit met de zweep.
16 januari. Zondag. Hele dag thuis gezeten, gelezen couranten, gewerkt Zeemanshuis, brieven geschreven, viool gespeeld. Wat komt men moeilijk tot werken als men alleen zit! De sergeant heeft mij het verzoek van Boontjes niet overgebracht. Hij had gevraagd naar zijn huis te gaan naar de Westpolder, die onder water zou gelopen zijn. De sergeant had dit verzoek geweigerd: dat zou meneer De Booy nooit goed vinden, je bent pas van verlof thuis enz. enz. Toen is Boontjes gebleven, kwam gisterenavond bij mij om te vragen of hij vandaag mocht gaan. Hij had gehoord dat de Westpolder ondergelopen was. Ik gaf hem dadelijk verlof. Maar nu komt hij misschien te

laat door die ellendige hardheid van dien sergeant Meijer. Gebrek aan gevoel: en dat heet dan flink. Ik laat nu ook de hele nacht patrouille lopen.
19 jan. Mooi weer, bar. 764, wind Zuidwest, zeer flauw. Als ik op bericht van de komst van majoor Hangard te ½ 11 uur naar Oudeschild fiets, is de wind veel sterker. Te Oudeschild met de TX 11 en een vlet naar Nieuweschild gezeild. Sterke wind, ½ 2 bij de mijn, met de vlet er heen maar kunnen er niets aan doen wegens de zee. De soldaten staan op de wal met de rode vlag. Terug opwerkende naar de haven, veel zee, wordt aangewakkerd tot DGMK - wat moet er van Holland worden als het weer gaat stormen? Ik kruip in de roef om niet nat te worden, voel me nooit lekker in zo'n roef van een botter. Gerrit Wijdt vertelt daar dat hij volgende zomer weer eens gaat varen op een stoomlogger die in aanbouw is voor Dros. Hij zal varen van IJmuiden. Schipper de Vlaming vindt het gevaarlijk wegens de mijnen, maar Wijdt zegt: zie, er zijn er die dit jaar f. 3000.- gemaakt hebben, anderen f 2500.-, anderen f 2000.- en f 1250.- Als ik f 1250.- krijg ben ik al tevreden. Ik denk maar: mij zal 't wel niet treffen en treft 't me, dan treft 't me, zo'n mijn. Het zal me benieuwen of z'n aardige vrouwtje hem laat gaan. Die TX 11 is een mooie botter, maar lek, op het ogenblik in dienst van de visserij-inspectie.
22 januari. Werd gisteravond "Dringend" door Hilda gebeld dat ik bij aankomst A'dam een conferentie moest hebben met Mengelberg en met Oyens en met orkestleden over de herrie in het Orkest. Niet alle orkestleden willen lid der Vereniging zijn. De tijden van het Concertgebouwconflict komen mij weer duidelijk voor de geest. Het spijt mij dat het Bestuur de richting Sillem verlaten heeft. Het één of het ander, dat is altijd het beste. Thuisgekomen en daarna naar Mengelberg (kwestie erkenning vakvereniging). Tenslotte maakte ik de redactie van een verklaring die Mengelberg bevredigde. Maar zijn diagnose is, dat het erkennen van de vereniging 25% doet verliezen van het hoge peil van het Orkest en dat hij de verantwoording niet wil dragen. Daarna komt Oyens met Hermans en Elders bij mij om de zaak te bespreken en 's avonds vergadering van het Bestuur over hetzelfde. Wel veel herrie voor iets dat in 2 minuten kan afgehandeld worden en dat in wezen zo eenvoudig is. Maar de omstandigheden dat wij met artiesten te maken hebben en met de Kunst maakt de zaak ingewikkelder. Ik kom te ½ 1 doorgerookt thuis en met een aardige hoeveelheid Moezelwijn in mijn buik. Amsterdam is een ongezonde stad.
25 januari, Dinsdag. 2 uur Ned. Bouwmaatschappij. We krijgen dit jaar f 17.- per aandeel, dat is dus f 17.- x 25 = f425, + tantième ruim f 2200.-, voornamelijk tengevolge van reserve van hetgeen onteigend is. Ik vind het een prachtige som, die mij aardig door de moeilijkheden zal helpen.
1 februari. Zeppelin L 19 te 11.30 boven territoriale wateren, passeert post 7 op 600 meter. Er wordt op geschoten door de wacht, 3 salvo's, waarop hij naar buiten gaat. Het leek aanvankelijk of hij tussen Texel en Vlieland door wilde gaan. De Zeppelin leek niet een grote. Was bij Koog ook dichtbij, misschien 2 mijl. had twee schuitjes. Vader Wijdt komt scharren brengen, hij snijdt ze en maakt ze schoon. Ik neem een foto van hem. Hij heeft een hond met een breuk. ½ 4 naar post 9 gefietst en daar Engelse les gegeven. Have you seen the Zeppelin, boys? Yes Sir, we have. How many gondola's had it? It had two gondola's, Sir. What number had it? The number was L 19.½ 6 terug in het donker. Mistig, eigenaardig fietsen langs het strand, kon het slag eerst niet vinden. 6.45 thuis. Scharretjes gegeten van vader Wijdt, die er geen geld voor wilde aannemen.
Vrijdag 4 februari. Sein van passerende oorlogsschepen: De Zeppelin L 19 is drijvende in de Noordzee gevonden door een Engelsen visserman van Grimsby, op Woensdagmorgen. Blijkbaar is de Zeppelin geraakt, hetzij op Texel bij post 7 (maar dit is niet zo waarschijnlijk daar de afstand 800 meter was), of bij Ameland (Hollum), waar er met een 5cm kanon op geschoten is en hij vlakbij was. Dit is een belangrijk bericht. Wat zullen de jongens opgewonden zijn. Ik ben benieuwd wat Duitsland er van zal zeggen.
14 februari. Te Den Burg vergadering met de graanhandelaren. Deze heren komen er tegen op dat er geen consenten meer gegeven worden voor de uitvoer van tarwe. Zij menen dat dit onbillijk is omdat de nadelen door enkelen gedragen worden ten bate van de gemeenschap en

niet door allen. Door mij gevraagd of ze het dan wel billijk vinden de uitvoerverboden die de minister voor Nederland uitvaardigt. Hierop antwoorden zij dat dan het gebied zoveel groter is. Nu moet een 2000 HL tarwe onnut op Texel blijven. Die tarwe bederft als zij zich bevindt bij de boeren en zal dan gebruikt worden voor voer aan kippen en koeien. De kans dat dit gebeuren zal is nog groter geworden door de hoge mais prijzen. De graanhandelaar Keyser meent daarom dat de regering tarwe moet opslaan. Het is nog niet nodig de tarwe te kopen, maar een overeenkomst dat 2000 HL wordt bewaard op de pakkerijen, die door de graanhandelaren tegen marktprijs wordt opgekocht. Ik ga er morgen over met den admiraal spreken. 't Is een duistere kwestie.
23 februari. 's Middags 2.10. Sneeuwstorm. Ik ben ½ uurtje uitgeweest. De schapen kunnen geen eten vinden. Heb tegenwoordig minder last van mijn voet dan vroeger, krijg toch weer hoop dat ik nog wel eens een voetreis zal kunnen maken in Zwitserland. Omtrent mij lopen op Texel zeer overdreven verhalen, bijv. dat ik op weg met mijn motorfiets, toen deze defect raakte, de fiets op mijn rug heb genomen.
26 februari. Zaterdag. Ik heb een wedstrijd uitgeschreven in het maken van sneeuwpoppen, met niet veel succes. Heel veel sneeuw; meters hoog op sommige plaatsen, doen bijna 2 uur over Koog-Burg.
28 februari, Koog, Texel. Gisteren is het begonnen te dooien, de wind naar het Zuiden lopend. Ik hoop de sneeuw weg is voor ik met verlof ga, anders kom ik er niet door. Er wordt gedurende een week reeds hevig gevochten bij Verdun. De Duitsers hebben aangevallen en hebben reeds 1 van de buitenforten. Douaimont. Ik ben zeer in spanning.
29 februari. Dinsdag. Lees weer Pepys met veel genoegen, in verband met een stukje dat ik moet schrijven over de 4daagse zeeslag. Naar post 9 per fiets om de zieken te bezoeken. Prachtig, heerlijke zon. 3 mensen in kooi. Mijn voet voel ik toch weer een beetje na die 20 kilometer fietsen - vreemd, maar ik zal die vijand wel overwinnen. Pfeifer komt afscheid nemen en mij bedanken voor de Engelse les Hij gaat nu met klein verlof (is Fries, van Dantumeradeel).
3 maart. 's Morgens naar Anjum, Schiermonnikoog. Goed weer, N. wind. In Schiermonnikoog geoefend met de boot. Zeil gezet en terug, krijg enige zeeën over me. De wagen niet ver genoeg in zee geduwd, de boot toen te vroeg te water gelaten. lelijk. Bezoek bij commandant Groeninx van Zoelen, die pleit voor het tot stand brengen van een aristocratie als in Engeland. Bijvoorbeeld iemand als Van Aalst of Van Heutz moest verheven worden tot de adeldom met daaraan verbonden inkomsten en rechten. 's Avonds vroeg naar bed en gedurende de nacht wakker wordende van de kou, sta op en kleed mij geheel aan en kruip zo onder de dekens, waarna niet meer koud.
4 maart. Gebleven te Schiermonnikoog, gewandeld met Gr.v.Z. en het geïnterneerde Duitse vliegtuig bekeken. De zee heeft bij de storm van 13/14 januari wel 6 meter van de duinen afgeslagen, een paar villa's staan nu vlak bij de rand. Groeninx vertelde hoe de bemanning van de Engelse onderzeeër hier is ontvangen. Commandant Stopford gezoend door de meisjes van Schiermonnikoog bij een patertje langs de kant. Vergadering gehouden met de commissie van plaatselijk bestuur, waarbij de burgemeester zich weder doet kennen als een koppige kerel, die niet meewerkt met militair gezag.
14 maart wordt onze kleine Olga 11 jaar oud. Het is wat eigenaardig dat wij in die 11 jaar nooit meer een kind hebben gekregen. Ik zou er graag nog een willen hebben als het gezond en krachtig kon zijn. Ook Hilda.
20 maart. Gisteren Diepenbrock bij ons. Hij is een fijne geest, leeft in een heel andere sfeer van denken als wij. Zijn haat tegen Duitsland is buitengewoon groot. Het valt mij op hoe hij alles onthoudt wat hem eenmaal verteld is. Tom als padvinder wordt wel wat groot voor zo'n kinderpakje. Hilda hevig in de weer met haar Belgencommissie. Hevige ruzie met Stuart, Van Sonsbeeck en Delhez, die alle drie ploerten zijn.
Maandag 3 april. 's Avonds Concertgebouw bestuurvergadering. Van Rees, Oyens, V.Notten, Vom Rath, Wibaut, Charles, Freyer. Wibaut gelooft dat toestand reden geeft tot ongerustheid.
(M. van Notten, bestuurslid 1915-1930, E, vom Rath, bestuurslid 1915-1939, Dr. F.M. Wibaut, bestuurslid

1915-1919, 1931-1936). Heeft in Frankrijk de indruk gekregen van grote ernstige vastberadenheid, verder dat Fr. gaarne vrede sluiten als maar eerst Duitsland uit België en Frankrijk gaat. Alle verdere kwesties arbitraal op te lossen. Duitsland veel ellende, ook aan het front geen boter meer. Families man, vrouw en kind per week ½ pond boter en vet. Oyens gelooft dat Duitsland zal verliezen. Dat vind ik sterk dat Oyens het gelooft. Het is tegenwoordig "chic" om promof te zijn. Promof zijn: de aristocraten, de hoge legerambtenaren, de ministers, de dominees, pro Engels: de intellectuelen, de reders, de middenstand, de lagere volksklasse. In aantal overtreffen de pro Engelsen ver en ver de pro moffen. Besloten wordt in verband met de ernstige toestand dat Diepenbrock op zijn concert van zondag a.s. niet mag uitvoeren de Berceuse Heroïque van Debussy, waarin de Brabançonne voorkomt - 8 maten er van - welk stuk is opgedragen aan koning Albert.
Dinsdag 4 april. Met Charles naar Diepenbrock. Deze erkent dat het een manifestatie van hem is. Zal er over denken wat hij kan doen. Ik zeg dat hij het moet laten voor het "Vaderland", niet voor het Bestuur van het Concertgebouw. Dit schijnt indruk te maken. Charles zegt dat Marie ook zei dat het niet kon, waarop Diepenbrock: voor het gevoelen van een vrouw heb ik respect, voor dat van zakenmensen helemaal niet. Marie moet nu met Elisabeth gaan spreken en ik ben benieuwd hoe alles zal aflopen. *(De vrouw van Diepenbrock).* Kregen geen ogenblik ruzie met Diepenbrock. Hij zeide: Van iemand als Mengelberg of Oyens kan je het niet kwalijk nemen dat ze pro Duits zijn, 't zijn Duitsers (hun moeders waren Duits) en als zodanig zijn ze "erfelijk belast". Ik houd veel van Diepenbrock, hoe verachtelijk hij ons zakenmensen of niet-musici ook vindt. Naar Freyer, die mij een oud briefje laat lezen van Diepenbrock, waarin deze o.a. zegt dat hij het zulk een schande vindt dat een instelling als het Concertgebouw onder leiding staat van niet-musici.
10 april. Opgebeld door "Personeel" Nieuwediep. Ik word 15 april afgelost door Crommelin. Heb gezegd dat ik dan 22 april met onbepaald verlof zal gaan. Ik krijg dan mijn pensioen als traktement en moet opkomen ingeval wij in oorlog komen. Ik heb een gevoel alsof ik het hier niet lang meer zou uithouden. Ben blij dat ik wegga. In weerwil van het aardige huisje, het tuintje, de kippen enz. enz. De bootsman erg ongelukkig, zegt dat de posten het heel naar zullen vinden dat ik wegga.
12 april. Een dankbare brief van Van Rees voor wat ik gedaan heb in de kwestie Diepenbrock. Diepenbrock heeft aan Freyer gezegd: met De Booy kan ik praten, Boissevain hindert en irriteert mij.
22 april. Vandaag het commandement Texel overgegeven aan Van Wickevoort Crommelin, kap.luit. ter zee, oorspronkelijk 1 promotie jonger dan ik, een vreemde man, doch goedhartig.
25 april. 's Morgens half vijf op, prachtig weer, er wordt geschoten op zee. De Zeppelins zijn van Engeland teruggekomen. Langs de Waterweg naar Oudeschild. prachtig gezicht op Koog. Gekeken naar kemphanen die niet wegvliegen voor een fiets. Hard gefietst. 6 uur gaat de boot. Te Amsterdam eerst naar kantoor. Als Betsy Happee er niet zo bijzonder lief uitzag zou ik haar allang bedankt hebben. Naar Brugmans, het arrondissement Amsterdam IV overgenomen. Hij praat lang en zwaar met een lange Goudse pijp in de mond. 2 uur kantoor over de motorreddingboot Rottum tot 4 uur. Met Alfred Boissevain naar Palais Royal een paar bittertjes gedronken en daarna bij hem gegeten, heel gezellig. Daarna naar vergadering concertgebouw bij Van Rees, lang vergaderd, veel "Mengelbergjes" gerookt, sandwiches gegeten en Moezelwijn gedronken en nog een tijd nagepraat over de oorlog. Mengelberg beweert dat de Duitsers al overwonnen hebben.
1 mei. Kantoor 450 Herengracht. De klok 1 uur voorgezet. Naar buiten gelopen om te kijken naar de optocht SDAP op 1 Mei. Het is een grote optocht met veel vaandels en opschriften, o.a. STRIJDT, MAAR STRIJDT VOOR DE VREDE, BLIJFT NEUTRAAL, WIJ EISCHEN GOEDE EN GOEDKOPE LEVENSMIDDELEN, DE ZEELIEDEN ZIJN NIET OPGENOMEN IN DE ONGEVALLENWET, en dergelijke.
11 mei. De jongens hebben de "Kathleen" naar de Schinkel gebracht en vallen elkander aan tafel

aan over hunne manoeuvres. Het woord "kaffer" wordt menigmaal gebruikt. Ik neem gaarne aan dat beiden kaffers zijn. Dit was een kleine jol die op de zeiltochten van de Mavourneen veel diensten bewees. *(Na het verkopen van de Mavourneen bleef dit bootje eigendom van mijn vader).*
22 mei. 3 uur vergadering met Gunning en de schoolopzieners, daarna een borrel op Parkzicht met Kuykhoff, die mij "je" en "jij" noemt en zegt mij te kennen door Petermeyer van Texel. Een echte SDAPer maar niet ongeschikt. Gunning zoekt de bestrijding van de tuchteloosheid der jeugd in opwekking van het eergevoel, wijst op een poging in het arrondissement van V.Kuykhoff, waar bij de demping van de Oldenbarneveltskade de onderwijzers van een school hebben voorgesteld dat de kinderen der school het plantsoen zouden aanleggen.
23 mei. Na tafel met de kleine Olga naar het Vondelpark en van daar naar een vergadering bij Gunning en daarna naar huis waar Heleen. *(Helena Mensina Boissevain, 1867-1946. Verzorgde o.a. een vertaling van Thucydides).* 11 uur naar bed. Die arme Boeken leeft in een toestand van hevig zelfverwijt, zegt "ik was gek" enz. Hij heeft zijn vrouw, die na een ellendig leven van zenuwziekte een eind aan haar leven wilde maken en laudanum had ingenomen, geholpen door een kussen op haar te houden en komt nu voor het gerecht. Hij is de dichter Boeken. Arme ongelukkige man. Hij deed niets dan gillen in het voorarrest en het schijnt mij dat hij ook gek moet worden. Hij verlangt zeer naar zijn vrouw terug en mist haar zo. *(Hendrik Jan (Hein) Boeken, classicus en letterkundige, 1861-1933. Het verhaal over diens wanhoop is ongetwijfeld die avond door Heleen Boissevain verteld, die Boeken goed kende.)*

Hendrik Jan Boeken classicus en letterkundige 1861-1933

8 juni 1916. ½ 2 vergadering van de twee Reddingmaatschappijen in het Scheepvaarthuis, in de mooie vergaderzaal. Kort vergaderd en toen het Scheepvaarthuis gezien tot boven op het dak waar een mooi uitzicht op Amsterdam. Met een motorboot van de Nederland naar Zaandam en Wormerveer langs al die fabrieken. Bij Zaandam het aantal molens nog maar een 15tal. Diner heel goed en de wijn ook goed. Couvert f 8.- zonder wijn. Six weet op alles een stempel van verveling te drukken. Over de Reddingmaatschappij en haar werk maar heel weinig gesproken. Het gesprek op laag peil. Hummel vermakelijk. (*Johannes H. Hummel, 1865-1942, geh.m. Maria E. van Hecking Colenbrander. Bestuurslid van de NZHRM sinds 1909).* Na het diner met Six en Hummel naar Polen, een paar glaasjes bier gedronken. Hummel zegt dat alles wat hij nu gezien heeft van de oorlog hem erg het land heeft doen krijgen aan het militarisme, dat hij liever zijn zoons de benen zou breken dan ze in de Marine laten gaan enz. enz. Militairen noemt hij een noodzakelijk kwaad, maar ik vraag hem, als het noodzakelijk is, is het dan een kwaad? Geen antwoord, evenals op zovele vragen die je jezelf tegenwoordig stelt. Het aardigste van het diner was ongetwijfeld het biertje met Hummel bij Polen.
18 juni. Gewandeld met Hilda en Tom en Alfred van Diemerbrug naar Hilversum, goed weer, heel aardig via Nigtevecht, Ankeveen, 's-Graveland, ± 25 km. Te Hilversum thee gedronken en de jongens pannenkoeken gegeten. Tom zegt: "voor een rijksdaalder wandel ik terug", waarop

Alfred een rijksdaalder uit z'n zak haalt en zegt "dat koopje zal ik je bakken". En ze zouden de overeenkomst gesloten hebben als wij het hun niet belet hadden. Toen heb ik Tom f 1.- gegeven. Er zijn de laatste dagen een soort hongeroptochten geweest van vrouwen, protesten tegen de duurte der levensmiddelen, ontstaan door de grote uitvoer van groenten en vee naar Duitsland. Zag vandaag zulk een optocht op de Overtoom, met opschriften als: MET VROUWENKIESRECHT VULLEN WIJ NIET DE MAGEN ONZER KINDEREN.
18 juli [tijdens een zeiltocht in Friesland met de Mavourneen en de 2 jongste kinderen] Gemeen weer, opgestaan, gewassen en gekleed, dit gaat vlug omdat er niet gewassen wordt en het kleden slechts bestaat uit het aandoen van sokken en schoenen. Als het goed weer was zouden we ons misschien de luxe kunnen veroorloven meer zorgen aan het lichaam te besteden, nu kan dat niet. Met Olga in de Kathleen naar Woudsend geroeid en daar boodschappen gedaan. Regen. Terug naar Mavourneen, waar Alfred ons eieren bakt en we broodjes eten in de kajuit. Het weer ziet er allerdroevigst uit. Na het koffiedrinken weder naar Woudsend om te telefoneren. Zuurtjes gekocht voor Olga. Teruggezeild met de Kathleen, heel aardig. Laat daarna Alfred met Olga met de Kathleen op het Slotermeer zeilen dicht bij de ingang van de Rakken, heb de Mav. klaar om dadelijk te vertrekken als er een ongeluk gebeurt: de vallen en schoten klaar, de landvasten klaar om los te gooien, en ga koken, houd tevens een wakend oog op de Kathl., die heel aardig zeilt onder commando van Alfred. Erwtensoep klaargemaakt, aardappelen gekookt en spersieboontjes, daarna vlag neergehaald volgens afspraak; ze komen juist binnen, lekker gegeten, regen en koud, wat geschetst. Olga springt te water in plaats van op de wal en moet zich geheel verkleden. Ik ga een uur rusten en Alfred maakt koffie klaar. De regeling der maaltijden is altijd zeer vreemd, we eten en drinken als we honger hebben en wat er op dat ogenblik is. Bedden opgemaakt, vloer aangedweild in de kajuit. Ik slaap vannacht aan boord. 't Is wel aardig zo'n zeiltocht maar wel wat bezwarend voor mij, vermoeiend met de kleine Olga die overal tegelijk wil wezen. Ik heb er hoofdpijn van vandaag, ben commandant geweest van de twee schepen, keukenmeid, kindermeid en wat al niet.
24 juli. 's Avonds bioscoop, slag van de Somme, interessant om te zien het zich overgeven aan de Fransen van duitse soldaten, verder ook het werken met zwaar geschut, heel interessant.
31 juli. Naar Bram en Olga *[van Stockum-Boissevain]* gewandeld naar Boschlust. Het huis oud en bouwvallig, of slordig, armoedige logeerkamer en kort bed. Gepraat met Bram, die nu bezig is met al z'n uitvindingen: de mijn met diepteregelaar, de vlamdover voor torpedoboten, het richten van het luchtschip, afweerkanon. 11 uur naar bed en Bram aan het werk. Hij gaat als regel om 3 uur naar bed.
4 augustus. Vandaag gewerkt op kantoor en biljet Inkomstenbelasting verzonden. Inkomen in l915 f 12000.- ruim, een inkomen dat ik vroeger nooit zou gedacht hebben te kunnen hebben. Er zijn vele Zeppelins over het land gekomen en er is op geschoten. In de courant een stukje over de L 19, die wij indertijd op Texel beschoten, vreemd dat niets wordt gezegd van de schoten die op Ameland op hem afgevuurd zijn. Vanmorgen met kolonel Blokhuis aan het ontbijt over vliegtuigen en afweergeschut enz. Hij zegt dat wij geen afweergeschut hebben, dat het in Amerika niet meer te krijgen was, dat de beste verdediging tegen Zeppelins was vliegtuigen, dat hij meent dat we er misschien 40 hebben, maar geen vechtvliegtuigen, dat de Engelsen nu vliegtuigen maken van 39 meter vlucht met 3 kanonnen, dat de gedachtengang bij sommigen is: als wij partij kiezen hebben wij gauw genoeg vliegtuigen; dat na de oorlog ons gehele verdedigingsstelsel zal moeten worden gewijzigd tot een stelsel dat berust op verdediging tot wij geholpen worden door een ander, dat in dat stelsel geen plaats is voor een fortenlinie om Amsterdam zoals nu, dat op verschillende plaatsen nog de linie onvoldoende forten heeft. Ik lees met veel belangstelling de memoires van de conte de Gramont, noodzakelijk dit boek te lezen aan de hand van Pepys. Vanavond zitten werken aan een overzicht van de financiële toestand der Reddingmaatschappij van l906 - heden, waaruit duidelijk grote vooruitgang blijkt. Ik doe dit ten einde klaar te zijn voor het geval Six mij aanvalt.
12 aug.1916. Teau zal dinsdag behandeld worden met Röntgenstralen. De ziekte is heel ernstig en

heet malignant granula. Dat ziet er niet mooi uit. Thans zal met Teau gebeuren wat volgens Dr. Voorhoeve al voor een maand had moeten gebeuren: bestraling van de milt.
13 aug. l916 [sinds 5 aug. weer op Texel]. Een vreselijke nacht. Tom had water in zijn oren en maakte een lawaai alsof hij stervende was of zwaar gewond, zodat niemand slapen kon. Verder maakten de soldaten lawaai bij Dalmeyer, blies de dominee op de trompet en 's morgens kwam Vrouw Van der Vliet klagen over het optreden van de soldaten.
22 aug. gisteren is hier een vat met wijn aangespoeld, merk "Londres". Er wordt onder directie van Daalder veel van geproefd, ook wij hebben een proefje, het is bijzonder lekkere fijne Bordeauxwijn, vermoedelijk afkomstig van een schip dat getorpedeerd is door de duitsers.
24 augustus. Vandaag zijn Mary en Ot Gooszen gekomen, aardige meisjes. We hebben gezwommen namiddags met hen, Tom en Alfi en de jongens van de Leeuw en Jacquy naar paal 17, met veel moeite tegen het hoge duin opgeklauterd en boven opgezeten, prachtig uitzicht op de zee.*(Jacobus (Koos) en Cornelis (Kees) van der Leeuw, geboren resp. 1890 en 1893. De kennismaking liep waarschijnlijk via de Theosofie. Een van de twee broers bleef contact houden met mijn ouders. Jaquy Willebeek Le Mair, vermoedelijk een klasgenoot van Tom of Alfred, en bekend om zijn geslaagde imitaties van dierengeluiden.*)
Langs de binnenkant terug en gezellig gegeten en 's avonds reuzepan, wel 20 mensen zaten in onze kamer en ik moest de "marszeilen hijsen" en zingen van "de mariniertjes onderdanig" en we hadden veel plezier. Ook De Bazel met een vrolijk gezicht. *(De architect Karel Petrus Cornelis de Bazel, 1869-1923).* Dat is een aardige, fijne man.

Karel Petrus Cornelis de Bazel, architect, bouwer van het gebouw de Bazel in Amsterdamn. 1869-1923

(De "mariniertjes onderdanig" herinner ik mij wel. Het was een door mijn vader gemaakt versje op de schietoefeningen op de reede van Olehleh ca. 1893 onder leiding van de luitenant Faassen. De mariniertjes onderdanig / zijn altijd goed gericht / Ze houden zich heel kranig / ..... / De luitenant wou uit schieten / met ongebonden tijd / t Zijn daarin nog geen pieten/ dat heeft hij zelf gezeid/ Pief paf pief poef paf / De mariniertje schieten hun geweertjes af / Pief paf pief poef paf / de luitenant loopt in een draf / :Leve onze jonge koningin / de marinier van Putten gaat het eerst de Benting in.)
26 augustus. De meisjes Gooszen vertellen aan het ontbijt hoe achteruitstrevend conservatief hun vader is en erg streng en hun moeder nog strenger. Het is natuurlijk moeilijk dochters te hebben in een plaats als Nieuwediep, maar hij gaat dunkt mij te ver.
10 sept. Vandaag naar Drafna, De Sparren weer eens bewonderd. Zal morgen worden betrokken door de familie Tjebbes (f 50.- per maand tot einde April). Op Drafna terug, heerlijke thee van Polly. Op Drafna waren: Vader en Moeder, Nella met Theo Hissink en kind en wij, heel gezellig. Een teekening begonnen van eenige boomen. Een bezoek gebracht op de "Heerlijkheid" waar An en Gie. an zal morgen worden geopereerd aan de galblaas, een gevaarlijke operatie. Ik zag daar een stelletje foto's van het huwelijk van Gie en An en Hilda kwam er op voor, zoo bijzonder aardig en lief. Zaterdagavond met Hilda op bezoek bij Alfred en Mies die hun huis Van Baerlestraat 5 nieuw hebben ingericht, parketvloer enz., maar alles lelijk - zonder smaak. Bijzonder gezellige avond, onze Koogse ondervindingen met Rosie en zo van Rosie op Robert en

hoe die thans weer in grote zorgen zit. Alfred denkt dat van hem helemaal niets meer terecht zal komen, ook over Eugen en over Teau. Haar toestand nog altijd heel zorgelijk, vooral vind ik het zorgelijk dat zij niet eet. Alfred vertelt van de Saksische dienstbode die met Van Lissa uit Berlijn was gekomen, hoe zij Baarn veel mooier vindt dan Grünwald, hoe zij ontzettend veel at en wit brood Kuche noemde, hoe een duits kind vond dat in Holland "alles Vergnügen" was, naar aanleiding van het feit dat men hier op straat mag "fluiten". Hoe mejuffrouw Suikerberg die onder de indruk van ellende in Duitsland van haar bezoek aan de grens is teruggekomen. Vandaag naar de begrafenis van C. Leyendecker, lid orkest, op Zorgvlied, een mooi kerkhof op een mooie plaats aan de Amstel, Ik sprak bij het graf. Mengelberg was er en was weder echt M.E.N.G.E.L.B.E.R.G., d.w.z. onuitstaanbaar en onbegrijpelijk.
12 september. Vandaag is een wetsontwerp ingediend tot het droogmaken van de Zuiderzee. Als wij het gaan doen laat het dan vlug zijn.
30 sept. Ik ben woensdag bij Erwin van Asbeck geweest, die met nierziekte is thuisgekomen. Hij is geheel blind op het ogenblik maar bewonderenswaardig flink en opgewekt zelfs. Hij vertelt mij veel van zijn commandement van de Serdang te Sabang, hoe hij daar had te letten op 12 Duitse koopvaardijschepen, die wel eens vergaten dat ze niet in Duitsland maar in Holland waren, verteld van de Hörde waar ik al van Crommelin over gehoord had, hoe die een officier van de marine aan boord had als 4de officier. Het schip moest kolen leveren aan de Emden en was de Telek Dalambaai van Simaloer binnengelopen, die niet voor de scheepvaart is geopend. Daar werd het schip gevonden door Crommelin en gebracht naar Sabang. Daar kwam die 4de officier eindelijk voor de dag in stokerspak. De gezagvoerder van de Hörde had het plan weder te vertrekken, doch er was order gekomen dat hij slechts mocht vertrekken als hij eerst zijn lading kolen loste. Hij stond er toch op te vertrekken, waarop Erwin hem zeide dat hij dan gevaar liep in de grond geboord te worden. "Wie zal een Duits schip in de grond durven schieten" zei de gezagvoerder. "Ich", zei Van Asbeck en hij wees op zijn kanonnen. "Dann bleibe ich", zei de gezagvoerder. Erwin vertelde ook van de Prins die in Zwitserland was geweest en hem een bezoek had gebracht. Hij vertelde dat hij in Zwitserland geweest was met 2 zusters groothertoginnen, één van Mecklenburg, en één met een Russische grootvorst getrouwd, hoe die groothertoginnen over de oorlog begonnen en de een zei "de Russen zijn begonnen" en de ander "de Duitsers zijn begonnen", hoe ze toen begonnen te kakelen en ruzie kregen. Hoe eindelijk Heinrich werd gevraagd te beslissen en de Prins zeide "Ich bin neutral" en hoe toen z'n zuster had gezegd "Je bent altijd de netste van de familie geweest". Op de vergadering Reddingmaatschappij van gisteren werd mij hulde gebracht wegens de toenemende financiële bloei der Reddingmaatschappij. Dientengevolge werd het salaris van de boekhouder van f 400.- op f 800.- gebracht, hetgeen hij dus aan mij te danken heeft. Ik maak nu 1 x per week muziek met Johannes Röntgen, een zoon van Julius, een aardige jongen, 17 jaar oud en hij is een Mof doch vindt dit ellendig.(*Johannes Röntgen, 1898-1969, pianist, koordirigent, componist).* Zou ook niet opkomen als hij bevel kreeg te komen.
2 october naar Delfzijl, hotel De Beurs, en de volgende dag conferentie met de Voogd van Rottum die ik had laten komen bij de heer Eybergen. Met hem gesproken over de verankering van de motorreddingboot door middel van een boei. Hij zegt mij toe een tweetal zware stenen en de ketting voor de boei (15 vadem) als ik de boei naar Zoutkamp zend. Daarna 's middags met Voogd van Rottum naar Appingedam gefietst naar de fabriek van Brons. Deze is timmermanszoon, was zelf timmerman, doch heeft helder verstand en daaraan te danken z'n uitvinding van de Bronsmotor. Ook z'n vrouw geheel op de hoogte van motoren. Met haar besprak en bedacht hij dan 's avonds de verbeteringen die hij er geleidelijk in aanbracht. Nu heeft hij een grote fabriek die thans weer wordt uitgebreid en zoveel bestellingen dat hij de eerste 2 jaren vol werk is en geen bestellingen meer aanneemt omdat hij met het oog op de oorlogstoestand niet weet welke prijzen hij moet vragen. Zag grote 4 cil. motoren voor sleepboten die naar Indië gaan en zag deze in werking met de reminrichting. Terug langs het Damsterdiep, zagen vandaar een aantal Zeppelins, waaronder zeer grote, boven de zee. In

Engeland is er weer een omlaag geschoten. Theegedronken bij de vrouw van de Voogd, waar Toxopeus zijn neef Mees Toxopeus laat komen, dien Toxopeus wenst als schipper van de motorreddingboot. Hij beschrijft hem als "een woeste kerel maar zeer bedaard".
4 oktober. Vanavond naar Nierstrasz, P.Hendrikkade 26, over de Zeevaartschool waarvoor de subsidie door de regering geweigerd is.(*Boudewijn Nierstrasz, geb. 1861, dir. Holl. Stoombootmij sinds 1888, lid tweede kamer 1913-1918).*
Nierstrasz heeft een rekest opgesteld. Hij vertelt dat Cort van der Linden een slappe oude man is, die toelaat dat gezant Von Kühlmann met de vuist op tafel slaat en zegt "Ich will es so". *(Pieter W.A.Cort van der Linden, 1846-1935, eerste minister 1913-1918.)* Cort maakt nog wel indruk door zijn redevoeringen, maar ze bevatten weinig als men ze leest, en tracht bevrediging te krijgen tussen Rechts en Links, door aan Rechts art. 192 van de grondwetherziening te geven tegen art. 90 aan de Linkse partij. Echter heeft de kwestie van het openbaar onderwijs niets te maken met de kwestie van het kiesrecht. Nierstrasz vreest voor Zeeuws Vlaanderen als de Entente wint en zou willen dat wij nu reeds toonden door een daad (door het stationeren van veel troepen in Oost Vlaanderen, die zich dan maar dood moeten vechten) dat wij niet zullen toelaten dat aan Z.Vlaanderen getornd wordt. N. zegt dat in dat deel van Z.Vl. slechts 80 man zijn, maar wel in het Westelijk deel. Daar zijn er 7000. Betreurt dat men in de Kamer niet over dergelijke dingen kan spreken, evenmin als over het afweergeschut dat we zo hoog nodig hebben, maar niet bezitten. Voor Indië maakt hij zich niet zo bang, gelooft dat de Indiërs ons wel waarderen in die zin dat zij niet gaarne van meester zouden verwisselen. Van Heutz is voor een weerbaar maken der Inlandse bevolking. Wat de verdediging van Indië door de Marine betreft voelt N. het meeste voor grote schepen daar Indië te uitgestrekt is om met onderzeeërs allen te verdedigen.

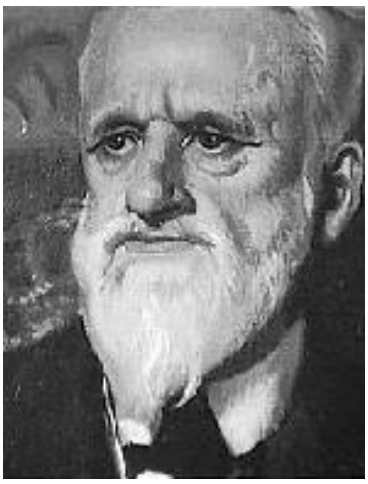

Links: Boudewijn Nierstrasz, reder. 1861-1939.Rechts: Pieter W.A.Cort van der Linden, minister-president 1913-1918 (1846-1935)

10 oct. Vandaag 's morgens vergadering commissie van toezicht onderwijs Zeevaartschool. De heer Wiersma vertelt mij dat vooral het stokerspersoneel zoveel slechte elementen bevat, zodat het plaatsen van schoolschepen in verschillende plaatsen als Hoorn, Enkhuizen, Delfzijl enz. niet ten gevolge zou hebben dat het aantal slechte elementen aan boord belangrijk vermindert, het zou slechts tengevolge hebben een hoger graad van geoefendheid van de dekhands. Wij hebben zaterdag 7 october met de jongens in het Grand Theater een uitvoering bijgewoond van de Spaansche Brabander van Brederoo. De leraars aan de HBS hadden de jongens aanbevolen er heen te gaan, maar zij hadden dit te lichtzinnig gedaan zonder te bedenken wat in dit stuk wordt opgevoerd en gezegd. Zo werd dus voor een grote hoeveelheid Burgerscholieren, jongens en meisjes, opgevoerd een stuk dat heel erg plat was, waar "snollen" in voorkwamen, die elkander vertelden hoe zij op het slechte pad waren geraakt enz. Ik vind het bar en bar dat zulk een stuk wordt aangeraden door leraren van een HBS en telefoneerde de volgende dag met de directeur,

die in het vervolg beter zal oppassen. Het enige wat van dit stuk gezegd kan worden is dat het niet pervers is maar gezond.
11 oktober. Vandaag met Six, Nierstrasz naar minister van Binnenl.Zaken Cort van der Linden. Hij ontvangt ons 12 uur in het torenkamertje, dat wel aardig is. Hij is een oud man, m.i. te oud voor een minister v.B.Z. Wij kwamen voor de subsidie voor de Zeevaartschool en ik houd een lang betoog. Misschien krijgen we nog iets bij suppletoire begroting. Daarna naar de Witte waar we lunchten. Nierstrasz vertelt hoe gemeen de Duitsers doen met schepen die voor het Bootengerecht komen te Hamburg. Hoe zij op een van de schepen van de Holl.Stoomboot waar de contrabande slechts 15% van de waarde van de lading uitmaakte de contrabande schatten op 6 x de waarde en het strokarton op 1/3 van de lading en zo kwamen tot een uitkomst volgens welke de contrabande meer dan 50% van de lading was. Toen werd het schip prijs verklaard. N. vindt het dom dat in de Troonrede is gezegd dat Nederland neutraal zou blijven zolang de vijand niet een inval deed. Nu wordt er gelachen over onze protesten tegen aanvallen op schepen. 's Avonds te Amsterdam met Hilda naar uitvoering Caecilia. Hilda had haar mooie nieuwe japon aan. Als het een meisje is zal ze Engelina Petronella heeten, een jongen zal Maarten heten en mevrouw Der Kinderen wordt peettante. Ik koop vandaag de werken van Jan Luyken voor f17.50, uitgave 1701, heel aardig.
12 october. De hele dag op kantoor, tussen 1 en ½ 3 viool gestudeerd, de 3de sonate van Beethoven, heel moeilijk. 4 uur gezwommen Heilige weg en daarna weer kantoor tot ½ 8. Vind thuis Olga [van Stockum-Boissevain] die bij ons logeert vandaag en o.a. vertelt dat Bram voor ± 10 dagen op het departement was en dat men daar in onrust verkeerde, denkende dat wij in oorlog zouden komen en dat het niet zeker was met wie, waar wij bijv. eisen inwilligend van Duitsland Engeland onaangenaam zijn en omgekeerd. De oorlog duurt thans 2 jaar en 2½ maand en "we hebben nog geen afweergeschut tegen vliegmachines en Zeppelins". Vanavond Hilda repetitie Toonkunst en ik speel met Johannes Röntgen, die zo-even het eerste salaris dat hij ooit heeft genoten heeft opgestoken, namelijk f 10.- voor 4 lessen, hetgeen ik schandelijk veel vind voor zo'n jongen. Naber gelooft dat het raadsel in het dagboek van Gerrit de Veer (namelijk dat de zon vroeger zichtbaar werd dan men had verwacht) moet beschouwd worden als een aardigheid. De Veer zou enige tijd de oude tijdrekening gebruikt hebben, die bij ons in l582 verwisseld werd voor de nieuwe. Het is volgens N. niet mogelijk de verklaring te vinden in een bijzonder grote straalbuiging, daar een straalbuiging van meer dan 2 graden onmogelijk is.
17 october. Bram vertelt aan tafel van zijn uitvindingen, o.a. bij het opnemen van Suriname, hoe hij uitsluitend 's nachts observeerde ter vermijding van fouten van het instrument, ontstaan door uitzetting tengevolge van zonnewarmte, hoe hij een goed werkende artificiële horizon fabriceerde, [...] en nog veel meer. De jongens zitten met belangstellende gezichten te luisteren, maar Alfi verdwijnt spoedig omdat hij repetitie heeft. Natuurkunde. Annie Goedkoop heeft haar philippien met Tom verloren. In mijn tijd zouden wij er niet aan gedacht hebben een meisje een philippien te doen verliezen, tegenwoordig zijn de jongens anders naar het schijnt, vermoedelijk als gevolg van de coëducatie. Tom verwacht nu een cadeau van haar.
28 october. Tom vandaag naar IJsbrand van Van Eeden.[...]Bouman had gezegd IJsbrand voor de jongens gevaarlijker te vinden dan de Spaanse Brabander en Tom kan zich dat wel voorstellen. Grote discussie met zijn vrienden over de betekenis van IJSbrand en ze zijn het allen oneens. Tom vond IJsbrand een stakkerd maar tegelijk sympathiek, een zwak mens.
31 october. Naar Terschelling. [o.a. wegens een redding door de Brandaris].Visser voordien gesproken, enthousiast over Cupido (de schipper van de Brandaris). Zijn stem klinkt door alles heen, hij commandeert nooit meer dan eenmaal. Grote kalmte en absolute tegenwoordigheid van geest, weet dadelijk wat te doen.
1 november. Wij hebben veel tijd nodig voor de tocht van Terschelling naar Vlieland door de vele omwegen wegens mijnen.[...] Naar burgemeester op Raadhuis. Deze klaagt over de vele tochten naar de Hors. Gisteren is de burgemeester op de Hors bij het terugkomen overvallen door de vloed en wandelde weldra tot de buik in het water. Een der paarden moest bijna

zwemmen. Slufters moesten doorgestoken worden, er zijn er nu 3 à 4. Naar overste Timmermans. Hij woont in het oude huis van meester Westra en ik praat met hem over het medenemen van militairen in de reddingboot enz. Hij staat niet toe dat ik het "fort" ga zien op de Oostkant.Daarna naar de heer en mevrouw Akersloot (5 uur) die mij in het opkamertje van het Tromp's huis ontvangen, alleraardigst. Zij raken beiden in vervoering als ze spreken over het bezoek van de Koningin aan hun huis. "U weet misschien", zei hij, "we zijn mensen van de Schrift, wij beiden geloven dat elk woord van de Schrift waar is. Ons gehele leven hebben wij 's ochtends en 's avonds gebeden voor het Koninklijk Huis. Er staat in de Schrift: God neigt de harten der Vorsten, dat wil dus zeggen" (en hierbij richt hij z'n interessante kop op en kijkt mij aan - een aardige kop met die lange witte haren) "dat wil dus zeggen dat er een bijzondere gemeenschap bestaat tussen God en de Koningin, dat de Koningin dus aan niemand op aarde verantwoording schuldig is en dat geeft aan zulk een bezoek zulk een heel bijzondere wijding en zulk een hoge betekenis, 't is iets voor ons hele leven".Hij is iemand die in een roman thuis behoort, een ouderwetse zeer vormelijke fijn beschaafde heer van goede familie en - een zonderling waarschijnlijk.
2 november. Op om 7 uur. 8 uur per postkar met Blom naar posthuis, aankomst 9 uur en vandaar met Sieben op de postkar naar de postboot over de Hors. Blom vertelt van Akersloot hoe niemand eigenlijk weet of hij goed is of kwaad. Sieben vertelt dat de voerlui met de paarden bij de laatste stranding, op punt Hors, waar alle mensen van boord zijn gelopen, niet op de Hors zijn geweest, hij had het beter gevonden zo zij althans een wagen de Hors op hadden gezonden en ik vind dit ook. Het hebben van een voerman in de Commissie is wel een nadeel.10 uur in de postboot en 10 u. 15 vertrokken, ½ 12 aan de wal op Texel.
Vrijdag 3 november. Mist. diligence, boot - admiraal. Met admiraal gesproken over de kwestie Reddingmaatschappij - militair gezag. Hij zegt dat hij van mening verschilt met de opperbevelhebber. Deze had gewild dat in het geval van de Loch Ryan a/b Brandaris militairen waren geweest, terwijl volgens admiraal de order was dat dit slechts moest gebeuren als bepaaldelijk bleek dat dit nodig was. Uit de aanwezigheid van een lichtje onder de kust blijkt de noodzakelijkheid nog niet, volgens admiraal. Verder was het tot dusver de order dat het materieel (torpedoboten) 's nachts niet mocht uitgaan omdat dan alle lichten moeten worden ontstoken. Ik uit de wens dat gewapende trawlers of sleepboten worden gebruikt. Geef ze me maar, zegt de admiraal, maar wat belangrijker is: hoe krijg je het volk dat zo vertrouwd is met de gronden dat ze er 's nachts bij elke gelegenheid mee kunnen uitgaan. Ik wijs op de aanwezigheid van bekwame loodsen te Terschelling, maar kom in deze niet verder. De admiraal zegt nogmaals dat de regeling niet van hem komt, beaamt dat het een minderwaardige regeling is, maar dat ten slotte op het ogenblik de reddingboten de enige vaartuigen zijn waarmede de verlangde diensten kunnen worden verleend. Hij zegt: nu moet u eens niet secr. van de Reddingmaatschappij zijn, maar luitenant ter zee, dat bent U immers ook!
Maandag 6 nov. Vergadering met de schoolopzieners. Gunning deelt mede dat hij mei l9l7 ontslag neemt omdat hij op de duur niet kan verenigen het ambtenaarschap en zijn lust om te studeren en te publiceren. Ik kan het mij voorstellen. 's Avonds Concertgebouwvergadering, vervelend als altijd. Aan het slot wordt door de verschillende handelsmannen gesmeten met millioenen. De oorlogswinstbelasting zou volgens Oyens 300 milj. opbrengen, waaruit volgt dat de oorlogswinst ± 1 milliard zou bedragen. Wibaut kan zich dit niet voorstellen.
13 november. Vandaag aan tafel sprak ik met Hilda over een boek van W. Glover "Know your own mind" en hetgeen daarin staat over bijv. het rangschikken van onze gedachten door onze wil, schijnt Tom te hinderen. Wij moeten eigenlijk niet spreken over zulke dingen in Tom's nabijheid, waar hij onder de invloed van Ds Kuiper naar mij voorkomt zeer vaste denkbeelden heeft over godsdienst en het zou jammer zijn als hij nu begon te twijfelen, vooral omdat voor twijfel geen reden is. Hij zeide dat het hem in het geheel niet interesseerde (dat gedachten dingen zijn enz.) waarop ik zeide dat ik dat in mijn dagboek zou schrijven en hem dan over 15 jaren voorlezen. Het wordt tijd dat de jongens van huis gaan, maar je denkt wel eens met schrik aan

hetgeen hun te wachten staat in de wereld. Dit zijn echter sombere gedachten, dit pakje sombere gedachten moet maar in de "dome" en moedige, vrolijke, idem, boven in. Heden bericht van Teau dat de milt weer geslonken is en dat zij eetlust heeft.
18 november. 's Middags 4 uur een vergadering op het Concertgebouw inzake de omwerking van de pensioensregelingen Concertgebouw, een ingewikkelde geschiedenis, maar wel interessant en aardig, zo er iets van terecht komt. De kwestie is dat van de tegenwoordige ouderdomspensioenverzekering moet worden gemaakt een verzekering voor ouderdom, invaliditeit en weduwen en wezen. Hoe dit te doen zonder te tornen aan verkregen rechten.
19 november. Alfred heeft de wekker die hij gekregen heeft uit elkander genomen en kan daarmede nu boeken ophijsen, niet er op zien hoe laat het is.
22 november. Vergadering Zeevaartschool op mijn kantoor, waar Nierstrasz vertelt hoe hij veel sympathiebetuigingen ontvangt van allerlei mensen in het land, een timmerman hier, een metselaar of kleermaker daar, die hem, hoewel geheel onbekend, mededelen dat zijn optreden in de Kamer hun volle sympathie heeft. Verder zegt hij dat het er niets op aankomt als men een lid der Kamer beledigt, maar spreekt men kwaad van "de Kamer", dan is de gehele Kamer woedend.
24 november. De voogd *[van Rottum]* zeer in zijn schik met een verklaring van de minister van oorlog, waarin gezegd wordt dat hij geen spion is. Hij werd van spionnage en van smokkelen beschuldigd. Hij vertelde mij van z'n zoontje Steffen, oud 7 jaar, die door de meid werd afgeluisterd toen hij met de handen op de rug op en neer liep op zolder, in zichzelf sprekend: "Wat moet ik worden als ik groot ben? Opzichter Waterstaat? - nee, die moet hard werken zegt Vader, die zit nog wel eens om 10 uur op kantoor - - - wacht, ik weet 't al, inspecteur van het Loodswezen, die heeft niets te doen, zegt Vader" (*Vermoedelijk is het hier volgende verhaaltje in "Mensen die ik ontmoette" mede ingegeven door de verdenking die er op de voogd heeft gerust. Ik denk dat het de situatie goed weergeeft).*

M o r g e n k o m e n d e s o l d a t e n

De eenzame bewaarder (zijn titel is voogd) van ons kleinste bewoonde eiland, Rottumeroog, genaamd Hendrik Toxopeus, zit in zijn hoge uitkijkpost en bespiedt met een lange kijker de omtrek. De oorlog (van l9l4) is uitgebroken en morgen zullen de soldaten komen op Rottumeroog om de neutraliteit te helpen handhaven. Hendrik Toxopeus kijkt in de richting van het nabije Duitse eiland Borkum aan de andere zijde van de Eems. Hij ziet en hoort hoe daar kanonnen worden beproefd, evenals reeds dagen tevoren gebeurt. Het is heden 2 augustus van het jaar 1914. Daar krijgt hij iets bijzonder in de kijker. Een kleine boot, die over het brede water komt aanzeilen. Er zit een man in. Nader en nader komt de boot en eindelijk landt zij, nog ver weg, op het strand. Nu stapt de man er uit. Hij draagt iets in de handen . . . nu waadt hij door de geul. "Wie is die man", denkt de voogd. Hij heeft vele vrienden op het grote Duitse eiland; zijn vrouw komt ook van Borkum. Dan, plotseling, weet hij wie het is. Evenals de wachter op de poort aan diens wijze van lopen de man herkent, die koning David het bericht zal komen brengen van Absaloms dood, herkent onze bewaarder aan een kleine beweging, hoewel nog zeer ver weg, zijn goede vriend Dirk Zeilman. "Wat komt die hier doen?" denkt hij. Nu ziet hij dat zijn bezoeker een grote vis draagt. Waar de duinen beginnen ontmoeten de twee vrienden elkaar. De begroeting is zeer hartelijk. "Zie je", zegt Dirk, "ik had je zo lang niet gezien en ik dacht, je houdt wel van een tarbot" . De voogd is zeer getroffen door de grote hartelijkheid. "Een vis moet zwemmen" zegt hij, "dus zullen wij hem koken en er een glaasje wijn bij drinken". Zo gezegd, zo gedaan en na korte tijd zitten zij tegenover elkaar aan tafel met tarbot, aardappelen en een glas wijn, afkomstig van een aangespoeld vat. Dan kijkt de voogd zijn vriend aan, neemt zijn glas op en zegt:"Dirk welkom bij mij thuis, maar je bent een spion" "Dat is zo", zegt Dirk zonder blikken of blozen, na een slok wijn. "En wat kom je nou spioneren?" "De Commandant van Borkum wou weten of er al soldaten waren". "Zeg aan je Commandant dat als hij morgen zijn kijker gebruikt hij ze zal zien komen . . . maar nu je spion bent, vertel jij me eens hoeveel man zijn erop jouw eiland en hoe staat het met de kanonnen?" Dirk vertelt het hem. "Ziezo", zegt de voogd, "nou zijn we weer goede vrienden. Laten we nog eens inschenken." Gisteren op school: De

meester: Bijvoeglijke naamwoorden zijn woorden waardoor die aangeven hoe een ding, mens, zaak, stof, is, Bijv.: hoe is een Vader wel eens? Jongen: Lui! Meester: Wel neen, jouw vader is nooit lui en die van jou ook niet. Jij, zeg eens hoe een vader wel eens is? Andere jongen: Dood! Nog een andere jongen, vinger opstekend. Meester ik weet het. Levend!.Het blijkt dat de meester met alle geweld wilde hebben dat een vader "streng" was.
Maandag 4 december. 's Avonds bestuursvergadering Concertgebouw gevolgd door een souper met oesters ten huize van Van Rees, Keizersgracht 69. Wibaut uit zijn mening dat als de ontwikkeling van de maatschappij nog een jaar of 16 ongestoord had kunnen plaats hebben, de oorlog onmogelijk zou zijn geworden. Wibaut is een knap man, maar toch hecht ik niet erg aan zijn mening in deze.
5 december. Een heel aardige St. Nicolaasavond met Tom, Alfred en Olga. Omdat Hilda niet in staat was boodschappen te doen had ik dit gedaan, en dat was in het voordeel van de kinderen, want ik kocht geloof ik veel meer en mooier dan Hilda zou gedaan hebben. De kinderen erg dankbaar en al is het een dure dag geweest, veel te duur zelfs, 't was wel bijzonder aardig en Hilda en ik keken elkander eens aan. In grote geldverlegenheid eindig ik dit jaar.
12 december. Vandaag is onze beste Tom geopereerd blindedarm door Dr. Van Kampen, narcose van Dr. Hammers. Ik ben er met Hilda vanmiddag en vanavond geweest. De narcose had hij "reuzefijn" gevonden. Olga zei vanmorgen tegen hare moeder:"Moeder weet je wel dat zo'n japon (haar beste japon) zoals ik nu aanheb, die zou bij "rijkeluiskinderen" gewoon een daagse japon zijn." Ik zit in de knoei met mijn duiten, hoe ik het jaar nog uit kom zonder te verkopen is een raadsel. Ik lees nu: Tom Browns schooldays, een boek dat meest aan jongens wordt gegeven, maar beter geschikt is voor ouders. Vroeger had ik het natuurlijk gelezen, maar nu is het interessanter. Die liefde voor lichaamsoefening is een mooi ding in Engeland, aardig die beschrijving van de postwagens en van de footballmatch. Diary of Evelyn, een vervelende kerel. Leven van Johan de Witt van Japikse.Ik heb in al mijn armoede een kastje van f 65.- voor Hilda besteld - muziekkastje van mahonie.

1 9 1 7
17 januari. Weinig gewerkt vandaag. 's Nachts heb ik het altijd koud hoeveel dekens ik ook neem. Hilda nog op Drafna. De dansles van Olga bezocht en gezien hoe een troep kinderen de one-step, two-step enz. leert.
18 januari. Hilda thuisgekomen. Teau heel zwak maar we moeten hoop houden. Moeder merkwaardig flink maar het zal haar enige jaren van haar leven kosten denkt Hilda. 's Middags naar Gunning en hem gevraagd naar zijn mening omtrent de positie van hoofden der scholen te Amsterdam en wel in verband met een regeling die B en W wensen te maken voor de benoeming van onderwijzers aan ULOscholen volgens welke regeling de hoofden dan noch proeflessen zullen mogen houden noch bezoeken zullen mogen brengen in de klasse van de sollicitant. Ik ben het er niet mee eens wat de bezoeken in de klasse betreft. Gunning geeft mij een onbevredigend antwoord. Hij zegt dat ik "idealistisch" gelijk heb, dat het inderdaad beter zou zijn van een zuiver "onderwijs" standpunt als het hoofd der school zijn eigen onderwijzers kiest enz. enz., maar dat de zaak er anders voor staat in een grote stad als Amsterdam, dat de Wet goed is voor een dorp maar niet voor Amsterdam. Dat immers B en W te Amsterdam niet het recht hebben een onderwijzer over te plaatsen van een school naar een andere. Dat de inspecteur van het LO zo ver ging dat hij wilde dat het onderwijs Rijkszaak was en alle onderwijzers eenvoudig zouden worden geplaatst of overgeplaatst op last van de regering. Dat hij voorzag dat het stadsbestuur zich hoe langer hoe meer met de schoolzaken zou bemoeien, dat een werfhouder het nu eenmaal niet kon doen zonder de gemeentelijke inspecteur. Een en ander doet mij hopen dat het Bijzonder onderwijs tot bloei zal komen en het Openbaar onderwijs tot verval.
20 januari. 's Morgens naar Hembrug om land te zien dat ik voor de Bouwmaatschappij wil kopen aan het Noordzeekanaal. Met Hilda en de kinderen naar de bioscoop, Leger en Vloot, heel aardig. Daarna naar Bouwmaatschappij en besloten wordt 165000 gulden te bieden voor twee

combinaties van percelen.
21 januari. Hilda heeft dezer dagen aan de kinderen verteld dat zij een zusje of broertje krijgen en vooral Olga is er natuurlijk vol van en spreekt er veel over met haar moeder, allerlei intieme praatjes. Ze vraagt of het kindje al leeft en zegt, dat zij zich niet herinnerde dat ze leefde, en als ze goeden nacht zegt, dan zegt ze "nu, ook goeden nacht".
23 januari, dinsdag. Op schaatsen van Sloterdijk naar Halfweg en met Mendes en den heer Teunissen de veiling bijgewoond. Per tram terug. 's Middags gereden op de IJsclub, gezellig. 's Avonds naar Concertgebouw, concert Alexander Schmuller - Bach cyclus.
24 januari, woensdag. 's Morgens kantoor en 's middags met Tom van Overtoom naar Sloten en vandaar langs ringvaart naar stoomgemaal Lynden en vandaar naar Aalsmeer. Te Aalsmeer juist de trein 5.45 (het was al donker) gesnapt en ½ 7 thuis. Aardige toch maar mijn schaatsen wat bot en ook nat, maar niet veel last van voet. Tom rijdt harder dan ik.
Vandaag mijn bureautje thuisgekomen dat ik kocht bij De Groot in de Nieuwe Spiegelstraat voor f 160.-, weinig geld, maar toch genoeg om het niet te kunnen betalen, tenminste op het ogenblik niet.*[later bijgeschreven: dit bureautje gedurende de oorlog 1940-45 voor f 1700.- verkocht op een publieke veiling in "De Zon".]*
25 januari. 's Middags met Tom naar Aalsmeer over de Schinkel en kleine Poel. Van Aalsmeer over Westeinderplas naar Leimuiden. Op de Blauwe Bengel 2 zeilschuiten. Op de Westeinderplas veel wakken, niet afgezet en over het algemeen slecht ijs. Gevallen op neus. Veel bloed, snee in voorhoofd en neus, verbonden door dr. Boorhout te Leimuiden. Van Leimuiden langs Ringvaart naar Aalsmeer, gedeeltelijk gereden en verder gelopen, erg koud maar heerlijke wandeling. Gegeten: soep, biefstuk, groenten, geb. aardappelen en flensjes in hotel Met en per trein naar Amsterdam, waar ik zowat 9.15 aankwam en Hilda mij uitlachte wegens mijn uiterlijk.
1 februari. Theo jarig, gegeten bij Theo en Cateau in Den Haag. Onbegrijpelijk die ideeën van Theo, hij vraagt zich nog af of wij tegen de Engelsen of tegen de Duitsers moeten vechten. Kweste Westerdijk; vele schepen met regeringsgraan gezonken en ook getorpedeerd. En wij rijden maar schaatsen, ook de Koningin en Juliana en de ministers.
5 februari. Als ik 's avonds naar de concertgebouwbestuursvergadering ga moet de tram bij het postkantoor stoppen voor een optocht, een zogenaamde "hongeroptocht" als protest tegen de duurte der levensmiddelen. De anarchisten Wijnkoop c.s. willen dat alle uitvoer naar Duitsland wordt stopgezet.
8 februari. 11 uur admiraal Van Hecking Colenbrander, met hem naar Van Eeghen, vergadering De Ruytermedaille, vandaar naar kantoor en met Six naar de Grote Club waar ik geen brood krijg omdat ik geen broodkaart bij mij heb.*(Herman Henri Olke van Hecking Colenbrander, 1870-1942).* Six ook niet, doch de admiraal wel en hij geeft ons niets van zijn 50 gram brood. Met Colenbrander naar Rozenburg en verder naar kantoor om brieven te schrijven.
9 februari. De jongens vandaag schooltocht op schaatsen - 160 jongens. Tom reed vooraan met Staalman en moest zo'n beetje regelen. Alles was heel aardig en Bouman heeft "verdomd" gezegd. Aardig die grachten vol schaatsenrijders.
Een trawler in de grond geboord door de Duitsers, stijgende nood te Amsterdam - brandstof en levensmiddelen.
Zondag 11 februari. 12 uur per schaats ofschoon harde dooi van Utrecht naar Alphen langs oude Rijn, afstand ± 35½ kilometer. Aan het eten thuis.
De scholen te Amsterdam alleen 's morgens open, 's middags gesloten. *[resultaat van een optelling van de sinds 23 jan. in 8 schaatstochten afgelegde kilometers:]* 262 km, behalve de IJsclub en sloten. Het is niet veel, maar nu ik eindelijk goede schaatsen heb, weet ik zeker dat ik volgend jaar grotere afstanden zal afleggen. Volgend jaar Friesland!
13 februari. Vandaag de laatste hand gelegd aan rapport Onderwijs. Naar tentoonstelling Maritiem Museum en hoor daar hoe Mensing, wijzende op een tekening van Van de Velde (ongeveer zoals ik die heb), aan een meneer vertelt dat zo'n tekening tegenwoordig in Londen £ 100 opbrengt. Verder het dagboek van Pepys, uitgave Wheatly, bekeken.

14 februari. De laatste hand gelegd aan Rapport Onderwijs, en ben benieuwd wat ik voor onaangenaamheid zal ondervinden over hetgeen ik daarin schreef over onzedelijke onderwijzers.
18 februari. Het dooit hard. Visites gemaakt. Ik ging alleen en maakte 30 visites. 's Avonds alleraardigst feest bij Couturier zilveren bruiloft heer en mevr. Beukers-Van Ogtrop. Heerlijk gegeten. Na afloop komt een inspecteur van politie om te zien of er niet te veel verlichting wordt gebruikt en constateert tevens dat sterke drank is gedronken en maakt daarvan proces verbaal op. Een gekke vertoning, een agent met een fles onder de arm en glaasje in de hand. Couturier had geen vergunning.
19 februari. Op spreekuur de moeder van een leerling van school 47, die tegen het Hoofd heeft gezegd: Polvernolleke ben je bezuurkoold" en zegt zeer kalm te zijn gebleven, waaraan ik twijfel.
Woensdag 21 februari. De hele dag admiraal Colenbrander, eerst naar de Kweekschool v.d.Zeevaart, koffiedrinken Americain Lunchroom. 's Avonds komt Koos v.d. Leeuw, die te Rotterdam goedkope volksvoeding heeft georganiseerd. Ernstige toestand met de voeding in Nederland. Weer 2 Nederlandse schepen getorpedeerd, "Ootmarsum" en "Trompenburg".
22 februari. Hilda erg aan de Theosophie, die voor velen een grote levensvervulling is en troost.Er zal hier van gemeentewege een volksvoeding worden georganiseerd.
24 februari. Naar de Bouwmaatschappij waar vergadering met de commissie tot nazien van de balans. D. Rahusen en Van Bevervoorde tot Oldeweede, de Johannieter ridder, die er zo bespottelijk uitziet op de partijen van het Hof in rode mantel en kaplaarsjes en zwaard. Deze bleke broeder vertelde dat hij onlangs bij een begrafenis in Duitsland tegenwoordig was geweest waar ook vele officieren en dat die volstrekt geen plannen hadden die leken op een oorlog met Nederland. Hoogst belangrijk!
15 maart. Revolutie in Rusland, tot doel hebbende de verdrijving van de reactionairen uit het bewind. De Czaar treedt af, geeft het bestuur over aan zijn broeder. Dit bericht is gunstig voor de entente, daar de reactionairen heulden met de Duitsers. Aan het Westfront gaan de geallieerden ook vooruit.
21 maart. Hilda vandaag een rumoerige vergadering op het Vrouwenleesmuseum, met gevolg dat het bestuur aanblijft.Vanavond was Hart {de kleermaker] er om pakken te passen voor de jongens en veel plezier gehad in Alfred die altijd vindt dat alles past.
23 maart. Ik verkoop vandaag effecten, 1 Rott. Bankver. en 1 HIJSM bij gebrek aan geld.
24 maart. De plechtigheid van de uitreiking van de De Ruytermedaille aan OptenNoort zeer goed afgelopen. Alleen begon de feestelijkheid ermede dat de Prins zijn hoofd vrij flink stootte aan de kroon midden in de kamer. Na afloop lunch in de eetzaal van de Kweekschool voor de Zeevaart. Ik zat aan een tafel met den Prins, OptenNoort, de Commissaris van de Koningin Röell, Burgemeester Tellegen, Admiraal Tydeman en Guépin. Gedurende de plechtigheid hoorde ik dat de Amstelstroom van de Hollandse Stoombootmij in de grond geschoten is door 3 Duitse torpedobootjagers. Er zijn 4 man bij omgekomen. 's Avonds naar den Haag, concert. Mengelberg en mevr. Schapiro zijn er niet, treinaansluiting gemist van Frankfort. Dopper vervangt met de 4de symphonie van Beethoven. Er zijn geen ministers in de loge en dat doet mij plezier, want het zou mij hebben gehinderd op de dag van de torpedering van de Amstelstroom een minister in het concert te zien. De aanbiedingen van Duitsland betreffende de 7 in de grond geboorde schepen zijn schandelijk en door ons van de hand gewezen. In Rusland schijnen de zaken nu goed te gaan, er schijnt geen nieuwe czaar te worden benoemd, misschien wordt Rusland een republiek. Tussen Stuart en de commissie van Hilda (Vluchtelingen) zal het nu waarschijnlijk tot een oplossing komen. Het blijkt dat Stuart wil het afschaffen van alle pauvres-honteux, waardoor dan tevens de commissie van huisvesting geen voldoende reden van bestaan meer zal hebben. Het blijkt dat de Regering op Hilda's hand is. Uit Den Haag teruggereisd met de heer en mevr. Van Gilse, Dopper, Freyer en Rijnbergen (1ste violist van het Concertgebouworkest). Rijnbergen vertelt hoe hij eens een tijd in Engeland heeft gewoond, hoe hij hoe langer hoe meer heimwee kreeg en soms zat te huilen. Hoe hij toen plotseling zijn boel heeft gepakt en op de boot is gegaan. Dat er toen een hofmeester naar hem toekwam en hem vroeg "wilt u ook een gebakken tongetje?" Dat hij toen

die man had omhelsd - uit vreugde dat hij weer Hollands hoorde.
27 maart. Hilda had het gisteren over de erfenis die de kinderen zouden krijgen of niet krijgen, tengevolge van deze beroerde dure tijden, waarop Olga - doelende op nr. 4 - zeide: veel varkens maken de spoeling dun.
31 maart. Alg. Vergadering van het Zeemanshuis waar ik van Oldewaldt hoor dat de Hollandse boot geregeld vaart, de schepen worden grijs geschilderd, gaan nu overdag varen, aansluiten bij een konvooi. [...] De Holl.Stbtmij staat nu op de zwarte lijst van Duitsland. Voor de reparatie en bouwen van die schepen wordt geen ijzer uit Duitsland gezonden. Een stoker ontmoet van de Rijnstroom, die zich niet uitlaat. De Hollandse boten krijgen bij vertrek een werkploeg aan boord die het schip naar IJmuiden brengt, dan komt de eigenlijke equipage aan het werk, allen aan de vuren en gaat het zo hard mogelijk met gedoofde lichten over zee. Te Londen wordt de equipage dan weer afgelost door een werkploeg.
Een jongen van de Amstelstroom is heel niet wakker geworden gedurende het schieten op het schip en werk de volgende morgen wakker toen het schip geheel onbewoond was. Hij is gered door Engelsen. Er schijnen verraders te zitten op de kantoren der stoomvaartlijnen.
6 april, goede Vrijdag. Hilda en haar secretaris mevr. Der Kinderen hebben een volledige overwinning behaald op de boeven (Stuart, Van Sonsbeeck, Delhez).
Dinsdag 17 april ben ik 's avonds geweest bij de vergadering van Onze Vloot in het Concertgebouw, waar de leden van het Comité Indië Weerbaar als sprekers optraden. Die leden waren: Mas Hangobei Duridjo Sewijo, onderwijzer javaanse taal, afgevaardigde van Boedi Oetomo, W. v.Rhemrev, kapitein infanterie OIL, T. Laoh, Perserikatan Minahasa, Abdul Moeis, van de Sarikat Islam. Verder spraken nog prof. dr. Sissingh, Prof. Josephus Jitta, D. de Vries, Prof. Kernkamp en de vergadering werd geopend met een vers van K. van Lennep. Guépin presideerde. Na afloop receptie in Trianon. Het meeste indruk maakte de vertegenwoordiger van de Sarikat Islam, die op hartstochtelijke wijze sprak. Hij kwam op voor het weerbaar maken van het Indische volk gepaard met het geven van politieke rechten, zelfbestuur enz. Die Indiërs zijn wel plotseling erg ontwaakt en gaan nu in hun ijver wat vlug. Laoh van de Minahasa was kalmer, hij zeide verknocht te zijn aan het Hollandse gouvernement en dezelfde idealen na te streven als de Sarikat Islammers. Het was een avond die diepe indruk maakte. Wij staan wat Indië betreft op een keerpunt, het doen van grote daden zijn wij enigszins ontwend en toch moeten wij nu een zeer grote daad doen anders verliezen wij Indië.
Mei 9. Mijn kantoor wordt schoongemaakt. Hilda heeft veel genoten op haar Witte Lotosavond. Ze zoekt nu een dame voor het houden van controle Belgische pauvres-honteux en heeft moeite iemand te vinden. 't Zal nu worden mej. Alting Busken, die in ieder geval lang genoeg is.
10 mei. Warm weer, weinig wind. Het land achter ons huis is over een grote oppervlakte omgeploegd en in perceeltjes verdeeld, die aan de kleine burgerij worden verhuurd voor tuinbouw. Een aardig gezicht is het na het eten al die mensen naar het land te zien trekken om te spitten, te zaaien enz. Ik lees: Motley's Rise of the Dutch Republic.
28 mei. Dezer dagen besloten tevreden te zijn met mijn werk en dat zo goed mogelijk te doen. Beter te letten op mijn geldbezit - effecten, zodat ik daarmede geen domheden meer doe.
2 juni. Wij hebben op 2e Pinksterdag gedacht dat ons kindje zou geboren worden, maar gisteren bleek uit een telefoon van dr. Meurer dat die pijnen een andere oorzaak hebben, althans voor een deel. Er is eiwit in de urine en Hilda moet nu liggen en melk drinken. Als Maandag de verschijnselen ernstiger worden dan wordt de geboorte kunstmatig verwerkt. Ik bewonder weer heel veel die moedige Hilda.
11 juni. Hilda maakte het goed maar begint erg te verlangen naar de gebeurtenis.
Vandaag Olga over liefdedrama's en flirten. Zeer vermakelijk. Een jongmens die in innige houding met een meisje in een boot zit noemt zij "liefdedrama". Flirten zegt ze is "als een meisje zegt tegen een jongen:"wees nu niet zo vervelend".
13 juni. Heel warm, prachtig weer. Tengevolge van de grote koude in het voorjaar is dit jaar de ansjovis weggebleven. Gevolg van een misverstand heeft mevr. Enthoven-Thomas in stede van 1

x voor f 15.- nu reeds 4 maanden lang voor f 15.- per maand levensmiddelen gezonden aan Albert Mollart, kregen tot onze grote schrik vandaag een kwitantie van f 60.- te betalen. Vanmiddag 3 uur dr. Meurer gekomen en zal de bevalling aan de gang brengen daar het te lang duurt.Ellendige nacht, te 4 uur begonnen bij Hilda pijnen, doch hebben ten slotte niet doorgezet.
15 juni. "La vie des abeilles" van Maeterlinck is verbazend interessant. Vandaag betrapte ik mij op straat dat ik al de mensen als "bijen" zag. Er zijn delen in die ik nog niet goed snap.
16 juni. Trouwdag. Lamme nacht. Tijden van ongerustheid waarin men zich allerlei akeligheid voorstelt en moeilijk die te bedwingen. Bezoek dokter heeft geen succes gehad. Heel erg warm vandaag, boven is het 86 graden Fhrt.
17 juni. Zoeven geboren Engelina Petronella om ½ 2. Na erge maar korte pijnen. Toen de dokter kwam was het kindje meer dan 1/4 uur oud. Alles in orde!!! Gewicht 7½ pond. 3 uur de dokter weer vertrokken. Heb met hem zitten praten over het nadeel verbonden aan het droogmaken van de Zuiderzee.
Aangetroffen in de kist van Alfreds viool Pietro Guarnerino, Mantua 1746. Toen ik 13 jaren oud was Kreeg ik op 5 December deze viool. Het was 8 jaren na den Fransch-Duitschen oorlog. Ik heb dit instrument dus 38 jaren.Ik heb er op gespeeld in het oude huis.In de Groote Houtstraat te Haarlem.1879 Ik kreeg daar les van den braven heer Weidner. 1883 mijn oudste zuster Mik accompagneerde mij en ook mijn jongste zuster Lien (Engelina Petronella). 1883 Op de Urania speelde ik er op. 1887 Gezeten onder de kampagne. Terwijl de kameraden een vrolijk lied zongen.1887 Toen ging de viool mee naar zee op de Zilveren Kruis. En maakte een reis om de wereld. In de straat Magalhaens gaf ik een concert in het plaatsje Punta Arenas. In de tropen viel de viool uit elkaar. Doch werd gerepareerd door den timmerman Baas Leeuwen was zijn naam en Halewijn lachte. 1891 Ik speelde er later op in Engeland. Met de nichtjes van Tante May. En te Eisenach in Duitschland. En te Nieuwediep met Arthur Kool en zijn vrouw. 1893 En daarna weder in Indië. Met de meisjes Penn te Batavia. En met Amalia Rhemrev te Olehleh. 1894 En op blokkade van Atjehs kust. 1895 Weer onder de kampagne. En op de Koning der Nederlanden. Een schip met groote torens. Aan tafel tot vermaak van de vrienden "de luitenant houdt zich kranig" en andere liederen. En "het bijzetten der zeilen". En op mailbooten uitvarende en thuisvarende. 1900 En weder thuis en weder naar Indië. In de kerk te Buitenzorg met weinig succes. Omdat de viool open stond. 1902 En eindelijk weer in Holland. Vele jaren lang. De strijkstok is van zeer goed maaksel. Van den kundigen Van der Meer. En de viool heeft een mooien klank. Omdat ik aan deze viool gehecht ben. Geef ik hem aan mijn zoon Alfred. Op den dag waarop ik 50 jaren oud ben geworden 23 juni 1917
5 juni. Vandaag generaal van Heutsz in de tram ontmoet. Vermakelijk maar niet bepaald opvrolijkend als hij het over Indië heeft. Hij scheldt erg op de weinige helderziendheid van de ministers enz. enz. , zegt dat het een dubbeltje op zijn kant is of we, maar dan zegt hij niet verder wat er een dubbeltje op zijn kant, maar ik vermoed dat hij de kans van een oproer groot acht in Indië. Hij zegt dat veel vroeger zelfbestuur etc. moest gegeven zijn, leiding enz.
27 juni. Gouden bruiloft van Vader en Moeder. Aubade van Charles. Het was aangrijpend, enkel speet mij toen dat Hilda er niet was. 's middags receptie, 's avonds diner van de kinderen en kleinkinderen. Men miste wel de aanwezigheid van de drie zoons Robert, Jan en Eugen. Sentimentele speech van Charles en reactie speech van Alfred G.B. Wij kregen van Vader en Moeder een portret door Krabbé gemaakt, een portret dat hun geen recht doet. 's Avonds een stukje waarin de voorvaders optreden, gesteld 1813, enigszins vervelend, maar mooie costuums. Teau had alles meegemaakt in haar rolstoel.
1 juni. Feestdag op Drafna, Vele opvoeringen. 's avonds kleinkinderendiner in tent en daarna onze opvoering die heel veel succes had. Ik zag er precies uit als John Bull. Het succes van mijn troep Tom: Rusland, Alfred: Uncle Sam, en Olga: Marianne was overweldigend. Aan de piano was Jo van Eeghen-Heemskerk en Teautie Hissink was: Home Rule. *(Het door mijn vader geschreven stuk was op muziek gezet door Cornelis Dopper. Ik herinner mij het begin van vaders tekst, die hij nog wel eens zong:"I am John Bull, defending the small nations, pushing back, pushing back, the Western Front". Het was de*

bedoeling geweest dat Hilda met het pasgeboren kind ("Home Rule"?) in de armen Ierland zou voorstellen, maar door mijn te late geboorte kon dat niet doorgaan).
2 juli. Er zijn voedselrelletjes Amsterdam, bestorming van de groentenmarkt, en een juwelierswinkel op de Herengracht.
5 juli. Vandaag is Bram van Stockum naar de inrichting van prof. Bouman gebracht van Boschlust door 3 verplegers. Hij ging heel gewillig, zeide dat hij zich tegen overmacht niet zou verzetten. Is thans heel tevreden. De dokter ziet de toestand heel ernstig in.
24 juli. Gisterenavond teruggekomen van Rottumeroog. Te Rottum prachtig, maar ellendig om te zien hoe wij daar beledigd worden door den Mof, die het gehele Huibertsgat heeft ingepikt enz. enz. enz. De motorboot heel goed. Alles op Rottum maakte een heel gunstige indruk. Mooi het land in Groningen. Wandelde van Noordpolderzijl naar Usquert. Ik ben zo rood gebrand als een kreeft. Oorlog. toestand niet zonder zorg. In Rusland hebben de Bolchewiki een opstand verwekt en het gevolg is geweest terugtrekken der Russen en bezetten van Tarnopol door de Centralen. Ik heb in de laatste tijd wel eens het gevoel dat wij toch in de oorlog zullen komen. Het is soms niet te begrijpen hoe wij er uit kunnen blijven. Vlak onder de kust neemt Duitsland onze schepen mede naar Zeebrugge. En wat zal de winter geven.
13 october. Sinds het vorige inschrijven is het volgende gebeurd. Tom is naar het Instituut. Wij hebben de zomervacantie te Hattem doorgebracht op Klein Astra, vrij aardig, echter een huisje zonder comfort en een rommelige indruk heb ik van alles gekregen, maar veel aardige meisjes zoals de Van Tienhovens en de Van Halls van de Konijnenburg en verscheidene aardige avondjes gehad. Hessie is heel lief. Zij maakt de indruk met haar gedachten niet op deze wereld te zijn. Met Tom ging ik nog naar Rottum en vandaar naar Vlieland en wandelde met hem van Vlieland over de Hors en na overgezet te zijn naar Koog. Dat was een mooie tocht. Bij paal 28 heb ik een gesprek met Tom over wat hem te wachten is in de toekomst.
Zijn baartijd viel hem niet mee, maar hij is nu gewend, heeft zelfs reeds goede manieren. Engelina maakt het uitstekend. Zij weegt nu ruim 7 kilogram. Met de oorlog is het intussen in het Oosten heel naar gegaan. Riga genomen door de Duitsen. Revolutie in Rusland. Het Centraal gezag niet algemeen erkend. Kerenski - Bolsjhewiki - Mensjewiki. enz. en. Kornilof en zijn wilde divisie.
In het Westen winnen de Engelsen maar heel langzaam. Amerika onhebbelijk tegen ons en Engeland idem. Meer en meer nemen de Ententemogendheden het ons kwalijk dat wij niet met hen medevechten. Thans weer ernstige kwestie over vervoer van grind naar België.
Telegraafverkeer met Engeland door Engeland stopgezet, zodat alle telegrafische gemeenschap van Nederland met de hele wereld is verbroken. Waren wij niet zo flegmatisch, we zouden al lang in oorlog zijn!
Zondagavond 4 november. Onze kleine Engelina is een grote vreugde voor ons. Zeker hebben wij ook veel geluk gehad van onze Tom, Alfred en van Olga toen ze zo klein waren als Engelina, maar het is vreemd dat ik mij eigenlijk alleen van Tom iets herinner als baby. Engelina ziet er allerliefst uit, een prachtkind met haar mooie donkere ogen, een heel verstandig guitig gezichtje heeft ze. 's Avonds als wij naar bed gaan neem ik haar uit haar bedje en geef haar aan Hilda, die haar verschoont en daarna voedt. Dan kom ik weer uit bed en leg haar in haar bedje, het houten bedje van Eylard van Hall. Dan lacht ze vriendelijk, maakt allerlei gekke geluiden en gaat dadelijk slapen. 's Nachts ongeveer ½ 3 wordt ze gewoonlijk wakker en verschoon ik haar en breng haar weer bij Hilda en nog eens 's morgens. Dan baadt Hilda haar na het ontbijt. Ik schrijf dit op om het niet weder te vergeten. Rusland schijnt uitgeput. Zal Duitsland een voor een de Ententemogendheden verslaan? Ik kan het mij niet voorstellen. Hilda vanavond naar Theosophie bijeenkomst. Het is vreemd dat ik zo helemaal buiten die Theosophiebeweging sta, ik voel er zelfs helemaal niets voor. Maar voor Hilda is de Theosophie een grote voldoening.
24 november. Olga heeft een heel lelijk rapport op het Amst. Lyceum, voornamelijk voortkomend uit gebrek aan concentratievermogen, onoplettendheid, haastigheid enz. enz. Wij houden nu meer toezicht op haar huiswerk.
Boeken die ik lees: Locke, "Human Understanding", Bunyan-Pilgrims Progress, David

Copperfield, Histoire Grecque, Dubois.
28 december, De Sparren. Wij zijn sinds 20 december hier en genieten van alles wat ons aardige buitenhuisje geeft, electrisch licht, voldoende brandstof, niet het armoedige gevoel dat mij te Amsterdam bekruipt zolang ik niet kijk naar de mooie Van de Veldes in onze salon.
27 dec. te 4 uur kwam Ds de Meyere uit Bussum en werd onze Engelina Petronella tegelijk met Evert Hissink gedoopt in de salon. Ik hield de kleine Engelina ten doop. Een meisje Van Dorp en Van Heel zongen. Het was een mooie plechtigheid.
Ik heb nog vergeten te vermelden dat wij na. 24 dec. bij An aten met Ernst Heldring en Loetje en Emile op de verjaardag van Loetje en dat wij heel veel pret hadden en na tafel charades deden en belachelijk deden voor zulke oude mensen als wij zijn.
Met de oorlog staat het nu zo dat Duitsland zich bereid heeft verklaard met Rusland en ook met de andere naties te onderhandelen op de basis van: geen annexatie, geen oorlogsschattingen enz. Wat zal de Entente nu doen. Het is vreemd dat deze ernstige vredesberichten zo weinig indruk maken.

1 9 1 8
11 febr. Gisteren mijn uitgaven over l9l7 berekend en tot de schrikkelijke uitkomst gekomen dat wij in l9l7 f 16020.- hebben uitgegeven, ver boven de inkomsten. Waar moet dat heen. Het annuleren der Russische papieren heeft mij ook een belangrijk verlies veroorzaakt, zeker f 220.- rente.
25 mrt. Gisteren gewandeld van Muiden naar Amsterdam langs de Zuiderzeedijk, afstand ± 12 kilometer, met Emile den Tex, Ds. Heldring, Ernst Heldring en de heer Van Walree.
6 april. De Koningin is te Amsterdam geweest voor een bezoek aan de openbare keuken en met kreten van "honger" en andere uitroepen ontvangen. Rumoerig te Amsterdam, aanvallen op bakkerskarren enz. Het broodrantsoen nu 200 gr. per dag.
De Duitsers komen nog steeds, hoewel langzaam, vooruit. De reders in een droevige stemming.
13 april. De nieuwbenoemde gezant Mr. Philips komt nu al weer terug uit New York wegens tot dusver niet goed begrijpelijke reden. In de courant staat dat hij zenuwziek is en reeds voor zijn vertrek zenuwachtig. Zoiets moest men niet in de courant plaatsen. Welk land zendt nu een zenuwzieken diplomaat? Van de Bouwmaatschappij kreeg ik f 2864 tantièmes, een mooi bedrag maar 't is al weer op een paar honderd gulden na op, besteed aan belastingen, doktoren (tandarts f 275), schoolgelden en wat al niet meer. Geldelijk zal het een hele opruiming zijn als Alfred met September naar het Instituut gaat, overigens zal ik hem erg missen. Tom is nu a/b HM Bulgia, en vaart op de Zuiderzee, geniet erg, leert loden, sturen, observeren enz. enz. hij is met algemene stemmen tot gamellechef gekozen en vindt dat een koopje.
25 april. Vandaag Bram van Stockum bij ons koffiegedronken en hij heeft gepraat met Hilda over zijn openbaring, zijn onsterfelijkheid, zijn weder jonger worden enz. en Hilda heeft hem heel kalm toegehoord en staat tegenover die dingen veel minder vijandig als andere mensen door hare theosofie. Tom is gisteren weer gekomen, ditmaal van Zwolle en het is een vreugde dien bruin gebranden reus te zien. Een zorg voor ons is Olga, die met al haar begaafdheid een grote karakterfout vertoont, namelijk gebrek aan toewijding en ernst in "alles", ja letterlijk "alles" wat zij doet. Dit maakt dat zij op school op één na het slechtste rapport heeft. Ze wordt nu wat geholpen door Kettner, een leraar voor wien ze groot ontzag heeft. Ds. Giran heeft in een lang stuk in het Handelsblad en de Telegraaf trachten te verklaren hoe het komt dat hij een gevoel van volkomen evenwichtigheid, zelfs blijmoedigheid heeft gehad in de oorlog. Hij komt tot de slotsom dat hij zich blijkbaar heeft gevoeld als in dienst van de arm der gerechtigheid.
Woensdag 15 mei. Ik heb dezer dagen gelezen "Journal d'un simple soldat" van Gaston Rion, een prachtig boek, en begrijp nu nog beter Ds. Giran. Gisterenavond tot 12 uur vergaderd bij Van Rees (Concertgebouw), een interessante vergadering over de salarisregeling der orkestleden voornamelijk. Mengelberg is in moeilijkheid. De oude vader Mengelberg is kinds en weigert allerlei stukken te tekenen. Het is een kwestie van curatele. Verder heeft onze Willem geldzorgen

in verband met de verschillende krankzinnige leden van zijn familie. Ook Berthe is nu krankzinnig. Vandaag kwamen weer kaartjes van Albert Mollard uit gevangenschap. Ik ben die mevr. Enthoven wel dankbaar. Er wordt tegenwoordig veel bij de boeren, maar ook bij stadsbewoners, geïnspecteerd door controleurs van de distributiekantoren naar gehamsterde voorraden levensmiddelen, die dan worden afgenomen. Ik vrees dat bij ons ook wel een en ander zou worden afgenomen als zij kwamen, maar begrijp niet met welk recht, daar wij die rijst al zeer geruime tijd hebben.
26 mei. Alfred steeds vossende op zijn examen, wat zullen wij dien jongen missen en ik denk dat hij ook het ouderlijk huis zal missen. Ik denk wel eens met onrust aan de desillusie die de Marine aan Tom en Alfred moet geven. Maar ze kunnen er bijtijds uitgaan misschien. Intussen is Tom heel gelukkig op zijn kanonneerboot en ook tevreden op het Instituut. Op mijn laatste zeiltocht is het gevoel dat het zonde en jammer is dat de Zuiderzee wordt drooggemaakt, nog veel sterker bij mij geworden. Een sterke indruk kreeg ik te Enkhuizen, toen al die vissers binnenkwamen van de ansjovisvangst, Enkhuizers, Huizers, Bunschoters, Markers.
29 mei ging ik 's avonds ½ 12 per nachtboot naar de Lemmer, sliep daar op een bank met een kussen. Heel vroeg ongeveer 5.15 te Lemmer en in het hotel wat gegeten in de tuin, later op het hoofd zitten schetsen, de binnenkomende ansjovisvissers en daarna 9 u. naar het Raadhuis, waar gesproken met secretaris Daan en wethouder De Vries over reddingstation te Lemmer, later met havenmeester naar werf De Boer, waar mooie driemastschoener gereed was en daarna heerlijke bot gegeten in hotel en eindelijk met zak op rug om 12.15 op weg naar Hindeloopen, rechte weg, eerst langs boezemgemaal, vervolgens Takozijl, een brug, een molen, een sluis en een paar huisjes, naar Sondel, prachtig het landschap, vol kleuren de zuring, klaver, het gras, veel vogels, de blauwe lucht, in de verte mijn vriend "Sloten" en "Balk" met herinneringen aan het Slotermeer, en Lemmer nog heel duidelijk zichtbaar in de verte, vervolgens langs Nijemirdum met z'n toren, Oldemirdum naar Rijs in Gaasterland, waar de Belgische interneringskampen zijn, die er goed uitzien, veel Belgen kom ik tegen. Wat wordt mijn zak zwaar. Te Rijs uitgerust en een glaasje bier gedronken in een café waarvan een Belgische soldaat de gérant schijnt te zijn, dan zie ik eindelijk de Morra links van mij en kom moe te Galamadammen. Boersma is juist vertrokken en een nieuwe familie die Hoekstra heet is in het huis, en ofschoon alles nog in wanorde is geeft men mij eieren en sla en aardappelen en bier. Een lieflijk gezicht op de Fluessen waar juist een schip op zeil naar Galamadammen. Ik ben moe en geef al de koek die ik te Lemmer kocht aan de familie Hoekstra, aan de aardige jonge vrouw en aan de kinderen en de jonge meisjes en aan de oude statige dame met de gouden kap met het regelmatige gezicht en de zwarte japon. En omdat de logeergelegenheid nog niet in orde is besluit ik maar door te lopen nog een 8 kilometer verder naar Hindeloopen. Zo trek ik door Koudum, het lieflijkste dorp dat ik ken en kijk een tijd lang naar het mooie landschap van het hoge land buiten Koudum. Daar ziet men overal in de rondte op het land neer, op de Fluessen in de verte en het is een pracht van tinten en een zeer vredig tafereel. Dan weer doorgewandeld, moe door de zware zak en nog langs een vaart zonder eind, wel 3 kilometer en eindelijk te ½ 10 te Hindeloopen, in het hotel Buis. Daar nog wat gepraat met Ids Simonides die ik laat komen, en vroeg naar bed. De hele wandeling was 33 kilometer, niet zo ver, maar 't was de zware zak die me moe maakte.
30 mei. Heerlijk geslapen en verrukkelijk ontbeten: lekker brood, lekker roggebrood, lekkere kaas, lekkere jam en lekkere boter. *[Gewandeld naar Gaast en terug, boothuis bekeken]*. Een mooie wandeling over de dijk heen en terug, 20 kilometer, niet zo ver maar wat moe van de vorige dag. Bij terugkomst in Hindeloopen vergaderd met de Commissie, voorzitter Ids Simonides en Jan Jacob Kooi. Elselo kwam niet. De kwestie van de oefeningen geregeld en van de vaste bemanning. Kooi is nu 78 jaar oud en nog steeds barbier. Hij scheert 2 x per week voor de Hindeloopers, is vlug in zijn bewegingen als een jonge man. Ik herinner aan de brief van de oude Elselo over Kooi, waarin hij dezen aanbeval als een "kloeke knaap, 74 jaar oud, die de puntjes op de ie kan zetten" en Kooi merkte op dat Elselo alle reden had om hem een kloeke knaap te noemen, want dat eens, toen hij 28 jaar was, Elselo hem bij de jas had gepakt om hem uit het café te zetten en

dat hij toen zich voorovergebukt had, Elselo bij zijn broekspijpen had gepakt en hem over zijn eigen hoofd had geslingerd. Dat was een kunstje dat hij op de Engelse schepen had geleerd en het was een wonder dat Elselo er goed was afgekomen. Gedineerd met den burgemeester Avenhorn van Nauta met een fles Haute Sauterne. Een zonderling. Hij is van goede familie, ongehuwd, 51 jaar oud, houdt van jagen en vissen en dat is zowat alles. Vroeg naar bed en 31 mei ½ 4 op en naar het huis van Foppe Vrolijk, die nog niet klaar is en met hem en zijn zoon in de jol naar zee om de ansjovisnetten te lichten. Elk net is 7 vaam lang en gewoonlijk zijn er aan een reep 5 netten, maar Foppe V. heeft er 6 omdat hij, volgens zijn zeggen, ankers gebruikt en geen dreggen. Aan beide einden van een reep 16 vaam touw en een joon (?). Vrolijk had ... netten en we hadden deze morgen ongeveer 2000 stuks ansjovis, dus heel weinig. Van het koppen van de ansjovis krijg je gezwollen handen. Er is heel veel ansjovis. De eerste 3 weken werd te Hindeloopen aan 36 vissers 40.000 gulden uitbetaald. De ansjovis zal dit jaar heel veel geld onder de vissers brengen, evenals de haring het deed. Terug ½ 8 ontbeten en daarna boothuis geïnspecteerd, vervolgens naar bakker Elselo en naar de weduwe Elselo. Deze weer levendig, aristocratisch, de oude 86jarige vrouw met haar slappe strooien zwarte hoedje en de grote bril, zittend in de tuin van het huisje bij het hek. Zij vertelt van de tijd toen zij een jong meisje was, toen men Hindeloopen niet verliet. 't Verst was Workum met de kermis en dan Bolsward op schaatsen, en hoe zij in het Hindelooper boek heeft gelezen hoe hier veel kapiteins woonden wier schepen dan op de reede lagen, die van Amsterdam op de Oostzee voeren en die veel welvaart brachten hier. En dan sprak ze van de gevangenen die de Duitsers nu weer gemaakt hadden, 25000 en ze geloofde het niet, "dat zou 25 maal Hindeloopen zijn", zei ze.
3 juni. 's Avonds dansles bij AGB *[Alfred Boissevain]* van mevrouw Zelderslag, een Belgische elegante dame in het zwart, maar ik doe niet mee, daarentegen Hilda wel en doet haar best en het is aardig de hele familie daar te zien dansen, maar ik verlegen en vind het vervelend.
5 juni. Lange besprekingen met advokaat Gerritsen en met Wibaut en Charles over het contract der orkestleden. Wibaut doet wel erg pauzig, maar kent blijkbaar niets van de wet op het arbeidscontract, zodat wij kans hebben gelopen een contract te sluiten dat een bron van moeilijkheden had kunnen worden. Ik schrijf 's avonds aan Wibaut en Charles dat ik voor hun contract de verantwoordelijkheid niet kan dragen.
7 juni. Weer besprekingen over het contract met Wibaut, Charles en Van Rees, en daarvoor bij Polman koffiegedronken, waar Wibaut weer erg dik doet, maar 't hem toch niet lukt bediend te worden zonder vetkaart.
12 juni. Weinig geslapen daar Engelientje lolletjes maakte. 5 uur op. te Enkhuizen zeer veel ansjovisvissers in het zuidoosten. Prachtige reis over de Zuiderzee. 's Avonds te Terschelling. Vergadering met de Commissie - het geval; Cupido-Duif (83 jaar), over schepen met weeflijnen in het bramwant en over de schepen van de Japanners. Overste Brugmans, Cdt. Maritieme middelen, over luit.t/z Brouwer, die 2 mijnen zwemmende onschadelijk maakte. De mijnen in het Stortemelk zijn Engelse onderzeebootmijnen die verkrabt zijn en nu met laagwater boven komen.
13 juni. Met Wilkens per rijtuig (huifkar) de stations paal VII en Oosterend bezocht. Te Midsland tijdsein dat gehesen wordt om ½ 12 en blijft hangen tot ½ 2 voor de schoolkinderen die in het veld zijn. Te Oosterend Smit, flink als altijd, wordt wat doof, spreekt over voordeel korte boven lange riemen. Te Midsland is de schooljuffrouw op straat bezig met vrije en orde oefeningen.
15 juni. *[te Hoorn]*. Geslapen tot 7 uur. Het weder was de vorige dag omgeslagen, harde wind uit het West, en ook nu woei er een harde wind uit W.N.W.. Om 9 u. kwam Pierik uit Amsterdam en maakten wij de Mavourneen klaar. Om ½ 12 uit de haven. 2 reven grootzeil, rif aan de fok. Niemand te Hoorn maakte opmerkingen over ons uitgaan, zoals vroeger te Lemmer. In het Hop tamelijk veel zee, stuurden eerst bij de wind op Warder aan Let wel kleinkinderen, we zeilden in een woeste zee waar gij nu wandelt en dichter bij de wal gekomen hielden langs de wal koers Zuid. Haven Edam vlakbij gepasseerd. Volendam alleraardigst met z'n honderden botters en treurig dat het geheel zal verdwijnen tenminste als vissersdorp, en aardig dat Marken.
17 juni. Verjaardag Engeline Petronella de Booy, oud 1 jaar. Ze maakte veel lawaai in de nacht,

zodat we weinig sliepen. Aan het ontbijt lazen 103e psalm. Engeline heeft vandaag haar vleeskaart, vetkaart, broodkaart en bonboekje gekregen.
26 juli *[op de Sparren]*. De toestand is hier nu als volgt: Hilda weer in functie, maar ischias, wordt gemasseerd. Engelina zonder of met weinig koorts, nog erg verkouden, vermoedelijk neus keelholte, beterende maar zwakjes. Olga, hoge koorts, keelpijn, oorzaak nog onbekend.
3 augustus. Olga is sinds gisteren weer buiten, liggende op een bank. Ze is wat mager geworden, maar de keel is vrij en alles is in orde. Ze mag niet met anderen in aanraking komen en slaapt nu in mijn benedenkamer. Engelina maakt het goed, is geïsoleerd in de salon onder Jaan, die zich erg met haar amuseert. Vrijdag is gebleken dat Hilda diphteritis heeft en vandaag is ze ingespoten met serum en is het biljet aangeplakt. Ze maakt het goed, heeft ellendige dagen gehad met die keel. Ik slaap nu in de bijgebouwen. (*Achteraf bleek dat Hilda, Olga en Engelien alle drie difterie gehad hadden. Engelien bleef nog een tijd met een beentje slepen).*
11 augustus. Zondag. De Duitsers krijgen klop! Eindelijk!!! De Fransen hebben nu Montdidier. Weer 24000 gevangenen en honderden kanonnen. Lissa van Berlijn te Amsterdam vertelt aan Alfred (AGB), dat Wilhelm en Karl ruzie hebben, dat Duitsland troepen van het Italiaanse front heeft teruggetrokken en ook van Rusland, naar het Westfront dat twee regimenten, een Pommers en een Beiers, muiterij hebben gepleegd of dienst geweigerd. dat de stemming in Duitsland zeer somber is, dat de Duitsers verbaasd en ontzet zijn over de Amerikanen.
Maandag 19 aug. is het huis ontsmet door de bode van Huizen, voor niets, en met formaline, dat bijna nergens meer is. Aan de zuster op woensdag 21 aug. bijnaf f 120.- uitbetaald. Tom en Alfred kwamen 24 aug. eindelijk thuis. Alfred had Spaanse griep gehad.
Zondag 25 augustus. Het heeft in de maand augustus veel gestormd. Mavourneen nog niet verkocht, een bod van f 500.- van de heer Van der Stok niet aangenomen. De heer Vissering is de Mavourneen komen zien in het boothuis.
6 september. Met Alfred naar Nieuwediep, 2e kl. In de trein andere baren. Te Nieuwediep koffiegedronken bij de heer en mevr. de Raadt, waar ook de commandant van Texel, Van Braam Houckgeest, en daarna naar het Instituut. Er waren niet genoeg uniformen klaar, dus stond Alfred in zijn burgerpakje aangetreden. Na tafel zitten praten met de familie Molenburgh, aardige mensen, en toen kwamen enige van het oudste jaar en gingen baren. Alfred gaf herige antwoorden, werd daarom door Tom gewaarschuwd. Ik kreeg een droefgeestige indruk van Nieuwediep. Het geringe aantal schepen, het uiterlijk van de matrozen, hun slechte vormen (op de Holland zaten stokers op de verschansing met de benen buiten boord en liep een allersmerigste schildwacht op het voorschip), dat alles stemt niet vrolijk. De adelborsten maken een gunstige indruk.
13 september. Spoorwegongeluk bij Weesp-Merwedekanaal. De dijk verschoven door de hevige regens. Ik herinner mij niet ooit zulke lange aanhoudende regens te hebben bijgewoond. Veel doden en gewonden. Ik was 's morgens nog langs dezelfde plek gekomen.
15 september. De regen duurt voort. De toestand met Hilda is nu zo dat zij de hele dag op de sofa moet liggen vanwege de hartwerking die anders versneld is. Zij moet eieren en vruchten eten. Fachinger water drinken etc. en wij hebben een noodhulp kinderjuffrouw voor Engelien en we zoeken een externe juffrouw.
3 october. Prins Max van Baden wordt genoemd als nieuwe Rijkskanselier. Mengelberg te Frankfort gerepeteerd met het koor. Volgende dag bom gevallen op zaal waar hij had gerepeteerd en ook de hem aangewezen schuilplaats geheel vernield en werkster gedood.
6 october. De nieuwe Duitse Rijkskanselier prins Max van Baden heeft vrede aangeboden aan president Wilson [volgt opsomming van de voorwaarden]. Gisterenavond het gerucht van het aftreden van Wilhelm II horend maakte ik twee snorren met kurk, zette een jagershoedje op en ging met Hilda en Olga naar Drafna, waar allen erg gelachen en Polly (oud ± 70) mij geschopt en geslagen. (*"Polly" was ongeveer 50 jaar eerder in de familie Boissevain gekomen om op de kinderen te passen, die uiteindelijk elf in getal waren. Later hield zij een oogje op de kleinkinderen (in het totaal 50), wanneer die kwamen logeren. Zij stierf omstreeks 1930).*

18 october. Ik was 12 oct. te Nieuwediep voor roeiwedstrijd en om Tom en Alfred te zien. Vond Alfred nog niet erg kalm. Met de jongens gegeten. Met verschillende zeeofficieren gesproken over de lamme toestand bij de Marine. Iedereen er over eens dat het een lamme boel is, waaraan ik heden morgen nog eens word herinnerd toen ik een matroos zag bij het Centraal Station gekleed met een lichte burger demi saison. Oostenrijk wordt een bondsstaat (van volkeren die elkander haten. Ostende verlaten door de Duitsers en genomen door de Belgen. Aanbod van Amerika inzake steenkolen en levensmiddelen. Het is een prachtig gezicht Engelientje 's avonds in haar bedje te zien liggen. Als ik op de kamer kom dan weet ze al dat ik kom en schuif ik de gordijnen opzij dan is haar mooie gezichtje met de ogen vol blijde verwachting al achter de tralies van het hekje. Vanmorgen liep een mooie jachthond met mij mede, ging ook mee naar Amsterdam in de trein, in een andere coupé en zit nu op kantoor.
21 october. Er heerst hevige griep te Amsterdam, veel jonge mensen en kinderen sterven. Vele scholen zijn gesloten of half ontvolkt. Te Urk en Amsterdam ook vlektyphus en schurft. Gisteren hoorden wij op de Sparren voortdurend het kanonvuur in de verte, het is soms zo hard dat de ruiten rammelen en de deur trilt. Het is dichterbij dan vroeger. Toen ik uit de tram stapte bij de Sparren was de gehele familie aanwezig: Hilda, Olga en Tom en Alfred, overgekomen wegens het sluiten van het Instituut voor griep. Ik schaam mij te bekennen dat de vreugde hen te zien getemperd werd door de gedachte: dat zal weer geld kosten en hoe moeten wij hen voeden. Tom begon al gauw over tochten die hij wou maken en ik "prikkelbaar" weer door de gedachten aan kosten antwoordde onvriendelijk, waarover later het land. Wij aten op Drafna, en Vader en Moeder weer allerhartelijkst, aardigheden bedenkend als een dineetje voor jongelui en komedie enz. en ik schaamde mij wel wegens mijn zuurheid.
23 october. Ik sta tegenwoordig om 6.15 à 6.30 op en wandel dan naar station, hetgeen een aangename wandeling is van 3/4 uur. M'n tas heb ik op de rug en die komt dan 's avonds gevuld terug. Zo bracht ik gisteren mee: plantenvet, jam, appelstroop, thee, gecondenseerde melk en gerookte bot en was wel wat bang dat de politie mij in de gaten zou hebben en mij de boel afnemen (want de distributiewet verbiedt het vervoer van dergelijke levensmiddelen uit Amsterdam). De jongens gaan vandaag naar Othello in het Grand Theater. Het is merkwaardig te zien dat het Instituut niet de minste invloed heeft gehad op de manieren, het optreden enz. van Alfred, terwijl wij verleden jaar getroffen waren door de verstijvende, verstarrende invloed op Tom.
8 november. De socialistische partij in Duitsland eist aftreden van de Keizer en niet alleen de socialisten verlangen zijn aftreden maar ook vele anderen. Men vreest anders dat het oproer zich zal ontwikkelen volgens de wijze der Bolsjewiki. Vele Hollanders komen uit Duitsland terug. Men zou hopen dat eensgezindheid zou heersen in Holland. Geen kwestie van. In de 2de Kamer zegt Marchant (vrijzinnig democraat), een ellendeling, dat wij vooral niet tegen de Entente moeten gaan vechten als die de neutraliteit der Schelde ging schenden! Wijnkoop en Kolthek, twee revolutionair-socialisten wekken openlijk tot oproer op. Het optreden der SDAP is mij vrij sympathiek. Het hangt in belangrijke mate van hen af of hier oproer komt of niet en ik zou denken dat op het ogenblik ons volk voor oproer niet veel voelt. Ik heb na met Hilda er over te hebben gesproken besloten de Sparren te verkopen. Vandaag de Mavourneen verkocht voor f 550.-.
12 november. Revolutie in geheel Duitsland. Ebert Rijkskanselier. De Duitse keizer bij Eysden over de grens gekomen met een gevolg van 51 personen en te Amerongen op het landgoed van Graaf Bentinck geïnterneerd. Wij beleven zeer ernstige tijden.
14 november. Troelstra heeft te Rotterdam en in de tweede Kamer de revolutie aangekondigd in de vorm van de oprichting van soldaten- en arbeidersraden, die de hoogste regering zouden vormen. [...] Het moeten voor de regering zeer spannende dagen geweest zijn. De Vrijwillige Landstorm is weer opgeroepen en men kan er voor tekenen. Het figuur dat Troelstra slaat is zeer droevig. Nu blijft nog Wijnkoop met z'n Bolsjewieks, die revolutionairen van het zuiverste ras zijn en die gisteren een opstootje veroorzaakten bij de Oranje Nassaukazerne waarbij door de

soldaten 3 man gedood en 9 gewond werden. Indien het tot revolutie komt zal zeker een deel van het leger er aan deelnemen en wordt het een groot bloedbad. Er komen 300.000 krijgsgevangen Engelsen en Fransen over onze grenzen op weg naar hun Vaderland. Gisteren 15 Engelse ponden gekocht voor 168,75 om te gebruiken zo we moeten vluchten.
16 november. Gisteren mij opgegeven voor de burgerwacht, eerst 's avonds nog naar een feestavond in het Concertgebouw ter ere van koning Albert. Allen Belgen natuurlijk. Belangrijke brieven van Tom en Alfred die mededelen, dat de Commandant hun had medegedeeld dat op de bemanning van de vloot niet te bouwen viel. Sluitstukken van kanonnen en veel ander wapentuig is nu naar het Instituut gebracht en de jonkers staan op post met geladen geweer.
18 november. In de afgelopen nacht op post geweest in het Stedelijk Museum met een 20tal anderen van de Burgerwacht. Ik heb mij slechts willen verbinden voor gemeen soldaat en ben nu commandant van de 1ste groep van de 3de sectie. In de troep heerst een aardige vrolijke geest. Onze schoonmaakster die op de Anjeliergracht woont, zei dat 't daar rustig was, maar dat ze zeien dat ze Maandag zouen beginnen omdat de Koningin niet te eten had gegeven aan het Volk en alles naar Duitsland had gezonden. Maar dat de Regering voorbereid was en alles klaar was om onlusten te bedwingen. Ze vond het heel vreemd dat ze nu na al die ellende weer nieuwe ellende zouden willen maken.
19 november. Vandaag onderhoud met Mendes da Costa over verkoop Sparren, hij meent dat ik f 20.000.- moet vragen.
20 november. De Kroonprins van Duitsland naar Wieringen - Oosterend !!!!Te Nieuwediep stonden onderofficieren (die dus blijkbaar voor een deel wel te vertrouwen zijn) op post en de matrozen niet, alles grendels uit de geweren enz. Na de Raad van de Scheepvaart gesprek met Cnoop Koopmans, theosoof, die het oprichten van de burgerwachten ook geweld vindt en ook de Oranjebetogingen verkeerd als prikkelend voor andersdenkenden. (*Abraham Jacob Cnoop Koopmans, 1867-1923, voorzitter van de Raad voor de Scheepvaart sinds l913).* Hij voelt voor de ideeën van mevrouw Roland Holst en ik ook voel voor die ideeën, maar de methoden van onze revolutionnair-socialisten zijn zodanig, dat zij ongetwijfeld leiden tot een tijd van Bolsjevisme, waarin gemoord wordt, gruwelen bedreven, enz. enz. Over Limburg trekt een onafgebroken stroom van Duitse soldaten, die dan eerst hun geweren moeten afgeven. In tegenovergestelde richting komen vele duizenden krijgsgevangenen over de grens. Fransen, Engelsen en Amerikanen, - velen in ellendige toestand.
24 november. Namiddag op het Concertgebouw, de Zuiderzeesymphonie van Dopper. Even voor het applaus schreeuwt Matthijs Vermeulen, de recensent van de Telegraaf heel hard: "Leve Souza" (die Amerikaanse dirigent). (*Matthijs Vermeulen, componist en muziekcriticus, 1888-1967).* Grote opwinding in de solistenkamer; Van Rees een beetje besluiteloos, Van Heel wil wachten tot de vergadering van 2 december. Opwinding van Schmuller, Blaser, Bottenheim en vele anderen. Gevolg ten slotte dat Freyer opdracht krijgt Vermeulen te verwijderen, hetgeen geschiedt onder hevig protest van zijn vrienden en vriendinnen, die schelden op het Concertgebouw, op de concerten van Dopper en vragen of je dan je mening niet mag uiten enz. enz. (*Wij hadden een koperen tafelbel, in de vorm van een vrouwtje met lange rok, dat van Vermeulen zou afgepakt zijn omdat hij er tijdens een concert lawaai mee maakte).*
Nadat eerst nog een politieagent is gehaald gaat Vermeulen eerst nog naar binnen, doch wordt tegengehouden door Van Rees en gaat eindelijk heen. Vermeulen erkent een taktische fout te hebben begaan en belooft beterschap. Daarna naar Mengelberg die nog thuis is na zijn ziekte. Het geval besproken met Mengelberg, Tilly en Beukers. Mengelberg beweert dat hij zijn ontslag neemt als Vermeulen weer wordt toegelaten. Het lijkt weer een beetje op de dagen van het Concertgebouwconflict.(*In l904. Mijn vader heeft aan dat conflict zijn benoeming als administrateur te danken. Zijn voorganger, Hutschenruyter, tevens lid van het orkest, had toen ontslag genomen).*
28 november. Half zes vergadering bij Mengelberg. Aanwezig: Van Rees, Wibaut, Vom Rath, Oyens, ik, Freyer. Wij besluiten Matth. Vermeulen slechts toe te laten in het Concertgebouw als hij waarborgen geeft dat een incident als Zondag plaats had niet meer zal gebeuren en als hij dan

toch de orde verstoort zal hij voor goed verwijderd worden. Daarop verklaart Mengelberg dat hij niet zal dirigeren als M.V. in de zaal is. Veel ingezonden stukken en brieven van abonné's die eisen dat M.V. niet meer zal worden toegelaten.
2 december. Zondag grote herrie in het Concertgebouw. Enige manifestanten, redevoeringen houdende vanaf het balkon, worden verwijderd. Evert Cornelis houdt een bijzonder ongepaste toespraak tot het publiek vanaf het podium en Oyens spreekt herhaaldelijk. 's Avonds vergadering bij Mengelberg. *(Evert Cornelis, 1884-1931, van l9l0-l9l9 tweede dirigent van het Concertgebouworkest).*
5 december. Met Postmus gesproken over de supra- en infralapsariërs. Hij zegt dat de supralapsariërs geloven dat God het kwaad heeft geduld terwijl de infra geloven dat het bestaan van het kwaad voor God een verrassing was. Ik geloof dat hij zich vergist, nam. dat de supra aannamen dat het kwaad, evenals het goede door God is gewild en dat de infralaps. aannemen dat het kwaad door God werd geduld zodat bij hen de vrije wil van de mens bestaanbaar werd geacht, bij de supra niet. Postmus zegt dat de gereformeerde leer aanneemt dat God bepaalde mensen heeft uitverkoren. Deze blijven uitverkoren, ook als ze later in zonde vervallen. Ze worden dan, volgens Postmus, dikwijls op aarde zwaar gestraft. Kinderen van uitverkorenen zijn uitverkoren zolang ze klein zijn. Men moet volgens Postmus het kwaad en het goed beschouwen als te zijn geplaatst op twee evenwijdige lijnen die elkaar in de hemel ontmoeten. Als God te begrijpen was, zegt Postmus, dan was hij geen God. Door vrije wil bij de mens te onderstellen onttroont men God, want de eeuwige vrije wil is bij God. De Gomaristen waren dus supra- en de Arminianen infralapsariërs.
6 december. Met Hilda naar het afscheid van de Belgische school. Alberic de Swarte houdt een goede afscheidsrede en de kinderen zingen de Brabançonne. Engelientje allerliefst. Ik studeer viool, zij loopt al zingend door de kamer. De Engelse componist en dirigent Baynton is hier. Hij is 4 jaar in gevangenkampen geweest in Duitsland, heeft al die tijd zijn vrouw niet gezien. Een aardige, intelligente kerel, socialist, maar een Engelse. Hij voorspelt revolutie in Engeland, daar er zoveel werkvolk ontslagen gaat worden, vrouwen en mannen, die munitie maakten en ander oorlogswerk deden.
12 december.'s Avonds concert onder Mengelberg die een geweldige contrarevolutionaire ovatie krijgt en met bloemen bestrooid wordt op het podium. Ik zit naast Van Rees om bij mogelijke ordeverstoring op te treden maar het is niet nodig.
18 dec. Olga te bed met een lichte hersenschudding die ze kreeg toen ze op weg naar de pianoles in een tram wilde springen en achteroversloeg. Ze moet rust hebben.
21 dec. Vandaag zijn de jongens gekomen. Alfred ziet er wat beter uit dan toen hij ons verliet, maar veel puisten. Ze vertellen dat 99% van de adelborsten op het Instituut er wel uit zou willen als ze maar wisten wat te beginnen. Tom en Alfred denken er nog niet aan er uit te gaan. Ze willen eerst zien hoe de zaken lopen. Olga is nog lang niet in orde, duizelig en zo. Alfred vol zorgen voor Olga, het hekje geolied zodat het niet meer kraakt, het licht zo bedekt dat het niet in O's ogen schijnt en meer dergelijke zorgen.
Olga vertelde mij veel later dat zij in bed een spannend boek was gaan lezen dat zij telkens als zij iemand hoorde aankomen aan het voeteneind onder haar matras stopte. Daarom duurde de genezing zo lang.

1 9 1 9
16 jan. Vandaag deelt Mendes mij mede dat de Sparren verkocht is, het huis met 3000 vierk. meter land voor f 15000.-. Ik kocht de Sparren vóór 8 jaar. 6000 vierkante meter land 5275,--het huis 5400,--electrisch licht 600,-- totaal 11275,--.Nu heb ik nog over 3000 m. land, die ik zeker verkoop voor minstens f 6000.-, dus totaal maak ik 21000.Dit is de eerste maal dat ik een goede zaak maak.

Landhuis de Sparren in de winter, verkocht in 1919

Een kat op Rottum was te Riga aan boord van een Hollands SS gekomen. Dit SS liep in het Kattegat op een mijn, de equipage met de kat kwam in een sloep aan wal op Skagen. De kat werd overgegeven aan een Hollandse tjalk De Zwerver, deze strandde op de Rottumerplaat. De kat liep de hele Rottummerplaat over en zit nu op Rottum en spint. Hilda bij Gerzon een mooie bonten mantel gekocht (mol), heel mooi, op uitverkoop voor f 575.- Ze heeft een warme mantel nodig wegens de rheumatiek.
6 febr. Dinsdag. 's Morgens komen Van Rees en Freyer op mijn kantoor en Van Rees vertelt mij van de Concertgebouwtoestand, hoe de Orkestvereniging complete medezeggenschap wil in het bestuur van het Concertgebouw enz. Van Rees zenuwachtig. 's Avonds concert Concertgebouw. Hilda blijft thuis. Ik ga met Bram *[van Stockum]* en we horen een mooi nieuw stuk van Zagwijn met eigenaardige mooie klanken en een prachtige Don Juan en op de solistenkamer hoor ik dat Mengelbergs vader is overleden, en Onze Willem is erg onder de indruk maar heeft toch gedirigeerd. Ik merk weer eens hoeveel ik van Mengelberg houd.
8 febr. Naar Beverwijk voor de overdracht van een stukje land van de Mij "E Pluribus Unum" aan de Reddingmaatschappij en het blijkt bij het verlijden van de akte dat ik de verkoopvoorwaarden slecht of niet gelezen heb, tengevolge waarvan een bepaling wordt opgenomen in de akte die nadelig is voor de Reddingmaatschappij. Hieruit blijkt weer wat ik eigenlijk toch een prul ben. Het geval geeft mij veel zorg. Zal ik Six er mededeling van doen of niet? Welk een lamme indruk zal het maken op Six en de anderen. Ik vind het beroerd. Misschien zie ik de zaak als te zwaar in.
16 febr. Gisteren naar het Departement van Marine om gegevens te verkrijgen voor een stuk van Vader over de Marine dat hij gaat schrijven in verband met de behandeling der Marinebegroting in de 2de Kamer - zwak optreden van de Minister van Marine Ten Cate. Heden het stuk over de Marine geschreven en ga er straks mede naar Vader op Drafna. Vader enthousiast over mijn stuk en ik er nog 's avonds naar het Handelsblad en vind dit gesloten en gooi het daarom in de bus.
17 feb. Het stuk geplaatst in avondblad en in ochtendblad van 18 febr. en ik f 50.- verdiend er voor. Er is kolenwerkerstaking en ik wegens gebrek aan brandstof weer hout gekocht en voor 1000 kg. hout en wat talhouten f 95.- moeten betalen. 't Is een dievenboel.
Zondag 2 maart. 's Morgens naar de tentoonstelling van Toorops werken in Arti. Prachtig. De lijdensweg in 14 taferelen bestemd voor de kerk te Oosterbeek. Hilda met Tom en Olga 's middags naar Concertgebouw 3de symphonie van Mahler en ik weder naar Toorop. Ik had de

3de van Mahler al Donderdagavond gehoord en had er niet erg van genoten - de onsamenhangende klanken, het gebrek aan melodieën trekken mij niet aan.
3 maart. 's Middags Bouwmaatschappij en Schoolopzieners, 's avonds Concertgebouwvergadering. Wibaut enthousiast over Mahler, hij ziet er in de overwinning van de socialistische idee. Vooral het 1ste deel vindt hij prachtig. In Duitsland overal binnenlandse oorlog tussen meerderheidssocialisten - de regeringspartij - en de Spartacisten. Vooral te Berlijn. Er vallen veel doden. Oyens was te Berlijn geweest. De politie geheel verdwenen, de straten vuil.
6 maart. Ik lees Joan en Peter van Wells. Heel interessant en wel een teken dat ook in Engeland de mensen beginnen te denken. Zal er revolutie komen, ook in Engeland - in alle landen die in de oorlog geweest zijn? Zullen wij er vrij van blijven?
18 maart. Ik vandaag op een Christelijke school en verbaasd over het enthousiasme en de werklust van die slecht betaalde onderwijzers en onderwijzeressen. Ze verdienen van 900 - 1200 ongeveer. Hilda moet veel magerder worden. Ze doet nu een Hoogtezonkuur, wordt 's morgens gemasseerd door een Zweeds meisje (Lilja), neemt Thiramontabletten en eet heel weinig. Kwam de eerste 3 weken 3 kilo af. Is nu nog boven 90 Kg.
30 juli. Ben de laatste maand voortdurend bezig geweest met de Zwitserse passen voor mij en de jongens. Ontelbare bezoeken aan bevolkingsregister, politiebureaux, commissaris van de Koningin, Zwitsers consulaat, Duitse consulaat, gemeentebesturen. Een vervelend tijdrovend en kostbaar gedoe. Heb nu eindelijk de passen in orde en zaterdag 3 aug. gaat de trein.
2 aug. 3.35 vertrok ik van Amsterdam met de extra trein die het Int. Verkeersbureau liet lopen. Te Arnhem waren Tom en Alfred. We reisden 2de klasse, de laagste klasse in deze trein. (*Mijn vader reisde doorgaans derde klasse, als dat niet kon eerste, maar dat werd voor een grote reis te duur. Mensen die doorgaans eerste klasse reisden, weken soms uit naar de derde klasse. "De tweede klasse was voor handelsreizigers").* Nacht beroerd. We hadden veel eten medegenomen, als: 3 broden, 4 pond boter, 1 blik sardines, 1 worst, 2 komkommers, 3 tomaten, 6 citroenen, 18 eieren, 6 kwatta's, 2 fl. Drachenquelle, 1 meloen, 1 pot suiker.
3 aug. Zagen 's morgens voor het eerst weder de Duitsers na hun nederlaag. "Ze zijn nu heel wat kalmer dan vroeger" zei mevr. Straeter, "zo'n nederlaagje helpt wel!" De Duitsers zien er uit als geslagen honden die in lang geen voer hebben gehad. *[In Basel]* Dadelijk naar Hotel Jura, waar ik Zimmermädchen een restant boter aanbood. 't Kind zeer gelukkig.
4 aug. Ontbijt goed, brood, thee en honing. Geen boter. Naar politie, worden door zakelijke politieman vlug en goed bediend, geen gezeur zoals in Holland, alles vlug. Naar Schiffländer 3 voor brood- en melkkaarten etc. Weer vlugge bediening. 10.40 naar Luzern. Te Olten ½ uur oponthoud. Vlug en heerlijk gegeten in restaurant station, alles dadelijk klaar, alles netjes op 1 schoteltje, razend vlug en netjes, practisch in hoge mate.
Naar Engelberg, daar in hotel pension Engelberg. Souper van thee complet (zonder boter), lieten schoenen bespijkeren en geslapen na een wandeling.
7 aug. Via Gr. Scheidegg naar tot Faulhorn. Rugzak erg zwaar de Faulhorn op en over het algemeen <u>ben ik niet goed gekleed, veel te zwaar pak</u>. Op Faulhorn vele Zwitsers, gegeten, geslapen in soort van stal. Alfred noemt het een vlooientheater.

Uit inliggende brief aan Hilda: Naar de Faulhorn. Dat was steil en ik voelde dat de eerste jeugd vervlogen is. Tom is onvermoeid natuurlijk en je moet je hem voorstellen als een tijger die zijn prooi verslindt en tegelijkertijd uitziet naar andere slachtoffers. Ik ben idem, maar tevens 52 jaar oud zodat het uitkijken naar andere slachtoffers meer duidt op aardig gelegen "zwaantjes" waar men kan uitrusten en heerlijk Eppinger Wasser drinken. Alfred is niet zo sterk maar hij is weer jong en dat helpt erg. Alfred zegt altijd: als jij (je weet de jongens spreken mij met jij en jou aan) - als jij het kunt kan ik het toch ook. Ik voor mij twijfel daaraan, geloof zelfs dat ik van de drie nog het grootste uithoudingsvermogen heb. We doen morgen onze laatste tocht. Ik wil namelijk niet meer uitgeven dan hetgeen de Mavourneen heeft opgehaald plus hetgeen ik van An kreeg. *(Anna Maria Den Tex-Boissevain).* Als ik nu de 15de van Basel vertrek is dit het geval. We hebben dus nog

twee dagen en hebben dan in totaal 8 dagen gewandeld, eigenlijk veel te kort, want men is nu juist in training. We ontmoetten op weg naar de Grote Scheidegg een partijtje blinde jongens die op een wandeltocht waren. Ze steunden met een hand los op hun geleider en gingen met een vaart de helling af. Aan hun gelaatsuitdrukking kon men zien dat ze genoten. Waarvan?
14 aug.*[op de terugreis]* 7.30 naar Frankfurt, daar aangekomen ca. 2.30, aardige reis. Te Frankfurt hotel Bristol. Ik krijg een badkamer. De jongens een grote kamer, samen 23 mark, dus 23 x 18 = f 4.14. Frankfurt vuil en stinkerig, armoedig. De mensen grauw - een schoenpoetser geef ik 2 mrk 50 pf. te zamen dus 50 ct. Hoe je ook met die lappen gooit, je kan niets uitgeven door die valuta.
16 aug. Emmerik-Arnhem-Hattem. Te Zevenaar de Holl. controle heel scherp door militairen. Drie broers De Booy? vraagt een soldaat en als ik zeg dat ik de vader ben dan zegt hij: dan heb je flinke jongens. En hij heeft gelijk.
14 september. *[op terugreis van Ameland]*. Het weer omgeslagen. Koel, wind Noord. Gefietst van Leeuwarden. Te Stiens staat de kerk open en raak in gesprek met ouden boerenarbeider. Hij draagt het insigne van de Ned. Ver.v. Geheelonthouders en vertelde mij dat hij 30- jaar geleden zetmeier was op een boerderij, hoe er toen oudejaarfeest was en hijzelf ook veel dronk en hoe er toen een Nieuwjaardag was als hij nog nooit had beleefd, hoe hij vroeger veel gelezen had in oude boeken over onze voorouders, hoe die geleden hadden voor hun geloof, hoe de katholieken de liberalen vervolgden en onze voorouders zich liever lieten verbranden dan het geloof op te geven. Hoe hij toen gedacht had, als mijn voorouders dat konden, dan kan ik ook weigeren om nog ooit jenever te drinken en hoe hij sinds die dag nooit meer jenever had gedronken of had gerookt. "Ik ben wel eens in Duitsland geweest aan 't werk en nu weet U daar zijn ze nogal drankzuchtig. Dan wees ik op dat dingetje." Op de boot te Holwerd zuster Molenbeek die een dag op de Sparren was. Zij komt van een 91jarige stervende oud-kapitein De Vries. Deze man is malende en spreekt aldoor over schepen. Zij vertelt ook over een patiënt die gek was geworden door de Russische papieren, die toen van onwaarde werden. Verder over de ontvoering van een patiënt uit het Wilhelminagasthuis en over de plannen van de communisten te Amsterdam. Ze zegt dat als er weer gestaakt wordt er soldaten op de trams komen en dat men plan heeft flink op te treden.
December. Weinig dagboek ingeschreven, als ik denk aan de laatste 2 maanden, dan denk ik aan bezoeken aan Terschelling, aan Rottum, aan Delfzijl enz. Op Rottum is het magazijn der NZHRM nu voorzien van een bord waarop Villa Engelina, ter ere van onze Engelina. Deze laatste is een vermakelijk wezen, erg veel wil, herig, buitengewoon bijdehand, goede memorie, kent alle versjes, zingt Piet Hein enz. enz. St Nicolaas is nu juist achter de rug. Enige dagen te voren zette ze dan haar schoentjes, voor het vuur, begon te zingen van Zie de maan enz. en dan dadelijk naar de trap om te vragen of St Nicolaas niet kwam.
17 december 1919. Vandaag zou de wereld vergaan, maar er is niets gebeurd.
19 dec. Vandaag komen de jongens thuis, maar niet aardig dat ze dadelijk weer weggaan om te zeilen. (Het stormt hard).
23 dec. Vandaag Alfred terug van zijn zeil- of jachttocht met Jacques Lemaire. Ik was wel wat ongerust geweest over de jongens, maar ze zijn gelukkig zo verstandig geweest niet te zeilen met deze storm. Ze hebben in een kreek in de modder gelegen met de oude schuit, hebben daarin 3 nachten overnacht met een rat, op natte matrassen en alles smerig enz. enz., het oude liedje en even met een jolletje gezeild waarvan het zeil scheurde. Enfin, ze zijn gelukkig terug. Tom komt morgen, is naar de Gooszens om de epauletten te halen van den kolonel Gooszen.
31 december. We gingen om een uur of 8 bij het vuur zitten in de salon, Hilda en ik met de kinderen behalve Engelien die te bed lag en ik las een brief aan de Corinthiërs en daarna het dagboek voor en we hadden veel plezier en we spraken over de toekomst en ik hield een soort toespraakje tot Tom die ditmaal misschien voor het laatst in lange jaren op Oudejaar thuis is. Ik hoop dat hij een knap zeeofficier zal worden, maar het schijnt mij dat hij weinig voelt voor de militaire zijde van het vak (net als ik) en zich voornamelijk aangetrokken voelt door de "avonturen", de vreemde volken, landen, en de praktijk: zeilen, roeien, cijferen, manoeuvreren

enz. Hij zal in Indië trachten bij de opneming te komen, ziet daarin meer dan het dienen op een torpedojager.
Een heerlijk souper, heerlijke visjes en lekker brood. Onze suite kan er zo echt gezellig en warm uitzien.

1 9 2 0
4 jan. Gisteren heeft Oyens mij in tegenwoordigheid van Freyer voorgesteld voorzitter van het bestuur te worden. Wij zijn wat dat betreft in moeilijkheid, want als Van Rees aftreedt dan is het moeilijk hem te vervangen, daar Charles niet gewild is, ook Van Heel niet. Vom Rath kan niet. Wat mij betreft is een bezwaar dat ik geen geld heb, niet makkelijk voor de vuist spreek en gauw moe ben. Ik zal er over denken.
14 februari. Gisteren op de burgerwacht, mij vertoond door Karel van Lennep, commandant van de BW. Ik was er met Blok van Laer en Mendes om te vergaderen voor de Bouwmij. Het is een heel groot hoog huis, hoek Singel en Vijzelstraat. Vele zalen, gangen, ijzeren hekken, munitiebergplaatsen, schermzaal, bokszaal, schietzalen, bergplaats voor geweren en uitrustingen, enz. enz. met een soort van geschutstellingen, uitstekende boven het gebouw vanwaar verschillende straten onder vuur kunnen worden genomen. K.v.Lennep betaalt per maand f 5000.- gages. Heeft speciale telefoon met Burgemeester en met HC van Politie. Als het oproer wordt wordt, tijdelijk alle telef. gemeenschap in de stad verbroken behalve enkele nummers waaronder de Burgerwacht. Daar worden de nodige maatregelen getroffen. Ook de helmen gezien voor de burgerwachten. Het platte dak van de Nederland 1845 zal ook bezet worden. Heden 1 uur is de staking in het Havenbedrijf uitgebroken. Het is een communistische staking, een staking die ten doel heeft de Sovjet Republiek in Rusland te steunen en die zoveel mogelijk moet leiden tot revolutie in Nederland.
15 februari. Een avondje bij Went met Ds. de Hartogh. (*Jean Jacques Went, 1873-1940, geh.m. Ada Geertruida Beets, 1871-1955. Waarschijnlijk Arnold Hendrik de Hartog, 1869-1938*). Hoogst merkwaardig. Ds. de Hartogh wordt aangebeden. Verwacht wordt dat hij voortdurend aan het woord is, een soort van voordracht houdt. En dat deed hij ook. Mevrouw Went maakte een niet bijzonder verstandige indruk. Zij is een dochter van Nicolaas Beets. Wat De Hartogh vertelde was niet bijzonder mooi.
14 maart. Diner met de twee Jetten (oude en jonge) Van Ravesteyn, en Bram van Stockum, die tegenwoordig veel bij ons logeert. Hij slaapt dan in een hangmat in de badkamer of slaapt niet, want de matras is vol harde bulten.
16 mrt. Kwam ik voor de Huurcommissie met vele huurders van onze rij in de Johan Verhulststr. en vertelde een keurig voorzittertje ons dat we 6 maanden verlenging hadden van 't contract, dat de huurprijs dan echter wat verhoogd zou worden.
19 maart. De toestand in Duitsland zeer ernstig. Op vele plaatsen botsingen tussen gewapende arbeiders en troepen. De arbeiders hebben zich dan gewapend met de wapens van de Einwohnerwehr en hebben op verschillende plaatsen de troepen verslagen of verjaagd. Vanavond hier de Sociaal democraat idealist Van Stam die zegt dat hier het Bolsjewisme alleen dan tegen te gaan is als men spoedig overgaat tot socialisatie.
2 april. Alfred is met griep met verlof gekomen en ligt te bed. Hij heeft enige dagen op het Instituut rondgelopen met griep en heeft dit niet laten merken wegens angst voor het Hospitaal. Gisteren te Baarn bij OptenNoort, bij hem gebedeld voor de Reddingmaatschappij en f 5000.- gekregen. Eerst de Alg. Verg. Bouwmaatschappij gepresideerd, hetgeen ik altijd onhandig doe, en f 981.25 tantièmes opgestreken. Lees met veel plezier Don Quichote in een Engelse en een Hollandse vertaling en ben van plan Spaans te gaan leren.
5 april. 2de Paasdag. Goed weer. Voetbalwedstrijd Holland - Denemarken. In het stadion 30000 mensen. Ik met Olga omdat Alfred ziek en Tom wat koorts. Eerst leek het dat we niets zouden zien. Geweldig opeengepakt gestaan. bij het Deense volkslied de Denen onberispelijk in de houding, bij het Hollandse Wilhelmus de Denen weder in de houding, de Hollanders helemaal

niet, ze staan met de handen in de zijde en wuiven kennissen toe. De Denen verliezen met 0 tegen 2 van Holland.
24 april l920. Mengelberg in de grote zaal Concertgebouw. Reusachtig. Minister van Onderwijs spreekt prachtig. Verder was de Prins er, de minister Buitenl. zaken., Fock, voorzitter 2e kamer en vele andere autoriteiten. Wibaut namens gemeentebestuur was weer "geestig" Toch een knappe kerel. Reusachtig veel bloemen, jonge dames met zegepalmen, een cantate van Dopper voor koor met orkest, mooi. Mengelberg zeer onder de indruk, antwoordde goed en flink.
5 mei. 's Avonds naar Londen, waarvoor men thans nog, vanwege het mijnengevaar, overnacht aan boord van de boot en 's morgens in de vroegte oversteekt.
6 mei. 's Morgens 11 uur te Harwich. Kruiser Dunedin, een nieuw schip, oude kruiser Blake, heel veel oud roest, van de oorlog. Naar Liverpool Street station en vandaar naar Charing Cross Road 22, waar ik hoor dat men mij te Worthing wacht als gast van de R.N.L.S. Aankomst Worthing 3.54. Zie bij aankomst Warner Hotel de reddingboot op beach met tractor er bij. Gear case gebarsten, oefening afgelast. Gezellig diner in hotel. Een alleraardigst hotel, versierd met mooie platen en prenten en allerlei reisherinneringen van den (overleden) eigenaar. Captain Rowley (Chief Inspector van de RNLS) een aardige hartelijke magere Engelsman, die er gezellig slordig uitziet.
7 mei. 8 uur ontbeten, thee, porridge, vis, eggs and bacon, brood met marmelade. Naar het boothuis. De bootsman en seiner in niets te onderscheiden van hun Hollandse collega's, ook de andere mannen net Hollanders. Lange overwegingen of de gear cage al dan niet met lood kon worden opgevuld. 4.58 ging het schot en kwam tractor met boot op wagen langs de esplanade. Bij en op shingle mislukte de proef. Boot op gewone wijze ter zee gebracht. Het was niet een experiment dat een aangename indruk op het publiek maakte. Men vond over het algemeen de tractors "no good". Het boothuis en de boot niet netter dan bij ons. Ook deze maatschappij moet werken met plaatselijke commissies die niet betaald worden en dus dikwijls niet werken.
8 mei, Zaterdag. 7.32 naar Londen. Gesprek met viskoopman over de oefening van Vrijdag. Vroeger paarden. Hij vertelt over het ophalen van zware loggers vroeger, hoe de kustvisserij vervallen is (net als bij ons).
Maandag 31 mei. Naar Hunstanton voor de motortractors, per Harwichlijn. Hotel Le Strange Arms. Captain Rowley. Proeven met de tractor tamelijk. Eigenaar hotel is cook en butler geweest in Magdalen college en krijgt nu uit een fonds uit de tijd van Edward VII? 2 sh. per jaar uitbetaald.
2 juni, prachtig weer. 's Morgens weer proeven met de tractor, en 's middags komen general Lake e.a. Zeer goed gelukt proeven.
3 juni. Met mr. Lamb Cambridge gezien. Vele colleges en de Pepysian Library. Alleraardigste bibliotheek van Pepys met z'n regeling van de boeken naar de grootte en als het niet uitkomt met behulp van houten klosjes. Opmerking: Lage blouses, korte rokken. Mooi die colleges, een rustig quadrangle en mooie lawn. Een oude prachtige dininghall waar alle studenten met de "dons" eten, zittende op gewone banken.
7 juni *[Vertrek naar Chamonix]*. Heel vroeg op om 5 uur en naar de trein van 7.33. Er zou vandaag een proteststaking zijn tegen de anti-revolutiewet of wurgwet, zoals de syndicalisten en socialisten zeggen. We kregen gelukkig het rijtuig en reisden heel genoegelijk. 's Avonds slaapwagen.
8 juni. 's Nachts ± 2½ uur gepord te S. Louis voor de visitatie, douane en pas. De grote bagage was te Essen geplombeerd en doorgezonden naar Basel. De visitatie en fouillering te S. Louis waarmede men ons had bang gemaakt bleek weinig te betekenen. Wij zijn nu te Basel en zitten te wachten op de trein van 7.45 naar Genève: vrij katterig, moe, vuil en gekookt. 5.30 Nu zitten wij in de trein van Genève naar Chamonix in een zeer sjofel compartiment. Moesten in Annemasse wederom een grensonderzoek ondergaan, overstappen in Roche en in Le Fayet, en daar in electr. spoor, 9 u. 30 te Chamonix. Met auto naar hotel, daar een smakelijk souper. Het was een vermoeiende reis geweest, maar het voordeel van het nemen van deze route was dat wij er nu waren en bij het nemen van de route via Parijs nog een dag hadden moeten reizen.

Alfred Gideon Boissevain 1870-1922

9 juni. Heerlijk geslapen - het is regenachtig, geen zon. Engelientje verrukt. Ze zegt: Engelientje wil hele hoge bergen klimmen, ik houd van bergklimmen. Hilda zegt, wijzende op tot Mont Blanc: zo hoog zal ik niet komen. "Ik wel" zei Engelina en een ogenblik later is ze verrukt als ze op een kleine verhevenheid is geklommen en vandaar de wereld beziet. Mama heel klein geworden, alles is heel klein geworden.
18 juni. Hilda en E. brengen mij naar de trein van 4.54 naar Parijs. Beroerd afscheid te moeten nemen van Hilda en van dit heerlijke land.
20 juni. ± 3 uur in Amsterdam. Bad bij Alfred. (*Zijn zwager Alfred Boissevain, toen hoofdredacteur en directeur van het Algemeen Handelsblad).* Hoor van Alfred dat ik zal worden benoemd tot commissaris Alg. Handelsblad, vermeerdering inkomen vast f 200.-, en tantièmes minstens f 1000.- per jaar. Heel aardig.
24 juni. *[N.a.v. een lange berekening over vermogen en inkomsten]*: Wij moeten op een of andere manier zuiniger gaan leven.
19 juni. Naar de Bronckhorststraat (in aanleg), waar een huis bezichtigd nr. 18 of 20, nieuw gebouwd, dat ik kan kopen voor f33000.- een belachelijk hoge prijs, maar misschien niet belachelijk nu. Wat de huizen in de toekomst zullen doen is niet te zeggen. Van de erfpacht van de grond moet nog f 350.- betaald worden. Deze woning zou dus aan bewoning kosten: stel 8% van 33000 = 2640, erfpacht 3250, totaal 2990. Hiervan af de huur van het (zeer kleine) bovenhuis 1200 , komt op f 1790. Dus 1800 per jaar als ik kans zie het bovenhuis voor 1200 te verhuren. 't is bar, bar, bar.

De Bronckhorststraat in Amsterdam, nr 18 het huis van Hendrik de Booij de meeste rechtse deur van de vier deuren links midden

Bronckhorststraat, De voordeur van no 18 staat open

2 juli. Vandaag commissaris van het Alg. Handelsblad en ook van de Drukkerij Jacob van Campen. Na de vergadering op het Handelsblad de nieuwe gebouwen van de drukkerij Van Campen bezichtigd "Achterburgwal". Vele prostituees. Deed mij sterk denken aan Breero. In weerwil van het afstotende, afschuwelijke, toch mooi door het ontbreken van schijnheiligheid.
7 juli. Ik heb het huis gekocht in de Bronckhorststraat nr.18 voor f 30325.-.
16 september een advertentie geplaatst Huis te huur f 1200.- per jaar en het stroomt brieven. Ik heb er nu zeker 40. Tom vandaag aan tafel in lange jas met epauletten en ik denk aan 33 jaar geleden. Ik was wat magerder denk ik, en blonder. Jonger, of liever meer jongensachtig. We waren toen nog meer kinderen. Lang niet zo ontwikkeld. Men heeft mij gepolst voor bestuurslid van de Amsterdamse Montessorivereniging.
4,5,6 october. Te Bremen voor de Reddingmaatschappij in verband met de bouw van motorreddingboten. Vertrokken per s.s. Nickerie zaterdagnamiddag 2 oct. en zondagavond 11 uur te Hamburg. Maandagmorgen 4 oct. te Hamburg van boord en 10 uur naar Bremen. In trein 3de kl. vol oorlogszuchtige of wraaklustige mensen. Soldaten met matrozenmutsen met opschrift "Unterseebootflotilje" of iets dergelijks. Ik dacht dat Duitsland geen onderzeeboten meer had. Een man met een mooi fanatiek gezicht, mooi figuur, slank. Zulke mensen ziet men in Holland niet.5 en 6 de werven bezocht. Indruk van Duitsland: Voedsel, kleding etc. alles Ersatz. De mensen over het algemeen zeer oorlogszuchtig. "Jetzt haben die Halunken das Ruhr nicht in Handen, bald werden sie es abgeben müssen und dann werden wir die Franzosen zurück zahlen, mit Zinsen" etc. etc."Wir hassen die Franzosen nicht, wir haben immer Mitleid mit den Schwachen".De Duitser zijn en blijven gevaarlijk.
7 october. Naar huis, te Bentheim "Am Leibe untersucht" door een officier. Daarna zijn we gaan verhuizen. Maandag 11 ingepakt en dinsdag 12 over. Geweldig gesjouwd. De verhuizing kostte f 175.- van de Amsterdamsche Goederen Maatschappij, maar we deden nu véél meer zelf dan vroeger. Dit is de geest des tijds. Zelf doen.
19 october. Nu is ons huis ongeveer klaar. Het is er prachtig. De Renterghems betrekken het bovenhuis. (*Vrijwel zeker was dit Arnold Willem van Renterghem, geb. 1845, en zijn echtgenote. Hij was arts, en had van 1867-1893 met Frederik van Eeden de leiding van een psychotherapeutisch instituut te Amsterdam).*
9 november. Naar Keulen 11.15 en daar aangekomen tegen 5. De beierende Domklokken, de kolossale Dom in het halfduister. Veel Engelse soldaten - lopend met Keulse meisjes en ook met Engels sprekende vrouwen. Het Dom-hotel in beslag genomen door Ententecommissies. Het blinken van de schoenen der Engelsen, hun flinke gang, hun "smartness". Hotel Excelsior is General Headquarters. 2 Engelse schildwachten - hun roerloos stilstaan- hun heen en weer lopen. 11 pas rechts, de ander 11 pas links, klik, klik, klik, 11 pas links, 11 pas rechts, klik, klik, klik. Ik

kijk er lang naar en vraag mij af waarom wij zo weinig vormen hebben, iets konden wij wel gebruiken van 't geen zij teveel hebben. Brand in de Brückenstrasse - ik sta in het voorste gelid geruime tijd te kijken, van tijd tot tijd achteruitgeduwd door Tommies en politie. De brand is fel. Een boekhandel brandt geheel uit. Dan weer over het Domplein terug. De schildwachten staan weer roerloos en telkens als een luitenantje naar buiten komt slaan ze tegen hun geweren dat 't klapt en staan als zoutpilaren en het luitenantje groet achteloos terug. 't Is voor Wijnkoop om gek te worden. 's Morgens vroeg naar de Deutz-Brons motorenfabriek aan de overkant van de rivier. Met de tram naar de fabriek. 3000 man. Vele motoren. Gesproken over schroeven met beweegbare bladen - en vaste schroeven. Men klaagt over de 8 urige werkdag. Men wil de 10 urige dag hebben. En nu heeft men hier niet eens de halve Zaterdag zoals bij ons. Alles is in Duitsland gemiddeld 15 x duurder dan voor de oorlog en de salarissen van de werklui zijn 12 x zo hoog. Alles wat boven werkman is lijdt gebrek.
Zaterdag 20 november. 8.01 naar Stavoren in de 3de kl. gereisd met een aantal Urkers en met hen gesproken over de Kromhoutmotors die ze in hun botters hebben. 12 PK onkosten aan olie, smeerolie etc., f 200.- per week, dat gaat dus af van de besomming , en alle 14 dagen, volgens hen, in reparatie. Reden vermoedelijk slechte verzorging. De oude raderboot brengt mij over, op de brug kapiten Ozinga, die twijfelt of het leggen van de dam van Wieringen naar Piaam wel spoedig zal lukken. [... te Joure] In de wachtkamer een algemeen gesprek over politiek en over de komende tijden: Revolutie Wijnkoop, Ravensteyn, Roland Holst enz. Eigenaardig dat Troelstra niet genoemd werd, maar die is een Fries en kan dus in Friesland slechts goed doen. Er was een oud heertje die in alles een hogere leiding zag, alles wat gebeurt moet gebeuren, door kwaad komen wij tot beter. Daarentegen is de pachter van het buffet er voor alle mensen als Wijnkoop c.s. op te sluiten.
22 november *[op Terschelling]*. 's Middags met Doeksen naar badhuis Midsland per fiets, prachtig. Lucht diep blauw, naar de horizon overgaande in groen en rood, op het strand en de duinen een violette tint, heel zacht. Een wolkenbank, sneeuwwolken met openingen als filigrain waardoor de blauwe lucht zichtbaar. Schitterend. Ik vind dit mooier dan wat ik tot dusver in Zwitserland gezien heb. Zoveel rijker van kleur, zoveel teerder en fijner. Als we teruggaan gaat de zon onder en begint de Brandaris te knipperen.
23 november *[te Anjum]*. Ik koop koek, taai taai, in de bakkerij en heb een lang gesprek met een heel mooi Friezinnetje, heel mooi, die met een andere Friese vrouw die de grond boent in de winkel is. We maken veel grappen. We spreken over de jongfriese beweging, van Kalma, en over de Friese dichters, het Friese toneel en het is weer treffend hoe vol karakter, levend, die Friezen zijn vergeleken bij de Hollanders. Het lieve meisje zegt dat ze Hollanders zo "flauw" bindt. Friezen zijn meer "wreed" zegt ze.
6 december. Wij hebben een alleraardigste St. Nicolaas gehad. Tom had schatten besteed aan cadeaux. Ik kreeg een kostbare wekker, een prachtding, en van de jongens een ets voorstellende Don Quijote en Pancho bij de molens.
12 december. Brachten een bezoek bij de Van Renterghems, onze bovenburen. Alleraardigste mensen. [...] Naar de heer en mevrouw Der Kinderen, waar blijkt dat Der Kinderen Don Quijote leest en het een prachtig werk vindt. Hij bekijkt het meer van de philosophische kant.[...] Der Kinderen gelooft dat het bijzonder moeilijk, zo niet onmogelijk is Don Quijote voor te stellen in een tekening. Ik voel ook dat dit zo is. Elke tekening moet al gauw tegenvallen. Zo ook het etsje dat ik van de jongens kreeg. Het wordt alleen mooier doordat ik het van de jongens kreeg, maar de Don Quijote die er op staat is een gewone man, niet Don Quijote.
25 december. Engelientje buitengewoon slim en weetgierig, ondernemend, flink, handig. Vertel haar vanmorgen de geschiedenis van de geboorte van Christus, ze zegt dat ze blij is dat haar moeder meer geld heeft en dat ze niet in een kribbe heeft hoeven te liggen.
Tom en Alfi thuis. Alfred speelt alleraardigst viool, zeer gevoelig en flink uit de maat. Hij zegt echter dat hij daarin vrij is.

1 9 2 1
1 januari l921 de eerste Nieuwjaarsdag zonder de jongens.
23 jan. Zondag naar de kerk. N.Z. kapel. Ds. Doevendans.(*T. Doevendans, in l909 gekomen uit Elburg naar Amsterdam).* Hij sprak over "De Eeuwige straf". Behandeling der vraag: Is de Eeuwige straf rechtvaardig? Dat zij zwaar is valt niet te ontkennen. Denk eens hoe de straf in de Hel getekend wordt in de Schrift en dan niet 10.000 jaar, niet 100.000 jaar, maar eeuwig. Eerst zal de ziel verloren gaan en dan op de Dag des Oordeels zal ook het lichaam in het eeuwige vuur gaan, waar zal zijn knersing van tanden. [...] Als wij zondigen tegen de oneindige goedheid Gods dan is de fout ook oneindig groot en dus ook de straf daarmede evenredig. Na de zang vertelde hij in het 2de gedeelte: dat wij wel spreken van eeuwig, maar in het leven hiernamaals geen tijd nog ruimte zullen kennen. Daar zal niet zijn een gisteren, een morgen, een toekomst en een verleden. Wij moeten ons dus de Eeuwigheid niet denken als een oneindige reeks van jaren. De redding is in Christus, in het Kruis. Een preek zoals ik niet wist dat ze nog gepreekt werden in de Hervormde Kerk.
29 jan. 's Avonds zijn Hilda en ik bij de heer en mevrouw Went waar Ds. de Hartog weer op de thee is. Ditmaal heel gezellig. Niet zo pompeus als vorige maal. Ds. de Hartog een merkwaardige man, wat te veel woorden, maar toch wel sympathiek, een man vol leven, die ook durft. Hij vertelt o.a. van een boek dat uitgekomen is in Duitsland van een Spengler dat aantoont - tabellarisch - hoe onze westerse beschaving ten onder gaat, hoe komt een tijd van communisme, van imperialisme, van uiteenvallen in atomen.
31 jan. Onze kleine Engelina [...] heeft gevraagd "wat is dat gek, Bronckhorststraat 18, en er staat alleen een één en een 8. Hoe komt het dat ik een spiegel nodig heb om mijn gezicht te zien en om me handen te zien niet? Alphons Diepenbrock 's toestand zeer zorgelijk.
10 februari. Hilda is bezig aan een vermageringskuur, die haar tot dusver uitstekend bevalt. Ze gebruikt 2 dagen achter elkaar niets anders dan een fles melk van Oud Bussum en daarna 2 of 3 dagen heel weinig voedsel, wat groenten in water gekookt en wat brood met heel weinig boter. Ze is nu van 95 al gekomen tot onder de 90 kilo. Engelina heeft mijn grote theekop gebroken en zegt alleen: "Ik ben niet voorzichtig genoeg geweest".
13 febr. Zondag. 's Morgens naar de kerk. Ds. Van Wijk. Vrij taai, maar in de Bijbel gelezen.
25 maart. Hilda is nu 84 kilo, dus ± 11 kilo afgevallen en ziet er veel beter en jonger uit. Ze houdt zich kranig met haar kuur. Olga maakt het goed, denkt dat ze hard werkt, hetgeen niet zo is, draagt het haar in bossen over haar oren en zit er voortdurend aan te trekken. 't Schijnt nu eenmaal mode te zijn, zeker is, dat het heel lelijk is en dat het jammer is dat zij, die een lief gezichtje heeft, zich zo lelijk maakt. Jo [zijn zuster] is gisteren te Amsterdam geweest en heeft Olga meegenomen naar een bioscoop voor mensen boven 18 jaar, met het gevolg dat zij daar een onzedelijke vertoning heeft gezien. Het optreden van Jo onbegrijpelijk en hoogst afkeurenswaardig vind ik om zo'n lief meisje mee te nemen naar een bioscoop.
4 april Zondag. Vandaag muziek van Diepenbrock in het Concertgebouw. Elektra, de Hymne voor viool - Zimmermann - en een stuk van "Gijsbrecht" met Royaards en een klein koor. Voor de pauze waren Joanna en Thea Diepenbrock in de zaal, na de pauze ook Elisabeth. Het was alles prachtig maar heel tragisch en toen Royaards declameerde" Vergun, O God! op zijne bede, Naar uw belofte, uw' knecht verlof
Opdat hij reize in ruste en vrede, Omhoog naar 'et Hemelsche vredehof; Nadien ik met mijne eigen oogen Den algemeenen Heiland zag. Die als een zon schijnt uit den hoogen, Daar ieder zich in verblijden mag", toen werd het Elisabeth te machtig en snikte zij. En ook later: Nu buig ik mij voor God, mijn lief, mijn uitverkoren! Nu weiger ik geenszins naar Uwe raad te hooren, En leg hier 't harnas af. Hier baat geen tegenweer. Ik mag Diepenbrock misschien nog zien, morgen om 11 uur.
5 april. Vandaag om 11 uur toegelaten bij Diepenbrock. Een treffend gezicht. Een bijna geheel ontvleesd lichaam, geel van kleur, de ogen helder, onveranderd, en Elisabeth sympathiek en bedroefd. Ik sprak met hem over de uitvoering van gisteren, over zijn dochters, hoe ze zo mooi

waren door hun uitdrukking en hoe ik hem miste en hij antwoordde dat hij het heel aardig vond en dat ik niet ongerust moest zijn, hij zei: we zijn niet ongerust. Verder verzocht hij Hilda en de jongens te begroeten. Het was aangrijpend, mooi en droevig.
5 april. Heden is Diepenbrock overleden. Mengelberg komt vannacht terug uit Amerika met veel dollars.
7 april. Heden om ½ 2 met Hilda naar Elisabeth Diepenbrock, die wij vinden met haar twee dochters en met Mej. Tas, heel kalm en sympathiek.
Ik ben naar boven geweest en heb Diepenbrock gezien, het was heel mooi en vredig, er was niets menselijks meer aan dat lichaam, alles geestelijk. Hij lag met het hoofd opzijde naar links, de ogen half gesloten. Ik keek een tijd lang naar hem, naar zijn edele fijne trekken, zijn handen in elkaar gevouwen over het crucifix. Naast hem aan de wand het portret van zijn moeder op haar sterfbed en de gelijkenis valt op. Hij was een edel hoogstaand mens, bijzonder begaafd, ontwikkeld een fijne geest. Hij heeft het heel moeilijk gehad, ook dikwijls geldzorgen gehad. Elisabeth Diepenbrock betreurt het dat zijn muziek nog niet gedrukt is, één brandje en alles verbrandt en is voorgoed weg. Er zal f 30.000 bijeen worden gebracht om haar te helpen. Er zal vandaag gebeden worden bij het lijk door de vrienden. Vandaag is Mengelberg teruggekomen. Hij is dadelijk gaan repeteren. Hij is dik geworden, heeft succes gehad en veel geld verdiend. Het programma is: een ouverture van Beethoven, Tod u. Verklärung van Strauss (Diepenbrock vond dit een afschuwelijk werk) en na de pauze het Lied von der Erde. Wij gaan er heen. Olga heeft Connie gevraagd thuis de wacht te houden en dat doet ze gaarne en ik laat mevrouw Cnoop Koopmans en een klein lief Hongaars meisje op mijn plaats zitten en ga naar de loge en val daar gauw in slaap en ga na de pauze weg na even Mengelberg de hand te hebben gedrukt. (*Connie van Hasselt, muziekstudente, die een tijdlang bij mijn ouders heeft gewoond).*Een groot contrast: Mengelberg - Diepenbrock. Hilda weegt nu 82 kg, doch moet wegens te zwakke pols even het vasten staken.
9 april. Om 8¼ in de RK kerk Obrechtstraat met Hilda, de mis van Diepenbrock bijgewoond, vervolgens ½ 10 in het 3de volgrijtuig mede in de stoet naar het kerkhof Buitenveldert. Daar in de kerk weer een plechtigheid - de laatste absolutie. In het rijtuig gezeten met Zweers, Charles en Freyer. (*Bernard Zweers, componist, 1854-1924).* Verhalen van Zweers over de Rooms Katholieke kerk, waar hij niet uitgetreden is, zijn antwoord aan Van Ogtrop, die hem aanmerking maakte over zijn niet vervullen van godsdienstplichten en het ook niet eisen van zijn zoon. Hij vertelde dat Diepenbrock en Hubert Cuypers niet in een stad als Nijmegen zouden kunnen wonen. (*Hubert Cuypers, koordirigent en componist, 1873-1960).* Ze zouden daar door de invloed van de geestelijkheid voortdurend tegenwerking ondervinden, en ondervinden dat de mensen hen liever niet zagen. Verder geestige verhalen over muziekuitvoeringen in de kerken in verband met de toestemming die hij daarvoor moest hebben van geestelijke autoriteiten. Van zijn zoon zegt hij: Hij maakt 't best, een kerel als een boom en hij boemelt ook braaf. Nou, dat heb ik ook gedaan, 't is verkeerd, maar ik ben toch blij dat ik ondervinding gehad heb. Daarbij zijn malle gezicht maakte het geheel heel geestig en onderhoudend. Hij vond Diepenbrock een heel diepe natuur, maar je kon niet met hem omgaan, omdat zijn mening de enig juiste was. 's Middags naar de receptie van Bob en Sonja. Het is ontzaglijk veel wat een jong getrouwd paar tegenwoordig nodig heeft of nodig denkt te hebben. Ik voel daar niets voor. 't Ziet er ongezond uit. Thuis muziek gemaakt, met Connie gerepeteerd. 's Avonds telefoon: boot Schiermonnikoog omgeslagen. Misschien wel hele bemanning vermist. Later blijkt dat 10 man gered zijn en 2 vermist.
10 april. Zondag. Ik ga 4.57 naar Leeuwarden (prachtig, die Zuiderzee) en slaap in het hotel de Klanderij.
11 april. Te Schiermonnnikoog vergaderd met commissie en met kapitein Matroos. [verhaal over het zeilen naar een Duitse schoener, die in moeilijkheden verkeerde, maar waarvan de bemanning nog niet van boord wilde]. "We zeilden terug. Intussen was de eb ingetreden. We zeilden nu bij de wind over stuurboord. Toen zei ik tegen den schipper "Zou het niet beter zijn het Friese gat in te gaan, 't is ook niet gewenst in de branding te zeilen". "Laten we maar eens proberen", zei Dubblenga. Toen [...] hielden we af en hadden de wind toen ruim en alle zeilen bij. De eerste zee

liet ons met vaart in de wind oplopen. Toen kwam er een 2de. Ik zei: nu gaan we. "Ja, nu gaan we" zei Dubblenga. En we gingen ook om. Eerst lagen we een tijd met de zeilen op het water, toen helemaal om en de masten braken. 11 man lukte het op de kiel te klauteren. Douwe Visser is niet op de boot gekomen, hij was zowat 10 meter te loevert van de boot. Aangezien ik het jackstay niet kon bereiken heeft Dubblenga mij geholpen. Hij zat op de grote kiel. Een volgende brandingzee heeft hem er toen afgespoeld. We zagen hem en Douwe Visser drijven, konden echter niets doen en de boot dreef harder weg dan zij zwemmen konden. Zo waren we dus met ons tienen op de omgeslagen boot. We stonden op de lijnaar [lijwaarts?] en hielden ons vast aan 't jackstay. Zo stonden we betrekkelijk goed. Als 't jackstay er niet was geweest was er niets van terecht gekomen. Maar de branding liep herhaaldelijk over ons heen en 't was dus zaak goed vast te houden. Een was ver weg en lag op de kiel tussen ons in. Dubblenga en Visser raakten uit zicht. Douwe heeft verschrikkelijk geschreeuwd. Dubblenga niet, hij heeft niets gezegd. Zo dreven we met de eb om de West over de buitengronden door de zware branding. Een tijdje was het wat beter, toen waren we in het Oude Noordoostgat, maar toen kwamen we er weer in. Op de onderzeeërsbult konden we niet komen. Daarvoor had het ongeluk te ver uit de wal plaats gehad. Hadden we op de onderzeeërsbult kunnen komen dan zouden we hebben kunnen staan en de boot rechten. Nu dreven we door het Oude N.O.gat weer in de branding en verscheiden voelden dat ze het niet heel lang meer zouden kunnen volhouden en zeiden: als we weer in de branding komen gaan we er allemaal aan. Een troost, zei ik, dat we nou misschien het Friese gat halen. En zo kwamen we in het Friese zeegat. De mensen hadden in het Friese zeegat niet veel meer te koop. In het Friese zeegat zette de ebstroom natuurlijk weer naar buiten en daarom vroeg ik aan Thomas de Groot, de voorman, of hij misschien kans zag de dreg los te maken, dan waren wij weer droog gekomen en hadden gewacht tot de vloed weer doorkwam. Maar Thomas de Groot kon er niet bijkomen. Zo dreven we naar buiten en we waren tussen de uiterton en andere tonnen in en zagen dat we weer dreven naar de branding, de branding op de drempel van het Friese gat. Kwamen wij daarin dan zou niemand meer op kunnen blijven. Toen hebben we een riem die ik opgepikt had in een van de loosbuizen gezet en een jas hebben we er aan vastgemaakt. We zagen schepen. Een was die oude schoener of sleper en een tanker en de ander was een trawler. Eerst hield hij aan op de tonnen, maar eindelijk op ons. We begonnen toen al weer in de branding te komen. We riepen:"Je moet goed lij maken en eindelijk lag hij ZuidOost om met de reddingboot op zij in 12 vt, hij had 't loodje steeds grond gehouden. Hijzelf ging 11 vt diep dus 't is een flinke daad geweest. Nu heb ik nog vergeten te zeggen dat Jan Visser er eenmaal af is geweest, maar we hebben hem een voet toegestoken en hebben we hem er weer opgekregen."
13 april. Vandaag het lijk van Dubblenga gevonden en naar Schiermonnikoog gebracht door de Brandaris.
14 april. Naar Zoutkamp, waar de reddingboot en de sluismeester Kant en de Burgemeester van Ulrum, die niet knap is, maar z'n vrouw die geregeld de hengstenkeuringen bezoekt, wel, en de heer Brand, die leeft van het schilderen en uitvoeren van zeemos. Ik ging per fiets van Oostmahorn, een eigenaardig landschap, via Ezumazijlen, Dokkumernieuwezijlen enz. naar Zoutkamp.
15 april. Harde stormachtige ZW wind, zodat ik met een motorschip terug naar Dokkumernieuwezijl. Schipper Van Dalen, die de Ortten goed kent en hun jacht "De Schobbe". Hij zegt dat Willem Ortt zo zenuwachtig was en dat Steffan Ortt er wel een beetje van kan, van zeilen namelijk. Dat zij de Schobbe verhuurden voor f 200.- de week, als bijverdienste, en dat hij er schipper van was. Van Dalen heeft z'n jonge vrouw aan boord die voor koffie zorgt. Overigens zet hij het schip dat 35 meter lang is en slechts een motor van 28 Paard heeft enige malen aan de grond en ik kom 2.10 te Dokkumernieuwezijl en ik mis de postboot, zodat ik de begrafenis van Dubblenga niet bijwoon. Terug naar huis. 's Avonds thuis. Ondertussen gehoord dat het lijk van Visser gevonden is.
16 april. Weder naar Schiermonnikoog waar ik ongeveer 4 uur aankom en de begrafenis van Visser bijwoon. Eerst in het sterfhuis waar de kist - open - in de gang. In de huiskamer veel

vrouwen en mannen. De moeder van Visser, zijn zuster en halfzusters, en dan wordt het lijk naar het kerkhof gedragen, eerst om de kerk heen. Als het neergelaten is spreek ik een kort woord en dan wordt de kuil volgeschept door een heel erg ouden man, die hoe langer hij schept te harder begint te zuchten en te kreunen. Eindelijk vindt hij dat er genoeg zand in is en neemt hij de hoed af met een mooie houding en zie ik zijn afgeleefde verweerde oude gezicht.
17 april. Naar het strand gewandeld en na een bezoek bij weduwe Dubblenga terug naar Amsterdam in gezelschap van den heer Onnes, een houthandelaar en reder van Groningen, reder van vele schoeners en motorschoeners, en een gezellige kerel. *[In "Mensen die ik ontmoette" staat wat de weduwe van Ambrosius Dubblenga mijn vader vertelde]*
"Ach die oostenwind, die oostenwind, want weet je, als de wind oost is, je hoort de mannen wel eens spreken over een tocht, dan zie je de branding niet zo goed. Is 't niet heel erg, is 't niet héél erg, we waren 36 jaar getrouwd, als een jongen van 19 zat-ie al in de reddingboot, al 40 jaar nu, en nu zou hij 60 worden en wat hebben we altijd moeten werken en zwoegen voor een stukje brood, ja ik weet 't wel, anderen doen 't ook, en nou zou Bruys 60 worden en dan zou hij een pensioentje krijgen van de post en dan zouden we nog een heerlijk tijdje hebben. 't is toch niet gek dat ik 't zeg? Ik ben nooit gaan kijken als de boot in zee was, ik heb dikwijls gezegd:"Hest de nog geen hekel der an?" 't Is zo erg, zo heel erg. Ik hoorde de burgemeester zeggen: Er is een schip in de gronden, en dat Bruys zei:"Dan ga ik me klaar maken". Ik ben niet gaan kijken. En toen zei hij:"Laat wat hard brood halen". Ik met de trommel naar Dobbinga (lid van de Reddingcommissie) en ik zei: Als je er nu hard brood in doet, doe er dan ook een paar pakjes tabak in, dan hebben ze nog wat onder weg".
En toen had ik Bruys voor 't laatst gezien. En toen ben ik voor 't eerst gaan kijken toen ze 't kwamen zeggen. Met m'n klompen ben ik naar 't kerkhof gegaan. O ik weet wel, ik zal mijn troost wel krijgen, waar al die anderen troost van gekregen hebben".
21 april. Vergadering Reddingmaatschappij, er is weinig wezenlijke belangstelling, zoals altijd.
4 mei. Ik ontving vandaag een dwangbevel tot het betalen van 700 gld. belasting. Ik heb het niet en laat mij daarom mijn traktement Reddingmij over Mei uitbetalen.
11 mei. Vandaag het rolluik geplaatst, kost f 330.-. Gegeten met Olga bij de Renterghems, heel gezellig. Ze gaan vliegen naar Parijs. Hij is 75, zij 70 ongeveer. Later zal men dit niets bijzonders vinden, nu nog wel.
18 mei. Gedineerd bij Van Rees met een Amerikaan genaamd Millar, een lawyer, een echte Amerikaan, zeer levendig, wel wat te veel aan het woord. Ik krijg de volgende indrukken: Dat een oorlog tussen Amerika en Japan niet onwaarschijnlijk is als Japan durft. Hij vindt onze Zuiderzeedroogmaking van 500.000 acres "a small business"; hij heeft een vriend die een farm heeft van 120.000 acres. Het verdrag tussen Engeland en Japan zal niet veranderd worden.
13 juni.*[Reis naar Denemarken]*. 's Avonds in Kopenhagen. hotel Weber.
14 juni. Eerst naar Holmens Kirkegaard. Ik vind geen oude graven. Het Parlementsgebouw. De Gliptotheek. 's Middags naar Elseneur. Een langgekoesterde wens wordt vervuld. Ik groet eerbiedig Holland van 1658. De nauwte van de Sont! Terug per stoomboot. Het aspect van de Denen: Hun nationaal gevoel. Hun goede vormen. Hun ontwikkeling.
22 juni. Hier zit ik nu, 3.30 's morgens in de vuile wachtkamer van Osnabrück te wachten op mijn trein naar Holland, die om 6 u. zal vertrekken en denk met een dankbaar gevoel van gelukkige herinnering aan Denemarken en dan denk ik in de eerste plaats aan de familie Saxild. Van mensen moeten wij mensen het hebben, ik althans wel. [...] Ik zie Denemarken voor mij als een liefelijk land met flinke, kalme, goedgemanierde, goedverzorgde, democratische mensen, ontwikkeld, al kennen ze niet zoveel talen als wij Hollanders, zich Denen voelende. Een land met zeer weinig Joden, een land waar weinig gestolen wordt, en waar de politie het vermoedelijk niet heel druk zal hebben ... een land, nog weinig bevolkt, liggende buiten de stroom der volkeren die zich met elkaar vermengen zoals in Holland met z'n Joden, Duitsers, Fransen (Hugenoten), waardoor het oorspronkelijke Hollandse ras moeilijk is te vinden. In Denemarken schijnt het ras veel zuiverder bewaard en is het uiterlijk van de mensen ook fraaier dan in Holland, evenals bij ons de mensen

aan de Zuiderzee en op het land fraaier zijn dan de bewoners van Amsterdam. Toch is er veel overeenkomst tussen Hollanders en Denen en zijn het zonder twijfel natiën welker naturen elkander sympathiek zijn. Wat nu de Reddingmaatschappij betreft, geloof ik dat de volgende verbeteringen moeten worden ingevoerd: 1e. moet ik een hoeveelheid hout kopen, laten zagen en 3 à 4 jaren bewaren. 2e. moet een boot als de Klitmöller en een gewone roeireddingboot in Denemarken gebouwd worden.
3e. moeten wij bij de pl. commissies sterk aandringen op het gebruik van de sleepzak.4e. moet ik in de boot van Schiermonnikoog welke thans in reparatie is het dek open laten. Mijn indruk van het Deense reddingwezen is zeer gunstig. Nu is het 4 uur. Het was vannacht erg koud in de coupé.
Een vraag die bij mij opkomt: Is Denemarken door het weinige verschil tussen de standen, het geringe aantal rijken en het geringe aantal armen, de afwezigheid van Joden en andere nationaliteiten, niet wat eenvormig, ten slotte vervelend?
14 juli. Ik ben alleen thuis. Hilda is met Olga, Engelina, Nellie en mej. Tromp 9 juli vertrokken naar Les Contamines nadat we heel veel moeite met de passen hadden gehad. *(Nellie Schlebaum, die geruime tijd overdag bij ons kwam om mijn moeder bij te staan wanneer zij door ziekte of andere oorzaken extra hulp nodig had. Caroline Tromp, die samen met mevrouw Joosten-Chotzen de leiding had van de eerste Montessorischool in Amsterdam, welke ik sinds september l920 in de ochtenduren bezocht).*
Nu ben ik alleen hier en wordt verzorgd door Titia, de schoonmaakster, die dit heel goed doet maar schijnt 't mij wat duur. - Schwamm drüber. 't Is taai dat alleen thuis zijn. Hilda was 12 juli jarig, werd 44 jaar te Les Contamines en ik ging naar de bruiloft van Emil Tegelberg, die trouwt met Anda Hooft, oud 31 jaar, die er zeer lief uitziet. *(Petrus Emilius Tegelberg, 1874-1954, voorzitter van het bestuur van de NZHRM).*
Hij trouwde in de Biltse kapel, heel mooie omgeving en ik ging daarna naar de receptie op het Huis ter Wege, dicht bij de halte Huis ter Heide, heel chic en aardig in de tuin waar een tent was opgericht. Veel mooi geklede dames! Ook lief uitziende dames, maar minder in aantal dan de mooie japonnen.
Zondag 10 juli was Alfred over en fietste ik met hem naar Cissy Crommelin-Boissevain, die woont op de Willemshoeve ongeveer op de plek waar Ruysdael z'n bekende gezicht op Haarlem schilderde. Om 9 uur 's avonds vertrokken en heel hard teruggefietst langs de gevaarlijke Amsterdamse straatweg, gevaarlijk door de vele auto's en motorfietsen.

Links: Zandvoort juni 1921 ik vierde daar mijn 41ste verjaardag, Engelien voor de koetsjes. Rechts:Nellie Schlebaum, hulp in de huishouding

Lang reden we achter een troep Bolsjewieken in een grote vrachtauto, jongens met lange haren, meisjes met blote halzen, die propaganda lektuur rondstrooiden en een heel grote rode vlag lieten waaien. *[schetsje van de situatie in het dagboek]*

Zaterdag 16 juli ga ik naar Londen. Ben benieuwd wat ik daar zal horen over de Ieren, die een overwinning hebben behaald daar immers Lloyd George met hen onderhandelt.

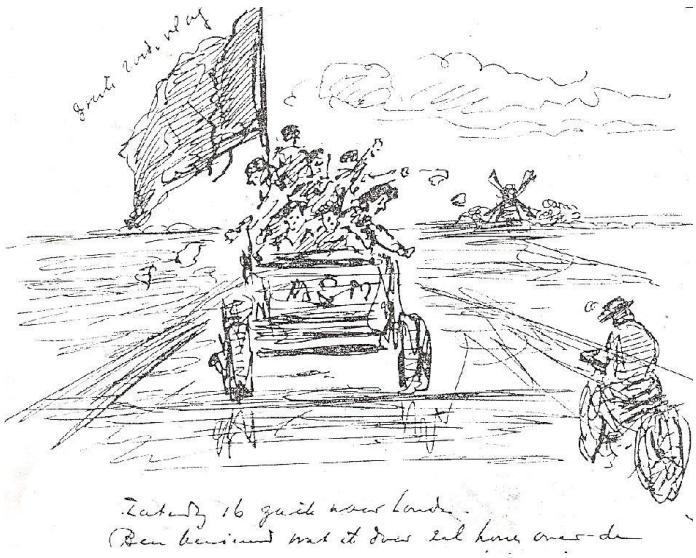

Tekening van Hendrik de Booij met onderschrift: Zaterdag 16 juli ga ik naar Londen. Ben benieuwd wat ik daar zal horen over de...

Fietsend naar Amsterdam 10 juli 1920't Is een heel moeilijk geval voor Engeland, dat het verplicht is te bukken. Ik mis Engelientje heel erg. Cupido van de Brandaris wordt blind, althans waarschijnlijk. Onderzocht door Ruitinga. (*Pieter Ruitinga, internist te Amsterdam).* Logeerde in Zeemanshuis en dronk thee bij ons. Welk een uitstekende indruk maakt hij. Grote rust en toch is hij gehaat te Terschelling door allerlei eigenaardige fouten die hij heeft.
8 augustus. 's Avonds ½ 11 aangekomen te Les Contamines. Hilda en Olga liepen mij tegemoet langs de grote weg en ik was blij dat ik ze zag.
23 augustus. Nu is het 23 augustus en over 6 dagen gaan we weg en al die tijd is er weinig gelegenheid geweest iets te doen, eerst te warm, later regen. De belangrijkste tocht is geweest met de familie Pickard naar Baulieu over de Col de Bonhomme en dan de Gorges de la Gîte, een. en terug over de Col de la cycle. Een heel mooie tocht, maar bar vermoeiend. Ik was erg moe, zodat ik enige dagen moest uitrusten.

1 9 2 2
10 jan. 's Morgens om 7 uur aan boord van de torpedoboot G 9, ook waren aan boord de schout bij nacht Fock en de adjudant van den Prins, Von Mühlen. (*Jhr. Johan Carl Ferdinand von Mühlen, 1868-1953).* Commandant van de torpedoboot was de vroegere commandant van Tom, De Ridder, een echte zeeman, uiterlijk flink, maar onbeschaafd, vetleer. Koud maar goed weer. Naar Terschelling en daar ½ 11 aangekomen en de medailles menslievend hulpbetoon uitgereikt aan de weduwen Wiegman en Kies en aan de ouders van Tot, hetgeen aangrijpend, en gesproken met Cupido, die komt bedanken voor het Broederschap van de Nederlandse Leeuw. Ook aangrijpend dien blinden man te zien, nog zo kort geleden de onverschrokken schipper van de Brandaris en over enige tijd geheel vergeten. Het kerkhof bezocht en verder naar Texel - Oude Schild en vandaar per auto naar De Cocksdorp waar de Prins wederom medailles uitreikt, ditmaal aan de levende bemanning van de reddingboot onder Maarten Boon, schipper. Deze staat op en zegt:"Diep getroffen ... geef me 't papiertje ... Diep getroffen door het bewijs van hulde dat ik en mijn bemanning in ontvangst mocht nemen verzoeken wij Uwe Koninklijke Hoogheid onze dank aan Hare Majesteit de Koningin over de brengen". Alleen "diep getroffen" had hij zonder papiertje gezegd, de rest niet. Vervolgens terug naar Helder en daar gedineerd bij Fock en

mevrouw Fock die zeer kalm en aardig recipieerde.(*Cornelis Fock, 1871-1959, geh.m. Jacoba Wilhelmina Noorduyn, 1876-1953).* 's Avonds terug met den Prins, die van iedere gelegenheid gebruik maakt om patience te spelen, op de torpedoboot en in de trein, met Von Mühlen, die het tamelijk vervelend vindt. De Prins een eenvoudige natuur, wel zin voor humor, dit is het beste wat men van hem kan zeggen. Hij heeft ook een goed hart geloof ik.
31 jan. Alfred G. Boissevain ± 4 uur in het ziekenhuis Prinsengracht overleden.
3 febr. wordt Alfred G.B. begraven. Het is een groot verlies Alfred niet meer te hebben. Hij was een man met grote hoedanigheden, moedig, soms roekeloos, strikt eerlijk, hulpvaardig, hartelijk, goedhartig.
4 maart. Djeuke M.Boissevain logeert bij ons. Wij krijgen heel veel bezoek in ons nieuwe huis. Er woont nu niemand van de kinderen Boissevain meer te Amsterdam dan Hilda en zo komt het dat alle bezoekers aan Amsterdam bij ons komen, hetgeen heel gezellig.
7 maart. Oefening te IJmuiden, een mislukte oefening. 's Avonds ouderavond. Onderwerp:"Ballast", waarin Gunning de ballast, d.i. de zogenaamde ballast van het onderwijs, verdedigt.
13 maart. Er zijn tegenwoordig lezingen van Mimi Godefroy bij ons thuis over de diepere betekenis van de Montessori-gedachte.
27 maart. Gedineerd bij Van Rees met Hilda, voor het laatst in hun mooie huis Keizersgracht 69, dat nu ook al weer kantoor zal worden. Ze gaan wonen te Wassenaar.
28 maart. Engelientje, oud 4 jaar 8 mnd. Als de klok vooruit is gezet vanwege de zomertijd merkt E. op: Nu hebben we korter geslapen. Als ik haar vraag: Zou de dag korter of langer zijn als we de klok achteruit hadden gezet, dan zegt ze: Ik denk langer, want kijk, en dan wijst ze met haar vingertje, dan had je zo gedaan (ze zet in de lucht een wijzer achteruit) en die moet dan weer zo (vooruit). Vraag van hedenavond: Vader, waarom rook je, als het niet goed is voor je keel?
1 april. 350 jaar geleden werd Den Briel ingekomen door de Geuzen. Ik steek de vlag uit, die ik speciaal voor deze gelegenheid heb gekocht.
5 april. Teau [De Beaufort-Boissevain] logeert bij ons. Ze moet weer behandeld worden in de Boerhaavekliniek.
16 juni. Hebben we Zilveren Bruiloft en ik geef Hilda een mooi toiletstel van de Goldsmiths en Silversmiths Cy uit Londen. Er komen heel veel bloemen en planten en zeer vele cadeaux. Van de broeders en zusters prachtige meubelen: een buffet, een dressoir, een hoekkastje, alles van mahoniehout, een zilveren trekpot van Connie van Hasselt, een mahoniehouten tafel van Vader en Moeder, mooie karaf en glazen van Oyens, te veel om op te noemen. 's Middags receptie en daarna eerst stukjes van de kinderen en van neven en nichten en vervolgens het souper van 57 mensen - 't Was een heerlijke dag in ons leven. Van Tom en Alfred brieven.
17 juni wordt Engelientje 5 jaar. Ik tennis 's middags en 's avonds hebben we vriendinnetjes van Engelientje aan tafel - ook 's middags in de tuin. Veel herrie. Hilda gaat iedere avond naar Teau, die in het ziekenhuis van de Boerhaavekliniek ligt en moedig strijdt tegen haar ziekte.
31 juni. Halewijn is mij komen bezoeken. Hij is lid van een examencommissie zeevaartkundig onderwijs. Mijn studiegenoot, vriend van de Zilveren Kruis en van het Instituut. Hij is vermakelijk voor korte tijd, het is alsof hij is blijven staan, nog steeds leeft in de verleden tijd, vol flauwe moppen, maar hartelijk en vriendschappelijk. Hij vindt "administrateur" van het conservatorium in Den Haag een aardige betrekking, waar hij ook naar gesolliciteerd heeft, maar Oudemans heeft de betrekking gekregen!!!
22 juli. 's Avonds ga ik met Olga a/b in de Lingestroom naar Londen. Ik slaap met Olga in één hut.
23 juli, zondag. Weer heel kalm. Niet veel bijzonders gezien. Varen de Theems op en komen ongeveer ½ 12 's nachts bij London Bridge.
26 juli, woensdag. Westminster Abbey geheel gezien, maar eerst de changing of the guard, Horseguards, en in Downing-str. Sir Winston Churchill, en lang geprobeerd Lloyd George te zien, zonder succes. 5 uur in het hotel terug nadat Olga een hoed heeft gekocht voor 1/11d.'t Is

aardig om met Olga in Londen te zijn.
27 juli. Per tube naar Hampstead waar Connie Farmiloe ons hartelijk ontvangt en op de lunch houdt. Ook komt Daan Boissevain, gehuwd met Nettie v.d.Chijs. In tuin gezeten en in salon en gepraat over Christian Science, over de tegenwoordige meisjes, die volgens Connie niet slecht zijn, geheel eerlijk tegenover zichzelf, maar zich nu eenmaal gedragen op een wijze die de indruk maakt dat ze slecht zijn. Ze vertelt van een zekere Hum hum hum, dochter van lady Zo zo zo die een jongen man inviteert voor supper en dans en met zo'n man voor een 14 dagen geëngageerd is - no, not 3 weeks, that would become tedious - en dan overal heentrekt lange tochten in side car en auto enz. enz. en dan volgens Connie toch heel goed op zichzelf past. 't Gros past op zichzelf, zegt ze. Zij vindt hun optreden verkeerd maar heeft toch een open oog voor het goede er van. 's Avonds naar "Shall we join the Ladies?" en "Loyalties", in St. Martin's Theatre - wel aardig.
30 juli. *[bij Rowley in Barnet]* Zondag. Naar de kerk die om 11 uur begint, de kerk van Barnet geloof ik, niet erg High. Koor van een 6tal man, een 4tal jongens en 4 meisjes in witte surplicen en de meisjes met van die platte mutsen op. Het zingen mooi. De preek heel weinig betekenend, hoogstens 10 minuten, over "Het geloof is van de dingen die men niet ziet" uit de brief van de Hebreeën. Rowley en ik wandelden heen en terug naar de kerk, golvend landschap, mooie eikenbomen, teruggaand ontmoeten wij enige partijen fietsrijders die blijkbaar een tocht gaan maken. Ze fietsen heel hard, jongens en meisjes, zien er flink uit, wel een verschil met het Hollandse soort.Na de thee is het veld zover opgedroogd dat wij tennissen. 4 sets, moe gespeeld, supper en naar bed om 11 uur.
3 augustus. Nu ben ik terug in Amsterdam en denk nog eens terug aan het Engelse volk, mooi van uiterlijk, met een grote zelfbeheersing, vrolijker vind ik dan het Hollandse, met iets kinderlijks, waardoor ze genoegen vinden in tamelijk laag bij grond toneelstukken zoals Dear Brutus, the second mrs. Thackeray en Loyalties.
9 augustus. Donderdagavond gaan Hilda en Olga naar Beieren. Ik ga naar Amersfoort en daar komen ze in de trein. In de trein een verminkte, Oostenrijker, met een allerliefste dame. Hij was blind aan beide ogen en beide handen eraf, stompjes omwikkeld met zwart doek en het was mooi te zien hoe vol liefde zij hem verzorgde. Hij rookte cigaretjes door middel van een ingenieus toestelletje op één van z'n stompjes.
12 augustus ga ik 's morgens 8.10 naar Bergen om Engelientje te zien *[die in een kinderpension was ondergebracht]* en ik sta plotseling voor dat lieve kind en ze roept hee daar heb je Vader, hee dat had ik nieet gedacht, hee Pietje, daar heb je mijn Vader, hee wat ben ik blij dat je gekomen bent, hee dat had ik niet gedacht enz. enz. Ze is wat dikker en groter geworden. Ik ga met het troepje mee naar Bergen aan zee en daarna weer naar Amsterdam en 's avonds 7.26 naar München. Zeer volle trein, geen plaats in 2de klasse.
13 augustus. Te Würtzburg overgestapt, zeer volle trein. Engelse meisjes uit de burgerklasse en een Engelse dame spreken over Lloyd George, die voordelen zou trekken uit de bevroren vleeshandel. Ll.G. heeft £ 10.000 salaris.
16 augustus. Het dansen in het Hotel was hoogst merkwaardig: zeer democratisch, gemeenschap. Graaf en boer allen gemengd. Bijna allen in Beierse dracht. Oudmodisch dansen. Wals, polka, polkamazurka, Duitse polka, deden mij denken aan mijn jeugd en waren me daarom sympathiek. Orkestje bestaand uit citer, gitaar en cel of bas op verhoging. De Shuhplattler hoogst merkwaardig. Sport. Kracht, behendigheid. Olga danste met verschillende Beiers, het laatst met een jongen zonder kraag die haar floot als ze bij hem moest komen, ook met een prachtige Zweed, die met haar zeer elegant een nieuwerwetse dans danste, genaamd Destiny. Ze danste heel mooi.
17 augustus wandelde ik de Seeberg op, waar ik dacht een zwaantje te vinden. Hongerig en moe op de top vond ik een kruis met Christus maar geen zwaantje. Ik was in 3½ uur naar boven gekomen en kwam in ruim 1 uur beneden.
30 augustus. Woensdag te Amsterdam aangekomen waar we horen dat Teau van de Hooge Kley naar Boerhaavekliniek is gebracht om te worden bestraald wegens een tumor in de keel.

31 augustus wordt Teau bestraald en gaat Hilda daarna met Moeder en Fik naar Boerhaavekliniek waar Teau nog enkele woorden tot haar spreekt. We eten op Drafna, vanwaar op bericht van Fik 's avonds naar Amsterdam, huis van Dr. Voorhoeve en daarna naar kliniek waar Teau op 1 september ½ 9 sterft.
4 september haalt Hilda Engelientje van Bergen en 5 sept. wordt Teau begraven van Hooge Kley, de kist onder bloemen en heide in salon - dienst - Engelse hymns gezongen door de zusters en door mij en andere aanwezigen. Burial service gelezen door de zusters. Kist gedragen door boeren van de Treek naar kerkhof Oudleusden - ruim ½ uur - prachtig weer. Mooi die afwezigheid van Sax en zijn rakkers en die rust en zingende vogels. (*Sax. Begrafenisondernemer in Amsterdam).* Op het kerkhof sprak eerst de dominee, ps. 103, professor Weber en toen Charles en eindelijk Fik, die heel kalm en beheerst was geweest al die tijd.
25 october. Wordt Heldring benoemd tot Directeur van het Alg. Handelsblad. Ik ging vrijdag 20 voor mijn vertrek naar Groningen met Hilda naar Utrecht naar May en vond de toestand heel treurig. Zij lijdt heel veel pijnen en Chrik zegt dat het te hopen is dat het niet lang duurt.
28 october. Vieren wij de 80ste verjaardag van Vader. Alle aanwezige kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen waren naar Drafna gegaan en daar was 's middags receptie. Er was een deputatie van het Handelsblad, De Clercq en Heldring en Driessen met een krans. De Clercq sprak goed, zeggende hoe Vader onmisbaar was, hoe zijn Van Dag tot Dag gemist werd enz. en hoe hij het Handelsblad had opgewerkt en de naam had gegeven die het thans nog tracht in ere te houden. Vader antwoordde heel goed en flink.
2 nov. 's Avonds de Koningin in het abonnementsconcert. De Koningin ontvangen. Zij spreekt mij aan en Juliana geeft mij een hand. Bauduin, Van Geen, de Prins. Het is jubileum van Wagenaar en het programma werken van leerlingen van Wagenaar, Goudoever en Pijper en de Piet Hein Rhapsodie van Van Anrooy. Goudoever uitstekend cellist. Tango en Foxtrott, heel mooi. Pijpers symphonie een wanhoopskreet gelijk. Na de pauze Wagenaars Getemde Feeks en Cyrano de Bergerac enz. De Koningin vroeg mij of ik nog viool speelde!
3 november. Ik vergat nog te vermelden dat wij na het concert in de solistenkamer een boterham aten met Wagenaar tot 3 uur. Toespraken van Röell, Mengelberg en Wagenaar. Het uiterlijk van Mengelberg: wilskracht. Hij zegt: Ik ben grijs van binnen, Wagenaar is grijs van buiten. Een aardige avond, Mengelberg in zijn speeches natuurlijk steeds zichzelven prijzende.

1 9 2 3
Schiermonnikoog, 3 januari l923. We hebben de Kerstvacantie op Drafna doorgebracht. Ik, Hilda, Olga Engelien. Daar waren eerst behalve Vader en Moeder, Jan en Charlotte, maar die vertrokken 2den kerstdag en later Theo en Nella Hissink. *(Kinderen en schoonkinderen van Charles Boissevain: Jan Maurits Boissevain, 1883-1964, tr. 1921 Charlotta Ives, geb. 1870.Petronella Boissevain, 1881-1956, echtg.v.Theo Hissink, 1883-1959).* In het jaar 1922 zijn Alfred en Teau gestorven en zo waren de gedachten veel bij hen. Die Charlotte is een goede ziel, wel wat vervelend op den duur. Te Schiermonnikoog met de boot in zee, bespreking met de Commissie over de motorreddingboot. De "Hilda" laten komen van Rottum en bespreking met Wobke Feninga en Mees Toxopeus en 's avonds met de voerlieden. Met de "Hilda" terug naar Oostmahorn. Zaterdag 6 jan. 's Avonds 3 Koningenfeestje. *[noemt de namen van de zestien gasten]*.'t Was een aardige avond: gramophoon, dansen. Maurits van Hall en Klaartje Mijnssen koning en koningin. Ze deden het schitterend. Mistletoe, groen verbrand, verhalen gedaan. Hilda had heerlijke sandwiches gemaakt en we dronken limonade en de jongens kregen ook whisky soda en rookten allemaal in Olga's kamertje. Dat roken schijnt tegenwoordig vanzelf te spreken.
17 januari. Ik was gisteren dinsdag 16 jan. '23 bij May te Utrecht. Zij is veel zwakker geworden en Erminie zeide mij dat de dokter niet gelooft dat het nog lang zou duren. Ik vond haar geheel helder en kreeg niet de indruk dat mijn bezoek haar buitengewoon vermoeide. Zij is erg vermagerd. Beneden vond ik Mik, komende van Jo en op weg naar Zetten, die vol zorgen is omdat zij drie onbezette plaatsen heeft, namelijk 'secretaresse', hoofd van de binnenzaal en nog

een. Engelientje tegenwoordig erg verrukt over mijn tekeningen. Iedere avond worden op haar stoel tekeningen en verhalen gelegd en die bekijkt ze en leest ze door zodra het licht opgaat. Ze zal er niet aan denken om 's avonds als ze wakker wordt naar die tekeningen te kijken. Integendeel vraagt ze om ze om te keren, vindt dat ze ze pas 's morgens mag zien, terwijl ze er erg naar verlangde. (*Ik herinner mij dit en heb nog een schrift met die tekeningen. Het was inderdaad heel moeilijk om tot de volgende morgen te wachten met kijken).*
18 januari. 's Morgens ½ 10 op bureau. Per tram naar de Rolandwerft Vertens. Mevr. Vertens al dadelijk min of meer bokkig en na enig gepraat over beproeven onderdruk van de dubbele bodem verregaand onhebbelijk. Het kantoor verlaten en de boot bezien. Deze is thans van buiten geschilderd. [...] De boot wordt klaargemaakt om te water te laten. De schilder bezig met het opschilderen van de initialen NZHRM in de zijde en de naam Dorus Rijkers. De patrijspoorten zijn aangebracht. De zeilen gezien, niet veel zaaks. Naar het Bahnhof restaurant, gegeten met Neuhaus. Ik geef Kellner een kwartje = ¼ van 9000 Mark. In het busje van de DGZRS dat er hangt doe ik 2 dubbeltjes. Naar het bureau van de DGZRS en ½ 7 naar het theater. Wass Ihr wollt (Twelfth night) lang niet zo fijn als in Holland. Malvolio die zijn 50j. jubileum viert, was niets, de prins Orsino ook niet, ook niet Bibberwang en Oprisping. Maar Viola en Olivia waren goed, de nar ook tamelijk, het geheel beneden Holland. De plaats kostte 1600 Mk hetgeen in Hollands geld omgezet ongeveer 20 cents betekent en ik had de mooiste plaats van het gehele huis, recht tegenover de Bühne op wat wij balcon zouden noemen maar wat hier 1ste Amphitheater heet. Het publiek netjes, goed gekleed, goed verzorgd, zelfs enkele tamelijk elegante dames. Na het theater naar het café er tegenover en zitten luisteren naar de muziek met een glas Moezelwijn en een Brot en Schinken.
19 januari l923, te Osnabrück. Ik vertrok 17 jan. van Amsterdam en kwam 4.47 te Bremen. Koud, helder weer. Neuhaus met z'n oude hoedje. Europ. Hof, de kamer kost 10.000 Mk. Naar het bureau Martinistrasse. Lang gepraat over de boot. ½ 8 naar het huis van Neuhaus en ik zie nu beter dan vroeger dat het een aardig huisje is, feitelijk aardiger en ruimer dan het onze. Neuhaus erg diep onder de indruk van de f 100.- die hij gekregen heeft voor Weihnachten en waarmede hij veel gedaan heeft, levensmiddelen, een Anzug voor z'n oudste dochter en weet ik wat
19 jan. Naar de Duitse bank waar men mij nu voor f 20.- 157490 Mark geeft, dus de gulden ongeveer 8000 dus belangrijk lager dan gisteren. Het kaartje 2de kl. naar Amsterdam kost 78000 mark en nu zit ik te Osnabrück te wachten op 3.44 naar Holland. Zaterdag 20 naar Prof. Vossnack te Delft om met hem te spreken over de al- of niet noodzakelijkheid van het persen onder druk van de dubbele bodem der Bremer boot en andere zaken. Maandag naar stad en vind ik brieven uit Bremen die maken dat ik er weder heen moet. *[dit gebeurt 26 en 27 jan., er worden gesprekken gevoerd met een Dr. Edgard en verder Vertens, c.s. en hun advocaat; de inhoud van die gesprekken niet opgetekend].*
8 februari. Gingen we 's avonds naar een lezing van mevr. Carry van Bruggen in American Hotel. De lezing is over "Het huisje aan de sloot", maar het is een vlot, welsprekend voorgedragen levensbeschouwing, heel interessant, boeiend en op zeer hoog peil. Zij vergelijkt de artist met een brandglas waardoor de goddelijke lichtstralen gaan. Het brandglas wordt weggenomen, het oneindige blijft. De mensen moeten meer het persoonlijke wegdenken. Dit kan men beter als men ouder wordt. Over haar wijze van schrijven, over de tijd waaruit zij is voortgekomen. De kunstwerken in verband met de tijd waarin zij worden voortgebracht. Deze lezing maakt grote indruk, zij brengt iemand in aanraking met de oneindigheid.
11 februari. Wat gaan die meisjes tegenwoordig veel uit. Olga had Vrijdag 9 bal masqué, Zaterdag 10 Diës van het Lyceum, Maandag 12 dansclub en Woensdag 14 dansclub. Ze houdt het uit.
25 februari. Zondag, met Engelien in de tram: Vader heb jij veel centen. Ik heb twee honderd zeventig centen. Eerst had ik twintig centen, toen kreeg ik er vijf en twintig, dat is samen vijf en veertig centen, toen nog 50 centen, toen had ik er honderd vijf en twintig en toen nog vijf en dertig, toen had ik honderd zeventig en toen nog honderd. Hoeveel centen heb jij. 't Wordt al zomer, zei ik, om het gesprek af te leiden. Neen, zei Engelien, eerst komt de lente en dan pas de

zomer.
17 maart. Ik ben een beetje moe of koortsig of weet ik wat. Nu zal ik dus Maandag naar Terschelling vertrekken en zal ik niet tegenwoordig zijn bij de komst van Tom. Maandagmiddag oefening in de gronden. Dinsdag terug. Woensdag alg. vergadering Zeemanshuis. Donderdag naar Bremen. Engelien, oud 5 jaar 9½ mnd: Zie je, als ik weet dat ik moe ben, dan ben ik niet knorrig, alleen als ik 't niet weet.
20 maart. Ik heb Tom's thuiskomst niet bijgewoond want ik moest Zondagavond naar Enkhuizen en ging Maandagmorgen vroeg om 6 uur met de Brandaris naar Terschelling. Fraai weer, wind Oost. We namen boot 26 met Wobbe Feninga mee naar Harlingen, waren daar om 10 en om 12 te Terschelling, waar de vlaggen uithingen van vuurtoren, boothuis, raadhuis enz. enz. maar waar ook de vader van Wiegman op de kaai stond met tranen in de ogen en waar zeker het gemoed van menigeen is bewogen geworden door het terugzien van de naam Brandaris op een scheepje zoveel lijkende op het vorige. (*De vorige Brandaris was verongelukt, waarbij Wiegman was omgekomen. Het was niet meer onder Cupido, die blind was geworden).*
Vrijdag 23 maart. Naar de Rolandwerft. Mentz is daar bezig aan de rekening van het bijwerk, die mij 's avonds erg bijgewerkt word aangeboden. Intussen hebben wij gecompenseerd en de boot aan de Tiefer gelegd. De rekening van het bijwerk is ruim 8 miljoen Mark en 150 gld. en ik zet er mijn poot maar onder. Mentz tot het laatst onhebbelijk, zodat men lust heeft hem van de trappen te gooien. De conferentie eindigt met een fles Rijnwijn op kosten van Mentz. Wat een comedie is het toch in de handel.
Zaterdag 24 maart. Olie geladen in Nordenham, dit duurt 4 uren. 's Avonds 12.30 te Wilhelmshafen en de nacht doorgebracht in de kajuit, onder de fok en later op de bank zittend, pratend met Neuhaus over "het Leven". Beroerde nacht. Ik had niet veel lust in de kooien vooruit.
Zondag 25 maart. Het was een dikke mist 's morgens vroeg. Een beetje warm geworden in de kamer van een sterkgebouwde vuile sluiswachter. Diarrhee.Met Neuhaus naar allerlei autoriteiten om gedaan te krijgen dat wij doormogen op Zondag naar het Wilhelmshafen-Emden kanaal. 't Lukt eindelijk. 't Kanaal is afschuwelijk. Nauw en veel bruggen en sluizen. 's Avonds te Wiesede. Vruchteloze pogingen om daar een onderdak te vinden. Geslapen op de bank van de kajuit en volgens mededeling van Neuhaus sterk gesnurkt.
Maandag 26 Maart. Door naar Delfzijl. Prachtige avond. Geslapen bij Toxopeus waar ik heel hartelijk werd ontvangen. Ik was al tamelijk ziek toen.
Dinsdag 27 maart. Een derde man geëngageerd genaamd Berend Kip, een dikke kerel, die ons door de binnenwateren door Groningen naar Zoutkamp loodst waar wij slapen. Ik in het hotel. Voel mij zeer matig.
Woensdag 28 Maart. Om 6 uur vertrokken. Koud beroerd weer en om 12 uur aangekomen te Leeuwarden voor het huis van Nella en Theo. Ik voel mij ellendig. Om ½ 3 kwamen vele bewoners van Leeuwarden de Dorus Rijkers bekijken. 's Avonds een lezing over Reddingmaatschappij in de Leeuwarder bioscoop, een treurige vieze gelegenheid. De plaatjes onduidelijk. Dit en mijn koorts maken dat ik alles maar vlug afmaak. De films zijn in ieder geval mooi en we hebben 's middags en ook nu geld opgehaald en het aantal contribuanten is sterk vermeerderd
Donderdag 29 Maart is de Dorus Rijkers vertrokken en ga ik namiddag 1 uur per trein in de 1e klasse en ik heb koorts en kom 's avonds thuis en Tom haalt mij af van het station en kijkt bijzonder en zegt dat hij iets te zeggen heeft, een belangrijke gebeurtenis en dan blijkt dat hij verloofd is met Ot Gooszen en rijden wij samen in een auto naar huis. Als ik thuis ben zie ik Ot en ze vraagt of ik het goed vind en ik ga gauw naar bed. Verscheidene dagen in bed en Tanja komt en zegt dat ik nog maar net een longontsteking ben ontlopen, dat de ontsteking al was in de fijne luchtwegen en dat 't dan niet zo heel veel verder behoeft te gaan. Ik heb poeders en drink Emser water en voel mij beroerd.
1 April is May gestorven na een lang, moedig gedragen lijden. Hoe levendig herinner ik mij May

toen zij bij ons kwam, een mooi, bloeiend jong meisje met prachtig haar en het is niet te verwonderen dat Chrik verliefd op haar werd. Het was voor haar, die van een Ierse familie of buitenplaats kwam, niet zo makkelijk zich te voegen in het echt Hollandse huishouden te Haarlem. Ik herinner mij nog een enigszins onhandig gezegde van Papa tijdens de eerste Boeroorlog, die door de Boeren werd gewonnen na de slag bij Majuba, toen May in tranen losbarstte en naar boven ging naar haar kamertje.
Zaterdag 7 april naar de Duinen in de auto en daar gebleven tot Maandagmorgen. Tom en Ot waren er en Hilda, Olga en Engelien. 't Is altijd vervelend op de Duinen, maar 't kost niks. *(Huis niet ver van Drafna waar Mary van Eeghen-Boissevain woonde*). Met Mary gesproken over Cor, of hij haar nog schreef enz. Mary heeft het heel moeilijk. Maandagmiddag naar de Dorus Rijkers die aan de kop van de Handelskade ligt na het compenseren van het kompas. Dorus Rijkers is er geweest en heeft staan zwetsen aan de wal. "Dat werk dee ik nu vroeger voor niks, daar wordt tegenwoordig f1300.- voor betaald" enz.
13 april. Vrijdag. Nog vergeten te vermelden dat wij - Hilda en ik - Donderdagavond- 12 april - naar een bazaar gingen waar Olga zou verkopen voor de Parkherstellingsoorden en waar wij haar vonden in een allerburgerlijkst publiek, onder toezicht van de bejaarde mevrouw Muntendam, die gekleed was als een herderinnetje van Watteau en er afzichtelijk uitzag, sigaretten verkopende en pratende met Dr. de Hartogh, die haar "zus" noemde. Ik heb nog steeds min of meer last van schorre stem, pijn in de borst en in de lendenen enz.
17 april kunnen wij op kantoor helpen met inpakken van de Reddingboot no. 22: Tine den Tex, Hilda, Betsy André de la Porte, Miss Grierson, Connie van Hasselt en mevrouw Bastert. Ze maken 2000 exemplaren klaar voor verzending. Mej. Weegenaar zorgt voor koffie, taartjes en thee en Connie fuift op chocolaadjes. Alles heel geslaagd.
21 april. Vanmorgen kapitein Wilkens op kantoor die hier logeert bij zijn schoonzoon. Hij vertelt dat de oorzaak van het vergaan van de Brandaris in l921 is geweest de onkunde en ongeschiktheid van schipper S. Wiegman, met wien niemand uit durfde gaan, dat ook de motordrijver Kies onbekwaam was en daar de 4de man een jonge smidsjongen was, die voortdurend zeeziek was, was de enige man aan boord A. Tot. Deze durfde dan toch wel met S. Wiegman uit te gaan. Verder zegt Wilkens dat als de Doeksens niet zoveel macht hadden op Terschelling, men wat gehoord zou hebben. Dat het een schande was dat de Commissie S.Wiegman had benoemd tot schipper en dat de directeur van het postkantoor woedend was geweest en had gezegd dat een klacht bij de Justitie moest worden ingediend. Verder kwam de Consulgeneraal van Duitsland die mededeelde dat de regering van Duitsland de Brandaris wil eren door het aanbrengen van een bronzen plaat. Olga heeft eergisteren avond dansavond bij Asser gehad, gaat vanavond met de meisjes Bienfait en Em Boissevain naar Hotel de l'Europe, eindfuif van de dansclubs met souper, zeker niet voor ½ 4 thuis . 't Is merkwaardig die vrijheid die de meisjes tegenwoordig hebben. Olga ziet er snoezig uit, in een japonnetje door haarzelf ontworpen - de zijde heeft ze van Tom, lichtblauw, een heel eenvoudig strak lijf met een gouden vierkante kraag op de rug en blote armen en een lange rok met nabootsing crinoline. 't Ziet er ouderwetsch en mooi uit. Ik geloof wel dat Olga het mooiste meisje is dat ik ooit gezien heb. Vanmiddag met haar getennist met mijn club.Onlangs in de tram kwam Sam Blazer naast mij zitten (1ste solobassist van het Concertgebouw). Ik sprak over zijn zaak in muziekinstrumenten. Hij zeide dat men zegt, dat het de beste zaak te Amsterdam is. Over z'n vrouw, van wie hij zielsveel houdt, wie een borst is geamputeerd, over z'n ouders, z'n moeder, hij is één van 21 kinderen. Het maximum dat tegelijk aan tafel zat was 16. Op z'n elfde jaar liep hij al mede te blazen met de schutterijmuziek. "Ja meneer, voordat je in 't domineesdoosje ligt, weet je niet wat je nog overkomt in je leven. 't Begon al dat ze me dat lelijke instrument hebben laten leren en nu die ziekte van me vrouw".
22 april. Vandaag Zondag. Olga is ½ 5 's morgens thuisgekomen van die danspartij. Ik vind het glad verkeerd. Ik om 11 uur naar de kerk op de Keizersgracht. Stadszending. Een intelligent sympathiek publiek.

28 april werd aan de N.Z.H.Reddingmij de De Ruytermedaille uitgereikt in de Kweekschool voor de Zeevaart. Admiraal Colenbrander hield een rede en Tegelberg antwoordde m.i. op ongelukkige wijze, zeggende dat de Reddingmaatschappij geen recht op de medaille had. Ik vroeg mezelve af of ik dan tot geen enkel nut was. Bootsman Smit was er bij uit Oosterend uit Terschelling. Op de Dam merkte hij op, dat de vorige maal dat hij hier (te Amsterdam) was de trams 4 paarden hadden en hoge wielen en niet op rails liepen!!!
9 juni. Ik wandelde 9 juni van Oosterend naar West-Terschelling, afstand 15 kilometer. Te Hoorn liep ik het oude kerkje binnen. Ik deed de deur open - Maak dat je weg komt, hoorde ik. Toen zag ik een ouden kerel, model Terschelling. Wij naderden elkander. Ik dacht dat je een jongen was, zei hij, die jaag ik altijd weg. Ben je Protestant. Ja, zei ik. Modern of Orthodox? Modern, zei ik, maar ook Orthodox. Ik heb helemaal geen richting, zei hij, ik ben hier koster en voorzanger. Ik ben 82. Toen begonnen we te praten en vroeg hij wie ik was. Ik zei: "secretaris van de Reddingmaatschappij". "Waarom ben ik dan nooit gepensioneerd", vroeg hij toen, en toen kreeg ik een verhaal hoe hij ongeveer de laatste was van de oude bemanning der reddingboot en eerder in aanmerking kwam voor pensioen dan de leden der tegenwoordige bemanning, die nooit iets doen.
10/11 juni. te Harlingen. Ik sta bij de oude Hervormde kerk, die op een hoogte staat. Er omheen liggen grafstenen, sommige heel groot en mooi, en daarop spelen kinderen. "Daar liggen mans en vrouws onder" zegt een van de kinderen. "Ze komen er niet meer uut" zeg ik. "Ze kommen er wel uut", zegt een pienter jongetje. "Wanneer dan", vraag ik. "As ze na de himmel gaon"."Heeft je moeder je dat gezegd?" "Nee dat wet ik van mezelf. Dat heb ik in de Biebel lesen".
21 juni. Hilda zit bij bed. Sirene gaat. Hilda zegt: Hé, op de klok staat het 17 min. voor 2 en het is nu half 2, waarop Engelien onmiddellijk zegt: dan is die klok 13 minuten voor. 's Middags zegt H.: dat heb je gauw uitgerekend, hoe heb je dat gedaan? Nou, zegt ze, dat is heel gemakkelijk, ik weet toch van oneven getallen, 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, en 't moet 15 zijn, dus dan is hij 13 minuten voor. Later zei ze: En 30 - 17 is 13. (*Ik herinner me hier iets van. Ik geloof dat ik gewoon in mijn verbeelding de wijzers voor mij zag en aan de afstand zag dat het 13 minuten scheelde. De uitleg hiervan vond ik kennelijk nogal moeilijk).* Engelien is ziek - keel - koorts. De poes heeft 6 jonge poesjes, eindelijk.(*Volgens mij had onze poes nooit meer dan 2 jonge poesjes, en ik was jaloers op vriendinnetjes, hun poes had er soms 4 en zelfs 6. Het duurde lang voor ik begreep hoe dat kwam).* Erg jammer dat Engelien ziek is. Ik voel me beroerd, nog steeds schor van de tocht naar Bremen in Maart en hoestend en wat hoofdpijn en moe. Gisteren naar Delfzijl geweest.
22 juni, naar Noordwijk waar vergadering van de commissie "24 november 1919". Een mooi gezicht op de levendige zee. Overigens heel stil te Noordwijk vanwege het slechte weer. Op de tennisvelden een adjudant van den Duitsen keizer, Iselmann, die een goed speler is, met enige broeders Snouck Hurgronje en den Noordwijksen dokter.(*Sigurd von Ilsemann, echtgenoot van Elisabeth van Aldenburg Bentinck.)* 's Avonds komt Rogaar vertellen dat hij door zijn tentamen is.(*Peep Rogaar, een van de aanbidders van Olga.)* Hij maakt niet een onverdeeld gunstige indruk, echter ook niet ongunstig. Hij ziet er netjes uit, niet dom, spreekt wat geaffecteerd, heeft een hoofd met weinig haar. Godefroy was er ook, die sprak over het onderwijs in Logica op de RK scholen. De 148 Aristotelische regels.
24 juni, Olga had gisteren (23 juni) haar avondjapon aangetrokken, zonder mouwen - dat was jammer. Ik merkte hoe het gezicht van die japon Mik hinderde. Ook Hilda vindt die japon heel lelijk en ik heb besloten dat 't volgend jaar op mijn wensenlijst zal staan dat ik zal mogen bepalen hoe Olga 's avonds moet gekleed zijn.
25 juni was ik 's nachts ziek geworden en heb ik tot heden 2 juli in bed gelegen met anderdaagse koorts. Dr. Tanja heeft uitgemaakt dat ik malaria heb en de bronchitis die ik in de laatste tijd enige malen gehad heb is waarschijnlijk ook een gevolg van die malaria. Ik vraag hem vandaag het verschil tussen : amoebe, microbe, bacil, bakterie en plasmodium en hij heeft enige moeite met de definitie van bakterie, terwijl hij bakterioloog is. Hij zegt dat ik die plasmodia in mijn milt nog lang niet kwijt ben en dat ze weer op kunnen treden als ik mij teveel vermoei of koude vat.

Gedurende mijn ongesteldheid gelezen: An English wife in Berlin van princes Blücher, Steunpilaren der Maatschappij, Een Poppenhuis, Een vervelend Duits boek, "Scheiding" van Van Boven, The profiteurs van Oppenheim.
Zondag 19 augustus gingen we naar Den Haag. Nellie zorgde voor Engelien. Naar Pomona. Een aardig hotel. 's Middags receptie bij de Gooszens en 's avonds inviteerden wij hen op een supper te Wassenaar, heel fijn en gezellig - lekkere wijn. Kosten ± f 100.- voor 11 personen. Lekker buiten gezeten. auto's ± f 30.-.
Dinsdag 21 augustus trouwen Tom en Ot in de doopsgezinde kerk.
1 october. Olga ontwikkelt zich alleraardigst. Het zou zonde zijn als ze spoedig zou trouwen. Ze volgt nu aan de Huishoudschool een cursus in de Kinderverzorging. Heeft verder pianoles, harmonieleer en les in boekbinden en heeft zodoende veel te doen. Gisteren hebben we met de Godefroys gewandeld in de duinen bij Zandvoort. Eigenlijk meer geslapen dan gewandeld. Het was warm mooi weer en de Zandvoorder laan een onafgebroken stroom van auto's, fietsen, motorfietsen enz. Ik zag mijn oude Bentveld weer terug waar ik als jongetje kwam met een rijtuig uit Haarlem, een grote brik, met Mama, waar de Schorers woonden. Het huis is onveranderd, maar de hele omgeving is erg bedorven.
2 october. Ot komt tegen het eten. Tom is naar Helder om in mijnen te studeren. Hij wordt dan specialiteit in het demonteren van mijnen te Vlissingen. Opmerking omtrent Engelien. Dat ze begint te luisteren naar hetgeen de omgeving zegt.
19 october. Vandaag eerst Oranje kruis verg. en daarna een spoedverg. Concertgebouw wegens het verlof dat Mengelberg weder moet hebben voor z'n gezondheid. Als ik vandaag met enige anderen in de eenmanswagen lijn 15 stap, is er maar één die goeden dag tegen den bestuurder zegt. Dit neemt deze blijkbaar kwalijk, hij zegt althans: dat is de enige. Een dame vraagt hem of hij het zo prettig vindt als iedereen hem goeden dag zegt, waarop hij dan natuurlijk bij iedereen moet antwoorden, waarop hij zegt dat het tot de goede manieren hoort dat je bij het binnenkomen goeden dag zegt. Daarom zegt een schoonmaaktser dat ze laatst in een eenmanswagen wilde en dat ze geen dubbeltje had. Toen had de conducteur gezegd: blijft u dan maar in dat plassie staan. - en of dat nou beleefd was?
28 october. Zondag. Verjaardag van Vader. 81 jaar. We hebben een fijn diner, een man van Couturier kookte. Soep, lamscoteletten met erwtjes, patrijzen, appelmoes, taart. Champagne, Graves, Moezel. Vader begon te spreken, hij dronk op Mary en Olga die zulk een moeilijkste tijd doormaken en Charles onmiddellijk daarop op Vader, die hij voorspelde dat hij 90 zou worden. Charles vertelde aardig van Frankrijk waar hij is geweest, te Reims met een vereniging van scheikundigen, waar hij de wijnkelder van Pommery en Graves had gezien. Reims ligt nog geheel in elkander geschoten, men begint het weder op te bouwen. Verder vertelde Charles allersmerigste schuine moppen. Eindelijk kondigde hij het engagement van zijn zoon Charlie met Zweta von Hartenau aan, dochter van Alexander van Bulgarije, die getrouwd was met een zangeres van de Darmstadter opera en wiens vader was de groothertog van Hessen, die gehuwd was met een Poolse danseres, waarom zijn kinderen niet mochten regeren, en door de Czar van Rusland werd opgevoed totdat de troon van Bulgarije open kwam, toen de Czar Alexander van Battenberg voor koning van Bulgarije aanwees. Hij regeerde korte tijd, trad om de een of andere reden af en werd later vergiftigd omdat men in hem een mogelijke pretendent voor de troon zag. Zveta, genaamd gravin van H. is longlijdster, wordt verpleegd te Arosa waar ook Charles Boissevain was en die twee zijn het nu eens dat ze zullen trouwen. Charles in woede, opstuivend, omdat Marie het een mesaillance vindt van Charlie.
1 november. Olga is vanavond op haar eerste dansavond. Ik wou dat Olga zich een beetje beter kapte en niet zo opzichtig kleedde. 't Is in de mode, maar ze zou er zoveel liever uitzien, niet in de mode, maar op een strenge manier gekleed en het haar glad langs het hoofd.
6 dec. Olga naar Drafna op order van de dokter. Verlengde Kerstvacantie. Heeft onregelmatig hart, anemisch etc., moet rust hebben. Al die vrijers zijn ook niet goed. Olga is een onrustgevend element in huis, doordat het uiterst moeilijk is haar van verkeerde invloeden verwijderd te

houden. Zij kan niet tegen die hofmakerij van al die jongens, houdt van pret, het werkt op haar zenuwen.

1 9 2 4

1 januari. We zijn gisteren van Witzand op Drafna gekomen. en ik was dankbaar van 't Witzand weg te zijn. 't zijn goede mensen, maar onbeschaafd, lawaaiig. Het huis heeft twee zeer grote kamers, waarvan een de hall is, en de eetkamer die ook heel groot is, en die in elkander lopen en geen van alle iets huiselijks hebben. Er is nergens gelegenheid alleen te zitten.
12 januari. Zacht weer, droog. Olga heeft dansavond van haar dansclub, ditmaal bij de familie Asser en gaat er heen in een auto met een aantal vriendinnen. Haar bewonderaar op die avonden is tegenwoordig de jongen Stork, niet jong meer, oud 29 jaar, een vrouwenkenner geloof ik, en dientengevolge gevaarlijk voor argeloze meisjes. Maar ik geloof dat Olga hem doorziet en hoop het in ieder geval. Hij is intelligent, is een jongen op wien de meisjes verliefd worden, hoewel hij lelijk is en slechts één bruikbare arm heeft (hij heeft een motorongeluk gehad waarbij de jongen Strumphler om het leven is gekomen).
1 februari. Te Hamburg. *[met prof. Vossnack]* 4 uur naar de kapper waar ik mij laat 1e. scheren, 2e. knippen, 3e. gezicht masseren, 4e. hoofd masseren, 5e. hoofd wassen. Kosten met een stukje zeep en een stukje scheerzeep 11 M. = 7.26 gld Holl. Onze kamer kost 12 M./ = 7.92 gld. zonder ontbijt. Hotel Atlantic is een chic hotel. Men bemerkt in Duitsland niets van ellende. Alleen is de verlichting op straat te Hamburg nog wat matig. Wij lunchten in Schützenhof, een herberg dicht bij de Schiffsveranstalt die nog kort geleden het hoofdkwartier der Communisten was. Het oproer der Communisten, die veel schoten, leidde tot de "Rentenmark", de zgn. gestabiliseerde Mark, die thans 0,66 staat en waarop iedereen zijn hoop gevestigd heeft. Men hoopt dat de Rentenmark stabiel zal blijven. Als onderpand moet die Mark hebben de gezamenlijke Wirtschafts Fabriken etc. van Duitsland. De Rentenmark heeft grote rust gegeven in Duitsland. De prijzen zijn hoog, maar vast. Een werkman verdient 50 Pfennig per uur.
2 februari. 's Avonds met prof. Vossnack naar de Trilogie Wallenstein van Schiller, durende van 6 - 12 uur. Het huis geheel vol, veel kinderen - Kriegsbeschädigte lopen rond te bedelen, hetzij alleen of als het een blinde was met behulp van een vriend.
3 februari. Zondag. Naar Bremen, 11 uur, gegeten in Rathskeller. Vervolgens naaar Neuhaus, Georg Grünstr. 102, waar na enig bellen kapitein Neuhaus verschijnt in z'n versleten jas en mij een standje geeft omdat ik niet vroeger gekomen ben aan het middageten waar z'n vrouw zo goed voor gezorgd had enz. enz. Een gezellig Abendessen. Alles veel beter dan vroeger. Neuhaus schenkt weer cognac en ik rook eindelijk een paar sigaren - heel goede. Ook hier krijgt men niet de indruk van gebrek - maar 't is mogelijk dat het hier wel moeilijk is. 's Avonds lang zitten praten over alles en nog wat, over de Rentenmark en over lijkverbranding enz. enz. Geslapen in het hotel Europaeischer Hof.
4 febr. naar mevrouw Vertens, later komt Vertens, daar gefrühstückt - heel lekker. Vertens maakt excuses voor zijn optreden gedurende de bouw van de "Dorus Rijkers". Met Vertens auto naar de trein, 1 u. 8 naar Amsterdam. Vossnack in de trein. 8.34 te Amsterdam. Thuis vind ik Olga en Heentie. Hilda is uit naar een vergadering Als ze thuiskomt vertelt ze dat Olga zaterdagavond op haar dansclubbal is ten huwelijk gevraagd door John van Marle. Ze heeft hem niet bedankt, doch gezegd dat ze hem niet kende en hem dus nog niet kon antwoorden. Hilda vertelt mij 's avonds veel van Olga en het is mooi zo'n kijkje te krijgen in een zich ontwikkelende meisjesziel, doch onmogelijk om op te schrijven. <u>Neuhaus.</u> Ik zie voor mij kapitein Neuhaus, met zijn enigszins rood aangelopen gezicht en zijn oude jasje, zijn cognacje en zijn gepraat. Hij moest erkennen dat Duitsland, als het in het bezit van België was gebleven, niet zou hebben stilgezeten en Holland kans zou hebben gelopen op een vreedzame annexatie. Het doel van Duitsland was de Noordzeekust. De Duitsers zijn een gevaarlijk volk.
10 februari, zondag. Naar de Nieuwe kerk. Ds Hartogh, die een grote woordenkeus heeft. Hij spreekt voor de vuist en verliest dientengevolge wel eens de draad. Gaat op bijpaden. Interessant.

Namiddag naar Plasschaert - een lezing - , een soort mystieke tekenaar of schilder.(*Waarschijnlijk Albert August Plasschaert, 1866-1941).* Hij houdt een lange rede, verdeeld in 8 hoofdstukken, genaamd Anjana. razend vervelend. Hij meent volgens zijn circulaire dat wij door in het bezit te zijn van zijn werken komen tot begrijpen van de God-in-Liefde.!!! Zijn tekeningen zijn vormloze scheppingen. Bij mij hing: "Vreugde" maar men had m.i. evengoed alle titels kunnen verwisselen. Naar huis waar ik Van Marle vind die met Olga naar een automobieltentoonstelling is geweest. Hij is een aardige jongen, blijft bij ons eten.'s Avonds naar Volksconcert. Hekking speelt heel mooi het concert van Haeydn. Bij terugkomst zit Van Marle er nog. Ik vind hem een geschikte schoonzoon.
17 februari. Zondag. [in Vlissingen]. Gelogeerd in het Boulevard-hotel. Prachtig gezicht op Oostgat en binnenkomende en uitgaande schepen. Tom komt om 10 uur en we gaan weer naar Krugerstraat 22. [...] Ot is een knappe huishoudster en verdeelt haar geld over 16 potjes en komt toe. Ze krijgt van Tom zijn hele traktement, te weten 191 gld. in de maand, waar Tom f 1.- mag houden en van Vader Gooszen er f 50.- p.m. er bij, dus totaal 240 gulden. Daarvan komt ze rond.
22 febr. Vrijdag. 's Avonds komt Peep Rogaar en het is een pak van ons hart dat hij niet een gebroken hart heeft doch heel rustig is. Olga is enigszins gechoqueerd dat hij niet ongelukkig is. 't Is om je dood te lachen.
24 februari. Zondag. Gisteren met Hilda te Bilthoven, waar Mik, Jo, Chrik, Chré, Broer de Booy (van Theo), later Theo. (*Mik, Jo, Chrik en Theo waren broers en zusters van mijn vader. De drie eerstgenoemden woonden toen samen in Bilthoven, Anthonie van Dijcklaan 17. "Broer" was Antoine de Booy, later "Toon" genoemd, Chré was de jongste zoon van Chrik).* Mik gaat 12 maart naar Amerika per s.s. "Mongolia" van Antwerpen. Met Mik muziek gemaakt. Ze is natuurlijk wel veel achteruitgegaan in technische zin. Ze loopt als een oud vrouwtje een beetje gebogen. Ze heeft een brief van Rie de Booy-Koek gekregen waaruit blijkt dat deze patiënt te Arosa niet veel anders doet dan dansen en bobben etc. (*Eerste echtgenote van de oudste zoon van Theo).* Mik heeft er Cateau over geschreven maar geen antwoord gekregen.
Er komt een bezoekster, mevrouw De Stuers geboren Berkhout, dochter van Hendrik Berkhout uit zijn tweede huwelijk met een juffrouw Des Tombe. *(Susanna Teding van Berkhout, 1881-1961, echtgenote van Eugène de Stuers, l879-1940).* Die mevr. De Stuers leeft op een eigenaardige manier. Ze heeft geen meid. Haar man maakt de bedden op, ze kookt zelf enz. Als men er eet gaat een van de kinderen met een pan rond. Hilda heeft het koud in de weinig verhitte kamers en we vertrekken 9.15.
13 april. Palmzondag. Engelientjes haar zaterdag afgeknipt.
18 april. 6.39 Naar Rottum met Hilda, Olga, Engelien en John van Marle.
22 april. Dinsdag. Getracht te vertrekken maar niet gelukt. Teruggekeerd en zitten nu weer in het huis van de voogd en zullen morgen weer een poging doen te vertrekken. Het zijn heerlijke dagen, maar 't is hier wel een beetje ruw voor Hilda.½ 12. De Hilda ligt gemeerd vlak bij huis. Ik besluit een oefentocht te maken. Er staat veel branding op de Schildgronden en op het Borkumerrif, ja overal. Wind noordelijk. S.K. [stijve koelte]. J. van Marle gaat mee. Steffen T., Schipper Mees T. en Jan Toxopeus zijn de bemanning. Eerst over de Schildgronden, later afgehouden naar Borkumrif en daar geoefend, eerst zonder, later met stopzak en ondervinding opgedaan. Geen heel zware zeeën overgekregen, geen enkele waarbij cockpit geheel vol sloeg. Te ½ 3 terug. Tamelijk nat. John v. M. een flinke kerel, handig en onbevreesd, kalm.
25 april. Alg. Verg. Handelsblad, en ontv. f 375.- tantième, namiddag Herengracht 575 met Ernst Heldring, de administratie Oostersche Handel en Reederijen overgenomen. Ik heb een druk afwisselend bestaan. Een interessant leven. Reddingmaatschappij, Zeemanshuis, Zeevaartschool, Raad v.d.Scheepvaart, Concertgebouw, Oosterse Handel, dat alles geeft veel werk.
27 april. Gisteren is An den Tex overleden en als ik dat opschrijf is het moeilijk te denken dat die levendige vrouw niet meer onder de levenden is. Ze was warmvoelend, heel knap, belezen, een zeer goed hoofd, niet normaal, het was het beste haar maar gelijk te geven, enigszins driftig, onevenwichtig. Jan, haar zoon, blijft nu "alleen achter" en zal "De Heerlijkheid" verkopen.

26 mei. Met Tegelberg naar de Minister van Waterstaat, die een zeer droevige indruk op ons maakt. Sweerts de Landas en Julius waren er ook.
(Bestuursleden van de Zuidh.Mij tot Redding van Schipbreukelingen, iets later, maar ook in 1824, te Rotterdam opgericht). Treurig en treurig die Minister.
5 juni. Mijn moeilijkheden zijn op het ogenblik: de oude redders.
29 juni *[in London, waar hij met de "Brandaris" is heengegaan]*. Hilda komt 2.17 van Holland met Olga. Busrit van Sedwich.
's Avonds lezing A. Besant. A. Besant hield een socialistische redevoering en maakte een onaangename indruk. Vele theosofen, die er uitzien als die in Holland. Lady Despard, zuster van Generaal French. Een paar heel mooie Indische meisjes, naar het uiterlijk te oordelen van Ceylon. Daar zien we plotseling Knudsen, die bij ons was een jaar geleden en met wien ik sprak over Maisy Atkinson en over Molly. Hij deelt mij mede dat Maisy een maand of vier geleden is gestorven en dat Molly te Londen is. Hij zegt dat Molly een gewoon mens is met wereldse, maar niet te wereldse gedachten en dat ze juist begint te bedenken dat er op aarde iets is om over te denken. Het bericht van Maisy's dood heeft mij getroffen. Ik krijg de indruk dat Knudsen meent, dat theosofen eigenlijk de enige soort mensen zijn die denken.
30 juni. Maandag 11.30 bij de gezant De Marees van Swinderen met Tegelberg, Sweerts de Landas en Julius. De gezant een praatjesmaker, niet veel bijzonders. De Brandaris gaat van het East India dock naar de ligplaats bij het Victoria Embankment. Om 3 uur wordt de vloot van reddingboten geïnspecteerd door admiraal Sir Doveton Sturdie, die van uiterlijk een onaanzienlijk mannetje is.
[uit een in het dagboek geschreven concept voor een artikel over de conferentie]:Hoe verschilden die reddingboten. Twee houten Engelse reddingboten, waarvan de grootste de kostbare nieuwe "William & Kate Johnston" , 60 voet lang en uitgerust met 2 benzinemotoren , de twee stalen Nederlandse, de "Brandaris" ruim 60 voet lang met 2 oliemotoren en de "Prins der Nederlanden", een Zweed met vol zeiltuig en hulpmotor, een Noor met vol zeiltuig, zonder motor, een kleinere Fransman met twee benzine motoren en een Deense roei- en zeilreddingboot met hulpmotor. Duidelijk kwam bij het zien van de grote verschillen aan het oog dat dat elke kust haar eigen reddingboten nodig heeft.
1 juli. Dinsdag begint de conferentie in de Westminster City Hall, geopend door de Mayor met een toespraak. en gevolgd door een toespraak van Sir Godfrey Baring. Het is een mooie zaal, half cirkelvormig, gemakkelijke banken met rode leren kussentjes. In het midden van de open ruimte staat het model van de "Insulinde".De conferentie duurde de gehele dinsdag en ook nog de woensdagmorgen. De agenda bevatte vele interessante punten, de bouw van reddingboten en de uitrusting met motoren betreffende. Ik was heel veel aan het woord en toen we de conferentie verlaten hadden werd ik omhelsd door een van de Noren, die mij zeide: Ah! Your country is a wonderful country. How we admired you during the war. The conference would have been nothing at all if you had not been there.'s Avonds hadden wij diner in Lancaster House, aangeboden door de Regering. Het was interessant zulk een Engels diner bij te wonen. Een aardige toespraak van Mr. Sidney Webb, Minister of Trade en een prachtig antwoord van Tegelberg.
25 october. 's Avonds te Haarlem bij de uitvoering in de Schouwburg van het comité voor de Reddingmaatschappij, een kort stukje van de Gravin Van Stirum en een ander stukje van A. Sutro, waarin een dochter Hummel de eerste rol speelde en dat heette "Het eeuwige Trio" Ik zou het niet aangenaam gevonden hebben Olga in dezelfde rol te zien spelen. Het Haarlemse publiek maakte een goed verzorgde indruk, gedistingeerd. Verscheidene aardige jonge meisjes. Tegelberg danste en we gingen met de trein van 11.50 terug naar Amsterdam.
28 october. Heen en terug naar Helder en daar Dorus Rijkers gesproken en Bot. Laatstgenoemde, zowel als D.R. zijn teleurgesteld dat zij niet zijn gevraagd op het diner van 11 november.*(Op 11 november 1924 vierde de NZHRM haar honderdjarig bestaan. Op 20 november woonde mijn vader een receptie en diner bij te Rotterdam, waar de ZHMRS haar honderdjarig bestaan vierde).*

4 november. Heden in de vergadering van de Reddingmaatschappij heeft Tegelberg mij met hartelijke woorden medegedeeld dat besloten is mij een ouderdomspensioen toe te kennen van f 4000.- wanneer ik niet meer kan en aan Hilda als weduwe f 2000.- per jaar. Dat is een mooi besluit dat mij ontheft van zorg voor de toekomst.
5 november is de Reddingbootdag. 3 reddingboten rijden door de straten van Amsterdam, 1 oude lelijke boot op de oude wagen van Moddergat bemand met Noordwijkers en geleid door een jongen Schölvinck en 2 mooie boten van ons. Onze nieuwe vlag waait van het kantoor en het is grote drukte op het Hoofdkwartier der collecte op Rokin 114, waar mevrouw Vattier Kraane en vele andere dames hard werken. Ook Hilda. Ik ga er 's avonds dubbeltjes en kwartjes tellen en we eten die dag niet. Om 11 uur komen we thuis en hebben onderweg 1 bot gekocht, die ik opeet. 't Was een gezellige dag. En de opbrengst is ± f 12000.- geweest.
24 november. En nu is de viering van het 100 jarig bestaan finaal achter de rug. [korte beschrijving van de diverse feestelijkheden, ook te Rotterdam, voor het 100 jarig bestaan van de Zuidh. Mij tot redding van schipbreukelingen]. Rotterdam is een onaangename stad. Ik heb een bezoek gehad van P.J.Jager. Hij is een gemene onbetrouwbare kerel. 26 november. Edna St Vincent Millay heeft enige dagen bij ons gelogeerd. Ze is buitengewoon knap, verstandig, intelligent, geniaal, ook zacht. Ik vind haar prachtig. *(Edna St.Vincent Millay, 1892-1950, dichteres, echtg.v. Eugen Boissevain, 1880-1949*)
1 december . 's Avonds Concertgebouwvergadering in het Doelenhotel en hebben Charles en Bunge een van de meerderheid afwijkende mening omtrent de wenselijkheid Mengelberg als dirigent van het Concertgebouw te behouden.
Kersttijd. Wij bleven dit jaar te Amsterdam, behalve dat Hilda en ik op 1ste Kerstdag dineerden. op Drafna.

Edna St.Vincent Millay, dichteres. Ontving de Pulitzer prijs voor dichtkunst. 1892-1950

We hadden Tom en Ot en kleine Tom bij ons en ook herhaaldelijk Alfred, die echter wegens het volle huis logeerde bij de De la Portes. Engelien kreeg mazelen en dit maakte ons en vooral Hilda erg bezorgd om kleine Tom omdat mazelen een heel gevaarlijke ziekte is voor kleine kinderen.

1 9 2 5
19 januari. Vandaag in een brief van capt. Saxild gehoord dat ik de Danebrogorde heb gekregen. De machinekamer van de "Zeemanshoop" volgelopen omdat de monteur van Goedkoop de buitenboordskraan heeft laten openstaan en het aftapkraantje van de mantels. Vanavond komt Rudi Mengelberg met mij spreken. *(Neef van Willem Mengelberg, die later administrateur werd van het Concertgebouw).*
28 januari. Diner Röell waar ik zat naast Van Aalst. Aan dit diner waren verschillende burgemeesters, als die van Haarlem, Beverwijk, Oostzaan enz. de president van de rechtbank, verschillende professoren als prof. Lantz, Diepenhorst, Wouters (van de Akademie van K. en W.), Lorentz (de Nobelprijswinnaar), verder van de Handel en Scheepvaart Van Aalst, Van Hengel, Delprat (van Ned. Bank) ook Marie Boissevain-Pijnappel was er. Een alleraardigst diner,

waar een vrolijke opgewekte stemming heerste en verschillende aardige toespraken werden gehouden. Ik was er als vertegenwoordiger van het Reddingwezen.
6 februari. Promotiediner Den Haag, in de Witte. Wij hadden elkander over het algemeen in 38 jaar niet gezien en dan bekijkt men elkander op een andere wijze dan 38 jaar geleden. Als ik die mensen nu moest beschrijven, dan zou ik als de meest betekenende mensen noemen:
Van Leent, op het ogenblik direct. of adm. van "Den Dolder" Susie, een specialist op het gebied van het Zeerecht. Rambonnet, de Insp. generaal van het Loodswezen. Tückmann, een bekwaam geneesheer. Groen, de uitstekende commandant van het korps Mariniers. Birnie, een niet onverdienstelijk schilder. Craandijk, cartograaf van de Marine. Van Hulsteyn, die de tafel presideerde, is een vrolijke gezellige kerel geworden, die uitstekend z'n functie vervulde. V.d.Wal, gepensioneerd schout bij nacht titulair. Marcella, is handelsman en rijk. Bolomey, vroeger directeur van de tram te Gorinchem, doch niets. Stam, wijnhandelaar. Pompe, leraar van de Burgerschool te Winterswijk, is nu de minste van allen. Maakt de indruk wat verlopen te zijn. A.Visser is filosoof. Cool. Praat veel, ik reisde met hem terug.
2 september. Nu ben ik wederom bij Tanja geweest. Toestand is onveranderd. Ik moet vegetarisch blijven leven. Zonder alcohol enz. Niet te veel vermoeien, niet onnodig nat worden.
15 september, dinsdag, mooi weder. Ik ga naar Terschelling. 6.30 op en per auto naar de train. Op de boot een kras heer van wat ouder dan 60, mooie fijne kop, blijkt te zijn een visserman Zeldenrust van Molkwerum. Hij gelooft dat na het leggen van de dam de paling veel ziekte zal krijgen door het zoete water. Boven de dam zal te veel tij lopen voor visvangst. Met hem lang gesproken over het droogmaken van de Zuiderzee, het verlies voor Nederland dat hieruit ontspruit door het verloren gaan van een slag mensen dat gelukkig is in het manlijk bedrijf van visserman. Ze zijn niet arm, zegt Zeldenrust, ze zijn rijk. Over het maken van sigarenmakers van de visserman, over de pogingen de Zuiderzeevissers in te lijven bij het Rijnvaartbedrijf. Wie is de burgemeester van Deinum. Hij is een militair figuur, à la Hindenburg, die met een sigaar in de mond een aantal personen in het zwart, boeren en boerinnen naar het uiterlijk, begroet, die met mij van Leeuwarden komen.
1 october hadden we receptie bij ons, er kwamen meer dan 300 mensen, alle meubelen waren van te voren uit de benedenkamer verhuisd naar een bewaarplaats. Boven was ook een kamer op orde gemaakt. Het huis was versierd. Alles ging op rolletjes. De Bronckhorststraat in rep en roer wegens al die deftige mensen die bij ons kwamen en zich verdrongen voor de deur daar ze er bijna niet in konden.
Zondag 1 november hadden we een lunch op Drafna, wel 30 mensen, gezellig al die jongelui. Vader en Moeder bewonderenswaardig. Charles wond zich weer eens op, ditmaal omdat hij Vader champagne wilde geven en hij werd tegengewerkt door Marie, Mary, Hessie, Hilda.
3 november trouwde Olga. De ceremonie in het stadhuis door Walrave Boissevain, vervelend, lang en gekunsteld met aanhalingen uit gedichten of gezegden van Engelse schrijvers en dichters. Het was een donkere regenachtige dag. Daarna de mooie ceremonie in de oude Walenkerk. Ds. Arnal hartelijk en ernstig. Een volle kerk. Olga allerliefst met haar kleine ernstige kalme gezichtje. Engelientje zat naast mij.

1 9 2 6

Tocht naar Medemblik en Wieringen.
23 januari. 8.11 van Amsterdam, 11.08 te Medemblik. (Het uur oponthoud te Hoorn gebruikt voor een wandeling rond Hoorn. De Zuiderzee geheel vol ijs.) Te Medemblik Dr. Hardenberg, jonge man, met geestig, flink uiterlijk, later Ds. Voors. Deze gehuwd met een juffr. De Haan uit Zwolle. Beiden jonge mensen. De vrouw van Dr. Hardenberg afwezig.
Medemblik: winkelstand, bouwers (landbouwers), boeren (veeboeren), verplegers en employés Gesticht, enkele notabelen of would-be notabelen, een klein aantal vissers, een aantal luie vlegels (arbeiders), die van de hand in de tand leven. Men wordt te Medemblik "rijk" genoemd als men f 30.000 bezit, de verplegers en employés hebben salarissen van 1800 of 2000. Men geeft over het

algemeen niets of bijna niets uit, leeft van heel weinig. De bevolking is 3150 zielen. De Burgemeester heet Schouten en is een boer, die weinig voelt voor de vooruitgang van Medemblik. Er zijn tekenen die wijzen op vooruitgang. Een van die tekenen bestaat hierin, dat de huizen beter onder de verf zitten dan enige jaren geleden. Verder dat huizen in prijs zijn gestegen. De grond is nog zeer goedkoop, is ook gestegen in waarde, doch, zegt Hardenberg, wat kan het schelen of je f 50.- of f 100.- geeft voor een stuk grond waarop je een huis zet. Men verwacht vooruitgang van de aanleg van een kanaal dat binnenkort zal begonnen worden en dat zal dienen voor het vervoer van groenten. Men gelooft dat Medemblik door de aanleg van het kanaal zal groeien tot een plaats van 600 inwoners. De havenuitgang loopt in NO richting. Bij slecht weder uit het NNO of NO zal een roeiboot er niet uitkunnen. Men is niet zeker van de aanwezigheid van een motorvaartuig, in staat om bij slecht weer een boot naar een gestrand schip te slepen. Wanneer de Wieringermeerpolder tot stand is gekomen wordt daarmede het gevaar van rampen te Medemblik geringer omdat de hoekzak waarin schepen bezet raken op lager wal, dientengevolge vervalt. De vraag wordt gesteld of, wanneer te Lemmer een motorboot is, deze in geval van nood kan worden te hulp geroepen. Ook wordt gewezen op het nut, dat uit de aanwezigheid van een reddingboot op Wieringen kan getrokken worden.
De ramp met de tjalk die zonk op 25 of 26 november l925 had plaats ongeveer 4 of 5 kilometer van de wal ter hoogte van Opperdoes. De vrouw van den schipper spoelde in een reddingboei aan tegen de dijk. Zij had een tasje in de hand waarin een polis van levensverzekering. Voor een beetje geld had de schipper deze ramp kunnen ontgaan door de haven van Medemblik binnen te lopen.
Ds Voors woont te Opperdoes, een klein dorp met 4 kerken. Er zijn daar ook verschijnselen die lijken op hetgeen te Appeltern gebeurde. Ds. Voors is orthodox, echter m.i. zeer ruim. Een ontwikkelde sympathieke jonge man. Te Opperdoes was voor enige jaren een zekere Masereeuw, die zich had afgescheiden en die aanhangers had. Hij werd gehouden voor onsterfelijk. Eindelijk stierf hij, toen zeide men dat hij zou opstaan uit de doden na 3 dagen. Het kerkhof vol mensen in afwachting. Er is nu nog een kleine groep die oefening houdt en van tijd tot tijd hoort men dat deze groep meent dat de tijd komt van een offer. Deze groep bestaat niet uit zedelijk hoogstaande mensen, integendeel. Zij houden slechts vast aan bepaalde woorden van de Schrift. Ds Voors verklaart zo het ontstaan van kerken. Hij beschouwt het optreden van Besant en de Liberaal Katholieke kerk als analoog, zij het op een hoger plan, als Appeltern. Hij gelooft dat Besant onbetrouwbaar is, zij het dan dat ze het zelf niet bewust weet. Hij zegt dat ze vroeger reeds onbetrouwbaar is gebleken door hare mededelingen omtrent voorspellingen uit Thibet. Nu is ze oud geworden, wil wat zien gebeuren en voorspelt zij het komen van den Wereldleraar in de persoon van Krishnamurti. Binnenkort zal in hem de geest van Jezus varen. Wat hij maar niet begrijpt is dat juist onder zeer christelijke gelovige mensen afwijkingen voorkomen op sexueel gebied. Wij spraken over Ds. Doevendans en hij haalt een voorbeeld aan van een zekere Van Essen uit Rotterdam, een zeer christelijk man, die later bleek een zeer onchristelijk leven te leiden.
Dr. Hardenberg, wiens vader synodaal gelooft en zodanig is opgevoed thuis, gelooft dat zeer christelijke mensen hoogmoedig zijn en zegt dat volgens Freud paranoia (hoogheidswaanzin) gepaard gaat met bedwongen zucht tot sexuele handelingen. Hij is er dankbaar voor dat hij niet homosexueel is aangelegd. Ds. Voors zegt dat Van Essen hem heeft gezegd: ik ben diep gevallen en ik heb berouw. Een en ander werd gezegd nadat wij het hadden gehad over het schuldgevoel, het verantwoordelijkheidsgevoel in den mens. Dat moeten wij vasthouden, zegt Ds. Voors. Ik zeg tegen Voors dat het moeilijk voor hem moet zijn om als ontwikkeld man een orthodoxe gemeente te leiden en hij geeft dit toe. Ten slotte bestaat zijn geloof uitsluitend in het vertrouwen op Gods leiding. Toen wij spraken van het verantwoordelijkheidsgevoel dat wij hebben naast een gevoel alsof wij geleid worden door krachten buiten onze wil zeide Dr. H. dat hij het beste antwoord in deze vindt in de boeken van Dostojewsky. Ik vertelde Ds. Voors van mijn kerkgang met schipper Van Urk, die zeide dat de mens door de zonde van God is afgescheurd en door

Jezus weder tot God kan gebracht worden. Hij zeide dat dit ook het juiste christelijke standpunt was, doch dat men zowel kan denken aan een persoonlijke Jezus als aan de idee Jezus. Ik vroeg hem of hij wel eens moeilijkheden had met gemeenteleden. Hij zeide Nee - sommigen hebben bezwaar dat ik "Heer" zeg en niet "Heere", dan zeg ik: mijn Vader noem ik Vader, mijn schoonvader Papa, ik ben gewend God de Heer te noemen. "Ja maar, 't staat toch in de Bijbel". Ik wijs er op dat het zo pijnlijk is mensen af te brengen van gedachten die voor hen heilig zijn en hij geeft dit toe, zegt dat hij daar ook heel voorzichtig mee is. Ik wijs er op dat het voor mij moeilijk was te wennen aan het denkbeeld dat de Bijbel niet als letterlijk waar moet opgevat worden.
Hij wijst op Bijbelteksten die hetzelfde vertellen doch met elkander in strijd zijn omdat de mensen die ze opschreven zich anders herinnerden.
24 januari. Goed geslapen op de koude kamer in het warme bed. Dooiweder, regenachtig.8.30 per tram naar Van Ewijcksluis. De molen buiten Hippolytushoef heeft slechts 2 wieken - de mensen zijn arm en kunnen geen 4 wieken betalen, draaien daarom maar met 2. Een stel wieken kost tegenwoordig f 500.-. Te Van Ewijcksluis zie ik een auto passeren die mij medeneemt naar Anna Paulowna. Er in zit de heer Dekker, opzichter (van wat?) die mij vertelt dat de weg waarlangs wij rijden de primaire weg wordt van Wieringen naar de wereld en die die weg zal worden verbreed en op andere wijze verbeterd. De chauffeur heet ook Dekker (geen familie) en is 64 jaar oud, heeft op zee gevaren en is op 33 jarige leeftijd er mee uitgescheden. Is gaan rijden, eerst met paarden, toen met auto's. Te Anna Paulowna heb ik nog een uur en ga ik naar het station waar op de spiegel nog zichtbaar is hoe hoog het water heeft gestaan tijdens de watersnood in l9l6. De koffiehuishouder zegt mij dat hij zijn vrouw uit het water heeft gehaald, d.w.z. tijdens de watersnood van l9l6 spoelde ze bij hem aan en toen is hij met haar getrouwd. Dekker, chauffeur, vertelde van de zenuwachtigheid van Franse loodsen in het Suezkanaal en hoe een Engelse loods zwijgt en alleen ingrijpt als de boel misloopt. Maar bij een Franse loods is het voor een kwartiermeester niet mogelijk te sturen. Port, starboard, port, starboard, altijd maar door. In 1926 gingen wij naar Montroc waar later ook Marthe Voorhoeve met haar man kwamen. We maakten daar kennis met Mary Carlyle en haar vader. Het hotel was nogal droevig, wat de verzorging van het eten betreft en de Fransen waren in het algemeen niet erg vriendelijk tegen ons, zelfs stroef, omdat ze ons er van verdachten dat wij kwamen gebruik maken van de lage stand van de franc, die ons toen 5 cent kostte.

1 9 2 7

Zondag 13 februari l927. Ik ben voor het eerst beneden na een 3 daagse griep in bed. Ik lees de Camera Obscura, eigenlijk voor het eerst van mijn leven en amuseer mij er mee. Ik geniet er van. 23 februari met Hilda naar Bilthoven om daar te lunchen wegens de verjaardag van Jo. Daar waren Chrik en Mik en Jo en Theo en Cateau en Jon.(*Broers en zusters van mijn vader, met de vrouw en oudste zoon van Theo de Booy. Theo had blijkens een aantekening van 13 februari een beroerte gehad).* De sterkste indruk is de droevige toestand van Theo, welk een wrak, maar zijn hersenwerking schijnt normaal. Door geldgebrek gedreven naar het kantoor der Brandwaarborgmaatschappij, terwijl hij physiek niet meer in staat is die Maatschappij te vertegenwoordigen. Het is een droevige toestand. Een diep melancholieke uitdrukking op het gezicht, prikkelbaar, met zorg denken aan de toekomst van vrouw en kinderen als hij hen ontvalt. Dan nog daarbij zijn zoon Jon die, in stede van alles te doen om zorgen te verlichten, hem nog geld kost en vraagt.
2 maart. Om 7 uur op, ontbeten met Alfred, die straks naar de kazerne gaat. Het is zacht weer, wat hevig. Op de Zuiderzee maak ik weder een praatje met de kapitein. ditmaal genaamd Slok, op de brug en we varen door een grote vloot Volendammers, aan de winderkuil in spannen op de vangst van haring. Nakomeling, die dit leest, weet dat ik dus op die mooie mistige dag van 2 maart verrukt werd door het gezicht op die vloot van vissers, roodgetaande zeilen, de mannen met ruige masten, en dat ik op die dag wederom het besluit betreurd dat van deze Zuiderzee een akelig binnenmeer zal maken zonder ansjovis, zonder haring, zonder bot.

5 maart. De Ned. Bouwmaatschappij doorleeft dagen van spanning. Zullen we doorgaan als vroeger, zo niet, wat dan. Meer energiek gaan werken of liquideren. In verband hiermede herhaalde besprekingen, meestal 's avonds, hetzij bij ons of bij E. den Tex of Blok van Laer.
11 april, maandag. 10.30 vergadering met de commissarissen, D. Rahusen, Bevervoorde tot Oldemeulen, mr. Chr.P. van Eeghen, De Bruin Melis van Mariekerke, Ned. Bouwmaatschappij. De heren voelen niets voor het grote plan met hypotheken, wel nu bestendiging op de oude voet, maar dan meer het kopen van huizen dan van grond.
Zaterdag 30 april verjaardag prinses Juliana. Vlag uitgestoken met Engelien. Zij gaat met een oranje strikje naar school en vraagt of zij er van mee zal nemen voor de andere kinderen. Ik zeg dat het wel mogelijk is dat sommige andere kinderen geen oranje strikje willen dragen en het blijkt ook uit sommige uitlatingen van [haar vriendinnen] dat ze niet oranjegezind zijn.
5-10 mei. (Later ingeschreven).Toen wij 5 mei 's morgens te Keulen aankwamen tegen 1 uur, overhandigde Heleen Boissevain mij een telegram. Het bevatte de tijding van het overlijden van Vader. Hij was 's morgens overleden, zacht en kalm zoals het heet. Wij waren al gekleed om naar de feestmaaltijd te gaan in het Stadhuis, maar gingen nu niet. Namen afscheid van Willem en Tilly en alle andere bekenden en gingen 5.34 in de 2de klasse naar Utrecht. Daar stond een auto die ons bracht naar Drafna. Daar vonden wij Moeder, volkomen kalm, en groot, en Polly, die lieve Polly en Hessie en Jan van Hall en later Nella Hissink. Vrijdag 6 mei prachtig weer, het ontluikende groen, echt voorjaarsweer en in de voormalige bibliotheek, reeds lang Vaders slaapkamer, zijn ontzielde lichaam. Hilda, Mary en ik stonden geruime tijd bij hem, bij zijn lichaam, dat zulk een grote rust uitstraalde, iets zeer verhevens had, zodat men de indruk kreeg: het moet goed zijn dood te zijn of gestorven of hoe het ook heet. Als een buitenstaander op Drafna gekomen ware de dagen na Vaders dood dan zou hij of zij zeker verbaasd zijn geweest over de toon die daar heerste. Over de kalmte van Moeder, de opgewektheid bijna. Er was aanvankelijk vooral een gevoel van dankbaarheid dat het lijden van Vader geëindigd was. Maar daarbij toch ook een gevoel dat zich weldra een grote leegte zou doen gevoelen. Vader stierf 5 mei l927 oud 84 jaar. Op de 10de mei werd hij begraven. Wij droegen de baar en nadat gesproken was door verschillende mensen, ook heel goed door Charles, zongen wij te zamen. Die begrafenis was heel mooi en plechtig maar stemde tevens tot bescheidenheid. Want hoe gering was de nationale belangstelling. Hoe was Vader reeds door Nederland vergeten. Hoe geheel anders zou de begrafenis geweest zijn zo hij gestorven ware 20 jaar geleden. Moeder was thuis gebleven. Ze had bij de deur gestaan toen de kist naar buiten werd gedragen en had gezegd: "So that is done".
11 mei, de dag na de begrafenis, begroette ik 's morgens captain Rowley en M. Rubie, die uit Engeland waren overgekomen voor proeven met de Insulinde. We gingen naar Delfzijl, ook met Eden, Goedkoop en Vossnack, en zagen daar in de namiddag de boot omtrekken en zich weer richten, of liever ik zag het niet want ik zat er zelf in met 11 man, mezelf meegerekend. De volgende dag, 12 mei, was het ruw weer, wind NW 7-8 en gingen we om 11.30 met de Insulinde uit, geëscorteerd door de "Hilda". Het plan was het Amelandse gat binnen te gaan maar dit lukte niet. We gingen weer terug en door de hoge branding van het Rif het Paalgat binnen en zo naar Oostmahorn. Dat was een mooi en interessant gezicht. Na terugkomst heb ik mij door dr. Tanja laten keuren op bloeddruk en eiwit. Resultaat zeer gunstig. Bloeddruk aan de lage kant, ± 127 en eiwit zeer gering. Kreeg verlof tot het doen van bergtochten.
Dinsdag 17 mei kwam de Koningin in het Zeemanshuis waar Engelien haar bloemen aanbood. Het is mooi in de stad met al die vlaggen. Er zijn er vele en de oude Prinsenvlag wordt veel gezien. En dan het voorjaar. Er is een vrolijke stemming in de stad. Men ziet weer eens wat. Engelientje stak eerst de hand uit en reikte daarna haar bloemen over. Ze "straalde" zoals ze dat kan. Ook Bauduin merkte op hoe ze "straalde" en maakte grapjes met haar. Een Hollandse bootsman en een Westindische neger spraken de Koningin toe en vooral de neger was aardig. Vrijmoedig. "Ons hart gloeit voor Uwe Majesteit. Moge de Heere Jezus, die in de hemelen woont, Uwe Majesteit behoeden enz. enz. " En toen een:"Hoezee". Heel hartelijk. We hebben 19 mei algemene vergadering Bouwmaatschappij gehad en er was een zestal aandeelhouders, een

ongekende gebeurtenis. Ontevreden aandeelhouders, allen met wensen, hetzij terugbetalen van een deel van het kapitaal of liquidatie of aanstelling van een deskundige in de gedaante van een makelaar Cohen, en dan onze hoogst onelegante weinig beschaafde pummelige secretaris-administrateur Cohen en dat is nu het werk dat voor mij als president is weggelegd. Ik troost mij met hetgeen Barrie zegt in Courage, dat werk, dat men aangenaam vindt, geen werk is maar een pretje. We hebben allerlei moeilijkheden.
8 juni. Vandaag is het stoffelijk overschot van generaal Van Heutsz te Amsterdam aangekomen en geplaatst in het Paleis op de Dam. Ik zag de aankomst en bewonderde het physiek en de houding van de militaire politie die voor en achter de lijkkoets het escorte vormden.
Zaterdag 9 juli 5.17 naar Leeuwarden via Stavoren. 3e kl. gereisd. Het landschap in Friesland wonder mooi. Het silhouet van Workum, donker, scherp omlijnd tegen de hemel, rood en geel gekleurd door de ondergaande zon, vaarten, kanalen met schepen, het groene landschap., mooi verlicht, iets heel teers, het grazende vee, rennende paarden. In de trein een dame die er knap uitziet, bruine ogen, donker, met een viool. Ik hoor van Nella [Hissink-Boissevain] dat zij Menalda heet en dat ze vioolles heeft, een of twee maal 's weeks te Amsterdam van Zimmerman, en dat ze op concerten speelt.
's Avonds met Theo Hissink gesproken over de Bouwmaatschappij, hij vindt dat wij Cohen hadden moeten ontslaan, of moeten ontslaan, hetgeen ik met hem eens ben. (*Broers en zusters van mijn vader, met de vrouw en oudste zoon van Theo de Booy. Theo had blijkens een aantekening van 13 februari een beroerte gehad.)* Verder vermoedt hij dat de reden waarom niet over pandbrieven wordt gesproken in verband met ons bedrijf is, dat wij dan in concurrentie zouden komen met het bedrijf van Baanders, terwijl deze daarentegen ons hypotheek kan geven met het geld dat hij voor zijn pandbrieven krijgt, zodoende het mes aan twee kanten doende snijden.
Maandag 11 juli. Gaast. De vrouw van het nieuwe commissielid Krom is een jeugdige schoonheid. Haar man is niet thuis. Ze komt van St. Nicolaasga zegt ze en is pas getrouwd. Ze ziet er lief uit. De vrouw van schipper Van Kalsbeek is geen schoonheid maar heeft een sterk goed gezicht en een heldere flinke stem. Ze heeft een rustige houding en goede manieren en vertelt hoe blij ze is dat haar man en zoon nu samen op een bak van de Zuiderzeewerken zijn geplaatst. Dat geeft f 25.- in de week en nog f 5.- daarbij als ze Zondags werken. Want 't is niks plezierig om 's winters een paar maanden niets te verdienen. Ze bedankte voor het mooie getuigschrift dat ik voor haar man had gemaakt. Door de rustige straat van Gasst, die heel schilderachtig en kronkelend is, brengt het dochtertje mij naar de vrouw van het commissielid Van Kalsbeek. Deze is ook mooi en heeft een kindje dat op de grond zit terwijl ze werkt. Haar man is niet thuis. Hij is bakker, uit met brood denk ik. En meneer Bielsma, die is ook uit, met de brieven. Hij is direkteur van het postkantoor maar moet ook de post halen van Makkum en de brieven bezorgen.
24 augustus. 's avonds communistische vergadering Concertgebouw. Sacco en Vanzetti, die in de nacht van 22 op 23 zijn terechtgesteld. Ik geloof dat ze schuldig waren, maar ze hebben 7 jaar in de gevangenis gezeten na hun veroordeling. Het Concertgebouw vol. Buiten vol colporteurs met de Tribune, en andere communistische blaadjes. Achter de schermen de politie gereed. Mannen met borden: Bloed, Wraak, Moord enz. In het Concertgebouw een aandachtige menigte. De inleider hekelt de SDAP en verzoekt allen enige tijd op te staan, ter ere van Sacco en Vanzetti. Allen staan op. Ik stond gelukkig al voordat hij het zeide. Professor Mannoury houdt een lange rede. Hij is een idealist, ziet in het Communisme het heil der mensheid, hetgeen waarschijnlijk een standpunt is dat de meeste zogenaamde communisten niet begrijpen. Hij spreekt lang, geleerd en vervelend. Heeft een intelligent uiterlijk. Ik blijf lang in het portiershokje met enige rechercheurs en Pierik, die vindt dat ik "sprekend de Paus" ben en een van de rechercheurs vindt dat ik spreken op professor Mannoury lijk.
Zaterdag 24 september ging ik met Hilda naar Bilthoven op bericht dat het met Mik niet goed ging. Wij vinden Mik in bed, ze ziet er erg ziek uit en is niet in staat tot een gesprek. Ze zegt even dat ze het aardig vindt dat wij er zijn. Ze is wel heel erg zwak geworden. Wij gaan 's avonds terug.

Maandag 26 september. 't Blijft ongunstig weer. Naar Mik. Mik heeft nu een longontsteking, er wordt voortdurend door gestoomd. Ze ziet er m.i. meer gewoon uit, is echter vermoedelijk bewusteloos. Dr. Zwaardemaker geeft geen hoop,, zegt zelfs dat hij niet eens hoopt dat zij beter wordt omdat hij dan de toekomst donker zou inzien. Zij heeft paralysis agitans en nu nog in een beginstadium, doch deze zou zich verergeren en dit gaat gepaard met verlies van geheugen.
Woensdag 28 september vinden wij de toestand nog onveranderd. Het is wachten en Mik krijgt kamferinjecties opdat Chrik haar nog levend vinde. Wij hadden dinsdagavond een bezoek van zuster Van Popta die 6 jaar geleden korte tijd op Talitha heeft gewerkt . Ze zegt dat van Mik zulk een sterke invloed ten goede uitging. Hoe ze zich nooit op de voorgrond plaatste maar zij toch steeds als Hoofd werd erkend, hoe de juffrouwen hun bezwaren bij haar inbrachten en zij na ze te hebben uitgesproken, voelden hoe kinderachtig ze eigenlijk waren; hoe zij iedereen begreep en het goede wist te waarderen, ook bij personen die te kort schoten in hun werk. Zuster Van Popta ging 's avonds Chrik van de mailtrein van Vlissingen te Utrecht afhalen en hij kwam verder per auto naar Bilthoven. Wij waren lange tijd te zamen bij Mik, maar er kwam geen verandering en zo gingen wij, zo goed als het ging, slapen.
Donderdag 29 september. 's Avonds te 5.30 is onze lieve Mik overleden, d.w.z. toen is de ademhaling opgehouden. Wij stonden bij haar bed - Chrik, Jo, Theo, Hilda en ik en de zuster. Mik is gestorven. Zo gaat het leven zijn gang. Zij heeft mij lezen geleerd. Ze heeft onze Moeder bijgestaan in alles en daarna Papa toen hij gebrekkig werd en ze is geëindigd met 21 jaren te geven aan de kinderen van Talitha Kumi. In 1923 is ze vandaar vertrokken, heeft nog een reis naar Amerika gemaakt vanwaar ze opgewekt terug kwam, maar daarna is ze langzamerhand en eindelijk sneller ouder geworden en vertoonden zich de verschijnselen van paralysis agitans, zodat wij dankbaar moeten zijn dat het lijden niet langer is geweest dan die laatste jaren van achteruitgang voor haar werkzame geest moeten geweest zijn. Mik had voor mij geen fouten.
11 october. Om ½ 11 Buitengewone algemene vergadering van aandeelhouders der Ned. Bouwmaatschappij, door mij gepresideerd in het gebouw Industria. Rechts van mij de heer van Haersolte en de notaris, links de boef Cohen, die mij op een gegeven ogenblik in de rede viel met de woorden:"dat is onjuist, 't is een aperte leugen!" Ik ben geen geboren leider van vergaderingen. Ik ben ook niet in de Handel geweest.
12 october. Vergadering Reddingmaatschappij, waarop wordt besloten dat ik naar Turkije zal gaan voor 14 dagen. De dagen tussen 11 en 26 october waren vervuld van Ned. Bouwmaatschappij, besprekingen met Emile den Tex en Blok van Laer, met Van Haersolte enz. hoe de zaak zal aflopen valt niet te zeggen.
24 october. Toenemende spanning in Ned. Bouwmaatschappij kringen. De boef Cohen heeft koorts. Van Sonsbeeck voorspelt het gebeuren van vreselijke dingen. Er is geen kwestie van meerderheid. Wij zullen zien.
26 october. De vergadering Bouwmij goed afgelopen. Cohen hield zijn mond, hij was wel aandeelhouder geworden met 1 aandeel, had dus blijkbaar plan gehad te spreken, maar de overweldigende meerderheid, waarvoor Den Tex en Blok van Laer hadden gezorgd, gaf hem geen gelegenheid.
Ik ben 14 november '27 te Stamboel aangekomen. Zal daarover alleen losse aantekeningen plaatsen. [Een uitvoerig verslag van zijn reis naar Turkije, waar hij het adviezen uitbracht ten behoeve van het Turkse reddingwezen, bevindt zich in het familiearchief].

1 9 2 8

29 januari. Namiddag Concertgebouw, Ivogün, een wonderlijk begaafde zangeres. 's Avonds diner ter ere Bruno Walter en E.[?] in het Amstelhotel. De ijdele Röell en zijn bekomzame wederhelft. 20 personen. B. Walter vertelt van Ivogün, hoe die melancholiek van aard is, maar heel geestig en komiek. Eigenaardig dat dit veel samen gaat. Hoe zij zonder een taal te kennen, enkel door haar muzikaal geheugen, een rede kan houden in het Hollands en in de andere talen die ze hoort spreken, die op de toehoorders de indruk maken in het Hollands te zijn gehouden,

of in de andere taal, zonder dat men verstaat wat ze zegt. Inderdaad zijn het ook geen woorden, enkel klanken die zij uit. Met een enkel woord als Stadsschouwburg bv. er tussen. Ze moet een heel bijzonder mens zijn.
28 februari l928. We hebben de stranding Shonge gehad op 17 februari die aanleiding gaf tot een paar dagen van spanning.
29 februari werd de lieve Polly (Mary Barker) te Leeuwarden begraven. Ze was bij Nella ziek geworden. Ds. was voor de begrafenis bij Theo en Nella gekomen en hield daar een dienst, de Engelse dienst, las ook op het mooie kleine kerkhof van Huizum de Engelse gebeden.
(Hierop volgen slechts korte aantekeningen tot 4 juli, met de mededeling dat het daaropvolgende dagboek, lopende tot september l929, is zoekgeraakt, vermoedelijk op een van de stoomschepen van de Holland-Frieslandlijn.).

1 9 2 9
4 october l929. Vanmorgen 9.17 naar Egmond aan zee. Bespreking met burgemeester Eyma op het raadhuis over behoeftige redders en later met hem naar het boothuis en de grond bezichtigd waarop nieuw boothuis zou kunnen komen, vervolgens naar zijn huis waar ik koffie drink. Zielig te zien die oude zeelui in de Prins Hendrikstichting, mensen die de gehele wereld omzworven hebben en nu wachten op de dood in een gesticht. Per auto naar Alkmaar en naar de "Hilda" die er prachtig uitziet maar voorover ligt. Ik laat de achtertank vollopen en nu ligt de boot er prachtig bij. De bescherming van den schipper is heel mooi en ook het verbouwde en verlengde onderschip. Verder door per auto naar Callantsoog dat zo schilderachtig ligt. Het kleine kerkje met het eigenaardige torentje. Bespreking met burgemeester Breebaard, het schoolhoofd Smit, Govers, de 88 jarige, en bootsman Hollander weer over behoeftige oudredders en enige onderstanden vastgesteld. Vertrokken ± 6 uur en oudschipper Hovy geeft mij een haas en Govers bloemen.
5 october. Alfred is gisteren gekomen en we zullen de haas opeten. De oude 88 jarige Govers, die bij de vergadering zit te dromen terwijl de anderen opsnijden over de heldendaden der Callantsogers. Dan op eens komt de zwakke stem van Govers:"zie je als 't ruw weer was dan dorsten ze niet in de boot", geheel in tegenstelling met hetgeen door de anderen was gezegd.
16 october naar Callantsoog. Burgemeester en hoofd school per auto afgehaald en naar W. Govers. Hij is 88 jaar oud en 40 jaar commissielid. Ik overhandig hem met een mooie toespraak de wandelstok met gouden knop met het opschrift "aan Willem Govers, lid van de commissie van plaatselijk bestuur te Callantsoog van 16/10/1889-16/10/1929, en hij antwoordt:"Dank je wel voor je drukte".Ofschoon ik burgemeester heb gevraagd er voor te zorgen dat zijn kinderen bij de overhandiging tegenwoordig zijn, is daar volstrekt niet voor gezorgd. 't Zijn mensen zonder verbeelding.
18 october. Naar Den Haag, eerst naar 't Hoenstraat 5. Henk de Mol van Otterloo, de oudste zoon van oom Just, die een broer was van Mama, overleden. Hij was 70, en plotseling overleden terwijl hij in zijn stoel zat. Sophie (zuster van Toon Röell) gesproken en Betsy de Mol en kinderen, allen sympathiek en Henk gezien, heel knap en jong voor een man van 70. Hij had al zijn haar nog. Het treft mij dat hij, dien wij enigszins als een weinig betekenend iemand beschouwden, alles was in de huiselijke kring van vrouw en kinderen en ook daarbuiten vele goede vrienden had. Toon Röell zei dat hij alles was thuis, dat hij zich niet kon voorstellen hoe Sophie het zonder hem zou doen. Laat ons toch vriendelijke gedachten hebben. 's Avonds naar Chrik, die in het Diaconessenhuis te Utrecht is. Hij moet diep beklaagd worden. Hij beschouwt zichzelf, noemt zichzelf, een zenuwlijder, iemand die geen wilskracht meer heeft, kan niet slapen, niet lezen, wijt de toestand aan zijn verlatenheid, May gestorven, Theo (zijn tweede zoon) gestorven, Chré in het klooster, Jim in Venezuela. Jo is allerliefst voor hem, zegt hij.
20 october. Diner in het Amstel Hotel met Ernest Bloch, componist, z'n vrouw, 2 dochters, Rachmaninov en vrouw, Mengelberg, Tilly, Oyens, Vom Rath, Rudi enz. enz. enz. 31 personen. Hilda was er natuurlijk ook. Ik maak speech klaar maar Mengelberg begint al gauw te spreken en zo komt er niets van. 't Was een tamelijke avond. Waarom Mengelberg de muziek van Bloch

uitvoert is een raadsel.
24 october. De "Kortenaer" komt te Amsterdam voor de lichtweek. We hebben namelijk een lichtweek ter ere van Edison, diens ontdekking van de electrische lamp. De voornaamste buurten van Amsterdam zijn rijk verlicht en de menigte bekijkt de verlichting. 't Geheel is kinderachtig.
3 november. De firma Tjeenk kan niet betalen als gevolg van de scherpe koersdaling van speculatieve fondsen. Bevervoorde. Surseance van betaling. De Bouwmaatschappij heeft daar 10.000 op prolongatie. Onderpand U.S.Leather, maar we komen er goed uit. Exploit uitgebracht en verkopen het onderpand zonder verlies.
13 november. Vergadering Reddingmaatschappij onder Gallé wegens afwezigheid van Tegelberg in Indië. Ik lees Toms brief voor waarmede hij bericht de betrekking van adjunct-secretaris te aanvaarden. (*Mijn vader had hem geschreven: "Ik wil je niet beïnvloeden, maar als ik denk aan de Reddingmaatschappij dan zie ik je met Mees Toxopeus lopen over de wijde vlakte van Engelsmansplaat om het vluchthuisje te inspecteren. Gekrijs van meeuwen boven je en de witte branding op de gronden van het Friese gat om de noord..."Tom aanvaardde zijn betrekking in mei 1930 en in oktober 1933 trad mijn vader af als secretaris om alleen penningmeester te blijven. Tom volgde hem op als secretaris welke titel in 1947 werd gewijzigd in die van directeur).*
18 november. Maandag - mooi weer. Proef gevaren met de "Eierland"' goed. Snelheid ± 6,3 zeemijlen. In de namiddag zegt Van de Poll mij plotseling de dienst op wegens mij onbekende redenen. Hij heeft niet veel ontwikkeling maar we kunnen hem nu heel moeilijk missen. Misschien waait het over.
27 november. Brief over Olga uit Ierland maakt vertrek van Hilda derwaarts noodzakelijk. Dit kost mij een hele hoop geld. 1e de reis van Hilda is f 125.- en dan van Hilda haar eten en verblijf f 600.-, totaal f 725.-.
30 november at ik met Engelien bij Tine den Tex en haar dochter Hester, heel gezellig. We speelden na tafel een ouderwets gezelschapsspel "Lotto Dauphin", een spel van onze ouders toen ze kinderen waren, een bord met nummers en gaten waarin allerlei figuren van ivoor worden gestoken. Daarbij horen ronde ivoren schijfjes die over de figuren kunnen worden gelegd en een bak met mooie houten schijfjes met nummertjes.
2 december. Vanavond een aardige vergadering van Concertgebouwbestuur met Wibaut en bewonderd de wijze waarop Röell dergelijke vergaderingen leidt.
7 december. Vandaag zijn wij 8 uur naar Delfzijl gegaan. Voorzitter van de Effectenhandel de heer Stroeve J.Ezn, en diverse leden, verder Eden (de zeeschilder) en van ons bestuur Gallé, Lucassen en ik, te zamen elf. Met een gezelschapsbiljet. Van Groningen per autobus naar Delfzijl. Op de werf J. Niestern. Toespraak van Gallé in een loods tegenover de rood gemeniede nieuwe boot die er prachtig uitziet, maar ik denk dat prof. Vossnack het zal snappen dat de verschansing achter de stuurstand van den schipper hoger is opgetrokken dan hij had toegestaan. Die buitenkiel is wel kolossaal. Na Gallé die zeer goed sprak, sprak Stroeve die zeide dat op hem de taak rustte de boot een naam te geven, dat hij iemand gekend had die heel veel van de zee gehouden had en die zeer hulpvaardig was geweest in haar leven en dat hij daarom de boot naar haar noemde Neeltje Jacoba. De wijze waarop hij het zeide maakte het ons tot een genoegen de boot Neeltje Jacoba te noemen. Vervolgens begonnen de werkzaamheden van het wegslaan van blokken en wiggen. Toen kapte Stroeve het laatste touw door en gleed de boot mooi dwars te water. Het was een prachtig gezicht. 's Avonds 8.12 terug. Later belt Eden op en vertelt dat het grote 12.000 ton dok voor de Rotterdamse droogdokmaatschappij, dat door de Witte Zee en de Humber werd gesleept, bij Borkum in twee stukken is gebroken en dat het is gezonken, dat er 2 van de 8 mannen verdronken zijn, dat het lichtschip-Haaks is losgeslagen en de sleepboot Zeeland er heen is gegaan, dat daarvan de brug is ingeslagen.
8 december. Zondag. Het stormt uit het Zuidwesten. Ik ga naar kantoor waar ik werk tot 5 uur, heb Koster te IJmuiden doen weten dat men mij op het kantoor kan opbellen.
9 december. Het stormt uit het ZW, verwachting Zuidwest storm. Doeksen opgebeld 20.30, zegt dat het Engelse stoomschip enigszins verdreven is, zit nu bij paal 11. Volharding heeft

verbinding. Ook Texel is er bij. Oceaan heeft een schip naar de Eems gebracht, zal vermoedelijk gaan naar een schip dat met machineschade ten anker ligt 20 zeemijlen W.t.N. van toren. 21 uur. IJmuiden opgebeld, zegt dat Insulinde vanmorgen uit is geweest en buiten onder Egmond een logger heeft aangetroffen met noodvlag, heeft sleepboot gewaarschuwd en is later met die sleepboot weer naar buiten gegaan omdat ze niet zeker wisten of sleepboot wel buiten kon komen. Men heeft te IJmuiden een uiterst gunstige indruk van de Insulinde. 21.45. Helder opgebeld, niets bijzonders. Wind te Helder WZW 8 à 9, heldere lucht. Had wel een noodbericht gehad van dat schip de Hansa die voor anker ligt. 22 uur. Opgebeld door schoonzoon van schipper Van Urk met de vraag of de Brandaris uit is. Neen. Dank u bij voorbaat, zegt schoonzoon.
10 december. Vanmorgen veel kalmer. wind West . Het gestrande Engelse schip zit te Terschelling op het strand. Ik bedenk plotseling 10 min. voor 10 dat ik 10 uur op het kantoor van notaris Schaffelaar Klots te Bussum moet zijn. Vlug taxi besteld en er heen per taxi. Ofschoon Merwedekanaalbrug open en ook Hakkelaarsbrug, voor half elf op het kantoor van die notaris, waar ik ruim f 7200.- ontvang voor de resterende 3000 vierk. meter van de Sparren. In de namiddag, toen de dames wegwaren, de zaak in orde gemaakt met Van de Poll, die heel aardig is, maar zich vergist. Hij is half januari 20 jaren op het kantoor der NZHRM.
21 december. Telefoon van Rottum dat Villa Engelina op de rand staat, op het punt in zee te vallen. Bijleveld is alleen op Rottum met de huishoudster. Wat zal dat geven. De "Insulinde" ligt klaar om onmiddellijk uit te gaan. De motoren een tijdje laten lopen zodat ze warm zijn. De boot ligt bij de Sluis.
22 december. Zondag. Zag gisteren bij de tewaterlating van de "Marnix" hoe de sloepen van de "Pollux", alle drie in onooglijke staat, werden voortbewogen - roeien kon men dit niet noemen - over het Y, ter opluistering van het bezoek van Prinses Juliana! Bah!.
Kerstmis. Moeder logeert bij ons, oud 85 jaar, voelt zich heel tevreden. Het geheugen is soms helemaal weg. Ze heeft een bewonderenswaardige levenskracht. We gingen 's morgens naar de Engelse kerk. Moeder, Hilda, Jo en ik. Reverend Lucas. We hadden een prachtige kalkoen voor het diner die door Hilda gebraden was, uitstekend. Ik sneed hem in de keuken. We hadden champagne. Het was heel genoeglijk. Engel had al de naamkaartjes en het menu gemaakt. Olga had een aardig zwart japonnetje aan, voorzover men de japonnetjes van tegenwoordig onder de kledingstukken kan rekenen, want 't is zowat niets. Een beetje onrust werd veroorzaakt doordat de "Hilda" in de nacht van 24 op 25 december was uitgegaan naar een stoomschip, gestrand op Simonszand, doch dit niet had kunnen vinden en dat de Hilda daarop weer was uitgegaan om 12 uur en nu nog uit was. Het had gewaaid uit het NO en waaide nu nog hard uit het ZW. 's Avonds was de barometer rijzende. Ik ben dankbaar dat ik de "Hilda" heb doen verbeteren. Na tafel werd de kerstboom ontstoken, een mooie, maar wat scheefstaand dit jaar en kwamen op verzoek van Moeder ook de meiden binnen en zongen wij allen Heilige Nacht enz.
26 december. Toms verjaardag, wordt 31. Mooi weer, winterweer. Frisse koelte. Hoor van Oostmahorn dat "Hilda" gisterenavond 11 uur is teruggekomen en dat het gestrande schip is losgesleept. De bemanning is aan boord gebleven. "Hilda" heeft op de lange tochten heel goed voldaan. Ik geef de bemanning f 25.- per kop, den schipper f 37.50. De zaak kost dus f 137.50 en de brandstof. Vernam van Schiermonnikoog dat de tractor niet goed liep, liep warm etc. Zou hij niet goed hebben afgetapt voor de vorst? Ik vrees het.

1 9 3 0

Zondag 12 januari. Het was de laatste dag van Alfred, thuis. 's Avonds aan tafel oesters en champagne, soep, ham en lof met eieren. Rijst met room.
13 januari. Ging ik met Hilda en Engelien naar Nieuwediep, kwamen daar 6.30 en aten met Alfred in het Hotel en logeerden er.
14 januari vertrok de "Kortenaer" even voor de middag. Op het Hoofd spraken wij admiraal Quant die zich in gunstige zin uitliet over de officieren van de Kortenaer en zeide:"'t Is een

prachtwerk, ik wou dat ik meeging".
8 februari. 's Avonds naar de "Storm", van Shakespeare, van de troep van Verkade. De 1ste scène van de schipbreuk mooi, vervolgens was alles middelmatig, vooral Verkade als Prospero, die zijn rol niet kende en slecht speelde. We gingen met Engelientje. Dit was eigenlijk haar 1ste komedie.
Zaterdag 29 maart ging ik naar Wijk aan zee om de laatste eer te bewijzen aan Van der Zant, secretaris en lid van de pl. commissie der Reddingmaatschappij, die gestorven was aan een korte ziekte. De man had altijd een zwakke borst gehad, leed dikwijls aan bronchitis. Ik ging naar Haarlem per trein en vandaar per auto naar het sterfhuis. Daar lag in de achterkamer in de open kist - het viel mij op hoe dun het hout van die kist was - het overschot van wat was Van der Zant, de schoolmeester, die mij zo menig maal verveeld had met zijn langdradige brieven, maar die uiterst zuinig was in het beheer van de zaken der Reddingmaatschappij. Als leidende kracht bij stranding of ongeval van geen of weinig nut. Ook de schoolkinderen kwamen naar Meester kijken."Niet dringen jongens", zei de jonge geestelijke, een zoon. Anderen kwamen en gingen. In de voorkamer de weduwe, kalm, berustend, met haar lieve ernstige gezicht. Al die Van der Zants zijn donker. Ze komen uit Brabant. Er zijn 10 kinderen, waarvan 3 dochters in het klooster zijn. Een van die drie is stervende in het klooster. De anderen mochten Vader even komen kijken voor hij stierf, toen dadelijk terug. Een zoon is missionaris of wordt dit. Hij, evenals de dochters, is bestemd voor Brazilië en gaat deze dagen naar Spanje om de taal te leren. Twee andere zoons zijn in Indië, beiden bij het Onderwijs. Ik zie nog een jongen en een dochter. Ze hebben allen flinke, ouderwetse gezichten, gezichten die zouden passen in een schilderij van Frans Hals. Van den vader had men een Spaans admiraal kunnen maken. De grote kalmte en berusting en de goede manieren vallen mij op. Geen zweem van aanstelling, overdreven emotie. Men kreeg de indruk dat zij dachten: Nu is hij de rust ingegaan; hij is goed bezorgd. Ik hoop dat men ook bij mijn overschot niet zal ongelukkig zijn maar dankbaar voor wat ik heb kunnen zijn, ook al was het niet zo veel. Er was even twijfel of men wel door de deur kon met de kist. Ja, het kon. Naar de kerk, waar de priester zijn zegen uitsprak en de kist besprenkelt met wijwater. Ik zat naast Roland, de voorzitter van de commissie, en luisterde naar het gezang van het zangkoor (mannen) waarvan Van der Zant de directeur was. Ze zongen goed. Ze wisselden hun zangen af met die van den priester. Een zeker aantal personen (familieleden?) kregen ouwels van de priester en kwamen terug naar hun plaats, de handen gevouwen, strak de gezichten. Weer gezang. Gerinkel van belletje. Blijkbaar verricht de priester een heilige handeling. Het duurde lang. Toen de dienst was afgelopen vroeg ik Roland: Wat vindt u er van?"'t Is of ze besjokke zijn" zei deze. "Dat zijn nou ontwikkelde, geleerde mensen. Ze zijn bepaald besjokke. 't Is toch onbegrijpelijk dat mensen, die toch logisch denken kunnen, zo iets kunnen doen". Als ik zeg dat je er met logisch denken ook niet komt, beaamde hij dit. We gaan nu naar het kerkhof waar onder gezang de kist wordt neergelaten in het graf. En als de leden van het zangkoor, al gebeden zeggende het kerkhof verlaten, schaart zich weer een andere groep personen om het graf en zingt. We gaan nu weer naar het sterfhuis en praten nog wat met de weduwe en kinderen over den overledene, die een week geleden nog voor de klasse stond. Gedurende zijn leven heb ik nooit veel bijzonders in hem gezien dan zijn uiterlijk, nu is hij door die plechtige dienst op een hoger plan gekomen. Hoe weinig kennen wij elkander toch gedurende het leven.
20 april [in Zürich]. Hoe staat het nu met mijn familie? Niet goed. Chrik, oud 77 (weldra), in de zenuwinrichting van Wiardi Beckman te Nijmegen, is lijdende aan melancolie, heeft geen wil. Theo, oud 70, heeft door de vele zorgen een inzinking (een stille beroerte?) gehad, moet volmaakte rust hebben. Dit is enigszins angstwekkend, ook met het oog op de financiën en de mogelijkheid dat hij ontslagen wordt als Directeur van de Bataafsche Brandweermij. Just in Amerika, maakte het goed. Jo, oud 65 of 66, maakt het goed, maar heeft een minderwaardigheidscomplex.
22 april. We (Hilda) Jo der Kinderen, ik, Engelina) zijn gisteren naar Zürich gegaan om de schilderijen van Hodler te zien en ik ben teruggekomen onder de indruk van de grote kracht die er in wordt uitgedrukt. Ook zijn zelfportret vind ik mooi. Zijn wijze van schilderen en die van Jan

Sluyters hebben gemeenschap. 's Avonds spreken we over Newman en worden we weer getroffen door Engelien, 12 jaar, die blijkt volkomen te begrijpen het onbegrijpelijke van het wezen der dingen,; hoe de dingen slechts bestaan omdat wij ze zien, hoe wij niet weten of wij hetzelfde zien enz. Engelien heeft nog niet zo lang geleden de vraag gesteld: wat erger was: nog lust te hebben als de flensjes op waren, of niet meer te kunnen als er nog flensjes zijn. Ze geloofde dat het laatste erger is. (*Ik herinner mij dat ik in Amsterdam lopende soms snel mijn hoofd omkeerde om te zien of ik dan niets zag, ervan uitgaande dat dingen alleen bestonden als je ze zag. Ik weet niet of dat iets met dit gesprek te maken had, of dat ik die gedachte al eerder had).*
Vrijdagavond 8 mei met consul Von Bülow en Herr Wippersfeld per auto naar Groningen. Zaterdagmorgen te 6 uur op, naar Dokkum. Inspecteerden militaire graven te Warffum en Kloosterburen en waren verrukt over Groningen. Nergens zal men zulk een weelderig rijk land zien met vorstelijke boerderijen - terpen - de oude dijken. Te Dokkum auto gerepareerd en door naar Oostmahorn waar wij 12.30 aankwamen. Daar de geschenken uitgereikt aan Mees Toxopeus en anderen. Onze mannen zagen er keurig uit. Consul Von Bülow en Wipperfeld door met de "Hilda" naar Schiermonnikoog en Ameland. 's Zijn goede geschikte mensen. Hoe verschillend is hun optreden van dit van Duitsers vóór de oorlog.
(Waarschijnlijk was het bij die gelegenheid dat Von Bülow bij ons kwam eten met wat anderen en hij de eregast was en er netjes aan tafel gediend moest worden. Mijn moeder vroeg mij om dat te doen omdat ons dienstmeisje dat nog nooit gedaan had. Ik vond het wel leuk om dat te proberen, kreeg een zwart jurkje aan en een wit schortje en stak mijn haar op en zou ook open doen en de jassen aannamen. Von B. kwam het laatste en gaf zijn jas met afgewend hoofd zonder iets te zeggen, alsof ik een meubelstuk was. Deze ervaring heb ik nooit vergeten en heeft mijn houding tegenover buschauffeurs en garderobedames gunstig beïnvloed naar ik hoop).
Tom en Ot weergezien na 4½ jaar.[...] Tom al spoedig te werk gezet aan de "Brandaris" vervolgens aan de "Neeltje Jacoba" en aan de "Zeemanshoop". Dit had vele reizen tengevolge. Ook ging hij naar Helder voor de inspectie van de "Dorus Rijkers" en bezocht Adrianus IJsbrand Kuiper, die 55 jaar getrouwd is.
10 juli. 's Morgens Harwich en met een voortrein naar London, aankomst Liverpoolstr. te 8 uur ongeveer, per taxi naar Charing Cross station en over het nog stille Trafalgar square gewandeld naar 22 Charing Cross road waar ik een penny deed in de bus van de Reddingmaatschappij. 9.15 naar Dover, en bij aankomst ontmoet Sir Godfrey Baring, Shee, Rowley, Barnett. Het platform. Ik zit vlak schuin achter de Prins. De Mayor. Welkomstspeech, speech van Baring, van verschillende anderen ter verwelkoming van den Prins, Rowley, de aartsbisschop van Canterbury, de Prins. Deze zegt o.a. dat hij welkom heet "Mr. de Booy, an old friend of the Institution". Het is een mooie dag. De hoge klip van Dover met het kasteel beheerst het geheel. Er zijn twee Hollandse mijnenleggers en de commandanten maken kennis met mij. Alles is goed geregeld. Padvinders, elegante dames van de propagandacommissie, oudstrijders. Maar hoe zenuwachtig is de Prins.Als hij zijn rede heeft voorgelezen biedt Baring hem een zilveren schaar aan waarop hij dezen een penny overhandigt (tegen het afsnijden van vriendschapsbanden) en wordt de boot te water gelaten. Vervolgens naar het Lord Warden hotel, dat mij een 2de klasse hotel lijkt, waar de Mayor ons een lunch aanbiedt. Hij heeft de zware gouden keten aan, is eigenaar van een kleine zaak in groenten en poogt bloembollen te kweken, zegt dat hij hiervan nog veel moet leren van Holland, dat intussen enige Hollandse werklieden een goede les in "industriousness" hebben gegeven, door te laten zien wat werken eigenlijk is.
11 juli. Ik heb gisteren gegeten bij Rowley in de United Service Club hetgeen een tamelijk ongezellige gelegenheid is in Pall Mall, een reusachtige club, waarvan officieren en vooral oud-officieren van alle takken van de militaire dienst lid zijn. Aan de wanden hangen alle generaals, admiraals en officieren die zich voor Engeland onderscheidden, ook grote schilderijen van belangrijke wapenfeiten. De portretten zijn over het algemeen van het bekende gladde, oninteressante type en de andere schilderijen zijn middelmatig. Ik heb genoten van mijn Engelse ontbijt: porridge, kippers, bacon and tomatoes, toast en marmelade, tea, en ga wat kopen voor Hilda bij den groten zilversmid Elkington in Regent str. [...] Eindelijk naar 143 Kennington road,

het huis met de mooie paarse gordijnen, waar ik weldra zit met Victoria en Frances, die weer allerhartelijkst zijn. *(Victoria en Frances Drummond, die mijn vader eens op Texel heeft leren kennen en met wie onze familie altijd bevriend is gebleven. Victoria was "engineer" en voer lange tijd als machinist op diverse schepen. Frances tekende en ontwierp o.a. gebloemd behangselpapier. Een derde zuster, Jean, deed maatschappelijk werk. Ze waren ongetrouwd en woonden samen).* Ik houd veel vooral van Victoria met haar open gezicht, maar 't zijn, vooral Victoria, nog weinig ontwikkelde mensen. Echte Engelsen uit de hogere klasse. Bijna niets geleerd. "We have been too soft for the Indians, now they do not respect us any longer", maar Frances komt er even tegen op en zegt dat men "education and evolution" niet kan tegenhouden. Ze wijzen mij de badkamer waar een hollandse vinding is toegepast, de electrische waterverwarming "Inventum" die wij ook gebruiken. "We, in England, have not got this, we are not clever enough to invent such a thing" zegt Victoria. Ze heeft er zelf een aardgeleiding in gemaakt en die is nodig. Zulk een aanleg wordt hier niet gecontroleerd als bij ons. Als we uitgaan ziet Victoria dat op enige afstand een meisje wordt aangereden door een vrachtlorrie. Dadelijk is spanning en er heen en zich geïnteresseerd en met allerlei mannen gepraat over het roepen van politie enz. Een zuster van Victoria en Frances bemoeit zich sterk met fabrieksmeisjes en organiseert concerten met die meisjes "To fight the red". Naar de Academy en daar de veelal oninteressante middelmatige schilderstukken gezien waarmede de Engelsen hun gebrekkige ontwikkeling tonen. Vervelende gladde gezichten van mooie dames. Gladde paarden. Er was een schilderij van Christus op Golgotha waarop de omstanders in Europese kleding waren gestoken. De Romeinse soldaten waren in khaki. Hier was althans iets merkbaar van een oorspronkelijke gedachte. Ik nam om ± 6 uur afscheid van Victoria en Frances, keek hen nog even na.
7 augustus, op Rottum. De Voogd is weinig veranderd, wat magerder geworden hetgeen goed voor hem is. Ik praat met hem over 1ste: de opheffing van Rottum, waarop hij zegt dat het niet <u>nodig</u> is dat Rottum wordt opgeheven, maar hij komt, doorpratende, toch tot de mening dat dit wel aangewezen is, omdat men bij stormweder niet bij de reddingboot kan komen en dat dit ergerlijk is voor de bemanning. Doorpratende komen wij tot de mening dat een lijntoestel, zowel een vuurpijltoestel als een pistool, wel nuttig kan zijn om een lijn te schieten over een tjalk die nabij het eiland komt vast te zitten, of als een boot in het ijs vastraakt. 2de: over Kuiper en het plan wachtgeld, gekoppeld aan dienst bij den Voogd. Kuiper is een uitstekend werkman, smeden, bankwerken, galvaniseren, ook reparatie met hout, bootbouwen, maar als ondergeschikte is bij moeilijk omdat hij zich gegriefd voelt als hem iets wordt opgedragen. Men moet heel voorzichtig met hem omgaan. Als men zegt "Dat heb je tip top gedaan, Jan" dan werkt hij zich in het zweet, maar die overgevoeligheid is moeilijk. De voogd zegt:"Ik ben niet bang voor hem, maar ik heb respect voor zijn lastige karakter".
Ik ga om ½ 5 weer terug met de boot van de Voogd met Thijs Toxopeus, die niet uitgegroeid is, en een 2de man, onlangs nog bakkersknecht. Samen verstaan ze niet veel van de motor van 20 PK, een Zweeds motortje, die van tijd tot tijd stopt, ook wel omdat er geen benzine in de tank is of niet toe kan vloeien. Om ½ 8 komen wij binnen bij Noordpolderzijl. 't Was mooi op het wad, de lucht donker, op sommige plaatsen de wal helder groen, de uitgestrekte droogliggende plaatsen bruinachtig paars. Daarop de meeuwen langzaam voortwandelende. Van tijd tot tijd regende het, dan zat ik in de kap. Met de auto naar Groningen. Usquert erg veranderd in de 20 jaar dat ik het ken. Er staat nu een gemeentehuis, gebouwd door Berlage, dat ik lelijk vind. Erg spichtig. Wat zijn de huisjes te Usquert allemaal netjes. Het dorp Rottum hoog op een terp, dan Middelstum met zijn rijke boerenplaatsen en de opzichtige behuizingen van de familie Venema, één met een prachtig aangelegde tuin met standbeelden.
Op het land zag ik bieten, mosterdzaad, tarwe, erwten onder stro. Te Bedum een scheefstaande kerktoren, gesteund door nieuwe beren, op een andere plaats de poort van Asinga state met nieuw aangebouwde huizinge. Te Bedum ook de grootste zuivelfabriek, van Europa, zeggen ze. Waar de klei zwaarder wordt, steenfabrieken. We zien op een plaats hoe de teelaarde van het lang wordt afgehaald, vervolgens wordt de klei tot een zekere diepte afgenomen en naar de

steenfabriek vervoerd langs het Boterdiep, bij de steenfabriek door middel van een rupsband, die onder de weg doorgaat naar de fabriek. Op verschillende plaatsen verdwijnen of zijn verdwenen de oude molens.
9 augustus. Van de Poll zegt de dienst op met 1 october. Hij zegt eerst dat hij graag een paar dagen verlof wil hebben en dan dat hij "ook met het oog op de toestand van zijn vrouw" met 1 oct. weg wil. Van de Poll heeft meer dan 20 jaren onder mij en met mij samengewerkt. In de laatste jaren is hij vol grieven tegen mij geraakt, grieven die onbetekenend lijken voor ieder wien ze niet aangaan. Nu loopt het over de rand, nu ik Tom heb gekregen als adjunct en hem de zaken overgeef en niet aan Van de Poll, zoals vroeger als ik wegging.
15 september. Gisteren met Engelien naar de dienst in de Hervormde Zendingskapel, Keizersgracht, Ds. Stam, die spreekt over Mattheus 6 vs. 25 t/m 34 en in het bijzonder "Zijt dan niet bezorgd tegen den morgen, want de morgen zal voor het zijne zorgen, elke dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad. Het was mooi naar het fijne aandachtige gezichtje van Engel te kijken. Toen wij uit de kerk naar huis gingen kochten wij vruchten en in de vruchtenwinkel was mevrouw Heldring-Cramerus, die een reis naar Finland had gemaakt, die vertelde vol zorgen te zijn, waarop ik: "Dan had u in de Zendingskapel moeten zijn". Daar was ze geweest, zei ze. *(Echtgenote van Alexander Heldring, directeur van het Algemeen Handelsblad*)
Woensdag 24 september, zeer zacht, zwoel, vochtig weer. Hoge barometer. Met Dopper, Rudi Mengelberg en Collot d'Escury naar de begrafenis van M. Noordewier, zoon van Aaltje, die zelfmoord pleegde.*(Aaltje Noordewier-Reddingius, 1868-1949, concertzangeres).* Hij was lid van het Orkest. Te Hilversum heel veel belangstelling, zag daar Elisabeth Diepenbrock o.a. Ik behoefde niet te spreken, had wel bedacht wat ik zou zeggen. Het zou heel kort geweest zijn. Heen en terug per auto en na aankomst te Amsterdam met Hilda naar de Marnix, het nieuwste schip van de SVM Nederland, waar we het schip bekeken, dat heel mooi is, en thee kregen. Met Theo en Nan naar huis. Ze bleven bij ons eten, ook Jo was aan 't eten. Theo ziet er oud uit. Broer scheidt uit met studeren. (*Nan, Broer. Dochter en zoon van Theo de Booy).* Jo heeft de laatste tijd weer erg veel neiging te denken dat iedereen kwaad van haar spreekt.
7 october. Eerst 's morgens naar de tandarts en om 12 uur naar de Marnix van St. Aldegonde, het nieuwste motorschip van de "Nederland". Tegelberg heeft mij geïnviteerd de eerste reis naar Southampton mede te maken. We zijn ongeveer 4 uur buiten in zee. Er staat niet veel zee, waarschijnlijk omdat het hard geregend had. Te Ymuiden liggen een tiental schepen die niet uitgaan wegens het weer, meest lichtgeladen schepen. Ik heb een mooie hut, met badkamer, op het bovenste dek.
8 october. 's Morgens ± 8 uur opgestaan. Het uitgebreide ontbijt. Tegelberg vertelt van de manier waarop communistische propaganda wordt tegengegaan onder de inlandse bedienden met hulp van het dactylographisch bureau. Aan boord is ook Mr. Rust van de ZHMRVS, die mij wel bevalt. Wij komen te Southampton ± 10 uur en er komen vele Engelse heren aan boord, allen uit de "shipping world" die later aan boord dejeuneren. Ik zit naast Captain Kuy, een gewezen gezagvoerder, die Captain Rowley heeft gekend en niet enthousiast over hem is. Hij zegt dat hij wel houdt van een "boss", maar dat hij dan "brain power" moet hebben, hetgeen Rowley niet had. Hij weet ook van Victoria Drummond en zegt dat ze bij de vloot van Alexander Holt is (is dit waar?).Alle mensen met wie ik sprak zijn zeer vervuld van de ernst der tijden op economisch gebied. Er is van alles te veel, wat gemaakt wordt wil niemand hebben. Vele landen waarheen vroeger verkocht werd maken nu zelf wat ze nodig hebben. Men zegt dat een dag minder werken per week de redding zou zijn, doch dan zou die maatregel internationaal moeten zijn.
12 october, zondag. Naar de vergadering van de vereniging Zilveren Kruis in het Coöperatief Restaurant Molenpad, waar ik een twintigtal oud matrozen en mariniers vind van de Zilveren Kruis, met hunne vrouwen. Vele liederen gezongen en enthousiaste vaderlandse voordracht van Uytenbach.
22 october Maak ik een tocht met de "Colombia", het nieuwste schip van de Kon. Ned. Stbmij, met sportdek, zwembad en allerlei andere luxes, wat eenvoudiger dan de boten van de

"Nederland", kleiner natuurlijk, niet van veel smaak getuigende over het algemeen. Lelijke glazen van gebrand glas, mozaiek.
31 october kwam Jim van Maracaibo. Hij ging in l9l8 meen ik uit de Marine, of in l9l9 en is in een jaar of 11 rijk geworden. Hij is chief manager van de Carribean Reto Cy te Maracaibo.
6 december. Wij hebben vandaag St. Nicolaas thuis met Tom, Ot, John, Olga, Jo der Kinderen en Jo, benevens Centa. Jo heeft zich geducht geweerd. Engelien, die nu 13 is, had allerlei vieze grapjes bedacht ter begeleiding van zeer verdienstelijke handenarbeid. Op zeker ogenblik stond een oorloze kamerpot op tafel met nagebootste faecaliën er in. Engel maakte ook een vogelmast voor de tuin.
Olga heel vrolijk. John had een heel moeilijk paard bereden, een volbloed, waarop hij de volgende dag (zondag 7 december) een ralley zou medemaken. Hij wilde daarom vooral niet stijf worden en was dus bang voor koude, met het gevolg dat onze Engel het te kwaad kreeg met de hitte. Jo der Kinderen was wel enigszins onder de indruk van het gehele geval, van de drukte, het lawaai, de vieze grapjes waarvan ze niets houdt.
10 december. Willy's bar, d.i. de verjaardag van Wilhelm Cnoop Koopmans, die dan 's middags na kantoortijd al zijn vrienden uitnodigt tot een bezoek aan een bar te zijnen huize. *(Willy Cnoop Koopmans, echtgenoot van Daisy van Tienhoven. Later gescheiden en hertrouwd met de gescheiden echtgenote van H. Heineken).*Daar vonden we dus al die jonge mensen en hun vrouwen. Ze gingen alle samen eten bij Kempinsky en daarna naar Carlton waar ze gingen dansen op de tonen van het orkest van Hilton. Tom en Ot gingen ook mee, waarom Hilda ze op verzoek van Daisy geld gaf, f 10.-, maar het bleek naderhand dat ze veel meer hadden moeten verteren en dat ze maar matig ingenomen waren met de aard van het feest. Ze waren ook gehinderd door de weinige notitie die Willy van Daisy neemt bij zo'n gelegenheid en de overmaat van notitie die van Willy wordt genomen door een stel jonge vrouwtjes als Heineken, Von Balluseck, Dutilh enz. Maar 't zijn allen goede vrienden en de werkelijkheid is vermoedelijk onschuldig.
21 december, Zondag, ga ik met twee verslaggevers van het Volk naar Rottumeroog. 's Avonds te Leeuwarden hotel Phoenix.
22 december. 's Morgens per auto naar Oostmahorn omdat men ons niet had geroepen en per Insulinde naar Rottum buiten om, doch onder het strand door bij Schiermonnikoog, vervolgens over het rif te Rottum, aankomst ca. 13 uur. Er stond vrij veel zee en branding. Dit gaf mij een enigszins zeeziek gevoel. Ik was blij met de bonten jas van Charles. Ik word wat oud voor dergelijke tochten. Visser van Oostmahorn was ook mee. De verslaggevers waren P. Bakker en Föncke Kupers, een tekenaar, tevens zanger. Rottum ziet er droevig uit en doet meer dan ooit denken aan het "Behouden huis" op Nova Zembla. De schuur is afgebroken en het huis staat enige weinige meters van de rand der duinen, die stijl zijn afgeslagen. Het moet indrukwekkend zijn hier bij hoge zee. De Voogd, de vrouw van de Voogd, Jan Toxopeus, 2 knechten, 2 meiden en enige toevallig op het eiland vertoevende mensen, o.a. een sergeant in verband met de verlegging van de telefoonkabel. De Groninger kaap staat op het strand en zal vermoedelijk over enige tijd in zee staan. 's Avonds zitten we in de kamer van den Voogd en komt het gesprek als vanzelf op "ontwapening", Het blijkt dat ik de enige ben die zich beslist uit vóór een verdediging van het vaderland. Ieder uit zijn mening: De domste is Visser van Oostmahorn die niet gelooft aan het bestaan van gevoelens waaraan hij zelf niet gelooft. Hij kan zich niet voorstellen dat er ooit weer oorlog komt, dus gelooft hij er niet aan. P. Bakker van het Volk valt niet mee. Föncke Kuper is een aardige kerel, een fijne natuur, met een fijn gezicht ook. Dat van Bakker is grof, onbeschaafd. Hij is niet zo kwaad, maar onontwikkeld. Ik vind het moeilijk hun praat aan te horen en dan te weten dat 1/3 van de natie en wellicht meer, net zo praat. Ik ga om 9 uur naar bed, leg de bonten jas op het bed en slaap goed tot ½ 8 volgende morgen.
25 december, le kerstdag. Zacht, regenachtig weer. De toestand wat het land aangaat: Er is een stijgend aantal werklozen, thans naar ik meen 100.000. Er wordt veel gedaan voor de leniging van de nood. In ons Indië gaat het goed wat de politiek aangaat, overigens malaise. De sociaal-democraten hebben zich bij monde van Albarda verklaard tegen deelneming aan een mobilisatie.

De Vrijzinnig democraten zijn weifelend. Wat hieruit zal voortkomen is nog niet te zeggen. Engeland: Een groot aantal werklozen, naar ik meen 2.000.000. De Round Table Conference waaruit vermoedelijk zal voortkomen de Dominion Status van Brits Indië. Duitsland. Een zeer groot aantal werklozen. De Nationaal Socialisten hebben een grote aanhang. Amerika: 5.000.000 werklozen. Frankrijk: geen werklozen. Italië tot dusver zeer vechtlustig, maar financieel gaat het slecht met Italië, zodat die vechtlust misschien iets zal verminderen. Rusland. De mislukking van het vijfjarenplan of althans een dreigende mislukking. Het proces tegen een aantal professoren en ingenieurs. Een doorgestoken kaart.
26 december. Hilda eerst 's morgens naar Moeder op het Houten huis (zij is 86).*(Houten huis: huis op het terrein van het Witzand waar mijn grootmoeder haar laatste levensjaren doorbracht).* Ze ging per trein en daarna per auto heen en terug naar het Houten huis, vond Moeder in bed, liggende, wel achteruitgegaan in uiterlijk, maar geheel helder. Ze weet echter niet dat het Kerstmis is en ook niet hoe laat. Hilda heeft haar met opzet niet gezegd dat het Kerstmis is. "I'll soon get up, zegt Moeder, the hot water is ready".Hilda gaat ook naar het Witzand, waar ze de talrijke met vele cadeaux begiftigde familieleden aan de ontbijttafel vindt, erg vrolijk en hartelijk. Dan vraagt Charles of ze weet dat Jan en Charlotte zullen overkomen en als Hilda zegt dat dit wel mogelijk is, zegt Charles dat hij niet "on speaking terms" met Jan is. Hilda zegt dat hij mogelijk wel zal logeren in "zijn moeders huis". Dan nog een altercatie met Charles over het feit dat ze hem niet om een auto heeft gevraagd en nu een taxi heeft gehuurd en dan zegt Hilda dat "we nou maar niet boos moeten zijn en elkander een zoen geven".
28 december. De sneeuw is weer verdwenen en het is mooi zacht weer. Wij kregen Jan Maurits bij ons, die bleef logeren en met wien wij heden naar het Houten huis en Witzand gingen per auto. Jan Maurits was getroffen door het uiterlijk van Moeder, die hij erg achteruitgegaan vond. Hij blijft logeren op 't Witzand. Bij Olga zijn wij in afwachting. In de nacht van 29 op 30 december te Amsterdam is de kleine Henriette Constance geboren, wegende 7 pond. Ik zag het kindje en Olga 30 dec. in de namiddag en vond het een heel mooi meisje. Alles gaat voorspoedig.
31 december. Oudejaarsdag. 's Avonds waren Hilda en ik en Engelien thuis. Ik las uit de brieven van Mama en ook Corinthe XIII. We aten oliekoeken en hadden een gezellig huiselijk avondje, gingen om ½ 12 naar bed. In bed liggende hoorde ik om 12 uur nog enige schoten en toen was het nieuwe jaar l931 begonnen.

1 9 3 1

In1930 was Tom de Booy teruggekomen uit Nederlandsch-Indië en had ontslag genomen uit de Marine. Na enige aarzeling besloot hij in dienst te treden van de Reddingmaatschappij als assistent van zijn vader om die te zijner tijd op te volgen. Mijn vader begon het in de jaren dertig dus wat rustiger aan te doen, al is daar aanvankelijk niet veel van te bespeuren).
Het begint niet mooi. De belangrijkste kenmerken van dit nieuwe jaar zijn wel: 1. De bijna overal heersende werkeloosheid, het ergste in Amerika, Duitsland, Engeland, toenemend bij ons en in Frankrijk. Ook in Australië. 2. De drang naar onafhankelijkheid van Brits Indië, waaraan Engeland zal moeten toegeven en hetwelk zijn invloed zal doen gelden in ons Indië. 3. De houding van de sociaaldemocraten in Nederland, die hun land liefhebbende dit niettemin niet met de wapenen willen verdedigen.
1 januari l931. Een vervelende dag. Enkele gelukwensen van kleinkinderen en van Tom en Ot. 's Avonds met Hilda en Engelien naar de Gijsbrecht in de front bovenloge. Muziek van Diepenbrock ook bij de reien, tengevolge waarvan de woorden van de reien verloren gaan. Arntzenius dirigeert.
Kloris en Roosje heel aardig. De 1ste maal dat Engelien het ziet. Slemp die naar niets lijkt en waarover Hilda zich schriftelijk beklaagt bij den heer Merckelbach, op welke klacht zij geen antwoord ontvangt. De pummel!!!
7 januari. Met Tom naar Wijk aan zee en daar vriendelijk ontvangen door Roland die ons uitstekende koffie schenkt. Ik lees de Commissie de les naar aanleiding van haar gedrag. 's

Middags muziek met mevrouw Kempen geboren Van Heukelom, een aanvallige nicht van Hilda, die wat degelijker amusement of bezigheden wil hebben dan vroeger en die nu zal vinden in muziek met mij. Ze speelt heel muzikaal.
17 januari. Proeftocht Tjinegara. Er waait een zware storm uit het NW dus gaan we niet uit doch in stede daarvan naar Amsterdam. Maak kennis met De Kat Angelino, die ik als tafelbuur heb. Hij is de schrijver van een groot werk over Indië. Richtlijnen van het koloniaal beleid; wil dat wij een practische politiek voeren, geen universiteiten oprichten op een onderbouw van niets. Laat de Javaan zelf tonen wat hij kan. Niet spreken van weggaan, maar werken uitvoeren in het belang van de economische opbouw van het volk. Landbouwscholen. Engeland is een voorbeeld van hoe het niet moet. Hij meent dat Engeland India verloren heeft. De Kat Angelino is ambtenaar aan dept Koloniën voor Chinese zaken. Het Chinees heeft 40.000 tekens. Kent men er 10.000 dan is dat mooi, met 4000 kan men zich behelpen. *[volgen voorbeelden van chinese karakters, tijdens de maaltijd opgetekend].(A.D.A. de Kat Angelino, 1891-1967. Schrijver van "Staatkundig beleid en bestuurszorg in Nederlandsch-Indië"(1929-1930.).* Als ik thuiskom hoor ik dat Moddergat 5 man heeft gered. We wilden dit station juist opheffen.
18 januari, zondag, eten wij 's avonds bij Jim en Erminie in het Carlton hotel met 2 Amerikaanse vrienden, Mr. en Mrs. Mac Keller, de vervelendste mensen die ik nog ooit heb gezien. Het publiek in Carlton over het algemeen weinig elegant. Er zat een partijtje Six-en. De weduwe professor Six, oude Jan Six met z'n zuster en nichtjes. De muziek van Strauss, 40 man, die walsen speelde.
25 januari zondag. NW wind, een beetje ruw. Hilda heeft de laatste dagen griep, ligt te bed met pijn in het gehele lichaam. Engelien ligt ook weer te bed, intussen ontzaglijk etende, ook lachende. 't Is een vreemde ziekte. Ik ben heden naar het Houten huis gegaan en ik sprak met Moeder. Gisterenavond heeft zij tegen Charles gezegd:"I'm off. Where am I going". Toen heeft Charles gezegd:"Where you will find rest; to a very good place". "That is good", heeft ze toen gezegd.
26 januari, maandag. Heden is Moeder te ongeveer 3 uur gestorven. Hilda ging vanmorgen naar het Houten huis, heeft haar nog levend gezien, maar toen had de dokter reeds een morphine inspuiting gegeven. Ik ging met de trein van 5 uur met Mies *[Boissevain-Hooglandt]* en zag Moeder, het gezicht heel fijn en teer. Heel mooi, maar niet het gezicht dat wij kenden, meer lijkend op een plaatje uit haar jeugd.
18 februari. De toestand in het buitenland is als volgt: Engeland in grote financiële moeilijkheden. Snowdon. Toenemende werkeloosheid. Spanje in grote politieke moeilijkheden. De koning doet vele pogingen een kabinet samen te stellen. Rusland hard bezig aan het 3 jarenplan, is door zijn goedkope werkkrachten en reusachtige productie een groot gevaar.
19 februari. Een man die lang werkeloos was heeft een schilderij van Rembrandt in het Rijksmuseum ernstig beschadigd met een bijl.
7 maart. Ik naar de begrafenis van Govers te Callantsoog. Het is een erg koude dag. [...] Eindelijk komt de stoet aan. Eigenaardig gebouwde rijtuigen. We gaan naar het kerkhof om de kerk, die er zo aardig uitziet - gerestaureerd - met z'n eigenaardige toren. Mooi het wit van de toren met z'n groene kap en die blonde duinen. We houden de hoeden op. Wat doen die bidders onhandig met de touwen, die ze maar niet van onder de kist vandaan krijgen. De burgemeester Breebaart spreekt eerst en vergelijkt het leven van Govers met een boek dat nu gesloten is. Dan kom ik, en eindelijk burgmeester Lovink,, mijn oude vriend. Een bedankje van een familielid.
Govers was een boer met een goed verstand en een gevoelig hart, die veel van bloemen hield en mij herhaaldelijk hetzij bloemen of bollen aanbood bij mijn bezoeken aan Callantsoog. Toen ik hem toesprak toen hij 40 jaar lid van de Commissie was en hem een wandelstok met gouden knop aanbood zei hij: dank je wel voor je drukte. Maar hij was erg trots op zijn stok, wees iedereen de knop met de daarin gegraveerde opdracht.
18 maart. Vergadering bij Charles op diens flat van het Handelsblad en daarna diner bij hem. Zijn bedoeling was zijn medecommissarissen te beïnvloeden, maar hij had daarmede geen succes. Als

ik 's avonds 23 maart thuis kom word ik ontvangen met gelukwensen van Hilda en Engelien omdat ik de gouden De Ruytermedaille heb gekregen van de Koningin. Dat is een hoge onderscheiding, die niet veel wordt verleend. We zijn de laatste dagen in correspondentie geweest met Johan Bouvelet, een ouden Fransen vriend van l904 te Adelboden. Hij komt zaterdag logeren. Deze winter is een winter van heel veel griep.We hebben in het geheel niet kunnen schaatsenrijden.
28 maart. Bouvelet vanmorgen afgehaald om 11.30 uur en herkende hem. Naar de Nederlandse Bank om bij te wonen het uitreiken van de De Ruytermedaille aan den kapitein van het Hospitaalkerkschip "De Hoop" door Vissering. Ik ben nu ook in het bestuur van die vereniging. Ik ben nu in de volgende verenigingen en betrekkingen waaraan ik iets te doen heb: NZHRM - Zeemanshuis- Raad v.d.Scheepvaart - Amsterd. Montessorischool - Ned. Bouwmaatschappij - Adderfonds - Oosterse Handel en Rederijen - Hospitaalkerkschip "De Hoop" - Handelsblad - Concertgebouw.
29 maart. Naar de Mattheus Passion met Hilda, Engelien en Bouvelet. De uitvoering was prachtig, vooral wat de koren aanging. Onder de solisten was Mia Peltenburg te lief, Carl Erb te gemaniëreerd. De uitvoering was over het geheel ontroerend. We gingen 's avonds met Bouvelet naar het diner in het Amstelhotel, 52 mensen, ter ere van Mengelberg. *[opsomming van de meeste aanwezigen]*. Het diner uitstekend maar ik at weinig en drink nagenoeg niet. Intussen werden wij vermaakt door de Berlin Harmonist society, een zevental mannen die zongen op de manier van de Revellers, heel knap. Dansen met een jazzband en Hilda en ik deden een walsje. Om 3 uur naar huis. Aardig om te zien het plezier van Mengelberg en de aardige wijze waarop hij omging met die Revellers. De speech van Schmuller, vooral heel aardig waarin hij Mengelberg aanspoorde om nu voortaan in Holland te blijven. Keyserling, die zeide dat men om een philosoof te worden de wereld om moet gaan in tegenstelling tot Kant die een groot philosoof was en Koningsbergen nooit heeft verlaten. De beschaving van Amerika die te meer vervlakt naarmate het aantal verdiepingen stijgt.
Maandag 30 maart. Gezellig geluncht, waarna Bouvelet vertrok. We hebben een zachte herinnering aan dezen fijnen zwakken man, dien wij door de drukte van de laatste dagen te weinig gesproken hebben. Hij heeft een fijne geest, een grote beschaving, is meer beschouwend van natuur dan handelend, melancholisch. Hij is gepsychoanalyseerd door dr. Maeder in l9l7.
Woensdag 1 april. 's Avonds naar Zwolle en Hattem met Hilda in de 3de klasse, erg vol. Enige aardige meisjes studenten. Ook een jonge man, die niet tot de padvinders zal toetreden omdat deze op het standpunt staan, dat ze hun Vaderland zullen verdedigen wanneer dit in gevaar mocht komen. Verwonderlijk dat men thans dingen openlijk kan zeggen die men in mijn jeugd en lang daarna niet zou hebben kunnen zeggen. Zelfs is er tegenwoordig enige moed nodig om te zeggen dat men zijn vaderland wel wil verdedigen.
12 mei. Vandaag vergadering van de Montessorischool. Eindbeslissing hoop ik. *(Dit betrof de plannen van de gemeente Amsterdam tot uitbreiding van de bestaande gemeentelijke Montessorischool en vestiging van een nieuwe, dichtbij de plek waar de reeds bestaande Amsterdamse Montessorischool had willen bouwen).* Ik had voor deze vergadering een stuk opgemaakt, een overzicht inhoudende wat inzake de bouw van de school in de laatste tijd was besloten en de staat van weifelmoedigheid waarin wij waren geraakt. Na dit te hebben voorgelezen nam Sillem ontslag uit het bestuur omdat hij geen vertrouwen had in het slagen der school. Polenaar zeide integendeel ontslag te zullen nemen zo wij niet zouden doorgaan. Ikzelf was de laatste dagen ook weifelmoedig genomen, doch het optreden van Polenaar gaf steun. Gelukkig nam niemand verder meer ontslag en kon ik dus constateren dat wij zouden doorgaan.
12 juni. Naar Katwijk, onderhoud met Taat. Vervolgens naar het oudheidkundig museum te Leiden op het Rapenburg, dat er zo mooi uitziet met zijn statige huizen. Vervolgens naar prof. Snouck Hurgronje die woont in het vorstelijke huis Rapenburg 61 en die veel vertelt: over het Oriëntalistencongres in september, over zijn aanraking met de regering van Marokko en met Washington, over Atjeh - zijn aanraking met de zoon van Toeangkoe ... van Koeala Batoe, die

een groot zeerover was voor onze komst op Atjeh. Hoe zijn kampong vermeld werd door de Engelsen. Hoe zij daarna een Kling verbrandden, hoe die zoon niet alleen aan opium maar ook aan drank zich te buiten ging en in half benevelde toestand veel praatte. Een Arabisch dokter had hem gezegd dat door drank de maag uitzette en door opium inkromp. Hij meende nu dat de maag goed zou blijven als je beide gebruikte.

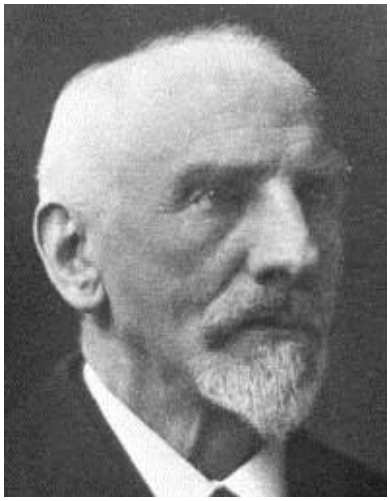

Christiaan Snouck Hurgronje Orientalist. 1857-1936

23 juni. Heden word ik 64 jaar oud. Ik ben nog vlug ter been en ben nog jong voor mijn leeftijd, begin echter soms naar rust te verlangen. 's Avonds diner met 14 mensen, de tafel prachtig versierd met donkere rozen door Ot. Het was een allergezelligst diner. Prachtig weer en we zaten verdeeld tuin en voorkamer. Het strompelige lopen van Theo, de gebogen houding en het oude vervallen gezicht zijn zielig om te zien maar de wilskracht is groot en altijd is hij klaar voor een of ander grapje. Het was aardig Betsy bij ons te hebben en dikwijls dacht ik aan onze Mik. Theo hield een ietwat ongelukkige speech waarin hij o.a. zei dat hij altijd had gevoeld dat Mik ver uitstak boven haar broeders en zusters, hetgeen voor Jo niet zo prettig was en hetgeen Mik nog veel erger zou gevonden hebben had zij het gehoord.
29 juli, te Braunwald. Ik por Hilda om 6 uur en we wandelen over Braunwaldalp , een wandelingetje van 1 uur. Alfred van Eeghen en Fee komen op weg per auto van Baden Baden naar Eggishorn, waar Cor van Eeghen op het ogenblik is. *(Zoon van Cor van Eeghen en Mary Boissevain).* Alfred is een erge kletsmeyer, een man dien ik niet gaarne lang in mijn omgeving zou zien. Hij is ook een erge koopman, wat mij niet aantrekt, maar hij heeft ook goede kwaliteiten: 1e dat hij van de drank is geraakt en 2e dat hij trouw blijft aan Fee, die dan ook een merkwaardig natuurlijke, ware persoonlijkheid is. Ze eten bij ons.
30 juli, Donderdag. Naar Oberstaffel en daar ik, Alfred, Engelien, mej. Ramondt en mej. Würdemann en twee Engelsen verder naar Karrenalp. Karrenalp woest en ledig. Niemand onzer had ooit de tocht over Karrenalp naar Bärentritt gemaakt. De Engelsen ontdekten een voetpad. Het lopen over de gladde stenen viel niet mee. We passeerden schapen, prachtig wit van wol en heel mooie lammeren. Eindelijk besloten wij links af te houden naar de plaats die wij aanzagen voor de plaats waar de Bärentritt ons naar beneden zou brengen. Alfred van Eeghen was al spoedig gaan spreken over de gevaren, over de mogelijkheid dat terugkeer noodzakelijk zou worden. We kwamen bij de rand en zagen nog niets van Bärentritt. Engelien zag een beek rechts en om naar Bärentritt te gaan moesten we over een beek. Op dit ogenblik kam een man in het zicht, die ons de weg weeg naar rechts langs het voeetpad. De Bärentritt zelf is niet moeilijk. Wij kamen om ½7 thuis, waren dus 7 uur onderweg geweest en hadden weinig gerust. Alfred was bekaf en zou volgens Fee nu wel stof hebben om 10 jaar verhalen van te doen. Ik was ook moe, had wel wat te veel gedaan, had 's avonds nog boven de 100 en volgende morgen nog 80, terwijl mijn normale pols 55 is. *(Ik herinner mij die tocht heel goed, vooral omdat ik boos was op Alfred die niet*

wilde geloven dat we eerst over een beek moesten gaan en niet zo gauw al weg van het pad. Ik zie hem nog op zijn buik liggen en naar beneden kijken en zeggen "ik zou dit nog wel kunnen maar de dames niet", terwijl ik steeds maar riep, "eerst de beek over". Maar wie luistert naar een kind van 13, al heeft ze een wandelkaart?).
8 september, dinsdag. Naar Leeuwarden op uitnodiging van de Rotaryclub. Gezien: te Hoorn aan het station een mooi Urks meisje in de Urker dracht als van ouds, heel netjes, wuivende tegen iemand in de trein, het mooie landschap van Friesland, beschenen door de zon, soms in de schaduw van de grote wolken, bij de boot een oude magere meer dan 6 voeten lange Fries met lange grijze baard, gekleed in het zwart, een grote zwarte flambard, een heel mooi onderhouden Stavorense jol te Stavoren, het prachtige gezicht op het rustige Enkhuizen, de donkere silhouetten van de toren en de Dromedaris tegen de luchten, op de voorgrond de mooie tjalken ten anker liggende in het Krabbegat voor de vloed. De Rotariërs zullen een comité oprichten in Friesland om ons te steunen.
10 october, zaterdag. 10.30 uur een commissievergadering van de Raad van de Scheepvaart, ik heb mij weder opgegeven voor herbenoeming tot plaatsvervangend lid voor jaren. Als leeftijd waarop men niet meer voor herbenoeming in aanmerking komt heeft de minister 70 aangegeven. Om 11.45 komt Jan B*[oissevain]* mij halen en gaan wij naar het Stadhuis waar wij een gesprek hebben met Hendriks over de Montessorischool. Daarna naar het station waar ik Fik de Beaufort zie en vervolgens naar Delft waar ik om 3 uren tegenwoordig ben bij de hulde receptie prof. Vossnack die 25 jaar professor is. Ik spreek daar namens de twee Reddingsmaatschappijen. Vervolgens naar huis waar Jo bij ons eet en vertelt van haar plan tot verhuizing naar de Bronckhorststraat 46. Er is sinds mijn vorig inschrijven *[van 17 september]* heel wat gebeurd. In Engeland heeft het zogenaamde Nationale Ministerie het budget in orde gemaakt, althans in theorie. Macdonald deed dit onder vreesaanjaging voor de gevolgen van een daling van het Pond. Hij vertoonde daarbij een enveloppe beplakt met Duitse postzegels uit de inflatietijd, postzegels van milliarden marken. Toch bleek het niet mogelijk de gouden standaard voor het £ te handhaven. De wet die bepaalde dat het £ een vaste goudwaarde vertegenwoordigde, werd ingetrokken. Het was een maatregel zo belangrijk dat de gevolgen ervan nog niet kunnen worden overzien. Het pond staat thans omstreeks 9.50 gulden. De Skandinavische landen volgden. Grote spanning op de beurs. Allen die Engelse fondsen of in het algemeen Ponden fondsen bezitten en daartoe behoor ik ook, lijden verliezen, ook allen die Pondencontracten hebben met Engeland. Thans staat ook de dollar zwak. Aan de gulden werd enige tijd getwijfeld. De Nederlandse Bank heeft ook een grote Pondenportefeuille. Vissering trad gisteren af als Directeur van de Nederlandse Bank, is ziek en vervangen door Trip. Er vertrekt nu iedere week een vliegtuig naar Indië, een kranige prestatie. De Koningin is te Amsterdam geweest, heeft geen avondfeest gegeven wegens de "malaise" en is, als gevolg van dezelfde "malaise" door werkelozen op de Dam 'niet vriendelijk', zelfs onhebbelijk ontvangen met de "Internationale" en kreten van :"weg met de Koningin " enz. Overigens was de ontvangst uiterst hartelijk. Bij het vertrek heeft de Koningin daarom in de courant dank gezegd, tevens leedwezen uitdrukkend dat zovelen door de malaise lijden. Ik ben nu geabonneerd op de New Statesman and Nation.
Heden maandag 12 october l93l deelt Engelien ons mede dat zij haar lange prachtige haar zal laten afknippen. Zij hoopt er f 25.- voor te krijgen. Dit belangrijke bericht wordt ons aan de ontbijttafel medegedeeld. [voor een foto van het haar in de zomer van 1931 zie dagboek 76, blz. 96]
Zondag 25 october 1931. Hoe men onderhevig is aan stemmingen merkte ik weder eens op dinsdag 20 dezer toen ik de vorige dag en 's morgens enigszins op mijn manier gegriefd door Tom, een gevoel had alsof ik er maar moest uitscheiden. We hadden 's middags vergadering van de Reddingmaatschappij waarop aan het slot Tegelberg het woord nam, zeggende dat hij nog wat had te zeggen. Hij deelde toen mede of liever herinnerde er aan en stelde vast dat ik 31 october a.s. 25 jaar bij de Reddingmaatschappij zou zijn en hoe hij zo gaarne had gezien dat ik dan de Nederlandse Leeuw zou krijgen. Ik had die in l924 reeds verdiend en nu had hij er met Röell over gesproken, die er alles voor gevoelde en toezegde dat ik hem zou krijgen. Maar Tegelberg ging

ook naar Fock (Hoofdinsp. van de Scheepvaart) en deze handelde onafhankelijk en bezorgde mij de gouden De Ruytermedaille, ook een hele mooie onderscheiding, maar niet de Leeuw, die gedragen kan worden (dagelijks). Toen zei Röell: nu is het onmogelijk! Natuurlijk. Verder sprak hij mij toe met woorden vol waardering voor hetgeen ik in die 25 jaar had gedaan en ik verliet de vergadering in een heel andere stemming. Ik verzocht dat een mogelijke huldiging in kleine kring zou blijven, maar Tegelberg wilde toch dat de boothuizen zouden vlaggen en dit zal nu gebeuren op Zaterdag 31 october. Ik vind het een hele grote eer.
21 october. 's Avonds Hilda Kuenen-avond, Plato Symposion en ik naar een film "Trader Horn", vol wilde beesten enz. Hinderlijk onwaar.
10 november. 's Avonds algemene vergadering van de Montessorischool, gevolgd door voordracht van Portielje. Ik leid die vergaderingen altijd heel slecht.
25 november. Met Oppenoorth naar de boerderij "Arbeid baart Zegen". De boer Oostenrijk niet thuis, maar wel zijn vriendelijke vrouw. De koeien, 24 in de stal, waar de brilleglazen aanslaan van de damp. "Een bietekoei moet zweten". Een viertal jonge beesten nog op het land om de bietebladeren op te eten. De bieten voor het vee liggen bedekt op het erf. De suikerbieten hebben weinig opgebracht. In het voorjaar is haver en gras geoogst en dit gekuild. Daarvan eten nu de koeien en ze lusten het bijzonder. 100 kippen. Een aantal varkens, waaronder een zeug met 10 biggen.
26 november. Naar de begrafenis van Evert Cornelis met Dopper, Rudi Mengelberg, Van Beinum en Stips. Heel veel mensen. Er werd niet gesproken door vreemden, slechts door een zuster van Evert Cornelis.
29 november, zondag. 's Middags naar het Concertgebouw, half en half verwachtende dat er iets gebeuren zou omdat een deel van het publiek ontstemd is omdat gedurende het concert geen hulde betuigd was aan Evert Cornelis. Er gebeurde echter niets. Mooie Cherubini. Vioolconcert Beethoven van Zimmermann, altijd weinig interessant maar goed gespeeld. Variaties van Reger, mooi maar lang. De juffrouw van Jo der Kinderen is krankzinnig geworden. Jo de Booy woont nu in no. 46 van onze straat, hetgeen gezellig is.
1 december. Receptie, diner en toneelvoorstelling, bijgewoond als gast van de Kweekschool voor de Zeevaart of liever van het Fonds ter aanmoediging van 's Lands zeedienst, dat in 1781 werd opgericht na de slag bij Doggersbank en nu 150 jaar bestaat.
Aan het diner tegenover mij Otto van Lennep. Plesman, directeur van Schiphol, die ook tegenover mij zit zegt dat er op het ogenblik geen technische bezwaren meer zijn tegen het bouwen en gebruiken van vliegtuigen voor 200 passagiers.
24 december. Zacht weer. Om 11 uur een bespreking bij Jan Boissevain met Polenaar over onze Montessorischool en besloten 1e: dat wij op zullen treden tegen den wanbetaler Drilsma en 2de: dat wij zullen voorstellen de leidsters te vragen 10 % van hun salaris te offeren. Koffiegedronken bij Jan en gesproken over Joden, dat Polenaar helemaal niet onaangenaam vindt. Polenaar heeft nog Hebreeuws geleerd, maar weet er niets meer van.
25 december. Bij Jo zaten we te luisteren naar de Koningin met Tom en Jo der Kinderen en Heleen Boissevain. Jo der Kinderens gezicht altijd heel strak als enige uiting van vroomheid plaats heeft. De groet van de Koningin was heel mooi, diep gevoeld. (*Jo der Kinderen-Besier was de weduwe van de schilder Antoon der Kinderen. Zij was bevriend met mijn moeder sinds 1915. Voor mij was zij een soort petetante en ik noemde haar Jokoek, omdat ik al een tante Jo).*

1 9 3 2

1 januari l932. Het is vrijdag. Wij hebben gisteren Oudejaar gevierd. Ik ben met Eylard van Hall [neefje] naar de kerk geweest, eerst naar de Nieuwe Kerk, die om 7 uur al vol was en waar het heel koud was en enigszins somber, waarom ik er wederom uitvluchtte en toen naar de Franse kerk met dominee Arnal waar het warm was en mooi door de mooie koperen kronen, maar er waren wellicht een kleine honderd mensen, dus lang niet genoeg om het gebouw te vullen. Ds. Arnal, hoewel een voortreffelijk mens, is niet een groot redenaar en ik heb dan ook altijd moeite

de gedachte bij de preek te houden. Het lukt mij bijna nooit. En vandaag 1 januari zijn we naar het Vondelpark gegaan en hebben met de kinderen en kleinkinderen chocolade gedronken in het melkhuisje en de kleinkinderen en kinderen hielden hun handen op voor geschenken. Veel sneeuwballen gegooid. Tom heeft 30 en 31 gewandeld in de bossen van het Loo en heeft zeer genoten, heeft een kudde herten gezien, vlak bij. Het is niet gemakkelijk met een zoon te werken. Wellicht ook niet voor een zoon om met een vader te werken.
Texel, 's morgens 21 januari l932.
Dinsdagmiddag [19 jan.] vergadering Montessorischool en nu blijkt weer eens bij mij hoe God de zaken dikwijls ten goede keert wanneer men allerlei zwarigheden verwacht, en hoe ook omgekeerd tegenslagen ineens geschieden als men geen vuiltje aan de lucht ziet. Ik had tegen die vergadering opgezien en ging er met een vrolijk hart vandaan. Wij hebben een exploitatierekening die niet sluit, een grote schuldenlast waarvan 5% rente moet worden betaald en we horen niets van de Gemeente over de schoolbouw. Eergisterenavond is althans enige klaarheid gekomen. Ik bracht slechts twee punten ter tafel: de exploitatierekening en de schoolbouw. Wij hebben op voorstel van mevrouw Lugt besloten de leidsters bij te staan zodat ze nog niet behoeven te worden gekort. Dit was een aardig voorstel van mevrouw Lugt.
22 januari. 's Morgens bij Polenaar een onderhoud met de schoolgeldwanbetaler D. Deze verbindt zich hetzij tot verrekening met een obligatie en dan betaling van het gehele verschuldigde bedrag van f 285.- of tot betaling van f 114.- + de helft van het overblijvende. Nu is het 3 febr. en ik heb reeds vergeten wat hij ons toezegde en hij laat niets meer van zich horen.
26 april gegeten bij Mary van Eeghen. Zij is midden in de kerkbeweging daar, van de Vrije Katholieke kerk en is in directe communicatie met de Engelen. Ze vertelt onderhoudend van haar moeilijkheden met haar schoonzoon bisschop Bonjer, van de strijd tegen het Maria altaar, het grote altaar enz. Ze heeft genoeg verdriet gehad in haar leven.
30 april verjaardag van prinses Juliana, die geloof ik 23 jaar wordt. Wanneer en met wien zal zij trouwen? Zullen wij een republiek worden?
Binnen enkele dagen zal de ansjovis weer binnenkomen. Ditmaal voor het laatst. Het is een verschrikkelijke ramp voor ons land dat de Zuiderzee wordt drooggemaakt. Admiraal Engelbrecht zeide van mij dat ik met <u>ieder</u> soort van mens kon omgaan. Hij dacht daarbij niet aan mijn kinderen, want dat is wel het allermoeilijkste, die omgang met kinderen. Hilda heeft het daarin ver gebracht door <u>niets</u> <u>niets</u> van kinderen te verwachten en alles wat ze aan liefde ontvangt niet als een recht doch als een geschenk te aanvaarden. Ik ben nog wel eens boos, maak aanmerkingen, waarop Engelien (onze lieve Engel) dan <u>brutaal</u> antwoordt, ja bepaald brutaal. Ik maakte geloof ik een opmerking over haar niet spoedig komen toen ze voor iets geroepen werd (ik ben het enigszins vergeten) waarop ze erg brutaal tegen mij sprak, blijkbaar woedend. Zelfbedwang. Het was uit zeker opzicht vermakelijk haar zo te zien. Geen betere opvoeders dan kinderen.
1 mei 1932. Zondag. Een warme dag, vochtig. De dag der sociaal democraten. 's Morgens aan het ontbijt 1 Samuel XXV gelezen omdat in Jane Eyre Abigael werd genoemd (Engelien leest Jane Eyre aan Hilda voor). Ik sloeg handig over waar stond dat David alles zou doodslaan "wat tegen de wand pist". In de nieuwe vertaling staat "wat mannelijk is".
Ik heb niet de energie gehad om lichaamsbeweging te nemen. Ben 's morgens met Hilda gegaan naar Freule de Ranitz, die een lieve oude dame is die veel goed doet en vaal houdt van dieren, vissen en bloemen. Overigens wat gelezen en gesuft en met Hilda gepraat, die bedroefd is over de weinige hartelijkheid van Tom, maar die er toch niet graag over spreekt omdat ze bang is dat ik dan minder vriendelijk voor hem zal zijn.
28 mei l932 <u>is</u> het laatste gat in de Zuiderzeedijk gedicht en de Zuiderzee nu dus vermoord met al het moois dat zij bevatte. Het prachtige volksbestaan van visserman. En dit op een ogenblik dat in het geheel geen behoefte bestaat aan land en dat het aantal werklozen reeds zeer groot is. Dit aantal wordt nu vermeerderd met al die vissers. We hadden Chré bij ons na ons bezoek aan het klooster. De lange zwarte pij, de slanke gestalte, het magere gezicht met de wat fletse ogen, de

tonsuur. Hij lijkt op zijn moeder, is spraakzaam, belangstellend, gezellig. Toen ik hem vroeg of ik iets aan het klooster zou geven, zeide hij: geef mij dan liever een horloge want dat heb ik niet. Dat kostte mij f 30.- Hij moest den abt vragen of hij het mocht gebruiken want eigendommen hebben de monniken niet. *(Chré was de jongste zoon van Vaders broer Chrik. Hij ging over tot de R. K. kerk en werd Benedictijner pater).*
4 augustus [te Saasfee]. 4.50 vertrokken, Lange Fluh naar boven. We zien mormeldieren, zes, maar ze fluiten niet. Zwarte vogels van de grootte van kraaien, die elegant zweven en mooie vleugels hebben en die de gids "Alpendolen" noemt. Eindelijk 8.30 op de top. Ik voel me zo dat ik verder kan dus worden we aan het touw gebonden. Nu verder over de witte uitgestrektheid met ijsbrillen op. Er zijn "Spalten", zelfs vele, maar we behoeven geen grote sprongen te maken. Het is nevelachtig. Men ziet niets dan wit, geen bergen. Ik loop langzaam en trek soms aan Engelien. Soms zakken wij verder in de sneeuw, een enkel maal in een "Spalte" tot het middel. Te 11.40 zijn wij in de Britttanniahut op 3030 meter. We doen de brillen af en zitten buiten in de luwte en in de zon en eten soep van Maggiblokjes die erg gauw koud wordt en we kijken naar het panorama, de Monte Moro en de Montemoropas, thans sinds geruime tijd gesloten door Mussolini (waarom?) en naar de Alpendolen die kleine sierlijke vluchten maken en neerstrijken op een rotsblok. Na een uur ongeveer verder over de sneeuw, langzaam dalende tot Platjen. Na een uur vlug naar beneden en 16.45 in het hotel, dus ongeveer 12 uren uit en thuis, waarvan in beweging 9½ uur. Moe, maar niet te moe. Het tenu van Engelien was een donker trainingspak, een rode doek om het hoofd of niets. Dit trainingspak is in staat van verwording tot groot genoegen van E., die hoopt op een gekleurd pak, bijvoorbeeld bruin.
6 augustus. In Grand Hotel zijn ook professor Diepenhorst met vrouw en zoon.*(Pieter Arie Diepenhorst, 1879-1953).*
Vader en zoon zijn hedenmorgen de lange gletschertour begonnen en kwamen enigszins onder de indruk terug. Prof. D. is flauw geweest en bijgebracht met Kirschwasser. De jonge Diepenhorst is erg verbrand en ligt met koorts te bed. Ze hebben er iets korter over gedaan dan wij en hun sneeuw was zachter.
20 september, Dinsdag. Opening van de Staten-Generaal. Dit gebeurt tegenwoordig met meer praal dan voor enige jaren gebruikelijk was. De Koningin wordt door de overgrote meerderheid van het publiek met grote hartelijkheid begroet, maar niet door de communisten die op die dag in Den Haag demonstreerden en die daartoe (want er waren 371 werklozen bij) door B & W van Amsterdam in staat waren gesteld doordat ze waren vrijgesteld van eenmaal stempelen. Ze konden dientengevolge naar Den Haag gaan en maakten daar herrie. Wijnkoop en nog een communist die lid van de 2de kamer zijn kwamen op het laatste ogenblik de ridderzaal binnen en schreeuwden "Weg met de Koningin", althans iets dergelijks, toen het "Leve de Koningin" werd aangeheven.
28 september. Het aantal werklozen is bij ons ongeveer 300.000. Thans zou het de tijd zijn voor de Sociaaldemocraten om met hun heilbrengend stelsel te komen, maar ze hebben er geen en dat kan ook niet anders. Ze veranderen wel enigszins. Ze denken niet meer aan revolutie. Merkwaardig is het aangroeien van de partij der activisten, fascisten, die met zwarte hemden lopen. Elke partij wil weer tonen dat zij er is. De Amsterdamse Jeugdcentrale met vele grote rode vlaggen met tamboers en pijpers als die der mariniers, de Rooms Katholieke Graalverenigingen met veel kleurige vlaggen en mantels, de Padvinders met Oranje vlaggen enz.
Uit een brief van Alfred ontvangen zondag 23 october l932, verzonden uit Soerabaja 12 october l932.
Beste Vader en Moeder. Je zult uit de telegrammen wel gelezen hebben dat tijdens inspectie de Krakatau gebalikt is. We hadden net geluncht en zouden inspectie over 't schip maken. Op de brug gekomen helde 't schip plotseling sterk naar SB en kapseisde in 3 min. tijd. De radioman gaf op last van den Commandant op 't laatst nog SOS af dat door diverse Marineschepen opgenomen werd. Misschien is een golf door zuiging van het schip ontstaan, naar binnen gekomen in 't mijnenruim en daar 't schip zeer weinig stabiliteit heeft is dit de druppel geweest die

de beker deed overlopen. We enterden tegen 't scheve dek op en klommen over de reling op de nu vlakke bakboordszijde van het schip. Uit de machinekamer klonk geroep - we lieten trossen afvieren en de mensen kwamen zo boven. Een bel luidde steeds, de electrische schel uit de spen geloof ik. De seiner was te water geraakt en zwom naar de mast. Hij werd teruggeroepen. Op 't dek zaten in groepjes de inlanders stil te kijken. [...] De dokter verbond de gewonden uit de verbandkistjes uit de sloepen. Strijken van sloepen zou onmogelijk zijn geweest zijn. Bij de reddingvesten was bijna niet te komen door de slagzij. Per Dornier zijn we terug gekomen. Binnen 45 minuten waren 6 vliegtuigen ter plaatse. [. . .] De kolonel van Reede heeft een gescheurde rib, niet ernstig. Iedereen was tijdens het ongeval zeer kalm en al dachten de meesten" voor 90 % komen we hier niet levend af, zo was van enige opwinding niets te bespeuren. Stabiliteit is iets waar men niet sceptisch genoeg tegenover kan staan. Het schip voer rustig - kalm weer - geen vuiltje aan de lucht - in 3 minuten weg. Het deed mij denken aan één van de vele torpederingen in de wereldoorlog (the Merchant Navy. Archibald Hurd) maar met dit verschil dat wij boften met het ondiepe water waarop 't geschiedde. Gelukkig dat de ketels niet sprongen. Ik zag een stroom water de schoorsteen inlopen waar ik vlak bij stond en dacht er het mijne van. *(Johannes van Reede (1883-1932), chef-staf Soerabaya, die toevallig ter inspectie op het schip was, met Alfred de Booy als adjudant. Daar hij ter plaatse de hoogste in rang was werd hij geacht de verantwoordelijkheid te dragen, met nadelige gevolgen voor zijn marineloopbaan)..*

1 9 3 3

Gisteren en vandaag zondag 22 januari 1933 prachtige dagen. Gisteren schaatsengereden op een ijsbaan bij Sloten en vandaag met Engelien en Tom met het treintje naar Amstelveen. Daar op de Poel, waar het ijs heel mooi was, doch nog niet heel sterk, niet veel dikker dan 6 cm. Het is prachtig rijden op die ruime uitgestrekte Poel. Bovenkerk aan de overkant, de kerk vlak aan de kant met een paar grote bomen er bij. De mooie violetkleurige atmosfeer. Ik rijd nog goed voor mijn leeftijd.

Zaterdag 28 januari. Minder wind, wat minder vorst, 's morgens -8 Celsius wind No-Oost.12.30 met Engel per auto naar Wachthuisje NZH tram, vandaar per bootje naar tram en zo naar Edam. Daar opgebonden en naar Volendam. Onderweg gesproken met diverse bejaarde Volendammers, die diverse scheldnamen hadden, een o.a. Mossel, ook mijn oude vriend Pinkhof, die als baanveger fungeert of als baanwachter met een bus. Met Mossel wat gepraat over de toestand. Er is nu geen gelegenheid te vissen vóór juni op aal. "Het aantal vaartuigen is sinds 1918 met 120 verminderd. 120 jonge mannen lopen zonder werk en 130 zijn er op de fabriek. Het wil wat zeggen onder een baas te komen op een fabriek als je vrij bent geweest. Het vissermansleven is een vrij leven, je verdient je kost niet zonder werk, maar 't is vrij. Je enige baas is de natuur". Ik vraag naar "Willem III". Hij leeft nog, is "veel beterder" dan vroeger. Z'n broer van 7 voet is lang zo flink niet. 3 andere broers zijn dood. Die Volendammer visserman, scheldnaam Mossel, zeide mij nog dat de Urkers de snorrevaartvisserij hadden opgegeven, dat die althans was gestaakt omdat de kosten te groot waren. Men moest teveel percenten opbrengen voor het geleende geld en dan nog ziekteverzekering en ongevallenverzekering en een vast loon aan de bemanning. Waarom de Volendammers niet boven de dijk visten: dan heb je een motor nodig. Een heel spul kost ongeveer 2400 gld.

Zondag 5 febr. 1933. Zo even het hoogst ernstig bericht ontvangen van Tom [zijn zoon], die marinemedewerker van het Handelsblad is, dat aan boord van de Zeven Provinciën, ten anker liggende voor Olehleh, oproer is uitgebroken. Er waren 9 officieren aan boord. De Commandant en de overigen waren aan wal. Het schip ging onder stoom en vaart nu rond. De commandant is er niet in geslaagd zijn schip te achterhalen. Het schijnt zeer ernstig dat zo iets kan worden voorbereid en uitgevoerd zonder dat er iets van uitlekt. Tom zal nu het Handelsblad moeten adviseren wat in de courant moet worden geschreven. Mij schijnt het toe dat de Departementale geest altijd funest is. Het is een geest van bureaucratische schrielheid, daarbij oneerlijk, niet recht door zee.

10 februari. De Zeven Provinciën heeft zich overgegeven op sommatie en na het doen vallen van een vliegtuigbom op het voorschip, waardoor een begin van brand ontstond. Tom telefoneerde het mij vanmorgen om circa 7 uur. Het schip is dus 5½ dag onder de muiters geweest. Tom deelde mij mede dat het weder onder commando was van de officieren die aan boord waren. Door die bom zijn een 25 mensen gedood en andere gewond. Het geheel is een schande voor ons land. Zoals de zaken stonden kon het optreden van de Regering wel niet anders zijn. Ten slotte schijnt de bom eigenlijk te zijn bestemd om naast het schip te vallen.
Niël en de bom. *(Niël was de beheerder van het magazijn van de NZHRM op Wittenburg*)
"Wel Niël en hoe gaat 't op Wittenburg." "Dat bommetje heeft geholpen. Ze benne der heel wat beleefder geworden. Ze dachten dat de Regering bang van ze was. Dat viel ze tegen."
30 maart, donderdag. Door het geval van de Zeven Provinciën komt Alfred voorlopig niet terug. Hij is nu tijdelijk chef van de staf te Soerabaja en bekleedt dus een heel belangrijke functie in heel moeilijke tijden. Overigens is het meest belangrijke de toestand in Duitsland, waar Adolf Hitler nu dictator is. De machtigingswet die aangenomen is geeft hem bijna onbegrensde bevoegdheden. In verscheidene toespraken van hem en van minister Göring wordt op min of meer bedekte wijze gewezen op de wenselijkheid van het verdwijnen der Joden. De berichten die men ontvangt omtrent Jodenvervolgingen spreken elkaar tegen. Thans wordt met boycot begonnen ingaande 1 april.
17 april 1933. Ik ben 2de paasdag 17 april naar Delft gegaan voor de nationale hulde [wegens de geboorte van Willem de Zwijger, 400 jaar geleden]. Per taxi naar Museumplein, daar mij aangesloten bij groep 40, de groep van de niet-aangeslotenen. [Om] 9 uur gewandeld naar het station, naar schatting een paar duizend mensen. Een eigenaardig gevoel is het in zulk een stoet meer te lopen. Op de NZVoorburgwal komt de Amsterdamse Burgerwacht er bij, een troep van 100 man en een aantal dames, allemaal in hun Burgerwachtpakjes die ik niet mooi vind. Ze dragen allemaal een rottingkje, hebben zwartwollen mutsen met kwasten en zien er ernstig en flink uit. Daarop volgde een troep van de Vrijwillige Landstorm en daarop kwam ik. Gehoon en gelach van het verkiezingsbureau der communisten en bij het station roept een man: Dat is nou alles voor die kerel die z'n hele leven z'n snavel dicht heeft gehouden! We komen op het station waar ik Oyens ontmoet en samen gaan we 10.38 met een extra trein naar Delft. We zitten in een wagen met de Burgerwachtmeisjes, waarvan er één nogal lawaaiig is en vechterig. Delft prachtig en prachtig. Vele vlaggen en mensen. Ik loop eerst achter een troep Scheveningse vissersvrouwen, schitterend, hun mooi gekleurde mantels met die opstaand achterover hellende kragen. De helderwitte kappen en de wijde rokken. Dan die fijne gezichten.
Bij de Oude kerk rechtsaf en dan naar een straat opzij. Daar blijven we staan en sluit ik mij aan bij de Oudstrijders Militaire Willemsorde waar ik onder de oude Marinemannen terecht kom. 't Duurt wat lang en ik sluit me daarom aan bij de Burgerwacht van Overschie die voorbij kwam marcheren en waarvoor ruimte werd gemaakt. Zo kwam ik op de markt. Er heerst een aardige stemming, zeer ordelijk. Eindelijk begint generaal Snijders, daarna komen nog een 3tal anderen, en ten slotte de zogenaamde eedsaflegging bij de steen. Ik sta dicht bij de steen.
De gehele huldiging heeft geleden door de invloed van de Vlamingen die er politiek in gebracht hebben. Ze willen weder één worden met Nederland. Dat is de oorzaak geweest van de afwezigheid van Hare Majesteit de Koningin en de Regering bij deze plechtigheid, die overigens zo sympathiek was. Na de eed, die werd afgelegd onder leiding van naar ik meen een Vlaming, althans iemand met een Vlaamse naam, kwam ik, door achter de Adelborsten mede te lopen, in de kerk, waar allen zouden defileren voorbij het graf van Willem de Zwijger. Zo kwam ik ook langs het monument dat wij met de Van Speyck in l896 medenamen van Venetië. Het is heel mooi, van Canova, en er staat o.a. op: Willem George Frederik, graaf van Nassau, geb. 1774 overl. 1799 te Padua. Toen wij er in l896 kwamen bleek het graf ledig en vertrokken wij alleen met het monument. *(Deze prins is toch nog datzelfde jaar in Delft begraven, daar de Italianen na het vertrek van de Van Speyck zijn stoffelijk overschot alsnog vonden en per trein naar Nederland zonden. De begrafenis vond plaats op 3 juli 1895*). Doordat ik mij tussen Marine en Leger had geplaatst, was ik weer vroeg

aan het station. Daar vroeg mij een meneer of ik iets gezien had. Hij zeide dat ik mij ook een tijdje bij zijn groep had aangesloten en dat zijn groep niets had gezien noch gehoord omdat er bij hen geen luidsprekers waren. Ook de Scheveningse groep van vissersvrouwen had niets gehoord, noch gezien, waren niet op de markt geweest. Ook de oudgedienden niet. De dragers van de Militaire Willemsorde zaten uit vermoeidheid op de straat. De regeling was hier dus heel slecht geweest, maar ik was alleen en kon dus dingen doen die een groep niet kan doen.
11 mei 1933. [op weg naar Terschelling] Te Leeuwarden Nella Hissink [schoonzuster] aan de trein. Zij vertelt ons van een vergadering van het Nationaal Jongeren Verbond waarbij circa 500 jongens waren en waar een communist een stinkbom gooide en jongens van de Jongeren Vredesactie protesteerden tegen het Wilhelmus. Alles wat Nella vertelt neem ik slechts onder beneficie van inventaris aan.
30 mei 1933. Dinsdag. Ik was moe. Naar 't kantoor wandelende merkte ik al in de Ruysdaelstraat dat ik niet vast was op mijn benen. Dit werd geleidelijk erger, op de brug bij het Oosteinde was het niet meer twijfelachtig dat mij iets mankeerde. Ik vond het echter niet erg genoeg om niet door te gaan. Bij het Amstelhotel kon ik niet meer lopen zonder te vallen, dus ging ik leunen tegen het hotel en vroeg de piccolo een taxi te bestellen. Ik dacht:"nu ben ik ernstig ziek" en keek verlangend uit naar de taxi. De chauffeur en de piccolo hielpen mij er in en zo kwam ik eindelijk in de Bronckhorststraat waar ik de groentenman zag staan naast ons huis. Ik liet de chauffeur bellen en gaf mijn hoed en tas aan de verschrikte Centa [het dienstmeisje]. Toen kwam het bezorgde gezicht van Hilda en eindelijk Alfred die mij er uit hielp. Naar boven en op de badkamer overgegeven net als 33 jaar geleden te Buitenzorg en alles draaiende. Het lopen erger dan toen. Naar bed en ik zeide "nou is het wel zeker dat ik af moet treden want dit is ernstig". Wij besloten toen maar dadelijk van geneesheer te veranderen en namen dr. Huges die een natuurgeneeskundige is. Deze kwam spoedig. Een aardige jonge man, die bevond dat de pupillen goed werkten en een wikkel voorschreef om de buik en koude kompressen op het hoofd. Verder louter sinaasappelsap voor voeding. Dit heeft zo enkele dagen geduurd en Hilda zorgde voortreffelijk voor mij. Langzamerhand mocht ik weer wat opzitten en in de tuin. 7 juni ging ik weer naar kantoor ofschoon het niet de bedoeling van de dokter was geweest.
3 juli. Maandag. Onderhoud met Tom. Hem gezegd dat ik het secretariaat wens over te geven. Donderdag 18 augustus naar Terschelling. 's Avonds circa 5 uur bij "Erica"[gehuurd vakantiehuisje]. Er zijn slechte berichten uit Ierland. Jan Maurits van Stockum heeft te Oxford een week van de Oxfordmovement meegemaakt en hij is er krankzinnig van geworden. (*Jan van Stockum was de zoon van Bram van Stockum en Olga Boissevain, de zuster die met mijn moeder het middelste paar vormde van de zes dochters van mijn grootmoeder. Olga Boissevain had haar man jaren eerder verlaten, omdat zij vreesde dat de waanideeën van haar man een slechte invloed op haar kinderen zouden hebben. Zij vestigde zich in Ierland. De Oxfordmovement werd later "morele herbewapening" genoemd).*
25 augustus. Het weer is mooi geworden. Wij zwemmen iedere dag een of tweemaal. Wij gaan morgen een tocht maken met de huifkar met 2 paarden van Kooiman. Wij denken er over een huisje te bouwen als die van Swart op een duin aan de zeekant. Olga vond haar zoon in een home voor mentally deficient (of zo iets), wild, onder geforceerde voeding. Ze vraagt om hulp, geldelijke hulp. Wat krijgt ze?Van Marie [Boissevain-Pijnappel, schoonzuster] een preek met de mededeling dat het zo akelig is dat niemand iets voor haar kan doen en dat zij het allang had zien aankomen, gelet op de ouders en de grootouders. Wat ze met grootouders bedoelt is niet duidelijk. Van Charles [broer] met berekeningen waaruit moet blijken dat het onmogelijk zal zijn haar zodanig te helpen dat haar zoon z'n leven lang in een duur mental home kan zijn. Van Mary [Van Eeghen-Boissevain, zuster] een brief waaruit blijkt dat zij in het geheel niet kan helpen, haar vroegere hulp heeft gemaakt dat zij zich persoonlijk dingen heeft moeten ontzeggen.
29 augustus. Hilda heeft een onrustige nacht gehad wegens de toestand in Ierland waar Jan van Stockum in een toestand van krankzinnigheid is en Olga wanhopig. Vanmorgen ½ 7 naar het strand met Hilda, die mij van haar jeugd vertelt. Terug thuis zenden wij het volgende telegram: "Olga do not worry guarantee two thousand guilders Hanilda".

18 september 1933. [op het hospitaal-kerkschip De Hoop]. Wij gaan later naar een tweede Scheveningse visser, de schipper heet Mos. Ik ga mede met de sloepen. Ze hebben in 3 weken 23 last gevangen. We dalen een steile trap omlaag en komen in het verblijf van den schipper, waar hij slaapt met 2 anderen, stuurman en motordrijver. Daar verzamelt zich de bemanning, Enige kruipen in de kooien en kijken vandaar uit op de gemeente. De dominee zit aan het hoofd, in het midden de jongste van 14 jaar, een kinderlijke verschijning. Het geheel, de fors gebouwde mannen met kolossale knuisten, armen en polsen, hun mooie koppen en de verlichting, maken dat ik dit schouwspel nooit vergeten zal. De dominee leest psalm 27 en spreekt en dankt. De kok zegt dat hij zo graag nog wat zou praten over wat in hem omgaat. Aan dek blijkt wat dat is. Het is het al of niet vissen op zondag. Mag op zondagavond de vleet geschoten worden. Nee, zegt er een, in de week neem ik m'n pet af en zeg Op hoop van Zegen, maar op de visserij zondags kan geen zegen rusten.
woensdag 20 september. Het is vandaag ruwer. 's Morgens komt een mooie logger, de Sch 280 met een zieke. Hij loopt dicht achter ons langs, te dicht, en praait. We zetten de boot uit, maar voor de dominee is 't te ruw. Lang gesprek met den dominee over godsdienst, economie, politie, etc. etc. Hij is vroeger liberaal, ongelovig geweest en thans orthodox gelovig, gelooft aan de voorbeschikking. 's Avonds gaat de wind liggen. 8 uur de gewone godsdienstoefening, Hebreeën 11. De haringvissers ontvangen een garantiesom van 14 gulden en zullen dit jaar waarschijnlijk daarboven niets verdienen. We hebben nu in totaal 15 patiënten behandeld. De kok herinnert zich nog de tijd toen er 3 Duitse vissers waren, nu zijn er meer dan Hollanders en bouwen ze bijzonder grote vaartuigen, die 1000 ton haring kunnen bergen.
1 december gaan we met de André de la Portes naar het cabaret van Louis David. Ze hebben eerst bij ons gegeten. Elke cent die je voor zo iets uitgeeft is jammer. En nu is dit nog een fatsoenlijk cabaret.
Maandag 18 december. Vanmiddag vergadering van de Hoop, aanwezig Vissering, vroeger directeur van de Ned. Bank, Van Eeghen, Van den Bergh, Jurriaans, Chambers, Van de Poll, Boissevain. Het wordt een uiterst verwarde vergadering zonder enige leiding van den Voorzitter. Van de Poll komt met recht op tegen het geklets van dominees. Hijzelf is vermoedelijk niet geheel betrouwbaar. Dan nog de opgewonden Chambers die de kapitein als een halve heilige beschouwt en die aan enige dominees en dokters inlichtingen heeft gevraagd omtrent dingen die op de Hoop gebeurd zijn. De voorzitter Vissering laat maar praten, zegt niets en sluit ten slotte de vergadering. We zullen nu voortaan meer vergaderen, t.w. eenmaal in de twee maanden.
Donderdag 21 december. Hedenavond is ten 10.40 geboren Johanna Maria, dochter van Tom en Ot. Tom telefoneerde toen het kind 3 minuten oud was. Ik was juist teruggekomen van het Concertgebouw waar ik Erna Rubinstein had horen spelen het concert van Max Bruch. Ze is een uitstekende violiste, zonder ziel.
Zaterdag 30 december. De Pelikaan zal vermoedelijk heden aankomen, is al te Rome. Hij kwam van Amsterdam in 4 dagen 40 minuten te Batavia. Dit is geweldig. Tom en Tompie gaan naar de ontvangst. Gaan per auto van de Blue Cab naar Olga. Gewandeld in het Naaldenveld. 's Avonds 9.30 terug per auto. Intussen is het publiek op Schiphol in spanning over de terugkomst van de Pelikaan. Er is een mistbank boven het vliegveld maar het dalen gelukt ten slotte toch. Vele toespraken, die wij bij aankomst thuis via de telefoon door de radio van Jo horen. *(Jo de Booy. Zij had een radio; mijn ouders niet*). Korte antwoorden van de vliegers. Mussert moet ontslag nemen als Hoofdingenieur van de Provinciale Waterstaat omdat hij niet wil verklaren steeds achter de regering te zullen staan.
Zondag 31 december. 's Avonds met Jo en Engelien naar de Oude Walenkerk op de Achterburgwal, die heel mooi is verlicht en lekker warm. Er komen een 200tal mensen en Arnal spreekt goed. De auto die ons zou komen afhalen om ½ 9 niet gekomen, dus lopen we naar de Dam en nemen er daar een. Een auto naar huis kost tegenwoordig 40 cent plus fooi. Fooi mag 20 ct zijn doch als regel geef ik 25, soms 35 cent. Een rijtuig kostte vroeger veel meer, wel f 2.50, maar dan gaf je 10 ct fooi.

Thuis waren we met ons vijven, Hilda en ik, Jan Maurits, Jo, Engelien. Ik las 1 Corinthe XIII en enige brieven van Mama, verder enkele aantekeningen over het afgelopen jaar. Daarna kwam Tom en aten we oesters en wafelen. Om ½ 12 ging Tom weg daar hij de oproep van het lichtschip Haaks moest horen. Zo verliep deze Oudejaarsavond heel kalm en genoegelijk. Enkele schoten en daar was het jaar l934 ingetreden.

1 9 3 4

Woensdag 17 januari. Als ik even thuiskom om 10.30 om papieren te halen voor de vergadering van "De Hoop" komen juist Alfred en Engelien terug van de wintersport. Vóór 24 uur zaten ze nog midden in de sneeuw en de zon, nu in de natte duisternis en een nauwe straat. Ze zien er beiden best uit. Verbrand. Hun reis heeft gekost per persoon: aan reiskosten f 68.- en verblijfkosten f 78.-, totaal 146 gulden en ze zijn geweest te St. Christoph in Tirol van 7-17 januari. 10 dagen. Vanavond eten we bij de André de la Portes en gaan we met hen naar de komedie. De komedie was weer een tegenvaller. Het stuk heette "Ein Diener von zwei Herren" van Goldoni, vol van grappen van een soort die wij nu laag bij de grond vinden. De Duitsers speelden goed. De beroemde Reinhard, verdreven uit Duitsland, was de regisseur, er waren mooie scènes in waarbij men werd getroffen door een grote mate van gratie en liefelijkheid. Het was een galavoorstelling met een groot erecomité. Voor al die drukte vonden wij het stuk te weinig betekenend. Ik ben benieuwd te lezen wat Uyldert ervan zegt.
18 januari. Gisterenmiddag is het Engelse s.s."Oakford" gestrand op Eierlandse gronden. "Eierland" er heen om ca. 7 uur. Toen die niet terugkwam "Brandaris" er heen. Eierland kwam 's morgens terug. Bemanning wilde niet van boord. Ging ten slotte met eigen sloep van boord waarbij allen verdronken. Tom is vanmorgen naar Texel gegaan. Ik telefoneerde om ½ 12 met hem toen hij op de vuurtoren Eierland was.
1 maart. Theo is hedenmorgen te ½ 5 overleden.
3 maart. Begrafenis van Theo. Wij zagen eerst zoals hij in de kist lag, heel mooi en rustig. Er waren veel bloemen. Bij de begrafenis veel Marine. Theo was geboren op 1 februari l860. Hij was een zeer bekwaam zeeofficier, met een grote werkkracht. Er ging veel van hem uit. Zijn huwelijk met Cateau was niet gelukkig als waren zij beiden ook uitstekende mensen. Zij hinderden elkander voortdurend. Cateau nu vol wroeging maar werd Theo plotseling weer levend dan zou de irritatie weder beginnen.
10 maart Zondag. Een bezoek gebracht aan onzen boer bij Bovenkerk. De zeug met 10 biggen. De Regeringsbemoeienis in alles wat landbouw en veeteelt en nog veel meer betreft. De geboortebeperking van varkens en koeien.
Zondag 3 juni is Chrik te 6.15 's avonds overleden. Nu heb ik mijn 3 broeders verloren en zijn Jo en ik de enige overblijvenden van het grote gezin dat woonde te Haarlem in de Grote Houtstraat 99.
Donderdag 7 juni wordt Chrik begraven te Utrecht in het graf waar May begraven ligt. De oud-minister Cohen Stuart spreekt en de president van het Hoog militair gerechtshof en de dominee van Oegstgeest. Men hield heel veel van Chrik in het pension waar hij de laatste jaren woonde. Chré was uit Wight overgekomen.
Dinsdag 3 juli stierf Prins Hendrik. Ik was toevallig in Den Haag en zag in de buurt van het Paleis Noordeinde hoe de vlaggen werden uitgestoken. Ik vroeg een politieagent en deze zeide mij: De Prins is overleden.
De Prins was een figuur waaraan men was gewend. Hij blonk niet bijzonder uit, maar had een natuurlijke goedhartigheid en eenvoud, daarbij een zekere humor, die aantrok. Men zegt dat hij wel eens teveel dronk en zeker ook te veel at. Zijn levenswijze was zeker niet gezond en zo is het misschien wel gelukkig dat hij is overleden en niet na een lang ziekbed, maar nu hebben wij een Koninklijk Huis, bestaande uit de Koningin en Prinses Juliana, die naar het schijnt zeer moeilijk aan een man kan worden geholpen. Er is weinig keuze en de keuze die er is, wil niet. Men heeft mij verteld dat zij had verklaard geen neiging te hebben tot een huwelijk en dat eindelijk Colijn en

nog een hooggeplaatste haar onder het oog hebben gebracht dat dit geen houding is voor de aanstaande Koningin.
Zaterdag 29 juli [teruggekomen van een wandeling in het Berner Oberland vanaf 15 juli met John en Olga van Marle-De Booy.]De wandeling door het Berner Oberland was een succes. Het viel mij mee dat ik dit nog kon doen op mijn 67ste jaar en het was gezellig met Olga en John. John in voortdurende belangstelling voor vogels en beesten, vooral vogels, maar zich niet gemakkelijk uitende. Olga vrolijk, genietende met haar lieve gezicht, het was heel gezellig en we hopen zo iets nog eens te doen. Ik had de indruk dat ik aan het slot van de 14 dagen getraind was en het daarna nog beter gegaan zou zijn. In ieder geval was ik niet oververmoeid. Het bezoek aan Tegelberg, dat ik vooral ondernam om met hem over de Zeevaartschool te spreken, gaf mij een kijkje op het vervelende van het verblijf in een mooi hotel (bijna leeg) boven het meer van Thun. Ze waren allervriendelijkst maar ik was dankbaar dat ik niet langer behoefde te verblijven en ik dacht met verlangen aan de mooie eenzame bergen, de gemzen, murmeltiere en de mooie gentianen en het eenvoudige leven. Nu zat ik in mijn mooie shantungpak dat erg mooi werd gevonden en dat ook erg nodig was wegens de hitte, aan de fijne hoteltafel. In de namiddag vroeg T. of ik er bezwaar tegen had een berg die hij mij aanwees - een bergje of knobbeltje - te bestijgen. Daar was een aardig zwaantje waar men thee kon drinken. [...] Op een gunstig ogenblik, hem latende beginnen, sprak ik met hem over de Zeevaartschool. Zijn mening was dat er niet aan behoefde te worden getwijfeld of er zou een goede toestand ontstaan. Bestuurders van de Kweekschool zouden in het bestuur van de Zeevaartschool komen en omgekeerd en zo zou ten slotte een samensmelting tot één school plaats vinden. Ik wees er in het bijzonder op dat Haverkamp aan zulk een samengesmolten instelling een positie zou moeten hebben die overeen zou komen met de+ naam die hij heeft bij het Zeevaartonderwijs. We dineerden 's avonds in de vervelende hotelkamer. Midden in de zaal een Zwitserse dame met haar dochter, welke laatste chic gekleed was en ik kreeg sterk de indruk dat Zwitserse meisjes zich niet chic kunnen kleden omdat hun gezichten iets boers hebben en ze dientengevolge de indruk maken van een keukenmeid op z'n Zondags. Toen ik vrijdagmorgen mijn hotelkamer en verblijf wilde betalen bleek het dat Tegelberg dit reeds gedaan had en ik dus zijn gast was geweest.
26 augustus. Ik ben naar Aken gegaan naar aanleiding van de berichten betreffende Cateau en van Nan (haar dochter) die beiden ziek zijn te Aken in het hospitaal. Te Aken zeer veel bruine Hitlermannen, heel lelijke uniform, overigens vind ik de mensen vriendelijk en hulpvaardig, ook opgewekt. Het Hotel Quellendorf is zeer tevreden, "eindelijk" zeggen ze. Op een aanplakbiljet: Der Führer hat während des Kampfes um Deutschlands Wiedergeburt im Auto, Flugzeug, oder Eisenbahn 1½ Millionen Kilometer zurückgelegt! Du sollst für Deutschlands Einheid am 19. August nur wenige 100 Meter im Wahllokal gehen.Tu deine Pflicht. Das ganze Volk sagt Ja!. Het gehele volk heeft echter niet ja gezegd. Het aantal "neen" zeggers is gestegen tot ruim 4 miljoen en kan de blanco stemmen of niet-stemmen samen wel op 6 miljoen gerekend worden. In het hotel lees ik in een boek (van Walter von Molo) over de nieuwste geschiedenis van Duitsland o.a. het volgende: "Deutschland ist das heiligste was ich kenne. Deutschland ist meine Seele, mein Halt, mein Alles..."
Maandagmorgen 27 augustus weder naar het hospitaal en met den dokter gesproken. Ook Cateau en Nan weder gezien. Temperatuur Cateau normaal. Ze is erg gedeprimeerd en vindt den chirurg ruw en ongevoelig. De chirurg vindt Cateau "sehr empfindlich".
Dinsdag 28 augustus per boot van 9 uur naar Terschelling, dat er weer zo mooi uitziet als we de haven binnenkomen. Als ik bij de molen uit de bus van Cupido ben gestapt komt Emile Hissink mij achteroprijden. Dan komt Wijde Blik in het zicht, het rode dak boven de blonde duinen en de vlaggestok en komt Engel in rode blouse het zandpadje afrennen en neemt mijn tasje. *(Wijde Blik was een huisje dat mijn ouders in 1934 op Terschelling lieten bouwen op een duin aan het eind van het fietspad van de molen bij Formerum naar zee. Het was ook geschikt om in de winter te bewonen. In 1941 of 1942 hebben de duitsers het gesloopt en kwamen er bunkers in de duinen).*

De "Wijde Blik" bij Formerum, Terschelling. Tekening Hendrik de Booij

30 augustus. Morgen komt Alfred. Om 4 uur met Engel en Centa per fiets langs het strand naar paal 18 waar het slag is naar het boothuis en verder naar het huis van A.P.Smit. Aaike van Pait, den thans vermoedelijk 85jarigen oud-schipper der reddingboot te Oosterend, die samenwoont met zijn dochter Jetske. Ik breng den ouden Smit aan het spreken door vragen te stellen over zijn reizen ter koopvaardij. Hij vertelt van een reis op een brik van 90 dagen van Buenos Aires naar Liverpool en van het leven aan boord.
's Morgens gort, die ze mengden met hun thee. 's Middags hetzij groene erwtensoep of bonen of grauwe erwten met spek en zout vlees, woensdag en zondag met zakkoek met stroop. 's Avonds thee met hard brood. Over de geneeskundige dienst. "We hadden een boek waar alles in stond en de wijze van behandeling ook. Dan werd de stuurman of de kok of die 't meest tijd had tot dokter benoemd". [...] Hij vertelt ook dat hij een schip heeft zien binnenkomen, te Liverpool, een dag na hun eigen binnenkomst, een schip met nog 6 man aan dek, de rest, circa 24 man was ziek aan scheurbuik. Zij hadden zelf ook één man die het kreeg en die ter genezing niets mocht hebben dan het sap uit schijfjes ongekookte aardappelen waarop hij moest zuigen.
23 september. Wij zijn de vorige week in grote spanning geweest evenals zeer vele landgenoten, over het verwachte engagement van Prinses Juliana met Prins Karel van Zweden. Het was niet maar een gerucht, maar er waren zeer duidelijk kentekenen dat dit engagement zou worden publiek gemaakt na de troonrede op dinsdag 8 september. Maar er gebeurde niets en we hoorden dat de koning van Zweden de eis zou hebben gesteld dat Prins Karel een jaargeld van f 300.000 zou moeten hebben. Nu horen we niets meer. Men zegt dat Vroom en Dreesman 60.000 Zweedse vlaggen in voorraad had. De burgemeesters hadden allen een aanschrijving ontvangen hun vlaggen in orde te hebben. Wij begrijpen niet dat deze zaak niet op een handiger wijze is kunnen worden behandeld.
Vandaag 16 october vergadering Reddingmaatschappij. Er werd besloten tot een 5% salarisverlaging. Tom en ik gaan daardoor elk f 400.- omlaag. Het wordt tijd dat ik weg ga van de Reddingmaatschappij, maar dat meen ik niet.
9 november. Heden is Tom benoemd tot secretaris van het Zeemanshuis, vergoeding f 1000.- in mijn plaats. Hij zal echter niet in het Bestuur zitten, aangezien het hebben van een betaalde functie in het bestuur tegenwoordig niet gewild is.
12 november, maandag. Gisteren, zondag, een mooie uitvoering van de 3de van Mahler in het

Concertgebouw onder leiding van Bruno Walter. Hoe mooi en gevoelig waren de trompetsolo en in de verte de posthoorns in het derde deel. Maartje Offers heeft een mooie stem.
Wij dineerden 's avonds in het hotel de l'Europe als gasten van Heineken, voorzitter van het Concertgebouw. [blijkens de in het dagboek getekende tafelschikking waren er tien mensen. Bruno Walter zat links, mijn vader rechts van de gastvrouw.]Bruno Walter is een zeer ontwikkeld man, niet alleen op zijn eigen gebied maar op allerlei gebieden. Hij zegt dat men in het algemeen omtrent Amerika geheel onjuiste begrippen heeft. Door de mening van allerlei rassen is een geheel nieuw, oorspronkelijk ras ontstaan, geniaal, nog onaf. Bruno Walter leest Vondel, bewondert Holland. Hij en zijn vrouw zijn overtuigde aanhangers van Bircher Benner. Wat is het toch moeilijk Christelijk te zijn, steeds met liefde te denken. Bijv. tegen Jo *[zijn zuster]* als ze je komt vervelen en zabbelen.
Zondag 30 december. [Wijde Blik, Terschelling]. We hebben het hier heerlijk. De eerste dagen was het koud, het vroor een paar dagen, zodat we het 's nachts wel eens koud hadden, maar het demon petroleumkacheltje verleende goede diensten. Verder trok de schoorsteen, die met een pijp nog 1 meter verhoogd was, uitstekend. Mijn werk is: kachel schoonmaken en aanmaken, huiskamerlamp schoonmaken en vullen, pompen. Vooral de lamp gaf mij veel werk omdat het op- en neerdraaien van de pit veel moeilijkheden geeft. Nu bestelde ik een nieuwe lamp met 2 reservecilinders en we hopen dat deze lamp het einde van de week haalt. Hilda en Engelien koken heerlijk. Barte Haan met haar mooie rechte rug, ouderdom 17 jaar, komt 's morgens helpen tot de middag voor f 0,50 per dag en was in het huis toen wij aankwamen. Het huisje verwarmd en de lamp brandende. Dekker was met zijn kar bij de molen en nam onze bagage in ontvangst. Kregen vanmiddag bezoek van een 80jarige boer, erg stinkend en vies, die mij aanzag voor den president van het Dorus Rijkersfonds. Hij was potdoof, maar ik kon hem toch duidelijk maken, waarbij hij akelig dicht bij mij kwam met zijn hoofd, dat ik dit niet was en gelukkig heeft hij niet begrepen of verstaan dat ik bij de Reddingmaatschappij ben.

1 9 3 5

1 januari l935 met Engel gefietst langs het strand tot paal 18. Ontmoetten 3 uitgeputte lommen of lomachtige vogels [slachtoffers van stookolie], zielige beesten bij paal 16 en wat verder een wrak. Bezoek bij Aaike van Pait [zie ook 30 aug. 1934] en met hem onmiddellijk aan de praat over zwigtings, pardoens, marseraas enz. enz. Het is merkwaardig zo goed als hij alles nog weet. Veel over lijzeilen gesproken en de wijze van bijzetten, over juffersblokken en het voordeel boven spanschroeven. Van A.P.Smit gaan we naar de weduwe Haan, die we juist aan tafel vinden met haar 3 dochters. Zij heeft haar man verloren in l920 op de Nicolaas, die op een mijn liep bij Denemarken, het laatste Hollandse schip zegt Smit, dat op een mijn liep. De bemanning ging in twee sloepen. Hij was matroos en zat in de sloep van kapitein en stuurman, heeft de sloep 24 uur met de riem gestuurd. Ze kwamen met de sloep bij de kust bij Ryncoping en landden in de nacht op bevel kapitein, waarbij de sloep omsloeg. Haan stierf toen hij aan land was gekomen.
5 januari. [Vertrek uit Terschelling.] 's Morgens 5.30 op en alles in orde gemaakt. 6 uur komt Dekker met kar, natuurlijk pikdonker. Buien - afnemende wind met hevige buien. Hilda vooruit vertrokken daarop volg ik met Engelien en de kar met de bagage. Doornatte voeten. Bij de familie Dekker circa 7.15 hartelijk ontvangen met thee en brood met suiker. Met de bus naar de boot. Het water zo hoog dat wij met behulp van een handkar naar boord gebracht werden. Van Wijde Blik tot de familie Dekker is circa 1¼ uur lopen (langzaam). Toen ik daar aankwam voelde ik mij als een schipbreukeling die liefderijk wordt opgenomen en mijn welbehagen steeg tot het toppunt toen ik op de boot droge sokken had aangetrokken.
22 februari. Vergadering van de Hoop. *(Hospitaal-kerkschip De Hoop*). Ik had tevoren correspondentie met Vissering gehad over het verzoek van de gevangenisdominee te Leeuwarden die veel belang stelde in een der gevangenen die omstreeks 7½ jaar geleden een van zijn patiënten had gedood met cyaankali. Het ogenblik is nu daar dat hij voorwaardelijk in vrijheid kan gesteld worden zo aan den minister van Justitie een goed plan kan worden voorgelegd. Dr. Wagenaar (de

dominee) had verzocht hem een reis op de Hoop te doen medemaken. Uit de correspondentie die ik met de Voorzitter voerde bleek dat deze het verzoek zelfs niet ter sprake wilde brengen in een vergadering. Nu kreeg ik op deze vergadering der scheepscommissie zeer tegen de wil van den Voorzitter gedaan dat een commissie benoemd werd met mij als voorzitter, die den voorzitter Vissering een rapport zou uitbrengen.
Vrijdag 1 maart. Om 11 uur hebben we vergadering in het Bureau voor Handelsinlichtingen over de kwestie dr. G., ds. Wagenaar. Ik heb ds Luteyn en dr. van Asperen en V. Utermöhlen gevraagd te komen. Verder zijn er Van Eeghen, Jurriaans, Van de Poll en Chambers. Daar ds. Luteyn als voorwaarde voor het meegaan van dr. G. stelt dat niemand dan hij, Luteyn, het zullen weten, is zijn meegaan niet mogelijk. Ik vraag toch nog de mening van de twee doktoren, die geloven dat dr. G. nooit meer de geneeskundige praktijk in Holland zal kunnen uitoefenen. Dr. Utermöhlen biedt aan hem aan te bevelen bij dr. Schweitzer in Lambarene. *(Ik herinner mij deze kwestie heel goed, er werd bij ons aan tafel veel over gepraat. De eindconclusie was ongeveer dat de mensheid nog niet rijp was voor het opnemen van bekeerde zondaars).*
Zondag 24 maart is Alfred bij ons en brengt ons 's avonds Sonja von Benckendorff, een Russisch meisje uit aristocratische kringen van voor de revolutie, een alleraardigste verschijning. Ze kon wel een Ierse zijn. Een bloempje van uiterlijk, maar fors, flink, opgewekt, natuurlijk. Spreekt Frans. We spelen 's avonds Joker.
Woensdag 5 juni. We leven in een tijd vol zorgen. Alles achteruitgaande of op een laag peil gezonken Scheepvaart. We verkopen onze schepen aan Rusland. De landbouw en veeteelt kunstmatig in leven gehouden. Geen mogelijkheid om onze producten tegen een lonende prijs uit te voeren. Hoe zal de toekomst zijn wat ons land betreft. Zal prinses Juliana trouwen en kinderen krijgen of zal ze geen kinderen nalaten. Zullen wij dan een monarchie blijven. Zo niet, wat dan. Veel wordt gedacht wat niet wordt gesproken. De gedachten aan aansluiting bij een grote mogendheid komen dan op aansluiting bij Duitsland, Engeland, of aansluiting bij België en herstelling van het Koninkrijk der Nederlanden onder een Belgische Koning. Niets voor mij. Liever Republiek.
17 september. Zware storm. Een stoomschip strandt op rif van Borkum en Toxopeus met de Insulinde redt de bemanning terwijl de Duitser er niet bij kan komen.
22 september. Mooie preek in Remonstrantse kerk ds. Fetter over "Leer mij Uwe wetten kennen" Kosmische en ethische wetten. God staat boven zijn wetten. "Had ik de overtuiging niet, dan zou ik moeten verdwijnen". Wij <u>kunnen</u> de wetten niet opvolgen. Anecdote van bejaarde Franse priester die verdacht werd niet kerks te zijn en niet aan de hel te geloven. "De Kerk leert het bestaan van een Hel. Ik ben zo overtuigd van de liefde Gods dat ik weet dat er niemand in is".
24 september. Dinsdag met Tegelberg naar Texel om afscheid te nemen van burgemeester Oort die van Texel gaat vertrekken. Ik kan mij voorstellen dat het burgemeestersambt veel aantrekkelijks heeft, maar dat het moeilijk is jaren lang met Texelaars om te gaan en 's avonds hun feestelijkheden of bijeenkomsten te bezoeken. Mevrouw Oort kon het niet langer uithouden en daarom vertrekt Oort enige jaren voor het tijd is voor hem. Naar Naber (S.P.l'Honoré) in de Pieter Bothstraat 18. Hij is ziek, de onderste ledematen verlamd, ligt hij te bed, geheel helder van geest en berustend. Met hem over verschillende boeken gepraat, ook over Bram [van Stockum], die hij "oppervlakkig" vindt. Bram. Haar weer langer, wilder, idem baard. Hij ziet er nu zo uit, dat hij niet zonder opzien te verwekken op straat kan komen, hetgeen hij ook niet doet. Hij schenkt mij lekkere thee in wijnglaasjes en praat over Abessynië, over oorlogsschepen, over het versperren van het Suezkanaal en ten slotte over de onsterfelijkheid, over stigmata, in verband met mijn Dupuytiense vingercontractuur die hij ook heeft, maar verbindt aan het Kruis en Jezus Christus. Hij zegt dat hij als jongen reeds het denkbeeld had dat hij onsterfelijk was. Ik vind intussen dat hij oud is geworden.
26 september. Geopereerd. *(Aan de vingercontractuur, na hiervoor diverse chirurgen hierom gevraagd te hebben, die verrichten bij iemand van bijna 70 jaar. Vader zette door omdat hij graag wilde blijven vioolspelen).*
Vier zusters kwamen op mijn kamer. Ze lichtten mij op en legden mij op een tafel die door de

lange gangen werd gerold naar de operatiekamer. Daar namen ze me weer op en legden me op de operatietafel. Benen en linkerarm werden vastgebonden. De rechterarm werd uitgestrekt en men gaf mij inspuitingen zodat die hand gevoelloos werd. Toen kwam prof. Noordenbos. De lieve zuster Huydecoper ging bij mijn hoofdeinde zitten en hield mijn rechterarm vast. Een andere zuster gaf aan wat aangegeven moest worden - nog een dokter zat links met gespannen aandacht te kijken. Ik hoorde het snijden met het scherpe mes. Het duurde ongeveer 3/4 uur. Toen bracht men mij weer terug naar kamer 179. Ze hebben me goed verzorgd. Ik bleef een week in de Ziekenverpleging.
5 november. Met Tegelberg en Tom naar Egmond om de onderscheidingen uit te reiken die wegens de redding Drenthe en Kerkplein zijn verleend. Tom heeft zich in die nacht van de redding flink gedragen. Hij heeft werkelijk geleid. Zonder hem zou de plaatselijke commissie er weinig van terecht hebben gebracht. Waarschijnlijk zouden er ongelukken zijn gebeurd. We werden ook buiten het hotel gefotografeerd met de Drenthe achter ons. Deze ligt op 80 meter afstand van de duinvoet, een afstand zo klein dat men zich bijna niet kan voorstellen dat die redding zoveel moeite en gevaar heeft gegeven. Toch was dat zo. Het was nacht en de zee sloeg met kracht tegen de duinen.
30 november. In de laatste tijd is een sterke oppositie ontstaan bij Dr. Montessori tegen de Montessori-Lycea die bezig zijn zich op te richten. Zij wil het Amsterdamse Montessori-Lyceum wel de vergunning laten haar naam te dragen doch volgende lycea niet en zal misschien overkomen om advies te geven. Zij schijnt vooral als ideaal de zogenaamde Erdkinder te hebben. (*Montessori was toen van mening dat na de lagere school kinderen een poos geen "schoolwerk" moesten doen, maar zich vrij moesten ontwikkelen bijvoorbeeld door het land te bewerken, een handwerk leren enz. Ik meen dat in Duitsland toen een poging in die richting gedaan is).*

1 9 3 6

2 januari. Begrafenis van Bram van Stockum. Olga van Stockum heeft Bram niet meer levend gezien. Om 3.30 was de begrafenis. Derde klasse, maar heel sympathiek - eenvoudig. Kolonel de Visser sprak en ik. Bram was een heel bijzonder mens, heel moedig, onafhankelijk. Een zeer scherp verstand, tegelijk kinderlijk, naïef, en vast gelovende aan zijn onsterfelijkheid op deze aarde.
26 januari. Willem van Stockum [zoon van Bram] is een jongen die de Engelsen boven alles acht. Voor Hollanders heeft hij minachting. Hij vindt ze lomp, dik, lelijk, onhebbelijk enz. Hij geeft toe dat een Engelsman "tegen" en een Hollander "mee" valt. Hij rookt de gehele dag sigaretten. Ik schat het aantal dat hij rookt op 30. Ze kosten 2 ct per stuk dus betaalt hij daarvoor 30 x 2 x 365 = f 219.- die hij beter zou kunnen gebruiken dan met het verwoesten van zijn gezondheid. Als hij slaapt wordt hij niet wakker voor hij gepord wordt - en hóe gepord. Hij slaapt dan 13 uur en langer. Men gaat niet van hem houden. Hij is trots van aard, dromerig, weinig actief, wel geestig soms en hij moet zonder twijfel heel knap zijn in de wiskunde. Ik hoop dat hij spoedig vertrekt. *(In 1937 publiceerde Willen van Stockum een artikel waarin hij een van de eerste exacte oplossingen aandroeg voor Einstein's veldvergelijking. In zijn artikel modelleert hij het zwaartekrachtsveld veroorzaakt door een configuratie van roterende materie, de van Stockum stof, die rond een cilindrische symmetrie-as draait. Met zijn artikel was Van Stockum waarschijnlijk de eerste die de mogelijkheid opmerkte van het bestaan van zogenaamde 'closed timelike curves', een van de vreemdste en meest verwarrende verschijnselen in de algemene relativiteitstheorie. Iets wat later ook geopperd en verder bestudeerd werd door Kurt Gödel.)*
Gisteren 1 februari met Hilda en Engel naar Den Haag voor de receptie van Nan de Booy en Robert Veth. *(Dochter van Theo en Cateau de Geer).*Eerst naar de tentoonstelling klederdrachten in de Ridderzaal, vervolgens naar Lensvelt Nicola om koffie te drinken, vervolgens naar de Maris tentoonstelling in het nieuwe Gemeentelijke museum zonder enige schoonheid (van buiten) gebouwd door Berlage, van binnen ruim en mooi. De Marissen, vele heel mooie. Naar de receptie die heel goed bezocht was, de bruid in een heel mooie eenvoudige japon, de cadeaux zeer vele en mooi. Vele vrienden en verwanten gezien, te veel om ze alle op te noemen. Moe en koud naar

Amsterdam en even naar Jo en naar bed. In het Museum ook gezien de deur van ons oude huis in de Grote Houtstraat en deze meer bewonderd dan ik ooit thuis heb gedaan. Als jaar is genoemd 1750.
4 februari. Sam Bottenheim is veroordeeld wegens een belastingdelict. Verder heeft hij voor ¦ 70.000 ongedekte cheques getekend en gaat de kast in. Ook heeft hij Amerikaans geld van Mengelberg opgemaakt, waardoor deze ook misschien in moeilijkheden geraakt omdat hij vroeger moet verklaard hebben in Amerika geen geld te bezitten.
Jo [zijn zuster] gaat waarschijnlijk in kliniek Knol voor f 1800.- p.j. Jo geeft veel van haar inboedel aan allerlei familieleden.
13 maart. Met de zaak Mengelberg staat het heel slecht. Een bezoek van Jitta heeft tot niets geleid. Hij ontkent alle schuld terwijl prof. Russel zegt dat hij zeker in de gevangenis zou komen zo alles bekend werd. Bottenheim zal als het uitkomt chantage plegen.
Zondag 29 maart na de preek naar Marthe. *(Marthe Voorhoeve, de weduwe van professor N.Voorhoeve. Zij musiceerde vaak met mijn vader en was een aanhangster van de anti-Mengelbergpartij, die Evert Cornelis de voorkeur gaf als dirigent*). Even gesproken over Mengelberg. Zij zegt dat "men" zo het land heeft aan Mengelberg, dat men het aangenaam vindt als hem iets overkomt dat onaangenaam voor hem is. Men hoopt dat hij in de gevangenis komt en dat hij er niet in zit verwondert de mensen die overtuigd zijn dat hij geknoeid heeft met de belasting.
Dinsdag 31 maart. De Italianen hebben op schandelijke wijze Harrar door middel van vliegtuigen in brand gestoken. Ik ga nooit meer naar dit land van schooiers. Vuile bandieten zijn het (De Italianen namelijk). Hitler heeft het klaargespeeld 99% van de stemmen op hem te doen uitbrengen. Vandaag onze Willem Mengelberg voor de rechter als getuige in de strafzaak Bottenheim. Het lezen van het verslag in het Handelsblad stemt niet aangenaam, aangezien het bijna niet denkbaar is dat hij zo weinig van zijn geldzaken zou hebben geweten als hij voorgeeft. Vandaag gehoord dat Cateau veel moeite doet het vertrek van Nan en Robert [naar Indië] te verhinderen door klachten en door ziekte voor te wenden enz. enz. en door verwijten.
Woensdag 1 april '36. Gisteren heeft Mengelberg getuigd voor de rechtbank. De verslagen van deze zitting staan het beste in de Telegraaf van gisteren en hedenochtend. Mengelberg heeft als getuige de eed afgelegd en men kan dus niet aannemen dat hij onwaarheid heeft gesproken zonder hem van meineed te beschuldigen. Toch is het moeilijk zulk een volslagen onbekendheid met de staat zijner financiën bij een mens te aanvaarden. Om 3 uur vergadering van het Concertgebouw, waarin wij bekend worden met de eisen van bezuiniging van Rijk en Gemeente, die zeer ernstig zijn. Moeilijkheden met Mengelberg die een concert heeft afgesloten te Parijs terwijl hij op die datum een concert heeft te Deventer. Oyens stuift op en zegt dat Mengelberg, Tilly en Russel leugenaars zijn en dat hij geen andere banden dan zakelijke meer met hen heeft.
20 april. Gisteravond naar concertgebouw, herdenking sterfdag Mahler. Een prachtig concert. Ik had geen slaap, hetgeen zeer bijzonder is en genoot dientengevolge zeer bijzonder. Er waren twee Franse dames die enthousiast waren zowel over het orkest als over den Duitsen baszanger en over onze Jo Vincent die onovertrefbaar was in de IVde symphonie van Mahler. De Lieder eines fahrenden Gesellen waren zo roerend. Op zulk een avond vergeeft men Mengelberg veel.
Dinsdag 21 april '36. Jo komt eten en we gaan met ons vieren naar de Scarlet Pimpernel in het City Theater waar de zogenaamde "service" "up to date" is (Dit is tegenwoordig zuiver Nederlands). De Scarlet Pimpernel is een prachtige film naar het boek van Orczy uit de tijd van de Franse Revolutie. Prachtige typen. De spelers Engels. Mooie mensen. De hoofdpersoon zeer bijzonder. Heet hij Leslie Howard, neen, anders..
Donderdag 30 april. 1e dag van de verhuizing [naar Stadionkade 38]. Er komen kisten en we pakken boeken in en linnengoed. Nog heb ik dinsdag niet vermeld dat ik 's avonds muziek maakte bij Marthe met prof. Heringa. Ik bracht het gesprek op die chemische fabriek te Oss en Heringa vertelde toen o.a.: Onder aan de hersenen is een klier die een stof bevat die men "prolactine" noemt. Deze ingespoten bij een duif, doet de z.g. duivenmelk verschijnen. Een mannelijk guinees biggetje er mee ingespoten kan men zogend maken.

Heringa zegt verder dat de geleerden steeds de fout begaan te denken dat zij "er" zijn. De koepokinenting is een van de voorbeelden dat zij er niet zijn. Immers plotseling verscheen hersenvliesontsteking en de koepokinenting wordt nu niet meer toegepast uit vrees voor hersenvliesontsteking, zodat men nu weer bang is voor een pokkenepidemie. De middelen ter bestrijding van tuberculose hebben deze wel veel zeldzamer gemaakt, doch de mens is nu veel gevoeliger voor tuberculose geworden.
Heringa is in stijgende bewondering voor de natuur en heeft geleidelijk een vast geloof gekregen in de voortduur van het leven. De dood is slechts een fase van het leven, dient voor opbouw van nieuw leven.
4 mei. De Negus is te Djiboeti bij de gezant van Frankrijk. Hij moet toch geweten hebben dat het een ongeregelde boel zou worden als hij vertrok. Hoe herinner ik mij nog in mijn jeugd dat Theodorus, Negus van Abessynië, verslagen door de Engelsen, zich, net als Saul vroeger, doodde op het slagveld. Dit schijnt mij in ieder geval een waardiger einde dan vluchten, al is die zelfmoord er ook naast, want hij laat zijn volk dat hem trouw zwoer zonder hoofd achter.
24 mei l936. Gisteren a/b "Hoop", het hospitaal kerkschip, eerst 's morgens Prinses Juliana en namiddags de Koningin rondgeleid. Vissering, die wel aanwezig was, had mij de regeling en het spreken overgelaten omdat hij slechts "onverstaanbaar" kan spreken. Ik vond de Prinses belangrijk verbeterd, zowel in uiterlijk als in optreden. De Koningin was vlot en flink, kroop overal in en vol belangstelling.
Zondag 28 juni. Goed weer, later mooi. Om 11.15 komen Engelien en Tom per auto en samen naar Witzand waar een 60 tal kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen. Een mooie dag. Het is een ellendig denkbeeld dat Witzand wellicht het volgend jaar zal zijn verkocht. Wat een prachtige bloemen. Charles en Marie houden zich heel flink. Ik houd een speechje en loof ¦ 10.- uit voor een Landdaglied. (*Na het overlijden van "Grannie" (Emily Boissevain-MacDonnell) werden er in de maand juni "landdagen" georganiseerd waar alle nakomelingen van Grannie en grootvader Boissevain welkom waren, samen met hun echtgenoten. Deze bijeenkomsten vonden op het Witzand plaats en toen dat niet meer mogelijk was, naar ik meen op de Hoge Kley te Amersfoort. Ik meen dat er na 1939 geen bijeenkomsten meer zijn geweest).*
Donderdag 31 december. We eten wafels en drinken rode wijn. Alfred, Jan Maurits (Boissevain) en Engelien gaan vroeg naar bed. Heleen Boissevain vertrekt ongeveer 11 uur en daarna gaan Hilda en ik ook naar bed maar ik sta weer op en luister in pyjama naar de klokken van de St. Jacobstoren in Den Haag en vervolgens de draadloze gelukwensen van Nederlandse schepen over de hele wereld. Wat een schepen. Het was een indrukwekkende lijst van schepen onder de Nederlandse vlag.

1 9 3 7
4 januari. Vandaag vertrekt Jan van Stockum. Hij is een fijne jongen met een zeer goed verstand, nog niet geschikt om te werken in een drukke omgeving. Hij gaat terug naar Giessen, waar dr. Neumann hem in orde moet maken. Er wordt veel in Duitse couranten en ook in Engelse en in de Telegraaf geschreven over een vlagincident, hierin bestaande dat tijdens een voetbalwedstrijd verkeerde Duitse vlaggen zijn gehesen. Verder dat het Duitse volkslied, zijnde het Deutschlandlied en het Horst Wessel lied hier niet gespeeld worden maar wel het "Lippe" lied. De zaak werd in Duitsland zo ernstig opgevat dat passen werden geweigerd aan bruidsmeisjes en bruidsjonkers voor het huwelijk van Prinses Juliana. Het is zeker dat het niet mogelijk zou zijn hier de hakenkruisvlag te tonen zonder dat er relletjes zouden komen. Ware Prinses Juliana met een Zweed of Engelsman getrouwd dan zou men zeker hier vele Zweedse of Engelse vlaggen zien, nu ziet men hier geen enkele Duitse vlag. Dit voelt men in Duitsland. Maar Duitsland heeft onze achting en vriendschap niet verdiend.
Donderdag 7 januari. 's Morgens ½ 10 uit huis. 10½ uur bij Jim en Erminie [de Booy, toen wonend dicht bij Plein 1813 in Den Haag]. Amerikanen en andere mensen. Het is koud, een koude wind. We volgen alles met de radio. Als de stoet nadert gaan we op de tribune waar we

voedsel ontvangen, broodjes enz. Eindelijk de stoet, die prachtig was, maar heel kort. Er zijn werkelijk ernstige moeilijkheden geweest met Duitsland, maar onze regering heeft een waardige flinke nota gezonden. In het gebouw van K en W zijn drie volksliederen gespeeld. Eerst het Wilhelmus. 2: Deutschland über alles en het Horst Wessel lied. 3: God save the King. Alleen bij 1 en 3 heeft het publiek meegezongen, bij 2 was het een ijzige stilte. De "Lippe" versieringen waren vooraf verwijderd uit het gebouw.
12 januari. [Terschelling] Per fiets naar Wijde Blik en de toestand getekend zoals die geworden is door de Decemberstorm. De duinen zeer steil zodat men er niet bij omlaag kan, hoogte van 6 meter boven het strand. Er is al enige aanstuiving aan de duinvoet. Per bus van Cupido om 2 uur naar West. Bezoek bij Branke Lettinga in z'n armoedige woning, een achterkamer van een van de ouderwetse schilderachtige huisjes in de Langeburen. Hij is gehuwd met Louise Bakker, een dochter van Kersje Bakker. Ze zijn nu 5 jaar getrouwd en hebben een jongen van 4 jaar. Branke was vroeger erg aan de drank toen hij kennis kreeg aan Louise Bakker, die diende bij dokter Baart. Ze had de cultuur die Terschellingers nu eenmaal hebben, sprak nooit een onvertogen woord en er kwam ook geen onvertogen woord in haar hart. De heer en mevrouw Baart deden alle mogelijke moeite om haar van Branke af te trekken maar het hielp niet. Ik zal wel zorgen dat hij niet meer drinkt, zei ze. Op zekere dag kwam Louise 's morgens niet beneden. Men deed een onderzoek op haar kamertje. Ze was gevlogen met al haar goed. Later bleek dat ze met Branke in zijn Blazer uit de haven was vertrokken. De bleven drie dagen weg. Toen ze eindelijk terug waren in de haven liepen ze hand in hand naar het stadhuis en lieten zich in de echt verbinden. Branke drinkt niet meer. Branke is opstapper van de Brandaris, verder vist hij wulken. Louise ging aanvankelijk altijd mee, ze hield van het leven op de blazer. Toen hij eenmaal viste op Texelstroom en het zeer ruw was wilde hij naar binnen gaan, naar de haven. Daar kwam het hoofd van zijn vrouwtje uit het vooronder kijken. Waar gaan we heen, vroeg ze. Naar de haven, zei Branke, 't is te ruw. En wat doen de anderen, vroeg Louise. Die vissen nog. Dan kunnen wij toch ook vissen, zei Louise. En Branke ging natuurlijk niet naar binnen. Natuurlijk niet, zei hij. Dit verklaart ook dat ze haar man van de drank afhoudt. Branke is een aardige kerel. Ik praat liever met hem dan met het commissielid kapitein Bakker, die mensen als Aai Poel (Arrien Harrenberg), Branke Lettinga e.d. veracht. Arrien H. is 4 weken geleden gestorven en Bakker heeft nog geen woord gesproken met de weduwe.
10 februari. Namiddag vergadering Concertgebouw waar het voornaamste punt, hoe het bestuur zal staan tegenover de operaplannen van de Wagnervereniging. Als ik thuis kom hoor ik dat de Reddingmaatschappij mij tweemaal heeft opgebeld en wat later komt mej. Leesberg aan de telefoon en deelt mij mede dat de reddingboot te Zandvoort bij een oefening is omgeslagen. Tom zat er ook in. De schipper Molenaar is omgekomen en later sterft nog een roeier.
Zaterdag 13 februari met de tram naar Zandvoort. Om 12 uur bij burgemeester van Alphen, waar ook Tegelberg en Tom. Daar koffiegedronken en vervolgens de begrafenis. Eerst schipper Molenaar, waarbij Van Alphen en Tegelberg spraken. Van Alphen herinnerde aan de houding van schipper Paap en bemanning bij de ramp Salento en leidde daaruit af dat de mannen van de reddingboot te Zandvoort de zee kunnen beoordelen. Hij begaf zich hier op ietwat gevaarlijk terrein met het oog op de aanwezigheid van enige IJmuidenaren, die de poging tot redding Salento medemaakten. Ds. Tromp sprak goed bij Molenaars graf, er op wijzende dat het hier geen "toeval" was, dat wij allen in Gods hand zijn. Ik weet wel, zeide hij, dat ik hier tegen mensen spreek die niet denken aan een toeval. Bij de begrafenis van Schuiler sprak weer Van Alphen, daarna Tom, heel goed. "Wij zijn geslagen, maar niet verslagen", zei hij. Het was mooi Tom dat te horen zeggen. Bij zulke gebeurtenissen gevoelt men de verantwoordelijkheid zo leider te zijn van een bedrijf waar het personeel grote gevaren loopt.
22 februari. Gisteren - Zondag - met Hilda naar Richard van Rees, den 84jarigen, oudbestuurder van het Concertgebouw, thans wonende in het hotel Duin en Daal te Bloemendaal. Het is aardig die drie cahiers te lezen, al bevatten ze niet veel bijzonders. Gedurende het conflict in l904 vertrouwden wij Van Rees niet. Hij is niet van de kwaliteit Sillem. In hem zat meer stijl.*(Het is*

onbekend wat mijn vader later met die cahiers gedaan heeft).
5 maart naar Noordwijk aan zee om Jan van Kan te spreken, die al lang lijdt aan spierontsteking of reumatiek of wat ook. Ik vind hem als een oude man zittend in een stoel. Hij begint al gauw over het geval te Zandvoort te spreken en is dan aangedaan en is niet uitgepraat over Tom. "Wees dankbaar dat je zo'n jongen hebt. We hoorden 't om 8 uur door de radio. Ik lag in bed. Laat me er uit. Wat is het. Goddank is De Booy behouden. Toen kwam de een na de ander, allemaal mensen van de reddingboot, of we 't wel gehoord hadden. Goddank, zeiden ze allen, De Booy is niet verdronken. Ja ze houden allemaal erg veel van je jongen. 't is eigenlijk te gek. Alleen Simon Verloop, de communist, die zegt dan 'De Booy is niet Onze lieve Heer'. En 't is overal zo langs de kust. Ik ben daar geweest te Egmond na de Drenthe, daar zaten die kerels allemaal dronken in dat kroegje, maar ze waren allemaal vol lof over De Booy. En de meisjes zeggen: Ik wou dat ik zo'n knappe jongen kreeg. Ja, je moet dankbaar zijn dat je zo'n jongen hebt. Toen hij [Tom de Booy] me kwam opzoeken liepen de tranen over z'n wangen. Ik dacht, is dat nu een verhouding van een meerdere tot z'n mindere." Z'n dochter Johanna was bezig in de kamer en mij trof de eerbiedige wijze waarop ze hem toesprak. Z'n vrouw magerder nog dan vroeger. Ze staan erop dat ik een visje blijf eten en ik doe het ook na eerst een bezoek te hebben gebracht aan de slagerij van Van den Berg, die gehuwd is met Leentje Cramer, de dochter van Cramer die in l9l9 omkwam met de reddingboot bij de KW 47. Deze slagerij, die dus is gekocht met de f 900.- die Leentje ontving, zag er netjes uit en ze hebben er een behoorlijke boterham van. Arie van Kan wijst mij hoeveel de kust bij Noordwijk is afgeslagen bij de storm in December. Dit is 8 meter en het doet dan weer denken dat deze storm wel iets heel bijzonders is geweest.
16 maart. Coronation. Alfred heeft 3 zitplaatsen voor mij gekocht voor £3.16.6 per plaats, te zamen dus £20.9.6 dus circa ¦ 180.-. Aangezien Jo f 130.- aan deze tocht zal bijdragen en wij logeren bij de Drummonds zullen de kosten voor mij bedragen de reis 3 x 31.60 = 94.80 + 50 = stel 50 = circa f 200.- Het zal aardig zijn om met Olga en Engelien deze stoet te zien.
Palmzondag 21 maart l937. We hebben dezer dagen gepraat over de vraag of het vele malen uitbeelden van goede nobele karakters vormend zou zijn op het eigen kalm karakter of niet, en ook omgekeerd natuurlijk of het uitbeelden van slechte karakters een slechte invloed zou kunnen hebben. We zijn nog niet tot een oplossing gekomen.
24 maart l937. Vandaag de Ruytermedaille uitgereikt aan Smits Sleepdienst. Goedkoop zei mij dat hij voor 6 maanden ongeveer 3 ton opdrachten had en nu 38 miljoen. Goede toespraak van Quant en bijzonder goed en gevoelig antwoord van Lels. Kapiteins, stuurlui en machinisten van sleepboten. Echte, echte zeelui. "Een Engelsman heeft geen lef. Je moet lef hebben en niet prakkezeren. Nou ben je Engelsman en je verbinding raakt los. Dan ga je weg. Dat doet een Hollander nooit..." Enz. enz., aardig om te horen.
29 maart l937. Intussen gebeurde er heden iets dat gelukkig goed afliep. Een van de zoons van Jan Boissevain bracht een brief in een grote envelop. Hij zeide dat de auto met de hele familie beneden was en ik, er niet aan denkende dat ik geen sleutels bij mij had, naar beneden om hen te zien. Na hen gesproken te hebben bemerkte ik mijn fout, die mij in grote ongelegenheid bracht, want hoe kom je nu in huis. Eerst naar Thielen, maar Thielen was uit. Op straat naar mejuffrouw Veerman van 3 hoog. Deze bood mij aan om te telefoneren boven. Ik had het plan de brandweer op te bellen. Maar toen ze zeide dat de heer Gockel eens van boven naar beneden was geklommen deed ik dit ook en kwam zonder moeite op ons balkon en zo naar binnen. Het leek eerst een beetje gek, maar 't was niet moeilijk. We weten nu tevens hoe wij ons kunnen redden. Ik geloof niet dat ik dit zou gedaan hebben zo ik vroeger geen zeeman geweest was.

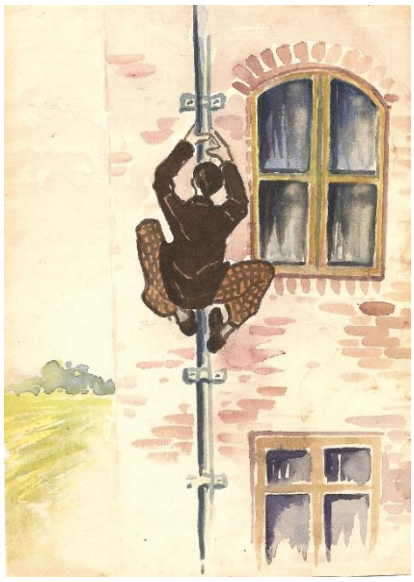

Han vergeet zijn huissleutel en klimt omhoog van 3 hoog langs de regenpijp naar zijn balkon op 2 hoog

Zaterdag 17 april. Juliana en Bernhard zijn teruggekomen van hun 3 maanden huwelijksreis. Over de wijze waarop zij deze 3 maanden hebben doorgebracht wordt nogal critiek uitgebracht. De Prinses ziet er veel aardiger uit dan toen ze vertrok. Ze is slank geworden en heeft een goed figuur gekregen.
Woensdag 12 mei [in Londen voor de kroning van George V] staan we om 4 uur op en gaan om 4½ uur op weg. Het weer is somber en het is tamelijk koud. We wandelen samen op in de richting van Piccadilly, of liever we gaan in de auto maar mogen niet verder dan Lambeth bridge. 't Is een gezellige drukte op straat maar nog niet overvol. Door St. James Park, Regent Street, eindelijk naar links en aan de achterzijde St. James kerk binnen en zo naar de tribune. In deze kerk zijn de beide Van de Velde's begraven. We zaten veel en dikwijls in de Princes' restaurant, ongezellig, koud, half in slaap en van tijd tot tijd kijkende naar aanmarcherende troepen. Eindelijk tegen 3 uur kwam de optocht. We hadden natuurlijk ook geluisterd naar de plechtigheid in de Abbey en waargenomen hoe mooi de koren zongen en de koning hortend spreekt en bijv. zegt: I solemnly promise ... to do ... so. De optocht was heel bijzonder mooi. We wandelden om ½ 4 naar huis. Bij Lambeth bridge zagen we zeer vele auto's die in een rij stonden te wachten, sommigen met peers er in en hunne vrouwen gekleed in hun statiegewaden, doch met zure gezichten.
Op maandag 24 mei kreeg Jo koorts en mocht daarom dinsdag niet met mij naar paviljoen Vondelpark om daar koffie te drinken. Ze moest te bed blijven. We bezochten haar van tijd tot tijd. In de nacht van vrijdag 28 op zaterdag 29 mei werd ze ernstig ziek. Ze was verlamd aan de linkerzijde. Sedert is zij niet beter geworden. Hart, ademhaling en nieren zijn slecht en de dokter zegt al enige dagen dat er geen hoop is.
Toestand in Nederland. Men kan nu wel zeggen dat het Nederlandse volk onze Koningin grote achting toedraagt en dat het niets anders wenst dan continuatie van de constitutionele monarchie. Ook Juliana is geliefd, maar ze moet met haar Bernhard oppassen en geen dingen doen die aanstoot geven. Bij de verkiezingen heeft de persoon van Colijn een grote overwinning behaald en Mussert een zware nederlaag geleden. Het aantal werkelozen neemt af maar niet hard. Men moet rekening houden met het feit dat jaarlijks een 40.000 nieuw aantal aan werk moet geholpen worden door de toename der bevolking en dat de machine doorgaat met haar perfectionering. Leger en Vloot worden versterkt, maar niet hard. Nog steeds zal de Nederlander eerst dan iets voor verdediging gevoelen als het gevaar in de onmiddellijke nabijheid is of althans dicht genaderd. En dan zal het misschien te laat zijn. Er wordt ernstiger gestreefd naar discipline maar de zorg voor de kleding laat altijd nog te wensen over, bij de Vloot iets minder dan bij het Leger.

Hollandse dienstmeisjes zijn niet of zeer moeilijk verkrijgbaar. Toch stelt de Haarlemse tram conductrices aan. Vanmorgen even naar Jo. Ze ligt rustig, snel ademhalende, de mond open om meer lucht te krijgen. Zuster Haak is een lief mensje, komt van Amsterdam, verdient nu f 4.50 per dag door het oppassen van Jo. De nachtzuster verdient f 5.-. Het schijnt mij weinig. Met de spelling van onze taal is het nu zo: Bejaarde mensen, de Regering in haar brieven en publicaties, de couranten (met enkele uitzonderingen), de kantoren, vele schrijvers van boeken, gebruiken de oude spelling en schrijven dus "heeren" en niet "heren". De scholen en daarmede de Jeugd gebruiken de nieuwe spelling. ook de Winkeliers gebruiken de nieuwe spelling in hun opschriften. Dat de Jeugd de nieuwe spelling gebruikt doet denken dat ten slotte de nieuwe spelling, die door vele onderwijzers zeer wordt gewaardeerd, het zal winnen van de oude. In de morgen van 8 juni werden wij geroepen, wij vonden Jo stervende, langzaam ademhalende. Ze stierf zacht om 9.45. Toen de zuster Haak haar had afgelegd en we boven kwamen vonden we haar geheel veranderd. Het gezicht heel rustig, vriendelijk, mooi, een verheven rust uitstralend. Dikwijls en lang keken wij er naar. Ik maakte een schetsje, doch dit komt niet nabij de werkelijkheid. [Ingeplakt in dagboek].
15 juni. Heden avond werden wij verblijd en ontroerd door de persoonlijke mededeling van Prinses Juliana (per radio) dat zij in gezegende omstandigheden verkeert. Dit is zeker wel de eerste maal dat een kroonprinses zich tot het gehele volk, als ware het een gezin waarvan zij deel uitmaakt, wendt met zulk een mededeling. De stem van de Prinses klonk mooi, zacht, welluidend. Ook de stem van Prins Bernhard was warm, gevoelig. Hij spreekt natuurlijk met een duits accent.
9 november. Over de omgang van opgroeiende meisjes met jongens.
In "Het Kind" van 16 october hebben onder het hoofd "Brieven uit een mondain stadje" ontstellende dingen gestaan. Een moeder heeft aan "Het Kind" gevraagd wat ze toch met haar dochter moet doen (opmaken en vrije omgang met jonge mannen enz.) Haar brief wordt gevonden door haar dochter, die nu zelf antwoordt aan "Het Kind" en dit antwoord wordt geplaatst (aangenomen dat dit alles niet gefingeerd is). Het meisje zegt o.a. "vluchten doen we niet meer. Integendeel, we zoeken de verleiding op. Maar we blijven ons beheersen. We raken elkaar niet aan, ook al slapen we samen in één tent. Anderen denken er anders over, die vinden dat je al heel jong moet beginnen met je uit te leven. Ze vinden elkaar buiten of op een kamer van een der jongens. Voor de gevolgen zijn ze niet bang: ze kennen alle middelen om zwangerschap te voorkomen. Dit is niet de meerderheid, maar zo zijn er heel wat, in toenemende mate". Het is een heel ernstig vraagstuk hoe ver wij kunnen gaan met de vrijheid van jonge meisjes. Toen ik een jongen was bekeken wij de meisjes van onze stand als bovenaardse wezens, die geen fouten hadden. Toen wij later in aanraking kwamen met prostituees werd daardoor de eerbied voor de vrouw niet minder, de andere vrouwen werden er nog meer door geïdealiseerd. Moeten wij nu in die jonge meisjes wezens zien die "geheel op de hoogte zijn van de middelen ter voorkoming van zwangerschap en deze geregeld toepassen"? Het schijnt me dat het nog niet zover is. Toen wij jongens en jonge mannen waren wekte de omgang met jonge meisjes van onze omgeving geen bewuste erotische gevoelens, in die zin, dat jonge mannen die meisjes toen niet bekeken met geslachtelijke verlangens. Ontstond bij den jongen man teere gevoelens van bewondering, dan bewaarden die hem tegen de verleiding, waarvoor hij anders misschien zou zijn bezweken. Hoe denk ik dankbaar aan de hartelijke ontvangst die we in verschillende havens van de zijde der bewoners ontvingen. Zijn wij in de laatste 50 jaren vooruit of achteruit gegaan. In vele opzichten zijn wij vooruit gegaan, maar de jonge vrouw heeft een grote vrijheid gekregen die slechts door de besten op verstandige wijze kan worden gebruikt. Verbieden, dwang van de zijde der ouders is in de tegenwoordige omstandigheden heel moeilijk, meestal zonder nut. Wat alle ouders kunnen doen is zelf een voorbeeld geven, trachten de vrienden van hun kinderen te zijn, zo mogelijk ook de vrienden hunner vrienden, medewerken aan de vestiging van een hecht familieleven, dan zal het hun ook makkelijker vallen hun kinderen te vertrouwen en dat vertrouwen zal weer kracht geven aan het kind.

Mr. Gerard Vissering, o.a president Nederlandsche Bank .1865-1937)

Maandag 20 december. Vissering is overleden. *(Mr. Gerard Vissering, 1865-1937*). Wie zal er nu voorzitter van "De Hoop" worden. Ik ging naar de begrafenis voor "De Hoop". Vreselijk! Honderden mensen. Toespraken in de aula van het crematorium van Trip, Zuiderzeewerken. Wortman e.a., en de kist daalde net als bij een verbranding, die echter niet geschiedde. De begrafenis had plaats in de familiekring in het mooie graf dat hij mij eens had gewezen.

1 9 3 8

3 januari. Maandag breng ik Jan van Stockum naar Amsterdam. De jongen is in spanning. Hij is nog niet geschikt voor de wereld. Maar belangrijk flinker van vorig jaar. Hij vertrekt 9.52 naar Giessen. Ik naar kantoor en naar huis Stadionkade, waar het kanaal dichtgevroren is, maar nog niet sterk genoeg.

5 januari. Laat op; koud, op het vriespunt. Namiddag gewandeld naar ruïne van Brederode in ongeveer 2½ uur met schaatsen in de hand. Had daar een baan verwacht. Terug met bus naar Haarlem. Haarlem heeft nu 135.000 inwoners, toen ik er woonde misschien 35000. Hoe is alles achteruitgegaan in schilderachtigheid.

12 februari [naar Terschelling, wegens het overlijden van Cupido, vroeger schipper van de motorreddingboot Brandaris]. In het hotel horen wij dat Tegelberg in het sterfhuis Cupido is. Ik met Tom naar Cupido. Weduwe met Piet en Marietje en familieleden. Ik zeg dat zij goed op haar man gepast heeft, waarop zij antwoordt dat dit ook zo is en dat zij een goed geweten heeft. Cupido gezien, liggend in de kist, door een venstertje in het deksel. Hij is geheel de oude Cupido, onbegrijpelijk jong. Koffiedrinken in hotel, l.15 met commissie en bemanning Brandaris naar Hoorn. In "Ons Huis" worden we ontvangen. Daar staan twee lange tafels met tafelkleden er op en een dwarstafel aan het hoofd voor de familieleden. De gasten aan de lange tafel elk een kopje met een kandijklontje voor zich. We worden ontvangen door een statige mooie oude dame in de dracht, een verschijning die in de 17e eeuw behoort, een gaaf, blozend gezicht. Er zijn nog meer oude dames in de oude dracht, samen zeven. Hoe goed kleedt die dracht. Niemand zegt iets. De kist staat in het midden van de zaal. Eindelijk komt de dominee en spreekt eenvoudig en goed in verband met Mattheus ... Jezus de bemanning bestraffend als zij vreesachtig zijn gedurende de storm. Eindelijk kwamen de dragers. Enkelen sloegen nog een laatste blik op Cupido en toen werd hij weggedragen en liepen allen rond het oude kerkje. Aan de Noordzijde zijn 2 graven van Duitse matrozen, drenkelingen gevonden gedurende de oorlog. Drenkelingen worden steeds aan de Noordzijde begraven. Er was juist zon, maar het was nog stormachtig. De dominee sprak weer goed, daarop Tegelberg, Cupido lovende als schipper. Een familielid, een onderwijzer, bedankt en het trof me, zo duidelijk hij articuleerde en de uitgangen ook uitsprak. Het was mooi. Daarop zaten we weer aan de tafels in Ons Huis en dronken we thee uit de kopjes. We gingen met de bus weer naar het hotel. Ik heb een kachel op mijn kamer. Tegen de avond ging de wind naar het Noordoosten en werd nog krachtiger. Tom zei dat hij, als er iets gebeurde en de

Brandaris was nodig, hij mee zou gaan. Ik zei, dat mot je doen. Ik had gisteren al gezien dat de bemanning Toms stoerheid bewonderde. Ik twijfel er echter aan of hij bestand is tegen een nacht op zee met de Brandaris bij zulk weer in deze tijd van het jaar. Hij zal er wel levend van afkomen, maar het heel armoedig hebben. Het beste is beneden te gaan zitten, zo lang mogelijk.
Zondag 13 februari. Er is gelukkig niets gebeurd gedurende de nacht. Naar Dekker waar gesproken met juffr. Dekker en Sipke. Juffrouw Dekker spreekt over Cupido en over z'n tweede vrouw, die volgens haar een 'uutsochte' vrouw voor hem 'war', want toen die meisjes Pietje en Marietje nog klein waren moesten ze van Cupido altijd klompen dragen, terwijl alle andere kinderen schoenen droegen. Dan liet de Moeder hun klompen dragen en daar liepen ze dan mee over het stenen straatje, zodat C. het goed hoorde, maar bij het hek deden ze de schoenen aan. Ze 'verneukte' hem. Ja 't was een 'uutsochte' vrouw. Nou, is dat dan niet zo? Naar het hotel om te eten. Het sneeuwt van tijd tot tijd. De wind vermindert wat. Gesprek met een Terschellinger zeeman. Hij is zeeman geweest, behoorde tot de buulgasten, heeft drie schepen verloren, is daarna 28 jaren bij de politie geweest te Amsterdam, brigadier-wachtmeester in de Jordaan. Over het karakter van de Jordaners die het politiebureau beschouwen als de plaats waar oplossing te vinden is voor al hun moeilijkheden. Hij zegt dat er erg bezuinigd is op de politie te Amsterdam. Alles en alles samen 2400 man. Daarom blijft dan voor agenten op straat 1800 man. Gezien het aantal diensturen is dat 600 per ploeg. Dit verminderd met verlofgangers, zieken enz. dan rekent hij dat er niet meer dan 300 agenten op straat lopen (dit lijkt mij weinig). Die mensen weten dat er niet veel hulp is op de bureaux, hetgeen de stemming niet verbetert. Mijn vriend acht de revolver van de politieagent een wapen dat hij alleen voor lijfsbehoud mag gebruiken, niet om bij kleine overtredingen schrik aan te jagen. Een gewone politieagent verdient circa f 2100.-, maar daar gaat 10% vanaf. Er is zeer op het personeel bezuinigd. Er zijn nu evenveel mensen als in l922. Mijn vriend heet Groendijk. Heden 14 maart ben ik drager van een breukband geworden. Ik ben er voor naar Utrecht gegaan waar de heer Pomm hem mij aanpast. 't Valt mee. Hij heeft mij verzekerd dat ik er mee kon schaatsenrijden en bergklimmen. Veel erger dan mijn breuk is de politieke toestand. [...] Thans is Oostenrijk ingelijfd bij Duitsland en is dit een land geworden van 71 miljoen inwoners. Czechoslovakië is nu in een moeilijke positie gekomen. Alfred is hier Zaterdag 12 een uurtje geweest op weg naar Londen waarheen hij gaat met het oog op de politieke toestand. (*Alfred de Booy was toen marine-attaché in Londen).* Hij was juist teruggekomen van Kutai, zag er roodverbrand uit, had Schussnig vlak bij gezien, had een indruk van slordigheid van het Oostenrijkse leger gekregen en van veel verdeeldheid, had gereisd in één coupé met een kolossale Duitser die vol bewondering was voor de Rijn en voor Hitler.
Het is nu 12 mei. Wij zijn dadelijk na onze thuiskomst [op 4 mei, van een reis naar Italië] gevallen midden in de feestelijkheden van het Concertgebouw, uitvoeringen van de 8ste van Mahler, een feestelijke bijeenkomst waar hij de Egmontouverture en Halleluja van Händel uit de Messias werd uitgevoerd en waarbij een aantal toespraken werden gehouden; de laatste door Heineken, onzen voorzitter, die zich aan het slot ontpopte als een gelovig mens, die zich weet onder een hogere macht; een muziektentoonstelling in het Museum, een uitvoering in Carré, van Pierement tot Mengelberg. (*Dr. H.P. Heineken, voorzitter van l934-l946).* Heineken en Oyens kregen de Leeuw, een succes dat niet zonder moeilijkheden schijnt te zijn bereikt daar op beider zedelijk leven aanmerking scheen te worden gemaakt in hofkringen en de Leeuw nu eenmaal het opschrift heeft: Virtus Nobilitat. We bezochten Charles die Maandag 9 mei 70 jaar werd, Zondags daaraan voorafgaande op het Witzand. Daar ontving de voormalige rijkaard op het terras van het thans aan zijn schuldeisers behorende huis. Het is zielig met Charles. Hij kan bijna niet meer lopen. Toont echter veel moed. Is zich niet voldoende bewust van zijn toestand als failliet koopman. We hadden verder nog voor Engels komst een gesprek met Frans Polak, die daarvoor zijn opwachting maakte. Hij schijnt een goede kerel. Toen wij Charles bezochten hebben Tom en Ot zich tegenover Hilda op erg bezorgde toon uitgelaten over de keuze van Engelien en de gevolgen ervan. Ze hebben er op gewezen dat de jodenvervolgingen die thans practisch plaats hebben in Duitsland wel eens navolging zouden kunnen vinden bij ons en in andere landen, zodat zij overal

uitgestoten zouden worden en dan Arische leden van onze familie zelfs niet met Engelien en Frans zouden kunnen omgaan zonder gevaar te lopen zelve te worden uitgestoten. Later zijn zij op hun sombere voorspellingen of gedachten teruggekomen. Frans Polak komt hier nu aan huis en wordt hier vriendelijk ontvangen.
Zondag 22 mei l938. Mooi weer vandaag. We krijgen heden bezoek van den Heer en Mevrouw Polak uit Arnhem, die, als alles gaat zoals het bedoeld is, de schoonouders van Engelien worden. Reeds dadelijk bij het binnenkomen van de kamer maakten ze een aangename indruk. Hij door zijn scherpzinnig uiterlijk en zij ook door haar aardige aantrekkelijke verschijning. Hij is natuurlijk een Jood doch men ziet het hem niet dadelijk aan. Zij is een volbloed Arische, haar moeder is Friese uit Harlingen. Het zijn mensen vol belangstelling, zeer intelligent.
Daarna naar Moera Veth om de verjaardag van Kira te vieren.*(Moera Veth was een Russische, in tweede huwelijk getrouwd met Joost Veth. Kira Gordon, die van Vader vioolles kreeg, was haar zoon uit haar eerste huwelijk. Hoewel communiste, durfde zij toch niet naar de Sovjetunie terug te keren).* Wij gaan met Jo der Kinderen en Engelien naar Baarsjesweg 287, vinden daar Joost, Moera en Kira en krijgen "pirok" een oud Russisch gerecht, deeg, met fijngehakt vlees, uien en eieren, lekker, en thee. We geven Kira voetbalschoenen. 't Is een vreemd huishouden met Joost die wel eens dronken is en Moera, die zonder liefde is voor haar man, althans zo schijnt het, z'n naam "Fet" spelt terwijl hij Veth heet, telefoonboodschappen onjuist overbrengt en meneer Olthof Ozinga noemt. Hij zeide nog nooit een brief van z'n vrouw te hebben gekregen, wel onbegrijpelijke briefkaarten. Toch is Moera een aantrekkelijk vrouwtje, uiterlijk en door haar vriendelijke lach en manier. We spreken over de politieke toestand in Rusland die zij zo verklaart dat Stalin om z'n grote doel te bereiken wel eens links of rechts moet uitwijken en dat daarvan dan door de Trotskisten misbruik wordt gemaakt. Het feit dat zoveel hooggeplaatsten verraders blijken, wordt door Joost verklaard op deze wijze dat zij aanvankelijk revolutionnairen waren, dan avonturiers die thans niet meer in de pas kunnen lopen???? Moera zegt dat het Russische volk zeer is vooruitgegaan in welstand. Dat het vroeger was: Geen toegang voor honden en soldaten. Ik zei dat ik voor enige jaren te Dokkum nog had gelezen: "Dekkleden en werkvolk te huur".
Donderdag 16 juni. 41 jaar getrouwd. Namiddag met Hilda 3 uur Algemene Vergadering De Hoop - ben nu officieel door Alg. Verg. tot Voorzitter benoemd; heb een overzicht gegeven over verleden, heden en toekomst. De propaganda, collecte, album enz. is een groot succes geweest.
Op 12 september hield Hitler zijn langverwachte rede te Neurenberg. Wij luisterden ernaar in onze huiskamer. De spanning was gedurende de laatste dagen steeds toegenomen. Het slot viel mee want er volgde geen oorlogsverklaring. Ik kreeg de indruk dat iemand aan het woord was geweest die innerlijk verslagen was. Wiens zaak hopeloos was. Ook al zal hij misschien aanvankelijk in een oorlog nog grote winsten behalen.
13 september. Vergadering van de Reddingmaatschappij waarbij ik mijn mening uit over de houding die wij tegenover het Dorus Rijkersfonds behoren in te nemen. Mijn mening is dat de Reddingmaatschappij verplicht is goed te zorgen voor allen die diensten hebben verleend in hare reddingboten. Wanneer een ander hetzelfde werk gaat doen dan kunnen wij dit niet beletten. Wij kunnen dan slechts overwegen of wij soms te kort zijn geschoten in de wijze waarop wij onze taak uitvoerden en maatregelen nemen die leiden tot verbetering. Nooit mogen wij een deel van onze taak overgeven aan een ander. We zullen natuurlijk wel hulp mogen aanvaarden, ook van het DR fonds. Ik heb op de vergadering duidelijk mijn mening gezegd. Mijn standpunt is echter niet aanvaard, noch door den voorzitter, noch door een der anderen. Het is voor mij, die zovele jaren de zaken der Reddingmaatschappij heb geleid, eigenaardig te moeten ondervinden dat op zulk een belangrijk punt mijn standpunt niet aanvaard wordt. De Reddingmaatschappij zal nu dus met het Dorus Rijkersfonds, dat gedurende vele jaren een geheel onjuiste indruk van ons werk ingang heeft doen vinden bij het publiek, een onjuist beeld ook van de toestanden aan de kust, een overeenkomst aangaan volgens welke wij een deel van ons werk aan het DR fonds overdragen. Dit acht ik beneden onze waardigheid
Woensdag 14 sept. Op de Hoop in zee, wind west. Stijve koelte 6. Verstopte lucht. Misschien

beter weer, zegt kapitein. Als de lucht helder is komt er meest harde wind. Ik ben zeeziek. Ontbijt, 1 appel, 1 sinaasappel, koud en miserabel. Weer vraag ik mezelf af: wat doe ik aan boord. Achtermiddag: zeeziek en meest in kooi gelegen in mijn hutje dat zulk een sterke hospitaallucht afgeeft.
's Avonds eerst Engelse, daarna Hollandse berichten. Czechoslovakije. Wat het deel betreft dat in staat van beleg verkeert is volkomen rust. Op enkele plaatsen hebben Sudeten opstootjes gemaakt en zijn doden gevallen.
15 september. Gedurende de nacht is het voorschoenerzeil gescheurd en vervangen door een kluiver. 's Morgens 7 uur aan dek. Heldere lucht, wolken, Flinke wind uit N., goed zicht. Berichten. Chamberlain heeft Hitler te spreken gevraagd. Zal door hem worden ontvangen.
't Staande lijk van het achterzeil wordt verkort wat een aardig werk is. De dominee (Beens) vergelijkt Spreuken 8 en Johannes I. Berichten: Ontvangst van Chamberlain te München. Verklaring van Henlein. 's Avonds Noorderlicht. Recht op staande stralen aan Noorderkim. Heldere lucht, kim nevelig. 's Avonds berichten. Sudeten trekken naar de grens.
Vrijdag 16 september. 's Morgens wind ZW. Gesprek met Ds Beens over predestinatie. Berichten: Henlein en Frank in Duitsland. Chamberlain en Runciman keren terug, hebben gevraagd de eerste 14 dagen niets te doen. Namiddag geland te Scarborough. De Hoop ligt op de reede.
Zondag 18 september naar huis.
Maandag 19 september vergadering van de Hoop en bespreken wat te doen valt als er oorlog komt. Alexander Heldring is 21 september 1938 gestorven. Hij was een zeer begaafd man, fijn van geest, dien wij als directeur van het Handelsblad en als iemand dien wij hoogachtten, zeer zullen missen. Een gebrek van hem was dat hij niet gemakkelijk werk aan een ander overliet. Hij kon niet opschieten met den hoofdredacteur Von Balluseck. Ik vermoed dat dit niet geheel de schuld van laatstgenoemde was. Ik hield van Heldring. Zondag 13 november l938. In Duitsland is een Jodenvervolging uitgebroken. Die vervolging was er eigenlijk reeds maar nu is ze zeer acuut en hevig. Wij tekenden een petitie aan den minister van Justitie waarin wordt aangedrongen op verlening van tijdelijk asyl aan gevluchte Joden.
Een bezoek aan Dopper gebracht. Hij krijgt dagelijks inspuitingen om hem te kalmeren, maar de nachten zijn in weerwil hiervan vreeslijk als de inspuiting uitgewerkt heeft. Wij spraken over de oude tijd, over Diepenbrock, Mengelberg, Van Rees enz., over de muziekstukjes die hij voor ons en onze kinders maakte. Ik ben al weer niet hartelijk genoeg voor hem geweest, heb hem veel te zelden opgezocht.

Alexander Heldring , directeur Algemeen Handelsblad. (1874-1938)

23 november. Les aan Kira Gordon. *(Zoon van Moera Veth uit haar eerste huwelijk).* Dezen mijn plannen betreffende Nova Zembla verklaard.*(Mijn vader had een winter op Nova Zembla willen zitten, om te onderzoeken of Gerrit de Veer, die in zijn verslag van de overwintering op Nova Zembla de zon eerder zag*

dan mogelijk was, misschien toch gelijk kon hebben met zijn waarneming en dus niet de leugenaar was, waarvoor sommige schrijvers hem uitmaakten). Hij tracht mij vergeefs Novaja Zemlya op z'n Russisch te doen uitspreken. Het heeft de hele dag gewaaid. In de namiddag een prachtig gezicht uit onze ramen op de zandvlakte, geelrood van kleur. Grote zandmassa's of zandwolken werden uit het Zuidwesten over het kanaal gewaaid. Daarboven de zware wolken met een stuk blauwe lucht, blauw als de turkoois van Hilda en dan een onheilspellend stuk geel getinte wolken. Ik breng Hilda 's avonds gedreven door de wind naar de Lairessestraat waar ze een vergadering heeft van het Montessorilyceum. Er wordt veel gesproken over opheffing van dit Lyceum, maar ik geloof nog steeds niet dat het gebeurt. In de tram.
Een juffrouw dragende een mandje, stand dienstbode, ouderdom circa 30 jaren, kwam naast me zitten. "Da's ook wat", zei ze toen de conducteur kwam,"ik heb geen geld bij me. Laat me de volgende halte maar uitstappen, conducteur". Alle gezichten in de tram bleven onveranderd strak. "Mag ik U een kaartje aanbieden", vroeg ik. "Ja maar", zei de juffrouw, "hoe zal ik U dat dan terugbetalen?" "Hiernamaals", zei ik. Dat vond ze goed en ze kreeg haar kaartje. Alle gezichten waren onveranderd Hollands strak gebleven.
Zondag 11 december. Wij leven in een vreemde wereld, een wereld met eigenaardige manieren. Ten slotte zal een grote oorlog wel het gevolg zijn.
Woensdag 14 december. Hilda vanavond een vergadering met de ouders van het Montessorilyceum over de vraag of dit zal kunnen voortbestaan. Ik woonde de vergadering bij. Ongeveer 60 mensen waren opgekomen. Moeder presideerde meesterlijk. De stemming was aardig en de verhoging schoolgeld zal er dus wel doorkomen. Prof. Jordan hield een gloedvolle peroratie waarin hij opponeerde tegen het defaitisme dat sprak over de mogelijkheid van ophouden van de school. Dit mag nooit gebeuren, zei hij met nadruk. Als de "aanwijzing" plaats heeft, d.w.z. als met een nieuwe wet de school het recht van eindexamen verkrijgt, blijft de school bestaan. En als de aanwijzing niet plaats heeft, blijft ze ook bestaan. Dan moeten de kinderen slechts het Staatsexamen afleggen en deze moeilijkheid overwinnen. We zaten na de vergadering in een café dichtbij het Frederiksplein en ik betaalde de rekening van de vertering. 't Was heel gezellig.
Maandag 26 december. Minder vorst. Wind ZZO, niet sterk. Met Alfred om 10.04 naar Alkmaar. Te Uitgeest voegen Olga en John en Willem van Marle zich bij ons. Te Alkmaar per bus naar Friese dijk. Daar opgebonden en via Otterleek, Ursum, Avenhorn, Oudendijk, Beets, naar Oudhuizen. Daar wat gerust en per bus naar Amsterdam. De baan van Oosthuizen naar Edam nog niet geveegd. 't Was een heerlijke tocht, die mij lang in het geheugen zal blijven. Ik rijd niet minder dan 5 jaar geleden. Prachtig die molens van de Schermer even na het verlaten van Alkmaar en verderop weer een drietal. Mooi dat slanke gepluimde wuivende riet aan de boorden en die witte uitgestrektheid. En de vriendelijkheid van al die stugge Hollanders, de koek-en zopies waar je Amsterdamse korstjes aanneemt en opeet uit de vuile handen van een boer. We waren 4.15 thuis. Een prachtdag!
Dinsdag 27 december. Als we opstaan dooit het. Dit treurige feit brengt de 11stedentocht die donderdag a.s. in Friesland gereden zou worden, in groot gevaar. De Koningin heeft 10.000 gulden gegeven voor de beloning van mensen die de banen in orde zouden maken. Het is droevig dat deze Koninklijke daad nu toch niet geholpen heeft. We gingen samen, Hilda en ik, naar hotel Zilven bij Loenen, het huis achterlatend in een staat van grote wanorde. De vorige dag was Engelien met een zware handkoffer in elke hand, het huis uitgestapt, zeggende "ik ben een dochter van mijn vader" naar lijn 24 en verder naar Alfred in Den Haag om met hem naar de wintersport te gaan San Bernardino, Graubünden.

1 9 3 9

Het is nu dinsdag 3 januari l939. We hebben nogal wat natte sneeuw en regen gehad, hebben 's morgens gewandeld en overigens een erg lui leventje geleid. Ik heb mijn courantenuitknipsels sedert augustus bijgewerkt, gelezen de brieven van Lawrence en lees nu de memoires van

Benvenuto Cellini, hetgeen interessanter, boeiender lectuur is dan de brieven van dien ongelukkigen Lawrence.
Woensdag 4 januari. We kwamen tegen ½ 11 op het Kolkhuis aan en vonden daar Jan en Hessie, Hilda Wendland en Wolff en hun 2 kinderen, Jan Eylard en Peter, alleraardigste jongens die nog goed Hollands spreken.*(Huis in Hattem, bewoond door Jan en Hessie van Hall-Boissevain. Hun dochter Hilda, over voor de kerstdagen, woonde in Duitsland*).

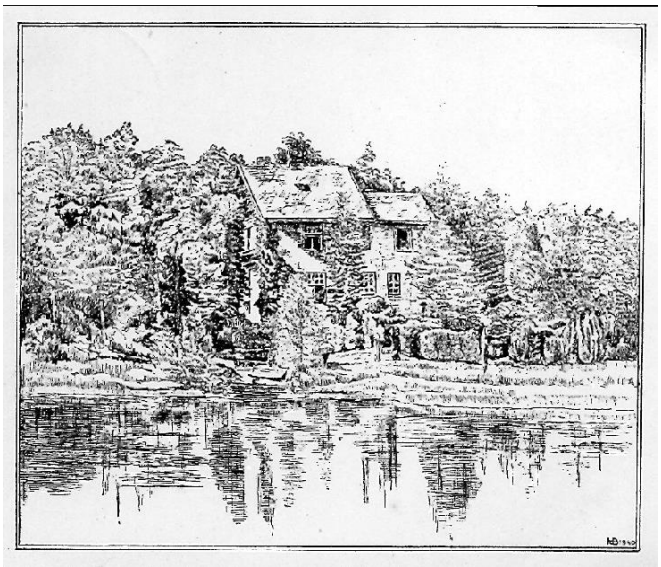

Het "Kolkhuis" bewoond door Jan en Hessie van Hall-Boissevain. Tekening Hendrik de Booij

Wolf Wendland is een veeleisende abnormale kerel. Het verstandigst is hij als hij over Duitsland spreekt. Hij is pacifist, kan zich echter begrijpen dat een Duitser, hoewel hij geen oorlog wil, toch eerst bevrijd wil zijn van de schande der onderdrukking die hij heeft moeten lijden. Het systeem "alles voor het land" schijnt hij aan te nemen. M.i. moet dit leiden tot oorlog.
7 januari, zaterdag. gisteren Driekoningen. Het brood met boon was geen succes, namelijk klefferig, oneetbaar. Die oude gebruiken worden niet in ere gehouden, evenals de poppen van speculaas. Die mooie dames (vrijsters) en heren zijn onooglijke gedrochten geworden. We hadden kaarsverlichting. Rudi Voorhoeve verbrandde het groen en we vertelden verhaaltjes of herinneringen uit ons leven. We aten wafels en dronken warme wijn, 't was gezellig.
11 januari, woensdag. Engelien is bruin, sproetig teruggekomen uit Zwitserland.
Het IJsselmeer is nog lang niet vrij van ijs. Bij Hindeloopen is een schip door het kruien van het ijs gezonken. Het vervoerde 80.000 liter olie. Twee andere schepen zitten er in het ijs vast, verlaten door de bemanning. Urk is voortdurend bezig met zijn ijsvlet, heen en weer naar Kampen, om levensmiddelen te halen. Bij Stavoren is het ijs over de dijk gekruid. Bij Harderwijk zijn ijsbergen van 30 meter hoogte.
Duitsland is zenuwachtig door het feit dat in ruiten van kamers die direct of indirect in gebruik waren bij het Duitse gezantschap in Den Haag en Amsterdam, kleine gaatjes zijn aangetroffen. Zelfs is in één kamer een klein kogeltje gevonden. De Duitse officiële berichtgeving wijt dit aan de Joden en de sympathie in in Nederland voor Joden gevoeld wordt, o.a. gebleken door een rede van Colijn om de collecte aan te prijzen. Gelukkig blijven wij hier kalm, maar men vraagt zich toch af: wat zit daar achter, achter die bangmakerij. Von Balluseck vertelde mij onlangs dat Duitsland voornemens zou zijn om als bij ons de sla rijp is plotseling de grenzen voor sla te sluiten, waardoor aan het licht zou komen hoe wij economisch van Duitsland afhangen. Helaas is dit laatste waar. Het maakt wel een eigenaardige indruk dat Duitsland zo geprikkeld wordt door een kogeltje van enige millimeter middellijn.
Gisteren 13 januari naar Noordwijk en daar in de kamer van de burgemeester afgerekend met Hellenberg, die 21 jaar is geworden en die daarom in het bezit komt van zijn deel van het Fonds

Ramp Noordwijk 24 november 1919. Het is van f 3800 aangegroeid tot ruim f 10.000 in 20 jaar. Daarna naar Noordwijk aan zee en in de bazar van Jan van Kan zaliger zijn zoon Arie ontmoet met z'n vrouw, Hij was juist klaar met de balans, zei hij, zag er niet uit als iemand die met een balans is bezig geweest, daar hij aan het smeden was geweest, dus geheel onder de olie en roet zat. Aardig om te zien hoe hij brieven van z'n vader altijd bij zich draagt, ook een briefje van mij aan Jan van Kan.
Mooi gezicht op de zee. Een achttal schelpenvissers aan het werk met hun karren.
Terug naar huis. 's Avonds wat hartkloppingen en wat koortsig, niet verkouden. Ik rook in de laatste tijd weer, zou het daarvan komen, misschien wel. Heb gisteren verscheidene sigaren gerookt, één bij burgemeester, één bij Van Kan en nog een paar, een viertal denk ik. Zal er weer mee uitscheiden.
Zondag 1 juli l939. Ik ben heden met Hilda naar Wijde Blik gereisd. In de autobus zat ik naast een bekoorlijk fries meisje uit Makkum, genaamd Dijkstra, dat er in de oude friese dracht meer dan bekoorlijk zou hebben uitgezien. De politieke toestand is zorgelijk. Het schijnt dat Hitler plannen heeft met Dantzig. Er worden troepen en kanonnen heengezonden. Halifax heeft weer een rede gehouden die op Duitsers geen indruk maakt. Een paar dagen geleden sprak Winston Churchill een somber gestemde rede uit, er op wijzende dat Engeland niet anders kan doen dan oorlogvoeren, zo Polen wordt aangevallen. Intussen blijft de toestand te Tientsin onveranderd tenzij een verandering mag genoemd worden dat de Engelsen zich niet meer zo veelvuldig meer op bevel van Japanse schildwachten behoeven te ontkleden. Als 't misloopt ben ik van plan om naar Amsterdam te gaan omdat ik daar al mijn werk heb. Een binnenlandse moeilijkheid is de ontslagname van het Kabinet, dat niet eensgezind is over de zogenaamde ouderwetse of nieuwerwetse manier van financiering. De ouderwetse wil een sluitend budget met niet uitvoering van de plannen die men niet kan betalen uit de gewone middelen. De Koningin droeg Colijn de vorming van een nieuw kabinet op. Hij is onlangs 70 jaar geworden. Gisteren was ik op het Handelsblad, waar de heer Boskamp de mening uitte dat iemand van 71 zoals Chamberlain niet premier mocht zijn in de tegenwoordige omstandigheden.
22 aug. (te Amsterdam) Hedenmorgen meldden de couranten de totstandkoming van een pact van non-agressie tussen Duitsland en de Sowjet-Unie. Dit is vooral voor Polen zeer belangrijk en stelt ook Engeland en Frankrijk voor een moeilijk vraagstuk.
24 aug. Op de middag gesproken per telefoon met "De Hoop", die dwars van Edinburgh is. Ik machtig de Hoop terug te komen als de toestand zeer ernstig is.
26 aug. Nog geen oorlog. Gisteren is Jan van Stockum uit Giessen gekomen, brengt de tijding mede dat alle mensen in Duitsland denken dat er geen oorlog komt, maar dat toch Dantzig Duits wordt en de Corridor zal verdwijnen enz. enz.
Maandag 28 augustus. Aan het ontbijt een warm gesprek met Jan van Stockum die gelooft dat Engeland en Frankrijk zullen toegeven. Ik denk ook dat zoiets zal gebeuren. Hilda niet. 2 u. namiddag. Na het aanhoren van een ongunstig luidende radiomededeling komt het bericht van de algemene mobilisatie.
woensdag 30 augustus. Jan van Stockum is vandaag opgenomen in het Wilhelmina Gasthuis. Ik had juist een vergadering gehad a/b van de Hoop toen ik het vernam. Wat de Hoop betreft werd besloten dat deze bij het uitbreken van oorlog telefonisch overleg zal plegen met bestuur via Radio-Holland. Als de verbinding niet tot stand kan komen zal de Hoop terugkeren. In het algemeen zal de Hoop zijn waar de vissers zijn.
3 sept. Na tafel met Hilda naar het W.G. waar we Jan van Stockum zeer onrustig vinden. Hij is op het ogenblik geheel buiten zinnen.(De gesprekken n.a.l. van de dreigende oorlog en de mobilisatie zijn voor Jan, die nog altijd zeer labiel was, veel te aangrijpend geweest. Hij werd sindsdien verpleegd in verschillende inrichtingen en is kort na de oorlog overleden aan tbc)..

23 october 1939 - Het Hospitaal Kerkschip De Hoop, afgemeerd aan de Hoogte Kadijk wordt voorzien van de kleuren rood, wit en blauw.

4 october. Vandaag vergadering Adderfonds onder leiding van Admiraal Quant. Met hem gesproken over onze verdediging. Hij zegt dat deze nog naar niets lijkt, dat er slechts een begin is gemaakt van een verdediging. Ook Herman Boissevain, die luitenant van de veldartillerie is, uitte zich op een manier die niet veel hoop geeft op een langdurig ophouden van een Duits leger.

1 nov. 1939. Zaterdag ging ik met Hilda per auto naar Charles en Marie, die nu wonen op Oost Witzand in de onmiddellijke nabijheid van hun vroegere buitenplaats Witzand. Ik heb dit Witzand nooit mooi gevonden en de plaats zelve klein en vervelend. Anderen vonden het echter een vorstelijk verblijf. Nu wonen ze echter in een woning die men in vergelijking met Witzand zeer klein zou kunnen noemen, die echter nog versierd is met dingen die vroeger Witzand sierden, als de enorme tafel en de portretten van Vader, Moeder en van de groep der kinderen enz.

5 november. Gisteren naar de Hoop, die op de voormalige Marinewerf ligt en woensdag buiten dienst gaat. Ik kom een Marinewacht tegen en merk op dat de geweren op slordige wijze worden gedragen. En toch zegt Alfred dat er een behoorlijke tucht is bij de Marine. Ik geloof dat die tucht nog zeer te wensen overlaat. Het komt ook wel door het grote gemis aan zin voor decorum, een eigenschap van ons Volk, waardoor vele officieren niet zien, niet kunnen zien, of een man goed gekleed is of niet, of hij er goed bijstaat of niet.

Bij het leger zie ik veel dat mij hindert. Een marcherende troep gaat wel, maar de houding van schildwachten bijv., de wijze van lopen, laat veel te wensen. Toch is de houding en de tenue iets beter dan in l914 schijnt mij toe. De sport heeft wel invloed ten goede gehad.

7 november. Intussen maakt ons land zich klaar voor een onderwaterzetting op grote schaal. Alle mensen van Baarn, waar gevochten zal worden, moeten dan naar Wieringermeer. Bé van Rijn, in haar mooie huis te Baarn, in doodsangst, heeft gedaan gekregen dat zij zal worden gewaarschuwd en dan met eigen auto naar hotel Duin en Daal kan gaan. Er staan aan het station een groot aantal veewagens klaar, waarin de bevolking weg zal worden gevoerd.

Zaterdag 18 november. 's Morgens naar kantoor, waar Tom was en ik hoorde dat hij van tijd tot tijd telefoneert met Alfred. Dat Alfred zelden schrijft, maar als hij het doet, interessante dingen vertelt, in tegenstelling met zijn Parijse collega, die veel schrijft, maar weinig dat interessant is.

19 november. De Simon Bolivar van de KNSM is op een mijn gelopen en gezonken. Er zijn een 80tal vermisten, velen zijn ernstig of licht gewond. De geredden zijn voor zover mogelijk naar Londen gebracht, waar het gezantschap het Great Eastern hotel heeft ingehuurd. Alfred is naar Harwich. Ik heb gisteren een Koran gekocht, een Perzisch exemplaar van cira 1745, heel mooi versierd en geschreven. De kaft is vermoedelijk niet Perzisch. De prijs was f 25.-'t Is een genot er in te kijken.

3 dec. Alfred kwam vrijdagavond circa 8 uur en vertrok weer zaterdag per vliegtuig om 8 uur 's morgens. Hij zag er vermoeid uit, heeft het ook druk gehad met Simon Bolivar en Spaarndam.

Hij vertelt o.a. dat de luitenant die bij het grensincident te Blerik met de Engelse onderhandelaars van de Secret Service was meegegaan, vergezeld had moeten zijn van een patrouille, maar dat hij voor die patrouille uit is meegereden met de Engelsen. Deze zijn in de val gelopen die de Duitsers hadden bereid. Het neerschieten van een Duits vliegtuig boven ons land, in het Zuiden, geschiedde door één soldaat met één schot uit één karabijn. Hij raakte de bestuurder waarop het vliegtuig tegen een boom vloog.
4 december. Naar het Handelsblad waar Planten [directeur van het Algemeen Handelsblad] mij zegt dat een aantal officieren kamerarrest hebben wegens NSB of Duitse neigingen. Dat het optreden tegen de NSB erg zacht is en dat deze zachtheid misschien haar grond heeft in vrees voor Duitsland, dat men niet wil kwetsen. Is De Geer een krachtige figuur vraagt men zich af. De geest van de troepen is goed, zegt Planten, maar zal dit geest goed blijven als de ontberingen komen?.

1 9 4 0
13 jan. Nog vriezend weer met grote vreugde van schaatsenrijders voor ons huis. Ik ben helaas verkouden. Eergisteren - Donderdag - reed ik nog schaatsen nadat ik de nieuwe had laten slijpen en ik kon nu veel beter rijden, had mijn oude zekere slag weer terug. Intussen zijn Engelien en Frans getrouwd en alles is schitterend verlopen.
21 januari. Gisterenavond een bezoek gebracht bij onze buren Bein. Mevr. Bein had heerlijke taarten gemaakt. Bein vertelde van zijn ervaringen in de grote oorlog. Hij werd 4 maal gewond, heeft 4 kruisen, w.o. het IJzeren kruis en haat de Duitsers wegens de manier waarop zij de Joden hebben behandeld. Hij heeft hier een knopenfabriek gesticht te Spakenburg, waarop honderden vissers werken. Waarom zulk een man moet worden vervolgd is mij een raadsel. Vanavond stil weer, maan, alles diep onder de sneeuw. Ik stelde Hilda voor een korte wandeling te maken, maar ze wilde pas mee toen ik haar f. 10.- bood voor 10 minuten wandelen en om over de brug te gaan wilde ze niet voor minder dan een kwartje doen. Ik betaalde dus f. 10.25 en we maakten samen een mooie wandeling van 10 minuten. Wel duur!
8 febr. Ik vroeg Niël hoe de stemming is in de Wittenburgerstraat. "Ik vraag excuus", zegt hij, "Bitter". En toen legde hij uit dat het te begrijpen was dat de stemming bitter is wanneer men bedenkt dat het moeilijk is voor een gehuwd paar van f.10,80 steun per week rond te komen en tevens iets te kunnen doen aan herstelling of vernieuwing van huisraad en kleren. Die mensen zien dat ze zakken. Worden ze communist? vroeg ik. Neen, zei hij, ze zijn socialist, maar communist worden ze niet. Ze zien te goed het voorbeeld van Finland. En worden ze nationaal socialist? Dat helemaal niet, zei Niël, Faksist, daar moeten ze helemaal niets van hebben. Er was een groentehandelaar in de Wittenburgerstraat, die was faksist. Nu die kreeg iedere dag vast een pak slaag en is moeten verhuizen. De elfstedentocht is tenslotte geen groot succes geweest. Hij had plaats op 30 januari. Er waren 3000 deelnemers, waarvan 600 aan de wedstrijd. De omstandigheden waren heel moeilijk. Harde NO wind en geen mooi ijs. Tenslotte maakten de 5 eerstaankomenden een afspraak die veel verwarring stichtte. Ze besloten gelijk aan te komen maar kwamen niet gelijk aan en zo kwam verwarring en ontstemming, omdat het publiek nu eenmaal een winnaar wil zien.
11 maart. Verkoping in Frascati van het laatste huis van de Bouwmaatschappij voor f. 13900.-. Verder met Oppenoorth gegeten in Europe en mij daar geërgerd: 1. aan de hors d'oeuvres, 2. aan de verregaande burgerlijkheid van de dansende paren.
13 maart naar Heilo om te spreken met dr. Barnhoorn van het St. Willebrordusgesticht. Jan van Stockum kan daar in open verpleging worden opgenomen, wat een heel goed bericht is. Ook de kosten zijn niet hoog, nam. f. 2,25 per dag, alles inbegrepen.
28 maart. Naar het Handelsblad. De toestand hetzelfde, d.w.z. slecht, wat de advertenties betreft. Het papier zal niet hoger dan 9,75 worden, wat nog meevalt, daar het papier in het buitenland al 13 kost. Met de abonnementen gaat het goed. Naar kantoor en ten slotte naar het Amstelhotel om Mengelberg geluk te wensen op zijn 69ste verjaardag. Vervelend moet het zijn in een hotel te

wonen.
31 maart. Naar Heilo waar ik naar de St. Willebrordusstichting en sprak met de administrateur en met dr. Engelman, die Jan behandelt. Ik zag ten slotte Jan, die onder een spanlaken in bedwang gehouden werd, wat een akelig gezicht was. Hij herkende mij, zei dat ik oom Han was. Zijn uiterlijk was meer dat van een verontwaardigd mens dan van een krankzinnige.
1 april. Een brief van Victoria Drummond, die second Engineer is op een wachtschip en daarmede te Antwerpen ligt. Ik antwoordde dat ik naar Antwerpen zal komen vrijdag en dat ik hoop dat ze naar Amsterdam komt en zaterdagavond bij ons komt logeren.
5 april. 12.02 per trein naar Antwerpen en daar 16.09 aangekomen aan het station Oost. Naar hotel Century en gewacht op Victoria, die om circa 7.15 [pm] kwam. Aardig haar te zien. Met haar gedineerd in het hotel en vervolgens naar het huis van de Mission for Seamen, waar we de first engineer van de Har Zion vinden. Om 10.15 met de first Engineer naar boord, ver weg in de docks. Een lange loopplank. Het schip in survey. Naar mijn hut. Geen verwarming.
6 april. Een koude nacht. Mijn broek aangetrokken, een wollen vest, onder mijn winterjas. Toch koud. Ontbeten met een aantal officieren. Een van de officieren was een Pool. Het schip is 30 jaren oud, lekte op veel plaatsen, zoals bleek toen het in het dok stond. Er zijn vele werklieden aan boord. Er is heel veel werk te doen om van dit schip een bruikbaar vaartuig te maken. Alles ziet er smerig en uitgewoond uit. De W.C.! Victoria Drummond heeft onder zich in de machinekamer 2 Spanjaards, 1 Czechoslovaak, 1 Griek, 1 Egyptenaar, 1 Arabier, 1 Jood enz. enz. Het schip heeft vroeger van den Palestijne maatschappij gehoord, heet Har Zion, gaat nu zodra mogelijk naar Lissabon, Gibraltar, Alexandrië, Harifa, dan misschien naar Constanza en in Juli terug naar Engeland. Dan krijgt ze rust. Ze tekende voor deze reis. De kapitein zag ik niet. Hij is Brits, oud en doet lange verhalen. In deze omgeving is nu Victoria Drummond, komende uit een zeer aristocratisch milieu. Ik spreek met een Vlaamse ketelmaker. De vertegenwoordiger van Lloyds komt aan boord. Victoria heeft in de ketels gezeten. Ik gaf de first Engineer een kistje met 25 goede Hollandse sigaren, waar hij erg blij mee was. Die Spanjaarden en andere foreigners dragen messen en vechten er mee. Victoria krijgt permissie om naar de wal te gaan en zondag terug te komen. Circa 10 uur aan wal en naar Hollands consulaat. Moeilijkheden met het visum. Naar Waterschout, visum, naar fotograaf voor 2 foto's en terug naar consul die Holland moet telefoneren om permissie. Eindelijk permissie omstreeks 12.45 en naar hotel om te eten. Vervolgens om 2.31 vertrokken van Antwerpen oost. Alle straten te Antwerpen hebben nog klinkers, nergens asfalt. 5.38 te Amsterdam en per tram 24 naar huis. Victoria in burger met uniformpet. Victoria om 9 uur in bed, slaapt 11 uur.
Zondag 7 april om ½ 10 ontbeten. We geven Victoria mee: een trui, een deken, een elctrische lantaarn, vele citroenen, andere kledingstukken enz. enz. en ze vertrekt per trein van 12.02 wat de beste trein is. We zijn allen bezorgd voor haar om haar oude schip dat moet varen onder gevaar van mijnen, duikboten, vliegtuigen enz. Het was merkwaardig Victoria zonder geld te zien. Men mag geen geld medenemen uit Engeland. Maar bovendien was haar uitrusting heel slecht in orde. Daar zit ze nu, een nicht van Lord Kinnaird, van de Duke of Atholl enz., op een smerige oude koopvaarder die lek is. Het eten is erg slecht. ze hebben al hun derde kok die niet kan koken.
8 april hadden wij een bijeenkomst aan boord van de Hoop, waarbij wij o.a. besloten de Hoop klaar te maken voor de vaart en daartoe maandag 16 april de bemanning te doen komen. Zal er nu voorlopig iets van het varen van de Hoop komen, of liever van het uitvaren der haringvissers?
17 april. Vandaag over het algemeen geen goede berichten van Noorwegen. Waar zijn de Engelsen geland? Wat doen ze daar? Alfred schrijft dat men in Engeland zeer optimistisch is en juicht voor het minste, maar dat intussen Noorwegen Duits wordt als er niet opgetreden wordt, en "waar blijft dan 't Engelse prestige?" vraagt hij. De Carlyles hebben hem aangeboden ons te huisvesten in Engeland. We hebben vele vrienden in Engeland. Gisterenavond met Hilda en Engelien naar de Stadsschouwburg waar we een aardig stuk zagen, "Toontje had een paard getekend". Het gaf een beeld van het conflict dat in deze tijden gezien wordt tussen de ouderwetse strenge en de geheel vrije opvoeding.

25 april. 's Namiddags met Hilda naar Schiphol om Alfred te zien vertrekken naar Londen. Even met hem gepraat. Hij zag er best uit. Ik had een lijstje van vragen opgesteld
1. Zijn de Duitse berichten over aanvallen op landende troepenschepen e.d. overdreven? antw. Ja!
2. Zal een aanval gedaan worden op voorbereidingen te Memel? "Neen".
3. Hoe groot is de geallieerde troepenmacht? 40 à 50 mille. Is die vatbaar voor uitbreiding? Ja!
4. Waarom kunnen de Engelsen niet beletten dat te Dronthem schepen binnenkomen? Batterijen.
5. Wordt Churchill moe? Neen!
Daar zagen we de grote oranje vogel vertrekken en verdwijnen in de lucht. Een paar uur later zal hij in Engeland dalen.
30 april 1940. Verjaardag van prinses Juliana, mooi weer, vlag uitgestoken. Enigszins somber gestemd. Het blijkt dat Duitsland de meerdere is in de lucht. In sombere ogenblikken ziet men Duitsland in het bezit van de wereldheerschappij. Mussert is geïnterviewd door de Amerikaanse pers, die het interview per radio heeft overgebracht naar Amerika. Nederland is nu geheel in Staat van Beleg. Ook de persvrijheid is gebreideld. Het Handelsblad heeft over 1939 een verlies van ruim 1 ton, ofschoon het met de exploitatie behalve de advertenties heel goed gaat. We hebben 2000 meer abonnees dan vorig jaar. Van Tom vernomen dat het al mooi is als wij een Duitse aanval enige dagen kunnen tegenhouden. Dit valt mij tegen en ik kan het mij nog niet goed begrijpen.
dinsdag 7 mei. Sinds de vorige week is er veel gebeurd. De Duitsers zijn met kracht van Oslo in Noordelijke richting opgerukt en de geallieerden hebben het zuiden van Noorwegen moeten verlaten.
Dezer dagen heeft onze regering 21 mensen - Nederlanders, die de neutraliteit in gevaar brachten - in bewaring genomen. Tot deze personen behoort het kamerlid Rost van Tonningen van de NSB. Gisteren werden de verloven weder ingetrokken en werden lichtingen zeemiliciens die met groot verlof zijn, opgeroepen. Nederland is als een egel die zijn stekels opzet naar alle kanten. Hilda legde haar slaapzak klaar. Ik heb wat traveler cheques gekocht, die te pas kunnen komen als we naar een ander land moeten vluchten.
Vrijdag 10 mei. In de nacht en vroege morgen zijn vele vliegtuigen over ons land en onze stad gekomen. Er werd veel op geschoten. Nu is het kwart voor zevenen. De radio heeft allerlei berichten gegeven over bommenwerpers die over Nederland vliegen boven verschillende plaatsen in de richting van Engeland, over parachutisten die dalen of gedaald zijn, waarbij er zijn in Hollandse uniform. Verder waren er geruchten over een aanval op Schiphol. Wij zijn 6.15 opgestaan. Het is prachtig weer, een onbewolkte lucht. Wat zullen we straks horen? Het schijnt mij toe dat de oorlog nu voor de deur is.
11 mei. Naar kantoor en Handelsblad. Op 't Handelsblad gehoord dat om 11 uur een bom is gevallen op een huis aan de Blauwburgwal en dat er vele doden en gewonden zijn. Dat er gevochten wordt in het Noordeinde Den Haag en hard gevochten te Rotterdam aan de Coolsingel. Dat Rotterdam voor een deel in brand staat. Ik zag een troepje vissers in de Paleisstraat, vroeg hun of ze van zee kwamen. Ja, zeiden ze. Komen alle vissers terug? Ja. Zullen de haringvissers uitgaan? Neen.
1e pinksterdag, 12 mei. Schitterend weer. Het blokhoofd Van Minden laat weten dat de dames wasgoed 's avonds binnen moeten hebben met het oog op luchtaanvallen. Te Rotterdam gaan kerkdiensten niet door. Ook Den Haag niet. Chamberlain is afgetreden. In zijn plaats is Winston Churchill gekomen. 5 uur 5. Bezoek gebracht bij Maurits en Hanna van Eeghen. Net zit ik er en daar is het weer luchtalarm, het 8ste zegt de familie Van Minden, die voor elk luchtalarm van de 3e etage omlaag gaat tot de begane grond. Wij hebben nu als regel dat wij in de hall gaan zitten, de huisdeur open en wachten tot we geschiet of vliegtuigen horen. Gedurende het luchtalarm gaat de radio uitzending door met muziek. Ik heb het nog nooit zo druk gehad. Hoe lang moet dat duren. Volgens Maurits zeggen de Duitsers dat ze over de IJssel zijn getrokken en op de Grebbelinie aangaan.
Maandag 13 mei 1940. 2de Pinksterdag. Goed weer, bewolkte lucht. Dit wordt de 4de dag van de

oorlog. Boven mijn raam kirren en roekoeën de duiven. Er zijn daar pas een paar eitjes uitgebroed. 's morgens naar Hoofdpostkantoor. Dit echter gesloten. Zag nabij de Dam een man aanhouden door de politie. Werd zelf met de auto aangehouden. Soldaat met geweer klaart om te vuren. Pas ingezien en goedgekeurd. Gisteren kwam uit Aerdenhout de verloofde van Ots dienstbode met een briefje van Ot en bloemen van Elsbeth. Ot en Olga stellen voor dat wij bij een van hen intrekken, dit lijkt met niet mogelijk, althans nu niet. In de ochtendeditie staat dat de Koningin is overgestoken naar Engeland. Dit is een grote slag. Naar het Verenigd Cargadoorskantoor, waar ik ongeveer 10 uur ben. Ik zie daar de reusachtige rookwolken van de brand van petroleum van de tanks der BPM. Men wist aanvankelijk niet of er kwaadwilligheid in het spel was, maar het bleek geschied te zijn op last van de overheid. Enige mensen staan bij elkander voor het kantoor en praten en eindelijk zegt er een: "En wat zeggen we van de Koningin", waarop een ander zegt "daar spreken we maar niet over". "Zondag heeft ze ons nog zo mooi op onze plicht gewezen en nu gaat ze naar Engeland" Haar gaan naar Engeland heeft op het Volk een hoogst onaangename indruk gemaakt en toch zit er waarschijnlijk niets anders op. Daarvandaan naar de American Lunchroom waar ik wat at en toen naar het Koloniaal Instituut waar ik nauwelijks binnen ben of we worden naar de kelder gejaagd wegens luchtalarm. Dit herhaalt zich later nog eens of tweemaal. De vergadering der Reddingmaatschappij werd door niemand bezocht.
Om 3 uur terug per tram en herhaaldelijk in de schuilkelders waar het publiek heel kalm is en eindelijk aangekomen op het Muntplein waar ik een scheerapparaat koop bij 's Gravendijk en vervolgens bij De Jong touw, 14 meter manilla, om Hilda in de tuin neer te vieren als er brand uitbreekt en we kunnen niet langs de trap.
15 mei, de eerste dag van de bezetting. Op 3 uur algemene vergadering van het hospitaal kerkschip De Hoop bijgewoond. Behalve Maurits van Hall en ik was niemand opgekomen. Later kwam kapitein Smit, wien het met grote moeite was gelukt om van IJmuiden naar Amsterdam te komen. Besloten in beginsel de bemanning van de Hoop tot 125 juni uit te betalen. Het daarvoor benodigde geld niet aanwezig zijn, schoot ik f 300.- voor ter betaling tot 15 mei. Tevens werd besloten de bemanning naar huis te zenden en een wachtsman aan boord te plaatsen. Dit zal zijn de kok Fijnenbuik, een aardige oude zeeman. Van deze vergadering hield Maurits van Hall de notulen. Crone werd tot voorzitter benoemd met algemene stemmen (2 in getal) en ik bedankte alle aanwezigen voor de medewerking die ik heb ondervonden.
De Duitse tijd is ingesteld, zijnde 1 u. 40 later dan onze tijd.
(16 mei]. Hilda heeft op straat lopende Chambers gezien (secretaris van de Hoop). Als zij hem aanspreekt is hij zeer verbaasd dat gisteren de vergadering van de Hoop (waarvoor hij zelf de oproepingen heeft verzonden) heeft plaats gehad. Hij zegt verder dat hij, de naam Chambers dragende, natuurlijk niet op het kantoor durft komen. Iedereen denkt het eerst aan zich zelve. Wat zal voor mij de toekomst zijn. Mijn vermogen, voor zover het uit effecten bestaat, tot bijna niets teruggebracht. Mijn pensioen van de Reddingmaatschappij? De schuldbekentenis van Tom? Mijn vergoeding van de Oostersche handel? Van het Handelsblad? Wij hadden gerekend op een rustig oud dagje. Wij moeten maar dankbaar denken aan voorbije tijden. Wat de toekomst betreft, zou ik het liefst te Bilthoven gaan wonen, in het huisje van Jo. Maar ik heb het voor 3 jaren verhuurd.
Zondag 19 mei, vijfde dag van de bezetting, mooi weer. Ik per tram naar de Oosterdokkade waar ik de "Hoop" in goede staat vind, maar de wachtman is niet aan boord, is zeker bezig levensmiddelen te kopen. Terug en in de verkoopplaats van couranten op het Damrak gehoord dat het stuk in de Standaard van Colijn gericht was tegen de Regering, tegen vertrek van de regering. Hij zegt er ook in dat hij, Colijn, niet is weggelopen. Dit alles maakt een vreemde indruk.
Zaterdag 25 mei, de elfde dag van de bezetting. Gisteren vergadering van het Handelsblad en daar o.a. gehoord dat het plaatsen van de joodse medewerkers bij Kunst, Wetenschap enz., op verlangen van de Duitse overheid is geschied; ik hoorde ook dat Joodse annonces van overlijden,

kennelijk als gevolg van zelfmoord, niet mogen worden geplaatst, dat de Telegraaf de Joodse medewerkers heeft ontslagen, wat ik volkomen verkeerd acht, de Duitsers uitlokkende tot andere daden van discriminatie. Iedere dag wordt men wakker met het drukkende gevoel: we zijn onder de Duitsers, we zijn niet langer vrije onafhankelijke Hollanders. Het is een rust te denken vat we nog een Koningin hebben met een Regering die werkt voor onze onafhankelijkheid en ook voortvecht met onze Marine.
Maandag 3 juni, de 20ste dag der bezetting. De oude Klein op kantoor. Hij zegt met zijn krachtige, heldere stem: Nu zijn we in de zorgen, maar 't is maar tijdelijk, meneer de Booy. 't Gaat voorbij en dan komt de Christus, niet met vliegtuigen, maar met de adem van zijn mond veegt hij alles weg en dan komt de vrede, een vrede zoals wij die wensen, niet gemaakt door mensen, een vrede die onvergankelijk is. Niet van deze aarde.
Zondag 9 juni, de 25ste dag der bezetting. Gisteren om 2.43 naar Rotterdam, daar met verschillende trams en bussen door de stad gereden en het droevige schouwspel gezien van de gebombardeerde stad. Om 6 uur zat ik weer op het perron van het verbrande en verwoeste Delftsepoortstation. Men kon er koffie krijgen en om 8 uur was ik thuis. In de nacht gedroomd dat ik Commandant was van een klein scheepje, wat mij we wat bezwaarde omdat ik in de nacht door een moeilijk vaarwater moest gaan en dat ik een mooie wandeltocht door Zwitserland maakte, wat me veel genoegen gaf. 's Avonds komt een mooie zilverachtige slanke reiger jagen langs de oever van het kanaal. Hij loopt voorzichtig met lange passen tussen het lange gras dat daar groeit in het water, en kijkt vermoedelijk uit naar kikkers.
Woensdag 19 juni 1940, de 35ste dag der bezetting. Ik heb gedroomd dat onze gehele stad was versierd met Nederlandse vlaggen en Oranje, maar toen ik wakker werd was deze droom, zoals vele, bedrog. Naar het kantoor van Maurits van Hall en daar gesproken over de vermoedelijke plannen van het Duitse beheer om onze "De Hoop" in gebruik te nemen en hoe we dit zouden kunnen tegengaan. Donderdag 4 juli l940, de 50ste dag der bezetting. Gisterenavond kregen wij bezoek van Schöffer, die kwam vragen naar de "Zeemanshoop". (*De Zeemanshoop was de reddingboot van Scheveningen, die in de nacht van vier op vijf mei door vier studenten was bemachtigd en uiteindelijk met veel vluchtelingen aan boord in Engeland arriveerde).*Hij wilde weten of een zekere Domhof aan boord was geweest. Zijn vrouw is in voortdurende spanning wegens het uitblijven van berichten.

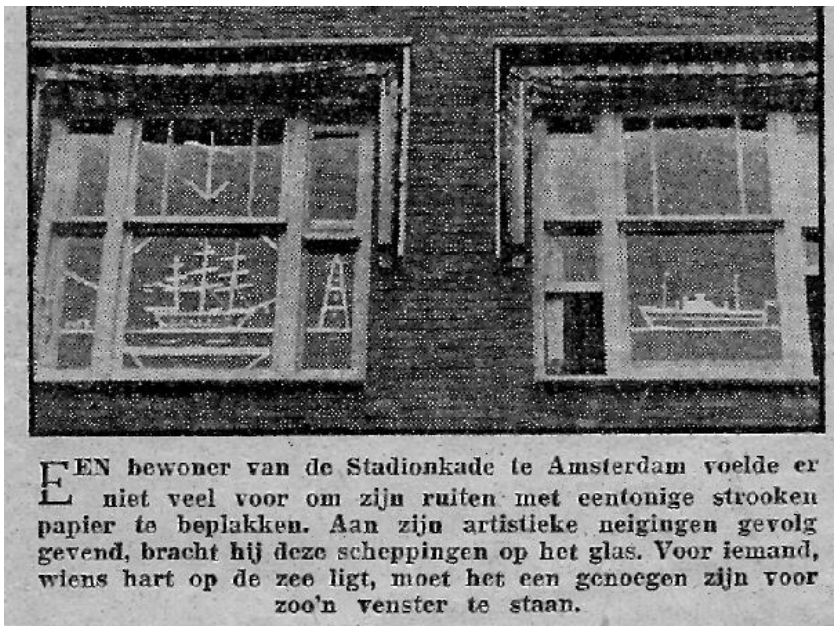
EEN bewoner van de Stadionkade te Amsterdam voelde er niet veel voor om zijn ruiten met eentonige strooken papier te beplakken. Aan zijn artistieke neigingen gevolg gevend, bracht hij deze scheppingen op het glas. Voor iemand, wiens hart op de zee ligt, moet het een genoegen zijn voor zoo'n venster te staan.

Telegraaf van 20 juni 1940. De bewoner is Hendrik de Booij

Hij vertelde verder hoe hij op 29 juni 's avonds 10.15, getooid met witte anjer met z'n zoontje, eveneens met anjer, door de Verhulststraat fietsende door een zestal zwarthemden was

aangevallen, op de grond geworpen en geslagen was. Hij had een gat in het hoofd gehad en een bloedende wond. Het droevigste van dit geval dat de na enige tijd ter plaatse verschenen politie, geen proces-verbaal opmaakte, doch slechts aanried naar de apotheek te gaan. Leven wij nu reeds onder een schrikbewind? De drang naar uiting van de volkswil wordt sterker. Men hoort de namen Linthorst Homan, Goudriaan, prof. de Quay als een soort 3manschap dat het Duitse gezag zou moeten adviseren. Het jongste bericht is dat zij overleg plegen met Colijn, die juist een veel gelezen brochure heeft geschreven, getiteld Op de grens van twee werelden. Ik vrees dat Colijn een domper zal plaatsen op jeugdig enthousiasme. Het kan niet worden geloochend dat hij nog het vertrouwen heeft van velen, ook al heeft hij zichzelf veel kwaad gedaan door zijn artikel in de Standaard, waarin het vertrek van Koningin en Regeering wordt afgekeurd en in twijfel wordt getrokken of generaal Winkelman wel goed heeft gedaan de strijd te staken. Door de totstandkoming van deze volksvertegenwoordiging (op kleine schaal) wil men voorkomen dat de NSB de leiding gaat nemen. Al hoort men wel dat het Duitse gezag de NSB niet op prijs stelt, doen de feiten toch zien dat de NSB ontzien wordt.
Zondag 7 juli, de 53ste dag van de bezetting. *[Naast de brochure van Colijn is er]* het optreden van den afgetreden burgemeester van Hilversum. K.L.C.M.J.baron de Wijkerslooth de Weerdesteyn, die zichzelve aanbiedt als leider. Dat hij afstammeling in de vrouwelijke lijn is van Willem de Zwijger moet hierbij als aanbeveling strekken. Onder de naam van Nationale eenheid zendt hij een circulaire, die een weekblad zal worden waarin hij zijn denkbeelden ontvouwt. De circulaire bevat ook toespraken die hij gedurende de laatste tijd heeft gehouden. Dit optreden is wel zeer bijzonder, maar de inhoud van zijn circulaire is niet zo gek en strookt over het algemeen met de gedachte van Colijn.
Donderdag 11 juli l940, de 57ste dag der bezetting.
Vanmorgen zei de portier van het Koloniaal Instituut mij, dat "de Jodenvervolgingen waren begonnen". Joden mochten niet meer in de luchtbeschermingsdienst en ook niet in de openbare bedrijven, zei hij. We zullen zien.
Een interview van Mengelberg maakt een onaangename indruk. Hij zal wel zeggen dat hij zich op geheel andere wijze heeft uitgedrukt.
Zondag 14 juli, de 60ste dag der bezetting. Naar de St. Adelbertus Priorij waar ik hartelijk door Chré word ontvangen. Hij noemt hetgeen thans gebeurt een gesel Gods en we moeten die geselingen rustig verdragen. 't Is als een operatie die op aarde kort duurt maar God is buiten de tijd. Chré deelt mij mede dat hij de Abt om overplaatsing heeft verzocht omdat hij niet kan opschieten met den Prior. Vreemd!Met hem naar Heilo gewandeld en getracht Jan van Stockum te bezoeken. De Duitsers hebben beslag gelegd op de sanatoriumafdeling om daarin hun gewonden op te nemen, daarom is Jan nu in de gesloten afdeling.
30 juli. [op Terschelling]. Het heeft de laatste dagen hard gewaaid uit het N, NW , WNW, en het gevolg is dat het strand bezaaid is met korte houten dennestammen, vermoedelijk bestemd voor papierfabrieken. Verder zijn er vele lijken aangespoeld. Toen wij gisterenavond gingen wandelen passeerden wij er drie, alle in een verregaande staat van ontbinding.
(begin augustus]. Het was al half onder het zand geraakt. Het hoofd was er nog aan maar men zag slechts de ontvleesde schedel. De handen ontbraken. Uit de kleren staken beenderen, maar de romp scheen nog niet vergaan. Zo lag hij al drie dagen en misschien langer. Ik was van hem gaan houden, want hij lag daar zo hulpeloos en hij was toch ook een kind geweest, de trots van een moeder. Kort geleden was hij nog een krachtige jonge man. Gaarne had ik hem begraven, maar hoe zou ik hem naar de rand der duinen brengen. Toen kwam de motorwagen van de Duitsers met lijkkisten en ik zag hoe ze hem met schoppen voorzichtig in een kist legden en wegbrachten.
Zaterdag 17 augustus, de 94ste dag der bezetting. W. Mengelberg heeft Hilda geantwoord op haar brief [n.a.v. een kranteninterview over het eerder verschenen interview met Mengelberg, waarin deze aanneemt dat het merendeel van de Nederlandse bevolking blij was met de wapenstilstand, in het bijzonder de vrouwen]. Het antwoord [niet bewaard] van Willem betekent zeer weinig.
Maandag 26 augustus. Goed weer. Zon. Gebaad.

's Avonds komt men vertellen dat alle niet te Terschelling ingeschreven bewoners morgen per boot van 11 uur moeten vertrekken. Niemand weet wat de aanleiding is. Onze gasten vertrekken overhaast en wij beginnen te pakken en gaan met de duisternis naar bed, stellen de wekker op 6 uur.
28 augustus. Leeuwarden was erg vol van mensen. Het waren de vele mensen, 10 à 20 duizend die waren kwamen luisteren naar de rede van oud minister Colijn. Hij sprak voornamelijk over de Nederlandse Unie, keurt het optreden van de Unie af, meent dat de Christelijke Protestanten zich daarbij niet kunnen aansluiten. hij meent dat de Ned. Unie te enthousiast is voor het nieuwe, dat zij in het vaarwater komt van de NSB, dat wij in de eerste plaats moeten streven naar volksinvloed op de Regering en naar vrije meningsuiting.
11 september. Zowel Olga en Johan als Tom en Ot hebben inkwartiering . De kinderen zijn vol medelijden voor de soldaat en Elsbeth zei tegen haar moeder: Gek hè, nu kunnen we toch niet meer van "Mof" spreken.
Vrijdag 13 september, de 122ste dag. Vandaag naar de tandarts [Sanders], wiens zoon, diens vrouw en kind, in de moeilijke dagen van de inval, evenals zovelen, een einde maakten aan hun leven. Ik bewonder de houding van de vader, die, zo zwaar beproefd, zijn werk met dezelfde nauwgezetheid blijft voortzetten. Hij is verouderd en sterk vermagerd.
Zondag 15 september, de 124ste dag. Mengelberg heeft zich door zijn uitlatingen in Duitsland hier onmogelijk gemaakt. Het orkest en ook het bestuur hopen dat hij weg zal blijven.
Zondag 22 september, de 131ste dag. Hilda en ik per fiets naar Ouderkerk, de westelijke oever van de Amstel heen en de Oostelijke terug. We brachten een bezoek bij Christien van Veen, onze oude naaister, die in een tehuis voor oude mensen woont. Ze heeft het daar heel goed. Ik geloof dat ze wel f 18.- per week moet betalen, maar ze heeft het dan ook goed.
23 september. De voorzitter van de Ned. Dagbladpers, Henny, heeft op verlangen van het Duitse beheer zijn ontslag genomen. Onze directeur Planten heeft een vergadering bijgewoond waarbij vele directeuren van bladen tegenwoordig waren. Op zijn herhaald vragen is eindelijk gezegd dat de bladen zullen geleid worden in nationaalsocialistische richting en dat de wijze van doen in de Persraad zal zijn volgens het Führerprincipe. Kars is dus de Führer. Toen gevraagd werd of iedereen het ermee eens was, dat Planten de enige die opstond en zei dat hij er zich niet mee kon verenigen.
Zondag 29 september, de 138ste dag. 's Avonds hoorden we van iemand op straat het bericht van de geboorte van Willem Lodewijk van Oranje aan boord van de kruiser HM Heemskerk en dus op Nederlands grondgebied. Wij weten niet zeker of het bericht waar is. Nu voelt men het bezet te zijn. Wij kunnen niet in het openbaar zeggen dat een Prins is geboren, want "hoe komen wij aan het bericht?" Iemand op straat floot "Al is ons prinsje nog zo klein, alevel zal hij stadhouder zijn". Maar we hoorden verder niets en zo liep alles dus uit op een teleurstelling.
2 october. Een werkman die klaagde over de stijging van prijzen, die maakt dat een blikje makreel nu 59 centen en vroeger een kwartje kostte, zei plotseling "maar we hebben nu een prins". Het gevoel een prins te hebben geeft moed.
3 october. Het bericht van de geboorte van een prins wordt niet bevestigd, het is zelfs niet zeker of de Prinses een kind verwacht. We moeten onze oranje muisjes voorlopig nog bewaren.
4 october. Gisteravond het eerste concert onder Mengelberg. Wij bleven thuis en luisterden door de radio. Er gebeurde naar het mij schijnt niets bijzonders. Hoe het applaus is geweest bij het eind weet ik niet, daar na 9 uur geen uitzending meer plaats heeft.
5 october. Dieuwke de Hoop Scheffer vertelt mij voor zeker dat het wel waar is dat een Prins is geboren. Hij heet Willem Boudewijn, Boudewijn naar de Koning van België en de officiële mededeling heeft eerst plaats als onze Regering zich overtuigd heeft van zijn aanwezigheid. Men moet daaruit afleiden dat de ministers naar Canada zijn gegaan. 2 uur vergadering Koloniaal Instituut. Daar gehoord dat verschillende personsn zijn gearresteerd als represaille maatregelen tegen de behandeling van Duitsers in Ned. Oost Indië. Die personen zijn o.a. Heineken, prof. Wijer, Bolkestein jr., Gerbrandy jr., Dr. van Hengel, chirurg te Arnhem, Dr. Eykman, prof. Pos

e.a. Geadviseerd wordt vitaminen mee te nemen en purgatiemiddelen. Ik ga na de vergadering naar notaris Koopman die een algemene volmacht op Hilda zal maken voor het geval ik word gearresteerd. Men zegt dat ik geen kans heb wegens mijn leeftijd, maar men kan niet weten. 's Avonds als wij naar bed gaan begint een hevig kanonvuur en ook de sirene loeit. We zien niets dan een lichtbol langzaam zakkende. Het kanonvuur duurt wel tot 12 uur en alles schudt.
8 oktober. Mej. V. vertelt dat het gisteravond Engels vuurwerk is geweest. Vandaar die sirene, die de mensen van de straat jaagt. Het vuurwerk, bestond uit vele gekleurde bollen etc. en ten slotte een Kroon en Rood wit blauw. Het is dunkt mij dus duidelijk dat de Prins is geboren. Lang leve Prins Willem Boudewijn. Namiddags vergadering van de Reddingmaatschappij. [wij hebben] besloten dat wij onze reddingboten niet geven voor tochten verder dan 15 mijl uit de kust.Het vuurwerk was geen vuurwerk. Dus weer geen Prins.
Vrijdag 1 november, de 171ste dag. Vanmorgen vergadering van het Zeemanshuis. Bij de aanvang van de vergadering moesten wij allen een verklaring ondertekenen, luidende als volgt: De ondergeteekende... geb. te... wonende te ... verklaart dat naar zijn beste weten nog hijzelf, noch zijn echtgenoote (verloofde) noch een zijner ouders of grootouders ooit heeft behoord tot de Joodsche geloofsgemeenschap. Den ondergeteekende is bekend dat hij zich, ingeval vorenstaande verklaring niet juist blijkt te zijn, aan onmiddellijk ontslag blootstelt.
9 november. Om half drie komt Tom jr. en ga ik met hem naar een concert bij mevrouw Van Blaaderen ten bate van behoeftige Joodse kunstenaars.
Woensdag 27 november, 197ste dag der bezetting. Er is sedert ik het laatst inschreef veel gebeurd.
Charles is overleden. Er waren weinig mensen die veel van hem hielden. De oorzaak was een gebrek aan belangstelling zijnerzijds, een hooghartige houding bij ontmoeting en nu hij is gestorven vraagt men zich af of de fout niet ook bij onszelf lag. Hij heeft moedig de zware slagen die hij kreeg verdragen. In de eerste plaats zijn faillissement en dientengevolge het verlies van zijn gehele vermogen, en zijn moeilijke pijnlijke ziekbed. De zwaarste vernedering is het ontslag van Joden of halfjoden uit betrekkingen bij de Justitie, en het Onderwijs, bij hospitalen enz. enz. Dit is schandelijk, ondraaglijk. Zo is bijvoorbeeld de voortreffelijke mevrouw Joosten van de Montessorischool ontslagen, iemand die onvervangbaar is, en verscheidene professoren van de Amsterdamse Universiteit. In de couranten staan van al die ontslagen niets, n i e t s .
2 december. Wij gingen met ons beiden (10 nov.) naar een uitvoering van Peer Gynt in de Stadsschouwburg. Wel goed en genietbaar, maar het werk zelf vind ik niet bevredigend. Peer Gynt is een man die voortdurend buiten de werkelijkheid leeft, zo sterk zelfs dat hij veel op een krankzinnige begint te lijken. De bedoeling is dat hij iemand voorstelt zonder 'singleness of purpose', die zich telkens laat afleiden, maar hoe heeft hij het hem dan toch geleverd in de Pauze een rijk man te worden in Californië?
28 december. Willem van Marle *[kleinzoon]* komt te Amsterdam en ik ga met hem naar Saartje Burgerhart in het Centraal Theater. Wel aardig. Het publiek reageerde zeer onverwacht op allerlei onschuldige gezegden, daaraan een politieke bedoeling vastmakend. Zo was er een applaus toen de jonge Edeling zeide: "Maandag gaan er weer hele troepen weg". En zo was het ieder ogenblik.

1 9 4 1

5 januari. Zondag. Met Engelien en Frans naar Nieuwendam en vandaar naar Monnikendam en terug. Ik zie voor het eerst, en wel op het Noordhollands koffiehuis tegenover het station de briefjes "Juden nicht erwünscht" en ben erover verontwaardigd., tracht een oudachtig heer te weerhouden dit café binnen te gaan, maar ofschoon hij erkent dat ik gelijk heb, gaat hij toch binnen, zeggende dat hij een kop koffie <u>moet</u> drinken. Het was een aardige tocht. Wind NO kracht 4 en natuurlijk later voor de wind terug. We aten erwtensoep in Monnikendam.
12 januari. Lichte vorst. Ethel Gorner komt en vertelt van haar ervaringen in het interneringskamp te Schoorl. Zij was daar met nonnen, een zestal, met een miss Gray die altijd op kastelen had gewoond, met een directrice van het Walen weeshuis, met danseresjes en natuurlijk

met onze mejuffrouw Visser. Er waren in totaal een 180 vrouwen van Engelse nationaliteit geïnterneerd. Jo Spier is gevangen genomen. Er wordt veel gereden op het kanaal voor de deur. De baanveger met wien ik sprak was vol lof over de Volendammer. "Een stoer volk en dodelijk goedig. Je kan zo tegen zo'n man oplopen en hij doet je niks. Probeer 't maar eens. Loop eens hard tegen hem aan en dan zegt hij: Wel maat, wil je met me uitgaan?" Ze rijden uitstekend schaats en toch heeft nog nooit een Volendammer een prijs gewonnen. Ik geloof, zegt de baanveger, dat die snelheid meest in die broeken zit.
29 januari. Om half drie komt Kira *[Gordon]* voor de les *[viool]*. Hij heeft maar weinig gestudeerd. Na de les schaatsenrijden langs het kanaal tot een eind op het Vinkeleskanaal. IJ niet mooi, maar lekker weer. Gepraat met een baanveger, die werkeloos grondwerker en steenzetter is en als zodanig f12.75 per week ontvangt voor hem, vrouw en 3 kinderen. Hetgeen hij verdient als baanveger mag hij verdienen. Daar maakt de steun geen aanmerking op. Maar 'guldens' mag hij niet verdienen. Dan zou hij misschien verraden worden, wat veel voorkomt.
Maandag 3 februari, de 263ste dag der bezetting. Juffrouw Visser is teruggekomen van hare internering te Schoorl. Zij heeft ongeveer 5 weken in dit kamp gezeten met 176 andere vrouwen. Ethel Gorner werd al spoedig met een twintigtal anderen ontslagen en later nog een dertigtal, onder welke mej. Visser. De rest, 157, ging naar Duitsland, men zegt Würtemberg. Het kamp te Schoorl was onder commando van een officier die streng maar niet onredelijk optrad. Het eten was er uitstekend. Er waren Nederlandse verpleegsters aan verbonden die toezicht moesten houden op de geïnterneerden. De stemming was uitstekend.
10 februari. Zoeven gehoord dat gisteren in de binnenstad veel is gevochten. Deze gevechten worden uitgelokt of begonnen door leden van de NSB in zwarte hemden die Joden molesteren, ook de politie tarten enz. Eindelijk kwam de marechaussee en veegde de straat schoon.
12 februari. Tom vandaar bij CS aangemaand zijn Uniespeldje te verwijderen, hetgeen hij niet deed. Het publiek koos zijn zijde. Berichten gehoord van ongeregeldheden in de Jodenbuurten van de binnenstad. Verschillende bruggen zijn opgehaald en er staan mitrailleurs in de straten.
15 februari, de 174ste dag. Heden collecte voor Winterhulp. Het schijnt mij dat de collectanten niet veel ontvangen. Ze rammelen veelal met bijna lege bussen. Als ik thuiskom zijn Hilda en Engelien onder begeleiding van Fiep Kwast aan het zingen uit de Maccabaeus van Händel. Ik hoor dat dit werk nu "Der General" heet.
Donderdag 6 maart, de 293ste dag. Te Amsterdam is het belangrijkste bericht dat Voûte burgemeester en rijkscommissaris van Amsterdam is geworden. Ik geloof niet dat hij een man is van zeer bijzonder intellect, niet dom, maar ook niet zeer knap. Verenigt hij zich met de behandeling die de Joden moeten ondergaan? Men moet het afleiden uit zijn benoeming. Toen wij in Indië waren in l901 of begin 1902 misdroeg zijn Vader zich in zaken en liet zijn moeder onverzorgd achter met haar zoon van 15 jaar. Ik verneem dat hij enige goede eigenschappen heeft, maar de aanvaarding van deze positie is niet begrijpelijk.
7 maart. Op het ogenblik zijn alle insignes van de straat verdwenen: het Uniespeldje, het Ned. Leeuwtje met de nationale kleuren, de speldjes met de kop van de Koningin, het NSB speldje enz. enz. enz., vele soorten.
17 maart 1941. Op 10.30 vergadering van het Handelsblad. Die vergaderingen zijn dikwijls interessant. Ik ben nog steeds secretaris, reeds sedert 1922.
16 maart. De veelsoortige speldjes verschijnen weer. Het nummer 31 van de Unie bevat een belangrijk hoofdartikel "Voor of tegen ons". Vernomen dat de hoofdredacteur K. is gevangen genomen. Er worden verenigingen opgeheven, men zegt 'vele'. Het Leger des Heils is bijv. opgeheven.
27 maart. Gisteren ledenvergadering van het Hospitaal Kerkschip. Ik trad voor het laatst als voorzitter op en overhandigde aan het slot de hamer aan Maurits van Hall. Ik hoop dat onze vereniging zal kunnen blijven bestaan en dat wij ons scheepje zullen terugzien. 's Morgens een wandeling en op de thuisweg vis gekocht van een Marker die Teerhuis heet. Ik koop 2 haringen 0,15, garnalen voor 0,30 en sprot voor 0,40. Alles veel duurder dan vroeger. De haringen zijn

koelhuisharingen. Ik zal er Dick Mesman op fuiven en mej. Visser en mezelf.
Vrijdag 18 april l941, de 338ste dag. 1.35 naar Jan van Stockum, aan het station koffiegedronken, waarvoor ik van Hilda enkele broodbonnen had gekregen. Ik had nog wat boterbonnen. In de restauratie een verarmde boel. Alles grauwer, armer dan vroeger. Het brood grauw en de tafeltjes zonder kleedjes. Te Heiloo word ik spoedig bij Jan toegelaten. Hij lag op de grote zaal met circa tien andere patiënten, zag er goed uit, maar kon zich blijkbaar niet concentreren, al herkende hij mij wel. Ik gaf hem een fles met vruchten en bleef niet lang. Beneden wachtende op de komst van de dokter sprak ik met enkele patiënten. 1. Een gewezen bootwerker, oud 52 jaar. "Weet u waarom ik hier zit?" zei hij, "ik heb een distributieambtenaar door z'n loket heengehaald" "Waarom dee je dat?" vroeg ik. "Omdat ik wel 3 maal had geschreven en geen antwoord gekregen. Toen ben ik naar het kantoor gegaan en toen hij z'n hoofd door 't loket stak heb ik hem er doorheen gehaald". Dit met blijkbare voldoening. "Toen heeft de politie me weggehaald en toen ben ik later uit 't ziekenhuis gevlucht. "Doorlopen", roept de portier, maar daar trekt hij zich niets van aan, hij geeft een grauw in de richting van de portier. Er is nog een oude man met een fijn gezicht. "Hoe gaat het met u", vraag ik. "Heel slecht", zegt hij "slecht, slecht" en hij kijkt zo wanhopend dat ik hem moed in tracht te spreken.
Woensdag 21 mei 1941. 1 jaar en 7 dagen bezet. Het is heden de verjaardag van mijn moeder: 114 jaar geleden werd zij geboren.
De dagen van 10-15 mei waren herdenkingsdagen. We hebben een briefje in de bus gevonden waarin het lezen van bepaalde psalmen en gezangen werd aanbevolen en daaraan hebben we ons gehouden. Wat ons werd aanbevolen was het volgende: Ps. 79, Neh. 9: 33-37. Jes. 14: 7-9, Rom. 8: 31-39; Job 27: 13-23, Ps. 9: 9-10. Jes. 14: 3-23, Ps. 60. Jes. 33: 1-13, Ps. 75. De tekst van de in de bus gevonden circulaire zal zeker velen naar het hart gegrepen zijn geweest. Bij mij rees de vraag of men door het aanbevelen van zekere psalmen, waarin een geest van vergelding tot uiting komt, niet misbruik maakt van de Bijbel en vergeet wat Jezus ons leerde: Hebt uwe vijanden lief. Maar het Volk kan op het ogenblik de leer van Jezus niet goed verdragen. Zij hebben iets geweldigs die psalmen, maar werden gemaakt duizenden jaren voor de komst van Christus.
5 juni begaf ik mij naar de Apollohal ter verkrijging van de identiteitskaart, welke ieder Nederlander van bepaalde leeftijd steeds bij zich moet hebben. Deze maatregel is, naar ik verneem, van oorsprong Nederlands. Men betaalt f 1.- maar Joden zijn vrijgesteld van betaling. Dit is natuurlijk een Duitse regeling. Naast mij stond een Joodse arbeider. "Alweer een gulden verdiend", zei hij. Ik trachtte sigaren te kopen, maar ze zijn te duur. De goedkoopste kostte 15, betere soort 20 en 24 per sigaar. Nu ben ik aan de tabak gegaan. Een pijp gekocht. Niet aanmoedigend is dat ik in het pakje tabak het hieronder gehechte briefje vind: "Oorlogs-melange d.w.z. Zoo goed als 't kan! Rotterdam, februari 1941."
Woensdag 9 juli 1941. 1 jaar en 55 dagen bezet. Ik lees op het ogenblik: Julianus apostata van Mereskowsky. Boëtius.Bunyan.Het leven van Andersen. Gisteren was ik te Amsterdam en hoorde in de trein van Planten het droevige bericht an de gevangenneming van Von Balluseck en Boskamp. Ze werden maandagmorgen gevangen genomen na een onderhoud in het gebouw van het Handelsblad. Planten bracht daarna de hoofden van het personeel in kennis met het feit.
10 juli 1941. Het is de 422ste dag der bezetting van ons geliefde land. Moge het spoedig de laatste dag zijn. Om 9.45 met Mary van Eeghen per gasauto naar Marie Boissevain-Pijnappel om haar geluk te wensen. Deze gasauto heeft zijn gas in een grote zak bovenop. Hij heeft gas voor 34 kilometer. [de reis ging van Valkeveen naar Blaricum].
Dinsdag 29 juli l941, de 441ste dag van onze vernedering. Naar Huizen gefietst naar aanleiding van een brief van Tom, die opzending van mijn Reddingmaatschappij dasspeld aan Tom noodzakelijk maakt. Ik sprak te Huizen even met een bejaarde bewoner. Hij zeide dat de molen langgeleden was weggenomen en eveneens de heuvel waarop hij stond. De molen staat nu te Arnhem. Hij betreurde het zeer. Huizen lijkt weinig meer op het dorp van 30, 40 jaar geleden. Overal staan nieuwerwetse huizen, de jonge mensen hebben geen dracht meer. Geen botters. Enkele namen herinneren nog aan het oude Huizen: Hellingstraat, Visschersstraat,

Taandersstraat. De Huizers waren vroeger in twee gescheiden gemeenschappen verdeeld, de boeren en de vissers. De vissers hadden een dracht die verschilde van die van de boeren en zagen er mooier uit, hadden mooiere gezichten. Nu zijn er nog 5 à 6 botters, toen waren er 340 of meer. De vissers hadden weer naast zich de verkopers van hun vangst, Huizers die met gerookte haring en andere vis op hun kruiwagens verre reizen deden en deze langs de huizen venten te Frankfort, Straatsburg, ja zelfs tot ver in Rusland. Gedurende de wereldoorlog van l914-18 sprak ik, wachtende op de tram, gezeten op een bank bij Drafna, met een Huizer die klaagde over de lange duur van de oorlog. In 1871, zei hij, was ik met 12 kazen te Straatsburg, en die oorlog was in 9 maanden uit en betaald.
6 augustus. De 449ste dag. Gisteren toen ik als vertegenwoordiger van de Ned. Handel en Rederijen een "koper" verklaring moest afleggen, vond ik bij aankomst een partijtje mensen uit de arbeidersstand met hun kleine koperbezit. Ik begaf mij toen aan het hoofd van deze wachtenden en had dit niet behoren te doen. Er was er een, die mij op fijne wijze attent maakte op mijn misslag. Ik moet nog meer democraat worden, de Marine werkt na lange jaren nog na.
Dinsdag 7 oktober 1941. De 510de dag van onze vernedering. In de nacht verwarde angstdromen. Ze kwamen in hoofdzaak hierop neer dat ik mijn plicht had verzaakt in de zorg voor de kompassen en daarover ongerust was, met als ik wakker werd het geruststellende gevoel dat ik helemaal niet meer in de Marine ben. Toch komen dergelijke dromen altijd weer terug. Ik hoop dat ik ze niet zal hebben op mijn sterfbed.
[8 oktober]. Ot [schoondochter] had gisteren in de trein vlak bij NSB'ers gezeten en was onder de indruk van hun enthousiasme, het geloof in hun taak. Ot is zeer principieel en ergert zich aan al het halve werk aan onze zijde, het buigen voor de Duitsers ook als dit niet zou behoeven. Het is natuurlijk waar dat de Duitsgezinde partij het wat het tonen van hare gezindheid betreft heel wat gemakkelijker heeft dan wij. Zodra wij iets tonen worden wij ingerekend. Het grote vraagpunt is denkelijk: moet ik blijven en bukken met de hoop dat dit kort zal zijn of moet ik mij verzetten met prijsgeving van de zaak die men dient. Zo is het bijv. bij het Handelsblad waar de redactie is versterkt of voorzien van een aantal Duitsgezinde redacteuren die de inhoud van het blad volmaakt hebben gewijzigd, althans wat de politieke artikelen betreft. Het aantal abonnees was tot 37000 verminderd (van ruim 59000). Deze vermindering vind ik niet eens groot. Ik zou wel weg kunnen gaan maar vind dat ik het eerst kan doen als ik meen dat het goed zou zijn zo wij allen gingen. Door te blijven kan de directeur nog enigszins de belangen van het oude personeel behartigen en door ons aanblijven blijft althans de courant als instelling behouden. Dit is de eerste uiting van het grote onbehagen dat het aanblijven als commissaris van het Algemeen Handelsblad voor mijn vader betekende. Hij is er altijd over blijven piekeren, ook na de oorlog.
20 november. 's Avonds een vergadering van het Handelsblad bij van Eeghen. Terug in duister met karretje met klein paardje. De rit naar Stadionkade kostte f 5.- met de fooi. Erg veel. Maar men betaalt royaal tegenwoordig, zonder mopperen, voor zulke dingen.
9 december l941. Men moet de Japanner niet onderschatten. Hij heeft het grote voordeel van een eenhoofdige leiding en een paraat landingsleger. Men zegt dat zijn luchtvloot niet goed is? We denken aan al onze verwanten en vrienden in Indië.

1 9 4 2

22 januari. Tom deed voor de 2de maal de Elfstedentocht, nu in 12 uur. Het ijs was mooi en de gelegenheid was gunstig, hoewel het zeer koud was. Er waren 1000 wedstrijdrijders en 4000 deelnemers aan de tocht.
28 januari. Gehoord dat de D. overheid evenals te Zaandam nu ook begonnen is te Hilversum de Joden te evacueren naar Amsterdam, waar zij zich dan met achterlating van hun bezittingen in hun vroegere woonplaats - ze mogen slechts een aantal kilogrammen meenemen - moeten vestigen in de z.g. Jodenbuurt, zoals Sarphatiestraat.
29 januari. Op Malakka zijn de Japanners thans op 80 kilometer van Singapore. Er heeft een 3daags debat plaats gehad in het Lagerhuis. W.C. heeft alle schuld voor tekortkomingen of fouten

op zich genomen, niemand verwijten gedaan. Het Huis heeft ten slotte het beleid van W.C. goedgekeurd, met 646 stemmen tegen. Mijn gewicht was hedenmorgen 65½ kilogram
31 januari. Ernst Crone, Prof. Romein, Prof. Borst, Piet Gunning en zeer vele anderen, men zegt wel 500 zijn gevangen genomen. Dat is alleen te Amsterdam. Het totale aantal over Nederland moet 2000 zijn, meest intellectuelen. Wat is hiervoor de aanleiding? Men spreekt over de mogelijkheid van een landing uit Engeland.
Dinsdag 3 febr., de 629ste dag. Gehoord dat er 3 ghetto's zullen komen in Nederland: te Amsterdam, in Drenthe en op een 3de plaats. Het ghetto te Amsterdam komt in de Rivierenbuurt. De duitse en andere vreemde Joden zullen naar Polen worden gebracht.
Woensdag 4 februari l942, de 630ste dag van ons knechtschap. Gedurende de nacht veel sneeuw gevallen. Barometer gedaald. Ik lees in Dichtung und Wahrheit en over het ontstaan van de Bijbel.
5 februari. Soerabaya gebombardeerd door 80 Japanse vliegtuigen. Hilda wordt door een bleek jongetje aangesproken die om een broodbon vraagt. Hij krijgt niet te eten. Wij geven hem brood en kaas en een kop koffie die hij beneden op de trap opeet. Hij werkt bij een schoenmaker, verdient f 3 p.w., waarvan hij 0,50 zakgeld krijgt. Vader is bij de post, neemt het meeste brood mee. hij krijgt 's middags geen eten. Ik heb hem gezegd dat hij terug mag komen als 't te erg is.
Donderdag 12 februari, de 639ste dag van onze vernedering. Gewicht 67 kilogram. Matige vorst, 1 à 2 Celsius, stil weder, later onaangenaam koud, nattig. W. wind, guur. Het Montessorilyceum is nu eindelijk erkend. Het is een lange strijd geweest onder Hilda's leiding als voorzitster.
Gehoord dat alle vrouwen van Marinepersoneel dat tegen Duitsland vecht voortaan slechts f 70.- + een toeslag voor kinderen per maand zullen uitbetaald krijgen.
15 februari. Singapore is gevallen. Er wordt nogal gemopperd over de Engelsen die vanuit Londen opwekken tot sabotage maar zelf slechts nederlagen lijden.
8 maart. De Japanners zijn door een verdedigingslinie bij Bandoeng op de vulkaan Tangkoeban Prahoe doorgebroken en sedert de namiddag komen er geen berichten van Java meer door. De radiozender te Bandoeng sloot om 3 uur namiddag met de woorden: "Nu sluiten we tot betere tijden. Leve de Koningin".
Zaterdag 28 maart l942. De tijden worden moeilijker. Er wordt veel brood gestolen door hongerige landgenoten uit bakkerskarren. De methode is als volgt: Men ziet een onbeheerde bakkerskar (de bakkersjongen is boven bezig met Mevrouw), springt er op, ledigt op een veilige plaats de kar en laat de kar achter. Gehoord dat er tegenwoordig gemiddeld 30 karren per dag worden gestolen.
Woensdag 1 april l942, de 685ste dag. Gehoord dat Meer en Bosch, het sanatorium voor lijders aan vallende ziekte, thans verlaten is. De verhalen zijn niet eensluidend. We horen van een rede gehouden door een geneesheer over de sterilisatie van epileptici en de weigering van de geneesheer van het gesticht om een dergelijke rede te houden. Verder dat alle patiënten en zusters het huis hebben verlaten en bij de burgerij, kennissen, familie enz. zijn ondergebracht en dat het bestuur is gevangen genomen. Er zal zeker wel wat gebeurd zijn, maar wat het is, zal wel blijken.
20 april. Het is heden de verjaardag van Adolf Hitler. In onze buurt meer westelijk, voornamelijk in de zijstraten, zie ik meer NSB of Hakenkruisvlaggen dan tot dusver. Ik tel er in totaal 30. In de buurt van de Amstellaan zie ik geen enkele vlag en ook slechts enkele op andere plaatsen. De gehele Stadionkade heeft er geen enkele. Heden zijn de Amersfoortse gijzelaars, de professoren, ingenieurs e.a. vrijgelaten.
4 mei. Naar Tom, die mij op de hoogte brengt van de gang van zaken bij de Zeevaartschool. Er is een strijd betreffende competentie tussen het dep. van Onderwijs en de commissaris niet-economische verenigingen en van de afloop van die strijd hangt de toekomst van de directeur af. Naar huis gewandeld en zeer vele Joden gezien, getooid met gele ster, die de Duitsers Davidsster noemen. Op zichzelf beschouwd is die uitmonstering niet zo lelijk en doet denken aan een demonstratie op een Oranjedag.
Zondag 17 mei 1942, de 733ste dag. Ik ga naar de Noorderkerk waar Ds. Koningsberger preekt,

volgens voorschrift van synode over Hebreeën XIII v. 14. "Want wij hebben hier geen blijvende stad, maar wij zoeken de toekomende". De kerk vol. Ik zat vlak bij de preekstoel.
De dominee bad voor de Koningin, voor haar Huis, voor allen die in moeite en verdriet zijn, voor hen die worden terechtgesteld, voor hen die slechts om reden van een verschil in ras worden vervolgd. Ook voor de 2000 die nu juist weer zijn weggevoerd.
In zijn preek noemde hij de tekst die de Synode had voorgeschreven een zeer moeilijke, niet wanneer je hem eenvoudig opvat en hem toepast als mensen die hem gebruiken bij een verhuizing. De betekenis is een andere, namelijk dat we niets wat aards, concreet is, moeten zoeken maar het eeuwige. Helaas had ik weer last van slaap, maar ik bleef veel langer wakker dan bij Ds Arnal. Hoewel ik door die ellendige slaap niet alles heb kunnen onthouden, was ik toch gesticht en besloot ik Zondags meer naar de Hervormde kerk te gaan en enige psalmen uit het hoofd te leren. Voor het einde zongen wij psalm 89, vs. 7: Hoe zalig is het volk dat naar uw klanken hoort. Er werd goed gezongen, velen zingen de psalmen uit het hoofd. Gehoord hoe in een tram, toen iemand opstond voor een Joodse dame, een drager van een NSBteken aanmerking maakte, wat aanleiding gaf tot een twistgesprek en tenslotte tot inmenging van de politie. Hoe de zaak afliep weet ik niet. Er bestaat nog geen verordening tegen het aannemen van een vriendelijke houding ten opzichte van Joden. Daartegenover gezien hoe in de tram een Duits matroos in uniform opstond voor een Joodse dame.
2 juli. Op de Stadionkade zijn de bordjes met "voor Joden verboden", die nagenoeg overal waren verwijderd, opnieuw geplaatst. Mooi nieuw, en geschilderd. Het is droevig 's avonds de kade zo leeg te zien. Na 8 uur 's avonds mogen de Joden niet op straat zijn, dus mist men al die met hun sterren uitgedoste mensen. Men vertelt mij dat een aanvang is gemaakt met het overbrengen van de Duitse Joden naar een soort ghetto benoorden het IJ en dat men verder bezig is de Joden te keuren voor werkkampen. Dat het uiteindelijk doel wel zal zijn, deportatie naar Polen?
Donderdag 6 aug. 2 jaren en 82 dagen. Gewicht 66 kg. Vandaag worden Joden van de straat opgepikt en weggevoerd in wagens door de Duitse politie. Als men medelijden toont wordt men als Christen ook opgepakt. Toen ik heden op het uur dat Joden mogen kopen in de winkel kwam, was daar niemand - geen Jood durft meer op straat te komen. Het is heel moeilijk dit alles te verdragen.
7 october 1942. Tom junior is nu student in de geologie en maakt gebruik van ons zolderkamertje als hij blijft slapen te Amsterdam.
3 november. Onze kleinzoon Tom zal in Beets komen (dispuut). Volgens een ander dispuut dragen de leden van Beets "platina sokophouders". Volgens Frans bestaat het dispuut Beets voor een deel uit "zachte eieren" voor een ander deel uit "windeieren".
4 november 1942. 10 november moet gestort worden op een zogenaamd vrijwillige lening van het Koninkrijk der Nederlanden. Het is wel prettig te zien dat wij nog een Koninkrijk zijn, al is dit voorshands slechts het geval wanneer er iets van ons moet gehaald worden.
11 november. Mijn beste tandarts Sanders is met z'n vrouw opgepakt.
23 november. Gehoord dat de tandarts Sanders te Westerbork is en daar is aangesteld tot tandarts van het kamp. Hij zou nu echter in het ziekenhuis liggen.

1 9 4 3

Vrijdag 1 januari. We hadden gisterenavond Engelien en Frans bij ons op oudejaarsavond. Ik las eerst psalm 90: Eer de bergen geboren waren en Gij de aarde en de wereld voortgebracht had, ja van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt gij God. 1 Cor. XIII, dat andere jaren veelal gelezen werd, kwam ditmaal niet in aanmerking. Waarom niet? Omdat onze harten weinig op liefde zijn ingesteld. Waarom las ik uit het journaal van juni tot eind december 1918 waarin het einde van de grote oorlog wordt beschreven en men een beeld krijgt van de grote moeilijkheden in Holland. Aangezien dit te sombere gedachten opriep eindigde ik er mede vóór het slot, op verzoek, en gingen we aan het souper.
19 januari. Op het veld oefenen 's morgens marinematrozen of marinesoldaten. Zij worden

terdege geoefend, zoals ik nooit Nederlandse soldaten heb zien oefenen. Soms schijnt het mij dat wel wat te veel van de mensen wordt gevergd. Bij ons, althans in onze vooroorlogse tijd, zouden dergelijke oefeningen aanleiding geven tot klachten bij Kamerleden, met al de gevolgen daarvan. Er worden weer vele Joden opgehaald. Het schijnt dat vooral oude mensen en zij die in rusthuizen verpleegd worden, aan de beurt zijn. T. zag gisteren een oude Jodin uit zulk een rusthuis dragen en neerleggen op de planken vloer van een vrachtauto. A. zag hetzelfde heden gebeuren en het publiek ziet het gebeuren. En wat doen wij, Hollanders? Niets. Wij doen niets. Gisteren kwam Dr. Neumann ons bezoeken *[de Duitse psychiater bij wie Jan van Stockum jaren in huis of althans onder behandeling was geweest]*. Hij kwam niet in uniform. Het gesprek kwam al gauw op politiek terrein, waarin wij hem niet konden volgen, vooral als hij zeide dat wij moesten kiezen tussen Duitsland of Rusland. *[Uit een lange van september'44 tot mei '45 geschreven brief aan zijn zoon Alfred]*:
"Toen hij opbelde kwam Moeder aan de telefoon. Hij deelde ons mede dat hij ons wilde bezoeken om te horen hoe het met Jan ging. "Kommen Sie in Uniform?" vroeg Moeder. om te horen hoe het met Jan ging. "Kommen Sie in Uniform?" vroeg Moeder. "Wie so", vroeg hij. "Weil wenn Sie in Uniform kommen wir Sie nicht empfangen können, moest hij horen. Maar hij was niet boos, vond het alleen maar "komisch" en zei dat hij in "Zivil" kwam. Dus hij kwam binnen en Moeder had een heerlijke tea voor hem klaargemaakt, echte thee, echte suiker en echte melk en beschuitjes met echte jam. Al heel spoedig ontspon zich een levendig gesprek, waarbij hij ook moest horen dat wij vast geloven in een overwinning van de geallieerden. Ik wees hem op het bankje voor ons huis, waarbij een bordje is opgericht met "Verboden voor Joden" en zei:"daar mogen Fresad en Adler niet meer op zitten. Hij mompelde wat, keek me recht aan en zei:"Sie können wählen, wass wählen Sie, Deutschland oder Russland", waarop ik dadelijk zei:"Russland", waarop hij bleek en trillend opstond en met bevende stem zei:"Ich glaube dass ich hier nicht länger bleiben kann. Dat vond ik jammer, ik dwong hem te zitten, wees hem op de thee en beschuitjes en dat lukte. We kwamen in een veiliger vaarwater, ofschoon hij nog enige malen zijn standpunt verdedigde: Europa was nu voor de vierde maal in een toestand waarin het zijn Kultur moest verdedigen tegen vernietiging door barbaren, hij noemde de gevallen met jaartallen erbij. Tegen het einde van het bezoek zeide ik hem dat het mij speet dat hij onder ons dak wellicht enige onaangename openblikken had doorgebracht, dat onze Jeugd algemeen zegt, dat er geen enkele goede Duitser bestaat, maar dat ik het daarmede niet eens was en dat ik geloofde dat er millioenen goede Duitsers bestonden. Toen begon hij plotseling te huilen, de tranen liepen over zijn wangen, maar toch zei hij nog tussen twee snikken:"Berlin oder Moscou" en ik weer:"Moscou".
Dinsdag 2 februari 1943. De verhalen omtrent wat met Joden gebeurt, en wat onze Joodse landgenoten moeten verdragen, zijn te schokkend om hier op te schrijven.
Donderdag 18 maart 1943. Mooi weer. Zon. Naar het Handelsblad. Daar gezien hoe op de Nz.Voorburgwal een 50tal mensen die dicht bij het Handelsblad hadden staan praten, of wellicht handelen, werden aangehouden en opgebracht door politie in burgerkleding, gewapend met revolvers, die deels duits, voor een ander deel hollands spraken. Vermoedelijk waren onder de aangehouden mensen "zwarte" handelaars die door de jongste verordening op de bankbiljetten grote verliezen lijden. We zagen ook een jood tegen de grond gooien en aanhouden. Het ging gepaard met schieten. Aangezien ik op weg naar het Handelsblad door de groep mensen kwam die werd aangehouden, heeft het maar weinig gescheeld of ik was er ook bij geweest. Het was een droevig gezicht onze landgenoten met de handen omhoog te zien wegvoeren. Ook in de Paleisstraat werd nog geschoten. Er ging toen juist een bruiloftsstoet door de Paleisstraat. Wij zijn nu 2 jaren en 308 dagen in staat van vernedering.
29 maart. Er zijn weer geruchten of verhalen in omloop:1. Dat de Burgerlijke Stand te Amsterdam is uitgebrand, tengevolge van een tijdbom. Vier muren zijn blijven staan.2. Dat de professoren van de Amsterdamse Universiteit als voorwaarde voor hun verdere werkzaamheid stellen dat de numerus clausus wordt opgeheven en dat de Delftse studenten terugkomen. 3. Dat

de studenten over het algemeen niet [de loyaliteitsverklaring] tekenen. 4. Dat de artsen, de grote meerderheid hunner, ter kennis van de Artsenkamer hebben gebracht dat zij hun titel opgeven. Het is alsof ons leven gedurende de laatstverlopen drie jaren een hiaat vertoont, en toch is het niet geheel zo, want we zullen ook wel wat geleerd hebben, wat wijzer zijn geworden. Zij die actief deelnemen aan de oorlog of aan het verzet, gevoelen het bestaan van dit hiaat zeker niet, of niet in die mate.
2 mei 1943. Naar de Oude kerk, waar Ds. Dijkstra preekte. Vele dopelingen. Hij steekt niet zo diep als Oorthuys, is een gemoedelijk goed spreker. Ik had een heel mooi plaatsje in die mooie Oude Kerk vlak onder de preekstoel, waarboven het grijze hoofd van Ds. Dijkstra met zijn volle witte kuif boven zijn vriendelijk gezicht, die na het voorlezen van het formulier van de doop, dat voor mij nog verscheidene moeilijkheden bevat, de circa 20 dopelingen doopte. Er was ook een Joods vrouwtje bij met een fijn gezichtje en donkere kringen onder de ogen, die haar kindje deed dopen. Thuis vond ik de bovenburen en Engelien en Frans, die bezig was met de reparatie van onze huisbel. Ze waren naar de doopsgezinde kerk geweest waar ze hadden gehoord over Bileam, omtrent wie de overtuiging bestond dat hij de Israelieten zou hebben bewogen tot afgoderij, dat echter uit Numeri niet blijkt. Zo'n kerkgang en de gesprekken die erop volgen doen de zorgen en moeilijkheden waarin wij verkeren van ons afvallen.
Maandag 3 mei 1943. 2 jaren en 354 dagen. Vernomen dat de radiouitzending van Hilversum de namen geeft van vele landgenoten die gisteren op verschillende plaatsen zijn doodgeschoten, mijnwerkers, een stationschef enz. De stakingen zijn over het gehele land verspreid geweest. Tot een algemene staking is het niet gekomen. In Friesland staakten alle boeren, de zuivelfabrieken enz.
Ik stond voor een loodgieterzaak te praten met enige mensen toen de baas van de zaak ons begon te tellen en op zes kwam, dus meer dan het aantal dat mag samenzijn. Hier was dus een samenscholing, strafbaar volgens het Politiestandrecht. We gingen uit elkaar, er niet naar verlangende te worden doodgeschoten.
6 mei 1943. Op de middag per tram, eerst trachten wat kaas te bemachtigen (zonder succes) en vervolgens naar het Koloniaal Instituut gewandeld. Bij het K.I. veel politiek soldaten en zogenaamde overvalwagens. Ik zie geen enkele student de trappen van het K.I. bestijgen. Bij de ingang staan "Hollanders" op post. Ik zit een tijdje op een bank, geraak in gesprek met een burger die daar ook zit met z'n vrouw. Wijzende op die zwarte mannen, zegt hij "Dat zijn Hollanders" en we begrijpen elkaar. Hij is in de Marine geweest en "ik ook" zeg ik en dan begrijpen we elkaar nog beter. Vanavond gehoord dat zich heden 642 studenten in het Koloniaal Instituut hebben aangemeld.
16 mei. Vandaag naar de Oude kerk, waar prof. de Zwaan uit Leiden preekt. De dominee heeft een welluidende en beschaafde stem. Hij leest een brief van de synode voor, waarin de gemeente wordt aangespoord te bidden in verband met de nood der tijden. Verder leest hij uit Jesaja 59, te beginnen met vers 14: "Daarom is het recht achterwaarts geweken, en de gerechtigheid staat van verre; want de waarheid struikelt op straat, en wat recht is kan er niet ingaan".
29 mei. [Onder een overlijdensadvertentie van Mr. C.B. Nederburgh] Nederburgh was toen wij te Buitenzorg waren in 1900-1902 Algemeen Secretaris, a.h.w. de vraagbaak van de gouverneur-generaal. Hij was een aardig vriendelijk kereltje die een zeer oude, roestige hoge hoed droeg bij plechtige gelegenheden. Hij kon wel lachen, zijn vrouw was bleek, mager en onaantrekkelijk.
23 juni. Naar de Bronckhorststraat en ons oude huis weer eens gezien. Mevrouw Meyer-Philips vertelde mij dat de dames Hoek hedenmorgen zijn weggehaald en dat men ook haar en de heren G. wilde weghalen, hetgeen echter niet is gebeurd omdat zij een pas heeft met gemengd huwelijk en de heren G. slechts 2 joodse grootouders hebben. Er waren twee hollandse rechercheurs gekomen, van welke er één zeer grof was, de dames Hoek zijn wanhopend geweest toen ze werden gehaald. Zij hebben hun leven lang zieken opgepast, waren daarmede oud geworden en leefden van het met hard werken verdiende. [ze laten nu achter] te Amsterdam hun keurig onderhouden bovenhuisje, waaruit de inboedel weldra door de Duitse overheid zal worden

verwijderd en ten eigen bate aangewend. In Amsterdam-Oost waar vele Joden wonen worden die inboedels nog voordat de Duitsers ze weghalen door de straatjongens uit de woningen gehaald. Ze redeneren: anders doen de duitsers het.
3 juli l943. Ging naar de oude heer Rose, die onze Reddingmaatschappij zijn vier apotheken schonk. Hij diende lang met mijn broeder Chrik in Indië. Doet gaarne verhalen uit het verleden. Op zeer jeugdige leeftijd ging hij naar Hellevoetsluis, werd tenslotte machinist bij de Marine. Toen hij te Hellevoetsluis aankwam zag hij bij aankomst de afstraffing van bootsmaat Baangooyer, die veroordeeld was tot 85 slagen. De mensen die moesten slaan, zijn collega's, kregen zelf 12 slagen als ze het niet goed genoeg deden. De provoost geweldige stond erbij en dirigeerde met zijn staafje, hardop tellende. Rose vond het vreselijk. Een van zijn herinneringen. Kwartiermeester van Wijk, bijgenaamd Hampie. Toen die met de Van Galen naar Indië ging had hij twee zoons en toen hij na 3 jaar terugkwam vond hij zijn familie vermeerderd met 3 dochters. Toen Rose hem (nieuwsgierig) vroeg hoe het wederzien was geweest antwoordde hij: dat zal ik je zeggen, Rose. Heb je mijn zoons wel eens gezien? Ja. En hoe vond je ze? Flinke jongens. Ja, ze heeft goed voor ze gezorgd. Nou heb ik tegen haar gezegd: je hebt goed voor mijn kinderen gezorgd, nou zorg ik goed voor de jouwe. "Een fideel man":, ze Rose. Toen Rose in de West was, in Paramaribo, was Van Asch van Wijck daar goeverneur, een nobel mens, die alles over had voor de kolonie, zozeer zelfs dat hij zijn salaris niet wilde aannemen."De gouverneur," zegt Rose, "wilde mij in aanmerking brengen voor een schip dat in Holland voor de West zou worden gebouwd. Ik had er plezier in en nam ontslag uit de Marine. Maar in Holland stond de Kamer tegen verwachting de bouw van het schip niet toe en zo was ik zonder inkomsten. Ik zal ongeveer dertig geweest zijn. Toen ontmoette ik in de Kalverstraat mijn oude vriend Blad van de Stenge Kompanie. Wel Blaadje, wat doe je hier, zei ik. Hij legde mij uit dat hij bode was van een levensverzekeringmaatschappij en ik, die nooit van zulk een maatschappij had gehoord, liet mij de werking uitleggen, want ik kon maar niet begrijpen dat men door betaling van een premie er zeker van kon zijn dat men geen dakpan op zijn hoofd kreeg, Maar wat doe jij nou, zei ik, en toen Blad mij had uitgelegd dat hij als bode postjes moest aanbrengen en daarvan dan provisie genoot, toen zei ik, wat ben je een stommeling, is dat nou een werk een ander rijk te maken. Waarom doen wij het niet zelf? Dat kon niet, zei Blad, daar waren millioenen mee gemoeid, enz. enz. Maar ik bleef op mijn stuk staan en hoewel we samen maar zevenhonderd gulden bezaten richtten we, na lang tegenstribbelen van Blad, de Nederlandse levensverzekering van 1879 op. Hij woonde bij zijn ouders op de hoek van de Keizersgracht en op zijn slaapkamertje boven hadden we het kantoor. We zaten op de rand van het bed en werkten aan de tafel. Op een dag liep ik door de Kalverstraat en jawel, daar kwam ik een ouden vriend tegen, bijgenaamd de Gammele. Hij had, met het voorbeeld van Hampie voor ogen, het veiliger gevonden bij zijn vrouw te blijven, op deze wijze wakende tegen gezinsvermeerdering waarin hij geen hand had gehad, had gesolliciteerd bij de Spoorwegen en was benoemd, omdat hij een zeeman was, had de Directie gezegd, op de lijn Amsterdam via Zaandam naar Den Helder. Maar na korte tijd stond hij weer op straat, want van een vrolijk humeur zijnde had hij als conducteur grapjes gemaakt met een aantal Zaandamse meisjes, die uit waren met hun jongens. Die grapjes namen ten slotte zulk een vorm aan dat aan het station te Zaandam die meisjes een kring vormden om de conducteur en om hem heen dansten, zingende, "conducteur laat ons niet gaan, wij zijn de mooie meisjes van de Zaan" of iets dergelijks, waarop een van de begeleidende jongens, jaloers zijnde, zijn beklag deed, wat zijn ontslag tengevolge had. "Ik heb een betrekking voor je" zei Rose", je bent bode bij de Nederlandsche Verzekeringmaatschappij van 1879". Tien jaar later kochten we het grote huis op de Keizersgracht waar de burgemeester in woonde. We hadden toen al een ander huis op de Keizersgracht gekocht en een op de Leliegracht. Doordat ik een goed gezond verstand had en opgewekt was stroomde het geld naar me toe. Ik kreeg eerder te veel dan te weinig en de zaak breidde zich voortdurend uit. Van het een kwam het ander. Zo kwam ik op ziekteverzekering en ten slotte tot de oprichting van zes apotheken. Daarvan zijn er nu nog vier over, een ervan heb ik gesloten omdat de hoofdapotheker mij bestal. Ik heb het personeel verzocht de apotheek te

verlaten en toen ze allemaal buitenstonden heb ik de deur gesloten en de sleutel in mijn zak gestopt." Toen ik vertrok zei ik dat ik hoopte hem nog eens te mogen bezoeken. "Zoals U belieft", zei hij.
14 juli 1943. Het bestuur van het Dorus Rijkersfonds is ontslagen en vervangen door een NSBbestuur. Van den Bergh brengt verslag uit over de apotheken. Dit is, wat de personeelstoestanden betreft, niet gunstig. Verbetering is dringend nodig. Aan Van den Bergh is dit werk zeker toevertrouwd, maar het zal hem veel zorg baren. Zal de heer Rose zijn toezegging nakomen dat hij bij zijn dood aan de Reddingmaatschappij de rest van zijn bezit al nalaten, voornamelijk bestaande uit huizen?
4 augustus. 3 jaar en 32 dagen geknecht. Wij hoorden dat Mies B[oissevain-Van Lennep] maandagmorgen door de Gestapo is gevangen genomen, met alle personen die op dat ogenblik in het huis waren. Jan [haar man] is nu 1½ jaar in een kamp.
13 augustus. Hilda heeft moeilijkheden in verband Montessorilyceum. Er moet een wiskundeleraar aangesteld worden voor Haak die gevangen is genomen. Ook moet er een aardrijkskundeleraar worden benoemd. Verder is bepaald dat Jordan met een ster moet lopen, waardoor voor hem een bioloog wordt benoemd. Ten slotte kwam zoëven bericht dat mej. Visser is gevangen genomen. Ook deze moet worden vervangen en snel want de school moet 25 augustus weer beginnen. Het blijkt nu dat de hele familie Visser is gevangengenomen in verband met het geval Mies Boissevain. Engelien is bereid tijdelijk in de klasse van mej. Visser te assisteren.
16 augustus. Bezoek bij de schoenlapper. Naar Wessels, waar een bezoeker op het stoeltje zat vanwaar men de schoenlapper kan bezig zien met zijn werk tussen twee hopen schoenen in reparatie, die steeds hoger worden. Als ik de bezoeker zeg dat Wessels een filosoof is, beaamt hij dit, zeggende dat schoenlappers dikwijls filosofen zijn, hij noemde zelfs de naam van een bekend filosoof, ik geloof Boehme, die schoenlapper was. De bezoeker was geen dominee, zoals Wessels had gezegd, maar huisknecht en wel van de familie Rosenthal, die hem pensioneerde met f 200.- 's jaars, zodat hij nu een rustig leven kan leiden. Als ik Wessels zeg dat ik van hem gedroomd heb en wel dat zijn hopen schoenen steeds hoger werden en eindelijk zo hoog dat ze tot de hemel reikten en dat hij tegen een van die hopen naar de hemel klom, merkt de gewezen huisknecht op dat Wessels zeker in de hemel zal komen, maar dat het niet zo makkelijk is in de hemel te komen, want "een mens komt met een schreeuw ter wereld en moet zich in de hemel insterven". Dat waren de woorden van Dr. den Hartogh en dan was het waar! Hij bedoelde er mede dat men zich in de hemel geestelijk moest aanpassen.
26 augustus. Men begint zich er langzamerhand over te verwonderen als iemand niet in de gevangenis is.
3 september 1943. Gisteren naar Vught, mooie wandeling van ½ uur van het station naar Huize Voorburg, daar Jan [van Stockum] gevonden, geestelijk nogal opgewekt. Maar physiek gaat het niet goed. Heeft een tuberculeus abces gehad wat de dokter niet mooi vindt. Hij ziet er nu ook uit als een teringlijder, met die blosjes op de wangen en ik heb met hem te doen zoals hij daar ligt tussen al die mensen. Er is er een die hem zijn vriend noemt en die langdradige verhalen doet over zijn ziekte en de ziekte van zijn vrouw. Er komt geen eind aan. En Jan herinnert zich niets meer uit zijn studententijd.
18 september. Met Hilda per trein 10.15 naar Den Haag 1e klasse en daar per tram naar Cateau [schoonzuster], die er flink maar erg mager uitziet, wel verouderd vind ik, in een jaar. Ze heeft op het ogenblik nog maar 1 hond en 3 katten, welke katten met boter besmeerd brood krijgen. Men vertelt dat Westerbork ledig is, allen zijn vervoerd naar Polen en dat ook Barneveld zal worden weggevoerd, Steeds gaat het opsporen van ondergedoken Joden voort en worden ze weggevoerd en hun weldoeners worden gestraft. Droevige verhalen van Joden die uit hun schuilplaatsen zijn ontvlucht en op straat lopen.
26 september. In de namiddag naar Aerdenhout naar Tom en Ot. Daar gehoord over het geval Tom jr. [die opgepakt was uit zijn onderduik op de Veluwe]. Als we thuiskomen horen we dat

Menso [Boissevain] is gearresteerd. Hij is directeur van de Fordfabriek. Zijn zoon [Charles] is in Duitsland. Veel zorgen. Aan de halte Aerdenhout waren enige soldaten die op een band om de arm het woord Georgiën hadden. Zij spraken een andere taal dan Duits, hadden een levendiger, hartstochtelijker uiterlijk, waren overigens gekleed als de Duitse soldaat.
8 oktober. Frans Boissevain [een van de zoons van Mies Boissevain-Van Lennep] is naar Vught gebracht en hij zal daar dan waarschijnlijk zijn vader vinden. De kinderen Haak [van de wiskundeleraar Montessorilyceum] zouden gisteren hun ouders bezocht hebben, die hun zilveren bruiloft herdachten, maar toen zij in de gevangenis kwamen vernamen zij dat zij naar Vught waren.
18 oktober. Schipper Bot heeft na zijn vrijlating uit de gevangenis alweer een redding uitgevoerd. Hij redde twee Duitsers. Hij heeft het de laatste tijd goed gehad in de gevangenis, moest werken in de keuken, daarna in de tuin en toen hij wat dikker werd, werd hem plotseling gezegd: Heraus! Sie müssen gehen! Gisteren vergadering van de Reddingmaatschappij, waarbij de apotheekkwestie weder ter sprake kwam. Wij schreven een mooie brief aan Rose, maar wat die brief zal opleveren is nog niet bekend. Het advies van mr. Masthof luidt dat wij niet van onze schenking af kunnen. Mies Boissevain heeft eerst 6 dagen nadat de terechtstelling van haar zoons Gie en Janka had plaatsgevonden daarvan kennis gekregen. Dit gebeurde in de trein op weg naar Vught, waar toevallig haar zoon Frans zich ook bevond. Jan Boissevain hoorde van de terechtstelling van zijn zoons toen iemand in het kamp hem zeide: "uw naam staat driemaal in de courant"
14 oktober 1943. Onze lieve vriendin Tilly Mengelberg is gestorven aan kanker. Wij zagen haar herhaaldelijk bij ons, wat een prettig gevoel is, vooral nu de vriendschappelijke verhouding met Willem Mengelberg onmogelijk is geworden.
21 oktober. Deze dagen gehoord dat men hier in Holland een poging heeft gedaan een regeringsstelsel te ontwerpen voor na de oorlog en dat het ontstellend moet geweest zijn hoe sterk nog ieder vast zat aan zijn politieke partij. Men vond 50 politieke partijen inderdaad te veel, maar als het er 25 waren dan kon dat wel.
2 november. Mengelberg heeft zijn tournee afgezegd, gaat dus niet naar Kopenhagen, waar hij 10.000 Zw. Frs zou hebben verdiend. Hij verkeert in geldnood door de omstandigheden, is weer te Zuort. Hij heeft in een in de Duitse taal gesteld schrijven zijn vrienden, ook de Hollandse, bedankt voor de belangstelling ondervonden bij het sterven van Tilly. Men zegt dat hij geheel verslagen is, en dat het goed zou zijn als hij nu maar stierf. Hillie, onze werkster, vertelt dat in haar buurt een winkel in amusementsartikelen Zaterdag onder veel rumoer geheel werd leeggekocht. Ieder wilde zijn muts, toeter hebben voor de Vrede, die Zondag om 4 uur zou komen.
Donderdag 11 november. Gisteren een uitbundige juffrouw of vrouw in de tram die zeer hoorbaar zegt dat ze als de vrede er is 8 dagen met een oranje broek gaat kopen en op haar kop gaat staan. Het zwijgen begint haar te vervelen, zegt ze. Ze houdt een lange oratie over wat "vogelepoep" op mijn hoed, wat een "geluksteken" is, en vraagt (alles heel luid) hoe het komt dat ik op mijn leeftijd nog zulke goede tanden heb. Als ik haar vraag of ze van Brabant komt zegt ze "nee, uit het stijve Utrecht".
13 november. Ik heb mij vroeger een andere voorstelling gemaakt van de houding van een geknecht volk, dat zijn vrijheid liefheeft, ten opzichte van de verdrukker. Zoals de toestand thans is, werkt heel Nederland voor de Duitser. Hier worden schepen, machines, autoos en ontelbaar meer voorwerpen door Nederlanders voor de Duitsers gemaakt, en couranten die vol artikels uit Duitse bron zijn, door Nederlandse drukkers bezocht en door Nederlandse zetters gezet. Al die Nederlanders, of bijna allen zijn trouw aan het Vaderland wat hun innerlijke gesteldheid betreft, maar zij gevoelen zich gedwongen. Ik had aanvankelijk gedacht dat het anders zou zijn, maar zo is het blijkbaar niet alleen hier maar ook in de andere bezette landen.
15 november. Hilda kreeg een aanbieding om wol te ruilen tegen thee. De verhouding zou dan zijn dat 1 ons wol een waarde zou betekenen van f 12.50 en 1 pond thee f 220.-. Zij voelde er aanvankelijk wel voor, haalde haar wolvoorraad de voorschijn, doch deze niet te groot achtende

en denkende aan het spoedig voorbijgaande genot dat aan het gebruik van thee verbonden is, besloot zij er niet op in te gaan. Zij zou dan bij levering van 1 pond wol nog geen 1½ ons thee hebben ontvangen.
18 november. Vandaag wordt ons Afghan kleed verkocht in de Zon en ga ik een bontmanteltje van onze lieve Jo brengen naar Kremers voor de bontveiling.
23 november. Hedenavond kwam een man van de Sicherheitspolizei, een nog jonge Nederlander, goed uiterlijk, en informeerde naar het bontwerk dat wij voor de veiling hadden ingezonden: of het geen Joods bezit was en of wij konden bewijzen dat het dit niet was. Het is afkomstig uit de nalatenschap van Jo. Een kwitantie hebben wij natuurlijk niet. Daarop vertrok onze Sicherheitspolizeiman weder.
25 november. Vernomen dat ons oude Turkse kleed, een Afghan, 4 x 2,10 meter, dat ik te Stamboul kocht in 1927 voor 130 Turkse ponden of f 390.-. thans is verkocht voor f 970. Het is nogal erg versleten in het midden. Oorspronkelijk was het een heel mooi kleed, maar ik had nooit gedacht dat het zoveel zou opbrengen na 16jarig gebruik.
26 november. Men vertelt dat Berlijn voor de vierde maal zwaar is gebombardeerd. Zullen die verwoestingen tot iets leiden en welke zullen de gevolgen zijn? Wat staat ons nog te wachten. Men begint langzamerhand de oorlog niet meer te gevoelen als een "persoonlijk" iets, een persoonlijke belediging die Duitsland ons aandoet, maar als een wereldramp, waarvan alle volkeren een deel krijgen en verdragen.
10 december. Ik word blijkbaar zichtbaar oud, want gisteren zei een vriendelijke werkman: "Vader mot je nog in de tram?" en hielp mij en vandaag stond een man voor mij op en zei "gaat u maar zitten."

1 9 4 4
20 januari. Heden naar de begrafenis van Betsy Bonger. Zij woonde in een groot huis met onvoldoende hulp, heeft te veel van haar krachten gevergd. Om 11.15 gewandeld langs Z. wandelweg naar de begraafplaats Zorgvlied en onderweg gezien hoe de bomen van de wandelweg worden omgekapt op last van de Bezetter, wat hij nodig vindt voor de verdediging tegen een invasie. Om 12 uur was ik op de begraafplaats. Er waren 20 belangstellenden en vrienden. Nog even gesproken met Lizzy Ansingh, de enige die ik kende. Betsy werd 's morgens dood in bed gevonden. Zij was de laatste tijd somber gestemd, had genoeg van het leven - geloofde ook niet dat wij, de ouderen, ons land nog vrij zouden zien. Wij zijn in afwachting van komende dingen. Het schijnt niet onmogelijk dat wij over enige tijd verjaagd worden uit ons huis en door de polder vluchten of dat wij onder het puin liggen.
2 februari 1944. Een bezoek gebracht bij Moera *[Veth]*, die haar gehele inventaris heeft verkocht. Ze heeft ook geen kachel meer. Ik vind haar in bed, dik gekleed, in die lege kamer en zij vertelt mij hoe zij met Kyra niet van 24 gulden in de week kan leven omdat zij uitsluitend brood en melk als voeding kan gebruiken. Ook vertelt zij mij de geschiedenis betreffende het schilderijtje van A. der Kinderen, dat de familie M[oes] wilde kopen, maar dat zij niet wil verkopen. Ik bracht haar een stukje roggebrood en een klein stukje boter.
21 februari. Onze kleinzoon Tom zou donderdag, d.i. heden, naar Duitsland worden gezonden, maar om een of andere reden is daarvan niets gekomen, dus hij is nog in het kamp van Amersfoort. Men vertelt van een vreselijk gebeuren in het kamp te Vught, waar een aantal vrouwen, men zegt 90, op last van de commandant als straf werden opgesloten in een bunker, waarin ze niet konden zitten of staan, en dat van de 90 vrouwen 11 zijn gestorven. daarbij zijn ons bekenden. Vandaag de 44 delen Voltaire naar de veiling van Bom gezonden. De heer Bom denkt dat de opbrengst ongeveer 150 gulden zal zijn.
9 maart. Met de hulp van dienstboden is het tegenwoordig ellendig gesteld. De lonen worden zeer hoog. Een gewone, volle dienstbode vraagt thans 80 gld p.m. en soms worden lonen van 100 betaald. Men vertelt van een dagmeisje dat 30 gld per week verdiende. Wij hebben slechts werksters en zijn ertoe overgegaan hun lonen te verhogen tot 4 gld per dag.Heden een blaadje in

de bus gevonden, waarin o.a. het volgende voorkomt: ... er is het besluit genomen (in Frankrijk) na de verjaging van de Duitsers alle bestaande Franse dagbladen die met de vijand geheuld hebben, te onteigenen. Ik denk natuurlijk aan het Handelsblad en mijn band daarmede, al is de uitdrukking 'heulen met de vijand' op ons niet toepasselijk. Maar er zullen zeker mensen zijn, en zeker bij hen die deze blaadjes verzenden, die er anders over denken.
Donderdag 13 april 1944. Wij zijn nu 3 jaren en 337 dagen onder de duitse bezetting. Hoe verlangen wij naar onze vrijheid. Over 29 dagen zijn de vier jaren vol.
17 juni. Vanmorgen naar Frascatie waar ik de heer Bom mijn Koran toon. Hij vindt het een mooi exemplaar maar heeft er niet voldoende verstand van. Als het een volledig exemplaar is brengt het 4 à 500 gulden op, zegt Bom. Ik kocht dit exemplaar voor 25 gulden in de antiquairwinkel van Meyer in de St. Luciensteeg in het begin van de oorlog. Dat is blijkbaar een koopje geweest. Het is een kunststuk. En dan te bedenken dat het in handen is geweest van een Arabier of Pers of een ander soort Mohammedaan die het heeft gebruikt bij de vervulling van zijn godsdienstplichten. Maar het getal dat Bom noemde is hoog. En het leven is zeer duur. En we willen gezond blijven. Op 23 juni dus over 5 dagen word ik 77 jaar. Hoe lang zal ik nog leven. Drie of vier jaar? Mijn broeder Chrik werd 81, mijn Vader bijna 81 - of nog zes, zeven jaar? Ik zou graag nog heel lang blijven leven, bijv. 700 jaar, dat zou ik lang genoeg vinden voorlopig, als ik maar kon blijven lezen, mooie boeken.
29 augustus. Van Valkenburg stond heden in de rij voor groenten bij Van Gelder en ik kreeg, toen ik de vuilnisemmer op straat bracht, een standje van de werkster, die mij verweet dat de schillenemmer teveel vocht bevat, tengevolge waarvan haar pas schoongemaakte trap weer smerig was geworden. Ik kon mij in haar gedachten verplaatsen, doch stelde haar woorden, met een nijdige stem en rad uitgesproken, niet op prijs. Ik dacht aan een verleden tijd waarin ik geen vuilnisemmers op straat behoefde te brengen en waarin Van Valkenburg zeker niet in de rij zal hebben gestaan, een verleden waarin wij, wonende te Buitenzorg, negen bedienden hadden, en ik vroeg aan de werkster of zij zo goed zou willen zijn zich omtrent die schillenemmer niet meer tot mij te wenden.
3 september. De blijde verwachting waarin wij leven wordt bij mij bedorven door het onaangename gevoel nog te zijn verbonden aan het Handelsblad, al zijn de motieven die daartoe hebben geleid ook te loven en hebben wij ons niet te schamen. Maar nu is gekomen de begrafenis van Van D[ijk], vooral het feit der kransen die men ons laat geven, terwijl wij er niets van wisten.
4 september. Bewolkte lucht, wind, regen. Op de middag horen we dat Brussel is gevallen, later Luik en dat de geallieerden vlak bij de Hollandse grens zijn. Tom kon per trein van Aerdenhout Amsterdam niet bereiken.
5 september. Nee, Tilburg was niet bevrijd. Frans [schoonzoon] telefoneerde om 1 uur 's nachts uit Tilburg. De hoofdmacht was naar Breda gegaan.
6 september. Gisteravond even vóór 8 uur werd Dick van Leeuwen (zoon van Emily van Eeghen en Toek van Leeuwen), door een landwacht doodgeschoten. Mary [van Eeghen, de grootmoeder], ging in haar karretje, geduwd door Korthoff, naar het Binnengasthuis en vandaar naar het W.G. waar hij lag. *(Wilhelminagasthuis, tijdens de Duitse bezetting Westergasthuis geheten).*Ze knipte een beetje haar van zijn hoofd. Hij was nog geheel vol bloed, onherkenbaar, omdat de politie hem nog niet had vrijgegeven. Zelfs Breda blijkt niet waar te zijn, nog minder Rotterdam, maar wel Maastricht en Tilburg (zegt men). Wij zijn afgezonderd van de wereld, zullen misschien nog een lange tijd afgezonderd blijven.
27 september. 's avonds wordt bekend dat de parachutisten aan de Noordelijke oever van de Rijn de strijd hebben geslecht en zijn gevangen genomen. Dit is een zware tegenslag voor de geallieerden. De stakende spoorwegmannen die het bevel van onze regering in Engeland opvolgden komen wel in een zeer moeilijke positie. De oorlog wordt er langer door en de winter nadert met de ellende die hij meebrengt. Dus gaan we vanavond droevig maar niet verslagen te kooi.
4 oktober. Naar Handelsblad waar ik met Planten sprak en te 11.58 vertrokken. Heel hard

aangestapt en ten 12.31 thuis, dus 33 minuten, hetgeen mij een mooie tijd lijkt voor een 77 jarige.
5 oktober. 's morgens naar het landje, waar Engelien bezig met wieden en oogsten. Ik pluk spinazie en zilverbiet, suikerbieten, tomaten, bieslook enz., geef wat zilverbiet aan een hongerige juffrouw. Namiddag naar schipper Otto en 8 kilo aardappelen gehaald in rugzak. 's Avonds staat in de krant dat maandag electriciteitslevering wordt stopgezet voor geheel N. Holland, trams rijden niet meer, fietsen worden afgenomen. We hebben vanavond repetitie met 1 kaars en 1 klein petroleumlampje. We bezitten nog 35 gewone kaarsen.
17 oktober. Onze kindertjes [van een ondergedoken machinist] zijn heel lief. Gisteravond geholpen met huiswerk (rekensommen). We zitten dan om de ronde tafel van de voorkamer, waarop een wit kleed en het kleine lampje dat nauwelijks genoeg licht geeft om te lezen. Het verbrandt 4,5 liter in 3 maanden als we het 4 uur per dag gebruiken. Hout gehakt en les gehad van Mesman, sonate Beethoven no. 7. 's Avonds regen en stormachtig uit W. De kinderen zullen nat terugkomen van school.
24 oktober. Gisteravond is in de buurt van de Apollolaan en Beethovenstraat een Duits militair, vermoedelijk een officier, doodgeschoten. Dit feit heeft de Duitse overheid aanleiding gegeven tot het in brand steken van enige huizen, mooie villa's aan weerszijden van de Beethovenstraat en uitziende op de Apollolaan. Verder werden in de vroege morgen 24 mensen, meest jonge mannen, die opgesloten waren in de gevangenis op de Weteringschans, omstreeks half 6 doodgeschoten, staande tegen de schuilkelder op de Apollolaan, vlak voor het huis van Menso [Boissevain, zoon van Charles]. Menso en een aantal anderen werden gearresteerd en hij is nog in arrest. Ik ging naar de Beethovenstraat, zag de verbrande, nog smeulende huizen, de bloedvlekken op het trottoir, vele bloedvlekken. Lies [vrouw van Menso] lag met Elsje in de vroege morgen op haar knieën voor het raam te kijken of Menso bij de 29 mensen was die zouden worden doodgeschoten. Gelukkig was dit niet zo. Ze werden met een mitrailleur weggemaaid en daarna met een revolver zo nodig afgemaakt.De bloedvlekken voor de winkel van VANA zijn opgedroogd en gedeeltelijk uitgewist door de schoenen der mensen die er over lopen.
17 november. Gisteren kwam onze kleindochter Hilda per fiets in de regen 2½ uur van Aerdenhout met een welkome lading hout om te branden. Ze ziet er best uit. Daar wij al vier logé's hadden (G.[Gijs], Engelien en de twee meisjes), sliep ze in de salon op een matras (in de lekkere warmte van de kachel. Het was gezellig gisterenavond in ons huis vol mensen. We genieten nu van het licht van een carbidlantaarn van Gijs [van Hall, neef, die toen een ondergedoken leven leidde, in verband met de spoorwegstaking].Hoe ze kwam vertellen dat onze kindertjes over een dag of tien zullen vertrekken naar hun ouders, die dan weer hun eigen woning gaan betrekken.
23 november. Er is bericht gekomen omtrent Robert [Bob, zoon van Charles] Boissevain. Hij is in een kamp in Duitsland, in Oranienburg, waar een mooi klimaat is. Hij maakt het goed, is werkzaam op een kantoor met prof. Telders e.a. Ook Jan Canada [Boissevain] maakt het goed.[geen van beiden haalde de bevrijding].
26 november. Om 1.20 uur kwamen een aantal vliegtuigen die in onze onmiddellijke nabijheid, na gedoken te zijn, bommen lieten vallen, wat een hevig lawaai veroorzaakte. Even later kwamen Peter en Alexander Sillem met Tito bij ons. Tito is gewond, is gevallen van de trap en het huis van de Sillems is verwoest. Daarna gehoord van Maurits van Eeghen die erheen is geweest, dat Willem Sillem en Theo [zijn vrouw] in orde zijn, dat Franco [een onderduiker] dood is en Attie een zware beenwond heeft. Van de kleine Gie en van Olga hoorden we nog niets. Hilda van Marle, die de verwoesting was gaan beschouwen van een afstand en die Willem en Theo bezig had gezien, was nog in gevaar gekomen doordat een tijdbom in haar nabijheid ontplofte. Zij zag een wolk van gassen en voelde warme voorwerpen, naar het scheen papier, op zich neerdalen en raapte vlak naast zich een grote hete scherf van een bom op. Het huis van de Sillems - Anthonie van Dijckstraat nr. 6 - is niet ver van de gebouwen in de Euterpestraat, waarop de aanslag was gemunt.
1 december. Wij bemerkten dat electr. stroom is ingeschakeld en wij het huis dus konden

verlichten. Dit is een stedelijke maatregel ten behoeve van de bewoners in deze buurt die ruiten hebben verloren en dientengevolge overdag in het donker zitten. Het is heerlijk en we hopen dat deze heerlijkheid enige tijd zal duren. We kunnen stofzuigen, de WC is weer verlicht enz. enz. Heden droevige berichten gehoord. De gehele familie Romée [Boissevain-Kalff] is met hun logé's opgepakt in de nacht. Lies [een van de dochters] werd al gisteren opgepakt
4 december. 's Middags was het weer uit met het electrisch licht.
5 december. Vandaag is St. Nicolaas en doet daarom aan de zorgeloze jeugd denken. Was de jeugd wel zorgeloos? Ik geloof het niet. Het was weer druk bezoek hedenmorgen. Er was een kapper die Hilda kwam kappen. Emily Cruys, doof, statig, was er, Dokter Huges, ten slotte Tom.(*Emily Cruys was een volle nicht van Hilda Boissevain, van moederszijde. Zij woonde met haar zoon Frans en met haar in Nederland gestrande zuster Geraldine in een flat op de Zuider Amstellaan (nu Rooseveltlaan))*. Tom bracht een groot tarwebrood en een fles raapolie, verkregen door ruil van een hoeveelheid benzine. Het was een hele toer al die mensen uit elkaar te houden. De voorkamer is de enige warme kamer. R.O. [radio Oranje] waarschuwt er voor dat de geallieerden door zullen gaan met het bombarderen van Duitse kwartieren. In verband hiermede wordt aangeraden zo spoedig mogelijk te verhuizen indien men in de buurt van zulk een kwartier woont. Dit is weer zo'n raad waarvan men niet weet wat te denken. Het is beter geen raad te geven dan raad die alleen onrust veroorzaakt en niet opgevolgd kan worden.
8 december. Ik slaap nu in mijn eigen kamer onder ontelbare dekens benevens kruik. Heerlijk geslapen en prettig wakker geworden met het gezicht op het volschip dat op de ruiten staat getekend. Na het ontbijt, waarbij we nu slechts twee sneedjes krijgen (en dat nog maar alleen omdat Hilda bijzonder brood eet) gaan Hilda en Engelien naar Mies Boissevain, die niet meer kan lopen zegt [haar zoon] Herman. Herman kwam ons weer bezoeken gedurende het diner met Gijs[van Hall]. Hij werkt op het kantoor waarvan Gijs de directeur is en durft Gijs nauwelijks aan te kijken. Herman is een goede kerel, een gouden hart heeft hij, maar successen zal hij in deze wereld niet behalen.
Woensdag 13 december '44. Er kwamen twee arme kinderen bedelen, een meisje van 10 jaar misschien, en een jongetje van zes. Bleke gezichten, armelijk van uiterlijk. "Heeft u een beetje geld voor ons, met een klein beetje, een dubbeltje zijn we al tevreden". Ik gaf een gulden en zei "gelukkig dat jullie niet om brood vragen want dat heb ik ook niet". Een beroerd artikel in het Hbld en een nog veel beroerder in de Telegraaf doet mij weer met zorg denken aan de toekomst van het Handelsblad, maar als ik goed nadenk kom ik weer tot rust. Hillie ([de werkster] komt en vertelt dat drie bakkerswinkels in haar buurt zijn bestormd en leeggehaald. Een bakker had alles maar verkocht. "Er komt vast oproer" zei ze. Ook hadden mensen hekken bij de spoorweg gesloopt en waren weer anderen bezig met bijlen en zagen een schuilkelder te slopen. En waar is onze politie?Frans Cruys [neef] ontmoet op het Museumplein. Hij liep op klompen en zei dat hij zou trachten een hapje eten te krijgen in het American hotel. Een troepje burgers, jonge mannen, werd onder bewaking van enige agenten weggebracht, te voet, waarheen?
26 december. Tom's verjaardag, 46 jaren geleden te Helder. Dikke mist, stil en 4 gr. C. vorst. We ontbijten om 8.30 en al vrij gauw wordt het kacheltje aangemaakt. Aan het ontbijt eten we een ei en ik lees de 103de psalm. Er komt een man met twee kinderen die eten vraagt en Engelien geeft hun aardappelen. Men vraagt zich af wat er moet gebeuren als de honger toeneemt. Zelfs iemand als de zachtzinnige of hoogst zedelijke Hillie [de werkster] zegt dat ze dan niet voor zichzelve kan instaan. Het is de hele dag vol mensen geweest op de bevroren plas op het veld. Daar werd schaatsen gereden enz. De maan schijnt uit een heldere hemel en het is heel stil. De barometer staat op 780. Lichte vorst. Er viel kort geleden een bom, niet heel ver.
28 december. 's Morgens met Engelien naar het landje om boerenkool te snijden. Over het veld op de sloot opgebonden. Als we bezig zijn op het land vliegtuigen en luchtalarm. We horen ook schieten. Engelien terug en ik per schaats naar Kalfjeslaan over de Boerenwetering. IJs gevaarlijk onder bruggen ook zelfs in sommige open doorgangen waar geen brug ligt.
29 december. Tom vertelde van de "Hoop" [het hospitaal-kerkschip, dat door de Duitsers

gevorderd was]. Men maakt zich ongerust over het scheepje. Het zou natuurlijk kunnen zijn dat het naar Engeland was uitgeweken, maar dit is onwaarschijnlijk, want er waren ook enige Duitse soldaten aan boord. De "Hoop" had een tijdlang een Hollandse kapitein gehad die Kemp heette, vroeger van de [maatschappij] Nederland, een man van 70 jaar, die wonderen met het scheepje verrichte. Hij was, waarom weet ik niet, afgelost door een anderen Hollander die Toet heette. De Hollandse bemanning was meest onwillig geworden en vervangen door Duitsers. Men weet dat "De Hoop" enige weken geleden een Zeeuws zeegat is uitgevaren en daarna weet men niets meer. Droevig!!

1 9 4 5

Maandag 1 januari 1945 [op nieuwjaarsbezoek]. Mary [van Eeghen] was aan de lunch. Ze snijdt plakken af van een groot stuk kaas en ik denk, ik wou dat ze mij een stuk gaf en warempel, ze biedt Engelien en mij ieder een flinke plak aan waarvan wij genieten. Gisteren waren we met ons drieën op een concert van [Herman] Schey in de woning van bisschop Vrede en zijn vrouw. Bisschop van de Vrije katholieke kerk, en zijn vrouw is feitelijk niet zijn vrouw, want hij is nog gehuwd, wil scheiden, maar z'n vrouw weigert dit. Schey zong prachtig, psalmen van Dvorzak, liederen van Moussorgsky, van Wolff en van Brahms. 4 januari. Men vertelt dat onze Regering heeft bepaald dat alle medewerking verboden is, zowel voor de overheidsdienst als voor alle werkgevers. Zij die medewerken (met de arbeidsinzet) zullen gerechtelijk vervolgd worden. Het is gemakkelijk voor de Regering zulke bevelen te geven, maar vaak moeilijker voor onze landgenoten die honger hebben de bevelen op te volgen.
5 januari. Het aantal mensen, vrouwen en kinderen, die om eten komen vragen is vrij groot, wat wil zeggen dat bij ons vandaag 3 maal om eten is gevraagd. Wij verstrekken reeds ruime voeding aan onze werksters en aan twee hongerige leraressen van het Montessori Lyceum, kunnen niet veel méér doen.
7 januari. Om circa 8 uur 30 sprong een oude vrouw vlak voor ons huis, daar waar vroeger het bordje stond met "voor Joden verboden", te water, of liever op het ijs, waar ze doorzakte. Mevrouw de Haan zag het gebeuren, waarschuwde de Van Rees'en, Ema belde de politie op en mevrouw Groen ging naar beneden en haalde de vrouw met hulp van een ander er uit. Van Det kwam. Ze werd bij Van Det binnengebracht. Zij was bij kennis, is een 64jarige Jodin, heet Goudstikker en woont in de Van Breestraat. De politie kwam haar halen, waarvan van ons karretje gebruik werd gemaakt. Een 'koempoelan' in onze voorkamer. Ema, Jan en wij gesprekken over de vraag of je iemand die zelfmoord wil plegen wel mag redden, en of je dan verder verantwoordelijk bent voor zo iemand. Ze vonden Van Det wat al te zakelijk. Toen Van Det terugkwam zei hij "ze is wat onevenwichtig, 't is meestal pose, dan lopen ze te water vlak voor een dokter, waar ze weten goed te worden geholpen. Toen we nog op de Keizersgracht woonden gebeurde het herhaaldelijk" "U kent ze niet" zei mevrouw Van Det. (*Van Rees, Groen, De Haan waren bewoners van de flats op Stadionkade 37. De trap was gemeenschappelijk met de flats van nr. 38. De arts Van Det woonde op nr. 40, een benedenhuis. Bij hem werd veel gemusiceerd).*
13 januari. Engelien vertrok om 9 uur op de fiets naar Opperdoes met tassen, rugzak inhoudende ruilmiddelen, o.a. een kamerpot. Het dooit, wind Oost, stijve koelte. De afstand is ca. 60 km. Zij hoopt morgen tegen de avond weer terug te zijn, gaat te Opperdoes logeren bij Neeltje Bloem van Terschelling, die gehuwd is met de boer Piet Molenaar, die een 45tal koeien heeft. Ze hoopt boter en tarwe mee terug te brengen.
15 januari. Engelien is gisteravond niet teruggekomen. Wij zullen beiden blij zijn als zij terug is. Om 4 uur komt Engelien terug, blij door ons ontvangen. Op haar fiets heeft ze zware pakken die blijken te bevatten: 20 pond tarwe, 20 pond bonen, een kaas, een pond boter en 2 kilo uien. Ze had 2 nachten bij Neeltje geslapen en veel gegeten, zodat ze bijna niet meer kon: varkenscarbonaden en peertjes en aardappelen met heerlijke jus en pap en melk en lekker brood met veel boter en kaas. Op de pont werd ze wel aangehouden, maar ze lieten haar doorgaan:" 't mag wel niet, maar gaat u maar door".

16 januari. Kuiper komt in opdracht van makelaar Zwaal vier stuks meubelen voor de veiling halen: het mooie engelse bureautje, het empire theekastje, een speeltafeltje en het kleine vitrinekastje van Jo. Zwaal schatte de verkoopprijs van het bureautje op f 1000.-, het theekastje op f 75.- enz.

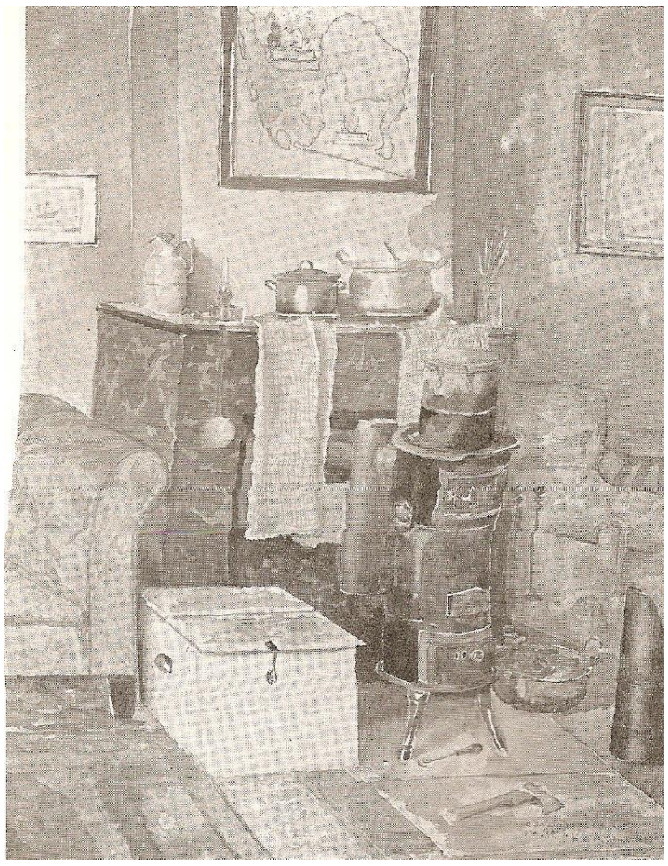

Januari 1945. Stadionkade 38 II Amsterdam in de oorlogswinter . Tekening van Hendrik de Booij

21 jan. Van morgen af zullen alle mannen, of de meeste mannen tussen 16 en 40 jaar onderduiken. Op vele scholen, in vele bedrijven, zullen de mannen en op de scholen ook vele leerlingen, niet meer komen. En dan zullen de duitse razzia's beginnen. Engelien nam het karretje mee naar de Vossiusstraat [haar woning] en kwam met kolen terug. Het was zwaar trekken geweest door de sneeuw, waarbij sommige hulpvaardige mensen haar hielpen bij een brug. Onze oude werkster, Van Bekkum, bracht ons een bezoek, vertelde van haar ellende. Een interessant verhaal over de aanvallen door de bevolking van haar buurt op de voorraden steenkolen van de spoorwegen. Het vluchten van al die mensen als de soldaten aankomen en het schieten. Een soldaat vond het goed dat ze sintels haalde, maar toen kwam een hoge, al scheldende en vloekende en veranderde de stemming. Ze mocht niet weggaan, moest blijven staan, met een jonge vrouw die in verwachting was en ten slotte kwamen ze met zeventien anderen in een goederenwagen terecht waarin ze werd opgesloten. Ze was erbij tegenwoordig dat een van die bewoners een harde zweepslag in z'n gezicht kreeg met een gummi zweep, een vreselijk gezicht. In die goederenwagen dachten ze dat ze naar Rotterdam zouden worden gebracht en dan naar huis zouden mogen lopen, zoals met anderen gebeurd was. Ik schonk haar f 20.- (had ik een biljet van 10 gehad, dan had ze dat gehad) en het speet mij later dat ik het gegeven had. Zijzelf vond het ook wat begrotelijk, liet het biljet een tijdlang liggen, want ze kwam uit belangstelling, niet om te bedelen.
23 januari. Er wordt gebeld. Een net heer, keurig gekleed, die een buiging maakt en vraagt: kunt U mij misschien aan een aardappel helpen? Engelien geeft hem een aardappel.
24 jan. Gewandeld naar Waltie van Leeuwen op de Keizersgracht, die ons gist bezorgt dat ik haal

aan het pakhuis De Zon en De Maan op de Reguliersgracht. Op nr. 717 maak ik kennis met haar zoon. Hij is 28 jaar oud, gepromoveerd in de rechten, stelt zoals bleek veel belangstelling in wijsbegeerte, weet er veel van. Waltie heeft in haar huiskamer een grote Brabantse kachel met gaten voor een groot aantal pannen. Er is een hek omheen waarop wasgoed te drogen hangt, waardoor die kamer het gewone beeld vertoont van huidige huiskamers.
25 januari. Temp. - 6 Celsius, mooi weer. De gehele stad ligt onder een dikke, stijve laag sneeuw. De was die Engelien gisteren te drogen heeft gehangen heeft de aard van planken aangenomen. Eerst naar Carels, waar men mij geen brood wil geven omdat ik niet tot de vaste klanten behoor, naar de Eenhoorn apotheek en met succes, want ik kom met 1 pond kaliloog terug, waarvoor Engelien door haar connectie te Opperdoes bonen kan krijgen. Ik had mijn verzoek aan de Eenhoorn op papier van de Reddingmaatschappij geschreven. Vervolgens ½ uur in de rij gestaan met het resultaat dat ik een brood kreeg bij "Daisy". In de namiddag aardappelen van de zolder naar beneden gebracht uit vrees voor bevriezen.
26 januari. Gisteren stond in de "Boerenstulp" een bejaarde man, sjofel gekleed, mager, bleek. Hij was vóór mij en ik liet hem dus voorgaan, maar zijn stem was nauwelijks te horen, het bleek dat hij een stuk brood vroeg. De juffrouw kon het hem niet geven, gaf hem een plakje kaas. Later zwierf hij weer rond in de rij die voor "Daisy" stond. Ik zag dat hij geen kousen of sokken aan had. Wat moet en kan men met zulke mensen doen. Ik dacht aan Lazarus aan de tafel van den rijken man. De honden lekken zijn zweren. En de rijke man lijdt later ondraaglijke pijnen in het hellevuur. Wat moeten wij doen, wat kunnen wij doen. Moet men zulk een armen, hongerigen, vuilen man bij zich nemen, hem voeden en verzorgen. Ik kan het niet.
27 januari. Temp. - 10 Celsius. Ik heb het koud gehad in de nacht, kleedde mij aan met 2 wollen vesten en chambercloak en kroop weer onder de wol. Werd later warm. Engelien naar verschillende bakkers om te trachten brood te krijgen, staat vermoedelijk in de rij. Maurits [van Eeghen, nr. 36 Stadionkade] woonde bij in een bakkerswinkel dat een keurig heer een brood wegnam en er mede weg zou gaan. De bakker zei hè hè, we hebben allemaal honger, dat gaat niet, waarop de keurige heer het brood weer neerlegde. Engelien kwam thuis met 600 gram brood. Als ik thuiskom is daar een juffrouw M., die meedeelt te hebben gehoord van iemand die uit Duitsland is teruggekeerd uit het kamp van Rahmsbruck [sic] bij Berlijn, dat mevrouw Haak gestorven is aan malaria. Mies Canada [Boissevain-Van Lennep] is op de dood geweest door dysenterie maar leefde nog. Ook mevrouw Heringa is overleden. De kinderen Haak zijn met de dood van hun moeder in kennis gesteld.
28 januari. Engelien gaat met Jan Binsbergen en ons karretje op houtroof uit en komt met een flinke lading terug. Ze hadden een man ontmoet die pas een boom had gekapt en die hun een deel van de takken afstond en een andere man die bezig was met het slopen van restanten van huisjes van volkstuintjes en zeide dat dit zijn terrein was, maar hun een andere terrein aanwees waar ook van die resten waren. Intussen schilde ik de aardappelen voor de soep van hedenavond.
31 januari. Wind ZW, sterke dooi. Het is buiten warmer dan binnenshuis. In de namiddag komt Frans Cruys. Hij is op klompen die hij buiten laat staan, volgens de regel, en ziet er uitgeteerd uit. Hij erkent ook dat hij zich uiterst slap gevoelt en al geruime tijd ondervoed is. Hij kan in zijn pension niet langer worden gevoed en is nu bij zijn moeder en zijn tante Geraldine. Ook daar is heel weinig eten en bijna geen brandstof meer. Wij vragen hem ten eten geregeld op Donderdag en misschien nog een dag en morgen zullen we hem een beetje brandstof geven. Hij doet natuurlijk weer fantastische verhalen maar blijft zoals steeds een gentleman - nu op klompen en op het punt de dood door ondervoeding te sterven.
1 februari. Onze zij-benedenbuur Van der Groen is met anderen aangewezen om gedurende zekere tijd wacht te lopen bij transformatorhuisjes, waarvan er twee door lieden van de verzetspartij zijn vernield. Hij moet 's avonds naar het hoofdbureau van politie wandelen, 1 uur lopen, daarna 4 uur wachtlopen als het zijn beurt is en komt om 3 uur 's nachts weer thuis.
4 febr. Ik schrijf een brief aan Cissy de Vries-Cruys die met haar man woont in Vieux Doelen, Den Haag, over de toestand waarin Frans en zijn moeder en tante verkeren. De vereniging

Vondelpark biedt mij ½ kubieke meter droog brandhout aan voor f 75.- en dit in verband met het feit dat ik behoor tot degenen die lange jaren contribueerden. Ik geloof dat ik al 40 jaar lid ben voor f 2.50. Ik neem het aanbod dankbaar aan.
7 februari. De gehele morgen Hilda geholpen bij de bereiding van stroop uit suikerbieten. Ook in de namiddag zijn wij er nog mee bezig. Er is hier groot gebrek aan hout voor lijkkisten. Gehoord dat de bekende bezorger van begrafenissen Sax slechts 'zwart' kisten kan leveren en dan tegen betaling met 2 mud aardappelen of een zekere hoeveelheid tarwemeel. In de namiddag komt de heer v.d.Meij namens Bram de Vries met f 500.- t.b.v. Frans Cruys en ik gevoel mij als Robinson Crusoë toen hij in het wrak van zijn schip in de kajuit 20 Engelse gouden ponden vond. Wat had hij eraan op dat onbewoond eiland? Niets.
17 febr. Drie uur in de rij gestaan bij Van Muyden, de bakker in de P.C. Hooftstraat voor één brood. Koude voeten. Drie rijen achter mij hield de broodverschaffing op, wie daarachter stond kreeg niets. Als ik thuiskom ontmoet ik op straat Van Valkenburg die mij meedeelt dat zijn vrouw is gestorven. Hij heeft door protectie een lijkkist kunnen krijgen. Gehoord dat in de Zuiderkerk 1200 lijken wachten op begraving.
18 febr. Gisteren een bezoek gebracht op de Z. Amstellaan en daar gesproken met het drietal [Emily Cruys, haar zoon Frans en haar zuster Geraldine Campbell]. Op de sofa ligt Frans die er beter uitziet maar nu zieke voeten heeft en niet lopen kan. Emily ligt te bed, uit te rusten van zware vermoeienissen van de vorige dag. De f 250.- die ik Geraldine gaf zijn alweer op en besteed aan: 2 k. tarwe, 60 gld., 5 pond witte bonen 150 gld. 4 pd bloem 120 gld. Ze hebben moeten lenen van de buren om die bedragen te betalen en ik overhandig hen nu weer 187 gulden van de 500 gulden die ik van de Twentsche bank ontving. Ik bezichtigde nog even de steenkolen die ik voor 260 gulden voor hen kocht, vond het een miserabel klein beetje.
25 februari. Heden kwam Mees Toxopeus die met de "Insulinde" te Nieuwendam ligt en bracht boter en olie mee als cadeau. Hij ziet er goed uit, praat aardig en opgewekt en bleef bij ons middageten. Hij kreeg aardappelen et veldsla en bieten met jus en geweekte pruimen, vertrekt Dinsdag weder naar Oostmahorn. De komst van Mees was als een frisse wind in onze gevangenis. Hij is wat meer gezet dan vroeger, maar niet veel ouder geworden. De veldsla interesseerde hem, hij had zoiets nog nooit gezien, vertelde van iemand in Oostmahorn, die had gezegd dat we na de oorlog zouden zeggen dat "niemand zou gezegd hebben dat gras zo lekker is". Hij vond dat de veldsla een beetje op klaver leek en was verbaasd te horen dat die veldsla twee gulden per ons kostte. Mees wilde zijn handen telkens aan zijn sokken afvegen, vond het jammer zijn servetje vies te maken, gebruikte toen Engeliens servet. Hij vertelde van de tocht die hij met Tom had gemaakt toen hij werd overvallen door een orkaan. Ze waren dwars van Schiermonnikoog, hadden de wal helemaal niet gezien. Hij schat de brandinggolven die over de Insulinde heenliepen op 6 meter hoogte, ze zaten soms helemaal onder water.
26 febr. Om 10 u.30 ongeveer vertrok Mary [van Eeghen-Boissevain, die een tijd bij haar zoon Maurits gelogeerd had] op een open wagen getrokken door één paard naar St Michael [Vrij-Katholieke stichting te Valkeveen, waar zij woonde]. Zij zat geheel ingepakt in een leuningstoel, achter zich al haar hebben en houden, voor zich op de bok mevr. Van Leeuwen, haar gezelschapsjuffrouw, tevens huishoudster, op het schamel Willem, de stoker van de flats, en de koetsier of boer. Eindelijk het paard, een lelijk log beest. Ze kwamen in 3½ uur te St. Michael.
3 maart. Er hebben gisteren razzia's plaats gehad te Amsterdam, het Damrak was afgezet en de mensen die daar werden gevangen in de Beurs opgeborgen. Wij eten ons Zweedse brood met de margarine, alles met een dankbaar hart. Maar als men nuchter waarneemt dan moet men constateren dat dit brood niet bijzonder uitmunt boven het brood uit de distributie van de beste soort, integendeel, daar beneden staat in smaak. Een z.g. wonderkachteltje gehaald bij Blokker, dat f 11.50 kost. Een dame in de winkel ziet het en zegt ervoor te hebben betaald een brood en 9 guldens, en dat in de tijd toen er absoluut geen brood te krijgen was. Broden kostten toen 30 à 40 gulden het stuk.
4 maart. We hebben Zaterdag bliek ontvangen van de inkoopcentrale van het

nijverheidsonderwijs, waaraan ik verbonden ben door mijn lidmaatschap van het dagelijks bestuur van het Zeemanshuis. Ik ging de bliek halen in een pannetje aan het adres van den heer Verwey, N. Amstellaan 194, waar ik werd ontvangen door mevr. Verwey in een kamer waar haar dochter in bed lag met een maagzweer. Maagzweren komen tegenwoordig heel veel voor door de gebrekkige voeding. Wij geven een deel van de bliek aan de v.d.Groens [buren] en bakken hem. 't Is een smakelijk zeer voedzaam eten.
7 maart. Willem, de stoker, komt mij vragen een pentekeningetje te maken van het paard dat de kar trok die Mary naar het Gooi bracht. Dit paard is door de Wehrmacht doodgeschoten toen de boer het niet wilde afstaan voor werk voor de Wehrmacht. Hij wil er nu een tekeningetje van hebben.
11 maart. De zondag is altijd een feestelijke dag want we eten dan 's morgens een eitje uit Texel en daarbij ook nog ditmaal sardientjes die we van Portugal cadeau hebben gekregen door middel van het Rode Kruis. Ze zijn uitgedeeld door het gemeentebestuur dat een deel bestemde voor wie aan het onderwijs verbonden zijn. Zo kregen dan zowel ik als Engelien sardientjes, ik wegens mijn lidmaatschap van het dagelijks bestuur van de Zeevaartschool en Engelien omdat ze les geeft aan het Montessorilyceum.
12 maart. [na het bombardement van de Bezuidenhout in Den Haag, waarbij o.a. het huis van Cateau de Booy-de Geer getroffen was.] Tom kwam vertellen dat hij Zaterdag Cateau had bezocht. Ze was nu in een rusthuis te Leiderdorp, genaamd De Grenshoek, waar ze ¦ 2.- per dag moet betalen. De indruk die hij had van dat z.g. rusthuis was uiterst luguber, 't deed hem denken aan de gestichten beschreven in Dickens. Ze krijgt 's morgens één boterham en 's avonds één boterham, overigens eten van de gaarkeuken. De overige bewoners van het rusthuis zijn oude mannen en vrouwen die veelal hooglopende ruzie hebben. Het zal daarom nodig zijn dat zij zodra mogelijk bij ons komt en de enige gelegenheid is een boot van Leiden naar Amsterdam, dinsdags vertrekkende om 7 uur van Leiden en aankomende te Amsterdam om 1 uur, Singel 307. Rederij Groenewegen.
Dinsdag 13 maart. Om 1 uur kwam Cateau met een ponytax, die f 16.50 kostte en fooi f 2.50 en een boterham. We hoorden ongeveer 1½ uur te voren dat ze onderweg was en brachten haar kamer in orde, sjouwden mijn bed naar haar kamer enz. enz. We vinden Cateau heel flink, kalm, moedig. Ze is wel erg mager maar ziet er niet zwak uit. Ze kan moeilijk lopen, heeft geen bril en nagenoeg geen kleren of andere bezittingen.
18 maart. Ik geef een brief mee aan Frank v.d. Bergh en zijn vrouw, die ervoor zullen zorgen dat hij donderdag wordt gepost te Wassenaar. Hij is bestemd voor jhr. W.M. de Brauw in Den Haag, wien ik schreef over Cateau's bezittingen die onder het puin liggen. In de namiddag een bezoek gebracht bij Ernst Heldring op zijn flat in de Lairessestraat. Ik hoor van hem dat waarschijnlijk na de oorlog een vermogensaanwasbelasting zal komen en dat deze belasting dat 100 % van de aanwas zal bedragen. Vandaag een schoon overhemd aangetrokken, het vuile had ik een maand gedragen. Het was werkelijk vuil.
31 maart. De prijzen dalen, men noemt voor tarwe f 16.- per pond, aardappels f 200.- het mud, wat sterke verlagingen zijn. De profiteurs worden bevreesd dat zij met hun voorraden blijven zitten. In het Parool dat onlangs uitkwam las ik een onaangenaam aandoend verslag over een aanval der geallieerden op het hotel Bosch van Bredius. Wat mij hindert zijn de woorden waarmede het Parool de dood van den heer De Bouvy mededeelt. Getroffen werden, zegt het Parool, de zoutkoning De Bouvy en het huis van de versjesmaker Clinge Doorenbos. Of De Bouvy een zoutkoning was en of dit afkeurenswaardig was kan ik niet beoordelen, doch hij en drie van zijn kinderen werden gedood, zijn vrouw bleef met één kindje achter. En als is Clinge Doorenbos een versjesmaker en een van een zeer vervelend soort, hij is ten slotte ook een mens.
1 april. Hevige storm uit het ZW. In Griekenland en in Rusland vroeger, zouden de mensen elkander toeroepen" De Heer is waarlijk opgestaan" en ik wilde dat ik het met overtuiging of met de zekerheid waarheid te spreken kon doen, evenals mijn Moeder het had kunnen doen. Zonder die opstanding is ons orthodoxe protestantse geloof waardeloos. Cateau voelt zich niet goed, is

neerslachtig, spreekt weinig. Ze is vol kritiek op Theo en ook op andere leden van de familie De Booy.
4 april. De geallieerden zijn in Enschede, Oldenzaal, dicht bij Deventer en 30 kilometer van de Zuiderzee. Ik hoor vanmorgen op een vergadering van het Adderfonds dat de Aerdenhouters door het oog van een naald zijn gekropen. Alles was in het Naaldenveld klaar. Er waren afvuurbanen voor de V bommen toen een telegram kwam met het bevel deze weder te vernietigen en aan de bemanningen om te vertrekken.
10 april. De gang van zaken heeft een slechte invloed op ons leven in ons bezette vaderland. We krijgen nu geen levensmiddelen meer uit de Oostelijke provinciën of veel minder. Het broodrantsoen is op de helft verminderd. De steenkolen raken op. De centrale keuken zal binnenkort haar werkzaamheid belangrijk beperken en ook een minder voedzaam voedsel moeten produceren.
12 april. Vandaag eerst tarwe gemalen, 1¼ uur, vervolgens groente (raapstelen) gehaald bij Van Gelder, vervolgens het Zweedse brood gehaald bij "De Spar" en toen ik thuis kwam was Rolff er met z'n zoon en z'n glundere gezicht met een welbepakte wagen waarmede hij enige malen was aangehouden. Maar dan wees hij op z'n trui en de letters NZHRM erop en dan zeiden ze "Ga maar door". De Dorus Rijkers was gekomen met tarwe en de Twenthe met aardappelen. Wij kregen twee flinke zakken aardappelen en een flinke hoeveelheid tarwe (10 kilo). Schipper B. bracht het bericht dat op Texel de mongolen een aanval hadden gedaan op de Duitsers en deze hebben vermoord, dat daarop assistentie is gekomen uit Den Helder, dat Texel vanuit Den Helder is beschoten en dat er 300 goden zijn. We horen weer allerlei verhalen over vernielingen en kunnen er maar niet achter komen of die door de Binnenlandse Strijdkrachten of door de Duitsers geschieden. Men zegt dat de bunkers bij het Concertgebouw vernield zijn. Ik wandel naar het Handelsblad en kom langs het Concertgebouw en zie niets bijzonders aan die bunkers, wel lees ik een 'bekendmaking' waaruit blijkt dat er aanslagen met dynamiet op instellingen van de bezettende macht zijn gepleegd en dat we daarom om 7 uur 's avonds binnen moeten zijn.
13 april. 's Middags gist gehaald aan het pakhuis van de Gist en Spiritusfabriek op de Reguliersgracht, een uur lopen en een uur terug. Ik liep langzaam, was moe, kreeg een pond gist voor f 25.-, daarom vraagt die chef daar "is 't voor uw gezin?"
16 april. Er was bericht gekomen van het sterven van Geraldine, en dat Maurits van Eeghen was verzocht voor de regeling van een en ander te zorgen. Maurits deed verhalen van de staat waarin alles bij Emily verkeerde, een staat van vervuiling. Frans Cruys lag weer te bed met een blaasontsteking of iets anders. Engelien schonk een fles wijn om ons weer uit de put te helpen waarin we gezakt zijn.
19 april. Een mooie voorjaarsdag. We lezen aan het ontbijt kapittel 6 van de 2e brief aan de Corinthiërs en bespreken de wijze waarop wij (noodgedwongen) ons huis zullen verlaten. Wat we zullen meenemen. Dat wij het huis eerst zullen verlaten als het huis naast ons brandt. Om 11.30 wordt Geraldine begraven. Ik wandelde erheen met Engelien. Ik sprak in de aula, had liever bij het graf gesproken, maar de vertegenwoordiger van de begrafenisvereeniging vond het beter, met het oog op de situatie van het graf dat in de aula werd gesproken. Geëindigd met psalm 103. Naar het graf gewandeld dat zich bevond aan het eind van een loopgraaf. Met het oog op de schaarsheid van werklieden heeft men naar een eenvoudige werkwijze gezocht en die gevonden. Aan het einde van de kuil stonden de laatst begraven kisten opgestapeld. Deze graven blijven minstens 10 jaren onaangeroerd. Het gerucht loopt dat de Duitsers in de komende nacht Amsterdam zullen verlaten en zich naar Hoek van Holland zullen begeven. Onze koffertjes, waarin de voorwerpen welke we in de eerste plaats moeten redden, staan klaar.
21 april. De brug die in het verlengde naar de Parnassusweg over het kanaal leidde is gedurende de nacht voorzien van bordjes waarop staat "Rooseveltbrug" Bij het bordje aan de Stadionkade zijn bloemen neergelegd en worden voortdurend bloemen neergelegd: tulpen, seringen enz. Als ik om 3 uur ga kijken zijn bordjes en bloemen er niet meer.(p.m. in dagboek een tekening van bordjes en bloemen)Cateau wordt zachter, minder zuur. Ze verlangt naar godsdienst, Christian

Science of de R.K. kerk.
25 april. Terwijl er overvloed van groenten is zijn de prijzen zeer hoog, zodat de man die niet over geld beschikt ze niet kan kopen en ze onverkocht blijven. De groentenwinkels kunnen daar niets aan doen. Ze moeten zelf hoge prijzen betalen, waarbij dan nog hun winst moet komen. Asperges kosten 20 gld. de bos, wortelen zijn nu gedaald op 3 gld de bos.
26 april. Om ½ 10 naar kantoor Reddingmaatschappij waar ik Tom vind. Hij vertelt mij dat Aerdenhout vol Duitsers is en dat jonge mannen erg op hun tellen moeten passen willen ze niet voor terroristen worden aangezien. Naar huis gewandeld en tulpen gekocht van een van die karren vol bloemen die zo'n mooie kleur geven aan de straat. Thuis is het de gewone maaltijd voor hongerlijders: Lex Osterkamp, Moera, Hillie en Cateau en dan wij met ons drieën. We hadden een lekkere bonensoep. Naar Olga van Lennep [nicht, dochter van Mies en Alfred Boissevain] om over onze moeilijkheid met Emily Cruys te spreken.De buren zijn komen klagen over al het werk dat Emily en Frans hun geven. Emily heeft lichamelijke onvolkomenheden die zich niet altijd vertonen als de zuster er is maar ook wel als die er niet is. Dan worden de meisjes Peper geroepen en moeten zij de vuile boel wassen. Of Frans komt bij de buren vragen om eten. Hilda gaf de raad dat mevrouw Peper dergelijke verzoeken eenvoudig moet afwijzen. Ik heb nu Olga van Lennep gevraagd dr. Delprat te overtuigen dat opname in een rusthuis waar ze voortdurend verpleegd wordt voor Emily nodig is
28 april. Gisteren om 11 uur een vergadering van het Handelsblad, waarin Von Balluseck hoofdzakelijk aan het woord. [volgt een uitvoerig verslag over de te verwachten maatregelen na het vertrek van de Duitsers]. Ik bewaar een aangename indruk van de goede leiding door onzen voorzitter Chr.P. van Eeghen, die met onverstoorbaar goed humeur en met geestige (werkelijk geestige) invallen zijn woorden kruidt. Hij heeft een zeer helder hoofd en een stalen geheugen. Ik kom om 2 uur thuis en krijg een smakelijke soep te eten, rust wat en ga met wat bloemen (twee bossen witte en blauwe irissen) naar twee verjaardagen, eerst naar Attie Knapper [geboren Sillem], waar ik, stel je voor, een sigaar krijg, een vooroorlogse en ik weet niet hoe ik het heb. Ik zie er ook die lieve Anna Lieske, die haar man (Nieuwenhuis) verloor doordat hij werd gefusilleerd. Verder komen Waltie en Dick van Leeuwen en de Sillems en vele anderen. Vervolgens naar Rudi Mengelberg waar Noortje jarig is. Daar is een heel ander publiek, meest Duitse of Duits lijkende Joden: Professor Lacoeur, Asser, heer en mevr. Heilbron e.d. Een lekker glas Malaga gedronken

Links: Chr. P van Eeghen , voorzitter Algemeen Handelsblad. (1880-1968). Rechts; D.J. von Balluseck, hoofdredacteur Algemeen Handelsblad. (1895-1976)

29 april. Het einde van het drama nadert met grote snelheid. Stettin, Bremen zijn genomen, ook

Augsburg, en te München heeft Generaal von Erp bevolen dat geen weerstand zal worden geboden. Göring is ontslagen en men zegt dat hij dood is. 't Is alsof de oorlog hier afgelopen is. Men hoort dat verschillende politieke gevangenen worden vrijgelaten.
30 april. Heden naar de Viottastraat om Sannie Cnoop Koopmans geluk te wensen die 15 jaar wordt. Op het tafeltje met cadeaux zie ik er twee van zeer opmerkelijke aard, namelijk twee closetpapierrollen. Ik kan mij niet voorstellen dat men ergens anders ter wereld zoiets ten geschenke geeft en dat aan een jong meisje. Ik geloof dat het een jongen was die met het geschenk binnen kwam en dat het in eenvoud van gemoed werd aangeboden en aanvaard.
Woensdag 2 mei 1945. Lichte bewolking, W. koelte, zon. Om 9 uur beginnen bommenwerpers te komen die boven Schiphol stromen pakjes neerwerpen. Allen gaan naar boven en zijn onder de indruk van dit wonderschone gezicht, de reusachtige bommenwerpers die bij groepen van tien uit het Zuidwesten verschijnen en hun last omlaag gooien. Alle flatbewoners wuifden met lakens, witte doeken als bommenwerpers voorbij kwamen. Als zij hun last afwierpen was het of er iets "verstoof". Het was een wolk van witte pakken die omlaag viel. Er is bericht gekomen dat Hitler dood is, dat hij admiraal Dönitz tot zijn opvolger heeft benoemd.
Churchill heeft in het Lagerhuis omtrent de oorlog gezegd dat "the situation in respect of the war is definitely better than 5 years ago".
4 mei. Had heden een vergadering van het Handelsblad. Zag op weg naar die vergadering verscheidene uitgehongerde mensen van de lagere volksklasse, mensen met vale gelaatskleur, gescheurde kleren, een familie van vader, moeder en 3 kinderen de blijkbaar aan een deur wat brood hadden gekregen en dit verdeelden en verslonden. Hilda heeft een bezoek gebracht aan een pension in de Holbeinstraat en dit ongeschikt bevonden, omdat Cateau daar geen voldoende verzorging zou krijgen. Na met Van Det [de arts op nr. 40, Stadionkade] gesproken te hebben, die het er volkomen meer eens was dat zij nu niet in een pension kan, is de keuze bepaald op het Maria rusthuis, een katholieke inrichting in de Koningslaan. Ze zou daar eerst een kamer met verzorging krijgen voor f 225, maar door een samenloop van omstandigheden is dit nu f 325 geworden, welke ik haar voor een maand heb aangeboden. 's Avonds 8 uur ongeveer werd bekend dat alle Duitse troepen in Nederland voor Montgomery hadden gecapituleerd. Dat gaf grote opwinding. Wij staken de vlag uit evenals vele anderen, maar toen op de Stadionweg werd geschoten op die vlaggen haalden we de vlag vlug naar binnen. Zoëven is mevrouw Bokma [die enige tijd geleden was komen inwonen bij de benedenbuurvrouw, Addie Kramer] komen vertellen dat zij van zichzelf Blijdenstein heet en gehuwd is met een tandarts die Musaph heet en een in Rusland geboren Jood is van Joods-Turkse ouders. Zij droegen toen de naam Mustapha. Hij heeft van augustus tot heden elf maanden beneden ons geleefd, ondergedoken met zijn vrouw. Hun dochter die 20 jaar is, is nu te Leeuwarden en was verloofd met een jonge man, die met 160 anderen, toen te Oldenzaal kabels doorgesneden waren, naar Duitsland gevoerd en daar door de Duitsers doodgeschoten. Zijn verloofde gelooft nog altijd dat hij nog leeft, maar Musaph heeft zijn doodsbericht ontvangen. Musaph is een grote vriend van onze tandarts Sanders die - eveneens Jood - nu wel zal terugkeren.
5 mei. Om 6.30 's avonds landt een Hollands vliegtuig op het veld [aan de overkant van het kanaal langs de Stadionkade]. Het volk stroomt toe. Engelien en ook Hilda zijn er heen geweest en hebben de vliegers gezien. Het publiek zong het Wilhelmus heel goed en gelijk, wat ontroerend was. Piet Gouda [bovenbuurman] kwam bij mij en zeide, "op zo'n belangrijk ogenblik van ons leven nu we de vrijheid terugkrijgen, vind ik dat er toch voor de kinderen iets van "De Heere" moet bijkomen en kom daarom vragen of U mij kunt zeggen hoe het "Onze Vader" luidt".Ik zeide het Onze Vader op en we zochten het op in de bijbel en Engelien gaf hem nog een psalm, psalm 23, "De Heer is mijn herder, mij zal niets ontbreken." Later hoorden we het resultaat van zijn optreden. Hij had Noletje en Riketje (oud 6 jaar) geroepen en had hun het Onze Vader en de psalm willen voorlezen maar was in tranen losgebarsten. Hij is een gevoelige jongen, geheel zonder godsdienst grootgebracht, evenals zijn vrouw Amelie. Het tweetal heeft een moeilijke tijd gehad, want Amelie, hoewel een Jodin, droeg geen ster op straat, had ook valse

papieren, evenals haar zuster Bedette.
6 mei. Heentie [Mesman-Boissevain] komt ons bezoeken en vertelt dat [haar broer] Menso weer is ondergedoken, want de plaats vlak bij het huis waar die 29 mensen op 26 oktober 1944 zijn doodgeschoten, is bedekt met bloemen. Zijn vrouw Lies heeft daar veel aan gewerkt, wat werd opgemerkt door de Duitse politie. "Immer wieder dieselbe" zeiden ze. Toen vond Menso het maar beter onder te duiken. "We leven op een vulkaan" zegt De Boer. Feike de Boer, die tot burgemeester van Amsterdam is benoemd en die een raad van zeven vooraanstaande Amsterdammers naast zich heeft. Te Amstelveen zijn 60 meisjes die met Duitse soldaten liepen, door de bevolking van hun haar ontdaan met een tondeuse. De lokken werden onder de menigte gegooid. Verschillende mensen komen ons bezoeken en gelukwensen met de herkregen vrijheid, o.a. het echtpaar Van Vliet. Van Vliet geeft zich veel moeite voor de arrestatie van op de kade wonende leden van de NSB., o.a. van onze buren de Van Wele Blankens. Ik had dit van hem met zijn zachtzinnige aard niet verwacht.
7 mei. Tom is speciaal van Aerdenhout gekomen om ons mede te delen dat Hilda van Marle door de wang is geschoten door een Duitse schildwacht. Ze had zich Vrijdagavond begeven naar een bevrijdingsfeest dat op straat plaats had met een vreugdevuur en veel enthusiasme en vandaar terugfietsend had zij zich niet gestoord aan de aanroeping van een schildwacht die, na 3 maal in de lucht te hebben geschoten, eindelijk raak schoot, waarop ze door de Duitsers werd opgepakt en naar Cariol gebracht, het grote huis van Bunge dat als ziekenhuis is ingericht. Ten slotte moeten we dankbaar zijn. Zo de kogel een klein beetje verder was geweest zou ze dood zijn geweest. Nu is het slechts een vleeswond.
Addie [Kramer, benedenbuurvrouw] vertelde dat zij Frits heeft zien thuiskomen. Frits is de knecht van de Van Rees'en. Hij zag zeer bleek en zeide dat op de Dam geschoten was, door de Duitsers, die op het dak van de Grote club stonden, op de Canadezen die zich op de Dam bevonden. Toen hebben de B.S. zich bij de Canadezen gevoegd en is een vuurgevecht begonnen wat aanleiding gaf tot een overhaaste vlucht van de menigte die zich op de Dam bevond. We zullen er later wel meer van horen.
8 mei. Het is nu de moeilijkste tijd voor hen die geen voedselvoorraad hebben. Zag in de P.C. een vrouw met drie kinderen staan, zeer arme uitgehongerde mensen, dicht bij een bakkerij waar ze blijkbaar een heel brood hadden gekregen, gulzig dit verslindend. Het waren mooie kinderen met prachtige ogen, in het bijzonder een klein kind dat erbij was. Er komen een drietal meisjes met guitaren die voor onze deur op de kade liedjes zingen. Zoiets is weer iets geheel nieuws voor ons. Het is een heerlijke zomeravond.
9 mei. 's Avonds half negen waren wij wat naar buiten gegaan op de kade toen twee motorfietsen aankwamen. Van een van de twee stapte een in bruin costuum gekleed man. Aanvankelijk dacht ik aan een Canadees, maar het was Frans [Polak, schoonzoon] in de uniform van het Nederlandse leger (zoals hij mij later zeide). Wat later was hij bij ons boven en ledigde een zak en een tas, allerlei blikken met kostbare inhoud, van alles en allerlei pakken, rijst, suiker, chocolade, spek, boter, meel, zeep, repen, koffie, thee en weet ik wat nog meer. Het belangrijkste nieuws is wel dat Alfred te Tilburg is en binnenkort overkomt, Hij heeft 1½ jaar zijn schip gecommandeerd in de Middellandse zee en op de kust van Afrika. Nu is hij 'liaison officer' bij een Brits generaal en zal vermoedelijk te werk worden gesteld te Rotterdam om deze haven (en andere havens) weer geschikt te maken voor het gebruik.
Naar mevrouw Haringa om haar bloemen te brengen en te danken voor het bezorgen van het Parool op koude winternachten en daar een stapel brieven gezien van verraders aan de Duitse autoriteiten waarmede talrijke landgenoten werden aangegeven. Bij het zien van zulke brieven komt wel wraakgevoel naar boven.
Heden was het de 10de mei 1945, de dag dus waarop voor 5 jaren Hitler met groot geweld ons aanviel. 5 jaren zijn nodig geweest om dezen beestmens of dezen waanzinnige te vernietigen en nu staat een geheel nieuwe toekomst voor ons volk open. Wat zal het er mede doen.
11 mei. Om 11 uur als ik aan de tafel zit, brieven sorterende, hoor ik een bekende stem achter

mij. Het is Alfred, weinig veranderd, een beetje dikker geworden in het gezicht. En dan komt Hilda binnen en omhelst hem en huilt een beetje. Hij blijft bij ons middageten en we eten de bekende bruinebonensoep met aardappelen en van dat lekkere militaire wittebrood erbij en daarna spelen we samen het dubbelconcert van Bach en we merken dat Alfred zijn mooie streek nog bezit.
12 mei. Gehoord dat Feike de Boer die nu waarnemend burgemeester is, in een toespraak de mening heeft geuit dat het goed zou zijn zo de Duitse taal als taal waarin de jeugd wordt onderwezen werd afgeschaft en vervangen door een Scandinavische taal. Hij is gehuwd met een Deense. Dit zijn wel enigszins loslippige uitlatingen. Wel kan ik mij voorstellen dat men het aantal lesuren in de Duitse taal, dat gedurende de oorlog sterk war vergroot, weder vermindert. Tenslotte blijft Duitsland toch een land dat een mooie literatuur heeft en 80 miljoen mensen, waarvan velen zeer kundig, die Duits spreken. De hoofden zullen nog een tijdlang verhit blijven.
14 mei. Burgemeester De Boer heeft Voûte aangeraden onder te duiken of zich ergens koest te houden. Men erkent algemeen dat hij veel voor Amsterdam heeft gedaan en het heel naar zou geweest zijn zo er een NSB burgemeester ware geweest. Dit is een goed teken van beginnend ontwaken van zuiver denken.
19 mei. 's Avonds 8 uur vergadering Handelsblad bij Van Eeghen. Ik wandel er in een uur heen. Daar hoor ik een verhaal van Six die een vergadering heeft bijgewoond gearrangeerd door het Militair Gezag waarin o.a. het zogenaamd plan van Van Mook werd ontvouwd over de oprichting van een In- en Exportmaatschappij voor Indië. Vermoedelijk is het plan van Van Mook ontstaan onder de invloed der Britten en Amerikanen. De Amerikanen bepalen hoe groot het leger zal zijn dat wij zullen overzenden om ons Indië te heroveren. Ze zullen ons later een rekening indienen die wel zal bestaan uit eindelijk ter verkrijging van bepaalde gebieden. Dit zijn zo ongeveer de klanken die tot mij komen. Niet zo vrolijk maar begrijpelijk. Het hoofdpunt van de vergadering was de oprichting van een los van het Handelsblad staande nieuwe courant, waarvan Von Balluseck de redactie zou leiden. Bos en Van Eeghen (geloof ik) zullen nog naar Stikker gaan om te weten te komen of hij ook een nieuwe courant gaat oprichten (want de Telegraaf is ook geblokkeerd). 's Morgens kwam Kees van der Leeuw en vertelde dat het Militair Gezag alles tot een chaos maakt. Dit hoort men dikwijls.
21 mei. Naar het kantoor voor de bonkaarten in de Dufaystraat, daar met plus minus 200 mensen als nr. 150 in de rij gestaan tot ik hoorde dat de bonkaarten niet gekomen waren (waarschijnlijk ook geregeld door het Militair Gezag). Daarom weggelopen in de zachte regen, getekend bij de Van der Groen's, waar Hilda mij een echte kop koffie komt brengen, met melk, een in lange tijd niet genoten feest. In de namiddag komt Willem van Marle [kleinzoon], oud 18 jaar. Terwijl Willem er nog is ga ik nieuwe bonnen halen en sta enige tijd, eerst buiten, later in de school naast een tweetal landgenoten, die herhaalde blijken van intelligentie gaven. Ze verlangden erg naar boeken uit Engeland. We hadden het ten slotte over de tegenstelling utopie en realisme in de politiek in het boek van Carr en als ik in de school sta en mijn stamkaarten in de hand heb zegt de ene: Ik ken uw zoon Tom, ben met hem op school geweest, zie hem geregeld eens in de tien jaren ongeveer. Als ik hem dan naar zijn naam vraag antwoordt hij dat hij "Blok" heet en apotheker is aan het W.G. [Wilhelminagasthuis]. In het W.G. heeft men "na het vertrek van de boeven" een grote hoeveelheid propaganda en andere literatuur gevonden, ook handboekjes, heel goed uitgevoerd, tot het aanleren van vreemde talen, geheel samengesteld met het oog op roof. "Hebt gij pluimvee", "waar zijn de eieren" enz. 's Avonds komt Boskamp en vertelt dat de kring Stikker en zijn troep het kapitaal zal fourneren voor de nieuwe courant die als een Stichting onder Von Balluseck en Boskamp onder de naam van "Het laatste Nieuws" zal verschijnen zodra de goedkeuring verkregen is. Daarover zullen wij morgenavond vergaderen.
22 mei. Gewerkt in huis, turf gestouwd of opgetast, laden opgeruimd, klok opgehangen enz. De bel gaat ontelbare malen. De boeken van Bein worden gehaald, 43 boeken, waaronder zeer zware, die ik 3 jaar voor hem bewaarde, alle handtekeningen "Bein" veegde ik met gummi en verdeelde ze over de gehele bibliotheek. Er waren mooie boeken onder, alle boeken over Joodse

onderwerpen, maar ik las er maar enkele. De Beins zijn weer uit hun schuilplaats te voorschijn gekomen evenals vele anderen, maar nog veel meer komen nooit meer te voorschijn dan op de dag des Oordeels. 's Avonds vergadering Handelsblad. Er is een conferentie geweest met Stikker, die het voor een nieuwe courante benodigde kapitaal van 1 ton heeft ter beschikking gesteld, maar die de wens uit de heer Goedemans (ex Telegraaf) aan die courant te verbinden en ook verder een band met de Telegraaf wenst. Wij komen tot de conclusie dat het aanbod zeker in deze vorm onaanvaardbaar is.
24 mei. 's Middags 3.30 vergadering Handelsblad bij Bos op de Herengracht 310. 't Is een wandeling van circa een uur. In de vergadering vertelt Von Balluseck dat de stemming in Den Haag nu weer geheel is gewijzigd. De perscommissie zal niet verschijnen maar een tribunaal. De normen zullen zeer hoog gesteld worden. De kansen op verschijnen van Handelsblad of een nieuwe courant zijn zeer gering. Gerbrandy gelooft dat men in Nederland tevreden is met de Pers in haar huidige gedaante. Wij zullen nu een aantal vooraanstaande Amsterdammers trachten te bewegen tot het doen horen van hun mening in strijd met de gedachten van Gerbrandy.
26 Mei. Ik ontmoet Van Eeghen en hij brengt mij in kennis met enig verheugend nieuws, hij heeft dadelijk weerklank gevonden bij De Boer die bereid is persoonlijk met Stikker naar Den Haag te gaan. Het bleek bij het gesprek dat Stikker Goedemans volstrekt niet wenste. Verder kan er een gentlemens agreement komen tussen Handelsblad en de groep van personen die de nieuwe courant zal oprichten.
28 mei. Omstreeks 4 uur kwam Alfred met zijn auto. Engelien werd gehaald en samen gingen we naar Aerdenhout. Het was lang geleden dat ik die weg zag. Nu passeerden wij een grote troep opgepakte NSBers die onder geleide van BSers in de richting van Haarlem marcheerden. Een naar gezicht je eigen landgenoten te zien opbrengen. We stapten uit bij Olga. Johan was niet thuis. Olga wel, die natuurlijk bezoek had, want in Aerdenhout heeft men altijd bezoek, wat een bezwaar is van het wonen in Aerdenhout.
29 mei. Heden dineerden bij ons: Alfred, Engelien, John en Tom jr. We horen vele verhalen, bijv. over de wonderlijke ontsnapping van Doorman en Van Lynden uit de krijgsgevangenschap van Stanislaw. John was gekleed in een blauw werkpak met rode uitmonsteringen, halve laarzen, een band om de arm met rode letter M.P. Zijn gedachten zijn blijkbaar geheel bij het belangrijke werk waarmee hij bezig is, het oppakken van NSBers en andere landverraders. Tom jr., wiens gezicht nog erg jong blijft, doet verhalen van ondergrondse bewegingen die in ons land thans werkzaam zouden zijn, ondergrondse groepen, samengesteld uit landverraders, Duitsers, e.d. Ze zouden o.a. een aanval gedaan hebben op Westerbork en een 60-tal BS-ers hebben gedood. Gelukkig blijkt uit de couranten dat deze verhalen geheel op fantasie en napraten berusten.
30 mei. Het gaat met Hilda van Marle niet zo goed als we hadden gedacht. Wel gaat het in zoverre goed dat ze geen koorts heeft en weer op mag staan, maar de wond zelf, al is het dan een vleeswond, is heel groot. Nagenoeg de gehele wang is een wond en zo zal haar vrolijke frisse gezicht voorlopig wel erg beschadigd zijn.
31 mei. In de namiddag naar Cateau die in een zeer zwaarmoedige stemming is. Mijn mooie bloemen brachten daarin geen verandering, leg ze maar neer, zei ze. Ze wil veronal innemen. Dat zegt ze zelf en zit te huilen. Ik zeg "wacht tot Nan [haar dochter in Indië] er is. "Nan komt nooit" zegt Cateau. Ten slotte vraag ik Nini Suermondts brief en daarin staat dat ze Cateau "tijdelijk" kan hebben. Dus kan ze weg en ik stel voor dat ik Otto opbel en hem vraag Cateau te komen halen en bij Nini te brengen. Aldus uitgevoerd.
4 juni. Als ik uit wil gaan komt Lize [Hoeze]. (Vroegere dienstbode. Zij had de twee machinistenkinderen (zie 17 oktober 1944) geplaatst bij de De Booy's). Ze vertelde o.a. dat de verhouding van de Kromhoutmotorenfabriek tussen directeur en werklieden niet goed is. dat het personeel het Jan Goedkoop kwalijk neemt dat hij bij het uitvoeren van werken voor de Duitsers tot spoed aanspoorde, terwijl hij juist de sabotage had moeten aanmoedigen, dat hij kort na de bevrijding in een circulaire aan het personeel had gezegd, dat nu een tijd zou aanbreken waarin zij zich zouden moeten wennen aan een zeer verlaagd levenspeil. Vele werklieden, zo niet bijna alle,

zijn op wachtgeld geweest, waarbij ze 70 % van hun loon ontvingen. Lize's man ontving 28 gld. per week, anderen ontvingen slechts 20 gulden. Nu hoopten ze op een ietwat betere tijd en was deze mededeling van Jan Goedkoop een domper. Verder zei ze dat de Kromhoutmotorenfabriek zeer veel aan de Duitsers had verdiend en het dus niet nodig zou zijn om loonsverlaging in te voeren.
6 juni. Otto de Booy zou komen koffiedrinken, maar hij kwam niet of liever veel later met z'n auto, waarin Cateau. Hij kwam even boven, een lange robuste kerel, onveranderd, ik denk wel bijna 7 voet lang, en verdween. [Otto, zeeofficier, was de enige van Cateau's vier kinderen die zij nog heeft teruggezien voor zij stierf].
10 juni. 's Morgens komt Alfred en gaan we met hem en Engelien per auto naar John en Olga. Hij vertelde o.a. over de neiging van onze Koningin om erg democratisch te doen, die zich reeds voor de oorlog wel eens uitte. Zo kregen we een verhaal van een picnic in de duinen, de Koningin plof nederzittende, stijve, bejaarde generaals met kramp in de benen, hofdignitarissen, stokstijf staande lakeien met schalen sandwiches en uitdrukkingsloze gezichten en onze brave Koningin die zich had voorgesteld op echt burgerlijke wijze een gezellig picnicje in de duinen te hebben. Alfred gaat dinsdag naar Engeland, laat zijn auto te Antwerpen, meldt zich in Engeland bij onze marine en als ze hem de Kinsbergen willen geven, dan vindt hij het best (om ermee tegen de Japs te vechten). En dus nemen we nu misschien voor lange tijd afscheid van hem. Er was gisteren een concert in de grote zaal van het Concertgebouw, dat stampvol was, waarop optraden die vaderlandslievende flinke kunstenaressen zoals To Versteegh en de meisjes Diepenbrock, die zich niet opgaven bij de Cultuurraad en dientengevolge gedurende de oorlog niet konden optreden. Fijner ware het m.i. geweest zo zij zich voor zulk een demonstratie niet hadden geleend, die immers een ietwat farizeeïsch karakter had. "Here, ik dank u, dat ik niet ben als de tollenaar". Bij hen die zich wel opgaven waren het dikwijls omstandigheden zoals gebrek aan geld, die hen daartoe dreven, soms noodzaakten.
12 juni. Ik zie een troepje mannen en vrouwen langs de Herengracht marcheren, begeleid door gewapende BSers. Sommigen, of velen, vinden dit een mooi gezicht. Er zijn geen deftige heren bij, allen zijn het gewone mensjes. Zij dragen hun schamele bezittingen met zich mede. Een loopt te kauwen. Een juffrouw die achteraan loopt heeft moeite de troep bij te houden. Bij de kleermaker Hart vertelt de coupeur dat hij de hele oorlog zijn auto heeft weten te verbergen voor de Duitsers, maar dat hij nu is ingepikt door de Canadezen. Hij heeft een brief ontvangen van een vriend in het Zuiden, die zegt dat men in Brabant bidt "O God, verlos ons van de verlossers!". Maar dat neemt niet weg dat we innig dankbaar zijn van de Moffen te zijn verlost! In de Willemsparkweg zie ik hoe jongens een complete vesting hebben gebouwd van trottoirtegels. De wanden hebben een hoogte van 1,50 meter. Ik wens hen geluk met het feit dat er nog geen politie is.
20 juni Mej. van Bekkum [vroegere werkster] komt met bloemen voor mijn verjaardag op 23 juni en vertelt van haar man die verhongerd in het Binnengasthuis ligt en nog maar nauwelijks is blijven leven. Hij is nog lang niet beter, heeft mijn lengte en woog 90 pond, nu 95 pond. Mijn laagste gewicht was 120 pond, nu 127 pond. Hij heeft dikke benen, bloedende voeten, hevige dysenterie. Wij geven haar wat 'meat pudding' en aardappelen en f 2.50, het geld neemt ze slechts onder protest aan. Ze is een aardig goed mens, die Hilda altijd een zoen geeft.
26 juni. We hebben op de middag aan het eten Henriette van Marle *[kleindochter]* met dien jongen Godfried Bomans. Ze is 14 en hij misschien 31. Zij sliep al bij ons de vorige dag. Ze gingen samen naar een dansuitvoering in de Schouwburg. Hij is een artist en werkt aan de Volkskrant (R.K.) als verslaggever. Een aardige fijne man. Na het eten zong Hilda, aan de piano geaccompagneerd door hem. Na hen kwam Rosa Schmuller en haar dochter, die 't laatst in Theresienstadt waren. Beiden zien er goed uit, zijn in moeilijkheden, want ze bezitten niets, hebben geen huis.
1 juli. Een bezoek van de zoon van Van Minden *[vroegere buren]*. Hij komt met zijn vrouw met wie hij lang ondergedoken is geweest, eerst te Zeist en later in Friesland. Zijn vader en moeder

werden verraden en werden naar Auschwitz gevoerd, waar ze vermoedelijk op ellendige wijze zullen zijn omgekomen. De jonge Van Minden ziet er uitstekend uit, ook zijn vrouw, en vertelt vooral van zijn verblijf in Friesland bij een boer van circa 60 jaar, die op een klein boerderijtje woonde te Eewal, onder Janum (post Birdaard). Hij heette Dirk Kalma, was gereformeerd en zeer gelovig, las iedere dag 3 maal uit de Bijbel en bad 6 maal, telkens met andere woorden. Overigens was hij onontwikkeld. Zijn geloof was zo sterk dat hij in het geheel geen vrees kende. "God zal voor ons zorgen en mocht ons iets overkomen, dan is het Gods wil". Ook als gevaar dreigde ging hij, na zich te hebben ontkleed, rustig slapen, ook als anderen gekleed en wakker bleven. Die Van Minden en zijn vrouw maakten een alleraardigste indruk. Wij bewaren nog twee Perzische kleedjes die zijn ouders toebehoorden en nu hem.
3 juli. Fik kwam gisteren en bleef logeren. Zijn schoonzuster Marianne is terug uit het Duitse kamp waar ze was en, wonder boven wonder, geheel rustig en in goede staat. Ze heeft veel ellende doorgemaakt, onvoldoende voeding, is ook met slagen gestraft op haar rug door den commandant.
8 juli. Rotterdammer en Handelsblad mogen beide een courant uitgeven, maar niet onder eigen naam. Rotterdammer heeft verklaard het dan niet te doen en nu vertelde onze voorzitter dat Von Balluseck nu ook weigerachtig zou zijn om die nieuwe courant, hoe die dan zou heten, 'het laatste nieuws' misschien, uit te geven of liever daaraan als hoofdredacteur te werken. En de combinatie Stikker is het juist om Von Balluseck te doen, een ander wil zij niet hebben. Wij hebben nu weer een beetje stroom, mogen 1 KW gebruiken. Heden voor het eerst gas, om 5 uur namiddag een uurtje om te koken.
14 juli. Moera kwam en zag er goed uit. Ze leende 50 gulden, dat haar ontbrak aan de koopsom voor een pak kleren voor Kyra [haar zoon]. Ze zal dit bedrag in 4 termijnen van f 12.50 terugbetalen, de eerste maal a.s. Vrijdag.
22 juli. De Koningin is ziek geweest, moet een tijd lang rust houden. Men vertelt dat de Koningin, die gedurende de oorlog een geheel ander, veel vrijer leven heeft geleid dan zij in Holland gewend was geweest, aan mensen vraagt: "is er al vernieuwd?", d.w.z. "denkt u al op andere wijze", en als het niet waar is dat ze dit vraagt, wat best mogelijk is, zal het wel juist zijn dat ze zich voelt als een herboren persoonlijkheid. Ze ziet het volk op het ogenblik voornamelijk als een verzetsbeweging, niet als een geheel volk, met jonge, oude, voortvarende, dappere, voorzichtige, moedige, laffe, trouwe en ontrouwe mensen, maar dat in zijn kern heel gezond is.
25 juli. Gehoord dat het Concertgebouw zijn eerste concert wilde beginnen met het Wilhelmus, maar dat het Militair Gezag die niet heeft toegestaan en dat het orkest nu staakt als het niet wordt toegestaan.
26 juli. Ina van Eybergen Santhagens ontmoet, en mevrouw Spier, de harpiste. Ze vertelt me van Theresienstadt, dat lang niet zo'n aangenaam verblijf was als we aanvankelijk dachten. Ze lagen mannetje aan mannetje op de zolder van een kazerne, moesten heel hard werken. Er zijn in die jaren daar 34000 mensen gestorven.
27 juli. Rosa Schmuller en haar dochter Nina kwamen de goederen halen die zij bij hun wegvoering bij ons hadden achtergelaten. Ze zien er goed uit. Wij geven hun behalve de bewaarde goederen (linnengoed) een drietal pannen, dekens en nog andere zaken en daar vertrokken ze blijde mee naar de Harmoniehof waar ze tijdelijk wonen.
1 augustus. Met Hilda naar Mies Boissevain [-van Lennep], liggende in bed in het huis van Jacky Engelkens. Omtrent haar verblijf in de kampen gedurende 2½ jaar zegt ze ongeveer het volgende: Ze sliepen drie, soms twee in een bed. Er stierven vele mensen. Geraakten ze in een erg zwakke toestand dan werden ze vergast. De lijken van hen die gewoon stierven werden in een laken gewikkeld en langs de grond gesleept naar het washok. Dit was het washok waar iedereen zich dagelijks ging wassen. Daar werd de lijken een nummer op de borst geschilderd en dan gingen ze naar een zaal waar sectie werd gehouden. Er waren mensen waarop proeven waren genomen. Uit een van hun benen had men beenmerg weggenomen. Dan stierf zo'n been af en kregen ze een mooi kunstbeen en dan strompelden ze daarmee door het kamp. Ze werden

"Kaninchen" genoemd. De "Kaninchen" zijn vóór de bevrijding van het kamp allemaal afgemaakt. Men heeft mij enige malen willen vergassen. Op mijn zaal had ik een vriendin, een Hollands meisje dat Eveline Samuels heette, half Joods, heel mooi, lang, heel recht, die een heel bijzondere positie in het kamp innam. Ze hadden allemaal respect voor haar. Toen de dokter kwam om mij voor de vergassing op te schrijven zeide zij hem dat hij dat niet moest doen want dat ik haar moeder was. Toen gebeurde het niet.
30 augustus. Het Handelsblad komt zaterdag al uit onder de oude naam van Het Algemeen Handelsblad met D.J. von Balluseck als hoofdredacteur . Boskamp is beheerder en het verschijnt in de vorm van een Stichting die bestuurd wordt door de HH Sticker en enige anderen. Wij, commissarissen, Van Eeghen, Bos, Six en ik, en de directeur Planten, zijn voorlopig nog lucht. 10 september. Om 3.30 uur hadden we een vergadering van commissarissen van het Algemeen Handelsblad, waar eerst de moeilijke zaak met Terwee werd behandeld. Deze directeur van Jacob van Campen weigert Boskamp, die tot beheerder van de N.V. het Algemeen Handelsblad is aangesteld, inzage te geven van de stukken die hem een beeld moeten geven van de gang van het bedrijf. Aangezien wij, commissarissen, door de aanstelling van Boskamp buiten functie zijn gesteld moet deze zaak door Boskamp zelve, zonder onze bijstand, worden geklaard. Verder kwam Von Balluseck die wel erkende fouten te hebben begaan inzake het interview dat hij J.H.Huizinga te Londen had toegestaan [In Vrij Nederland gepubliceerd], doch die geen enkele maal zeide dat dit hem zeer erg speet. [...] Hij zeide ook zijn eigen houding op 15 mei 1940 af te keuren. Hij had, zodra de Duitsers aan het bewind kwamen moeten aftreden, waartegen Six opmerkte dat hij juist door zijn aanblijven en vaderlandslievende artikelen onze bewondering had gewekt. Het resultaat was dat men met hem niet kon redeneren en door dit te blijven trachten, de kloof steeds dieper zou maken. Ik kan mij nu beter de mening van Alexander Heldring begrijpen, die Von Balluseck een "in alle opzichten onbetrouwbaar mens" noemde, niet omdat ik geloof dat hij "kwaad opzet" pleegde, doch omdat zijn karakter nu eenmaal "ontrouw" is. In de brief die hij Huizinga schreef stond "Dat hij nu het Handelsblad weder op poten had gezet en over een paar maanden zou zien wat hij zou doen" (dit stond aan het slot van de brief, welk slot eigenlijk niet bestemd was voor de ogen van Van Eeghen, maar dat hij toch zag). Hij heeft dus blijkbaar plannen om het Handelsblad te verlaten voor iets anders. Al die jaren van de oorlog heeft hij inkomen van het Handelsblad genoten, nooit heeft hij ons in kennis gesteld met zijn mening over onze houding.
10 september. Om 3.30 uur hadden we een vergadering van commissarissen van het Algemeen Handelsblad, waar eerst de moeilijke zaak met Terwee werd behandeld. Deze directeur van Jacob van Campen weigert Boskamp, die tot beheerder van de N.V. het Algemeen Handelsblad is aangesteld, inzage te geven van de stukken die hem een beeld moeten geven van de gang van het bedrijf. In plaats van deze stukken over te leggen heeft hij een klacht over Boskamp ingediend bij de Regeering (de Heer Beekenkamp). Hij beschuldigt hem daarin "de Duitschers te hebben achterna geloopen om gedaan te krijgen dat de Deutsche Zeitung bij het Handelsblad zou worden gedrukt of gezet."Aangezien wij, commissarissen, door de aanstelling van Boskamp buiten functie zijn gesteld moet deze zaak door Boskamp zelve, zonder onze bijstand, worden geklaard. Verder kwam Von Balluseck die wel erkende fouten te hebben begaan inzake het interview dat hij J.H. Huizinga te Londen had toegestaan [In Vrij Nederland gepubliceerd], doch die geen enkele maal zeide dat dit hem zeer erg speet. Hij stelde zich op het standpunt dat de houding van Directie en Commissarissen principieel onjuist was geweest, dat zij dus door af te treden principieel de juiste houding zouden hebben aangenomen en men nu een houding hadden genomen die hij tactisch noemde in contrast met principieel. Dat voor die tactische houding vele verklarende oorzaken en feiten waren te geven doch dat daarmede niet kon worden goed gepraat dat die houding principieel onjuist was geweest. Vergeefs trachten wij hem op die bewering te doen terugkomen doch hij bleef er bij. Ik wees hem op de houding van Generaal Winkelman die capituleerde omdat hij na het bombardement van Rotterdam voorzag dat den Haag en wellicht andere steden hetzelfde lot zouden ondergaan. Colijn heeft in de Standaard over die houding van

generaal Winkelman een een ander gezegd. Hij heeft twijfel uitgesproken of zij wel de juiste was geweest . In ieder geval was het een houding van toegeven aan de eischen der Duitschers met het doel daarmee zwaarder leed voor het Hollandsche volk te voorkomen, evenals de Directie en Commissarissen deden t/o van het Handelsblad. " Dat was heel iets anders "zei von B. Ik zei hem ook het niet met hem eens te zijn, als onze houding slap of meegaand werd genoemd in tegenstelling tot een principieele. Hij had Huizinga een brief geschreven waarin hij een gedeelte van zijn beweerde beweringen trachtte recht te zetten, was bereid een brief aan hem te schrijven met het verzoek die op te nemen in Vrij Nederland maar zij wezen het aanbod van de hand, verkozen dat hij ons een brief zou schrijven, dien we zoo bij de berechting het stuk in Vrij Nederland in het geding zouden kunnen toonen. Het verzoek om die brief vóór de vaststelling mogen zien, wees hij van de hand, zeggend dat hij niet gewend was wat hij schreef aan de goedkeuring van anderen te onderwerpen, tenslotte zou hij dan toch zoo goed zijn er met Planten over te spreken. Planten was afwezig wegens een vergadering van dagbladdirecteuren te Leiden. Van Eeghen was eenige malen met hem (v B) in debat geweest o.a., als hij zeide dat zuivering er moest zijn als maatregel van orde en von Balluseck toonde soms kenteekenen van lichte geraaktheid. Hij zeide ook zijn eigen houding op 15 mei 1940 af te keuren. Hij had, zodra de Duitsers aan het bewind kwamen moeten aftreden, waartegen Six opmerkte dat hij juist door zijn aanblijven en vaderlandslievende artikelen onze bewondering had gewekt. Het resultaat was dat men met hem niet kon redeneren en door dit te blijven trachten, de kloof steeds dieper zou maken. Ik kan mij nu beter de mening van Alexander Heldring begrijpen, die Von Balluseck een "in alle opzichten onbetrouwbaar mens" noemde, niet omdat ik geloof dat hij "kwaad opzet" pleegde, doch omdat zijn karakter nu eenmaal "ontrouw" is. In den brief die hij Huizinga schreef stond "Dat hij nu het Handelsblad weder op poten had gezet en over een paar maanden zou zien wat hij zou doen" (dit stond aan het slot van de brief, welk slot eigenlijk niet bestemd was voor de ogen van Van Eeghen, maar dat hij toch zag). Hij heeft dus blijkbaar plannen om het Handelsblad te verlaten voor iets anders. Al die jaren van de oorlog heeft hij inkomen van het Handelsblad genoten, nooit heeft hij ons in kennis gesteld met zijn mening over onze houding. Six bracht mij naar huis met zijn auto. Six heft den geheelen oorlog het archief van de illegale partij in zijn huis gehad. Men kan hem dus werkelijk niet "bang" noemen wat wel eens wordt gedaan. Zijn voorzichtigheid sproot waarschijnlijk voort uit zijn groote kwetsbaarheid.)
25 september. Naar Handelsblad om te spreken met Boskamp. Hij toont mij een brief van Von Balluseck aan Planten waarin hij naar zijn mening het interview met Huizinga corrigeert. [. . .] Von Balluseck eindigde zijn brief aan Planten met de verzekering dat hij hem een oprecht warmvoelend Vaderlander achtte, wiens beleid gedurende de oorlog door commissarissen is geëerbiedigd.
26 september. Hilda van Marle telefoneert dat zij 5½ had gekregen voor het opstel (dat ik voor haar maakte) over "gebrek aan waardering". De onderwijzer had haar/mijn opstel erg kinderachtig van stijl gevonden.
7 oktober. Heineken drinkt een borreltje bij ons. Hij praat graag, is een ontwikkeld man. Bijzonder lelijk, maar met een vriendelijke uitdrukking. Hij vertelt te hebben gehoord dat Willem Mengelberg erg terneergeslagen is en er niets van begrijpt wat men in Nederland tegen hem heeft. Hij kan zich hier niet meer vertonen, welke verdiensten hij ten opzichte van het muziekleven ook toont.
Het Montessori Lyceum is behouden. De secretaris generaal van Onderwijs, Peter Sassen, heeft een bezoek aan de school gebracht, begeleid door een allerliefste secretaresse en heeft verstrekkende toezeggingen gedaan. Het Lyceum krijgt subsidie op de suppletoire begroting van 1946. De "Waarheid", het blad van de communisten, staat vol schandelijke leugens. Toch is het aangenaam in een land te wonen waar zulke uitingen, al zijn ze volkomen onwaar, niet worden belet.
9 oktober. Een aardige brief van Frans *[Polak, schoonzoon, in opleiding voor uitzending naar Indië]*. Hij moet daar ook meedoen aan een soort wedloop of vlugge wandeling, waarin hij 50 minuten deed

over 9 kilometer. De overste liep voorop, en Frans kon zich niet voorstellen dat een Hollandse overste zich tot zoiets zou lenen en met zoveel succes.
30 oktober. Heden een bad genomen, waarvoor Hillie een aantal ketels en pannen met water had verwarmd en in het bad gestort. Aan de kleur van het water, na afloop, was merkbaar dat ik vuil was.
7 november. Heden kwam Ot bij ons koffiedrinken, wat een zeldzaamheid is. Ze zag er best uit, vertelde van het heerlijke leven van Tom jr. te Bern en van de levensplannen van Elsbeth (of van haarzelve ten behoeve van Elsbeth). 't Was aardig haar weer eens te zien.
Donderdag 8 november 1945. 's Avonds met Hilda in de regen naar het Concertgebouw gewandeld, heel veel plassen. Muziek van Tschaikowsky, als ouverture "de Voyvode" een legeraanvoerder die bij thuiskomst z'n ontrouwe vrouw verrast, daarna Huberman met het bekende vioolconcert. Hij heeft een grote techniek, prachtige linkerhand en arm en idem stokvoering. De zaal was vol, het podium stampvol. En nu zitten we weer thuis en evenals wijlen Pepys deed, schrijf ik nu in mijn dagboek dat Hilda het op de terugweg te kwaad kreeg en om een portiekje vroeg. Ik vond er een en daar deed ze wat ze niet laten kon op de meest natuurlijke manier van de wereld, evenals Mrs Pepys vroeger, maar die deed het in Lincolns Inn en Pepys noteerde in zijn dagboek *[hier genoteerd: nog niet gevonden]*. Het Montessori Lyceum heeft een optie op de voormalige Hagedoornschool tot een bedrag van f 130000.- en wel aanvankelijk tot 1 nov., nu tot 1 dec. e.k. Van die f 130000 is reeds aanwezig in de vorm van een hypotheek. Het Montessori Lyceum heeft verder de zekerheid dat het subsidie zal krijgen van het Rijk , welke subsidie met terugwerkende kracht zal komen op een suppletoire begroting in 1946. Het Rijk verschaft de gelden tot aankoop van een nieuwe school slechts in deze vorm dat het de kosten van rente en aflossing betaalt. De aflossing gaat op deze wijze wat langzaam. Daaraan wordt tegemoet gekomen dat behalve de door het Rijk voorgeschreven schoolgelden van de ouders der kinderen nog bijdragen worden verlangd voor een aparte Stichting. Ze hadden gehoopt die f 70 000.- van Six te krijgen (Jhr. J.Six van Hillegom, een rijk man, directeur van de Amstel Bierbrouwerij) die een zoon op het Mont. Lyceum heeft en zeer met de school is ingenomen. Hij was daartoe ook aanvankelijk bereid, zo slechts een brief van de Regering kon worden vertoond waarin deze de subsidie toestond. Ofschoon het geheel vaststaat dat de subsidie zal worden toegelaten, kan deze toestemming nog niet op schrift gesteld worden . Ook had Six ten slotte toch bezwaren met het oog op de langzamer aflossing, zodat de medewerking die hij aanvankelijk dadelijk wilde toezeggen niet door hem persoonlijk kon worden gegeven. Dus moest de optie worden verlengd, wat Hilda tot stand bracht door een gesprek met J. Heineken, ook een brouwerijdirecteur, de rijkste man van Amsterdam. Hij verlegde de optie tot 1 december. Het Mont. Lyceum (Hiolda) wendde zich nui in wanhoop tot Eugen en Jan Boissevain in Amerika, vragende om f 60.000.- van vrijgevige en belangstellende Amerikanen, het Rockefeller Instituut of zo iets. Hiervan zal wel niets komen, maar nu is de toekomst toch weer hoopvol want Six voornoemd, die tevens president commissaris is van een grote hypotheekbank iis waarschijnlijk bereid het ertoe te leiden dat deze bank het volle bedrag van f 130.000 al hypotheek voor hare rekening neemt. Een gunstige omstandigheid is dat een broeder van Six die Hagedoornschool heeft ontworpen. De school heeft f 300.000 gekost en is dus van f 130-.000 hypotheek een prachtig onderpand. Deze hele zaak is niet gespeend van pikante bijzonderheden. Er bestaat al jarenland een liefdesverhouding tussen mevrouw H. en Willy Cnoop Koopmans, echtgenoot van die lieve Daisy van Tienhoven en nu zal eindelijk de scheiding komen van Carla H. en haar lelijken maar in verschillende opzichten sympathieken man, welke misschien de scheiding van Willem en Daisy zal ten gevolge hebben. Veel treurigheid!.
12 november. Om 12.45 vertrokken, te voet, omdat er op dat uur geen trams lopen, naar het Van Leeuwenhoekhuis, Sarphatistraat 106, om het plekje op mijn neus te tonen. Daar eerst 2 uur gewacht in een wachtkamer met een tiental anderen en eindelijk tegen 4.30 bezocht door Dr. Waszink, die door Huges *[de huisarts]* was ingelicht. Hij mompelde .." dan heeft hij toch gelijk gehad... huidkanker, gauw weg met bestraling". Hij wilde mij direct bestralen en zo gebeurde het,

nadat ik op vele vragen van assistenten had geantwoord, vermoedelijk voor de statistiek. Teruggewandeld, omdat de trams nu wel lopen, maar te vol zijn. Ik kreeg er weer een op de brug in de Ceintuurbaan over de Ruysdaelkade en was tegen zes uur thuis.
13 november. Om ½ 3 naar de Walenkerk voor mijn eerste vergadering als "notable". Met veel genoegen kennis gemaakt met den 82jarigen Tetrode, oud bankier, ook directeur van de Nederlandse Bank, die er nog zeer jong uitziet, maar wat doof is. Hij treedt echter af en ik word benoemd tot voorzitter, welke benoeming ik niet aanvaard met het oog op mijn leeftijd. De administratie van den penningmeester Guépin (zoon van wijlen C.H.) is slordig. Ik heb het denkbeeld naar voren gebracht het onderzoek van de administratie aan een accountant op te dragen, wat dan ook is besloten.
Donderdag 15 november. Hilda heeft vandaag een bijeenkomst gehad van leerkrachten van het Mont. Lyseum die in kennis werden gesteld met het goede bericht dat het geld voor de school bij elkaar is.
19 november. Gisteren was Marthe jarig en bracht ik haar een bezoek. Daar vond ik Mejuffrouw Nelly Bodenheim van die aardige kinderboekjes, Willem Andriessen, [en anderen]. Andriessen zeide o.a. dat hij Rudi Mengelberg veel te zwaar gestraft vond en zo kwamen we op de doodstraf. Ik zeide dat ik tegen de doodstraf was en er waren er meer, maar we wisten niet wat we met de mensen die dan bleven leven moesten doen. Ook niet wat te doen met der 100.000 NSBers die nu nog voor een groot deel in kampen zijn opgesloten. Men spreekt wel eens van naar Nieuw Guinea zenden maar dit is onzin.
21 november. Om 11 uur vergadering in het gebouw van het Handelsblad. De leiding van de vergadering door Van Eeghen was weder voortreffelijk. In Chr.P.. van Eeghen bewonder ik de volkomen rust bij het leiden van vergaderingen, waarbij dikwijls ingewikkelde vraagstukken van rechtskundige aard vlug tot oplossing moeten worden gebracht. Ik kan hem daarin niet evenaren of op zijde streven, weet slechts van tijd tot tijd door intuïtie of gevoel invloed uit te oefenen. En dat is het wat bij v.E. wel eens schijnt te ontbreken. Met opzet zeg ik "schijnt" omdat ik geloof dat het gevoel er wel is. 's Avonds door de radio geluisterd naar de hartstochtelijke verklaringen van 'onschuld' van een aantal zware oorlogsmisdadigers bij de tweede zitting van het gerechtshof dat hen berecht. Vooral Keitel was hartstochtelijk: "Nicht schuldig". Al die terechtstellingen waarvoor wetten zijn gemaakt die niet bestonden toen de daden werden verricht, zijn in strijd met het rechtsbegrip dat tot heden gold. Men wil door het opleggen van zware straffen de kans op een volgende oorlog kleiner maken en zal daarmee niets bereiken.
17 dec. '45. Vanavond weder Montessori vergadering in de voorkamer. Daar zitten nu weer Lex Osterkamp, Mevr. Misset, Aleva, Cnoop Koopmans en Daisy, Mv. Rijk, onder de leiding van Hilda, als altijd getuigende van helder doorzicht, optimisme, flinkheid en doortastendheid. Bovendien weet zij die vergaderingen altijd tot een aangename bijeenkomst te maken, waarbij de koekjes, de thee en de cigaretten van Amerika ook een rol vervullen. Het koopcontract van het nieuwe Montessori Lyceum, de voormalige Hagedoornschool, is nu gesloten en nog nooit, zei de notaris, had hij een zo vlugge gang van zaken in zijn praktijk van jaren bijgewoond. De gesprekken van Hilda en van Willy Cnoop K. met Dr. Heineken van de bierbrouwerij hebben hier ook een grote rol gespeeld. Heineken houdt van Hilda, en terecht, en verschafte als verkoper nog f 25000 om de koop mogelijk te maken. Dit is een lening, terwijl een ander aan bod was die meer wilde bieden dan het Lyceum. Zo komt het M.L. voor de geringe som van 120.000 gulden in het bezit van een school die 300.000 gld gekost heeft.
27 december. Wij waren met ons veertienen op Crailo. We hebben heerlijke dagen achter de rug. Crailo was verwarmd en bovendien hadden we warm water. 's Avonds een vrolijk kerstdiner, veel pret. We hadden 's middags het concert voor 4 violen van Vivaldi gestudeerd, medewerkers ik, Frans, Alfred, John, en Engelien aan de piano. Het ging erbarmelijk. 's Avonds werd de kerstboom aangestoken en kwamen de bedienden: Leendert met vrouw, de luie Willem met vrouw en gehuwde dochter, en daarna zongen we en zeiden we gedichten op, ik o.a. het gedicht van Vondel "Ik de koning van de Britten" en een paar reien uit de Gijsbrecht. 't Was een heerlijke

avond. (Oud Crailo, waar John en Olga van Marle-de Booy na de bevrijding zijn gaan wonen. Het was het huis van Johns ouders, maar tijdens de oorlog legden de duitsers er beslag op. Aanwezig waren alle kinderen van de De Booys, met hun echtgenoten en vijf van de kleinkinderen).
We zochten gisteren in de tuin van "De Nachtegaal" *[huisje bij Valkeveen]* nog naar enig koperwerk dat ik daar in 1941 begroef, echter zonder succes. Toch moet het er zijn: een koperen boekenstandaard in 2 delen en een onderdeel van een Duitse mijn van 1916. (*In november 1945 had ik al een deel van het koper daar opgegraven. de door mijn vader genoemde voorwerpen vond ik daar toen niet bij. Men was zoveel mogelijk koper gaan begraven toen het moest worden ingeleverd, maar het was vaak moeilijk alles terug te vinden).* Olga heeft een vreemde ziekte. Een verlamming aan één zijde van het gezicht, een star oog, geen smaak. Ze ziet er vreemd uit. Men spreekt over paralytica faciale of zoiets. Volgens mevrouw Van Marle-Sillem *[is het]* een koetsiersziekte, welke deze mensen opdoen als ze in een koude N.O. wind lang op de bok zitten. *(Een aantal bladzijden is uit het dagboek geknipt, gaande over de eerste maanden van l946).*

1 9 4 6

30 mei. De stemmingen voor de Tweede kamer hebben de partij van de Arbeid op de 2de plaats gebracht en de R.K. volkspartij op de 1ste en de stemmingen voor de Provinciale Staten hebben dit oordeel van het Nederlandse volk nog bevestigd. De communisten brachten het in de 2de kamer tot 10 zetels en in de Provinciale Staten staan ze nog sterker. Naar ik geloof heeft de P.v.d.A. verloren door het "vervelende" dat uitstraalde van Schermerhorn, die toch een in vele opzichten achtenswaardig man is.
3 juli. Het ministerie is nu gevormd zonder Jim *[de Booy]*. Men zoekt een "Roomsen" minister van marine. Daarvoor moet je in Nederland zijn. Gijs en Emmy *[Van Hall-Nijhoff]* zijn lid van de Partij van de Arbeid. Wij zijn lid van geen enkele partij. De partij van de Arbeid schrikt mij af door het weinig krachtig optreden van Schermerhorn en Logeman en hun weinige mededeelzaamheid, het weinig dat van hen uitging en als hij ging spreken was Schermerhorn erg vervelend, terwijl hij dikwijls de indruk maakte op het punt te zijn te gaan huilen. Verder behoren tot de Partij van de Arbeid de sociaal-democraten, die voor de oorlog een antinationale, onvaderlandslievende partij was. Men weet niet hoe zij zich verder zullen ontwikkelen. Ik kijk dus maar liever naar personen, ben geen enthousiast "Vrijheids"man en stem op "Le Cavelier", die nu lid is van de partij van de Vrijheid.
4 juli. Het is nog warm. Ik ga door met mijn belastingaangifte. Ik word te oud voor zulk werk. Het windt me teveel op, maakt me nerveus.
6 juli. Namiddag met vrienden van de zeevaart een bezoek aan de haven, de terreinen van de Nederl. Dok- en Scheepvaartmij. Erge verwoestingen nog allerwege zichtbaar. Bij de Amsterdamse Dokmij de Willem Barentsz, onze eerste walvisvaarder. Mooi op het IJ. Nog zeer weinig schepen. De Molotov, Veendam, Celebes, bij de Ned. Scheepvaartmij. Als ik thuiskom is Alfred er, ziet er patent uit, rustig, gelukkig in zijn werk. Frans en Engelien komen eten. Frans mager. We eten gebakken tong met gebakken aardappelen en sla, drinken een fles wijn. Alfred schonk mij een kistje beste sigaren. Hij doet aardige verhalen uit het scheepsleven.
7 juli. Alfred zet zijn verhalen voort, heel interessant, een prettige dag. Na de thee met hem gewandeld, ontmoetten op de Zuider wandelweg een paar kleine jongetjes die ik dadelijk aan hun teint herkende als uit Indië te zijn gekomen (hoewel geheel blanke kinderen). Zo kwam ik even in gesprek met de moeder van die kinderen. Ze zei dat ze in het kamp bij Ambarawa was geweest en dat ze daar haar man en één kind verloren had. Namiddag vergadering Reddingmaatschappij, waarbij Tegelberg belangrijke verhogingen van salaris voorstelt, zodat Tom nu f 12000.- ontvangt. Freule van Asch van Wijck naar ik meen 2800.- Reusachtige salarissen. Ik meen dat zo'n meisje f 600.- verdiende en dat ik het al buitengewoon vond toen ik de helft verdiende van wat Tom nu verdient. Alles is ook heel veel duurder. Hebben wij al inflatie?
10 juli. Onderhoud met Van Eeghen *[Chr.P.]* Hij is een heer, dat merkt men telkens als men zijn houding ten opzichte van Planten waarneemt. Zij die het land aan hem hebben nemen slechts

rekening met zijn schijnbare ongevoeligheid, het gebrek aan het spontante, het koude, dat hem kenmerkt, maar rekenen niet met zijn eerlijkheid, zijn bijzondere scherpe verstand en zijn humor.
11 juli. 10.05 met de trein met Hilda en Engelien naar Schiedam waar we worden afgehaald door auto met matroos-chauffeur, die ons naar werf Wilton-Feyenoord brengt waar de "Karel Doorman" ligt. Alfred wijst ons het schip en we blijven bij hem koffiedrinken. Een keurige matroos-hofmeester geeft ons lekkere vis met gebakken aardappelen en sla en verrukkelijke vruchten: perziken en druiven. Ik heb een sterke indruk gekregen van de grote verantwoordelijkheid die op de schouders van onzen zoon rust. Het is een heel groot ingewikkeld bedrijf. Het was aardig om weer eens in een trein te zitten.
18 juli. Namiddag naar begrafenis van Bets Land *[vriendin van Hilda]* op Zorgvlied, waar ik bij het graf enkele woorden sprak. Hilda, voor wie het te ver was, erg blij dat ik was gegaan. Een potige dame spreekt mij aan en zegt, dat het zo mooi is op de begraafplaats, en "dat we nu zijn in een omgeving van mensen die geen van allen meer kwaad doen". De Amstel ziet er aanlokkelijk uit met z'n zeilende en roeiende scheepjes. "Wat zeilt ie mooi voor de wind" zegt de potige dame van een scheepje dat bezig is met opwerken.
23 juli. Ik werkte vandaag weer aan mijn belastingpapieren en het is merkwaardig hoe langzaam dergelijk werk bij mij gaat, hoe mijn hoofd warm wordt, zodat ik niet kan denken. Ik wilde dat de Mensheid nu eindelijk eens begreep, dat ik met rust moet worden gelaten.
24 juli. De nieuwe minister van oorlog is zenuwziek (overspannen), wat erg vlug.
28 juli *[onder een krantenfoto van het voorlezen van de Troonrede]*. Prins Bernhard zit er, naar gewoonte, weer slordig bij. Hij heeft geen begrip van stijl. En nu herinner ik mij een uitlating van een Zweedse dame te St. Moritz "Die Deutsche haben gar keinen Stil". Wie zegt het hem eens.
31 juli. [Ontmoette] Paul den Tex, die mij o.a. mededeelde dat zijn nicht Hester een uitnodiging gekregen heeft om in Canada de vele oorlogsbruiden moed in te spreken. Het schijnt dat inderdaad vele van die bruidjes moed moet worden ingesproken, want bij de ene is de man, dien zij zich dacht directeur van een houtzagerij te zijn, een man, die 's morgens met een bijl het bos ingaat om hout te kappen. Een ander, en dat is veel erger, is al getrouwd in Canada, heel gelukkig, vader van een aantal kinderen. Hoe men dergelijke mensen moed in inspreken is niet zo gemakkelijk te zeggen. Hester gaat het niet proberen.
2 augustus. Naar de RK begraafplaats Buitenveldert en daar gesproken met grafsteenhouwers in verband met graf Geraldine *[Ierse nicht van Hilda, hier in 1945 overleden]* en vervolgens naar de graven van Diepenbrock en Der Kinderen. Als ik voor die graven sta dan voel ik heel weinig, of liever in het geheel niets voor verbranden. Mijn lichaam is een afgelegd pak dat op natuurlijke wijze in stof overgaat. Of dit nu gaat met behulp van wurmen is mij om het even. Er blijft een graf met gedenkteken waarvoor achterblijvenden gedurende een reeks van jaren kunnen staan met liefde in hun hart, een plek waar zij tot bezinning kunnen komen en zich zullen kunnen afvragen: ben ik op de goede weg. Zulke gevoelens komen moeilijker bij het aanschouwen van een urn met as. Zo stond ik dan voor het graf van dien besten Diepenbrock. Niet ver van hem ligt Antonie J. der Kinderen. En het treft je dat onze lieve vriendin Jo, zijn vrouw, daar niet ligt. Zij was niet, zoals Elisabeth Diepenbrock, tot het R.K. geloof overgegaan en zij mag dus niet in gewijde aarde liggen.Het zijn alles maar gevoelens. Je wordt graag begraven in een graf met de vrouw met wie je vele jaren lief en leed hebt gedeeld. Maar welk een scheiding brengt het verschil in godsdienst. Zo'n klein steentje voor Geraldine, zal met alle kosten wel bijna 100 gulden vragen.
5 augustus 1946. Maandag gingen Olga en de kinderen naar Schiedam om de Karel Doorman te zien en daar te lunchen met de auto die Alfred haalde, een mooie auto van de Marine-pool, bestuurd door een burgerchauffeur in Marinedienst. Deze had een zwager meegenomen, die er weder uit moest omdat er anders niet genoeg plaats was. Wat ik vroeger ook al eens had opgemerkt, toen Jim - minister van Marine - ons in z'n auto bezocht te Amsterdam en z'n adjudant een jonge dame permissie had gegeven mee terug te rijden naar Den Haag, zag ik nu weer. De chauffeur van de Karel Doorman vindt het heel natuurlijk of gewoon dat hij zijn zwager meeneemt. Deze zat op de plaats naast de chauffeur, liet slechts zijn rug zien, terwijl de

chauffeur uitlegde dat er nu geen plaats was voor allen. Alfred zei natuurlijk dat die man niet meekon, stond wel toe dat hij naar station Bussum werd gebracht, wat de uiterste grens van meegaandheid was waarop hij kon gaan. "Hogerhand" werkt zoiets ook in de hand als een kameraadschappelijke omgang wordt gewenst met de ondergeschikten. Er zijn echter grenzen. De goede manieren moeten ook blijven bestaan en in ere worden gehouden. We zullen Alfred nu niet meer zien. Hij vertrekt volgens het plan 8 augustus van Rotterdam en 1 september van Portsmouth naar Indië, waar Soekarno en Shahrir wel zullen denken "wat doen ze nou weer" als ze het gevaarte van de Karel Doorman zien verschijnen. Alfred heeft in Holland ongeveer de rol moeten spelen van directeur van een publieke vermakelijkheid. Hij kreeg zeer vele bezoekers, wien allen het schip moest getoond worden, soms 100 tegelijk, zoals cavallerieofficieren. ook journalisten in groten getale en vele anderen.
31 augustus. Gisteren naar Jan van Stockum en hem gesproken. Hij heeft een kamertje apart. Alles ziet er netjes uit. Men kan geen gesprek met hem voeren, al uit hij wel eens onverwachte, soms komische, woorden. Na een tijdje te hebben gekeken naar de Christusfiguur op het crucifix in zijn kamer zei hij:"dat was een moedig ventje". Ik geloof wel dat het de eerste keer is dat Jezus met die woorden wordt genoemd. Jan is enigszins vies, zijn handen met te lange nagels. Ik vermijd hem een hand te geven. Woensdag kwam Karl Nienhuys, echtgenoot van Dieuke. Hij dineerde bij ons en bleef logeren. Hij is een grote kerel en we weten niet wat wij van hem moeten denken. Zijn bijzonder doordringende ogen geven hem een gemeen uiterlijk. Hij praat langzaam en doet op plechtige wijze vragen over onderwerpen als de zuivering, over Indië enz. Hij trekt ons niet aan. Hilda gelooft dat hij een nul is. Ik weet het niet. Zwaar op de hand zal hij zeker zijn.
7 sept. Gisterenavond Engelien en Frans, die de schriftelijke opdracht toont die hem is verstrekt. Belangrijk, onafhankelijk werk. De zorg voor de hygienische toestand van den soldaat der 1ste divisie. Hilda omhelsde Frans gisterenavond toen hij vertrok. Hij is een beste kerel en heel knap. Nu blijft onze Engel hier voorlopig achter.
14 september *[op Terschelling]*. 's morgens naar onze grondbezit en met verwondering gekeken naar de loopgraven, bunkers en onderaardse verblijven, radarmasten enz. op mijn terrein. Hilda alleen terug. Ik met Engel, die gaat zwemmen in zee. Er staat een flinke zee en ik krijg de indruk dat er veel is afgeslagen. Paal XII is 45 pas van de voet der duinen. Bij paal XIII naar binnen langs het slag, later door de dennenbeplanting naar Formerum. Notaris Flamman deelde mij mede dat ik binnenkort bericht zal ontvangen aangaande de mij voor het verlies van de Wijde Blik toegekende schadevergoeding. Hij gaf toe dat deze zeker veel lager zou zijn dan de kosten van wederopbouw.
17 sept. Een wandeling gemaakt met Hilda over de Landerummerheide, langs de Herenweg naar het strand, het slag van Buren in en langs Molenweg terug. Eerst zachte, later harde regen. Bekeken de omgeving van het slag van Rijff, die een klein tentje heeft gebouwd. 2 uur gewandeld, 12 uur thuis. P. Bakker komt ons tegemoet op de fiets met parapluie. Ik mat 50 pas van Rijff tot strand. Duidelijk was zichtbaar de vroegere opgang naar Wijde Blik.
20 september. Namiddag naar Wijde Blik met Scottie de hond. Vind de pompbuis, gesloten met dop. Er komt een soldaat, die mij zegt dat ik helemaal niet ter plaatse mag zijn. Langs het oude paadje van het huis naar het strand, waarlangs ik ook gekomen was, terug en naar 'huis' gewandeld, van tijd tot tijd omkijkend in de hoop het geliefde huisje weer op het duin te zien staan. Maar het stond er niet.
23 september. In Nederland zijn kentekenen waarneembaar van verzet tegen de uitzending van troepen naar Indië. Indië wordt nog altijd door het volk - of een belangrijk deel ervan - beschouwd als een land waar de ontwikkelde man snel rijk kan worden en de arbeider geen kans heeft. En nu moet de arbeider het weer voor den rijken man gaan herwinnen.
27 september. Binnenkort zal de moord op 21 oorlogsmisdadigers plaats vinden door middel van ophanging of door de valbijl. Ze mogen nu hun echtgenoten ontvangen.
1 oktober. Vandaag werden de vonnissen uitgesproken te Neurenberg. Wij hoorden de woorden van rechter Lawrence, die de straf uitsprak van dood door ophanging (by hanging). Al die eerst

zo machtige mannen worden opgehangen. Von Papen en nog twee anderen, waaronder Schacht, zijn vrijgesproken.
3 oktober. Piet Gouda *[bovenbuurman]* gaat naar kantoor en zegt "wat een schande dat nog drie van die schavuiten zijn vrijgesproken", waarop ik ze (omdat mij zijn wraakzucht hinderde of prikkelde) "Ze moesten allemaal zijn vrijgesproken". Waarop hij "daar moeten we dan eens over praten". Ik: "Dat is goed, dan zal ik maar een revolver meenemen" en hij weer (handig) "En ik een strop". Ik gevoel niet, zoals velen, een oneindige afstand tussen de schavuiten en mijzelf, doch voel dat zij mensen zijn, die langzamerhand tot hun vreselijkheden zijn gekomen. "Wie staat, zie toe dat hij niet valle". Als men eens flink valt dan wordt men ootmoedig met het schuldbesef en weet dat de mens zwak is als hij wordt aangepakt in zijn zwakke punten. Ik voel dat zij gestraft moeten worden, zou hun straf aan God willen overlaten, maar ik weet het niet daar God het niet duidelijk openbaart.
Donderdag 24 oktober 1946. Gisterenavond een drukbezochte vergadering Montessori Lyceum, de laatste met Hilda als voorzitster. Tegen het eind nam W. Cnoop K. het woord en huldigde Hilda. Hij noemde haar een mens van groot formaat, met geniale spontaniteit en dit is volkomen waar. Ze hadden een magnifieke taart meegebracht en 2 flessen wijn en zo bleven we napraten en gingen tegen 12 uur naar bed. De nieuwbenoemde voorzitter Korthals Altes moest herhaaldelijk aanhoren "dat wij zulk een voorzitter als mevrouw De Booy nooit meer zullen krijgen enz." En de grote huldiging van Hilda zal zijn dat een plaquette in de nieuwe school zal worden aangebracht met haar profiel. Ik sprak met Tom af dat ik ontslag zou nemen als bestuurder van de Reddingmaatschappij en we bekeken mijn boeken met het oog op een verdeling na mijn dood.
Dinsdag 12 november '46. 2 uur naar Reddingmij. Ik heb mijn ontslag gevraagd en dit wordt dadelijk in behandeling genomen. Aanwezig waren: Tegelberg, Hudig, v.d.Bergh, Tom, Quarles en Koning, later ook nog Van Riel. Tegelberg sprak mij zeer hartelijk toe, zeide dat ik in die 40 jaren ontzaglijk veel voor de Reddingmaatschappij had gedaan, dat bij mijn komst het bestuur eigenlijk zeer weinig deed en dat na mijn komst alles was veranderd. Hij zeide dat zowat alles aan mij te danken was, dat hij dit nog beter kon gevoelen dan de andere aanwezigen. Het was een aangename bijeenkomst, al was het de laatste die ik bijwoonde. Ik dankte Tegelberg voor zijn gevoelige woorden, zeide dat ik hem steeds had bewonderd als een voorzitter van groot formaat, die op waardige en koninklijke wijze de Reddingmaatschappij had geleid.
16 november. Gisteren had het afscheidsfeest plaats bij ons ter ere van Hilda, aangeboden door besturen en leraren en leraressen *[van het Montessorilyceum]*. Het was een aardige avond, die tot omstreeks half twee 's nachts duurde. Het is aardig te zien hoe een gezelschap intelligente mensen zich een hele avond met eenvoudige spelletjes bezig houden.
26 november. De commissie-generaal is met een ontwerp politiek akkoord teruggekomen dat naar niets lijkt. Schermerhorn is wel de laatste man van wien men staatsmanswijsheid en beleid kan verwachten. Hij is een vervelende huilebalk.
10 december Gesprek met Paul den Tex op de hoogte v de Dam Wij spreken over het Handelsblad en over zijn houding in 1941 en later. Hij zegt dat het wel gemakkelijk is kritiek uit te oefenen als alles is afgeloopen. Hij duidde op de mogelijkheid dat zou zijn besloten het Handelsblad te sluiten, het personeel te ontslaan en de persen onbruikbaar tet maken. Planten vertelt mij uit een brief in het geheime dossier van Goedewaagen blijkt of zou blijken dat Blokzijl; de aanlegger is van het gebeuren bij het Hldsbl het gevangennemen van von B., en Boskamp. Dat de order wat dat Planten zou kunnen blijven als hij dit niet wilde zou hij onmiddellijk als directeur moeten worden vervangen door van Dijk en het Handelsblad zou niet stop mogen worden gezet Gesproken over en al of niet wenschelijkheid van aanvaarding van een verdediger van onze zaak Hlbd.